FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM

Tomi II. Quorum prior ab initio mundi, usq; ad Octauiani Cæsaris tempora, & Seruatoris nostri Christi Natiuitatem: Posterior dehinc usque ad Francorum & Longobardorum regna, rerum gestarum Historiam continet.

(*)

Opus insigne, utpote Historiarum uel omnium Epitome luculentissima: Nunc primum typis excusum.

Imprimebat Melchior Nouesianus, Anno à CHRISTO nato, M. D. XXXIX.

MELCHIOR NOVESIANVS CANDIDO LECTORI.

SVPERIORIBVS HISCE ANnis, studiose lector, haud obscura nostri affectus in piorum studijs iuuandis, documenta dedimus: dum aliquot ueteris, solidęq; illius Theologię, praeclara monumenta publicaremus: certe, non tam nostro cum lucro, quam studio de literis bene merendi, & studiosorum, ut speramus, cum fructu. Ita sane erga omnes, maxime sacrarum literarum candidatos, affecti sumus, ut ingenuo quodam amore saepius, non citra rerum dispendium, eorundem profectui consulere meditemur. Neq; probare possumus quorũdam admodum sordidam sententiam, quibus nimis placet illud Satyricum: Lucri bonus odor est ex re qualibet. Hoc modo spectantes ut rem faciant & suo scrinio sit bene: quo fit ne ullus author indignus prelo, & ut in publicũ exeat, quantumuis malus, dum illis bonus, hoc est, πρὸς τὰ ἄλφιτα sit, uideatur. Leuius autem piaculum esset, ni dum suum agunt studiose negotium, quaestuique inhiant, simul Reipublicę Christianę quietem, & tranquillitatem labefactarent, non modo nugacissimis quibusq; naenijs, sed uirulentissimis calumnijs & pestilentissimis dogmatibus excudendis diuulgandisq;, cum incredibili orthodoxae ac Catholicae fidei iactura & ruina. Extrema profecto & deplorata malitia est, non indigna Hipponacteis conuicijs, ex clade, ruinaq; publica priuatam fortunam uelle stabilire. Porro, ne uidear hic meum ac nõ potius publicum negotium agere, ualere hoĩes male feriatos cum isto suo animo iubeo, quibus cum adeo nihil nobis esse cõmune uolumus, quin prono cursu ijsdẽ, quibus coepimus, uestigijs pergamus in studiosorum profectum, totis uiribus desudare, neq; committemus huius nostri conatus qualemcunq; famam, temere, pro facultatum modo, nobis interire. Quapropter in hac cogitatione dum sumus toti, cõmodum ad manus nostras uenit Freculphus Lexouiensis quondam Episcopus, qui licet ἀνώνυμος hactenus silentio latuerit, exquisita diligentia circumuolitans, praestantium ueterum historiographorum elucubrationes fragrãtissimos quosq; flores, ueluti in sertum quoddam historiae, miro compendio connexuit. Imitatus in hoc studij genere, ut apparet, D. Augustinũ in libro de Ciuitate dei, ita feliciter, ut neq; fide, neq; commodissimo seruato historiae ordine, neq; perspicuitate, quicquam ipsi concedat. Admiramur, & nõ iniuria, Iustinum, Florum & alios plerosq;, qui prolixas quorundã historias, ueluti ex uastissimo pelago in lympidissimos compendio riuos deduxerunt, eo quod parum otiosos longo labore inquirendi, tenuiores tot authores magno sumptu comparandi leuarunt, praeci-

pua rerum capita, dilucida breuitate in lucem proferendo. Atqui quoties ſi xius,intentiuſq; huius ſcriptoris induſtriam & operas intueor,non inuenio cur ulla in parte cum ijſdem,qui iam olim publicum totius orbis calculum abſtulerunt,conferri non debeat. Hoc ipſo admirabilior,quod ex tam diui ti hiſtoriographorum copia uix unum reperias, quin multum in ſcribendo indulſerit affectibus, nunc placendi & gratificandi principibus,nunc auræ popularis fauorem captandi,nonnunquam etiam obſcurandi famam inimi corū hoſtiumq; ſtudio,multa permiſſis habenis eloquentię uiribus ἐπιμύθια confingentes,longiſq; digreſſionibus ingenij artiſq; potius, quam ueritatis teſtimonia relinquentes. Neq; ab hoc crimine apud quoſdam T. Liuium ipſum inimitabilis propemodum eloquentia liberat,eo quod nimis Roma nis, minus hoſtibus tribuiſſe uideatur. Nulla ſane eiuſmodi ſuſpicio uere in hunc authorem cadit,neq; gratię,neque ſimultatis: Nihil ſtudio dictum, nihil metu ſuppreſſum,ſed rebus ipſis dedit omnia & in primis ueritati ſer uiuit: malens perpetuam ueritatis, fideique laudem,quam τὴν ἐφήμερον gratiæ plauſum impetrare: Hac igitur de cauſa,neq; uiſum eſt has ſuas lucubratio nes,more eorum,ab Aſſyriorum, Medorum,Perſarumq; imperio exor diri,penitus prophano & funeſto initio,utpote tot cladibus,tot cędibus,& tanta humani ſanguinis profuſione parato, ſed ab ipſo primo homine hiſto riam ſuam auſpicatur, ita commoda ſerie res ipſas perſequendo,ut anſulis quibuſdam cohærere, & una ex altera naſci uideatur. Sed ſcio non defutu ros zoilos, ut eximia ingenia plures habent æmulatores quam imitatores, qui phraſin huius authoris criminabuntur,quos uelim meminiſſe illius Eu ripidis:

ἀλλ' οὐ γὰρ οὗτος πάντ' ἐπίσταται βροτῶν
πέφυκεν, ἄλλῳ δ' ἄλλο πρόσκειται γέρας.

Satis eſt eſſe Latinam,ut etiam careat phalerata oratione,& operoſo appa ratu. Neq; arbitror ſtatim,ac proletarios,contemptim abijciendos, ſcripto res omnes,quibus ad Ciceronis dictionem & orationis Veneres,Liuijque lacteum flumen pertingere negatum eſt: Tunc in tanta, tamq; uaria rerum bonarum copia, ſi durior interim translatio uel inconditius uerbum ſubſul tet,indignū puto hunc næuum magnopere cādido lectori diſplicere. Habet ille,habet ſane haud obtuſa philtra,q̃bus affatim ſe cõmendabit,ſi quid for te in eo deſideres. Nimirum,perſpicuam & ſuccinctam in exponendo ſeri em,fidem & ueritatem rerum geſtarum ſingularem. Atq; hęc ſunt quę po tiſſimum in hiſtoria requirat Cicero,appellans eam temporum teſtem, lu cem ueritatis,uitam memoriæ,nuntiam ueritatis. Certe pictæ tectoria lin guæ ac nugæ bullatæ cuiuſuis potius quam hiſtorici ſunt, ne quidem ora toris,niſi ambitioſi & oſtentatoris. Quid? an non ſumma laus ſit & res ęter na memoria digna, excellentium populorum,clarorū principum ac omni no illuſtrium uirorum res,præclare prudenterq; geſtas, in literas mittere? & aliquot retroactis ſeculis acta, uelut ab imis manibus eruta in lucē pro ferre:

ferre: & tanq̃ in tabula,ſpeculoq; ætatum,conſilia,mores,ſtudia, factaque contemplãda exhibere, ut etiam ſeculis aliquot uiuere tibi uideare, unde ad uitam publice priuatimq; inſtituendam locupletiſſima exempla haurias? Accedit ad operis authoriſq; cõmendationem non ſpernandam, quod tanta ſynceritate aliorum ſententias referat, ut etiam illorum uerba reddat, quę nullo dictionis ſuæ admixtu uitiet aut deprauet: preterq̃ cum latius fuſiuſque aliorum ſcripta, ipſum inſtitutum poſtulet arctiori pomœrio circumdanda. Quoties autem ſcriptores inter ſe differunt compoſitione, acerrimo iudicio & prudentia ſingulari optima ac ueritati maxime cõſona excerpſit, delegitq;. Quid commemorem hominis acumen & ſagacitatem in abſtruſis grauibuſq; quibuſdam quæſtionibus theologicis diſcutiendis? non obſcurum ſacrarum literarum peritiæ argumentum, humanarum prophanarumque diſciplinarum cognitionem eiuſdem, ut ego taceam, res ipſa affatim teſtatur. Hæc patiar me uideri impudentius dicere, niſi res ipſa, non modo noſtrę commendationi reſpondeat, ſed ſuperet. Ob has eximias ingenij dotes & uitæ probitatem retulit honorificentiſſimum præmiũ & ampliſſimum ornamentum, ut ex infimo humiliq; loco ad epiſcopatus culmen eueheretur, cum ſummo bonorum omnium, ſtudio, gratia, & plauſu. Quocirca indigniſſimum duximus, tantum uirum, tamq; de re literaria bene meritũ, diutius inter blattas tineaſq; ſqualeſcere, eritq; ueſtri muneris pie lector operam noſtram probare, & alacritate ſedulitatem ſtudiumq; noſtrum in bonis hagiographiſq; ſcriptoribus proferendis magis ac magis inflammare, quod ſi ſentiam, pœnitebit me nunq̃ laboris in emaculando impenſi, & ſumptuũ in excudendo. Sed ne uidear longus buccinator noſtrę laudis, ac, ut ille dixit, mercẽ laudare quam cupio extrudere, malo hæc omnia uos ex ipſo opere cognoſcere uberius. Feliciter uale. XV. Calend. Septemb. Colonię ex officina noſtra typographica.

IN PRIOREM HV IVS OPERIS TOMVM AVTHORIS ipsius ad Elisacharum suum præceptorem Præfatio.

CVM TORPENTIA QVO- rundam ingenia indrustria prudentiũ excitare so leat, ne ignauiæ depressa sopore, otio languenti inutiliter cõtabescant, sed caligine detersa somno lentiæ expergiscantur, ut quibus prodesse potue rint scribendo uel docendo, accurate hoc agere studeant: ne de talento male defosso, terribilem domini promulgatam audiant quandoq; senten tiam: tu quidem, mi dilectissime Elisachare, & amore insatiabilis sophiæ uenerande præceptor, post cæteros quos stimu- lis instanter charitatis agitare soles, ut uigilantes, fideliter ea quæ eis credita sunt, domini sui famulis tempore distribuant opportuno, tandem meam ag gressus paruitatem, iussisti ut perscrutando diligenter uolumina antiquorum seu hagiographorum, siue etiam Gentilium scriptorum, quæcunq; pertinent ad historiæ ueritatem, breuiter ac lucide colligere desudarem, a conditione quidem primi hominis, usq; ad CHRISTI natiuitatem domini: eo sci- licet modo, ut quicquid de primo seculo quod ante generalẽ fuerat catacly smum, siue de secundo quod fuit post diluuium usq; ad natiuitatem Abra- hæ, & regis Assyriorum Nini regnum, nostri siue Gentiles senserunt scri- ptores, pandere diligentius curarem. Quæstiones etiam difficiles, quæ per hæc tempora in scriptis habentur legislatoris, enodare non negligerẽ, quan tum attinet ad historiæ ueritatem. Inde autem per reges Assyriorum, Me- dorum, atq; Persarum, siue Græcorum, & usq; Octauiani Cæsaris mo- narchiam, ad quas gentes Assyriorum deriuando regnum per succedentia peruenit tempora: in populo autem dei per patriarchas, iudices, reges, ac sa cerdotes, iterumq; reges, numerum custodire annorum cautius obseruarem, & ea quæ gesta in singulis mundi partibus, & memoria sunt digna, adno- tarem: ut quæque immortaliter per singula frequentantur tempora, quan- do uel ubi fuerint, qui tunc etiam imperauerint in eminentioribus regnis, uel qui populo dei præfuerint, ostenderem. Insuper a destructione templi Hie rosolymitani, usq; ad domini natiuitatem CHRISTI, quæq; in popu- lo gesta sunt Iudæorum, quoniam confusa propter calamitates quæ eis acci derunt, esse uidentur, ordinando summatim colligere instigasti. Hæc qui- dem omnia ceu picta breui in tabula, meæ ostendens paruitati, nullam excu sationis occasionem reliquisti, sed otius operam dare imperasti. Igitur auxi lio dei adiutus, qui facit mutos loqui: non temeritatis, sed obedientiæ gratia, hoc tam ingens parua cum cymba ignarus nauta pelagus nauigare cœpi. Sed si maris se immutauerit serenitas, fluctusq; intumuerint: tu qui iussisti,

nau-

naufrago porrige manum. Quamuis enim ecclesiasticis alligatus ac secularibus negotijs, lingua prepeditus, sensu obtusus, hoc iam magnū ineruditus tyro arripui opus, quod sapientibus erat committendum: tamen quia tuæ hoc non potui negare beneuolentiæ, tibi examinandum mitto, & si utile adiudicaueris fore, non magis acceptum feretur scribenti, quam censori. Porro nomina authorum, ex quibus ea collegi, quę in VII. libris conclusi, idcirco non ubiq; inserui (ut præmonuisti) quoniam in his, in quibus concordare uidebantur, sensum eorum, quæ elegeram, compendiose complexus, sub breuitate dictare studui. Eorū autem nomina adnotare decreui, siue nostrorum siue gentilium, sententiasq; illorum assumpsi, ut in suis habentur libris, qui uariando a cæteris exorbitare uidentur. Obsecro itaq; candidum lectorem, ne præsumptioni tribuat meæ imbecillitatis, si quid in his ei displicuerit libris, sed obedientiæ. Nec temere reprehendat, antequam diligentius eos legerit authores, ex quibus nos hæc decerpsimus, & ad quos eorundē quoque fidem referimus.

Eiusdem ad eundem Carmen Hexametrum.

Te duce CHRISTE uia facilis nos ire per omnes
Quod natura negat, uarios, fessosq; labores,
Das qui ausus fragili, das grandia uincere posse,
Paruula mens trepidat hominum, quæ tangere dura,
Miratur tetigisse quidem, gaudet superasse.
Si quid enim fuerit dignum laude, & memorandum,
Nec sibi, sed domino tribuat, quæ gesta uidentur:
Qui dedit ingenium stolido, qui cuncta gubernat,
In cœlis, terris, perq; omnia secula semper:
Cuius ego auxilio iutus, non uiribus æquis,
Arripui celsos secli transcendere colles.
Quæ ut fuerint, calamo pingam per tempora prisca.
Aeternos replicare dies, ingentia regum
Tempore quo fuerint, ubi talia facta per orbem.
Quiq; uiri fortes, portenta, fames, mala mundi,
Quas dederint clades populis ciuilia bella.
Triuerit externas gentes infanda cupido:
Quos casus tribuit regnis improuida cura.
Hæc cecini, breuiter memorans uenerande sacerdos:
Non ignota canens ueterum, sed dicta priorum.

EXI.

EXIMII HISTORIOGRAPHI FRE-culphi Episcopi Lexouiensis uita, ex Iohanne Trittenhemio, religiosissimo uiro, abbate Spanhemensi, contexta.

FReculphus episcopus Lexouiensis, in prouincia Rothomagensi, monachus ordinis sancti Benedicti, ad quem Rabanus adhuc Abbas multis uoluminibus exercitauit ingenium, uir in diuinis scripturis studiosissimus & ualde peritus, atq; in docēda plebe satis idoneus, non minus conuersatione q̃ scientia insignis, fertur quædam preclara scripsisse opuscula. De quibus tantum legi uolumen grande & insigne, continens ab exordio mundi usq; ad natiuitatem domini nostri Iesu Christi.

Rerum gestarū historiam Lib. VII Dum aliquam tēporis.

De alijs nihil uidi. Scripsit autem præfatum opus ad Elisacharum, in quo etiam difficiliores quæstiones scripturarum enodauit, & res tam Iudęorum q̃ etiam Gentilium ab initio mundi usq; ad partum uirginis gestas, luculento sermone conscripsit.

Claruit sub Lodouico, Anno domini DCCCXL.

FRE-

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS, CHRONICORUM Tomus prior, continens ab exordio mundi uſq; ad Natiuitatem Seruatoris noſtri IESV CHRISTI rerum geſtarum Hiſtoriam.

Tomi prioris Liber I.

De eo quod pene omnes Hiſtoriographi texere ſuas cœperint Hiſtorias à NINO Aſſyriorum rege. Cap. I.

DVM ALIQVAM TEMPORVM ſeriem cõmatico ſermone ex nobilium ſtudijs, tam diuinarum ſcriptorum hiſtoriarum, ꝗ ſecularium, & ex pluribus eorũ paucos libando floſculos libris, ceu ex diuerſorũ uernãtium pratorum floribus perſtringere curarem, ut lector animaduertere facile ualeret, quid ex celebrioribus factis in ſingulis tam regum quam regnorũ ſit geſtum temporibus: offendit meæ imbecillitatis paruitas, omnes pene hiſtoriographos, maxime autem Græcorum, atq; Latinorum, a Nino Beli filio, rege gentium multarum ſcilicet, primo ſuas geſtorum inchoaſſe narrationes: præcipue uidelicet bellorum caſus, regum, regionumq; deſtitutiones, atq; hominum miſerias, & ut eorum inſtruimur aſſertionibus, nihil aliud eſſe bella, niſi in alterutrũ uergentia mala: quæ ſtudioſiſſime deſcripſerunt. Tranſacta autem retro ſecula, ac ſi ſine uitio forẽt (ut quibuſdam illorũ placuit) & homines ritu pecorũ irrationabiliũ prius uixiſſent, intacta reliquerunt. Igitur auxilio omnipotentis dei fultus, atq; authoritate diuinæ ſcripturæ fretus, ab ipſo protoplaſto exordium meæ narrationis ſumere curaui: qui primus parẽs, authorq; mortalium hominum, ultimus in fabrica dei cõditus eſt: ſexta ſcilicet die. Poſt eius nanq; conditionem dominũ ceſſaſſe a noua operatione, non autẽ a gubernatione creaturarum, haud dubium eſt. Qua de re ſcriptura cõmemorat dominum requieuiſſe die ſeptimo ab omnibus operibus ſuis.

Cur homo nouiſſimus in creaturis conditus ſit. Cap. II.

QVæri tamen poteſt, cur homo in conditione ultimus creatus ſit, ſexto ſcilicet die: cum conſtet propter intelligentiam nobiliorem eſſe hominem cæteris creaturis, quæ in præcedentibus factæ cõmemorantur diebus: niſi ut prius conderetur mundus quaſi domus, & ſic demũ introduceretur dñs, id eſt, habitator domus.

Quomodo ad imaginem & similitudinem dei, homo sit conditus. Cap. III.

QVi etiam ad imaginem & similitudinem dei est cōditus, quám uidelicet imaginem atque similitudinem, in rationalis animæ intellectu, non in corporis forma esse nouimus, iuxta quod ait Apostolus: Renouamini spiritu mentis uestræ, & induite nouum hominem, qui secundum deum creatus est. Et alibi: Exuentes uos, inquit, ueterem hominem, induite nouum, qui renouatur in agnitione dei, secundum imaginem eius, qui creauit eum. Quamuis & ipsum corpus nostrum ita sit fabricatum, ut ostendat nos meliores esse, quam reliqua animalia. Illa enim omnia inclinata sunt ad terram: hominis autē corpus erectum est, ut manifestet animā nostram, in supernis ad spiritalia debere semper esse erectam. Igitur inter imaginem & similitudinem, hoc distat: quod imago dei in immortalitate animæ est. Vnde etiam anima peccatrix, imago dei esse non desistit: similitudo in moribus constat. Quam ob rem non nisi anima sancta similitudinem dei habet, in eo enim suo creatori similis est, in quo angelis sanctis erit æqualis.

De obedientia homini à deo data. Cap. IIII.

IDem etiam sator hominum, colonus paradisi constituitur: ut in eo feliciter, si præceptum mandati obediendo seruaret, absque ullis calamitatibus, aut metu mortis, æternis fruendo gaudijs uiueret: sin autem inobediens existeret, priuatus æterna felicitate, miserijs subiaceret mortis: quas est expertus, dum uetitum contigit lignum: de quo inhibitus fuerat, ne illud tangeret. Sic ergo primus parens a paradisiaca amœnitate depulsus est, cum sua coniuge, quam Apostolus diabolica fraude deceptam dicit: ipsum uero Adam non deceptum, sed causa suæ sociȩ fuisse transgressum.

De ligno scientiæ boni & mali in paradiso, & de ligno vitæ. Cap. V.

ERat utique in paradiso corporaliter lignum, quod nuncupatur lignum uitæ: sicut & petra, quæ percussa, aquas præbuit in eremo populo dei, quamuis significarent mystice CHRISTVM. Quod propterea lignum uitȩ dictum est, quoniam dum illi hoīes inde gustarent, nec morbo nec senectute deficerent. In cæteris enim erat alimentum, in isto sacramentum, lignumque scientiæ boni & mali, non quod ipsum in sua natura lignum esset rationale, uel scientiam boni et mali habuisset: sed propterea appellatum est boni & mali scientiæ, quia homo per experimentum ab ipso didicit, quod esset inobedientiæ malum. Si quis uero de his plenius scire uoluerit, patris AVGVSTINI libros de Ciuitate dei legat.

De Abel à fratre suo Cain occiso, & de vindictis, quas Cain pertulit. Cap. VI.

ERgo Adæ nati sunt filij masculi duo, in regione ad quam transmigrauit cum deus a paradiso, post suam præuaricationem. Quorum prior appellatur Cain, secundus autem Abel. Germani siquidem, sed diuersis lætabantur studijs. Abel quidem iunior, iusti-

iustitiam colebat, & in omnibus quęcunque gerebat, dominum putabat esse præsentem: cuius erat conuersatio pastoralis. Cain autē erat quidem circa alia pessimus, & ad lucra solummodo semper intentus: terram uero primus arare cœpit. Fratrem quippe huiusmodi causa peremit. Nam cum eis deo sacrificare placuisset, de frugibus quidem terræ munera Cain obtulit: Abel autem de primogenitis agnorum, & lac. Deus enim hoc potius sacrificio delectatus est, quod spontanee & naturaliter ortum fuerat: & non in illo, quod ex inuentione hominis auari natum uidebatur. Quapropter Cain indignatus, eo quod Abel fuisset a deo præpositus: & hoc ita nouit, ignis enim dei sacrificium fratris consumpsit, & eius intactum reliquit: quo stimulatus liuore, fratrem suum Abel interemit.

De exordio duarum ciuitatum. Cap. VII.

QVa de re dominus ad Cain ait: Vbi est Abel frater tuus? Qui respondit: Nescio. Dominus non tanquam ignarus interrogat, sed tanquam iudex reum, quem puniat. Putans enim Cain deū latere quæ gesserat, respondit: Nescio. Cui deus ait: Arbitraris me quod gessisti, nescire: qui cogitationem tuam, quam impie conceperas, inspiciens, ne opere consummares ante præmonui? Sed ne causeris iniuste me aduersum te proferre sententiam, ego tibi accusationem non infero: sed est testis, qui te accusat, uox uidelicet sanguinis fratris tui: qui clamat ad me de terra. Responditque Cain ad dominum: Maior est iniquitas mea, quam ut ueniam merear. Intellexit enim ex furia mentis, & ex tremore corporis quo agitabatur, se dignum interfici, & ait: Ecce eijcis me hodie a facie tua, & a facie terræ abscondar, & ero gemens super terram, & omnis qui inuenerit me, occidet me. Verum deus nolens eum compendio mortis finire cruciatus, nec tradi pœnæ, qua se ipse damnauerat, ait: Non sic, id est, non ut tu æstimas morieris, & mortem pro remedio accipies: uerum uiues usque ad septimam generationem; & conscientiæ tuæ igne torqueberis: ita ut quicunq; te occiderit, secundū duplicem intelligentiam, aut in septima generatione aut magno te liberabit cruciatu, non quod ipse, qui percusserit Cain, septem ultionibus subijciendus sit: sed quod septem uindictas, quæ in Cain tanto tempore cucurrerunt, soluat interfector, occidens eum, qui uitæ fuerat derelictus ad pœnam. Vt autem quod dicimus manifestius fiat, quotidianæ consuetudinis ponamus exemplum. Loquitur inter uerbera seruus ad dominum: Quia incendi domum tuam & uniuersam substantiam dissipaui, interfice me. Dominusque respondeat: Non ut uis morieris, & finies morte supplicia, uerum longo tempore custodieris ad uitam, & tam infeliciter in hac luce uersaberis, ut quicunque te occiderit, beneficium præstet occiso: dum tam multis te liberauerit cruciatibus.

Quomodo deus primis hominibus loqueretur, & de eo quod scriptum est: Nonne si recte offeras, recte autē non diuidas, peccasti. Cap. VIII.

QVomodo deus primis hominibus loqueretur, quæri solet, scilicet per creaturam subiectam, uelut eorum socius forma congrua loquebatur cum eis. Sed quid profuit Cain? Nonne conceptum scelus in necando fratre, etiam post uerbum diuinum impleuit? Illud uero quod dictum est: Nonne si recte quidem offeras, recte autem non diuidas, peccasti? quia non lucet cur uel unde sit dictum, multos sensus peperit eius obscuritas: cum diuinarum scripturarum quisque tractator secundum fidei regulam id conatur exponere. Recte quidem offertur sacrificium, cum offertur deo uero: cui uni tantummodo sacrificandum est. Non autem recte diuiditur, dum nõ discernuntur recte uel loca uel tempora, uel res ipsæ quæ offeruntur, uel qui offert, & cui offertur: uel hi quibus ad uescendum distribuitur quod oblatum est: ut diuisionem, hic discretionem intelligamus. Siue cum offertur, ubi non oportet, aut quod non ibi, sed alibi oportet, siue cum offertur, quando non oportet, siue cum id offertur, quòd nunquam penitus debuit, siue cum electiora sibi eiusdem generis retinet homo, quam sunt ea, quæ offert deo, siue eius rei quæ oblata est, fit particeps prophanus, aut quilibet, quod fas non est fieri. In quo autem horum displicuerit Cain, facile non potest inueniri. Sed quoniam sicut Iohannes ait, ex maligno erat, & ex inuidentia occidit fratrem suum, fratris autem illius opera bona erant: datur intelligi, propterea dominum non respexisse in munera eius, quia hoc ipse male diuidebat, dans deo aliquid de suo, sibi autem seipsum. Quod omnes faciunt, qui non dei, sed suam sectantur uoluntatem, non recte diuidendo, hoc est, non recte uiuendo. Dominus enim dans ei mandatum iustum & bonum, dixit: Quiesce, ad te enim conuersio eius, & tu dominaberis illius. Nunquid fratris? Absit. Cuius igitur, nisi peccati? Dixerat enim, peccasti. Tum deinde addidit, quiesce: ad te enim conuersio eius, & tu dominaberis illius. Potest quidem sic intelligi, ad ipsum hominem conuersionem esse debere peccati: ut nulli alij quam sibi sciat tribuere quod peccat. Hæc enim est salubris pœnitentiæ medicina, & ueniæ petitio congrua. At ubi ait, ad te enim conuersio eius, non subaudiatur erit, sed sit, præcipientis uidelicet, nõ prædicentis modo. Tunc enim dominabitur quisque peccato, si id sibi nõ defendendo præposuerit, sed pœnitẽdo subiecerit.

De eo quod scriptum est: Cognouit Cain vxorem suam, & peperit ei Enoch, ex cuius nomine nuncupauit ciuitatem, quam ædificauerat, & hoc qualiter conueniat, vt tres homines, qui tunc tantum erant, ciuitatem ædificarent. Cap. IX.

SEquitur: Cognouit Cain uxorem suam, quæ concepit & peperit Enoch, & ædificauit ciuitatem, & uocauit nomen eius Enocha, ex nomine filij sui Enoch. Vnde quęri potest, dum non plures eo tempore quam uiri quatuor, uel potius tres postea, quia fratrem frater occidit, fuisse uiderentur in terra: quomodo Cain solus ciuitatem ędificasse dicitur. Sed quos hoc mouet, parum considerant, non omnes homines, qui tunc esse potue-

potuerunt scriptorem sacræ huius historiæ necesse habuisse nominare, sed eos solos, quos operis suscepti ratio postulabat: illos uidelicet, per quos ad Noe, ac deinde ad Abraham, genealogia texendo perduceretur. Nec enim consequens est, ut istum primum filium genuisse credatur Cain, quia dictum est, cognouit uxorem suam, quasi tunc primitus ei commiscuisset. Nam de ipso Adam hoc dictum est, non solum quando cõceptus est Cain primogenitus: uerum etiam posterius: Cognouit, inquit, Adam Euam uxorem suam, quæ concepit & peperit filium, & nominauit eum Seth. Vnde intelligitur, ita solere illam scripturam loqui, quamuis non semper. Potuit enim fieri, ut licet alios haberet filios, hunc tamen propter aliquam causam, plus cæteris dilexerit. Non enim Iudas primogenitus Iacob, ex quo Iudæa dicta, & Iudæi sunt nuncupati. Ergo si Cain primogenitus Enoch, non ideo putandus est confestim filio nato ex eius nomine ciuitati nomen dedisse: quia nec constitui tunc ab uno poterat. Aliud enim ciuitas non est, quam hominum multitudo, societasque. Sed cum illius hominis tanta cresceret numerositate familia, ut quantitatem populi iam haberet, tunc potuit fieri, ut & ciuitas conderetur, & ex nomine primogeniti nuncuparetur. Ergo si adtendãt tunc temporis tam longæuos fuisse homines, ut qui minime uixerant septingẽtos quinquaginta uixisse reperiãtur annos: nec eos solummodo habuisse filios, quos scriptura commemorat, cum subditur, genuit filios & filias: unde eis fœcundissimam prolem fuisse datur intelligi. Ex quo conijci potest, quod si a nepote Abraham, Iacob uidelicet tanta multitudo hominum multiplicari potuit in Aegypto intra annos trecentos, ut sexcenta milia fuissent, quando ascenderunt ex Aegypto, quid mirum homines multam potuisse condere familiam, per spacium nongentorum annorum aut eo amplius, qui ciuitates ædificarent plurimas? Sed hanc ciuitatem Cain propter terrenam ciuitatem commemoratam fuisse, credibile est, quæ ab ipso constitutionis conditore initium sumpsit. Hinc iam ciuitates duæ exortæ sunt, impiorum scilicet atque iustorum. Iustorum quidem fundamentum peregrinationis suscepit in Abel, ac deinde in Seth, & in posteritate eius: ac sic laborando peregrinatur usque ad præsens tempus. Ergo in prioribus seculis, quamuis usque ad septimam progeniem in filijs Seth multipliciter fœcundaretur ciuitas dei: tamen in paucis ædificata est ad comparationem iniquorum, quoadusque dominus CHRISTVS, deique filius deus ante secula, homo in nostro tempore ex utero uirginis MARIAE sacratissimæ procederet: qui uerus deus, uerusque homo, ex duabus substantijs & una persona, nouum lumen mundo resplenduit: ac deinceps per uniuersum orbem, in membris eius hæc ciuitas sancta fœcundius ædificatur, & ad ciues suos angelos scilicet dei quotidie colligitur: quorũ præsidijs in hac peregrinatione iugiter suffragatur. In Cain uero atque eius cognatione latissime impiorum ciuitas fabricata est. Refert quidem de eo ille antiquitatum scriptor IOSEPHVS, ꝙ postquam signũ acceperat, ut non interficere

tur a quibuſcunque inueniretur beſtijs, ſed ſine formidine per omnem terram ſigno ei impoſito, quo notus fieret, uagus et profugus abiret, ab ea dicta regione, in qua fratrem occiderat, & in qua cum patre habitauerat, multam peragrans terram cum ſua uxore, tandem deuenit in locum, qui Naida nuncupatur, ibique moratus eſt, in quo ei etiã filij nati ſunt. At uero pœnam illam non habuit pro emendatione, ſed ad incrementum & ad libidinem ſuo potius nutriuit in corpore, licet cum iniuria ſecum commorãtium hanc haberet, augens domum multitudine pecuniarum, ex rapinis & uiolentia congeſtarum, ad luxuriam quoque et latrocinia ſuos inuitãs familiares, quorum doctor in ſceleſtis ſtudijs erat. Et ſimplicitatem quidem cum qua prius uiuebant homines, ad inuentionem menſurarum & ponderum permutauit, integramque earum uitam ex earum rerum ignorantia ad calliditatem, corruptionemque perduxit. Terminos terræ primus poſuit, ciuitateſque conſtituit, muriſque muniuit, illicque ſuos coegit conuenire domeſticos. Hãc uero ciuitatem ab Enoch ſeniore filio ſuo Enocham appellauit, ut prædiximus.

Quod aliter ſentiant philoſophi Græcorum & Latinorum de primo ſeculo, quàm Hebræorum. Cap. X.

IGgitur philoſophi Græcorum atque Latinorum, longe aliter ſenſerunt de primo ſeculo, quam Ioſephus referat, qui aurea prima nuncupãt ſecula, & tunc homines ſolo uacaſſe otio, & his tãtummodo frugibus fuiſſe cõtẽtos, quas terra ſpõte protulerat, et ſimplici aqua eos eẽ potatos, nec ullius carnis eſum attigiſſe, autumant. Secundũ quorũ opinionem quidã ex noſtris ſuũ ita cõpoſuit carmen, q̃d huic noſtro opuſculo inſerere libuit:

Felix nimium prior ætas,
Contenta fidelibus aruis
Nec inerti perdita luxu:
Facili quæ ſera ſolebat
Ieiunia ſoluere glande.
Non Bacchica munera norant,
Liquido confundere melle,
Nec lucida uellera Serum
Tyrio miſcere ueneno.
Somnos dabat herba ſalubres,
Potum quoq; lubricus amnis,
Vmbras altiſſima pinus.
Nondum maris alta ſecabant,
Nec mercibus undeq; lectis,
Noua littora uiderat hoſpes.
Tunc claſſica ſæua tacebant,
Odijs neq; fuſus acerbis,
Cruor horrida tinxerat arua.
Quid enim furor hoſticus ulla
Vellet prior arma mouere,
Cum uulnera ſæua uiderent,
Nec præmia ſanguinis ulla?
Vtinam modo noſtra redirent
In mores tempora priſcos.
Sed ſæuior ignibus Aethnæ
Feruens amor ardet habendi.
Heu primus quis fuit ille,
Auri qui pondera tecti,
Gemmaſq; latere uolentes,
Precioſa pericula fodit?

SALVSTIVS enim, collaudans breuiter antiquiora tempora, ita ait: Quando uita hominum ſine cupiditate agebatur, & ſua cuique ſatis placebant. Poſtea uero, inquit, quam in Aſia Cyrus, in Græcia Lacedæmonij

monij & Athenienses cœpere urbes atque nationes subigere, libidinem dominandi causam belli habuere: maximam gloriam, in maximo imperio putare, & cætera, quæ ipse instituerat.

De Seth filio Adam, qui placuit deo, eiusque filijs ac nepotibus, qui usque ad septimam generationem mirabiliter sapientiam adinuenerunt, & demum in columnis scripserunt. Cap. XI.

IGitur Adam, qui primus e terra factus est, post Abel quoque necem filij sui, & Cain depulsionem, cum ducentorum triginta esset annorum, genuit Seth. Qui adultus, uirtuti studuit, & nomen domini inuocare cœpit: & cum esset uir egregius, imitatores sui filios reliquit. Ex eius namque prosapia ciuitas dei creuit. Refert enim Iosephus de eius filijs in hunc modum: Illi autem omnes cum boni fuissent, orti in eadem terra, sine aliqua uexatione uiuentes, felicissime commorati sunt: Nihilque eis usque ad uitæ terminum crudele prouenit. Disciplinam uero rerum cœlestium, & ornatus earum primitus inuenerunt. Iobal autem cõsanguineus eorum existens, musicam adinuenit, & psalterium citharamque laudauit. Et ne dilaberentur ab hominibus, quæ ab eo inuenta uidebantur, aut antequam uenirent ad cognitionem deperirent, cum prædixisset Adam exterminationem rerum omnium, unam ignis uirtute, alteram uero aquarum ui ac multitudine fore uenturam, duas facientes columnas unam quidem ex lateribus, alteram uero ex lapidibus, in ambabus quæ inuenerant conscripserunt, ut & si constructa lateribus exterminaretur ab imbribus, lapidea permanens, præberet hominibus scripta cognoscere: quæ tamen lapidea permanet hactenus in terra Syriæ. Ergo Seth cum ducentorum quinque esset annorum, genuit Enos. Enos autem uixit annis centum nonaginta, & genuit Cainan. Cainan autem uixit centum septuaginta, & genuit Malalehel. Malalehel uixit annis centũ sexaginta quinque, & genuit Iarech. Iarecht uero uixit annis cẽtum sexaginta duo & genuit Enoch.

De Enoch qui translatus est, qui etiam suas prophetias scriptas reliquit. Cap. XII.

ENoch autem uixit annis centum quinquagintaquinque, & genuit Matusalam, & post hęc annos trecentos, ambulauit cum deo: unde & non comparuit, quia deus eum tulit. Qui etiã aliqua scripsit, Iuda teste apostolo. Ait enim: Prophetauit septimus ab Adam Enoch, dicens: Ecce ueniet dominus in sanctis milibus suis facere iudicium contra omnes: & arguere omnes impios, & cætera. Liquido namque claret, ab ipso exordium literarum primo homine cœpisse, qui adhuc superarat, quando filij ac nepotes sui in studio sapientiæ feruebant. Vnde etiam filij Seth cum Iobal consanguineo in columnis ea quæ sapienter de disciplina cœlestium rerum adinuenerunt, cum reliquis artibus conscripserunt: sicut superius ex uerbis Iosephi declaratum est.

De filijs Seth, qui post septimam generationem deo displicuerunt. Cap. XIII.

Filij nanque Seth, in septem generationibus permanserunt, dominum iudicantes dominum omnium, & ad uirtutem semper inspicientes, ut Iosephi utamur uerbis. Deinde tempore procedente, de paternis solennitatibus ad mala progressi sunt: neque legitimos honores ulterius deo præbētes, neque circa homines iustitiam facientes: sed zelum quem prius habuerant, in duplam malitiam per ea quæ gerebant, postea demonstrabant. Ob hoc itaque contra se dominum irritauerunt.

De filijs dei, qui filias hominum acceperunt vxores. Cap. XIIII.

Sequitur. Dicit enim Moses: Videntes filij dei filias hominum, eo quod essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant. Ergo ijdem dicti sunt angeli dei. Vnde multi illos putant non homines fuisse, sed angelos. Quod tamen, angelos sanctos illo tempore sic labi potuisse, nullo modo credibile putatur: nec de his dixisse Petrum apostolum, quod angelis peccantibus non pepercit: sed de illis, qui cum principe eorum diabolo ceciderunt. Angeli enim in sacro eloquio homines dicti sunt, ut de Iohanne scriptum est: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam. Et Malachias propheta proprie dictus est angelus. Igitur ut omittamus multorum opiniones, filios dei, hic filios Seth intelligimus: filias uero hominum, Cain utique filias, ex quibus nati gygantes referuntur: quos & ante esse historia declarat, cum dicit: Gygantes enim erant in illis diebus. Fuisse etiam post diluuium quosdam, sed plures antea, historica traditione deprehendimus: sicut Nebroch, & alij de progenie Noe exorti sunt, qui omne bonum despicientes propter confidentiam fortitudinis, & pulchritudinem corporis, dominum irritantes perierunt.

Vtrum homines primi seculi sine coniugibus per tot curricula annorum fuerint, vt legimus, post plures annos filios genuisse. Cap. XV.

Vixit autem Matusalam CLXXXVII. annis, & genuit Lamech: & post hæc annis DCC.LXXXII. Hic nanque quæri potest, si homines tunc temporis per tot curricula annorum uxoribus uacabant, aut si cas prius ducebant, quænam causa erat ut absque liberis tamdiu manerēt? Hæc autem quæstio duplici soluitur modo. Aut enim homines qui tantæ prolixitatis habebant ætatem, diutius a uinculo coniugij uacabant: aut, quod uerissimum est, hi tantum assumuntur a ueridico Mose historiographo, ex quibus Noe cum filijs ducebat originem, per quem & mundus post cæterorum hominum perditionem in diluuio, erat restaurandus. Sic nanque Matthæus non primogenitos tantum assumens in catalogo generationis Christi, sed eos ex quibus natiuitas domini secundum carnem ducebatur, non enim Abrahæ primogenitus fuit Isaac, sed Ismael. Nec Iudas primogenitus Iacob, sed Ruben, neque Dauid Isai.

De Matusala vtrum quatuordecim annos post diluuiū vixerit, vt in Genesi contineri videtur. Cap. XVI.

Vixit

Vixit itaque Lamech CLXXXII. annis, & genuit filium uocauit que nomen eius Noe. Noe ergo cum sexcentorum esset annorum, uenit diluuium super uniuersam terram, omne genus humanum delens, præter Noe eiusque filios, cum uxoribus, quos dominus in arca reseruauit ad genus restaurandum hominum. Nunc autem famosissima hic nascitur quæstio de Matusalam, & in ecclesijs sæpissime uentilata, quod iuxta diligentem fertur supputationem, XIIII. annis post diluuium uixisse. Cum autem supra DCCCC. LXIX, annis sit dictum eum uixisse: quomodo uerum est, quod VIII. tantum animæ in arca saluæ factæ sint, si hic post diluuium uixit. Restat igitur quod quomodo in plerisque alijs, ita & in hoc sit error in numero. Siquidem & in Hebræis & Samaritanorum libris, ita scriptum reperitur. Et uixit Matusalam CLXXXVII. annis, & genuit Lamech. Et uixit Matusalam postquam genuit Lamech, DCC. LXXXII. annis. Et fuerunt omnes dies Matusalę anni DCCCC. LXIX. Et uixit Lamech centum octoginta duobus annis: & genuit Noe. A die ergo natiuitatis Matusalæ, usque ad diem ortus Noe, sunt anni CCCLXIX. His adde DC. annos Noe, quia in sexcentesimo uitę eius anno diluuium factum est. Atque ita fit ut nongentesimo sexagesimo nono anno uitæ suæ Matusalam mortuus sit, eo anno quo cœpit esse diluuium.

De hoc quod dicitur: Vltio dabitur de Cain septuplum, de Lamech uero septuagies septies. Cap. XVII.

Dixit quoque Lamech uxoribus suis, Adę & Sellę: Audite uocem meam uxores Lamech, auscultate sermonem meum, quoniam occidi uirum in uulnus meum, & adolescentulum in liuorem meum. Septuplum ultio dabitur de Cain: de Lamech uero septuagies septies. Lamech itaque qui se homicidium uxoribus suis fatetur perpetrasse, septimus erat ab Adam. In huius enim homicidæ filijs, septem Cain uindictę aquis diluuij solutæ sunt, quoniam omnis progenies Cain in eo deleta est. Dira nanque mors atque humanorum scelerum uindex, inter reliquos perituros ipsum homicidam Lamech reperisse credibile est. De Lamech uero septuagies septies. Igitur superius partim retulimus, quæ ad huius quæstionis pertinebant solutionem. Secundum historię tamen ueritatem, ab Adam usque ad Christum LXXVII. generationes inueniuntur, in quibus peccatum Lamech, id est, totius mundi, sanguinis Christi effusione solutum est. Siquidem & in populo Iudæorum propter interfectionem Christi LXXVII. uindictæ sunt statutæ: iuxta illud Euangelium, in quo dictum est Petro apostolo: Non solum septies, sed etiam septuagies septies, si pœnituerit fratri remittendum: Iudęum scilicet reuertentem, per LXXVII. uindictas statutas, recipiendum ad indulgentiam Christi.

De ira dei, & de eo quod scriptum est in Genesi: Pœnitet me hominem fecisse, cum in deo nulla sit pœnitentia, in quo est certa præscientia. Cap. XVIII.

Videns

VIdens, inquit, dominus deus, quia multiplicatæ sunt malitiæ hominum super terram, dixit: Delebo hominem, quem feci, a facie terræ, ab homine usq; ad pecus, & a reptentibus usq; ad uolatilia coeli: quia iratus sum, quoniã feci eos. Ira dei non perturbatio animi eius est, sed iudicium, in quo irrogatur poena peccatori. Cogitatio uero eius & recogitatio mutandarum rerum est immutabilis ratio. Neque enim sicut hominem, ita dominũ cuiusquam facti poenitet sui, cuius est de omnibus omnino rebus tam fixa sententia, quam certa præscientia. Sed si non utatur scriptura talibus uerbis: non se quodammodo familiarius insinuabit omni generi hominum, quibus uult esse consultum.

De eo quod dixit deus: Erunt dies eorũ centum uiginti annorum. Cap. XIX.

QVod autem dixit deus: Erunt dies eorum centum uiginti annorum, non sic accipiendum est, quasi prænuntiatum sit, post hæc homines centum uiginti annos uiuẽdo non transgredi, cum & post diluuium etiam quingentos quosdam excessisse inueniamus: sed intelligendum est hoc dominum dixisse, cum circa finem quingentorum annorum esset Nõe, id est, quadringentos octoginta uitę annos ageret, quos more suo scriptura quingentos uocat: nomẽ totius summę per maximam partem plerunq; significans. Sexcentesimo quippe anno uitæ Noe secundo mense factum est diluuium: ac sic CXX. anni prędicti sunt futurę uitæ hominum perituror, quibus transactis, diluuio delerentur. Hieronymus autẽ sic ex Hebræo uertit: Non iudicabit spiritus meus homines istos in sempiternum, quoniam caro sunt: hoc est, quia fragilis est in homine conditio, non eos ad æternos seruabo cruciatus: sed hic illis restituam quod merentur: Ergo non seueritatem, ut in nostris codicibus legitur, sed clemẽtiam domini sonat, dum peccator hic pro suo scelere uisitatur. Porro ne uideretur in eo esse crudelis, quod peccantibus locum poenitentię non dedisset, adiecit: Sed erunt dies eorum centum uiginti annorum, hoc est, habebunt CXX. annos ad agendam poenitentiam. Non ergo humana uita, ut multi æstimant, in centum uiginti annos contracta est: sed generationi illi centum uiginti anni, ad poenitentiam dati sunt. Siquidem inuenimus, quod post diluuium Abraham uixerit annis centum septuagintaquinque. Dominus autem noluit tempus expectare decretum, sed uiginti annorum spacij amputatis, induxit diluuium anno centesimo agendæ poenitentiæ destinato.

De Noe quomodo decimus ab Adam princeps suæ gentis extiterit. Cap. XX.

NOe uero principatum tenens, quem per successiones patres eius habuerant, scilicet per generationes X. id est, a Noe usq; ad primum parentem, filij patribus succedentes, dum esset ab Adam decimus, grauiter ferens actus hominum, & habens eorum consilia nimis ingrata, satagebat ut ad meliora mentem eorum actusque

transfer

transferret. Cum autem uideret, quod non adquiescerent ad talia, sed uehementer malorum libidine detinerentur: metuens ne ipsum quoq; cum uxore & filijs suis interficerent, discessit ab ea terra. Deus itaque Noe quidem iustitiam dilexit, condemnauit autem non solum illorum malitiam, sed omne genus humanū. Quod cum ei disperdere placuisset, & aliud constituere genus, malignitate priuatum: Noe præcepit ut arcam fabricaret quatuor cameras habentem, & longitudinem cubitorum C C C. L. uero latitudinem, & X X X. altitudinem; qua protectus cum filijs & uxoribus remansit ex hominibus solus post diluuium cum domo sua, ut præmisimus. Hæc iuxta intelligentiam Iosephi, de Noe actibus sufficiunt.

De magnitudine arcæ & cameris eius. Cap. XXI.

Ergo fuerunt nonnulli impossibile putantes, ut tot genera animalium, repentium, hæc arca capere potuisset: & ea quæ sibi pro solatio uitæ forent necessaria, per tm̄ temporis spatium. Qui non attendunt Mosen in omni Aegyptiaca eruditum sapientia, & cubitum geometricæ disciplinæ, quo utuntur Aegyptij, tantum ualere, quantum sex cubiti, quibus nos utimur: Qui autem dicunt tantæ molis fabricam, humano fieri non posse ingenio, spatium C. annorum considerent, quod constructionis gratia acceperat Noe, hominumque fortitudinem, qui primo uigebant seculo, cum sciant immensas urbes fuisse constructas, nisi forte lapis lapidi adhærere potest, sola calce coniunctus, ut murus per tot miliaria circum agatur: & lignum ligno cæmentatū, clauis solidatum, gluten bituminis non potest connectere ut fabricetur arca, non curuis sed rectis lineis longe lateq; uæ porrecta: quam nullus in mare mittat conatus hominum, sed leuet unda cum uenerit, naturali ordine ponderum, magisque diuina prouidentia, quam humana prudentia. Legitur etiam hæc habuisse arca cœnacula, & tristega: quod alia translatio bicamerata & tricamerata uoluit nominare: ita ut quinque habitationes distinctas in ea esse aduertamus: inferiora loca stercoribus esse deputata & contigua bicamerata, quæ conseruarent pabula animalium. In hos ergo usus tradunt fuisse inferiores partes distinctas, superiores uero partes quæ tricameratæ dicuntur, primo ad habitaculum bestiarum, uel immitium animalium serpentiumque: hinc contigua in superioribus loca mitioribus animantibus stabula fuisse: supra omnia uero in excelso auibus & hominibus sedem locatam, utpote sicut honore & sapientia homo antecedit omnia: ita & loco cuncta præcelleret animalia, & sic quinque mansiones in eadem arca fuisse intelliguntur. Prima stercoraria, secunda apothecaria, tertia feris animantibus, quarta mansuetis, quinta hominibus.

Quod de immundis animantibus bina, de mundis septena in arca fuisse legimus. Cap. XXII.

Quod

QVod autem de immundis animalibus bina introducuntur et bina, de mundis uero septena & septena, has tradunt esse causas, ut quæ hominibus profutura essent, de his plura cõseruarentur in arca: & ut haberet Noe post egressum arcæ unde gratificas domino offerret hostias.

De minutissimis bestiolis & inutilibus, vtrum fuerint in arca Cap. XXXIII.

QVod autem scrupulosissime queri solet & de minutissimis bestiolis, nõ solum quales sunt mures & stelliones: uerumetiam quales locustæ, scarabei, muscę denique, & pulices: utrum nõ amplioris numeri in arca illa fuerint, q̃ est diffinitus cum hoc imperaret deus: prius ammonendi sunt, quos hæc mouent, sic accipiendum esse quod dictum est, quæ reptant super terram, ut necesse non fuerit conseruari in arca, quæ possunt in aquis uiuere, non solum mersa sicut pisces: uerumetiam supernatantia sicut multæ alites. Deinde quod dicitur, masculus & fœmina erunt: profecto intelligitur ad reparandum genus dici, ac per hoc nec illa necesse fuerant ibi esse, quæ possunt sine concubitu de quibusq; rebus uel rerum corruptionibus nasci: uel si fuerint, quæ in domibus esse cõsuerunt, sine ulla numeri diffinitione esse potuisse. Aut si mysterium sacratissimum quod agebatur, & tantæ rei figura, etiam ueritate facti, aliter non posset impleri, nisi ut omnia ibi certo illo numero essent, quæ uiuere in aquis natura prohibente non possunt: non fuit ista cura illius hominis, uel illorum hominum, sed diuina. Non enim ea Noe capta intromittebat, sed uenientia, & intrare uolentia, permittebát. Ad hoc enim ualet quod dictum est, intrabunt ad te, non scilicet hominis actu, sed dei nutu: ita sane ut non illic fuisse credenda sint, quæ sexu carent, uel ea etiam, quæ ex diuersis generibus procreantur, ut muli.

Quomodo in arca viuerent animalia, quæ non sine carnibus vesci putantur. Cap. XXIIII.

SOlet etiam mouere nonnullos, quæ genera escarum illic habere poterant animalia, quæ nõ nisi carnibus uesci putantur: utrum præter numerum ibi fuerint animalia sine transgressione mandati, quę aliorum alendorum necessitas illic coegisset includi: an uero quod potius est credendum, præter carnes aliqua alimenta ibi fuisse, quæ omnibus conuenirent. Nouimus eñ quam multa animalia, quibus caro cibus est, frugibus, pomisque uescantur: & maxime ficu, atque castaneis. Quid ergo mirum, si uir ille sapiens & iustus, etiam diuinitus admonitus, sine carnibus aptam unicuique generi alimoniam præparauit & condidit? Quid est autem quo uesci non cogeret fames? aut quid non suaue ac salubre facere posset deus: qui etiam potuit, ut sine cibo uiuerent diuina facultate?

De ingressu Noe in arcam, & vbi resideret arca post diluuium, & numero annorum ab Adam vsque ad Noe, vel quid de arca gentium philosophi senserint. Cap. XXV.

Igitur

IGitur Noe sexcētorum erat annorum, quando cœpit esse diluuium super terram. Inde autem, usque ad primi hominis conditionem erant anni transacti duo milia ducenti quadraginta duo. Ergo ut quædam pręstrinximus libando, ita primum se habuit seculum. Noe uero cum filijs Sem, Cham & Iafeth, uxoribusque eorum ingressus in arcam mense secundo, septimadecima die mensis, impetu uiolentiæ aquarum in sublime sublatus est. Arca autem residente in uertice montis Armeniæ, egressus est domino monente ex ea, mense secundo septima & uicesima die mensis. Quem locum egressorium Armenij uocant, illic enim arcæ solutæ reliquias prouinciales ostendunt. Huius enim diluuij indicium hactenus uidemus in lapidibus, quos in remotis montibus conchis & ostreis scabros etiam sæpe cauatos aquis uisere solemus. Attamen quid de hac arca, atque hoc diluuio gentium historiographi, sapientesque eorum scripserint: paucis referre curabo. Quorum unus Berosus Chaldæus, narrans de diluuio, taliter est effatus: Dicitur autem & nauis eius, quæ in Armeniam uenit, circa montem Cardicum, & adhuc aliqua pars est, & quosdam bitumen exinde tollere, quo maxime homines ad expiationes utuntur. Meminit autem horum & Hieronymus Aegyptius, qui antiquitatem Phœnicæ noscitur conscripsisse. Sed & Manaseas Damascenus in nonagesimo sexto historiarum libro ita de hoc diluuio dicit: Est & super muniadam excelsus mons in Armenia, qui Baris appellatur, in quo multos fugientes sermo est, diluuij tempore liberatos, & quendam simul in arca deuectum, in Sicilæ montis uenisse summitatem, lignorumque reliquias multo tempore ibi conseruatas ferunt. Fuit autem ista arca, quam etiam Moses Iudæorum legislator scripsit.

De eo, quod quibusdam hominibus impossibile uidetur, homines nongentos annos uixisse. Cap. XXVI.

VIxit autem Noe post diluuium annos trecentos quinquaginta. Et facti sunt omnes dies Noe anni nongenti quinquaginta. Ergo si cuilibet incredibile uidetur tantæ diuturnitatis uitam antiquorum hominum fuisse, I O S E P H I assertionem animaduertat. Dicit enim: Nullus autem ad uitam modernam, & annorum breuitatem, quibus nunc uiuimus, uitam comparans antiquorum, putet falsa, quæ de illis sunt dicta, & eo quod nunc uita tanto non ducatur tempore, credat neque illos ad uitæ illius longitudinem peruenisse. Illi nanque cum essent religiosi, & ab ipso deo facti, cumque eis pabula opportuniora ad maius tempus existerent præparata, tantorum annorum circulis rite uiuebant. Deinde propter uirtutes & gloriosas utilitates, quas iugiter perscrutabantur, id est, astrologiam, & geometriam, deus eis ampliora uiuendi spacia condonauit, quæ haud ediscere potuissent, nisi sexcentis uiuerent annis. Per tot enim annorum curricula, magnus annus impletur. Testes autem isti sunt omnes, qui antiquitatem apud Græcos & barbaros conscribere maluerunt. Nam & Manechon, qui descriptionem fecit Aegyptiorum, & Berosus, qui

Chaldaica deflorauit, & Mochus,& Actius,ad hæc & Hieronymus Aegyptius, qui Phœnicam disposuit, concordant cum eis dictis. Hesiodus quoque & Agatheus, & Hellanicus, & Acusiuaus, & inter hos Ephorus, & Nicolaus, in historijs suis memoriam faciunt antiquorum, annis mille uiuentium.

Quomodo ex tribus filijs Noe, omne genus hominum sit propagatum, & quas orbis terræ partes obtinuerint. Cap. XXVII.

Filij autem Noe fuerunt, Sem,Cham & Iafeth. Ex his enim post diluuium disseminatę sunt gentes,per uniuersas terras,atque insulas maris. Sed quas unusquisque condiderit gentes,& quas partes obtinuerit orbis, ex IOSEPHI atque Hieronymi libris, decerpere libuit. Fuerunt autem filijs Noe filij, quorum propter honorem gentibus quas condiderunt, imposuerunt nomina, & terris quas apprehendere potuerunt. Iafeth ergo Noe filius, habuit filios septem. Habitauerunt isti regionem, a Tauro & Amano montibus incipientem, & pertingentem in Asiam usque ad flumen Tanaim. In Europa uero terra Gazzimorum, cum nullus eorum, qui supradicti sunt, ibidem habitator existeret, gentes eius diuersis se nominibus appellabant, qui nunc a Græcis Galatæ nuncupantur: olim uero dicti sunt Gomanicæ, quos Gomer instituit. Magog uero Magogas a se nominatos instituit. Isti a Græcis Scythæ sunt appellati. Item filiorum Iafeth, Madeus & Ianus fuerunt: & ex Madeo quidem sunt gentes, quæ a Græcis Mœdi uocantur: A Iano uero omnes Ionij, Helladicique descendunt, qui & Græci: unde & mare Ionium appellatur. Condidit autem Iobel Iobelos, qui nostris temporibus Hyberes, qui & Hispani: a quibus postea Celtiberi nuncupati sunt. Moga uero primum dicebatur, quæ postea Cappadocia: nunc autem Cæsarea, a Romanis hoc uocabulum sortitur, id est, a Cæsare. Moscini uero a Mosochum plantati sunt, qui nunc Cappadoces nuncupantur. Quorum antiquæ appellationis signum ostenditur, nam ciuitas est apud eos, quæ hactenus Moscha dicitur, ostendens intelligere ualentibus, eo quod aliquando omnes gentes regionis ipsius ita uocatæ sunt. Thyras autem Thyrenses appellauit suos, quorum princeps fuit, quibus Græci Trachium nomen commutauerunt. Tantæ siquidem gentes, per Iafeth filios institutæ sunt. Gomer autem habens tres filios. Astinegas quidem Astinegas instituit, qui nunc Regini uocantur a Græcis. Riphat autem Riphæos, qui dicuntur Paphlagones. Tygram uero Tygraneos, qui Phryges a Græcis sunt nuncupati. A Iano autem Iafeth filio, & ipso tres habente filios: Helisas quidem Helisæos uocauit eos, quorum princeps fuit, qui nunc sunt Aeolici. Tharsis uero Thyrsos, sic enim antiquitus Cilicia uocabatur: Tharsus enim apud eos maxima ciuitatum metropolis appellatur: Tau litera, pro theta mutata. Cythim autem Cythimam insulam habuit, quæ nunc dicitur Cyprus, & ab ea omnes insulæ & maritima loca, Cythim Hebraice nominantur. Testis

enim sermonis mei, una in Cypro ciuitatum, quæ antiquam appellationem ualuit retinere. Cythis enim ab his, qui ei Græcum nomen imposuerunt, uocatur, neque sic fugiens Cythi nomen. Iafeth itaq; filij seu nepotes, has habuere gentes, & quæ forsan nunc ignorantur. Omnes tamen pene insulas & totius orbis littora, terrasque mari uicinas legimus Græcis accolis occupatas, qui ut supra diximus, ab Amano & Tauro montibus, omnia maritima loca, usque ad Oceanum possederunt Britannicum. Filij Cham, Chus, & Mesraim, Futh, & Chanaan. Chus hodie ab Hebræis Aethiopia nuncupatur, Mesraim Aegyptus, Futh Libyes, a quo & Mauritaniæ fluuius, usque in præsens Futh dicitur, omnisque circa eam regio Futhensis nuncupatur. Modo tamen in una tantum climatis eius parte, antiquum Libyæ nomen residet, & reliqua terra uocatur Aphrica. Porro Chanaan obtinuit terram, quam Iudæi deinceps possederunt. Eiectis Chananeis, filij Chus, Saba & Euila, Sabatha, & Regina. Sabatacha, id est, Saba, a quo Sabæi. Euila Getuli in parte remotioris Aphricæ, eremo cohærentes. Sabatha, a quo Sabatheni, qui nunc Astauari nuncupantur. Regina uero, & Sabathaca paulatim antiqua uocabula perdiderunt, quæ nunc pro ueteribus habeantur ignoratur. Filij Regina & Saba Dadan, a quo hic Saba per sin literam scribitur, supra uero per samech, diximus appellatos Sabæos. Interpretatur nunc ergo Saba, Arabia. Nam in septuagesimoprimo psalmo, ubi habemus reges Arabum & Saba munera offerunt, in Hebræo scriptum est reges Saba. Dadan genus est Aethiopiæ, in occidentali plaga. At uero Mesraim, genuit Ludim, & Anamim, & Laabim, Nephtuim, & Petrusim, & Cesluim. De quibus egressi sunt Philistijm, & Chapturim, exceptis Labaim, a quibus Libyes postea nominati sunt, qui prius Phutei uocabantur, & Casloim, qui deinceps Philistijm appellati sunt, quos nos corrupte Palæstinos dicimus. Cæteræ sex gentes ignotæ nobis sunt, quia bello Aethiopico subuersæ, usque ad obliuionem præteritorum nominum peruenerunt. Possederunt autem terram Agazi, usq; ad extremos fines Aegypti. Chanaan autē genuit Sidonem primogenitum suum, & Ethæum, Iebusæum, & Amorræum, Gergesæum & Euæum, & Arachæum: Sinæum & Aradium Samarithen & Mathęum. De Chanaan primus natus est Sidon: a quo urbs in Phœnice Sidon uocatur. Arachæus, qui Archas cōdidit oppidū, in radicibus Libani situm. Aradij sunt, qui Aradam insulam possederunt, angusto fretu Phœnicis littore separatam. Samaria emissa nobilis Syriæ Cæles ciuitas, hanc Macedones, qui post A L E X A N D R I mortem regnauerunt, Epiphaniam nuncupauerunt. Et fuit terminus Chananæorum a Sidone, donec ueniatur in Gerara, & usque ad Gazam, pergentibus Sodomam & Gomorrham, & Adamam, & Seboim, usque Letzem: quia cæteræ ciuitates, Sidon uidelicet, & Gerara, & Sodoma, & Gomorrha, & Adama, & Seboim notæ sunt nominibus suis. Fiunt itaque omnes filij Cham, hoc est, medij filij Noe

quatuor, & nepotes quinque, ex uno eius filio pronepotes duo, ex nepote uno fit eorum summa, undecim. Quibus enumeratis, hic reditur ad alium Cham, qui uocabatur Mesraim: & commemorantur quos genuit, non tanquam singuli homines, sed nationes septem, & de sexta, uelut de sexto filio, gens commemoratur exisse, quæ appellatur Philistijm: unde fiunt octo. Inde iterum ad Chanaan reditur, in quo filio maledictus est Cham, & quos genuit, undecim nominantur. Deinde usque ad quos fines peruenerint commemoratis quibusdam ciuitatibus dicitur: ac per hoc in filijs, ne potibusque computatis, de progenie Cham triginta unus genii referuntur. Sem uero tertio Noe filio, quinque fuerunt nati, qui usque ad Oceanum seorsum habitant Asiam, ab Eufrate facientes initium. Helam siquidem Helamitas, qui Persarum sunt principes, reliquit. Assur autem Ninum instituit ciuitatem, qui nunc Chaldæi uocantur. Arfaxat autem, Arfaxateos nominauit, cum princeps eorum esset. Aram uero Arameos instituit, quos Græci Siros appellant. Quos autem nunc Lidos uocant, Luth tunc Ludas nominauit. Aram uero filijs quatuor existitentibus: his quidem instituit Traconitidem, & Damascum, quæ est Media Palestinæ, Syriæque coniuncta. Armeniam uero Otrus, Geter Bactrianos, Mes autem Mesaneos, quæ nunc Arax uocatur ab omnibus. Arfaxat autem filius fuit Sala, de quo natus est Heber, a quo Iudæos prius Hebræos uocauerunt. Heber autẽ Iectan genuit, & Falech: Iecta uero, qui filius fuit Heber, habuit filios Helmodat, Saleth, Asormoth, Iare, Aduram, Vzal, Deda, Ebal, Abimael, Sapha, & Ophir, & Ebila, & Iobab. Isti a flumine Cophenæ Indiæ, & posita circa Syriæ loca quædã inhabitant. Hæ nanq; generationes Sem. Sem uero cum centum esset annorum genuit Arfaxat, biennio post diluuium. Arfaxat uixit triginta quinque annis et genuit Sale: Sale quoque uixit triginta annis, & genuit Heber. Vixit autem Heber triginta quatuor annis, & genuit Falech.

De eo, quod Falech diuisio interpretatur, quia in diebus eius diuisio linguarum facta est, vt de ædificatione turris, & de eius Nembroth, seu quid de ea gentium sapientes senserint. Cap. XXVIII.

Iste autem Falech dictus est, quoniam secundum diuisionem nationum natus est: Falech autem Hebræi diuisionem uocant, quoniã dum unum hucusque esset labium hominis, diuisum est in plures scilicet linguas, & quæ hactenus uocabatur humana, deinceps exigente superbia, diuersa promeruit uocabula. Deo autem iubente ut crescerent, & multiplicarentur post diluuium filij NOE, & ut diuersam colentes faciem terrarum, abundantia fructuum potirentur; qui cum essent inerudici, & ideo inobedientes fuerint, in calamitatibus incidentes, sua grauiter peccata senserunt. Et quia iuuentutis multitudine feruebant, & propria fortitudine non dei propitiatione, se bona habere credebant, apposuerunt ut uoluntati DEI inobedientes fierent. Fecit autem eos elatos esse ad iniuriam

dei,

dei, atque contemptum Nembroth filius Chus, qui fuit filius Cham, filij Noe. Qui cum esset audacior & manu fortissimus, suadebat eis, ut non domino ascriberent, quia felicitas hominibus eueniret, sed hæc propria hominum uirtute præberetur: solus ipse præsumens homines a dei timore reuocare, & spem suam in propria uirtute reponere. Ob quam rem turrim ædificandam altiorem suadebat, ubi aqua non posset ascendere, quæ etiam cœlum pertingeret. Multitudo autem prona erat, ut Nembroth præceptionibus obediret, putantes graue seruitium obsequi deo, & turrim ædificabant, in nullo sua studia deserentes. Sumebat ergo altitudo facilitatem, & plusquam sperare quis possit. Multis itaque manibus fabricata, crescebat. Vnde et legislator testatur dominum descendisse ad uidendam turrim, quam ædificabant filij Adam, dicens: Ecce unus populus & unum labium omnibus, cœperuntque hoc facere, nec desistent a cogitationibus, donec eas opere compleant. Venite igitur descendamus & confundamus ibi linguam eorum, ut non audiat unusquisque uocem proximi sui: atque ita diuisit eos dominus ex illo loco in uniuersas terras. Et cessauerunt ædificare ciuitatem, & idcirco uocatum est nomen eius Babel: quia ibi confusum est labium uniuersæ terræ. Inde autem migrationes ubique agentes, & terram apprehendentes unusquisque felicem, quam deus unicuique distribuit: & ita omnis terra per eos completa est, mediterranea simul atque maritima. Quidam etiam nauibus transeuntes, insulas habitauerunt. Vnde aliquæ gentes, ab institutoribus positas appellationes hucusque seruant: sicuti superius declaratum est. Quædam uero placita sibi nomina immutauerunt. Diuisiones autem linguarum septuagintaduas fuisse historia declarat, non ut solummodo tot homines tunc fuissent, & non plures, sed tot iam principes familiarum, ex filijs Noe procreatos ostendit, qui populos & gentes condiderunt. Ait enim scriptura: Hæc familia Noe iuxta populos & nationes suas, ab hisque diuisæ sunt gentes in terra post diluuium. De hac uero turri, diuersisque uocibus hominum, meminit & Sibylla dicens: Cum omnes homines unius uocis existerent, quidam turrim ædificauerunt excelsam, tanquam ascensuri per eam ad cœlum. Dij uero uentos immittentes euerterunt turrim, & uocem propriam unicuique partiti sunt: & propterea Babyloniam uocari contigit ciuitatem. De campo uero qui uocatur Sennaar, in regione Babylonis, meminit Aetius ita dicens: Qui uero de sacerdotibus sunt erepti, Iouis sacra sumentes, in Sennaar Babylonis uenerunt. Igitur Nembroth filius Chus nepos Noe, de quo iam mentionem fecimus, ipse cœpit potens esse in terra, & erat robustus uenator coram domino. Ab hoc exiuit prouerbium: Quasi Nembroth robustus uenator coram dominno. Quod sic intelligendum est: Gygantem istum contra dominum fuisse. Quod significatur eo nomine, quod dicitur uenator, quasi animarum deceptor, hominumque oppressor, & pro eo quod homines a cultu dei abstrahebat, sic nominatus est. Fuit autem principium regni eius Baby-

 lon,

lon, & Aracha, Achai, & Calennę, in terra Sennaar. Aracha autem hæc est Edisse ciuitas. Achat, quæ nunc dicitur Nisibin, Calennæ, postea uerso nomine, a Seleuco rege dicta est Seleucia. Hic autem Nembroth, arripuit tyrannidem insuetam, prior in populis regnauit & in Babylone. Apparet nanque hunc tyrannum fortissimum in eo regnasse loco, ubi linguæ ad confusionem humanæ superbiæ diuisæ sunt. Hunc etiam scripsisse astrologiam, atque geometriam, diuisiones orbis fecisse, Syri tradunt.

De eo, quod dictum est, de terra Sennaar exisse Assur, & ædificasse Niniuen. Cap. XXIX.

QVOD uero dictum est, de terra Sennaar, quæ pertinebat ad regnum Nembroth exisse Assur & ædificasse Niniuen, & alias, quas contexuit ciuitates legislator, longe postea factum est. Quod ex hac occasione perstrinxit, propter nobilitatem regni Assyriorum, quod mirabiliter dilatauit Ninus Beli filius, conditor Niniues ciuitatis magnæ, cuius ciuitatis nomen, ex illius nomine deriuatum est, ut a Nino Niniue uocaretur, Assur autem, unde Assyrij, non fuit in filijs Cham, sed in filijs Sem reperitur, qui fuit Noe maximus filius. Vnde apparet de progenie Sem exortos fuisse, qui postea regnum gygantis illius obtineret, & inde procederent, atque alias conderent ciuitates.

Quid est, quod peccante Cham, filius eius Chanaan sententiam ultionis accepit. Cap. XXX.

QVID est quod peccauit Cham, filius eius Chanaan sententiam ultionis accepit? Quid est q̃d non in se, sed in posteritate percutitur, nisi quod reproborum nequitiæ, hic quidem multæ proficiunt, sed in posterum feriuntur? Seu quia prophetauit terram Chanaan eiectis inde Chananæis & debellatis, accepturos fuisse filios Israel, qui uenerunt de semine Sem, intuens & præuidens quod longe futurum erat post futurum.

Quomodo intelligendum sit: Dilatet deus Iafeth, & inhabitet in tabernaculis Sem. Cap. XXXI.

DILATET deus Iafeth, & habitet in tabernaculis Sem. Quanquam enim sit deus omnium gentium, quodammodo tamen proprio uocabulo & in ipsis iam gentibus dicitur deus Israel. Et hoc unde factum est, nisi ex benedictione Iafeth. In populo enim gentium totum orbem terrarum occupauit ecclesia. Hoc prorsus pronunciabatur, cum diceretur: Dilatet deus Iafeth, & habitet in tabernaculis Sem. Sem quippe, de cuius semine incarnatus est Christus, interpretatur nominator. Quid autem nominatius Christo est, cuius nomen ubique iam flagrat, ita ut per Cantica Canticorum etiam in se præcedente prophetia, unguento comparetur effuso? In cuius domibus, id est, ecclesijs, habitat gentium latitudo, nam Iafeth latitudo interpretatur: Ecce quomodo deus dilatet Iafeth, & habitet in tabernaculis Sem, id est, in ecclesijs, quas filij prophetarum apostoli cõstruxerunt, secũdum q̃d Paulus apostolus fidelibus ex gentibus ait:

Qui

Qui eratis illo tempore sine Christo, alienati a societate Israel, & peregrini testamentorum & promissionis spem non habentes, & sine deo in hoc mundo. Per hæc uerba ostenditur, quod nõdum habitat Iafeth in domibus Sem sed paulopost: quemadmodum concludat, aduertamus. Igitur iam, inquit, non estis hospites & peregrini, sed estis ciues sanctorum & domestici dei, superædificati supra fundamentum apostolorum & prophetarum, ipso summo angulari lapide existente Christo Iesu.

De eo quod scriptum est: de Sem nati sunt patre omnium filiorum Heber fratre Iafeth maiore. Cap. XXXII.

DE Sem quoq; nati sunt patre omnium filiorũ Heber fratre Iafeth maiore. Hinc iam cœpit texere progeniẽ Sem, maioris filij Noe: quoniam a minore inchoauerat Iafeth, ac sic demũ peruenerat ad Sem. Habetur enim aliquid difficultatis in ipso narrationis exordio, cum dicit: De Sem autem nati sunt patre omnium Heber, fratre Iafeth maiore. Ordo uerborum est, ex Sem natus est Heber: qui Sem pater est omnium filiorum Sem. Sem ergo patriarcham intelligi uoluit omnium qui de stirpe eius exorti sunt: quos cõmemoraturus est, siue sint filij, siue nepotes, seu pronepotes. Scimus nanq; Heber non filium fuisse Sem, sed abnepotem eius. Nec enim sine causa, prętermissis filijs, introducitur Heber abnepos eius: nisi quod in progenie filiorum Noe hic reperitur, placens deo, qui non cum filijs superbiæ conspirauerat ad ædificandam turrim ob iniuriam dei, pertinentium ad ciuitatem impiorum, qui merito iniuriam confusionis suæ passi sunt in perditione linguæ propriæ. Ob quam causam per uniuersum dispersi sunt orbem, relicto opere quod summo studio accelerare festinabant. In huius autem Heber domo, quoniam immunis a pœna terrigenarum superbientium extitit, prisca remansit lingua, quæ prius humana, quia omnibus erat cõmunis: postea uero ab eius nominẽ nuncupata est Hebræa ad distinctionem cæterarum. Quę per successiones peruenit ad Abraham, ac sic per patriarchas, qui ex stirpe Abraham sunt propagati, profusa est in populum dei. Attamen nec Heber, nec ipse pater Abraham, in omnem progeniem suam, hanc diffundere ualuerunt: sed in eos qui ad ciuitatem dei pertinere uidebantur: de quibus secundum carnem natus est Christus.

Quum non fiat commemoratio in Genesi à Noë vsque ad Abraham, vtrum aliquis iustorum fuerit. Cap. XXXIII.

BEnedictis igitur duobus filijs Noe, atq; uno in medio eorũ maledicto: deinceps usq; ad Abraham, de iustorum aliquorũ, qui pie dominum colerẽt, commemoratione silentium est. Veruntamen, utrum ciuitas piorum non fuerit, an latuerit, an potius permanserit in duobus filijs Noe, qui benedicti sunt, eorumque posteris, impia uero in eo qui maledictus est, atq; eius progenie ubi etiam exortus est gygas uenator contra dominum, non est dijudicatio facilis. Fortasse enim quod profecto est credibilius, & in filijs duorũ illorum iam tunc antequam Babylonia

cœpiſſet inſtitui, fuerunt contemptores dei, & in filiјs Cham cultores dei. Vtrunq; tamen hominum genus, terris nunquam defuiſſe credendum eſt. Quamobrem ſicut lingua una cum eſſet omnium, non ideo filiј peſtilentię defuerunt, nam & ante diluuium una erat lingua, & tamen omnes pręter unam Noe iuſti domum, deleri diluuio meruerunt: ita poſt diluuium, nec iuſtos defuiſſe crediderim. Sed ſi omnes commemorarentur nimis longum fieret, et eſſe: hæc hiſtorica magis diligentia, quam prophetica prouidentia. Illa itaque exequitur literarum ſacrarum ſcriptor: uel per eum dei ſpiritus: quibus non ſolum narrentur præterita, uerumetiam pronuntientur futura, quæ tamen pertinent ad ciuitatem dei. Omiſſis ergo cæteris filiјs Noe, ad hanc rem non pertinentibus: illi connectuntur in ordine generationum, per quos poſſit ad Abraham perueniri: ſicut illi connectebantur ante diluuium per quos perueniretur ad Noe generationes: quæ propagatæ ſunt ex illo Adam filio, qui eſt appellatus Seth.

Quomodo intelligendum ſit deſcendiſſe dominum, & nec deſiſtent à cogitationibus ſuis donec eas opere compleant, & qualiter ex tribus filiјs Noe per terras LXXII. linguæ eſſe cœperunt. Cap. XXXIIII.

Mouet ergo quoſdam hoc quod legitur: Deſcēdit dominus, ut uideret ciuitatem, cum non loco moueatur deus, qui ſemper eſt ubique totus. Quod ita intelligendum eſt: Deſcendit dominus uidere ciuitatem & turrim quam ędificabāt filiј Adam, hoc eſt, non filiј dei, ſed filiј hominum, id eſt illa ſocietas, ſecundū hominem uiuens, quam terrenam dicimus ciuitatem. Deus autem non localiter deſcendit, cum ſit ubiq; totus; & oīa impleat, ſed deſcendere dicitur in terram, quando præter uſitatum naturæ curſum, mirabiliter operatur. Nec diſcit uidendo aliquid ad tempus, qui ignorare poteſt nihil, mente cuiuſpiam conceptum. Dicitur enim ad tempus uidere & cognoſcere, eo q̄d uideri quod reprobat, et cognoſci faciat. Ciuitas namq; illa non ſic uidebatur, q̄modo eam deus uideri fecit quando ſibi quantum diſpliceret oſtendit, quamuis poſſit intelligi deus ad illam ciuitatem deſcendiſſe, quia deſcenderunt angeli eius in quibus habitat, quia per angelos deſcendebat, qui in angelis deſcendentibus erat. Et non ait: Venite & deſcendentes confundite, ſed confundamus ibi linguam eoꝝ, oſtendens ita ſe operari per miniſtros ſuos, ut ſint etiam ipſi cooperatores dei. Illud ſane quod dictum eſt, nec deſiſtent a cogitationibus ſuis, donec eas opere compleant, non eſt dictum confirmando, ſed tanquam interrogando, ſicut ſolet a comminantibus dici. Sic ergo accipiendum eſt, tanquam dixerit: Nonne omnia deficient ex illis, quæ conati ſunt facere? Sed ſi ita dicatur: non exprimitur comminanter, quoniam uoce pronuntiantis non poſſumus ſcribere. Venite igitur deſcendamus & confundamus ibi linguas eoꝝ ut non audiat unuſquiſq; uocem proximi ſui. Atq; ita diuiſit eos dn̄s ex illo loco, in uniuerſas terras. Et ceſſauerūt ædificare ciuitatē, & idcirco uocatum eſt nomen Babel, quia ibi confuſum eſt labium uniuerſæ terræ, & inde

diſperſit

dispersit eos dominus super faciem cunctarum regionum. Merito autem malus punitur affectus, etiam cui non succedit effectus. Genus uero ipsius poenae quale fuit? Quoniam dominatio imperantis in lingua est, ibi est damnata superbia, ut non intelligeret iubens homini, qui noluit intelligere ut obediret deo iubenti: sicque illa conspiratio dissoluta est, cum quisque ab eo, quem nõ intelligebat, abcederet: nec se, nisi ei, cum quo loqui poterat, aggregaret. Et per linguas diuisae sunt gẽtes, dispersaeque per terras, sicut deo placuit, qui hoc modis occultis, nobisque incomprehẽsibilibus fecit. Ex illis igitur tribus hominibus Noe filijs LXXII. linguae per terras esse coeperũt, quae crescendo ad insulas peruenerũt. Auctus autem est numerus gentium, multo amplius, quam linguarum.

De numero annorum à diluuio usque ad natiuitatem Abrahae, & quod aliter Iosephus atque L X X. interpretes, siue Eusebius sentiant, quàm in Hebraica ueritate continea tur. Cap. XXXV.

IGitur ut supra memorare coepimus, series annorum a diluuio, usque ad natiuitatem Abrahae ita continetur. Sem C. erat annorum quando genuit Arfaxat, biennio post diluuium. Porro Arfaxat cum esset X X X. annorum, genuit Sale. Sale quoque X X X. aetatis suae anno, genuit Heber. Heber autem cum XXXIIII. annorum esset, genuit Falech. Falech quoque uixit annis X X X. & genuit Reu. Reu uero uixit annis X X X V. & genuit Saruch. Saruch autem uixit annis X X X. & genuit Nachor: & Nachor uixit XXVIII. annis, & genuit Tharam. Thara uero cum LXX. esset annorum, genuit Abram, & Nachor, & Aran. Ergo a natiuitate Abrahae, qui X. fuit a Noe, sicut nunc declaratum est, supputa per singulas aetates, numerum annorum ab ortu uniuscuiusque patris, usque ad ortum subsequentis filij, & inuenies C C X C I I. annos, id est, a natiuitate Abrahae usque ad diluuium. Quamuis beatus Hieronymus in Chronico Eusebij, atque Orosius in prima fronte suorum librorum, a quibus etiam Iosephus non longe exorbitat, aliter sentiãt in numero annorum, dicentes a natiuitate Abrahae usque ad totius orbis diluuiũ, inueniri supputando retrorsum annos D C C C C. X L I I. Igitur mundi secunda ita se habuit aetas, ut praenotatum est, quantum ad nostrae paruitatis notitiam ex antiquorum authoritate peruenire potuit, quam aetatem pueritiam nominant.

Quomodo Thara cum Abraham & Loth & Aram exierit de Chaldaea, & uenerit in terram Chanaan. Cap. XXXVI.

IGitur Thara tulit Abram filium suum, & Loth filium Aran filij sui, & Sarai nurum suam, uxorem Abram filij sui, & eduxit eos de Vr Chaldaeorum, ut iret in terram Chanaan: ueneruntque usque ad Aran, & habitauerunt ibi. Porro Iosephus, Vr ciuitatem Chaldaeorum esse dicit. Ex qua Thara profectus est cum familia domus suae, & uenit in Aran, quod alia translatio solet nominare Charra. Hieronymus autem hunc historiae locum ita explanat, scilicet de morte Aran, ante obitum patris atque de Vr Chaldaeorum. Mortuus est Aran ante Tharam patrẽ suum in terra natiuitatis

suae,

ſuæ,in Vr Chaldæorum. Pro eo quod legimus in terra natiuitatis ſuæ in Vr Chaldæorum in Hebræo habetur:in Vr ceſtim, id eſt,in igni Chaldęorum. Tradunt autē Hebræi ex hac occaſione iſtiuſmodi fabulam, ꝙ Abraham in ignem miſſus ſit, quia ignem adorare noluerit, & ꝙ Babylonio uallatus incendio, dei auxilio liberatus, de idololatriæ igni profugerit. Quod uero in ſequētibus ſcribitur egreſſum eſſe Tharā cum ſobole ſua de regione Chaldęorum, pro eo quod in Hebræo habetur de Vr, hoc eſt, de incendio Chaldæorum, & hoc eſt quod nunc dicitur: mortuus eſt Aran ante conſpectum Tharæ patris ſui in terra natiuitatis ſuæ, in igne Chaldæorum: quod uidelicet ignem nolens adorare, igni conſumptus ſit.

Poſt mortem Tharæ patris Abraham, quod legitur dixiſſe dominum ad Abrahā: Exi de terra tua, & de cognatione tua, &c. cum prius cum patre egreſſus ſit ex ea, & de Nachor fratre Abraham, & ea quæ ad hanc rationem pertinent. Cap. XXXVII.

QVod uero commemorata morte Tharæ patris Abraham, deinde legitur: & dixit dominus ad Abraham: Exi de terra tua, & de cognatione tua & de domo patris tui, &cæ. Hinc beatus Stephanus in Actibus apoſtolorum cum iſta narraret, inter cætera ſic ait: *Deus gloriæ apparuit patri noſtro Abrahæ, cum eſſet in Meſopotamia prius q̄ habitaret in Charra, & ait ad illum: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui*, ſecundū hæc uerba Stephani, non poſt mortem patris eius locutus eſt deus Abrahæ, qui utiq; in Charra mortuus eſt, ubi cum illo & ipſe filius habitauit. Sed prius q̄ habitaret in eadem ciuitate. i. cum eſſet in Meſopotamia, iam ergo exierat a Chaldęis. Quod itaq; adiungit Stephanus: Tunc Abraham egreſſus eſt de terra Chaldæorū & habitauit in Charra, non q̄d ſit factum poſteaq̄ locutus eſt illi deus, neq; eī poſt illa dei uerba egreſſus eſt de terra Chaldęorū, cum dicat ei locutum dominum eſſe in Meſopotamia, ſed ad totum illud tempus pertinet q̄d ait: Tunc. i. ex quo egreſſus eſt a Chaldęis, & habitauit in Charra. Item quod ſequitur: Et inde poſt q̄ mortuus eſt pater eius, collocauit illum in terra hac, in qua nunc uos habitatis & patres ueſtri, non ait: Poſt q̄ mortuus eſt pater eius exijt de Charra, ſed inde hic eum collocauit, poſt q̄ mortuus eſt pater eius. Intelligendum eſt igitur locutum dn̄m fuiſſe ad Abraham cum eſſet in Meſopotamia, priuſq̄ habitaret in Charra, ſed cum in Charran perueniſſe cum patre, retento apud ſe pręcepto dn̄i, & inde exiſſe ſeptuageſimo quinto anno, patris autem ſui centeſimo quadrageſimo & quinto. Collocationē uero eius in terra Chanaan non profectionem de Charra poſt mortem patris eius, factā eſſe dicit: quia iam mortuus erat pater eius, quando emit terram cuius iam ſuę rei cœpit eſſe poſſeſſor: Quod aūt iam in Meſopotamia conſtituto, hoc eſt, iam egreſſo de terra Chaldæorū dicit dn̄s: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, et de domo patris tui: nō ut corpus inde eijceret q̄d iam fecerat, ſed animum auelleret dicit̄. Non eī̄ inde exierat animo, ſed ſpe redeundi & deſiderio tenebatur. Quæ ſpes & deſiderium deo iubente

atq;

atque adiuuante, & illo obediente fuerant amputanda. Non sane incredibiliter existimatur, cum postea secutus esset Nachor patrem suum, tūc Abraham præceptum domini implesse, ut cum Sara coniuge sua, & Loth filio fratris sui exiret de Charra. Narratur enim in locis superioribus, quemadmodum Thara cum suis regionem reliquerit Chaldæorum, & uenerit in Mesopotamiam & habitauerit Maran. Tacetur autem de uno eius filio, qui uocatur Nachor, tanquam eum non duxerit secum. Sed inuenimus postea, cum seruum suum mitteret Abraham ad accipiendam uxorē filio suo Isaac, ita scriptum esse. Et accepit puer decem camelos de camelis domini sui, & de omnibus bonis dñi sui secum, & exurgens profectus est in Mesopotamiam in ciuitatē Nachor. Isto & alijs sacræ huius historiæ testimonijs ostenditur: etiam Nachor exisse de regione Chaldæorum, sedesque constituisse in Mesopotamia, ubi cum patre suo habitauerat Abraham. Cur ergo eum scriptura non commemorauit, quando ex gente Chaldæa cum suis profectus est Thara, & habitauit in Mesopotamia: ubi non solum Abraham filius eius, uerumetiam Sara nurus, & Loth nepos eius commemorantur, quod eos duxerit secum, nisi forte quod a paterna & fraterna pietate desciuerat, & superstitioni adhæserat Chaldæorum: & postea inde siue pœnitendo, siue per secutionem passus (quod supectius habetur) & ipse migrauerit? Et facti sunt omnes dies Tharæ ducentorum quinque annorum, & mortuus est in Aran. Non sic accipiendum est quasi omnes hos dies ibi egerit: sed quia omnes dies uitæ suę, qui fuerunt anni ducenti quinque, ibi compleuerit. Ignoratur autem quot annis uixerit Thara in Charra, quoniam nō legitur quoto anno uitæ suæ in Charram uenerit. Et absurdum est existimare, in ista serie generationum, ubi diligenter cōmemoratur, quot annis quisque uixerit, huius solius numerū annorū uitæ non commemoratum esse.

Cum aliquorum uitę adnumerantur anni, cur aliorum taceantur in Genesi. Cap. XXXVIII.

QVod enim quorundam quos eadem scriptura commemorat, taceantur anni, cum aliorum adnumerentur, quæri solet. Quibus est respōdendum, quoniam non sunt in eo ordine, in quo temporum dinumeratio decessione gignentium, & genitorum successione contexitur: ob hanc causam eorum uitæ non adnumerari annos. Iste autem ordo qui dirigitur ab Adam usque ad Noe, & inde usque ad Abraham: sine numero annorum neminem continet.

Pater Melchę, ipse est pater Iescę, vel quę fuit Iesca. Cap. XXXIX.

IGitur quod in Genesi legitur, pater Melchę, ipse est pater Iescę, uel quæ fuit Iesca: ita intelligendum est: Thara genuit Abraham, & Nachor, & Aran. Aran uero genuit Loth, & Melcham, & Sarai cognomento Iescam, & acceperunt uxores, Abraham Sarai, & Nachor Melcham. Nec dum uero inter patruos, & fratrū filios, nuptiæ lege prohibitę sunt.

Quomodo Sara cū à Pharaone rapta fuerit, ab eo violata esse non credatur. Cap. XL.

Queri-

QVeritur quomodo Sara cum a Pharaone rapta fuerit, ab eo uiolata esse non credatur, nisi quia iuxta librum Hester, quæcunque mulierum placuisset regi apud ueteres, sex mensibus ungue batur oleo myrteo, & sex mensibus in pigmentis uarijs erat, & curationibus fœminarum, & tunc demum ingrediebatur ad regem. Atque ita potest fieri, ut Sara postquam placuerat regi, & dum per annũ eius præparabatur introitus ad regem, quod interim Abrahæ Pharao multa donauerit, & Pharao postea percussus sit a domino, illa adhuc intacta ab eius cõcubitu permanente.

Qui sint expediti, quos Abraham numerasse legitur. Cap. XLI.

QVæritur etiam qui sint expediti, de quibus in Genesi dicitur: Numerauit expeditos uernaculos suos. Expeditos dixit iuuenes ad bellum promptos, & qui non fuerunt uxorati. De quibus in sequentibus dixit: Exceptis his quę comederent iuuenes. Et persecutus est eos usq; ad Dan. Dan Phœnicis oppidum est, quod nunc Peneas dicitur, ubi unus de fontibus Iordanis oritur, qui dicitur Dan, alter uero Ior: & his duobus fontibus, qui non procul a se distãt, in unum riuulũ fœderatis, Iordanis appellatur. Ergo sicut ex duobus fontibus unus fluuius: ita ex nominibus duobus una appellatio procreatur.

Quis Melchisedech sit rex Salem qui ab Abraham decimas accepit. Cap. XLII.

MElchisedech rex Salem, protulit panes & uinum Abrahæ. Erat autem sacerdos dei altissimi, benedixitque illi. Tradunt quoque hunc esse Sem, primum filium Noe, qui mutato nomine nũcupatus sit Melchisedech: quod in nostra lingua interpretatur rex iustitiæ: & eo tempore quo ortus est Abraham habuisse ætatis annos CCC. XC. qui ita supputantur. Post diluuium anno secundo cum C. esset annorum Sem, genuit Arfaxath. Post cuius ortum uixit annis D. hoc est, simul DC. Arfaxath annos natus XXXV. genuit Sale. Qui & ipse tricenarius procreauit Heber: quem XXXIIII. annorum legimus genuisse Phalech. Rursum expletis annis XXX. genuit Reu. Qui & ipse post XXX. & V. natiuitatis suę annum, edidit Seruech. De quo cum ad XXX. peruenisset annos, ortus est Nachor. Qui XXIX. annorũ genuit Tharam, quem legimus quod septuagenarius genuerit Abraham, & Nachor, et Arã. Supputa per singulas ætates annorum numerum, & inuenies ab ortu Sem, usq; ad generationem Abraham, CCC.XC. annos. Mortuus est autem Abraham C. & LXXV. ætatis suę anno. Ratione deducta, inuenitur Sem, abnepotem suum Abraham superuixisse annos XXXV. simulque de hoc tradunt usque ad sacerdotium Aaron, omnes primogenitos fuisse sacerdotes, & deo uictimas immolasse, & hæc esse primogenita, quæ Esau fratri suo uendiderit Iacob. Nec esse mirum, si Melchisedech uictori Abraham obuiam prócesserit, & in refectionẽ tam ipsius quam pugnatorũ eius panem uinumq; pro-

protulerit, et benedixerit ei,cum abnepoti ſuo hoc iure deberet, & decimas prædæ atque uictoriæ acceperit ab eo, ſiue quod habetur ambiguum, an ipſe dederit ei decimas ſubſtantiæ ſuæ, & habitam largitatem oſtenderit in nepotem. Vtrunque enim intelligi poteſt, & iuxta Hebraicum, & iuxta LXX. interpretes: quod & ipſe acceperit decimas ſpoliorum, & Abrahæ dederit decimas ſubſtantiæ ſuæ: Quanquam Apoſtolus in epiſtola ad Hebræos apertiſſime diffiniat,non Abraham ſuſcepiſſe a Melchiſedech decimas diuitiarum eius,ſed de ſpolijs hoſtium, partem accepiſſe pontificem. Salem autem non ut Ioſephus,& noſtrorum omnes arbitrabātur eſſe Hieruſalem,nomen ex Græco, Hebræoq; compoſitum,quod abſurdum eſſe peregrinæ linguæ mixtura demonſtrat: ſed oppidum iuxta Scythopolim, quod uſq; hodie appellatur Salem. Oſtēditur ibi palatium Melchiſedech, & ex magnitudine ruinarum ueteris operis oſtendens magnificentiam. De quo in exteriore quoq; parte Geneſeos ſcriptū eſt: Venit Iacob in ſochot, id eſt,in tabernacula,& fecit ſibi ibi domos atq; tentoria, & tranſiuit in Salem ciuitatem regionis Sychem,quæ eſt in terra Chanaan. Conſiderandum quoq; eſt,quod Abrahæ a cæde hoſtiū reuertenti(quos perſecutus eſt uſq; Dan,quæ hodie Paneas appellatur)non de uia Hieruſalem, ſed de oppido metropolis Sychem iter fuerit. De quo in Euangelio quoq; legimus: Erat autem Iohannes baptizās in Enon iuxta Salim,quia aquæ multæ erant ibi. Nec refert utrum Salem,an Salim nominetur,cum eiſdem uocalibus in medio literis per raro utantur Hebræi,& pro uoluntate lectorum,ac uarietate regionum,eadem uerba,diuerſis ſonis atq; accentibus proferantur. Apoſtolus quoq; hunc Melchiſedech dicit eſſe ſine patre, ſine matre,ſine genealogia. Quod ideo dixit:quia genealogiā eius ſancta ſcriptura nō narrat,uel quia ſecundum legalem traditionem,non offerebat hoſtias, quas dominus ſacerdotibus Leuitici generis, immolare præceperat,ſiue quia ex tribu Leui,nec patrem habuit,nec matrem:ſicut præmiſſum eſt.

NE TIBI FVCVM FACERE VIDEAMVR, candide Lector,ingenue fatemur,hic inter primum & ſecundum librum vtrinque aliqua deſiderari:nulla ſane noſtra vel incuria vel ſtudio: ſed exēplaris, ex quo hæc cum aliud correctius non ſuppeteret deſcripſimus,vitio. De quibus tamen non eſt quod magnopere labores,cum huiuſmodi fere ſint illa, vt ex ſacrorum bibliorum lectione abunde conſtare tibi queant.

C FRE-

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRO-
nicorum Tomi prioris, in quo ab initio mundi usque ad Natiuitatem Christi continua ac compendiaria quædam rerum gestarum texitur historia,
LIBER II.

De Ioseph in Aegypto exaltatione, & quam ob causam filij Israel inde discesserint, ethnicorum historiographorum partim imperfecta, partim falsa narratio. Cap. I.

DE HOC AVTEM NOSTRO Ioseph, ethnici etiam historiographi aliqua scripserunt. Pompeius enim historicus, eiusque breuiator Iustinus, inter cętera sic ait: Minimus ætate inter fratres Ioseph fuit. Cuius excellens ingenium fratres ueriti, interceptū peregrinis mercatoribus uendiderunt. A quibus deportatus in Aegyptum, cum * magicas ibi artes solerti ingenio percepisset, in breui ipsi regi percharus fuit. *Alias magnificas.* Nam & prodigiorum sagacissimus erat & somniorum primus intelligentiam condidit, nihilq; diuini iuris, humaniq; ei incognitum uidebatur: adeo, ut etiam agrorum sterilitatem futuram, ante multos annos prospiciens, fruges congregasset, tantaque experimenta eius fuerint, ut non ab homine, sed a deo responsa uiderentur. Filius Ioseph Moses fuit, quem præter paternæ scientiæ hæreditatem, etiam formæ pulchritudo commendabat. Sed Aegyptij cum scabiem & uitiliginem paterentur, responso moniti, cum eum ægris, ne pestis ad plures serperet, terminis Aegypti pellunt. Hæc Iustinus. Sed quoniam hæc idem Moses, quem isti sapientem, scientemq; fuisse attestantur, plenius, ueriusq; tam per se, q̄ per suos quæ gesta sunt cōscripsit: primum fide eius atq; authoritate quam etiam isti probant, horū ignorantia est supplenda. Dehinc sacerdotum Aegyptiorum fallax malitia cōfutanda est, qui uel astu (quod manifestius est) euidentē iram, misericordiamq; ueri dei memoriæ subtrahere conati sunt, particulatim expositione confusa, ne in cōtumeliam idolorū suorū, eum colendum merito ostenderent, cuius consilio adnuntiata hæc mala, & auxilio euitata docuissent, uel forte, ut indulgentius accipiamus, obliti sunt. Illius enim nostri Ioseph, qui fuit ueri dei seruus, & pro creatura domini sui, pie, intentéq; solicitus prouisione, ipsi abundant frugibus quasi sacerdotes. Sed quia falsi sacerdotes erant, cum cæteris esurientibus non dolebant. Enimuero cui placet, obliuiscitur: cui dolet, meminit: quanquam huius temporis argumentum historijs, fastisque reticentibus, ipsa sibi terra Aegypti testis pronuntiat, quæ tunc redacta in potestatem regiam, restituta que cultoribus suis, ex omni fructu suo usque nunc quintæ partis incessabile uectigal exoluit. Fuit itaque hęc fames magna,

gna,

gna, sub rege Aegyptiorum Diopolita, cui nomen erat Amoses. Quo tempore Baleus Assyrios, Argiuos Apis regebat. Fuerunt autem ante annos septem praecedentes alij septem ubertatis anni, quorum affluentiam tanto negligentius perituram, quanto uberius natam, Ioseph noster solertia sua collegit & condidit, totamque Aegyptum conseruauit: acquisiuit uniuersam Pharaoni pecuniam, & deo gloriam reddens, dispensatione iustissima cui uectigal, uectigal: cui honorem, honorem: omniumque pecora, terras, censusque collegit. Semina etiam sub taxatione statuta eis tribuit, ut terram Aegypti, quam emerat, exoluerent: & quintam partem de fructibus regi darent.

Patriarchę Iacob luculentum de CHRISTI aduentu uaticinium. Et quo tempore Graecia frugibus uti coeperit. Cap. II.

ASsyriorum X. Altadas regnat annis XXXII. A natiuitate Abrahae CCCXV. erat annus: & repromissionis CCXL. Sycioniorũ X. Eratus. Quartus Argis, Argus regnat. Aegyptijs XVIII. Dinastia. Amoses tunc primus Diapolitanorum regnabat. Iacob autem cum CXLVII. aetatis suę annum duceret, prophetans de CHRISTO, & de gentium uocatione, dicens in benedictione Iudae: Nõ deficiet princeps ex Iuda, et dux de foemoribus eius, donec ueniãt quę reposita sunt ei, et ipse erit expectatio gentiũ. Moriturus, filios suos & nepotes ex Ioseph benedixit, & obijt in Aegypto. Cuius cadauer Ioseph cum magno honore reuocat in terram Chanaan. Ergo regnante Argo, coepit uti frugibus Graecia, & habere segetes in agricultura, delatis aliunde seminibus. Argus quoque suum post obitum, deus habitus est, templo et sacrificijs honoratus, qui honor eo regnante ante illum delatus est homini priuato, & fulminato cuidam Gyro, eo quod primus ad aratrum boues iunxerit. Eo itaque tempore Sparta condita, a Spartato filio Phoronei.

De obitu Ioseph, & subsecuta mox filiorũ Israel afflictione. Cap. III.

ASsyriorum XI. Manitus annis XXX. A natiuitate Abrahae CCCXLVII. erat annus: repromissionis autem CCLXXII. Sycioniorum XI. Plemneus, Aegyptiorum Ammenophis, cui Necges succedit. Igitur his regnãtibus, Ioseph moritũ. Post cuius mortẽ populus dei mirabiliter crescẽs, tranquille prius mansit, donec morerentur, quibus Ioseph notus fuit. Deinde quia inuidebatur eius incrementis, erantque suspecta, Aegyptij Hebręos seruitute deprimũt: quam seruitutem durissimam annis CXLIIII. sustinẽt, quousque diuinitus liberarentur. Fiunt autem omnes anni, quos Hebraei in Aegypto fecerunt CCXV. qui ab eo tempore computãtur, ex quo Iacob cum filijs suis descendit in Aegyptum. Ergo secũdum opinionem quorundam, his temporibus Prometheus fuit: a quo homines de luto factos esse commemorant. Et reuera cum sapiens esset, feritatem eorum & nimiam imperitiam ad humanitatem & scientiam transfigurabat, nec tamen qui eius tempore fuerint sapientes, ostenditur.

Callithias primus Argis sacerdotio functus. Quo tempore & Atlas astrologus insignis fuit. Cap. IIII.

Assyriorum XII. Machaleus annis XXX. A natiuitate Abrahæ CCCLXXVII. repromissionis autem annus CCCII. erat: Argis V. Criasus regnat. Primus quippe sub eo Argis sacerdotio functus est Callithias Pirãtis filius. Sycioniorum XII. rex Orthopolis, Aegyptiorum Nuspharmithos, cui succedit Tumosis. His enim temporibus, Atlas frater Promethei, præcipuus astrologus fuit. Qui ob eruditionem disciplinæ, cœlum etiam sustinere dictus est. Euripides autem, montem esse eum altissimum affirmat, qui Athlas uocatur.

Syria vnde nomen sortita. Cap. V.

Assyriorum Iphræus annis XXX. A natiuitate Abrahæ CCCCVII. repromissionis autem CCCXXII. Aegyptiorum Amenopis. Hic est Amenopis, quem quidã Menonem putant, lapidem loquentem. Quibus regnantibus Syrus fuisse perhibetur indigena: ex cuius uocabulo Syria nuncupata est. Aethiopes etiam tunc ab Indo flumine consurgentes, iuxta Aegyptum consederunt.

Quo tempore & quibus coætaneis Moses Aegyptiorum philosophiam didicerit. Cap. VI.

Assyriorum quartusdecimus Mamilus, annis triginta. A natiuitate Abrahæ quadringentesimus uicesimusseptimus, repromissionis uero trecentesimus quinquagesimussecundus: Argis, sextus rex Phorbas, Aegyptiorum autem Orus. His enim regnantibus, Moses adolescens, omnem philosophiam Aegyptiorum didicit. Epidaurus itaque ciuitas condita est. Primus quippe Emon regnauit in Thessalia. Phorbas Rodum obtinuit. Hercules, ut fertur, Anthæum luctæ uicit certamine. Trochilus primus iunxisse quadrigam, Xantus Triopalesbum condidit, Cidon regnauit in Creta. Quidã uero scribunt Prometheum & Phiemetheum atque Athlantem fratrem Promethei & Argum cuncta cernentem, & Io filiam Promethei his fuisse temporibus, alij uero ętate Cecropis, nonnulli ante Cecropem, annis sexaginta aut nongentis.

Quibus temporibus Atheniensium regnum cœperit. Et de Athenarum appellatione deorum Neptuni & Mineruæ contentio. Cap. VII.

Assyriorum quintusdecimus Sparetus, annis quadraginta. A natiuitate Abrahæ quadringentesimus quinquagesimusseptimus, repromissionis uero trecentesimus octogesimussecundus erat annus. Sycioniorũ tertiusdecimus Marathius, Argis septimus Triopas regnat. Aegyptiorum Acencres. His temporibus Atheniensis regni principium fuit. Primus enim Cecrops, qui & Difies in Acta, quæ nunc Attica uocatur, regnauit annis quinquaginta. A Cecrope autem, usque ad primam Olympiadem numerantur reges quatuordecim. Principes uero, quos mors tantum finiebat, duodecim: sub quibus apud Græcos multa miranda narrantur accidisse. Dicebatur autem Cecrops Difies, siue ob longitudinem corporis, siue ob id, quod cum Aegyptius esset, utranque linguam

linguam sciebat. Hic autem Cecrops, in Euboea Athenas, quam & Diadas uocant, condidit: quam urbem Euboici Corcomenon appellauerunt. Deorum nanque iudicium, Neptuni & Mineruæ, de contentione regionis apud Cecropem actum fuisse confingitur hunc in modum. Nam ut Athenæ uocarentur, (quod certe nomen a Minerua est, quæ Græce Athena dicitur,) hanc causam Varro indicat: Cum apparuisset illic repente oliuæ arbor, & alio loco aqua erupisset: regem prodigia ista mouerunt, & misit ad Apollinem Delphicum, sciscitãdum quid intelligendũ esset, quidue faciendũ. Ille respondit, q̃d deam Mineruam significaret, & Neptunum, & quod esset in ciuium potestate, ex cuius nomine potius duorum deorum, quorum signa illa essent, ciuitas uocaretur. Iste Cecrops, oraculo accepto, ciues omnes utriusque sexus consulens, mos enim tunc in eisdem locis erat, ut etiam fœminæ publicis consultationibus interessent, ad ferẽdum suffragium omnes conuocauit. Consulta igitur multitudine, mares pro Neptuno, fœminæ pro Minerua tulere sententias. Et quia una plus inuenta est fœminarum, Minerua uicit. Tunc Neptunus iratus, marinis fluctibus exęstuantibus terras Atheniensium populatus est, quoniam spargere latius quaslibet aquas difficile dæmonibus non est. Cuius, ut iracundia placaretur, triplici supplicio dicit idem author, ab Atheniensibus affectas esse mulieres, ut nulla ulterius ferrent suffragia, ut nullus nascentium maternum nomen acciperet, ut ne quis eas Athenas uocaret. Ita illa ciuitas, mater aut nutrix liberalium doctrinarum, & tot, tantorumque philosophorũ, qua nihil habuit Græcia clarius atque nobilius, ludificãtibus dęmonibus de lite deorũ suorũ, maris et fœminæ, & de uictoria per fœminas, fœminæ Athenas nomẽ accepit. Areopagus uero dicitur in eadẽ ciuitate, ubi cũ Atheniẽsibus Paulus apostolus disputauit, a Marte, qui Græce Ares nũcupatur: q̃m cum homicidij crimine reus fieret, iudicãtibus XII. dijs, in eo pago VI. sententijs absolutus est. Vbi enĩ par numerus sententiarũ fuisset, ibi absolutio dãnationis erat. Varro autẽ astruit Neareonpagon Atheniensiũ, de noĩe Martis & pagi, quasi Martis pagũ nominasse credit. Areopagitę nãque curiales eiusdẽ urbis sunt.

De Moseos natiuitate, expositione, educatione, vita & rerum ab eo cum in Aethiopia, tum in Aegypto gestarum historia. Cap. VIII.

ASsyriorũ sextusdecimus, Aschatades annis quadraginta. Huius regni anno octauo Moses uirtutibus atque prodigijs insignibus in Aegypto perpetratis, ad desertũ Sinai iubente dño populum Hebræorũ educit ex Aegypto, cum esset annorũ quingentorum quinque, a natiuitate Abrahæ: repromissionis autẽ quadringentesimus tricesimus, eisque in eremo, per annos quadraginta legem exponit. Igitur ab exitu Israelitici populi de Aegypto, usque ad Solomonẽ, & ędificationem templi, numerantur anni CCCCLXXIX. Secundum minorẽ tamen numerum, quem III. Regnorũ liber cõtinet: nam iuxta uolumen Iudicum, supputãtur anni DC. Sycioniorũ autẽ XIIII. Maratus rex erat: cui succedit Echireus.

Argis nanque Erotophus octauus erat rex, qui Sthenelum habuit successorem. Quibus temporibus de principibus Argiuorum, Castores existunt. At cum Danaus Sthenelum expulisset, Argos tenuit: minoresque eius perseuerauerunt, usque ad Curisteum filium Stheneli nepotē Persei. Post quem Pelopides imperium susceperūt, primo ex ipsis regnante Atreo. Quo tempore, primus pontifex apud Hebræos constituitur Aaron, iubente deo, fratre Mosi. Ergo quis iste Moses esset paucis indicare curabo: Is enim septimus erat ab Abraham, filius Ambri, qui fuit de patre Caath, qui natus est de Leui: Leui uero de Iacob, qui fuit ex Isaac filio Abraham. Mortuo nanque Ioseph, dum Aegyptij durissimo opprimerent seruitio filios Israel, quidam eorum sacer scriba uaticinando prædixit, puerum nasciturum ex Hebræis, qui & Aegyptios ualde affligendo humiliaret: & progeniem Ioseph a iugo seruitutis eorum eriperet. Quam ob rem regem cum Aegyptijs suis armauit consilijs, ut omnes Hebræorum mares, quotquot nascerentur, interimerent: quod ita & facere nisi sunt. Quibus Hebræi afflicti malis, Ambri anxietate non modica uexabatur. Cui deus in uisu noctis astitit, eique filium prædixit nasciturum, qui & suos a tanta liberaret miseria & Aegyptios afflictos, spoliatosque ac demum in mari demersos superaret: & memoriam sui nominis celeberrimam per omnia relinqueret secula, quam euentus rei uisionem ueram declarauit. Ergo ut Moses natus, partus ipsius obstetricibus celatus est, annuente domino, ac sic tribus mensibus domi enutritus, dum eius genitor amplius celare diffideret, in uasculo de papyro facto, ac bitumine linito, in flumen exposuit: illum domino commendans, qui eum prædixerat nasciturum fore. Deus enim Termuth filiam regis, ludendi gratia ad ripam fluminis adesse fecit. Quæ dum uas cerneret in crepidine fluminis, ad se deferri iubet: conspectoque puero, dum in eo elegantem cerneret formam, ualde est gauisa, nutriri illum iubet, & dum propriam non haberet sobolem, hunc sibi adoptauit in filium. Qui specie decorus, ingenio feruens, ita dumtaxat ut plurimi ammirantes, uidendi gratia ad eum properarent: sua relinquentes negotia, delectati eius potius uisione. Erat enim infantilis in eo multa gratia. Termuth autem, quæ sibi eum adoptauerat in filium, dum sæpius ad patrem ipsum deferret, contigit quadam die, ut rex eundem sumens & ad pectus applicans, pro filiæ gratia diadema capiti eius imponeret. Quod Moses quasi infantiliter ludens, arreptum in terram proiecit, pedibusque concussauit. Hoc autem sacer ille scriba cernens, exclamauit hunc esse, quem nasciturum nutu dei prædixerat, qui principatum deijcere Aegyptiorum acceleraret, nisi prius morte præuentus fuerit: impetum in eum faciens, interficiendum decernebat. Ad cuius necem segnius rex excitabatur, ne filiam offenderet charam. Quem Termuth uix e manibus eorum eripuit, & a morte saluauit. Post aliquod uero temporis spatium inter Aegyptios & Aethiopes, sæuum exortum est bellum. Qui dum noscuntur esse uicini,

cini,negotiatores hinc inde mercimonia ferentes,ad lites & iurgia prouocauerunt Aegyptios. Quam ob rem Aethiopes hæc indignando arma sumunt, Aegyptum uastando ac sæuiendo, ciuitatesque eorum capiendo,resistente nullo bacchantes, usque ad Memphim ciuitatem Aegyptiorum nobilem perueniunt. Hac compulsi necessitate Aegyptij, ad diuinationes & responsa confugiunt, acceptoque oraculo, ut Hebræus dux exercitus constitueretur, cuius auxilio non solum a finibus suis pellerentur Aethiopes, sed etiam ditioni subijceretur Aegyptiorum. Eligitur autem Moses,quem & prudentia elegantior, & forma commendabat excellentior, dux exercitus. Qui dum in hostes irruere ita disposuit, ut eius aduentum minime præuidendo cognoscerent, exercitum per loca inuia deserti deduxit. Difficultatem uero itineris impetus maxime serpentiũ,non solum repentium,sed etiã uolantium,per desertum inuia loca præbent. Ille autẽ diuinitus accepto consilio,ibes in caueis reclusas,quas serpentes maxime uerẽtur, secum tulit. Est autẽ hoc animal serpentibus inimicũ. Fugiunt eñ eis aduenientibus,et eum se celare uoluerint,uelut flatu ceruorum abreptæ deuorantur. Quarum solatio exercitum a peste animalium uenenatorum liberauit. In Aethiopes ex aduerso irruens,quos in primo certamine profligendo deuicit,fugatos cecidit. Et dum ei in nullo resistere ualerent loco,se ad nobilissimam eorum ciuitatem contulerunt Saba, In qua dum obsiderentur, & Moses nobiliter ac prudẽter sæpius certãdo obsessos affligeret, a filia regis Aethiopũ adamatus est. Quę dum uim amoris ferre nequiret:per fideles ministros nuptias eius expetiuit. Quod Moses minime denegans,sub ea scilicet conditione,ut fœderati ciues,se manibus eius traderent. Quod per consilium prędictæ puellæ citius expletũ est, eamq; Moses celebratis nuptijs suo copulauit matrimonio:ac sic demum debellata Aethiopia,reuertitur in Aegyptum cum trium pho. Quæ prosperitas & suis fiduciã libertatis, & Aegyptijs metũ intulit maiorẽ:unde & opportunitatẽ quærentes,ut eum morti traderent. Quod Moses intelligẽs,meditabatur qualiter eorum declinaret insidias. Interfectoq; Aegyptio,dum quæreret ad mortẽ,uix elapsus per loca difficillima deserti fugit in Madian:& ibi cum Iethro sacerdote degẽs,cuius filiã duxit uxorẽ, dumq; illius pasceret gregẽ in monte Sina colloquio fruẽs dei,ab eo in Aegyptum missus est ob liberationẽ filiorum Israel. Hæc nanq; ex Iosephi decerpsimus historia. De eodẽ etiam Mose,historiographi gentiũ quædam scripserunt:ex quorum assertionibus aliqua decerpere libuit. Ait Põpeius de illo, siue Iustinus hoc modo: Aegyptij cum scabiẽ ac uitiliginẽ paterẽtur, respõso moniti, Mosen cum ægris,ne pestis ad plures serperet,terminis Aegypti pellũt. Dux igitur exulũ factus,sacra Aegyptiorum furto abstulit:quæ armis repetẽtes Aegyptij,domum redire tempestatibus cõpulsi sunt. At uero Cornelius de eadem re sic ait: Plurimi authores cõsentiunt orta per Aegyptum tabe,quæ corpora fœdaret, regẽ Bocchorum,adito Hammonis oraculo, remedium petentem, purgare regnum, & hoc genus hoĩm, ut inuisum

 dijs,

dijs, alias in terras abire iussum. Sic conquisitum collectumque uulgus, postquam uastis locis relictum sit, cæteris per lachrymas torpentibus, Mosen unum exulum monuisse, ne quam deorum hominumue opem expectarent, sed sibimet duces cœlesti crederent, primo cuius auxilio præsentes miserias pepulissent. Itaq; Cornelius dicit, quod ipsis Aegyptijs cogētibus Iudæi in deserta propulsi sint: & postea subiungit incaute, quia opē Mosi ducis, in Aegypto miserias propulissent. Quare ostenditur quædam quæ per Mosen strenue acta sunt, fuisse celata. Item Iustinus asserit, pulsum æque cum populo Mosen sacra Aegyptiorum fuisse furatum. Quæ Aegyptios armis recipere moliētes: coactos tempestatibus ac repulsos, domum redisse. Et hic aliquid amplius, & si non totum, prodidit quod ille celauit. Quapropter si Mosi magno illi duci, testimonium ambo dixerunt, ab ipso sicut per eum & gesta & dicta sunt, melius proferuntur. Hinc autem Orosius historiographus sic ait: cum populū dei, hoc est, genus Ioseph, Aegyptij cuius ope salui erant, seruitio oppressum labore cruciarent: insuper etiam ad necandam sobolem suam crudeli imperio cogerent, dimitti deus populum suum liberum ad seruiendum sibi per Mosen nuntium iubet: cōtemptusq; durissimis contumaces supplicijs agit. Qui decem plagis onerati ac protriti tandem quos dimittere noluerant, etiam festinare coegerunt. Post aquas in sanguinem uersas, ardentibus siti grauiora afferente pœnarum remedia, quam pœnas. Post horridos ranarum squalores, per omnia munda, immundaque reptantes. Post ignitas cyniphes, & nusquam toto aere uibrante uitabiles. Post muscas caninas, etiam per interiora menbrorum horridis morsibus cursitantes, acerbeque inferentes tam grauia tormenta, quam turpia. Post omnium pecorum & iumentorum repentinam ruinam stragemq; generalem. Post uesicas efferuescentes, ulceraque manantia, & ut ipsi dicere maluerunt, scabiem, ac uitiliginem totis corporibus erumpentem. Post grādinem cum igne permixtam, passim homines, armenta, atq; arbores proterentem. Post locustarum nubes, exhaustis omnibus ipsas quoque radices seminum persequentes. Post tenebras, imaginibus diras crassitudine palpabiles, diuturnitate ferales. Postremo, post uniformem in tota Aegypto primitiuæ sobolis necem, paremq; per uniuersos orbitatum tempestatem, qui iubenti deo non cesserant, cessere punienti. Sed mox pessima pœnitentia dimissos persequi ausi, ultima nephandæ peruicatiæ expendere supplicia. Nam rex eorum uniuersum Agypti exercitū, curribus atq; equitibus instructum, in circumerrantes egit. Cuius numerum hoc solo, uel maxime argumento conijcere possumus: quod cum DC. milia uirorum timuerunt atq; fugerunt. Sed protector depressorū & ultor contumaciū deus, diuisit subito rubrū mare, ac dilatans utrūq; marginibus, rigentiū undarum in montis faciē latera erecta suspēdit, ut inoffensi spe limitis prouocati, pijq; uiā desperatæ salutis, impij in foueā insperatæ mortis intrarēt. Itaq; Hebræis tuto per sicca gradientibus refusis a tergo aquarū astantium molibus,

obruta est & interfecta, cum rege suo, uniuersa Aegypti multitudo: totaque prouincia plagis antea cruciata, hac postremo interfectione uacuata est. Extant etiam nunc certissima horum monumenta gestorum. Nam tractus curruum rotarumque orbitę, non solum in litore, sed etiam in profundo, quousque uisus admittitur, peruidetur. Et si forte ad tempus, uel casu, curiositate, cuiuspiam turbantur: continuo diuinitus in pristinam faciem, uentis fluctibusque reparantur: ut quisquis non docetur timorē dei propalatæ religionis studio, iræ eius transactę ultionis terreatur exemplo. Cecropem enim, de quo supra diximus, tempore etiam Mosi ducis gentis Hebræorum (qui primus omnium prophetarum ante aduentum domini saluatoris diuinas leges sacris literis explicauit) fuisse eruditissimum tradiderunt. Hic Moses omnibus, quos Græci antiquissimos putant, senior deprehenditur, Homero scilicet, & Hesiodo Troianoque bello, ac multo superius Hercule Musęo, Lino, Chirone, Orphæo, Castore, Polluce, Esculapio, Libero, Mercurio, & Apolline, & cæteris dijs gentium, sacrisque uel uatibus, ipsius quoque Iouis gestis: quem Græcia in arce diuinitatis collocauit. Hos, inquam, omnes quos enumerauimus, etiam post Cecropem Difiem, quem primum Atticæ regem fuisse conuincimus. Itaque sine ulla ambiguitate Moses, & Cecrops, qui primus Atheniensium fuit, ijsdem fuere temporibus. Porro iste Cecrops Difies indigena, sub quo primum in arce oliua orta est, & Atheniensium urbs, ex Mineruę appellatione sortita nomen. Hic primus omnium, Iouem appellauit, simulachra repperit, aram statuit, uictimas immolauit, nequaquam istiusmodi rebus in Græcia unquam uisis. Cętera quoque, quæ apud Græcos mira iactantur, posteriora Cecrope deprehenduntur. Post hunc enim scribitur diluuium, sub Deucalione, incendium sub Phaetonte, Ericthonius Vulcani & terræ filius, Dardanusque qui Dardaniam condidit. De quo Homerus:

Quem primum genuit cœlesti Iuppiter arce.

Libere quoque raptus Europæ, sacra Cereris, atque Isidis delubrum in Eleusina, frumenta Triptolemi, regnū Trois, cuius dinatum Ganymedem ad sydera raptum, uina dei magnis uoluerunt fundere mensis. Quo tempore Tantalus quoque & Tytios fuerunt, & Apollo natus est. Nam Latona Iouis coniūx tempore Tytionis fuit, Latonæ autem & Iouis (ut ferunt) fuit Apollo filius. Post quos Cathmus Thebas uenit, qui Semelen genuit: de qua pulcherrima proles Liber condignam partu tulit edita frugem. Porro Liber & reliqui, quos mox inferemus, post ducentesimum annum Cecropis fuerunt, Linus scilicet & Cethus, & Amphion, Musęus, Orpheus, Minos, Perseus, Esculapius, gemini Castores, Hercules, cum quo Apollo seruiuit Adineto. Post quos facta est Troianæ urbis euersio, quam Homerus longo sequitur interuallo, longe post fuerunt. Homerus autem Solone & Thalete Milesio cæterisque qui cum his septem sapientes appellati sunt, multo prior reperitur. Deinde Pythagoras extitit, qui se non sapientem ut prio-

priores, sed philosophum, id est amatorem sapientiæ dici uoluit, quem secutus Socrates, qui Platonem erudiuit, a quo famosa in partes philosophia diuisa est. Horum singulos, iuxta ordinem sequentis historiæ, suis locis inseremus. His etiam temporibus, adeo iugis & grauis æstus incanduit, ut sol per deuia transuectus, uniuersum orbem, non calore affecisse, sed igni torruisse dicatur: impressumq; feruorẽ, & Aethiops plus solitum, et insolitum Scytha non tulerit: ex quo etiam quidam, dum non concedunt deo ineffabilem potentiam suam, inanes ratiunculas conquirentes, ridiculam Phaetontis fabulam texuerunt. Igitur ut supra memini, anno octauo regnante Scatade in Assyrijs, fiunt anni trãsacti repromissionis quadringenti triginta, a natiuitate uero Abrahæ quingenti quinque. Moses autem octogesimum ætatis habens annum, dux itineris efficitur Hebræorum ab Aegypto: præfuitq; populo dei in deserto annis quadraginta, tradensq; ei legem a deo sibi datam. Eo tempore secũdus Atheniensium Cranauus rex erat, qui habuit successorem Amphition. Quo in tempore Curytes & Corybantes Gnoson condiderunt, qui modulatam & inter se concinentem, in armis saltationem repererunt: musicus Euethæi & nymphæ filius agnoscitur. Hoc enim tempore Corinthus est condita, quæ prius Ephira uocabatur. Secundum uero nonnullos, Io in Aegyptum profecta, & ibi Isis nuncupata est. Quæ nupta postea Thelegono regi Aegyptiorum Epafum genuit.

De filiorum Danai & Aegisti parricidijs, Aegypti prima appellatione & Busiridis in ea tyrannide. Cap. IX.

Assyriorum septimusdecimus Amnites annis quadraginta quinque. Huius nancq; anno nono Moses moritur, & Iesu Naue ducatum populo præbet, annis uiginti sex: qui terram Palæstinorũ sorte distribuit Iudæis. Eratq; tunc secundus pontifex Hebræorũ Eleazar: Ergo a prima mundi fabrica, usque ad Mosi obitum, libri ipsius quinq; continent annos tria milia septingentos triginta, secundum LXX. seniorum interpretationem. Igitur decimus Argis Danaus regnat, Sycioniorum sextusdecimus Corax. Atheniensibus Ericthonius regnabat, qui primus quadrigam iunxit in Græcia: q̃uis olim esset, apud alias nationes. His ẽm regnantibus, inter Danai atq; Aegisti fratrum filios quinquaginta parricidia una nocte commissa sunt, solo Lynceo euadente, qui post eum regnauit. Ipse deinde tantorũ scelerũ fabricator Danaus regno, quod tot flagitijs adquisiuerat, pulsus, Argos concessit, ibiq; indigne persuasis in facinus Argis Sthenelam, qui eum profugũ egentemq; exceperat, regno expulit: at que ipse regnauit. Neq; uero multitudo filiorum incredibilis uideri debet in barbaris, cum tam innumerabiles habeant cõnubias. Enimuero a prædicto Aegypto rege nomẽ accepit Aegyptus, quæ prius Aeria dicebatᷓ: Eodem etiam tẽpore Dardanus Dardaniã condidit. Templũ Delphis a Phlegio incensum est. Tunc etiã Busirides in Aegypto fuit Neptuni et Libyæ Epaphi filiæ filius. Qui dum apud uicina Nili loca tyrrannidẽ exerceret, trãseuntes hospi-

hospites crudeli scelere interficiens, tyranni cruentissimi hospitalitas crudelissima, & religio crudelior erat, qui sanguinem hospitum innocentum scelerum suorum participibus dijs propinabat. Igitur per hæc tempora, id est, ab exitu Israel ex Aegypto, usque ad mortẽ Iesu Naue, per quem populus dei terram repromissionis accepit, sacra sunt instituta dijs falsis, a regibus Græciæ, quæ memoriam diluuij, & ab eo liberationis hoĩm, uitæque ærumnosæ, modo ad alta, modo ad plana migrantiũ, solenni celebritate reuocarũt. Nam & Lupercorum per sacrã uiam ascẽsum atque descẽsum sic interpretantur, ut ab eis significari dicant hoĩes, qui propter aquę inundationẽ summa mõtium petiuerunt: & rursus eadem minuente, ad ima redierunt.

De Progne & Philomela, & rege Thebarum Cathmo. Cap. X.

ASsyriorum octauusdecimus Belochus, annis uigintiquinque. Huius filia Tosa, quæ & Semiramis, regnauit cum patre annis octo. Ab exitu filiorum Israel ex Aegypto, septuagesimusseptimus erat annus. Iudæorum primus iudex Gothoniel iam annis undecim iudicabat populum. Deinceps autẽ uigintinouem annis præfuit, qui cum superioribus fiunt quadraginta. Sycioniorum septimusdecimus Epopeus. Atheniensium autem quintus Pandion, Argis undecimus Lynceus. His regnantibus, subiectos tenuerunt Hebræos alienigenæ annis octo, qui iunguntur tẽporibus Gothoniel, secundum Iudæorum traditionem. Gothoniel autẽ iudex, ex tribu Iuda fuit. Igitur suscepit Phinees eo tẽpore pontificatum apud Hebręos: apud Argos autẽ sacerdotio functa est Hypermestra Danai filia, Ergo Europæ filiæ Phœnicis mixtus est Iupiter. Post hæc uero a Cretensibus rapta est naui, cui fuit in signo taurus. Quam postea Asterius (quẽ alij Exanthum uocãt) rex Cretensium uxorẽ accipiens, Minoem ex ea, & Radamãtum, & Sarpedonem procreauit. Tunc etiam Therei Prognę & Philomelę, incesto parricidiũ adiunctum, atque execrabilius utroque conuiuium per infandos cibos additũ, cum propter sororis pudicitiam ereptam, præcisamque linguã, filium paruulũ mater occidit, pater comedit. Hæ nanque Progne atque Philomela Pãdionis fuerũt filiæ, qui filius Ericthei fuit. Tunc etiam Cathmus regnauit Thebęis, ex cuius filia Semele, natus est Dionysius, id est, Liberpater, sub quo Linus Thebęus musicus fuit. Melus etiam & Paphus atque Tharsus, uel Thasus, Calistaque & Bithinia, urbes conditæ sunt. Linus autem Thebæus, & Zethus & Amphion, in musica arte clarescunt, qui tunc post Cathmum Thebæis regnabant. In Dardania nanque regnauit Ericthonius, Dardani filius. Quem Ericthoniũ finxerunt Neptuni & Mineruæ filium, quia in templo Vulcani & Mineruæ, quod ambo unum habebant Athenis, expositus inuentus est dracone inuolutus, qui eum significauit magnum futurum, & propter commune templum, & ignotos parentes, filium deorum esse dixerunt. Ea quæ de Diana (quam Isidem esse aiunt) & Danae referuntur (ex qua Perseus nascitur) his gesta temporibus sunt. Ephira uero, quæ nunc Corinthus uocatur, a Sysipho con-

condita. Armenia a Cathmo est capta. Phœnix autem & Cathmus, de Thebis Aegyptiorum in Syriam profecti: apud Tyrum & Sydonem regnauerunt. His tēporibus erant qui ferrum repererunt, ut dicunt, Idæi Dactyli.

Ludi in honorem Apollinis instituti, quo tēpore Hercules claruit, & Dionysius vitem ostendit. Item de diluuio sub Deucalione & incendio sub Phaetonte. Cap. XI.

ASsyriorū nonusdecimus Bellespares annis triginta. Ab egressu filiorum Israel ex Aegypto anni centum duo. Hebræorum iudex Aod, ex tribu Effrem, annis octoginta. Alienigenæ Hebræos habuerunt subiectos annis decem & octo, qui sub eodē iudice supputantur. Tunc etiam Apollini Delphico instituti sunt ludi musici, ut placaretur ira eius, quia putabant afflictas esse sterilitate Græcię regiones: quia non defenderint templum eius, quod rex Danaus cum easdem terras bello inuasisset, incendit. Hos autem ludos ut instituerent, oraculo sunt ammoniti. In Attica uero rex Ericthonius filius Cecropis ei ludos primus instituit, templumq; fabricauit. Nec ei tantum ludos fieri censuit, sed etiam Mineruæ, ubi primum uictoribus oleum ponebatur, quod eius fructus inuentricem Mineruam, sicut uini Liberum, tradunt. Hercules autem cognomen Desanaus in Phœnice clarus habetur, inde ad nostrā usq; memoriā, a Cappadocibus & Eliensibus Desanaus adhuc dicitur: Sed nimirum alius Hercules, non ille cuius ingentia & innumerabilia facta narrantur, hic fuit. His temporibus Dionysium, qui etiam Liberpater dictus est, & post mortem deus habitus: uitem ferunt ostendisse in Attica terra hospiti suo. Ericthonius etiam Vulcani & terræ filius, qui ab Homero Erictheus uocatur, his regnantibus fuit. Eo quippe tempore Arcas filius Iouis, & Callistonis, Pelasgis in deditionem redactis, regionem eorum Arcadiam nuncupauit. Ergo a Deucalione, Hellene, & Pyrra, hi qui prius Græci, tunc Hellentes nuncupati sunt, & Actea Benactica est uocata. Igitur de diluuio, quod tunc sub Deucalione in Thessalia, & incēdio quod sub Phaetonte factum est, de pestilentijs etiam multimodis Aethiopiæ, quæ tunc contigerunt: Orosius in hunc fert modum: Anno octingentesimo ante urbem conditam, Amphiction Athenis tertius a Cecrope regnauit. Cuius temporibus aquarum illuuies, maiorem partem populorum Thessaliæ absumpsit, paucis per refugia montium liberatis, maxime in monte Parnaso, in cuius circuitu Deucalion tunc regno potiebatur: qui tunc ad se ratibus confugientes, suceptos per gemina Parnasi iuga fouit aluitq;. A quo propterea genus hominum, Græcorum fabulæ ex lapidibus reparatum ferunt, propter hominum insitam cordis duritiam. Tunc etiam in Aethiopia pestes plurimas, dirosq; morbos, pene usq; ad desolationē exęstuauisse, Plato testis est. Et ne forte diuisa tempora esse credāt, iræ dei furorisq; bellici, ea tēpestate subactam Indiam Liberpater sanguine madefecit, cędibus oppleuit, libidinibus polluit, gentem utiq; nulli unq̄ hoīm obnoxiam, uernacula tantum quiete contentam.

Troia

Troia & Achaia condita. Triptolomeus frumēta per vrbes distribuit. Theseum Hercules ab inferis reducit. Cap. XII.

ASsyriorum XX. Lamprides annis XXXII. ab exitu Israel ex Aegypto anni CXXXII. Sycioniorum XVIII. Laomedon, sub quo Apollo Latonæ filius Admeto seruiuit sub cura pastorali, & Neptunus muros Troianorꝫ fundauit. Sed hos utrosque Laomedon fefellit, quia ab eo mercede laboris fraudantur. Argis duodecimus Abas. Pelops regnabat in Græcia, a quo Peloponensis uocata. Hic fuit Pandionis filius, sub quo mysteria Græcorum esse cœperunt. His etiam temporibus Triptolomeus, quem Philochorus ait longa naui ad urbes accedentem, distribuisse frumenta, & ob id dedisse suspiciones, quod nauis eius serpens pennatus fuerit, siue ut alij fingunt, quod iubente Cerere anguibus portatus alitibus, indigentibus terris frumenta uolando contulerit. Achaia autem tunc ab Acheo condita est. Fabula Proserpinæ, quam rapuit Aidoneus, id est, Orcus rex Molosorum. Cuius canis ingentis magnitudinis Cerberus nomine, Perithoim deuorauit: quia ad raptum uxoris eius cum Theseo uenerat, quem & ipsum Theseum iam mortis periculo constitutum, aduenìens Hercules liberauit, & ob id quasi ab inferis receptus dicitur. Quo tempore Ericthei filiam, Orithiam Boreas Astreli filius Thrax rapuit, quam fabula uentum fuisse confingit. Hac ætate Phrixus fuisse secundum quorundam opinionem, qui cum Helle sorore sua fugiens insidias nouercales, uisus est per aerem uehi ab ariete uelleris aurei. Fuit autem ei nauis parata fugienti, cuius in signo aries erat. Porro Palefatus affirmat, arietem uocatum illius nutritorem per quem liberatus sit.

De raptu Ganymedis, Medææ per cædes paruulorum pignorum grassatione, & Gorgonæ meretricis capite desecto. Cap. XIII.

ASsyriorum uicesimusprimus Sosares, annis uiginti, ab exitu Hebræorum de Aegypto annus centesimus sexagesimusquartus, Hebræorum iudex Aod, qui & supra Atheniensium sextus Ericthεus, Sycionijs nonusdecimus Sycion, a quo Sycionij nuncupati sunt, qui prius Aegialei uocabantur. Argis tertiusdecimus Protheus, qui successorem habuit Acrisium. Horum temporibus Melampus diuinus agnoscitur. In Dardania uero regnauit Tros, a quo Troiani nuncupati sunt. Apud Phitium uates prima Phemone hexametris uersibus futura cecinisse narratur. Tantulus tunc Phrygas regebat, qui prius Meones uocabantur. Hic enim Tantalus rex Ganymedem Troi Dardanorum regis filium, cum flagitiosissime rapuisset, maiore conserti certaminis fœditate detinuit, sicut Phanocles poeta confirmat. Qui maximum bellum excitatum ob hoc fuisse commemorat, siue quia hunc ipsum Tantalum, (ut poetæ adseclam deorum uideri uolunt) raptum puerum ad libidinem Iouis familiari lenocinio præparasse, qui ipsum quoque filium Pelopem

epulis eius non dubitaret impendere. Ipse etiam Pelops, qui Hippodamiam duxit uxorem, contra Dardanos atque Troianos, magna pertulit certamina. Quae, quia in fabulis celebrari solita sunt, negligentius audiuntur. Eo etiam contigerunt tempore Atrei & Thiestis odia, stupra, parricidia, coelo quoque inuisa. Fuisse etiam tunc Oedipum ferunt, patris interfectorem, matris maritum, filiorum fratrem, suumque uitricum. Tunc equidem Aetheocles & Polynices, mutuis perierunt concursibus, ut uterque existerent parricidae. Medaea quo in tempore, amore saeuo sauciata, caede pignorum paruulorum grassatur. Perseus autem a Graecia in Asiam transuectus est, ibi barbaras gentes, graui, diuturnoque bello domuit, & nouissime uictor, nomen subiectae genti dedit. Nam a Perseo Persae sunt uocati. Illa quoque praetereo, quae de Perseo, Cathmo, Thebanis, Sparthanisque per inextricabiles alternantium malorum recursus, Palefato scribente referuntur. Flagitia lemnia & Pandionis Atheniensium regis flebilis fuga, tunc etiam contigisse credibile putatur. Gorgonae etiam meretricis capite desecto, quae propter eximiam pulchritudinem, ita aspectatores suos mentis inopes reddebat, ut uertere eos putaretur in lapides: unde ei caput serpentibus crinitum finxerunt.

De Debbora prophetissa, & regno Argiuorum in Micenas translato. Cap. XIIII.

Assyriorum XXII. Lampares, annis XXX. Ab exitu Israel de Aegypto CLXXXIIII. annus erat. Hebraeos post Aod in deditionem redigunt alienigenae annis XX. qui coniunguntur temporibus Debborae & Barach secundum traditionem Iudaeorum, qui iudicauerūt populū annis XL. Nam Debbora prophetissa erat. Cuius prophetia de Christo, minus est aperta, & diuturna indiget expositiōe. Debbora namque tribu Effraim, Barach tribu Nepthali praefuerunt. Sycioniorum Polybus, Atheniensium uero VII. Cecrops iunior. His regnantibus, regnū deficit Argiuorum, quod stetit per annos DXLIIII. usque ad Pelopē. Exin in Micenas imperio translato, regnauit post Acrisium Euristeus, qui Sheneli filius fuit. Igitur Argiuorum imperio in Micenas translato, hi reges per successiones fuerunt: Perseus, Sthenelus, Atreus, Thiestes, Agamemnon, Aegistus, Orestes, & Thysamnus, & Pentilus, & Cometus, usque ad Heraclidarum discessum.

Quo tempore Ilium & Troia condita, aurea Saturni tempora. Cap. XV.

Assyriorum XXIII. Pannias, annis XLV. Ab exitu filiorum Israel de Aegypto anni CCXIIII. Atheniensium VIII. Pandion. His regnantibus Gedeon ex tribu Manasse, Hebraeorum iudicabat populū, qui annis XL. iudex extitit. Alienigenae sub eo annis VII. rediguntur suam in deditionem. Ilium autē est ab Ilio conditum. Amphion enim Thebaeis regnabat, quem ferunt cantu citharae saxa mouisse. Fuerunt autem duro corde, & ut ita dicam, saxei quidem auditores. Secūdum alios quidem Thebaeis tunc regnabat Cathmus. Ea etiam quae de Sparthis memoran-

morantur, quod Palesatus scripsit, cum proximarum essent regionum, aduersus Cathmũ subito constitisse, & propter repentinos quasi de terra con tractus, ex omni parte cõfluitur, Sparthos uocatos. Tunc equidẽ templum in Eleusina ædificatũ est, & Troia etiam cõdita. Quo tempore Laurentes ubiq; in Italia regnabãt, quorũ primus Picus, filius Saturni rex fuit. Quem Saturnum idcirco dominum esse dixerunt: quia terrã colere docuit, eamq; stercore cõficere, ut fruges funderet uberiores, unde & Stercutius nominatus est, siue Sterticen. Sub quo Vergilius, & alij antiquorũ doctores aurea fuisse secula scribunt: quia homines qui ad montes cõfugerant, reuocauit ad plana, & moribus cõpositis degere instituit, legesq; dedit, Latiumq; uocare maluit, eo quod in eo tutus latuisset fugiens filium. Successorẽ etiam eius Picum, idcirco inter deos retulerunt: eo quod præclarus augur & belligerator fuisse dicitur.

De Libero & eius Bacchanalibus sacris. Itẽ de Dædalo & Spinga, Argonautis &c. Et tandem de Scythis, Amazonibus & Scanza insula. Cap. XVI.

ASsyriorũ XXIIII, Sosarmus, annis IX. & X. qui Mitreum habuit successorẽ, & is regnauit XXVII. annis. In principio quippe huius Metrij regni, ab exitu filiorũ Israel de Aegypto, erãt anni transacti CCLXXVIII. Abimelech & Thola XXV. annis Hebræorũ eo tempore iudicauerunt populum. Sycioniorũ rex, Inachus erat: Chareus & Thiestes, apud Micenas regnabant. His autẽ temporibus, quidã uendicant gesta Liberipatris, & ea quæ de Licurgo, atq; Athenæo, & Penteone, memorantur, q̃modo aduersum Persen cõsistens occidatur in prælio, ut Dinargus poeta refert. Qui autẽ uoluerit, potest inspicere ipsius Liberipatris apud Delphos sepulchrũ, iuxta Apollinẽ aureum. Pingitur uero Liber in mulieris specie, & delicato corpore: propter mulieres in suo exercitu militãtes, quando debellauit Indiam. Quæ mulieres Bacchabæ appellatæ sunt, non tam uirtute nobiles q̃ furore. Aliqui sane, & uictum scribunt istum Liberum, & uictum nõnulli, & occisum in pugna a Perseo, nec ubi fuerit sepultus tacent, & tamen eius uelut dei nomine per immundos dæmones Bacchanalia sacra, uel potius sacrilegia sunt instituta. De quorũ rabiosa turpitudine post multos annos senatus sic erubuit, ut in urbe Roma celebrari prohiberet. Per ea tempora Perseus & uxor eius, posteaq̃ sunt mortui, sic eos cœlo receptos esse crediderunt, ut imagines eorũ appellare numina non erubescerent. Tunc etiam Pandion fugientẽ ab Ionibus, insidias passum ferunt. Europa etiam Agenoris filia regibus præfatis rapitur existentibus. Philamon Delphus, tũc nobilis habebatur, qui primus apud Pythiam chorum constituit. Ergo & quæ de Dædalo fabulæ ferunt, qui uisus est simulachra fecisse mouentia, qui etiam primus omnium pedes statuarum a se inuicem separauit, alijs coniunctim eos fabricantibus, Palesatus memorat. Necnon quomodo cum filio Icaro, Minoem naui fugerit, & propter inuestigabilem fugam, auolasse pẽnis æstimatus est. Tunc etiã Orpheus Thrax,

 clarus

clarus habebatur, cuius discipulus fuit Museus Emolpi filius. Linus etiam magister Heculis, famosus erat. Igitur ea, quæ de Spinga & Oedipode & Argonautis dicuntur, in quibus fuerunt Hercules, Asclepius, Castor & Pollux, tunc cōrigisse Palefatus scribit, qui Spingam uxorem Cathmi fuisse, & propter zelum Ermionæ uxorem a uiro recedentem cōtra Cathmum constitisse. Nunc de Argonautis plus aliquid dicamus. Aquilis est fluuius, in quem sermo fertur, aduectā nauigio Argo, et ad Thyrrenum pelagus fuisse perductam. Argonautę eñ uentum ualidum declinantes, non eodem nauigio in regressione sunt usi, sed transeuntes mare, quod super Scythas est, per hæc flumina uenerunt ad terminos Italorꝝ, & ibi hyemantes condiderunt ciuitatē, quæ uocatur Hemona. Aestate uero superuenierte, cooperantibus eis prouincialibus fere CCCC. stadios, arte mechanica trahentes, Argo per terram ad fluuium Aquilem deduxerunt, qui permiscetur Heridano. Heridanus autē fauces habet in Italicum mare. Et sic ad propria repedarunt. Eodem quoqꝫ tempore, Vesozes rex Aegypti, meridiem & septētrionem, diuisas pene toto cœlo ac pelago plagas, aut miscere bello, ut regno iūgere studens, Scythis bellum primus indixit, missis prius legatis, qui hostibus parendi leges dicerent. Scythæ autem legatis respondent: Stolide opulentissimum regem aduersus inopes sumpsisse bellum, quod timendum ipsi magis uersa uice fuerit, propter incertos belli euentus, nulla præmia, & damna manifesta. Porro, sibi non expectandum dum ad se ueniatur, sed ultro prędæ obuiam ituros. Nec mora, nam dicta factis insequuntur. Primū ipsum Vesozem territum refugere in regnum cogunt: destitutū uero exercitum inuadunt, omnemqꝫ belli apparatum capessunt. Vniuersam quoque Aegyptum populauissent, ni paludibus impediti repellerentur. Inde continuo reuersi, perdomitam infinitis cædibus Asiam uectigalem fecere. Vbi per XV. annos sine pace immorati, tandem uxorum flagitatione reuocantur: denuntiantium, ni redeant, sobolem se a finitimis quæsituras. Medio autem tēpore, apud Scythas duo regij iuuenes Plinus & Scolopetius, per factionem optimatum domo pulsi ingentem iuuentutem secum traxere, & in Cappadociæ Ponticæ ora iuxta amnem Thermodontē consederunt Campisthemis Scyrijs sibi subiectis, ubi diu proxima quæqꝫ populati, conspiratione finitimorum per insidias trucidantur. Horum uxores exilio ac uiduitate permotæ, arma sumunt, & ut omnibus par ex simili cōditione animus fieret, uiros qui superfuerant, interficiunt: atqꝫ accensæ in hostem sanguine suo ultionem cæsorꝝ coniugum finitimorꝝ excidio consequuntur. Tunc pace armis quæsita externos concubitus ineunt, editos mares mox enecant, fœminas studiose nutriunt, inustis infantum dexterioribus mammillis, ne sagittarum iactus impedirentur. Vnde Amazones dictæ. Harum duæ fuere reginæ, Marsepia & Lampeto. Quæ agmine diuiso in duas partes uicissim curam belli, & domus custodiam sortiebantur. Igitur cum Europæ maximam partem domuissent, Asiæ uero aliquantis ciuitatibus captis, ipsi

ipse etiam Ephesum aliasque urbes dum condidissent, præcipuam exercitus sui partem onustam, opulentissima præda domum reuocant, reliquæ ad tuendum Asiæ imperium relictæ, cum Arpesia regina, concursu hostium trucidatur. Huius locum Sinope filia capessit, quæ singularem uirtutis gloriam, perpetua uirginitate cumulauit. Hac fama excitas gentes, tanta admiratio & formido inuaserat, ut Hercules quoque cum iussus fuisset a domino suo, exhibere arma reginæ, quasi ad ineuitabile periculum destinatus uniuersam Græciæ lectam ac nobilem iuuentutem contraxerit, nouem longas naues præparauit: nec tamen contentus examine uirium, ex improuiso aggredi, & insperatas circumuenire maluerit. Duæ tunc sorores regno præerant Anthiope & Orythia. Hercules mari aduectus, incautas, inermesque & pacis incuria desides oppressit. Inter cæsas, captasque complurimas, duæ sorores, Anthiope, Melanippe: ab Hercule, Hyppolite: A Theseo retentæ sunt. Sed Theseus Hyppoliten matrimonio asciuit, Hercules Melanippe sorori reddidit, & arma reginæ precio redemptionis accepit. Post Orythia Pentesilea regno potita est, cuius Troiano bello clarissima inter uiros documenta uirtutis accepimus. Igitur Scythæ iidemque Gothi, quos Nesozes rex Aegypti, ad suam, suorumque non solum miseriam & confusionem, sed etiam aliarum gentium excitasse, historiographorum nobilium assertionibus declarauimus, ex qua prius originem natione ducerent, seu quas incolerent sedes, elucidare cursim statui. Refert enim Claudius Ptholomæus, orbis terræ descriptor egregius, in secundo sui operis libro: Est in Oceano arcti salo posita insula magna, nomine Scanza, in modum folij cedri lateribus pandis per longum ducta concludens se, quam & Pomponius Mela in mari sinucodano positam refert, cuius ripas influit Oceanus. Hæc a fronte posita est Iustulæ fluminis; qui Sarmaticis montibus ortus, in conspectu Scanzæ septentrionali Oceano, trisulcus illabatur, Germaniam, Scythiamque disterminans. Hæc ergo habet ab oriente uastissimum lacum in gremio orbis terræ, unde Vagi fluuius, uelut quodam uentre generatus, in Oceanum undosus euoluitur. Ab occidente namque immenso pelago circundatur, a septentrione quoque innauigabili eodem uastissimo concluditur Oceano. Ex quo quasi brachio quodam exeunte, sinu detento, Germanicum mare efficitur. Apum ibi turba mellifica ob nimium frigus nusquam reperitur. In cuius parte Arcthoa gens consistit, quæ dicitur a Dogit, quæ in media æstate quadraginta diebus & noctibus luces habere feruntur continuas: itemque brumali tempore, eodem dierum, noctiumque numero, alternato mœrore cum gaudio, lucem clarã nescire fertur. Hoc enim euenit, quia prolixioribus sedibus per axis marginem solem uident redeuntem ad orientem. Breuioribus uero non sic apud illos conspicitur, ut australes aspicere assuerunt. Nobis enĩ uidetur Sol ab imo surgere, illis uero marginẽ terræ circuire. Nec hoc incredibile cuilibet uideatur. Plinius namque eruditissimus literarum secularium, eodem fieri modo in insula Thilæ testatur.

In hac autem insula licet multæ & diuersæ maneant nationes: Ptholomæus tamen septem nationum nomina meminit, ex quibus gens moratur ibi, quæ Suehans nominatur. Hi nanq; equis utuntur eximijs. Deinde sequitur diuersarum turba nationum, Theutes, Vagoth, & reliquæ: sed ex his sunt exteriores Ostrogothæ. Ex istarum stirpe gentium Dani quippe sunt progressi, qui inter omnes huius Scanzæ nationes, nomen sibi ob nimiam proceritatem affectant præcipuum. Igitur ex hac Scanza prædicta, quasi officina gentium, aut certe uelut uagina nationum cum rege suo nomine Berich Gothi, quondam memorantur egressi. Qui ut primum e nauibus excuntes terras attigerunt, ilico nomen loco dederunt. Nam hodieque illic, ut fertur, Gothi Scanza uocatur. Vnde mox promouentes, ad sedes Vlmerugorum, qui tunc Oceani ripas insidebant, castrametati sunt, eosq; commisso prælio proprijs sedibus pepulerunt, & eorum uicinos Vandalos, quos tunc subiugantes, suis applicauere uictorijs. Vbi uero magna populi numerositate crescente, etiam pene V. rege regnante, post Berich Philuner, filio Gadarigis consilio sedit, ut exinde cum familijs Gothorum promoueret exercitus. Qui aptissimas sedes, locaq; dum quæreret cogrua, peruenit ad Scythiæ terras, quæ lingua eorum Oium uocabatur. Vbi delectatus magna ubertate regionum, sed exercitus medietate transposita, pons dicitur ubi amnem traiecerat, irreparabiliter corruisse, nec ulterius iam cuiquam licuit ire aut redire. Nam is locus, ut fertur, tremulis paludibus uoragine circumiecta concluditur. Quem utraq; confusione, natura reddidit imperuium. Veruntamen, hodieq; illic & uoces armentorum audiri, & indicia hominum deprehendi, commeantium attestatione, quamuis a longe audientium credere licet. Hæc ergo pars Gothorum, quæ apud Philuner dicitur, in terras Oium emenso amne transposita, optato potitur solo, nec mora ilico ad gentem Spalorum aduenium, consertoq; prælio, uictoriam adipiscuntur. Exinde iam uelut uictores, ad extremam Scythiæ partem, quæ Ponto mari uicina est, properant: quemadmodum & in priscis eorum carminibus pene historico ritu, in commune recolitur. Quod & Ablauius descriptor Gothorum gentis egregius, uerissima attestatur historia, in quam sententiam & nonnulli consensere maiorum. Quorum sedes hæ in solo Scythiæ fuerunt, iuxta paludem Meotidem primæ, secundæ in Mysia, Thraciaq; & Dacia, tertiæ supra mare Ponticum, ut testantur historici. Dum in prima nanq; sede iuxta Meotidem habitarent, Philuner regem habuisse noscuntur. In secunda, id est, Dacia, Thraciaq; & Mysia, Zalmoxen, quem miræ philosophiæ & eruditionis fuisse testantur. Plerique scriptores annalium tradunt Zeutem prius habuisse eruditum, post etiam Diceneum. Is uero Diceneus uenit in Gothiam, quo tempore Romanorum Sylla potitus est principatu. Quem Diceneum suscipiens Boscurta Gotharum rex, dedit ei pene regiam potestatem. Cuius consilio Gothi Germanorum terras, quas nunc Franci obtinent populati sunt. Cæsar uero, qui sibi primus omnium Romanorum uendicauit imperium, & pene omnem mundum suæ ditioni subegit, omniaq; regna perdomuit: adeo, ut extra nostrum orbem

in Ocea-

in Oceano repositas insulas occuparet, Gothos tamen crebo pertentans, nequiuit subijcere. Caius Tiberius iam tertius regnat Romanis, Gothi tamen suo regno incolumes perseuerārūt: quibus hoc erat salubre, hoc accōmodum hoc uotiuum, ut quicquid Diceneus eorū consularius pręcepisset, hoc modis omnibus expetendum, hoc utile diudicantes fore. Qui in omnem pene philosophorum sapientiam eos introducens, barbaros mores eorū compescuit, carminibus & diuersis cantibus animos demulcēs eorū, studiosos reddidit. Vnde & carmina in ipsorum lingua, adhuc extant diuersa ab eis composita. Decedēte autem Diceneo, Comosicum habuerunt sapientē. Hic ēm propter suam peritiam pontifex illis & rex habebatur. Deinde quartū Zalmoxen, nec defuerunt qui eos in studio sapientiæ erudirent. Vnde & pene omnibus Barbaris Gothi sapientiores extiterunt, Græcis pene consimiles, ut refert Dio: qui historias eorum annalesq; Greco stilo composuit. Adeo ergo fuere laudati Getæ, ut dudum Martem, quem poetarum fallacia deum belli pronuntiat, apud eos fuisse dicant exortum. Vnde & Virgilius:

Grandęuumq; patrem Geticis qui præsidet aruis.

Tertia uero in sede, supra mare ponticū iam humaniores, & ut superius diximus, prudētiores effecti, diuisi per familias populi Vesegothi, qui & Getę sunt dicti. Quorū fuit studium primū inter uicinas gentes, aliasq; arcum intendere neruis: Lucano plus historico q̄ poeta testante. Ait enim: Armeniosq; arcus Geticis intendite neruis. Hoc nanq; cantu, maiorū facta modulationibusq; & citharis cantabant. Tales ēm eos tradūt extitisse, quales uix heroas fuisse: q̄s miranda iactat antiquitas, Contra hos, ut præmisimus, Vesozes lachrymabile sibi intulit bellum, q̄s Amazonū fuisse uiros tradunt. Eusebius autē in annalibus, & Orosius in libro I. contra Paganos Scythas eos uocāt, quia partē Schytię incolebāt. Quo etiam tempore atrocissimum inter Cretenses & Athenienses certamen fuit: ubi populis utrisq; profligatis, infeliciter cruentiorem uictoriā Cretenses exercuerunt. Qui nobilium Atheniēsium filios Minotauro crudeliter addicebant. Vtrum uero ferus, ac inhumanus crudelisq; hic Minotaurus fuerit, ut scribit Philochorus, in secundo Attidis libro, dubitatur: Dicit enim magistrum Minois fuisse taurum noīe, aut informe prodigium, q̄d effossis Gręci luminibus sagi nabant. Igitur Gnosius testatur Androgeum Athenis dolo interfectum, Minois regis filium, qui super mortē Androgei filij sui agonem statuit, prę mij noīe pueros Atticos largiens. Taurus uero uniuersos in contētione superabat. Tādem factum est, ut a Theseo in palęstra uinceretur, ob q̄d Athenienses pueri tributaria poena liberati sunt. Theseus aūt Atheniēses qui prius per regionem erant dispersi, in unam congregauit ciuitatē, qui etiam Helenam rapuit, quam rursus illius fratres receperunt, capta matre Thesei. Tandem Theseus Athenas profugus dereliquit. Iisdem diebus Laphitæ, & Thessali, famosis nimium certauere conflictibus. Palefatus in libro primo incredibilium prodit, ipsos Laphitas creditos, dictosq; fuisse cētauros,

eo quod discurrentibus in bello equitibus, uelut unum corpus equorum & hominum uidentur: Quo etiam tempore Priamus regnauit post Laomedontem. Fuerunt & tunc illi septem fortes, qui aduersum Thebas pugnauerunt: nec non & Thamiris Amonis filius, insignis celebrabatur.

Carthago à Didone condita. Hercules certamen olympiacum instituit, & Antæum Terrę filiũ occidit. Troianorꝝ decennale oritur bellum. Quo tandem finito, Aeneas alias sibi sedes quærens in Latium uenit, &c. Cap. XVIII.

ASsyriorum XXVI. Thaitthanes annis XXXII. Igitur ab exitu Israel de Aegypto anni sunt CCCV. Iairus autem ex tribu Manasse, Hebræorꝝ iudicauit populũ; qui eis præfuit annis XXII. Post quem in deditionem suam redigunt Hebręos Ammonitæ, annis VIII. & X. qui cum temporibus posteriorum iudicum cõpulantur, id est, Iepthæ, qui annis VI. Essebon autem VII. Lapdon uero VIII. Hebræorꝝ populo prefuerunt. Post Essebon, uidelicet secundum traditionem Iudęorum, fertur Calabon rexisse populum annis decem qui non habentur apud LXX. interpretes. Sytiones autem Adrastus regebat, cui succedit Polipedes. Micenarꝝ uero Agamemnon rex erat; Atheniensium autem Menestheus. Iisdem temporibus Minos leges ac iura constituit: qui tandẽ in Sicilia aduersus Dædalũ arma capiẽs, a filiabus Cocali occidit. Carthago a Didone in Aphrica cõdita est. Tunc etiam Hercules agonem olympiacũ constituit: a quo usq; ad primã olympiadem supputãtur anni CCCC.XXX. Iisdem enim Hercules in Libya occidit Antæum. Dicitur autem Antæus Terræ filius, quia palęstricæ artis & certaminum, quæ in terra exercentur, scientissimus erat: & ob id uidebatur a terra matre adiuuari. Post necem uero filij, aqua purgatus est Athenis in sacris Cereris, & post interfectionem Iphiti, quem peregrinum & amicum iniuste peremit, Hercules incidit in morbum pestilentem, qui ob remedium doloris se iecit in flammas, in monte qui uocatur Oeta, dum plura fortiter ac mirabiliter perpetrasset, & sic morte finitus est, anno ętatis suę LII. Quidam uero aiunt XXX. Huic autem Herculi, XII. insignia inter eius ingentia numerant facta. Ergo principibus prædictis existentibus, Alexander Priami filius, rapuit Helenam. Troianum decennale oritur bellum, ac demum euersa capitur Troia. Quod ita contigisse in historia Daretis atque aliorꝝ legimus. Pelias rex maximus, eo tempore inter reges Græcorum habebatur: cuius consilijs cæteri obtemperabant. Qui nepotem habuit nomine Iasonem, filium fratris sui. Quem ut nouit ferocem esse aĩo, prudentem consilio, corpore strennuum, inuidit. Quamobrem ad Colchos gentẽ fortissimã ac bellicosissimã, ipsum cum exercitu direxit: promittens ei, ut si pellẽ inauratã quam nouerat habere Colchos, illis deuictis ei deferret, ipsum regni sui successorem faceret. Dedit aũt consiliũ principibus suis, ut Iason primus cum suis sodalibus ad bellũ procederet, illi uero relicto Iasone, in periculo mortis, recederẽt nauali euectione. Sed hos dolos Iason, ut erat uersutissimus, cognouit. Nam collecto ex-

ercitu, cum trieribus & magno apparatu nauium, mare magnū ingressus: flante aquilone, a recto recessit itinere, & peruenit ad portum Troianorum, ubi Symois fluuius ingreditur mare. Quod audiens Laomedon rex Troianorum, Græcorum exercitum fines suos attigisse, contra ipsos Priamum filium suum cum ualida manu direxit. Iason uero precabatur, ut iter ei præberetur, absque conflictu suorum per illorum regionem eundi gratia in Colchos. Illi autem noluerunt acquiescere, sed repulerunt eum cum iniuria grandi a suis finibus. Græci uero recuperato uento, peruenerunt in Colchos; illosque imparatos atque inscios repererunt. Iason namque irruit super eos cum suo exercitu, tamen principes aui sui Peliæ, ante se ad pugnam ire compulit. Colchos autem prostrauit atque deuicit, ciuitates eorum cepit, atque uastauit, pellemque inauratam inuenit, & auo suo cum præda magna in Græciam deportauit. Pelias autē rex, ut cognouit qualia exercitus eius a Troianis esset passus, indignatus est, missaque manu ualida, ut regnū Laomedontis affligeret, ignorantibus Troianis superuenerūt Græci, terramque eorum late uastauerunt, filiam etiam Laomedontis regis Esionam noīe, pulchram ac decoram nimis, captiuam cum spolijs multis, secum in Græciā deduxerunt. Igitur post aliquod interuallum in Macedoniam eorū metropolim cōfluxerūt, reges scilicet Græcorū ad diem festum quendā, & ibi erant, qui de cūctis partibus Græciæ illuc cōuenerunt. Pelias & Iason nepos eius, Agamemnon & Memnon frater eius, Aiax & Palamedes, Achilles & Triptolemus, Menelaus atque Polypus, Castor & Pollux. Alea, qui primus tabularū lusum reperit, & cæteri reges minores ad diem festum conuenerunt prædictum, sacrificare Ioui. Audiens hæc Alexander filius Priami, Troia progressus, multitudinem exercitus sumens, naues magnas ascendit, per mediterraneum mare, ad insulā regis Agamemnonis ueniēs, ad palatium eius accessit, ubi Helena regina illius uxor deæ Mineruæ diem festum exhibebat. Alexander autem filius Priami, prædictam Helenam reginam speciosam ualde ilico inuadens, rapuit cum thesauris eius omnibus ac uiri sui, ob uindictam amitæ suæ Esione, quam Græci captiuam tenebant, & nolebāt reddere. Quod ut cognouerunt Græcorū reges, nimiū grauiter ferentes, inito cōsilio, cum omni apparatu undique cōfluxerunt, instructaque classe trāsfretantes mare Ilium, petierunt rogantes, ut redderetur Helena & recederent. Troiani autē responderūt, nequaquā se hoc facturos, nisi prius Esionam regis Priami sororem recepissent. Quam ob rem utrisque indignantibus, decem annorum bella grauissima gesserunt. Erant igitur filij Priami regis, ex matrona nomine Hecuba, primogenitus Hector elegantissimus & pugnator fortissimus. Secundus Alexāder, qui rapuit Helenam, tertius Troilus, quartus Deiphœbus, quintus Achimachus. Filias autem habebat duas, Polyxinam, atque Cassandram ualde decoras. Ergo quindecim reges Græcorum, contra Priamum regem, & filios ac populum eius dimicantes, acerrime ex utrisque partibus conflixerunt. Quatuor autem bella

peregit

peregit Hector Troianorum fortissimus cum populo suo contra Græcorũ
reges & eorum populum: in quibus prælijs, ut in Darete legimus, cecide
runt de Græcis ducenta quinquaginta octo milia ducenti quatuor: quos i
psi recensuerũt. De Troianis uero centum triginta quatuor milia, quadrin
gẽti uiginti duo. De regibus autem Grecorũ, Aiax cum tribus principibus
cecidit. Tanta namq; interfectio, quam præmisimus, in tribus prælijs conti
git, in quarto uero ubi Hector Palamedem occidit regem, & dum loricam
eius auream detraheret, Achilles inopinatus adueniens, Hectorem spolijs
inhiantem, incautum reperiens occidit. Peremptorum uero aliorũ numerũ
eo prælio, non reperi. Hinc Troilus se armauit, ut fratris mortem Hecto
ris ulcisceretur: & ipse duobus prælijs peractis, fortissimum se declarauit.
In primo enim Polypus Græcorum rex cecidit, cum duobus principibus
& de reliq̃ exercitu XLVIII. milia, & XXIII. De Troianis uero XXV.
milia XXVI. Tunc Agamemnõ cæteris sapientior regibus, infecto nego
tio reuersurus erat in Græciam, nisi ei Achilles restitisset: qui magis mori
elegerat, q̃ sine uindicta suorum et absq; uictoria recedere. Igitur iterum cõ
hortantur se ad bellum, cum Troianis Troilus occurrit. Quibus fortiter
tribus diebus ac noctibus continuo decertantibus, innumerabilis multitu
do ex utraque parte cecidit. De Græcis C. XLV. milia. De Troianis C.
XII. milia, insuper Troilus ab Achille percussus mortuus est. Cuius cor
pus Achilles circa ciuitatem trahens, maximum luctum Troianis intulit.
Quod Hecuba Troili mater cernẽs, multo redimere auro cupiuit, ut sepul
turæ traderet. Achilles autem Polyxenam Priami filiã petens in matrimo
nium, dixit si ei daretur, & corpus mortui redderet, & Græcos a Troia re
cedere faceret. Sed dum illi esset repromissa, Troili cadauer parentibus red
didit, Achilles uero dum templum Dianæ adiret, quasi Polyxenam ibi ac
cepturus, iuxta palatium constitutus, insidijs Alexandri circumuentus oc
cisus est. Agamẽnon autem cognita Achillis morte, iterum hortabatur po
pulum cum magno clamore recedere a Phrygia, cui restitit Triptolomeus
dicens: Viuus hinc non recedam, nisi necem patris uindicauero. Iterumque
ortum est prælium. Deiphoebus quippe cum Troianis agmine Græco
rum occurit: in qua pugna ceciderunt de Græcis CXV. milia, & LIIII.
De Troianis autem LXX. milia, DC.III. ut populus recensuit. Vulnera
tus est ab hostibus Deiphoebus, & mox in ciuitatem reuersus mortuus est.
Tunc domestici regis, Aeneas & Vlysses, dño suo Priamo suaserunt, ut
redderent Helenam, datis insuper muneribus, & recederent ab eis hostes:
quoniam se imminutos ac pene uictos cernebant. Quod audiens Agamen
non libenter præbuit assensum. Alexander aũt Helenam reddere noluit, fra
ter quoq; illius Achimagus magis populũ ad bellũ excitabat. Quod Aene
as & Antennor audiẽtes, indignati sunt, et clam mittẽtes ad reges Grecorũ
inierunt fœdus cum eis, ut ipsis parcerent & omnibus quę ad eos pertinerẽ
uidebantur, & ipsi ciuitatem manibus eorum traderent. Accepta uero fide
a Grę

a græcis, nocte media signum inauditū in similitudinem equini capitis excogitantes, supra murum posuerunt. Quorum fraude Græci urbem intrauerunt, & super Priamum ac liberos eius irruerunt, nec ulli ex eis pepercerunt: Helenam autem receperunt. Aeneas uero abscondit in turri urbis Polyxenam atq; Cassandram. Triptolomeus aūt requisiuit Polyxenam, pro qua illius pater Achilles mortuus fuerat. Sed dum eam Aeneas se nescire testaretur, & in hoc deprehensus esset mendatio, a Phrygia deiectus est. Agamemnon autē Polyxenam Triptolomeo tradidit, ille eam super tumulum patris trucidauit. Ergo igni, ferroq; funditus euersa Troia, Aneas cum omnibus suis, a finibus Troianorum depulsus, alias quærendo sedes, Latium uenit ibiq; habitauit. Qui dum sæuissimus esset, ac crudelissimus belligerator, & nulli parceret, ob tātam impietatem, a deo ictu fulminis percussus interijt. Item ut alij uolunt Phrygas et Aeneas germani fuerunt, Aeneas in Latio, & Phrygas in Phrygia regnauerunt. Post Aeneam uero Ascanius derelicto nouercæ suæ Lauiniæ regno, Albam longam cōdidit: & Syluium posthumum fratrem suum, Aeneę ex Lauinia filium cum summa pietate educauit. Ascaninus em̄ Iulium filium procreauit, a quo familia Iulioꝶ orta est, sed propter ætatem paruuli, quia necdum idoneus erat ciues eius regere, Syluium posthumum fratrem suum, regni reliquit hæredē. De Phryga nanq; progenies progressa est, quæ per multas regiones uagando cum uxoribus & liberis, eligētes regem ex se Francionem nomine, ex quo Franci uocantur: eo quod fortissimus ipse Francio in bello fuisse fertur. Et dum gētibus cum plurimis pugnasset, in Europam iter suum dirigens inter Rhenum & Danubium cōsedit. Ibiq; mortuo Francione, prælia multa gesserunt: quibus attriti parua ex ipsis manus remansit. Hinc duces ex se constituerunt: attamen iugum alterius semper negantes ferre. Hæc quidem ita se habere de origine Francorum opinantur. Alij uero affirmant eos de Scanza insula, quæ uagina gentium est, exordium habuisse, de qua Gothi & cæterę nationes Theo.iscæ exierunt: quod & idioma linguæ eoꝶ testatur: Est enim in eadem insula regio, quę ut ferunt, adhuc Fancia nuncapatur. Domino autem annuente, de his in sequenti opere plenius enarrare cupimus.

Hebræorum iudex Samson, Latinorum primus rex Aeneas, & post eum Ascanius, &cæ. Item Vlyssis Scyllam fugientis historiam hoc tpe factam fabulę tradunt. Cap. XVIII.

ASsyriorum uicesimus septimus Teuteus annis quadraginta. Ab exitu filorum Israel de Aegypto, anni trecenti triginta. Hebræorum autem iudex annis uiginti, Samson ille ultra fortes fortissimus: ita ut a quibusdam facta eius Herculis comparentur gestis, qui pene contemporales, quamuis Hercules non multum præcederet, extiterunt. Redigunt autem alienigenæ in suam ditionem Hebræos annis undecim. Huic Samsoni Heli sacerdos succedit: qui annis quadraginta præfuit Hebræis, secundum Iudæorum traditionem,

iuxta

iuxta LXX. interpretes XX. tãtum. Apud Athenienses Demophon tunc regnabat, filius Thesei, & habuit successorẽ Oxyntem. Sycioniorꝝ rex Ceuxippus. Principibus prædictis regnãtibus, post captã Troiam, primus rex Latinis, qui postea nuncupati sunt Romani, Aeneas profugus fuit, ut paulo latius supra explicuimus. Ab excidio namq; Troiæ annos VII. obtinuit Latinorum regnum, & tribus regnauit annis. Quæ arma idem commouerit in Italia, qualia per triennium bella excitauerit, quãto s mplicuerit populos odio excidioq; afflixerit, ludi literarij testantur, disciplinæ nostræ quoque memoriæ in usu est. Is nanq; Latini regis filiam ducens uxorẽ Lauiniam nomine: affinitatis gratia iungens Phrygas Latinis, iamq; iũctos Phrygas Italosq;, Latinos nominauere populos, & sic iam extunc & deinceps quamuis in pauperrimo regno, locoq; angusto, qui dicebatur ager Laurentum, regnauerunt. Post Latinum Aeneas, et successores eius qui Syluij & Albani sunt uocati, pro Alba scilicet urbe & pro Posthumo Aenea. Idem uidelicet Posthumus Aeneas, idcirco dictus est Syluius, quoniam Lauinia post mortem Aeneæ, timens Ascanij inuidiam, clam eum in sylua genuit: Aeneamq; Syluium nominauit. Ascanius autem qui post Aeneam regnauit Italiæ, derelicto nouercæ suæ regno Lauiniæ, Albam cõdidit ciuitatẽ in qua et regnauit, Albanisq; nomẽ indidit: & fratrem suum posthumum Syluium Aeneæ ex Lauinia filium, summa pietate docuit, quem & regni reliquit hæredem, quamuis haberet filium nomine Iulium, a quo familia Iuliorum orta. Sed propter ætatem paruuli filij, quem necdum idoneum ad gubernacula regiminis uiderat disponenda: fratrem regni fecit successorem. Ergo ante Aeneam Italiæ regnatum est a Latino, eiusq; patre Fauno, auo quippe illius Pico, proauo Saturno, abauo Iano, per annos circiter CL. alij uero, CLXXX. eos regnasse asserunt. His enim temporibus, ea quæ fabulæ de Vlysse ferunt, quomodo Trigeri Scyllam fugerit, hospites spoliare solitam, scribit Palefatus, in incredibilium libro primo: Syrenas fuisse quoq; meretrices, quæ decipiebant nauigantes. Tunc etiam Pyrrus in templo Delphici ab Oreste occiditur, proditione sacerdotis Macharei. Quidam etiam Homerum poetam iamtunc fuisse dicunt.

Heli sacerdoti mortuo Samuel propheta succedit, & Saul primus Hebræorum rex costituitur. Cap. XIX.

ASsyrioꝝ uicesimusoctauus Thineus, annis XXX. Ab exitu Israel de Aegypto, anni CCC.LXXVII. Athenienſiũ rex Thymoetes, qui habuit successorem Melanthum: apud Latinos autem Posthumus Syluius Aeneæ filius rex erat. Anno quoq; octauo decimo regnante Thineo, Heli sacerdos audita nece filiorum arcamq; testamenti captam a Palestinis, cadẽs a sella fractis ceruicibus mortuus est. Cui Samuel propheta succedit, populumq; iudicat Hebræorum, sub quo Saul primus Hebræorum rex costituitur, qui fuit ex tribu Beniamin: qui annis XL. regnauit. Igitur principibus prædictis inter nationes existẽtibus, reges

Sycio-

Sycioniorꝝ defecerunt, qui regnauerunt annis DCCCCLXII. id est, ab Egaleo uſq; ad Ceuxippū. Poſt quos ſacerdotes Carnij cõſtituti ſunt, qui præfuerunt annis XXXIII. ac deinde Caridemus cõſtituitur ſacerdos, qui impenſas gentiliū ſuperſtitioſas nõ ſuſtinens fugit. Micenis regnabat Thiſamenus, filius Oreſtis. Quo tẽpore, Hectoris filij Ilium receperũt, expulſis Antenoris poſteris, Heleno ſibi ſubſidiū ferente. Tunc etiam ſecundũ quoſdam Amazones Epheſi tẽplum Dianæ incenderunt. Quo tempore reges Atheniẽſium cognomento Ericthides defecerunt a regno: quorꝝ omne tempus inuenitur a Cecrope Diffie, uſq; ad Thimothen, anni CCCCXXIX. Poſt quos ſuſcepit regnum Melanthus Pilienſis Andropomphi filius, & huius filius fuit Codrus, qui imperauerunt ſimul annis LVIII. Ericthidarꝝ imperio deſtructo, Atticorꝝ principum regnum ad aliud genus trãſlatum eſt. Quod ita contigit: Cum regem Tymethem prouocaſſet Xantus Boetius ad ſingulare certamen, Tymethe autem recuſante, Melanthus uero Pilienſis Andropomphi filius ſuſcepit certamen, ac deinde regnauit. Hinc & Apatirion, id eſt, fallaciarum ſolennitas celebratur, quia uictoria ex fraude proceſſerat.

Dauid primus ex tribu Iuda Hebræorum rex conſtituitur. Sub idem tempus & Homerum floruiſſe, quorundam fert opinio. Codrus Athenienſium rex, quo pacto patriam ſuam liberauerit. Cap. XX.

ASſyriorꝝ XXIX. Dercilus, annis XL. ab exitu uero Iſrael de Aegypto anni CCCCVII. Samuel autẽ apud Hebræos prophetabat, regnante Saul. Dercilo regnãte Aſſyrijs anno XXVIII. Dauid primus ex tribu Iuda rex cõſtituitur Hebræorꝝ, ſub quo Abiathar pontifex clarus habetur: Athenienſium rex Codrus, Melampti filius: Latinis Aeneas Syluius, q̃uis in alia reperiatur hiſtoria, quarto Latinum Syluium regnaſſe, Lauiniæ & Melampodis uterinum filium fratrem Poſthumi, & quinto, qui nũc hic quartus ponitur, Syluiũ Aeneam Poſthumi filium. Illis etiam diebus, Lacedæmone primus regnat Theuris: ſimiliter Corinthijs primus regnauit Alces. Homerus etiam ſecundum quorundam opinionẽ, his fuiſſe temporibus indicatur. Quanta autẽ de eo apud ueteres diſſonãtia fuerit, manifeſtũ eſſe poterit ex cõſequentibus. Quidã eum ante diſceſſum Ericthidarꝝ ponunt: Erathoſtenes autẽ poſt C. annos Troianæ captiuitatis: Ariſtarchus uero Ionicæ migratione, ſiue poſt annos C. Philochorus emigrationis Ionicæ tẽpore, ſub Archyppo Athenienſium magiſtratu, et poſt captã Troiã, anno CLXXX. Apollodorus Atheniẽſis poſt CCXL. annos euerſionis Ilij eum fuiſſe credit. Alij quidã extiterũt, qui modico anteq̃ Olympiades inciperent, id eſt CCCC. retro annis Troianæ captiuitatis, eum fuiſſe putant: licet Archilogus poſt XIII. Olympiadem, & quingenteſimũ Troianæ euerſionis annũ, eum eſſe putauit. Quo in tempore Iones profugi Athenas ſe cõtulerunt, Peloponenſes autẽ contra Athenas dimicant, a quo Peloponẽſiaco bello Ericthidarꝝ deſtructum eſt imperiũ,

id est, Atheniensium. Codrus autem rex Atheniensium Peloponẽsibus suæ ciuitatis hostibus se interficiendum ignotus obiecit. Et factum est hoc modo, quod dicitur patriam liberasse. Responsum acceperant Peloponenses, tum demum se superaturos, si regem illorum non occidissent. Fefellit enim eos Codrus in habitu pauperis apparendo, & in suam necem per iurgium prouocando. Vnde ait Vergilius, & iurgia Codri. Quem Athenienses tanquam deum, postea honore sacrificiorum coluerunt.

Annorum ab Adam usq; ad Solomonẽ & templi ędificationem calculatio duplex. Vna quidem, secundum Eusebij & diui Hieronymi: altera, Iosephi supputationem. Cap. XXI.

ASsyriorũ XXX. Cupales, annis XXXVIII. ab exitu Israel de Aegypto, CCCCXLVII. erat annus. Quo regnãte, Solomon gloriosus Hebræorũ rex cõstituitur. Qui templum domini inchoauit, & insigni decore singulariter in mundo, per spacium annorum VII. perfecit. Colligitur autem omne tempus a Mose & egressu Israel ex Aegypto usq; ad Solomonem & ædificationem templi, anni quadringẽti octoginta, ut regnorũ liber III. testimonio est, a diluuio scilicet usque ad Mosen anni M.CCCCXLVII. a diluuio usq; ad Adam, duo M. CCXLII. q simul supputati, id est, CCCCLXXX. M.CCCCXLVII. duo M.XLII. a Solomone scilicet usq; ad Adam, fiunt simul anni IIII. M. CLXIX. Hanc quidem annorum supputationem iuxta Eusebij Chronicon atq; Hieronymi assertionem coaptare curauimus. Iosephus uero antiquitatum scriptor, ita annos computat ab ædificatione templi, usque ad Adam. Dicit enim: Cœpit Solomon ædificare templum anno IIII. regni sui, mense secundo, anno quingentesimo secundo filiorum Israel profectionis ex Aegypto. Post M. autem XXX. annorum aduentus Abraham ad Chananæam de Mesopitamia: a tempore uero diluuij anno M. CCCC. ab Adam autem protoplasto usque ad ædificationem templi Solomonis, prætereunt anni simul III. M.C. & duo. Continet autem libellus iste annorum seriem, a natiuitate Abrahæ usq; ad ædificationem templi, quam diuidere malui, id est, ab anno primo repromissionis, usq; ad exitum Israel de Aegypto: inde autem usq; ad ædificationem templi, ut lector facilius retinere ualeat ea, quæ in temporibus singulorum gesta narrantur. Hunc autem post immensum tanti itineris laborem fessi, diuerticula petentes, dum Sol occiduas tendit in horas, prolixæ iam e montibus procedunt umbræ: tandem ad domini uenimus templum, optata statione potiti: hinc metam secundi nostri operis imponimus.

LIBRI II. FINIS.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM TOMI PRIORIS, Liber III.

Quomodo Dauid ex pastorali habitu ad regnum peruenerit, & illud insigniter dilatauerit. Cap. I.

QVIA IN PRAECEDENTI LIbro Iudicum Israelitici populi siue regum nomina tantum opportunis designauimus locis, annorum etiam numerum, quibus populo præfuerunt: cætera uero ab eis gesta, quę lectitãdo continuatim ad memoriam reuocantur, sub silentio transiliuimus: uisum nobis, nõ fore iterãda, quæ omnibus nota sunt. Dauid huius gentis regum fortissimus, qui ex ouium pascuis a domino electus, cum ingenti ac uario labore sublimatus. Qui post necẽ gygantis præcipui, quem armis puerilibus iugulauit, & strages inimicorũ plurimas, fortissimorũ mox, ut confirmatus est in regno, collecta sociorũ manu ualida, hactenus inexpugnabilem, nactus uirtutem domini ac bellorũ experiẽtiam audacter Iebusæorũ urbem aggressus est. Quamuis autẽ a ciuibus, in muri fortitudine ac sublimitate confidentibus, ludibrio habitus sit, confestim tamen urbem cepit. Arcem uero quæ imminebat ciuitati, fortiter ac mirabiliter proposito principatus militiæ præmio cepit. Qua uirtute audaciaque Ioab qui primus altitudinem superauerat arcis, est princeps factus militiæ. Igitur trucidatis, depulsisq; Iebusæis, colonis scilicet antiquis, Hierosolymam nominauit, caputque regni effecit. Ergo postquam mirabilium sociorum fultus auxilio fortissimorum, regnum dilatauerat suum a flumine magno Eufrate, usque ad flumen Aegypti, multorum spolijs regum ac ciuitatum ditissimus factus, in auro scilicet, argento & ære, ac lapidibus preciosis, demum post bella plurima & inimicorum strages fortissimorum, dum templum domino in Hierosolymis condere uellet, in eo scilicet loco, in quo olim Abraham Isaac filium mactandum deo obtulerat, & ipse hostias litando gladium imminentẽ percutientis angeli a ciuitate & populo suo auerterat, a deo prohibitus est, quoniam bellis & sanguine multorũ pollutam habebat dexteram, tamen filium eius hoc esse facturum, qui ei successurus erat in regnum, deus prædixit.

De impensis atq; dispositionibus, seu ordine sacerdotum, quæ præparauit Dauid ad templum domini fabricandum. Cap. II.

QVas enim filio præparauerat ad opus fabricæ impensas, ut nõ tunc cum esset nouus, & inexpertus propter ætatem circa talia laboraret, sed habens hæc præparata, citius paternam ad effe-

 ctum

ctum perduceret uoluntatem, paucis recitabimus. Instituit nanque lapidum cæsores, octogintatria millia, quingentos laborantibus præposuit: nonaginta sex milia, qui lapides ueherent, deputauit. Præparauit autem ferrum multum & æs ad opera & ligna cedrina: hæc mittentibus quibus mandauerat, Sidonibus, auri talenta decem millia, argenti uero centum milia talentorum. Hæc itaque in ministerio templi pro diuersitate uasorum, secundum qualitatem ponderum diuisit, & pro mensura uniuscuiusque candelabri, & lucernarum distribuit. Aurum quoque dedit in mensam propositionis pro diuersitate mensuræ, similiter & argentum in alias mensas argenteas, & cætera uasa, quæ aurea & argentea ad opus templi singula fieri censuit, quæque forent necessaria. Dixit enim Dauid: Omnia hæc quæ fieri mando, uenerunt scripta manu domini ad me, ut intelligerem uniuersa opera talibus exemplaribus. Ergo insuper his exceptis, quæ præparauit, obtulit tria millia talenta de auro Ophir, & septem millia talentorum argenti probatissimi, ad deaurandos parietes atque ornandos, principes etiam familiarum, & proceres tribuum cum ministris regis dederunt in opera domus dei, auri talenta quinque millia, solidorum decem millia, argenti talenta decem millia, excepto ære & ferro copioso. Lapides insuper preciosos in thesaurũ domus domini dederunt, de quibus etiam prius rex magnam & preciosam obtulerat copiam. Conuocauit ergo Dauid principes uniuersos in Hierosolymam, & sacerdotes & Leuitas, & dinumerans eos, primum inuenit ab anno tricesimo usque in quinquagesimum existentes, trigintaocto millia de genere Leuitarum, ex quibus instituit curatores fabricæ templi duodecim millia. Iudices autem populi, & scribas eorum sex millia. Ianitores autem domus dei quatuor millia, & totidem qui hymnos dicerent deo, cantantes in organis, quę Dauid peritissimus psalles instituit. Diuisit eos etiam per generationes, & segregans de tribubus sacerdotes, inuenit in eis generationes uigintiquatuor. Ex domo quidem Eleazar sedecim, & de Ithamar octo, præcipiens, ut unaquæque generatio ministraret deo per dies octo a sabbato usque ad sabbatum. Et ita omnium generationes sortem acceperunt præsente Dauid, & Sadoch, & Abiathar sacerdotibus & principibus uniuersis. Et prima quidem generatio conscendens scripta est prima, & secunda pariter & tertia, & consequenter usque ad uicesimamquartam. Et hæc diuisio permãsit usque ad destructionem templi sub Vespasiano & Tito. Eos autem qui erant ex germine Mosi, eminentius honorauit. Fecit enim eos custodes thesaurorum dei atque uasorum, quæ reges deo dicare contingeret, iussitque omnibus de tribu Leui, simul et sacerdotibus, ut die noctuque deo seruirent, sicut eis præceperat Moses.

De Salomone, quàm nobiliter sit in regnum sublimatus & qualiter ditissime patrem sepelierit. Quod claruit quando Hircanus post multa tempora illius sepulchrum effodit, & pecunias infinitas inde tulit. Similiter & Herodes postea fecit. Cap. III.

Post

POST hæc autem diuisit exercitum in cohortes duodecim, cum ducibus suis & centenarijs & tribunis. Habebat itaque unaquæque cohors uigintiquatuor millia uirorum, quibus obseruare præcepit per trecenos dies a prima hora usque ad nouissimam, Solomonem regem cum millenarijs et cētenarijs, & reliqua, quæ prudenter ac perquam sapienter disposuit, filiumque suum Solomonem se uiuente, regem constituit, eique mandauit, ut deo corde perfecto seruiret, & animo uoluntario. Locutusque est etiam DAVID ad ecclesiam uniuersam, quam congregauerat in Hierusalem, ut leges domini mente perfecta custodirent, & in eius præcepto permanerent. Lætatus est autem populus gaudio magno, immolantes uictimas plurimas domino: et comederunt ac biberunt coram domino cum grandi lætitia, & unxerunt secundo Solomonem super se regem. Sed & Dauid rex coram uniuersa multitudine mirabiliter ac spiritualiter domino benedixit, dehinc plenus dierum obijt. Quanta autem laude sit dignus & iustitia prædiius, liber Paralipomenon atque IOSEPHVS in septimo historiarum libro satis declarant. Diuitiarum uero eius magnitudinem ex his quilibet poterit agnoscere. Post tempus enim annorum mille trecentorum Hircanus pontifex, dum ciuitas obsideretur ab ANTIOCHO rege, qui nobilis cognominatus est, filio Demetrij, uolens ei dare pecunias, ut ab obsidione recederet, & exercitum suum auferret, sed non habens unde hoc implere posset, aperuit unum loculum sepulchrorum DAVID, & sublatis exinde tribus millibus talentorum, partem dedit Antiocho, & ita nimietatem obsessionis amouit, sicut etiam in alijs indicabimus. Post hæc autem multo annorum tempore iam transacto, rursus Herodes rex alium loculum aperiens, plurimas exinde pecunias tulit. Igitur SOLOMON sedit super solium domini in regem pro Dauid patre suo, & cunctis placuit, & paruit illi omnis Israel. Sed & uniuersi principes & potentes & cuncti filij regis Dauid, dederunt manum, & subiecti fuerunt Solomoni regi. DAVID itaque dum adhuc uiueret & disciplinatissime suos moneret filios, ut Solomoni obedirent, uelut domino, dicens ad eos: Nuntio itaque, quoniam pater noster IACOB cum duodecim filios habuisset, nostis Iudam fuisse regem, me etiam fratres habuisse, & nullum eorum grauiter tulisse, quod rex existerem. Ergo licet magnum sit regnum si omnes filij ac nepotes regis, cui proles fœcunda fuerit, regnare tentauerint, non reges, sed tyranni, nec regni consultores, sed destructores fient, & ego deposco meos filios, ut non in alterutros seditiones exerceant, regnum suscipiente fratre. Itaque ferant eum libēter ut dominum, quando non extraneo seruiunt, sed magis lætentur in fratre honorem imperij. Excellens est enim gloria regis esse fratrem, dum omnes simul regnare nequeant. Magnificauit ergo dominus Solomonē super omnem Israel, & dedit gloriam regni, qualem nullus habuit ante eum rex Israel.

Assyriorum XXXI. Laustenes, cuius in tempore SOLOMON tem-

 plum

plum domini consumauit, vsus amicitia Hyram regis Tyri: & quę de vtrisq; gentium scriptores senserint. Cap. IIII.

ERGO Assyriorum tricesimusprimus Laustenes, annis quadragintaquinque: Solomon item omnium regum Hebræorum sapientissimus ac ditissimus, potitur regno Israelitico a patre Dauid nobiliter dilatato. Qui domino monente templum Hierosolymis mirabiliter patris suffragantibus impensis, ędificare studuit, annoque regni sui undecimo omne opus templi consummauit, beneficio amicitiarum Hyram regis Tyri adiutus, in lignis uidelicet cedrinis, atque alijs rebus plurimis. Meminit autem horum duorum regum Menander, qui ex Phœnica lingua antiquitates Syrorum in uocem conuertit Helladicam, ita dicens: Moriente autem Abibalo, successit in eius regnum filius eius Hyram. Qui dum uixisset annis quinquagintatribus, regnauit trigintaquatuor. Hic effodit amplum terræ spacium, & auream columnam, quæ est in Iouis templo, ædificauit: insuper & lignorum materiam a monte Libano incidit ad tecta templorum, & destruens antiqua sacraria, templum ædificauit Herculis & Hastarsæ, & primum Herculi hoc erexit mense Piritio. Et contra Eucheos tributa non reddentes egit exercitum, eisque sibi subditis, denuo remeauit ad Tyrum. Huius temporibus erat Abdemonis filius iuuenculus, qui semper propositionibus, quas imperasset Hierosolymorum rex, euincebat. Meminit horum etiam DION historiographus ita dicens: Abibalo moriente, filius eius Hyram regnauit. Hic partem ciuitatis positam ad orientem diruit, & maiorem urbem effecit, & Olympici Iouis templum destruens, medium locum ciuitati coniunxit, & aureis anathematibus exornauit, ascendensque in montem Libanum syluam maximam ad sacrorum secuit ædificia. Adiecit etiam hæc: Regem Hierosolymorum Solomonem misisse ad Hyram Tyri regem figuras quasdam, & petisse ab eo solutionem, ita ut si non posset discernere, soluendi pecunias daret. Cumque fateretur Hyram non posse se illa soluere, multaque foret pecuniarum detrimenta passurus, per Abdimum quendam Tyrium, quę proposita fuerant, sunt soluta, & alia ab eo proposita, quæ si Solomon non solueret, Hyram regi pecunias multas daret. Quo in tempore Italiæ Latinus Syluius principatum tenuit, habēs successorem Alba Syluium. Corinthiorum rex erat Ion, habens successorem Egilon, Archippus Athenienses tunc regebat. Eodem tempore Ephesus condita ab Andronico est. Quidam etiam Carthaginem tunc conditā uolunt a Calcedono Tyrio: alij uero a Didone eius filia. Quidam etiam Homerum & Hesiodum his temporibus fuisse aiunt. Tunc Hebræorum sacerdos Sadoch illustris habebatur.

Assyriorum XXXII. Piritiades, quo tempore regnum Hebræorum diuiditur, templum etiam domini Susachim rex Aegypti spoliauit: quid etiam eruditus gentium scriptor inde senserit. Cap. V.

Assy-

ASsyriorum XXXII. Pirithiades, annis XXX. a perfectione autē templi quadragesimusquartus annus erat. Hic nanque dissonantia oritur historiarum, in annis uidelicet regni Solomonis, dum quadraginta eum regnasse annis, in libris legitur Regum. Iosephus autem octoginta, & omne uitæ illius spacium, annos nonagintaquatuor fuisse asserit. Hebræorum iam Solomone mortuo regnum erat diuisum inter Roboam & Ieroboam, ac deinceps Hebræorum, alij uocati sunt Iudæi, alij Israelitæ. Israel nanque pristinum retinens nomen, causa uero regum, qui ex tribu Iuda a tempore Dauid & deinceps orti sunt, appellantur Iudæi. Vnde & uniuersa gens nomen Iuda sortita est. De Ieroboam uero Solomonis seruo, qui rex decem tribuum est cōstitutus, qualiter populum a deo auerterit, & simulachra colere fecerit, aras in excelsis montibus construens, populum illic sacrificare instituerit, & de Iaddun propheta Hierosolymitano, qui prædixit quæ uentura erant Ieroboam, ac posteritati eius, qualiter etiam a maligno seniore homine, falsoque propheta, quem Ieroboam magnis studijs honorobat, quia crebro ei dicebat quæ illi grata forent, deceptus sit, in Iosephi libro octauo scire cupiens plenius inueniet. Igitur anno quinto regni Roboam filij Solomonis, Susachim rex Aegypti, contra Iudæos dimicans, templum Hierusalem spoliauit. Meminit autem huius depopulationis, Herodotus Halicarnes. Ait enim: Quoniam & statuas eorum, qui se sine prælio tradiderunt, reliquerit, & mulierum genitalia in eis cælauerit. Roboam enim ciuitatem sine prælio tradidit. Dixit autem & Aethiopas ab Aegyptijs didicisse genitalium circuncisionem, dum liquet in Palæstina degentium, non alij præter Iudæos circuncidant. Defunctoque Roboam, qui regnauit in Hierusalē super tribum Iuda & Beniamin successit Abia, qui etiam habuit successorem Asam. Ergo Ieroboam, qui super decem tribus regnauit in Samaria mortuo, successit in regnum eius filius Nadab. Latinis tūc Aegyptus Syluius, qui alio uocabulo Athis Syluius uocabatur Albę superioris regis filius rex fuit. Corinthiorum rex Prunnis erat, Lacedæmoniorū Doristus, Atheniensium Tersippus. Quo in tempore Samus condita & Smyrna in urbis modum ampliata. Prophetabant autem in Iudæa, Aias, Amos, Iohel & Azarias.

Assyriorum XXXIII. Ofrateus, cuius tempore Achab rex nequam in parte Israel regnabat: Sub quo Helias. Et quid de siccitate illius temporis Menander scripserit. Cap. VI.

ASsyriorum tricesimustertius Ofrateus, annis uiginti. A conditione uero templi septuagesimusquartus annus erat. Sub isto enim in parte Iudæorum Iosaphat, Israelitarum uero celeri morte Nadab, & Baaz, Ela, & Ambri, obeuntibus, tenebat regimē Achab, cum Iezabel nequissimus regum super omnes nequam antecessores suos reges Israel, cuius uxor longe acerrima simul & audacissima, quæ ad tantam uenit luxuriam atque uesaniam, ut ciuitates Israel statuis atque aris

 repleret,

repleret, ritucp Gentilium pollueurat omnia, insuper prophetas domini trucidaret. Igitur quidam propheta summi dei Helias nomine de ciuitate Tesbon Galaditidis regionis, ueniens ad Acab dixit ei: quia diceret deus, neque imbrem, neque rorem illis annis in ea prouincia se missurum, nisi ipse rursus apparuisset, & in his dictis abscessit, fueruntque anni tres & menses sex, in quibus Israelitæ afflicti sunt nimia siccitate. Meminit autem huius siccitatis Menander in gestis Nalithiorum regis dicens: Et siccitas super eos facta est a mense hyperueritheon, usque ad alium. Qui dum deo supplicaret, multa flumina sunt emissa, & hæc quidem ait sub Achab, factam significans siccitatem. Quo in tempore Latinorum Capis Syluius Aegypti, id est Athis superioris filius rex erat, qui Carpentem Syluium habuit successorem regni. Atheniensium rex Phorbas, eiusque regni successor fuit Megiales: Corinthiorum uero Bachis, Lacedæmoniorum Agesilaus. Prophetabant autem in Israel, Helias & Heliseus, Abdias, Azarias, & Micheas.

Assyriorum XXXIIII. Ofratenes, quo regnante Tyberinus Latinorum erat rex. Et Homerus tunc fuisse traditur. Similiter & Licurgus legislator, Ioiadas etiam iustus pontifex templi, qui CXXX. annis post Mosen uixit, vt sacra refert historia. Cap. VII.

Assyriorum tricesimusquartus Ofratenes annis quinquaginta, a conditione autem templi nonagesimus quartus annus erat. Sub quo Ioram, Achazas, & Athalia, atque Ioas in Hierusalem regnabant, in Israel uero Hozias, Ioram, & Ieu principatui unus post alium successerunt. Latinorum uero Tyberis Syluius, Carpentis filius princeps erat, a quo & fluuius Tyberis est appellatus, qui prius Albula uocabatur, cuius filius Agrippa post eum regno potitus est. Quo apud Latinos regnante, Homerus poeta in Græcia claruit, ut testatur Apollodorus grammaticus, & Euforbius historicus, ante urbem conditam anno centesimo uicesimo quarto, & ut ait Cornelius Nepos ante Olympiadem primam anno centesimo. Iisdem etiam temporibus Helias rapitur, Licurgus quoque legislator Apollinis insignis habetur. Ioiada etiam tunc pontifex templi fuit, qui post Mosen, ut refert sacra historia, annis centum triginta uixisse perhibetur, iustus & per omnia uenerandus, & sepultus est in Hierosolymis in regijs monumentis, quoniam generis Dauid repararat imperium. Tunc etiam Traces obtinuerunt mare.

Assyriorum XXXV. Acrazapes, quo regnāte, Zacharias propheta filius Ioiadæ sacerdotis occiditur inter templum & altare. Syluius Romulus tūc etiam præsidium posuit inter montes, vbi nunc Roma est. Cap. VIII.

Assyriorum XXXV. Acrazapes, annis XLII. a templi autem constructione C. LXIIII. annus erat. Ioas parti Iudææ regnabat, qui successorem habuit Amasiam. Israeli uero post mortem Ieu, Ioachab & Ioas unus post alium regnabant. Atheniensium rex Diognetus, Corinthiorum Eudæmus, Latinorum Aremulus Sylui-

Syluius. His existentibus nationum regibus, Zacharias sacerdos & propheta, de quo dominus in Euangelio mentionem facit, iussu Ioas regis inter templũ & altare interficitur: quem mortuo Ioiada sacerdote Ioas de morte liberauerat, & eum clam in templo nutrierat, atq; regẽ fecerat. Idem rex curam perdidit diuinæ religionis, cum quo etiã primatus plebis pariter uiciati sunt circa legitima iura legis. Vnde & dominus misit ad eos prophetas, qui contestarentur, ut ab huiusmodi gestorum malignitate recederent. Ille uero non solum ut pœnitẽtiam ageret & cõuerteretur ab iniquitate sua, non obtemperauit: uerũ etiam Zachariã filium pontificis Ioiade, lapidibus in templo rex iussit occidi, beneficiorum patris eius oblitus. Quem Zachariam cum dominus prophetam constituisset: stans in media multitudine suadebat ei simul & regi, ut iustitiam facerent: & quia magna supplicia susciperent, si nollent dei præceptionibus obedire. Qui tamen cum moreretur suarum passionum testem deum proclamauit: quia pro bono consilio & pro his quæ pater eius præstiterat regi Ioas, ille amare & uiolenter occumberet. Helisæus propheta etiam eo tempore moritur: Carthaginem quidam hoc tempore conditam fuisse dicunt. Syluius Aremulus siue Remulus, Agrippæ superioris regis filius, præsidium Albanorum inter montes, ubi nunc Roma est, posuit: qui ob impietatem fulminatus est. Huius filius Iulius Proculus, Iulij Proculi, qui cum Romulo Romam commigrans fundauit Iuliam gentem.

Assyriorum tricesimus sextus Thonos Concoloros vocatus Sardanapalus: qui muliere corruptior fuit. Ob quam causam ab Arbace duce Medorum spretus atq; deiectus est, & pariter cum eo regnum Assyriorum corruit. Cap. IX.

Assyriorum tricesimus quintus, Thonos Cõcoloros: quem Græci Sardonapalum nominant, annis uiginti: a conditione templi centesimus octogesimus sextus annus erat, Iudæorum Azarias qui & Ozias: Israelitis uero Roboam reges erant. Atheniẽsium Phereclus, cui successit Arifron, Corinthiorum Aristemedes. Latinorum Auentinus Syluius. Hic enim Aremuli maior filius fuit, in eo quippe monte, qui nunc pars est urbis, æternum uocabulum loco dedit. Quo in tempore Hesiodus poeta claruit: atq; Phidon Argiuis mensurarum pondera repperit. Olympias uidelicet prima a Græcis constituitur, & agnus in Aegypto loquitur: Osee, Amos, Esaias, & Ionas in Iudæa prophetabant. Sardanapalus autem Assyriorũ rex uir muliere corruptior, qui inter scortorum greges fœminæ habitu purpuram colo tractans, a præfecto suo Arbace, qui tunc Medis præerat, uisus atque execrationi habitus: mox etiam excitis Medorum populis ad bellum prouocatus & uictus Sardanapalus, ardenti pyræ se iniecit. Exhinc regnum Assyriorũ in Medos concessit. Vsq; ad id tempus fuisse reges Assyriorũ historia refert. Fiunt autem simul a natiuitate Abrahæ usq; ad huius regni terminum anni mille centũ nonaginta septem.

Omnes

Omnes autem anni regni Assyriorum a primo anno Nini regis supputantur M.CCXL. Arbaces uero Assyriorum destructo imperio, regnum in Medos transtulit. Ferunt nanque interim, id est, usque ad Deiocũ regem Medorum sine principibus res geri, & in medio hoc tempore Chaldæos propriè præualuisse: quorum separatæ quædam regum successiones feruntur. Reliquæ quoque gentes proprijs regibus utebantur.

Medorum I. Arbaces: quo regnante prophetabant, Osee, Esaias, Amos, & Ionas. Qui velut fontes proruperũt in prophetiã vt prima cecidit Babylon & scd'a cœpit oriri. i. Roma, sub cuius regno Christus est natus. Cap. X.

PRimus Medis Arbaces regnauit annis uiginti octo. A constructione uero templi anni ducenti sex: sub quo adhuc regnat Azarias qui & Ozias in parte Iudææ. In Israel autem post Roboam, paucis diebus fuerat Zacharias, rursusque Sellom quibus successerat Manahe. Atheniensium Tespieus rex Arifronis filius erat: quando Assyriorum destructum est regnum. Procas Syluius Latinorum erat rex, qui filius Auentini prædicti regis fuit, Corinthiorum Alexander, Lacedæmoniorum Talchamenes: Macedonum hoc tempore primus rex Caranus fuit. Tunc etiam Hesiodus insignis habetur: ut uult Porphyrius.

Medorum secũdus Sosarmus: quo regnante prima Olympias cœpta est, reges Lacedæmoniorum atque Corinthiorum defecerunt, Lydorum autem regnum inchoauit, tyrannus Phalaris tunc in Cicilia authorem nefandissimi operis iuste puniuit. Sancti prophetę etiam gentium salutem exorsi sunt prædicare. Cap. XI.

MEdorum secundus Sosarmus annis XXX. a conditione templi anni CCXXXIIII. Iudæ parte regnabat Ioathan, Israelitis Phacee, quando & quinto decimo eius anno prima Olympias cœpta est nominari: a qua usque ad captiuitatem Troiæ supputantur anni quadringẽti quinque: quam Olympiadem Iphitus filius Praxonidis siue Emonis primus constituit, in qua Corebus Eliensis extitit uictor: Elienses quidem quinquennale certamen, quatuor annis in medio expletis: quibus tot principes annuos constituebant, agere soliti sunt. Escilus uero Agamestoris filius, Atheniensium tunc princeps erat. Ab hoc itaque tempore Græcorum historia uera creditur esse: nam antea ut cuique uisum fuit, diuersas protulerunt sententias. Latinorum rex Amulius, qui pulso Numitore fratre maiore regni potestate potiebatur, male adepta. Atheniensium Agamestor, cui Escilus successit, Macedonum uero Cyrus. Quo in tempore Bogorus Aegyptijs iura constituit: sub quo & agnus locutus est, ut ferunt alij. Leges uero Licurgi a Lacedæmonijs sunt receptæ. Quibus etiam diebus Lacedæmoniorum reges, atque Corinthiorum defecerunt. Lydorum autem regnum inchoauit: quibus Ardisus rex primus extitit. Ea tempestate Phalaris siculus Agrigentinos arrepta tyrrannide populabatur: qui crudelis mente, commentis crudelior, omnia nepharia in innocentes agens, inuenit aliquando quem iuste puniret

ret iniustus. Nam per illos quidã æris opifex, affectans tyranni amicitiam, aptum munus crudelitati illius ratus, taurũ æneum fecit, cui fabre ianuam e latere cõposuit, quæ ad cõtrudendos damnatos receptui foret, ut cum inclusus ibidem subiectis ignibus torreretur, sonum uocis exortæ capacitas concaui æris augeret, pulsusq; ferali competens imagini murmur emitteret, ne farioque spectaculo mugitus pecudis non hominis gemitus uideretur. Sed Phalaris factum amplexus, factorem execratus, & ultioni materiam præbuit & crudelitati. Nam ipsum opificem sua inuentione puniuit. Tunc etiam Peloponensium, Atheniensiumque maximum bellum totis uiribus, animisque commissum est, in quo mutuis cædibus ad hoc coacti sunt, ut uelut uicti se ab alterutro subtraherent, bellumque desererent. Tunc etiam Amazonum gens & Cymmeriorum in Asia repentinis incursibus plurimam diu, lateque cædem ædidit. Quibus equidem temporibus Lacedæmonij contra Messenios propter uirgines suas spretas in solenni Messeniorum sacrificio, per annos uiginti indefesso furore bellantes, ruinæ suæ totas Græciæ uires implicuerunt. Qui cum per decem annos longa fatigati obsidione, & querelis uxorum super longa uiduitate & periculo sterilitatis contestantium, ni redirent, a finitimis concubitus petituras, permoti: tamen ne reuocarentur electos in exercitu quosdam Spartham remittunt, quibus promiscuos omnium fœminarum concubitus permisere. Sciendum tamen est ipsam esse Sparthan, quam & Lacedæmoniam ciuitatem, atque inde Lacedæmonios Sparthanos dici. Qui dum crudeliter contra Messenios dimicant, quamuis sæpius ancipiti uictoria, demum superant. Tunc etiam contra Athenienses arma conuertunt, diu uariæ & graues pugnæ & anceps status uictoriæ, ac postremum pendente euentu utrinque discessum est. Ergo tantus furor Sparthanorum erat, ut duobus bellis impliciti, suscipere tertium non recusarent. Tunc enim post innumerabiles, ut ita dicam, Laurentis loci in Latio reges Syluios, Albanosque, qui trecentos per annos in parte Italiæ prædicta regnauerunt, quamuis pauperrime: Amulius rex fratris sui Numitoris filiam Rheam nomine, quæ & Ilia uocabatur, Vestalem uirginem fecerat. Quæ grauida inuenta, dum scelus suum nititur excusare, a MARTE se compressam mentita est. Ex qua genitis duobus geminis, rex exponi præcepit. Quos uagientes paruulos iuxta ripam Tyberis expositos, Faustulus regis pastor ad Laurentinam uxorem suam detulit, quæ propter pulchritudinem & rapacitatem corporis quæstuosi, a uicinis LVPA appellabatur. Vnde meretricum cubicula lupanaria dicuntur. Qui gemini inter alios pastores enutriti, cum adoleuissent, collecta latronum manu & pastorum, interfecto apud Albam Amulio, auum Numitorẽ in regnum restituunt, matremque uindicant: quæ defossa iuxta legem uiua, ob stupri mercedem fuerat. Hinc decedentibus atque nascentibus regnis, nouus ordo consurgit.

Medo-

Medorum III. Madidus: quo regnante decem tribus, quæ vocabantur Israel, translatæ sunt in montes Medorum: & Cuthæi (qui vocantur Samaritæ) pro eis in eorum regione collocantur. Romulus autem interfecto auo atq; fratre, fundauit Romam. Sibylla Eritrea hoc in tempore extitit: quæ de Christo manifeste prophetauit. Cap. XIIII.

MEdorum III. Madidus annis XL. a conditione templi anni CC. LXIIII. Quo Medis regnante, Iudæis regnabat Achar, cui successit filius eius Ezechias, Israelitis alius Phacee habēs successorem Osiam. Per ea uidelicet tempora erant prædicti prophetæ, quos præmisimus, id est, Amos, Isaias, Micheas, & Osee. His adiunguntur Ionas & Iohel, cum iam regnaret Ioathan, qui successit Oziæ. Sed istorum Prophetarum duorum tempora in libris nō inuenire potui canonicis. Qui prædicti prophetæ uelut fontes prophetiæ eruperunt pariter, quando regnum defecit Assyriorum, cœpitq; Romanum, ut scilicet queadmodum regni Assyriorum primo tempore extitit Abrahā cum promissiones apertissime fierent, id est in eius semine benedictiones omnium gentium: ita occidentalis Babylonis exordio, quo fuerat Christus imperāte uenturus, in quo implerentur illa promissa per ora prophetarum prædicta, non solum loquentium, uerum etiam scribentium. Cum enim prophetæ nunquam fere defuissent populo Israel, ex quo ibi reges esse cœperunt: in usum tantummodo eorum fuere non gentium. Quando autem scriptura manifestius prophetica condebatur, quæ gentibus quandoq; prodesset: tunc oportebat ut inciperet quando condebatur hæc ciuitas, quæ gentibus imperaret. Tunc Atheniensium erat rex Alemcon, Macedonum Thyrimmas, Hesiodus, & Aristoteles, fuisse tunc memorantur. Igitur regni Madidi anno XV. captiuitas prima X. tribuum Israel facta est a Sennacherib, qui & Salmanansar rege Chaldæorum, quæ translatæ sunt in mōtes Medorum. Regnatumq; est in Samaria annis CC. XL. & menses VII. & dies VII. ex quo se a domo Dauid & tribu Iuda seperauerunt cæteræ tribus. A tempore quo sub principe Iesu prouinciam obtinuerūt eandē, erant anni DCCCC. XLVII. Eodem quoq; tempore nōnulli Sibyllam Eritream uaticinatā ferunt. Sibyllas aūt Varro prodit plures fuisse, non unam. Hæc sane Eritrea Sibylla quædam de Christo manifestā conscripsit carmina: quæ beatus Augustinus ex Græco in Latinum uertit eloquium, ubi ostendit in capitibus uersuum ordinem literarum ita se habentem, ut hæc in eo uerba legerentur, Iesu Christe, theos, soter: quod est Latine, Iesu Christe dei filius saluator. Hi autem uersus quorum primæ literæ istum sensum quem diximus, reddunt, ita translati sunt:

Iudicij signum, tellus sudore madescet,
E cœlo rex aduenient, per secla futurus,
Scilicet in carne præsens ut iudicet orbem.
Vnde deum cernent incredulus atq; fidelis,
Celsum cum sanctis æui iam termino in ipso.
Sic animæ cum carne aderunt quos iudicet ipse,

Cum

Cum iacet incultus densis in uepribus orbis,
Reijcient simulachra uiri,cunctam quoq; gazam.
Exuret terras ignis,pontumq; polumq;.
Inquirens tetri portas effringet Auerni,
Sanctorum,sed enim cunctæ lux libera carni
Tradetur,sontes æterna flamma cremabit.
Occultos actus retegens tunc quisq; loquetur,
Secreta atq; deus reserabit pectora luci.
Tunc erit & luctus,stridebunt dentibus omnes.
Eripitur solis iubar & chorus interit astris,
Soluetur cœlum,lunaris splendor obibit.
Deijciet colles,ualles extollet ab imo.
Non erit in rebus hominum sublime uel altum.
Iam æquantur campis montes & cerula ponti
Omnia cessabunt,tellus confracta peribit,
Sic pariter fontes torrentur fluminaq; igni,
Et tuba tunc sonitum tristem demittet ab alto
Orbe,gemens facinus miserum,uariosq; labores,
Tartareumq; chaos monstrabit terra dehiscens,
Et coram hic domino reges sistentur ad unum,
Recidet e cœlo,ignisq; & sulphuris amnis.

Nonnulli autem Ericthеam Sibyllam non his regnantibus, ut præmisimus,sed Troiani belli tempore fuisse scripserunt. Eumelus autem tunc Corinthius uersificator agnoscitur. In Sycilia uero Siracusia condita est similiter & Cathina. A Lacedæmonijs namq;, ut prediximus,bella contra Messenios geruntur,& ab eis Messala capitur. Thales Milesius Physicus philosophus tunc agnoscitur, qui unus ex septem sapiētibus fuisse perhibetur, qui Physicā primus apud Grecos inuenit. Iste etiā Thales successores propagauit, rerum naturam utiq; scrutatus,suasque disputationes literis mandans emuniuit,maximeq; admirabilis extitit,quod astrologiæ numeris cōprehensis,defectus solis & lunæ etiam prædicere potuit. Aquam tamen putauit rerum esse principium, & hinc omnia elementa mundi, ipsumq; mundum & quæ in eo uidentur existere. Nihil autem hoc opere quod mundo considerato tam mirabile aspicimus,diuinæ menti præposuit. Quo etiam in tempore,Athenis principes qui usq; ad mortē Reipublicæ præerant desierunt,& in annis decem magistratuum consuetudinem Athenienses tenuerunt. Post principes uero prædictos regnauit primus cum eis Carobs Escili filius. Tunc Aradis insula habitata est,Gizæcus condita. Igitur anno Madidi nono,post euersionem uero Troiæ quadringentesimo quartodecimo, sexta Olympiade, quæ quinto demum anno quatuor in medio expletis, apud Elidem Greciæ ciuitatem, agone & ludis exerceri solebat,Romulus eiusque germanus Remus, quos inter pastores diximus enutritos,collecta

pastorum atque latronum multitudine, Romanae urbis aedificia inchoauerunt, suoque de nomine iunior, qui germanum peremerat, urbem uocari praecepit. Cuius regnum urbis continuo Romulus fratricidio imbuit, parique successu crudelitatis, sine mora raptas Sabinas mulieres improbis nuptijs confoederatas, maritorum & parentum cruore dotauit. Itaque Romulus interfecto primum auo Numitore, dehinc Remo fratre, arripuit imperium, urbemque constituit, regnum aui, muros fratris, templum soceri sanguine dedicauit, sceleratorum manum promissa impunitate collegit. Ad tutelam uero nouae urbis, sufficere uallum uidebatur, cuius dum angustias Remus increpat, saltu transiliuit, qui iussu fratris occisus est, prima certe uictima urbis fuit. Imaginem nanque urbis magis quam urbem fecerat Romulus, sed incolae deerant. Erat tamen in proximo locus, hunc asylum facit, & statim mira uis hominum, Latini, Thuscique pastores etiam transmarini Phryges, qui sub Aenea: Archades, qui sub Euandro uenerant duce, confluxerunt. Sic nanque ex uarijs quasi elementis congregauit corpus unum, populumque Romanum ita fecit. Virorum itaque matrimonia a finitimis petita: quia non impetrabantur, manu capta sunt. Simulatis quippe ludis equestribus, uirgines ac mulieres Sabinorum, quae ad spectaculum uenerant, praedae fuerunt. Haec statim causa bellorum. Sabinis portae proditae per uirginem Tarpeiam. Ita admissis intra moenia hostibus atrox in ipso foro pugna: adeo, ut Romulus foedam suorum uix sisteret fugam. Tandem interuenere funeribus raptae laceris comis: sic pax facta cum Tatio, foedusque percussum est. Quem tum Tatium senem honestis pietatis causis insistentem: mox ut in societatem regni Romulus assumpsit, occidit. Ergo pulsi, fugatique Vientes Cenniensium captum ac dirutum est oppidum: spolia insuper opima de rege Argone Feretrio rex reportauit. Tarpeia nanque uirgo praedicta clypeis Sabinorum obruta est. Vnde mons Tarpeius nomen accepit: in quo nunc est C A P I T O L I V M. Iam hinc incessabilia certamina & iuxta quantitatem uirium externa atque ciuilia semper grauia fuerunt. Igitur R O M V L V S hunc Reipublicae imposuit statum. Iuuentus diuisa per tribus, in equis & armis, ut ad subita bella excubaret, consilium autem Reipublicae penes senes esset, qui ex authoritate patres uocabantur, ob aetatem senatus: & ex populo mille collegit uiros, qui armati sibi assisterent expediti. Vnde a mille milites dicti, sicut a senibus senatores, & a curis Quirites. Idem R O M V L V S apud paludem per caput capri sublatus: nusquam comparuit. Sed suadente Proculo Quirinus est nominatus: quem tamen a senatu propter acrius ingenium deceptum asserunt. Eodem tempore Sennacherib rex Chaldaeorum ad custodiendam regionem Israelitarum accolas Assyrios misit. Qui aemulatores Iudaeae legis facti, Samaritae nuncupati sunt, quod Latina lingua exprimitur custodes, qui proprie Euthaei uocantur, a quodam flumine Eutha, quod est in prouincia

uincia Persida, unde rex eos migrare fecerat in Samariam.

Medorum IIII. Cardicas, quo regnãte, Numa rex Latinorum fuit, qui multa vana instituit & superstitiosa. Cap. XIII.

IGitur Medorum quartus Cardicas, annis tredecim. A cõstructione uero templi tricesimusquartus, sub quo Ezechias regnabat in Iudæa. Decem uero tribus, quæ uocabantur Israel, iam in captiuitatem erant ductæ. Macedonum rex Perdica erat, Atheniensium Hyppomenes, cui Leocrates succedit. Latinorum Numa, qui & Pompilius, post Romulum extitit rex: qui nullum cum finitimis gessit bellum. Duos menses is anno addidit, Ianuarium & Februarium, cum antea decem tãtum apud Romanos fuissent, a Romulo instituti. Capitolium quoque a fundamentis ædificauit, uir in religione sacrorum præcipuus, qui sacra & ceremonias, omnemque cultum deorum docuit. Pontifices, augures, cæteraque sacerdotia & secreta quædam imperij pignora descripsit, Ianumque bifrontem. Ille primus focum Vestæ uirginibus colendum dedit, ut ad simulachrum custos imperij cœlestium syderum flamma uigilaret. Intantum enim uanitate deceptus est, ut plura diabolo dictante conscriberet, quæ postea si ad hominum notitiam peruenirent, nimium obfutura cognouit. Sed quia incendere ea timuit, iuxta suum latenter sepulchrum, ubi neminem accessurum credidit, sub humo abscondit. Decedente uero tempore, quidam rusticus dum in eodem agriculturam exerceret loco, aratro euellente hoc scriptum reperit, prætori obtulit, prætor uero senatui. Senatus autem ut uidit, nimium detestatus exhorruit, & incendio tradens, concremauit: ne aliqua curiositate ad hominum notitiam tantum nefas diabolicum perueniret. Bellum etiam quod in Tyria gestum est inter Lacedæmones & Argiuos, tunc fuisse creditur: Sibylla, quæ & Erophila, in Samo insignis habebatur. Nicomedia tunc condita est, quæ prius Astacus uocabatur, quo in tempore prophetabant Isaias & Osee.

Medorum V. Deioces, sub quo Manasses in Babyloniam captiuus ductus, & pœnitentiam agendo meruit absolui. Romanorum vero Tullius rex, qui multa Reipublicæ ad decorem pertinentia instituit, & quæ ciuitates tunc sunt conditæ. Cap. XIIII.

IGitur Medorum quintus Deioces, annis quinquagintaquatuor. A condito templo, trecentesimus septimusdecimus erat. Sub quo Manasses parti Iudæ dum regnaret, ductus in Babylonem captiuus; & ferreis uinculis inligatus, fertur pœnitentiam egisse: cuius & canticum pœnitentiæ legitur. Postea uero reuersus in regnum, mala præterita damnans pœnitendo, deo etiam gratias agebat, qui eius exaudiuit preces, eripiens eum a maximis angustijs, deinde uitam ducens mirabilem, tamen reliquit filium suum pessimum Ammon successorem. Quibus diebus Athenien-

niensium erat rex Absander, cui successit Eryxias. Postquam cessantibus re gibus constituti sunt principes, electi nobiles nouem Atheniensibus urbi præfuerunt, Rempublicam agentes. Macedonum Argaeus: Romanorum uero Tullius Hostilius, cui ob honorem uirtutis, regnum ultro datum est. Hic omnem militarem disciplinam, artemque bellandi instituit. Primus re gum Romanorum purpura & fascibus usus est, ille ambitu uallis urbem ampliauit, adiecto monte Celio. Itaque exercita iuuentute intulisse Albanis bellum, & diu altrinsecus spe incerta certa clade, tandem pessimus exitus, & dubius euentus, compendiosa tergeminorum congressione fuisse. Rursus pace disrupta Metium Suffetium Fidinatem bella meditantem etiam proditione suspensum, curribus in diuersa raptantibus duplicis animi noxam pœna diuersi corporis expendisse. Quibus etiam diebus Cizicus condita est, & in Italia Locri: in Lacedæmone uero primum acta nudipedalia dicuntur. Musici nanque Archilogus & Symonides, Aristoxenusque illustres habebantur. Itaque legislator Zeleucus frequentibus præconijs celebrabatur: Cypsilus enim in Corinthio tyrannidem exercebat. Tunc Bizantium conditum est, & Hystrijs ciuitas in Ponto.

Medorum VI. Phraortes, sub quo Iosias Iudæorum rex, & Romanorum Ancus Martius. Cap. XV.

MEdorum sextus Phraortes, annis uigintiquatuor. A condito nanque templo, anni trecenti septuagintaunus, sub quo Iosias regna recœpit parti Iudææ, qui lucos succidit, & gentium idola de suo regno abiecit, deumque cœli integre coluit. Ossa etiam humana super altare combussit: quod impius Ieroboam ad subuersionem Israel construxerat. Adimpleuit nanque quod de eo prophetatum fuerat, per uirum dei Iaddum de Iuda, Ieroboam sacrificanti. Philippus Macedonum rex tunc erat, & Ancus Martius Romanorum, Pompilij nepos ex filia. Hic Auentinum montem & Ianiculum urbi addidit, & muro mœnia amplexus est, & influenti Tyberinum urbi pontem commisit. Supra mare uero tertiodecimo ab urbe miliario in ipso fluminis, marisque confinio Ostiam ciuitatem condidit. Quibus diebus (ut quidam ferunt) Thales Milesius primus Physicus philosophus clarus habebatur, prophetantibus in Iudæa Hieremia, Olda muliere & Sophonia. Tunc musicus Tarpander insignis habetur. Oraculo nanque Dodonæo primum usa est Græcia: Myrtheus Atheniensis poeta tunc cognoscitur, Dracho legumlator tunc etiam fuisse fertur: Epidaurus ciuitas condita, quæ postea dicta est Dyrachium.

Medorum VII. Cyaxares, quo regnante, Iosias rex Iudæorum occiditur, Iudæi diuersis calamitatibus opprimuntur, regesque eorum inter Aegyptios & Babylonios infelici sorte affliguntur: Romanorum vero Tarquinius Priscus erat rex, qui Senatum auxit, & multa insignia & decora adinuenit, quibus dignitas imperij eminet. Cap. XVI.

Medo-

MEdorum septimus Cyaxares, annis triginta duobus. Ab ædificatione uero templi anni trecenti nonagintaquinque. Quo in tēpore Iosias rex erat Iudæorum, qui cum Nechaone rege Aegyptiorum cōgressus, occiditur: habens successorem Ioacha, quem Nechao uinctum duxit in Aegyptum, post bella contra Babylonios acta, constituensque fratrem eius seniorem, ex eodem patre, pro eo regem, nomine Ioachim, qui & Eliachim: prouinciæ trubutum imposuit. Igitur Ioachim cum octauum regni ageret annum, ueniente Nabuchodonosor cum magno apparatu contra Iudæos, qui omnem Syriam de manu Nechaonis regis Aegypti abstulerat, quem etiam Nabuchodonosor iuxta Eufraten in bello uicerat, eiusque dominationem ab Assyria depulerat, eamq; sibi subiecerat. Hunc uero Nabuchodonosor metuens Ioachim, minasque eius, & pacem habere desiderans, præbuit ei tributa quæ præceperat, annis tribus: tertio uero anno non reddidit, deceptus spe Aegyptiaci belli. Audierat enim eos contra Babylonios iterum pugnaturos, sed hoc minime Aegyptij præsumpserunt. Nabuchodonosor uero iterum cum magno exercitu uenit contra Iudæos: quem Ioachim iure fœderis suscepit. Dum ergo rex Babyloniæ intrasset in ciuitatem, fidem nequaquam seruauit, sed iuuenes fortissimos Hierosolymitanorum occidit una cum rege Ioachim, quem etiam ante muros inhumatum proijci iussit, & alios in dignitatibus positos, captiuos in Babyloniam duxit: inter quos ductus Ezechiel propheta, adhuc puer est. Filium uero eius Ioachim constituit regem uniuersæ prouinciæ, quod mox eum pœnituit fecisse. Formidatus est enim, ne forte habens mali memoriam pro nece paterna prouinciam eius inuaderet, & mittens exercitum, regem Ioachim Hierosolymis obsidebat: quia accepit iusiurandum ab eis, ut nihil mali pateretur, nec ipse nec ciuitas. Non autem seruauit eam Babyloniæ rex, sed præcepit principibus suis, ut omnes, qui erant in ciuitate iuuenes captiuos sumerent, pariter & artifices, eosque ad se ligatos adducerent, qui omnes fuere decem millia octingenti triginta & duo, simul & Ioachim, cum matre pariter & amicis, quos deductos ad se habuit in custodia. Patruum uero Ioachim, nomine Sedechiam, constituit regem, accipiens ab eo iusiurandum, ut ei prouinciam custodiret, & nihil hostiliter ageret, & Aegyptijs non faueret. Hæc iuxta assertionem Iosephi retulimus. Eusebius uero & nostri temporum scriptores, ita ferunt. Anno tertio Ioachim Nabuchodonosor Iudæam captam tributariam fecit, & in ditionem suam redactis plurimis Iudæorum partem etiam uasorum templi cum inuasisset, tributario Eliachim facto et Ioachim, uictor ad suos redijt. De regio semine pueros secum in Babyloniam deduxit, quos eunuchos factos scholæ tradidit, cum cæteris nobilioribus, quos ex diuersis nationibus deprædauerat: ut omnem discerent Chaldæorum sapientiam, inter quos Daniel, Ananias, Azarias, Misahel clari habentur. Tunc temporis Macedonum rex Philippus erat, Lydorum Sadiattes: Romanorum uero Tarquinius Priscus,

qui quamuis transmarinæ originis esset, regnum ultro petens accepit, ob industriam atque suam elegantiam: quippe, qui oriundus Corintho Græcum ingenium Italicis artibus miscuisset. Hic & senatus maiestatem numero ampliauit, & centurijs tribus auxit, quamuis Acius Neuius numerum augeri prohibebat, uir summus augurio. Quem rex in experimentum rogauit, fieri ne posset quod ipse mente conceperat. Ille rem expertus augurio, posse respondit. Ad quem hoc, inquit, agitur: an cutem illam secare nouacula possit? Et augur: Potest, inquit, & secuit, inde Romanis sacer auguratus. Neque pace Tarquinius quam bello promptior. Duodecim nanque Tusciæ populos frequentibus armis subegit: inde fasces, trabeæ, curules, anuli, phaleræ, paludamenta, prætextæ, inde quod aureo curru quatuor equis triumphatur, togæ pictæ, tunicæque palmatæ: omnia denique decora & insignia, quibus imperij dignitas eminet, sumpta sunt. Idem Romæ circum ædificauit, numerum senatorum auxit, Romanos ludos instituit, muros & cloacas construxit, ad extremum ab Anci filijs occisus est, regis illius, cui ipse successerat.

Medorum VIII. Astyages, quo regnante Hierusalem capta est, templumq; incē sum. Iudæi in Babyloniam captiui sunt ducti. Quātæ etiam fortitudinis Nabuchodonosor extiterit: & qualia fortiter gesserit uirtute & opere, succincte sunt adnotata. Quid etiam de eo gentium scriptores dixerint. Itaq; quod requiritur, cum Babyloniorum reges miræ fortitudinis essent, cur per reges Medorum annorum numerus obseruatur. De passionibus etiam Hieremię prophetę, & quod inuitus in Aegyptum descenderit, & Aegyptiorum uastationem prædixerit. De Pythagora etiam & de septem sapientibus Græcorum, qui per ea tempora fuerint. Cap. XVII.

MEdorum octauus Astyages, annis trigintaocto. Ab ædificatione uero templi, anni quadringenti uigintiseptem, Macedonum rex Acropus, Lydorum Aliattes. Igitur anno octauo Astyagis, Iudæi de Hierosolyma captiuantur a Nabuchodonosor rege Babyloniorum. Capta est uero ciuitas undecimo anno Sedechiæ regis, quarto mense, die nono: ceperuntque eam principes Babyloniorum, quibus obsessio a rege Nabuchodonosor uidebatur esse commissa. Ipse autem in Arabatha ciuitate morabatur. Sedechias uero dum caperetur urbs, ilico fuga elapsus est, quem fugientē per desertū comprehēdentes cum uxoribus atque filijs, adduxerunt ad regem principes Babylonij in Arabatha. Hunc ergo ad se uenientem, Nabuchodonosor impium & infelicem uocare cœpit, & iurisiurandi immemorem: quia dum ab eo percepisset imperium, quod ab eius fratre tulerat, & illi tribuerat, contra munificum largitorem egisse uidebatur hostiliter. His igitur uerbis usus, filios eius iussit pariter & amicos continuo perimi: ipso scilicet Sedechia & alijs captiuis inspicientibus. Deinde oculos eruens Sedechiæ, cumque uinciens perduxit in Babyloniam. Alia siquidem uniuersa, consona a prophetis edicta sunt: quo modo & ciuitas uastaretur, & ipse Sedechias duceretur captiuus in

Baby-

Babyloniam. Discordauit autem in hoc Ezechiel dicens: Quia Sedechias Babyloniam non uideret, cum HIEREMIAS dixisset: quia uinctum eum rex Babyloniæ illuc duceret. Hæc autem prouenerunt ei, quæ Hieremias & Ezechiel prophetauerunt, quia comprehensus duceretur ad Babylonium regem,& loqueretur ei ore suo,ut uideret oculos regis, sicut HIEREMIAS dixit, cæcatus autem & ductus in Babyloniam, non uidit eam, sicut EZECHIEL prædixit. Porro Babylonius rex misit principem militiæ suæ Nabuzardan in Hierosolymam,ut expoliaret templum,præcipiens ut illud incenderet, & regalia pariter & ciuitatem ad pauimentum usque deponeret, & populum in Babyloniam abduceret. Qui dum uenisset ad Hierosolymam undecimo anno regis SEDECHIAE templum subuertit, & uasa dei aurea argenteaque tulit: nec non & maximum cantarum, quem posuit in templo Solomon, insuper & columnas æneas & capita earum, aureasque mensas & candelebra. Et hæc auferens, templum quoque succendit. Mense quinto initio mensis, anno undecimo SEDECHIAE regis, octauodecimo anno Nabuchodonosor. Succendit autem & regalia ciuitatemq; destruxit. Templum itaq; concrematum est:post trecentos et septuaginta annos,& menses sex diesq; decem,ex quo id constat ædificatum, ab egressu autem populi ex Aegypto, tunc erant anni mille sexaginta duo, menses sex, dies decem. A diluuio uero usque ad uastationem templi, omne tempus fuit, annorum mille nongentorum quinquaginta septem,mẽsium sex,dierum decem. Ex quo uero factus est Adam usque ad ea quæ prouenerunt templo,anni sunt tria milia, quingenti tredecim, menses sex, dies decem. Tantus ergo numerus annorum fuit. Mansit autem sub regibus hic populus, Asaul, & Dauid, qui primi genus Iudaicæ imperium susceperunt, per quingentos triginta duos annos menses sex, dies decem,sub iudicibus uero annis plus quingentis,post mortem MOSI,& ducis IESV. Hæc ita se habent iuxta Iosephi assertionem. Iuxta aliorum uero supputationem templum ab anno ædificationis suæ quadringentesimo tricesimo quinto,uel quadringentesimo quadragesimo secundo succensum est. Ergo Nabuchodonosor tantæ fuit fortitudinis ut etiam Magestenis in quarto Indicorum libro nititur approbare, hunc regem fortitudine & actuum magnitudine Herculem transcendisse. Dicit enim eum uastasse Libyę ciuitates & Hiberiam. Porro Diocles in secundo coloniarum libro meminit huius regis, & Philostratus in Indicis & Phœnicis historijs dicit,quia iste rex obsedit Tyrum annis tribus: cum illo tempore Tyro regnaret Ioathabula. Ipse uero de manubijs hostium templum Beli,& reliqua largissime nimis ornauit, & antiquæ ciuitati alia quoq; contulit,et prisca superauit, ita ut nequaq̃ obsidentes ualerent fluuium conuertere,& ciuitati aliquomodo pręualere. Erexitque tres porticus intrinsecus, & tres extrinsecus, de latere cocto decenter muniẽs eas, & exornans ualde magnifice. Paternis quoque regalibus aliæ proximæ regalia fabricatus est:

quorum spacia & reliquam pulchritudinem dicere credo superuacuum. Veruntamen hoc sciendum, quia dum essent hæc magna & nimis eximia, diebus sunt quindecim consummata. In istis uero regalibus lapides posuit, quorum instar simile erat monti, & plantauit diuersas arbores, fecitque ostium quod pensibile dicebatur. Hoc ergo modo diuersi huius regis fecere memoriam. Igitur dum tam potentes, atque famosi Babyloniorum existerent reges: quæritur quæ nam causa sit, cur non in numero & cardine illustrium habeantur regum. Scimus enim, quoniam regnum Assyriorum quod a Semiramide Nini uxore est in Babylonia fundatum, diuturno tempore in ea & usque ad Sardanapalum permansit. Quo interfecto, a præfecto Medorum Arbace, regnum Assyriorum in Medos trāslatum est, Medorumque reges in cardine & numero ab historiographis traduntur, donec ad Persas translatum est. Ergo si translatum est Assyriorum regnum ad Medos, & cum eis retentum, sicut historiæ declarant: nunc Babyloniorum regnum quod sit, si quis scire uoluerit, recolat Asiam a Nino occupatam, totumque Orientem usque ad terminos Indię, ab uxore uero eius, insuper Aethiopas aliasque nationes regno Assyriorum esse subiectas: Ex quo apparet descendente Arbace ad Medos, partem regni maximam dignitatemque inuasisse ac penes se in Media retinuisse. Chadæi uero Babyloniam sibi aduersus Medos uendicauerunt. Ita quippe potestas Babyloniæ apud Medos, proprietas uero regni apud Chaldęos fuit. Chaldęi autem propter antiquam dignitatem regię urbis, non suam dignitatem, sed illius uocare maluerunt. Vnde factum est, ut Nabuchodonosor cæterique post eum reges, usque ad Cyrum & Darium, qui Chaldæorū regnū ciuitatemque Babyloniam destruxerunt, quāuis Chaldæorū uiribus potentes, nomine tamē Babyloniæ clari legantur. Enimuero non immerito beatum apostolum Petrum Romam in suis scriptis Babyloniam nominasse nunc recolo: quoniam tum in Oriente prima caput orbis est effecta Babylon, mansitque inconcussa usque ad Sardanapalum. Quo interfecto, amisit partem maximam potentię, tamen partem regni penes se retinuerunt Chaldæi, qui Babyloniam sibi aduersum Medos uendicauerunt. Quo in tempore Proca auus Rheę Syluię, quę mater Romuli fuit, regnare cœpit, a quo historiæ Latinorū inchoant, ab eo semen tum Romę iactum, quāuis nondum germē appareret. Babylon uero nouissime eo tēpore a Cyro rege subuersa, q̄ primum Roma a Tarquinio regum dominatione liberata est. Siquidem sub una eademque conueniētia temporum illa in Oriente occidit: ista in occidente surrexit. Illa tunc quasi moriens dimisit hæreditatem alienorū perpessa dominatum, hęc uero pubescens se agnouit hæredem, aspernata etiam suorum fastigium. Tunc orientis occidit, & ortum est occidentis imperium. Qua de re ab Apostolo Roma iure Babylon nuncupatur. Igitur Nabuzardan princeps militię Nabuchodonosor: qui templum dn̄i succendit, eiusque uasa et cantarū maximum a Solomone factum, una cum populo a Hierusalē transmigrare fecit ad regē Babylonium:

nium, reliquias quasdam populi in Iudæa reliquit ad excolendam terram, tributaque regi persoluenda, quibus præfecit Godolielem. Quo in tempore idem Godoliel ab Ismaele, qui erat de regio semine, interficitur: Timentes uero Babylonios Iudæi, qui remanserant, propter necem Godoliæ, quoniam a Babylonijs iudex fuerat cōstitutus, assumptū Hieremiam prophetā inuitū atq; cōtradicentem, cum suo discipulo Baruch, ad Aegyptū descendentes secū trahūt. Rex Aegyptioꝝ Vafris tunc erat. Hieremias uero propheta, a XIII. anno regis Iosiæ, prophetare orsus, usq; dum ciuitas uastaretur & templū, quæ uentura illi populo erant, prophetādo prædicabat, suasq; prophetias in libro scriptas, populo legendas dedit. Qua de re multa a Iudæis mala perpessus, cæsus, uinculis afflictus est. Principes etiam e carcere prophetā educētes, rege Sedechia permittēte, in quendā lacum plenū cœno deposuerunt, ut morte propria suffocatus extingueretur. Ille uero usque ad guttur in luto depositus, in his degebat angustijs. A quodā uero seruorꝝ regis, honoribus decorato, qui genere erat Aethiops liberatus est. Igit̄ dum in Aegypto cōsisteret, iubente deo prædixit, populo Aegypti futurā captiuitatem, & qualiter in Babyloniā captiui ducerētur, & alij in propria regione ab illis trucidarētur. Et hæc ita cōpleta sunt: V. siquidē anno captiuitatis Hierosolymorū. Cumque subdidisset Nabuchodonosor Ammanitas & Moabitas, perrexit ad Aegyptum, eamq; subuertit, & regem quidem, qui tunc erat, occidit: aliumq; in ea cōstituens, denuo Iudæos captiuos duxit in Babyloniā. Igitur per Assyrios corruit populus X. tribuum de Samaria, cum regnaret apud eos Osias. Deinde duaꝝ tribuum multitudo a Nabuchodonosor rege Babylonioꝝ & Chaldæoꝝ captis Hierosolymis est uastata. Salmanasar nanq; transmigrans Israelitas, in eorum regione instituit gentem, quæ prius in interiori parte Persidæ & Mediæ morabatur. Tunc tamen primum Samaritæ uocati sunt, uocabulum prouinciæ sumentes, in qua habitare uidebantur: dum prius Euthæi dicerentur, a flumine iuxta q̄d habitabant. Babyloniorum uero rex, cum duas tribus captiuas duxisset, neque gentem aliam in eorum fecit habitare prouincia, & propterea desolata omnis Iudæa, & Hierosolyma, & tēplum, annis LXX. permansit. Omne siquidem tempus a captiuitate Israelitarum usque ad duaꝝ tribuum transmigrationem fuit annorum centum triginta, mensium sex, dierum quindecim. Igitur ea quæ de Daniele & socijs eius gesta mirabiliter apud regem Nabuchodonosor legimus, tunc temporis fuisse nemo fidelium dubitare potest, siue etiam quæ Nabuchodonosor contigerunt, & a sancto Daniele, sibi sunt prædicta. Quibus temporibus in agone certantibus tragus dabatur in præmio, id est, hircus, unde aiunt tragœdios nuncupatos. Alcman & Stesichorus poetæ clari habentur. Pythacus Mitilenæus, qui de septem sapientibus fuit, cum Phrenone Atheniensi, olim Phœnice congressus eundem interfecit. SOLON Draconis leges antiquas extra eas quę ad sanguinem pertinebant nouo ATHENIENSIBVS, quibus

præ-

præerat, iure constituit. Septem uero quos antiquitas sapientes iactat, hi fuerunt, Thales Milesius, Pythacus Mitilenius, Soalon Atheniensis, Chion Lacedæmonius, Periandros Corinthius, Cleobolus Lydius, Bias Preineus. Omnes hi septem appellati sunt sapientes, qui post poetas theologos claruerunt, quoniam nonnulla honestiora præcepta morum breuitate sententiarumque complexi sunt. Nihil autem monumētorum, quod ad literas attineat, posteris reliquerunt: nisi quod Soalon quasdam leges Atheniensibus (ut prædixi) dedit, Thales uero physicus fuit, & suorum dogmatum libros reliquit. Pythagoras autem Samius, a quo etiam ferunt philosophiæ nomen exortum, qui & arithmeticæ artis inuētor fuisse dicitur, eodem tempore claruisse fertur. Nam cum antea sapientes appellarentur, qui alijs præstare uidebātur: iste interrogatus, quid profiteretur, philosophum se esse respondit, id est, studiosum uel amatorem sapientiæ, quoniam sapientem profiteri arrogantissimum uidebatur. Per idem tempus Sappho mulier in diuerso poemate claruit. Ferechites historiarum, & Xenohipnes Physicus tragœdiarum clam inuentores habentur. Romanorum uero Seruius Tullius gubernacula, quo in tempore inuadit, nec obscuritas inhibuit, quamuis matre serua creatus est. Nam eximiam indolem uxor Tarquinij Tanaquil liberaliter educauerat, & clarum fore uisa circa caput flamma promiserat. Ergo post Tarquinij mortem adnitēte regina substitutus in locum regis quasi ad tempus regnum dolo partum, sic egit industrie, ut iure adeptus uideretur. Ab hoc populus Romanus relatus in censum, digestus in classem, inde curijs atque collegijs distributus est. Summaque regis solertia ita est ordinata Respublica, ut omnia patrimonia, dignitates, ætates artium, officiorumque discrimina in tabulis referrentur: ac sic maxima ciuitas minimæ domus diligentia contineretur. Quibus etiam diebus solis facta defectio est, cum futuram eam Thales antea dixisset. Quo in tempore Aliattes & Astiages dimicauerunt. Tunc etiam Anaximander Milesius Physicus agnoscitur, cuius præceptor Thales Milesius fuit, qui rerum naturam scrutatus, maxime admirabilis extitit, quod astrologiæ numeris comprehensis, defectus solis & lunæ, etiam prædicere potuit: qui tamen putauit tale rerum esse principium, & hinc omnia elementa mundi, ipsumque mundum, & quæ in eo uidentur existere, id est, ex humore. Huic successit eius auditor Anaximander, qui de natura rerum mutauit magistri opinionem. Non enim ex una re, id est, ex humore sicut Thales, sed ex suis proprijs principijs, quasque res nasci putauit. Infinita rerum principia singularum esse credidit, & innumerabiles mundos gignere, & quæcunque in eis oriuntur, eosque mundos, modo dissolui, modo iterum gigni existimauit: quanta quisque ætate sua manere potuerit. Agon Nemeacus primum ab Argiuis actus, post eum qui sub Archemero fuerat. Agon quippe gymnicus, quem panathene uocant, tunc actus.

Cyrus

Cyrus Persa qualiter Medorum destruxerit imperium, & auunculum suũ Astiagen bello superauit, Babyloniam subuertit, Gynden fluuium in CCCC. LX. alueos comminuit, Lydiam petẽs Crœsum regem cepit. Demum post multa fortiter gesta in Scythia cum omni exercitu perijt. Sub quo Iudæi à captiuitate relaxantur. Romanorum autem Torquinius cognomento Superbus, illis diebus regnum rexerat. Et quod idem depulsus est propter suam tyrannidem atque insolentiam. Cum quo pariter & regiam potestatem Romani pepulerunt. Cap. XVIII.

Cyrus Persa Medorum destruxit imperium, quod steterat per annos circiter CCLVIII. Subuersoque rege Astiage auũculo suo: primus Persis regnauit, annis scilicet XXX. Qualiter enim Medorum ad Persas uenerit regnum, pandendum reor. Igitur Astiages Medorum ultimus rex uirili prole uacuus, Cyrum nepotem apud Persas genitum habuit. Sed Cyrus mox ut adoleuit, congregata Persarum manu auunculo certamen indixit. Porro Astiages oblitus sceleris sui, quod in Harpalum dudum admiserat, cum filium eius unicum & paruulum interfecit, epulãdumque patri apposuit, ac ne quid infelicissimæ orbitati felix ignorantia subtraheret, infames epulas ostensis patri cum capite manibus improperauit. Huius ergo facti immemor, ipsi Harpalo summã belli committit: qui acceptum exercitum statim Cyro per proditionem tradidit. Quo comperto, Astiages raptis secum copijs, in Persas ipse proficiscit, acriusque certamen instaurat: proposito suis metu, si quis e prælio cedere moliretur, ferro exciperetur. Qua necessitate instanter Medis pugnantibus, pulsa iterum Persarum acies, cum paulatim cederet, matres & uxores eorum obuiam occurrunt, orant ut in prælium reuertantur, cunctantibus sublata ueste obscena corporis ostendunt, quærentes num in uteros matrum uel uxorum uellent refugere. Quo facto erubescentes in prælium redeunt, & facta impressione quos fugiebant, fugere compellunt. Ibi tunc Astiages capitur, cui Cyrus nihil aliud, quam regnum abstulit: eumque maxime Hircanorum genti præposuit, in Medos uero ipse reuerti noluit. Is finis imperij Medorum fuit. Sed ciuitates, quæ tributariæ Medorum erant, a Cyro defecerunt, quæ res Cyro multorum bellorum causa & origo extitit. Quo in tempore Iudæorum captiuitas erat, quæ per annos septuaginta durauit. Porro in Babylone prophetabant Daniel & Ezechiel. Mortuo iam Nabuchodonosor rege Babyloniorum susceperat imperiũ eius Euilmoradach, cui successit Balthasar frater eius. Huic enim Balthasar Daniel eam scirpturã, quæ in pariete apparuerat, interpretatus est, significantem imperium illius in Medos & Persas transferendum, & hoc qualiter euenerit, manifestare non piget. Igitur Cyrus rex Persarum, quem superius explicandæ historiæ causa commemoraueram, qui tunc Asiam & Scythiam totumque orientem armis peruagabatur, cum Tarquinius Superbus Romam, uel rex uel hostis, aut seruitio premabat aut bello: Cyrus(ut dixi) cunctis aduersum quos ierat perdomitis, Assyrios & Babyloniam petit gentem, urbemque tunc cunctis opulentiorem. Sed impetũ eius Gyndes fluuius secundæ post Eufraten

magni-

* al. equitum. magnitudinis intercepit. Nam unum regiorum *equorum candore formaque excellentem, transmeādi fiducia persuasum, qua per rapacem alueum offensi uado uertices attollebantur, arreptum præcipitatumque merserunt. Rex iratus, ulcisci in amnem statuit, contestans eum qui nunc præclarum equitem uorauisset, fœminis uix genua undis attingentibus permeabilem relinquendum. Hæc peragendo segnior, totis copijs perpeti anno Gynden fluuium per magnas concisum diductumque fossas in CCCCLX. alueos cōminuit. Eo opere prædictis fossoribus etiam Eufratem longe ualidissimum & mediam Babylonem interfluentem deriuauit ac sic meabilibus uadis sic cum etiam patentibus aluei partibus iter fecit, cepitque urbem: quam uel humano opere extrui potuisse, uel humana uirtute destrui posse, utrunque pene incredibile apud mortales erat. Nam Babylonem a Nembroch gygante fundatam a Nino uel Semiramide reparatam, multi prodidere. Hęc campi planicie undique conspicua, natura loci lætissima, castrorum facie, mœnibus paribus per quadrum disposita, murorum eius uix credibilis relatu firmitas & magnitudo, id est latitudine cubitorum L. altitudine quater tanta, cæterum ambitus eius CCC. stadijs circumuenitur. Murus cocto latere atque interfuso bitumine compactus, fossa extrinsecus late patens, uice amnis circumfluit a fronte murorum, C. portæ æneæ. Ipsa autem latitudo in cōsummationem pinnarum utroque latere habitaculis defensorum æque dispositis media intercapedine seiunctas quadras capit. Domus intrinsecus quater geminæ habitationes minaci proceritate mirabiles. Et tamē illa magna Babylon illa prima post reparationem humani generis condita, nunc pene minima mora uicta & capta & subuersa est. Ibi tunc Crœsus rex Lydorum famosus opibus, cum ad auxiliandum Babylonijs uenisset, uictus solicite in regnum refugit. Cyrus autem posteaq̄ Babylonem ut hostis inuasit, ut uictor euertit, ut rex disposuit: bellum transtulit in Lydiam, ubi conterritum superiore iam prælio exercitum, sine ullo negotio superauit, ipsum etiam Crœsum cepit, cāptumque & uita & patrimonio donauit. Hęc partim iuxta Orosij historiam relata sunt. Secundum Iosephi uero traditionem, hæc quæ sequuntur ita se habent de suis successoribus Nabuchodonosor atque destructione Babylonis. Ergo post mortem Nabuchodonosor Almilmapadachus filius eius succedit in regnum. Qui regem Hierosolymitanorum Iechoniam, qui & Ioachim, soluit a uinculis, eumque inter amicos necessarios habuit, & multa ei dona concessit. Nam pater eius fidem non seruauerat Iechoniæ, qui se utique cum uxoribus & filijs & omni cognatione sponte tradiderat pro ciuitate sua. Moriente uero Amilmapadacho post annos VIII. & X. regni sui. Egesarius filius eius tenuit principatum XL. annis. Eoque mortuo, ad eius filium Nabosardachum peruenit imperium. Quod dum nouem mensibus habuisset, eo defuncto, transijt ad Balthasar qui Naboar nuncupatur. Contra hunc itaque regem castrametati sunt Cyrus Personarum rex, & Darius Medorum. Qui dum obsiderent eum in

Babylonia, mirabile quoddam prodigium contigisse dinoscitur. Balthasar enim dum uasa dei, quæ pater eius de templo Hierosolymitano asportauerat in Babyloniam & in proprio templo constituerat, usus quidem non fuerat eis. Iste uero superbia ductus est, ut eis uteretur ad pocula, dum in cœna lætus cum concubinis & regibus amicis suis æstuaret uino, & hoc modo blasphemaret deum: tunc itaq; uidit de muro uenientem manum, & in pariete quasdam literas scribentem. Et cætera, quæ ita ut habuerunt se, ueraciter in libro Danielis scripta legũtur. Igitur dum obsideretur, & ipse captus est Balthasar & ciuitas a Cyro Persarum rege, qui aduersus eum fortissime dimicauit. Cum regnasset decem & octo annis idem Balthasar Nabuchodonosor regis nepos, cui talem fuisse cum Babylonia terminum percepimus. Darius autẽ Astyagis filius, qui Babyloniorum principatum destruxit, cum Cyro cognato suo annum agebat LX. & II. cum Babylon fuisset inuasa. Qui tamen alio nomine uocabatur a Græcis: quiq; Danielem prophetam sumens secum, in Mediam duxit, & omni honore eum * sublimauit. Erat enim unus inter tres satrapas, quos Darius super CCCLX. satrapas instituerat: sub quo ea, quę Daniel in suis reliquit scriptis, cõtigisse haud dubium est, id est, de his, quæ ab inuidis perpessus, ac ea, quæ de regno Gręcorum, seu Persarum & cæteris, quæ domino monẽte præscire meruit. Igitur primo imperij anno regis Persarum Cyri, LXX. concurrebat captiuitatis Iudæorum, ut Iosephus refert. Cyrus nanq; dum legeret Isaiæ prophetias, & cognouisset inter illius prædicationes, quæ de eo dominus prædixerat, & miraretur nomen domini dei, impetus quidam eum accepit, ut munificam scripturam compleret. Scriptum quippe repperit dixisse dominum: Quoniam uolo Cyrum, quem multarum & magnarũ gentium regem constitui, mittere populum meum ad propriam terram, & templum mihi reædificare. Hæc Isaias prædicauerat, ante annos CLX. destructionis templi. Hic nanque fere quinquaginta millia Iudæorum laxata captiuitate regredi fecit in Iudæam, qui constructo altari templi fundamenta iecerunt. Cumq; a uicinis gentibus impediretur opus, usque ad Darium remansit imperfectum: solo tantum altari consistente. Colligitur uero omne tempus captiuitatis Iudæorum annis LXX. qui secundum quosdam a III. Eliachim, usque ad XX. annum Cyri regis Persarum computantur. Porro secundum alios ab Iosiæ regis Iudæorum anno XIII. sub quo Hieremias prophetare cœpit, usque ad primum annum supradicti Cyri regis. Desolationis uero templi sub Dario rege complentur anni LXX. Apud Hebræos autem, qui ascenderunt tunc ad Iudæam ex captiuitate, pontifex maximus Iesus Iosedech filius, & princeps gentis Zorobabel clari habebantur. Igitur idem Cyrus supradictus proximi temporis successibus elatus, bellum Scythis intulit, quem Thamiris regina, quæ tunc genti præerat, cum prohibere transitum Araxis fluminis posset, transire permisit, primum propter fiduciam sui, dehinc propter opportunitatẽ obiecti fluminis hostis inclusi. Cyrus

Alias celebrauit

rus itaq; Scythiam ingressus procul a transmisso flumine castrametatus insuper astu eadem instructa uino, epulisque deseruit, quasi territus refugisset. Hoc comperto regina tertiam partem copiarum, & filium adolescentulum ad persequendum Cyrum mittit. Barbari uelut ad epulas inuitati, primum ebrietate uincuntur, mox reuertente Cyro uniuersi cum adolescente obtruncantur. Thamiris exercitu & filio amisso, uel matris, uel reginæ dolorem sanguine hostium diluere potius, quam suis lachrymis parat. Simulat diffidentiam desperatione cladis illatæ: paulatimque decedendo superbum hostē in insidias uocat. Ibi quippe compositis inter montes insidijs, ducenta milia Persarum cum ipso rege deleuit, adiecta super omnia illius rei admiratione, quod ne nuntius quidem tantæ cladis superfuit. Regina caput Cyri amputari atque in utrem humano sanguine oppletum conijci iubet, non muliebriter increpitans. Satia te, inquit, sanguine, quem sitisti: cuius per annos XXX. insatiabilis perseuerasti. Quo in tempore Carthaginenses nefandissimas hostias immolabant, homines scilicet, unde iratum dominum grauiter senserunt. Ergo dum in Sicilia diu infeliciter dimicassent, translato in Sardiniam bello, iterum infelicius uicti sunt. Propter quod ducem suum Mazeum, & paucos, qui superfuerant, milites exulare iusserunt. Exules ueniam per legatos petentes repulsi, patriam bello & obsidione cinxerunt. Ibi tunc Mazeus dux exulum Cartalonem filium suum sacerdotem Herculis, cum sibi uelut insultans purpuratus occurrerit, in crucem sub oculis patriæ, ita ut erat cum purpuris, infulisque suspendit. Post paucos dies urbem ipsam cepit. Qui cum interfectis plurimis senatorum, cruente dominaretur, occisus est.

Cambyses Persarum secundus rex, templum reædificare in Hierosolymis prohibuit, Aegyptum bello obtinuit. Cui magi succedunt, quorum audaciam Darius redarguit, eorumq; dolos detexit, & ipse regnauit. Qui templum domini ædificare præcepit. Quod sub Cyro fuerat inchoatū, eo iubente est consummatum. Cap. XIX.

CAMBYSES Cyri filius, Persarum rex secundus, annis septem. Hunc Cambysem aiunt uocari secundum Nabuchonosor, sub quo Iudith historia conscribitur, quæ HOLOFERNEM interfecit. Is enim templum, ciuitatemque Hierosolymitarum reædificari inhibuit, quod & prius opus a uicinis gentibus impediebâtur. Idem nanque Cambyses deuicta Aegypto, cunctam religionem Aegypti abominatus, ceremonias eius & templa deposuit. Post quem duo fratres magi regnauerunt annum unum, ut Iosephus: alij uero menses septem eos regnasse ferunt. Hi nanque magi regnabant sub nomine regis sui, quem occiderant. Qui ausi regnum subripere, mox siquidem deprehensi & oppressi sunt. In hoc enim prodita est eorum temeritas, quoniam auribus detruncatis inuenti sunt magi, dum in cæteris simillimi existerent filio Cambysis

sis, quem necauerunt. Porro Cambyses dum magos odio haberet, aures eorum abcidi iusserat. His diebus Hyppicus carminum scriptor, & Xenophanes Physicus scriptor tragœdiarum agnoscuntur. Simonides uero Lyricus, & Pocilides clari habentur. Tunc Anacreon Beticus poeta clarus habetur. Hypparcus, & Hyppias Athenis tyrannidem exercent. Quo in tempore Armonius & Aristotton Hypparcum interfecerunt tyrannum. Sed dum Leuna meretrix, eorum amica tormentis cogeretur, ut socios proderet, linguam suam morsibus amputauit. Eo tempore Pythagoras Physicus & Philosophus clarus celebratur. Darius igitur unus ex his, qui magorum audaciam ferro coercuerant, consensu omnium rex creatus est Persarum, qui annis trigintasex regnauit. Cuius anno secundo captiuitas Iudæorum, sicut per prophetas prædicta fuerat, consummatur. Domesticus nanque testis est huius rei Zacharias propheta, dicens: Domine omnipotens, quousque non misereberis Hierusalem, & ciuitatibus Iudæ, quas dispersisti? Hic annus septuagesimus est. Ergo uenia ædificandi templi, sub Cyro exordium habuit. Causis uero existentibus impedimenti, ut prædiximus, manet imperfectum usque ad Darij regis imperium. Cuius regni anno secundo a Zorobabele & Iesu construitur, & quarto opus ædificationis ab eis cōsummatur anno. Iosephus enim septem annis perfectum dicit templum, a prædictis uiris, qui est nonus regni regis Darij, prophetantibus ultimis, Aggeo et Zacharia & uno ex duodecim, qui dicitur angelus apud Iudæos. Hic autem finis tertij nostri operis erit libri, qui continet in se a prima ędificatione templi sub Solomone, usque ad secundam reædificationem sub Dario, secundum quosdam, quingentos duodecim annos. Iuxta uero Iosephi assertionem, quadringentos XL.

LIBRI III. FINIS.

FRECVLPHI EPI- SCOPI LEXOVIENSIS CHRO- nicorum Tomi prioris, Liber IIII.

Darius Persarum rex III. Scythis bellum intulit: Asiam, Macedoniamq́; edomuit, & in campis Marathonijs cum Atheniensibus conflixit, vbi ducenta millia sui exercitus amisit, victusq́; in Persas refugit. Cap. I.

IGITVR DARIVS HYDAspis filius, qui Persis III. regnat annis XXXVI. Hic enim Antyro regi Gothorum, Scythiæ degētium, hac maxime causa bellum intulit, quod filiæ eius petitas sibi nuptias nō obtinuisset. Magna scilicet necessitas, pro unius libidine hominis, septingenta millia uirorum periculo mortis exponi. Incredibili quippe apparatu cum sexcentis milibus armatorū Scythiam ingressus, non facientibus hostibus iustæ pugnæ potestatē, insuper repentinis incursibus extrema copiarum dilacerantibus, metuens ne sibi reditus interrupto ponte Histri fluminis negaretur, amissis octoginta millibus bellatorum, trepidus refugit: quamuis hunc amissorum numerum inter damna non duxerit, & quem habendum uix quisquam ambire ausus esset, perditum ille nō sensit. Inde Asiam, Macedoniamque aggressus perdomuit. Ionas quoque nauali congressione superauit. Deinde in Athenienses cum Ionas aduersum se auxilio iuuissent: impetum fecit atque arma direxit. Porro Athenienses ubi aduentare Darium compererunt, quamuis auxilium a Lacedæmonijs poposcissent, tamen cum detineri Persas quatriduanæ religionis otio compertum haberent, spem occasione sumentes, instructis tantum decem milibus ciuium, & Plateensibus auxiliaribus mille aduersum sexcenta millia hostium, campis Marathonijs proruperunt. Melchiades ei tunc bello præfuit, qui celeritate magis quam uirtute fretus alacri satis expeditione prius hosti cominus inhæsit, quam posset expedito saggittarum iactu propulsari. Tanta in eo bello diuersitas certandi fuit, ut ex alia parte uiri ad occidendum parati, ex alia pecudes ad moriendum præparatę putarentur. Ducēta millia Persarum, apud campos Marathonios, ea tempestate ceciderūt. Sensit Darius hoc damnum. Nam uictus, fugatusque arreptis nauibus refugit in Persas. Cum autem instauraret bellum & ulcisci in uictores moliretur, in ipso apparatu concidit.

Quo regnante, Brutus & Collatinus post depulsionem regum primi consules apud Romanos constituuntur: & ea quæ illis diebus cum Romanis gesta sunt, & quod CCXLIII. annis sub regibus, inde CCCCLXIIII. annos per consules & tribunos atq; dictatores, iterumq́; consules, iura Reipublicæ administrata sunt. Cap. II.

Eodem

Eodem tempore primos cõsules, Brutum et Collatinum, post depulsionem regum habuerunt, quibus ultionem sui moriens matrona Lucretia mandauerat. Ilico imperium in eosdem libertatis suæ uindices transferunt: mutato tamen iure & nomine, & ex singulari duplex potestas constituitur; ne solitudine uel mora corrumperetur. Consulesque appellauerunt pro regibus, ut consulere ciuibus suis debere meminissent. Sed Romani quanta mala per ducentos quadragintatres annos, cõtinua illa regum dominatione pertulerunt, non solum unius regis expulsio, uerumetiam odium regij nominis & potestatis ostendit. Igitur Brutus primus apud Romanos cõsul, qui primum conditorem, regemque Romæ, non solum exæquare parricidio, sed & uincere studuit: quippe duos filios suos adolescentes, totidemque uxoris suę fratres uitellios iuuenes reuocandorum in urbem regum placito insimulatos in conditionem protraxit, uirgis cæcidit, securique percussit, ut plane publicus parens, in locum liberorum adoptasse sibi populum uideretur. Liber hinc populus Romanus prima aduersus exteros arma pro libertate corripuit, mox pro finibus, deinde pro socijs, demum pro gloria & imperio. Igitur Porsenna rex Hetruscorum grauissimus regij nominis suffragator, Tarquinium manu reducebat, cum ingentibus copijs urbi aderat, & in ipsis faucibus incumbebat, occupatoque Ianitulo tribus continuis annis, trepidam urbem terruit, conclusit, obsedit, & nisi hostem Mutius constanti urendæ manus patientia submouisset, mox urbẽ caperet, aut iugi recepto rege seruituti esset subiecta. Idem enim Mutius fortissimus Romanorum, regem per insidias in castris ipsius aggreditur. Sed ubi frustrato ictu circa caput regis tenetur, ardentibus focis intulit manum, terroremque dolo geminat: O, inquit, ut scias quem effugeris ui um, idem trecenti iurauimus. Hoc nanque facto hic interritus perseuerat. Rex uero trepidabat, quasi eius arderet manus. Siquidem & una uirginum ex obsidibus regi data, * Cloelia elapsa custodia audacter flumẽ patrium transmeauit. Ergo tot tantisque uirtutum monstris rex territus abscessit. Tarquinij tamen diu dimicauerũt, donec Aruntem filium regis manu sua Brutus occideret, superque ipsum mutuo uulnere expirauit. Porro depulsis ab urbe regibus, uix usque ad quintumdecimum lapidem Roma tenebat imperium. Post reges nanque consules a Bruto esse cœperunt: dein de tribuni plebis & dictatores, & rursum consules obtinuerunt Respublicas, per annos fere quadringentos sexagintaquatuor, usque ad Iulium Cæsarẽ, qui primus singulare arripuit imperiũ. Quo in tẽpore Valerius Bruti collega, adeo pauper moritur, ut sumptu publico sepeliretur. Censu Romæ agitato, inuenta sunt hominum centum uiginti millia. Ergo anno nono post exactos reges, noua dignitas est creata, dictatura scilicet, & magister equitum, qui dictatori obsequeretur. Dictator primus * Largius, magister equitum Spurius Cassius fuit. Tunc Hellanicus historiographus, & Democretius philosophus & Heraclitus cognomẽto Tenebrosus & Ana-

* Alias, Clylia

* Alias, Marcus Valerius.

xagoras Physicus clari habentur. Pythagoras uero moritur, Eschilus tragœdiarum scriptor agnoscitur. Tunc etiam bellum, quod in Marathonia gestum est, ut præmisi, & ea quæ de Melchiade scribuntur & Aristide, fuisse scribuntur. Tunc Romæ uirgo * Pompilia deprehensa in stupro, uiua defossa est. Igitur Anaxagoras auditor Anaxamenis, rerum omnium quas uidemus, effectorem diuinum animum sensit, & dixit, ex infinita materia cōstare omnia: similibus inter se particulis, quibus suis proprijs singula fierent, sed animo faciente diuino. Diogenes quoq; illius socius aerem quidem dixit rerum esse materiam, de quo omnia fierent, sed eum esse compotem diuinæ rationis, sine qua nihil ex eo fieri posse.

Alias, Porphyria

De Melcho rege Carthaginensiū, qui infeliciter in Sicilia dimicauit, domūq; reuersus propria manu se interemit. Cap. III.

MElcho rex Carthaginēsium, cum in Sicilia bellum gereret, repente horribili peste exercitū amisit. Nec mora, morbo populo catervatim cadēte: cito quisq; correptus, mox mortuus, iam nec sepeliebatur. Cuius mali nūtius cum attonitā repentino luctu Carthaginem repleuisset: nō secus ac si capta esset, turbata ciuitas fuit. Oīa ululatibus personabant, clausæ ubiq; ianuæ cunctę, priuata, publicaq; officia damnata: uniuersi ad portū decurrunt, egredientesq; de nauibus paucos, qui cladis superfuerāt, de suis percontātur. Postq̄ de clade suorū, tacētibus illis uel gementibus, miseri intelligunt: tunc toto littore plāgentium uoces, tunc infelicium matrum ululatus & flebiles querelæ audiebātur. Inter hæc procedit & ipse de naui sua imperator, sordida, seruilique tunica discinctus: ad cuius conspectum plangentia iunguntur agmina. Ipse quoq; manus ad coelum tendens: nunc suam, nunc publicam infelicitatem accusat & deflet. Ad postremum uociferans per urbem, tandē ingressus domū, cunctos qui lachrymantes prosequebantur, ultimo dimisit alloquio. Ac deinde obseratis ianuis, exclusisq; etiam filijs, gladio dolorem, uitamq; finiuit.

De Esdra, qualiter gratiam Xerxis regis adeptus, Hierosolymā cum magna turba Iudæorū & muneribus plurimis sit reuersus. Cap. IIII.

XErxes Dario patri in regnum succedens, annis XX. imperauit, iuxta historiam Iosephi XXV. A reædificatione uero templi Hierosolymis erat annus XXVII. Esdras aūt Xerxis adeptus gratiā, cum munificentissima illius largitate atq; amicorū eius dirigitur Hierosolymā, & per eum multa a rege mittūtur ad templum munera: insuper cōcessit rex, ut omnes quicunq; uellent Iudæi in eius habitantes regno, reuerti cum eo Hierosolymā, ad patriumq; solum, nullo prohibente eos, licere cum omnibus, quę possidere uidebātur, regredi. Exemplar ēm epistolæ, in qua hæc cōtinebantur, ad Israelitas Media habitantes transmisit. Hi uero cognoscentes regis circa deum pietatem, & fauorem, quem in Esdra habebat, multi siquidē facultates suas deportantes ad Babyloniam uenerunt, ut ascēderent Hierosolymam cum Esdra, pariterq; sacerdotes & Leuitæ & ianitores, cantoresq; ac serui sacri. Quos congregans de captiui

tate,

tate, trans Eufraten tribus diebus moratus, ieiunia eis imposuit, ut deo uota pro salute soluerēt, ne quid in uia paterentur aduersum. Hæ nanq; duæ tribus, quæ per Nabuchodonosor captiuitatem sunt perpessę, sub prædictis principibus in Iudęā sunt reuersę. Ex quo uidelicet tēpore, a Babylone profecti sunt, & ipsi & prouincia uocitātur Iudæi. X. autem tribus, quæ prius in captiuitatē ductæ sunt, & uocabātur Israel, hactenus trans Eufraten cōmorari probātur. Esdras uero et qui cum eo reuertebātur, postq̄ uota perfecerunt, ab Eufrate surgentes, die duodecimo primi mensis septimo imperij anno, Xerxis ad Hierosolymam peruenerunt, quinto mense eiusdem anni, ferentes secum sacras pecunias, argenti talenta sexcenta quinquaginta, uasa argentea talentorum centum, uasa aurea talentorum uiginti, & uasa ærea auro meliora, habentia pondo talenta XII. Hæc nanq; rex & consiliarij eius & Israelitæ Babyloniæ habitantes donauerunt, quæ Esdras sacerdotibus ac templi custodibus tradidit. Præcepit etiam rex Esdræ, quem in lege dei sapientissimum deprehenderat, ut Iudæos erudiret: ne in aliquo per ignorantiam in legibus paternis delinquerent.

De Neemia, qui reædificauit muros Hierusalem, & in ea habitatores cōgregauit. Cap. V.

EO tempore Ioachim defuncto principe sacerdotū, filius eius Eliasippus in principatū sacerdotalem successit. Neemias etiā Xerxis pincerna auxiliante dn̄o meruit obtinere, ut cum honore ad patriā reuerteretur magno, & ciuitatē reædificaret dirutā. Qui ueniens Hierosolymam cum multa suorꝫ turba, muros ciuitatis restaurauit euersos, populumq; in ea congregans, sua beneuolentia habitare fecit, uir benignus erga propriam gentem. Sub hoc tempore * Pompilia uirgo ob crimē stupri Romæ uiua defossa est. Eschilus, Pindarus, Sophocles, et Euripides tragœdiarum scriptores celebrantur insignes. Herodotus quoq; historiarum scriptor, & Zeuxis pictor agnoscuntur.

Alias, Porphyria

Qualiter Xerxes de regno septingenta milia armatorꝫ, & de auxilijs CCC. rostratásque etiam naues mille CC. oneratas vero tria milia habuisse in exercitu fertur, cui Leonida Spartanorꝫ dux cum quatuor milibus obstitit, & pene eum vicit. Deinde Temistocles Atheniensium dux nauali prælio exercitum eius superauit. Xerxes victus, amissis copijs turpiter refugit in patriam. Cap. VI.

IGitur Xerxes septingenta milia armatorum de regno & trecenta de auxilijs, rostratas etiam naues mille ducentas, onerarias autem tria milia numero habuisse narratur: ut merito inopinato exercitu immensæque classi uix ad potum flumina, uix terras ad ingressum, uix maria ad cursum, suffecisse memoratum sit. Huic tamē incredibili tēporibus nostris agmini, cuius numerum nūc difficilius est astrui, quam tunc fuit uinci: Leonida rex Spartanorꝫ cum quatuor milibus hoīm in angustijs Thermopilarum obstitit. Xerxes autem contemptu paucitatis obiectæ iniri pugnam, conseri manum imperat. Porro illi, quorꝫ cognati & commanipulares in campis Marathonijs occubuerant, & certaminis simul & cladis extitere

principium. Deinde succedēs sibi turba maior ac segnior, cum iam neq; ad procurrendum libera, neque ad pugnandum expedita, neq; ad fugiendum prompta, solis mortibus subigeretur, triduo continuo non duorum pugna, sed cędis unius populi fuit. Quarto autem die cum uideret Leonida undiq; hostem circumfundi: hortatē auxiliares socios, ut subtraherent se pugnæ, in cacumen montis euadant, ac se ad meliora tempora referuent, sibi uero cum Spartanis suis aliam sortem esse subeūdam, plus se patriæ, q̄ uitę. Dimissis socijs, Spartanos admonet de gloria plurimū de uita nihil sperandum, neq; expectādum uel hostem uel diem, sed occasione noctis perrumpēda castra commiscenda arma, conturbanda agmina fore: nusquam uictores honestius, q̄ in castris hostiū esse perituros. Persuasi igitur mori malle, in ultionem futuræ mortis armantur, tanq̄ ipsi interitum suum & exigerent & uindicarent: mirum dictu sexcenti uiri castra sexcentorum milium irrumpunt. Tumultus totis castris oritur. Persæ quoq; ipsi Spartanos adiuuant mutuis cædibus suis. Spartani quærentes regem nec inuenientes cædunt sternuntque omnia, castra peruagantur uniuersa, & inter densas strues corporum, raros homines uix sequuntur, uictores sine dubio, nisi mori elegissent. Prælium a principio noctis, in maiorem partem diei tractum, ad postremum uincendo fatigati, ubi quisque eorum deficientibus membris uisus est sibi mortis suæ ultione satiatus, ibi inter impedimenta cadauerum, crasso & semigelato sanguine palpitando lapsus & mortuus est. Xerxes bis uictus in terra, nauale prælium parat. Sed Themistocles dux Atheniensium cum intellexisset, Ionas quibus dum auxilium superiore bello præbet, in se Persarum impetum uerterat, in auxilium Xerxis instructum classem deducere, solicitare eos parti hostique subtrahere statuit, & quia colloquendi facultas signa negabat, locis quibus Iones accessuri nauibus uidebantur proponi symbolos saxisque affigi iubet, socios quondam & participes periculorum, nunc autem iniuste desides apta increpatione corripiens, atque ad antiquorum iura & fœdera religiosa adhortatione persuadens, præcipueque admonens uti commisso prælio, cædentium uicem inhibeant remos, seseque bello auferant. Igitur rex partem nauium sibi detinens, spectator pugnæ in littore manet. Contra autem Arcemidora regina Halicarnis, quæ in auxilium Xerxi uenerat, inter primos duces acerrime bello immiscetur, ita ut uersa uice in uiro fœminea cautela, in fœmina uirilis audacia spectaretur. Cum autem anceps pugna esset, Iones iuxta præceptum Themistoclis paulatim se certamini subtrahere cœperunt. Quorum defectio Persas a parte fugere persuasit, in qua trepidatione, multæ naues mersæ captæque sunt. Plures tamen sæuitiam regis uelut immanitatem hostis timentes, per domos dilabuntur. Ergo anxium tot malis regem Mardonius aggreditur, suadens regem in regnum redire oportere, priusquam aduersa fama nouas res domi moliretur, se autem si residuæ sibi copiæ traderentur, & ultionem ab hoste exacturum,

& igno-

& ignominiam domesticam propulsaturum, aut si aduersa belli perseuerassent, cessurum se quidem hosti, sed tamen sine regis infamia. probato consilio exercitus Mardonio traditur. Rex Abidum, ubi pontem ueluti uictor maris conseruerat, cum paucis proficiscitur. Sed cum Pontē hybernis tempestatibus dissolutum offendisset, piscatoria scapha trepidus transijt. Erat sane quod spectare humanum genus, et dolere debuerit, mutationes rerum hac uel maxime uarietate permetiens, exiguo contentum latere nauigio, sub quo ipsum pelagus ante latuisset, & iugum captiuitatis suæ uincto ponte portasset, uilissimo unius seruuli egere ministerio, cuius potētiæ dum montes exciduntur, ualles replentur, amnes exhauriuntur, ipsa etiam rerum natura cessisset. Pedestres quoqꝫ copiæ quæ ducibus cōmissæ fuerant, labore, fame, ac metu tabuerunt, & crudescente morbo tanta pestis tantaque fœditas morientium exorta est, ut uiæ cadaueribus replerentur: diræ etiā alites atque improbę bestiæ escarum illecebris solicitatæ moribundum sequerentur exercitum. At uero Mardonius, cui reliqua bella commiserat Xerxes, afflatus primū successu breui, mox in extrema deiectus est. Olyntum siquidem Grę̨ciæ oppidum expugnauit. Athenienses uaria solicitatione ad ducere in spem pacis aggressus: ubi inexpugnabelem eorum libertatem uidet, incensa urbis parte, in Boetiam omnem belli apparatum deducit. Illuc quoqꝫ cum centum milia Græcorum insecuta sunt, & commisso sine mora prælio: Mardonium deletis copijs ipsius, uelut e naufragio nudum cum paucis fugere compulerunt. Castra regijs opibus referta, ceperunt non paruo quidem antiquæ industriæ damno. Nam post istius prędę diuisionem aurū Persicum prima Gręcię uirtutis corruptio fuit. Vrget igitur inceptus miseros extrema perditio. Nam forte eodem die, quo in Boetia Mardonij copiæ deletæ sunt, pars Persici exercitus in Asia sub monte Micale nauali prælio dimicabat. Ibi nouus repente rumor utriusque classis & populi impleuit aures, Mardonij extinctas copias, Græcos extitisse uictores. Mira diuini iudicij ordinatio, in Boetia ortē te sub sole bellum fuisse commissum, in Asia meridianis horis sub eadem die tantis spacijs maris terræqꝫ interiacentibus nuntiatum est. Qui rumor uel maximæ rei adstipulatus est: quod Persas audita clade sociorum primum dolore, dehinc desperatione correptos, nec bello expeditos, nec fugę habiles reddidit, atqꝫ ita cōsternatos profligatosqꝫ constantior factus hostis successu felicitatis, inuasit. Xerxes bello infeliciter gesto, contemptubilis suis factus: per Artabanum præfectum suum in regia circumuentus occiditur. Quo in tempore Diogenes agnoscitur, & sectatores eius physici philosophi. Temistocles autem in Persas fugit, Pindarus clarus habetur, Sophocles tragœdiarum scriptor, & Euripides clari habentur, Herodotus historiarum scriptor agnoscitur, Bachilides & Diagoras plurimo sermone celebrantur.

Artaxerxe regnante libri Pythagoræ incensi sunt ab Atheniensibus. Et memoriale philosophorum qui tunc fuerunt, id est, Milesij, Hippocratis

medic

medici ac Socratis. Cap. VII.

ARtarxerxes, q Machir dicebatur, regnauit annis XL. post Artabanum, qui VII. menses regnauerat: ab reædificatione uero templi annus quadragesimus septimus erat. Quo regnãte, Hezdras sacerdos clarus apud Hebræos habebatur, magister omnium quippe in legibus sacris, qui regressi fuerant in Iudæam de captiuitate. Neemia uero muros ciuitatis Hierosolymorum perfecit. Pontifex uero maximus templi fuit Ioachim, Eliasippi filius, quem Iosephus Iudam nominat. Defuncto autem & hoc, Iohannes filius eius honorem suscepit sacerdotalem. Quo etiam in tempore Aristarchus tragoediographus, Cratinus, & Plato, comoediarum scriptores, Zenon & Heraclitus agnoscuntur. Ferecides secundus historiarum scriptor atque Sophocles, & Artophanes tragoediarum scriptores habiti sunt. Herodotus uero cum Athenis libros suos in concilio legisset, honoratus est. Pythagoræ autem sophistæ libros decreto publico Athenienses combusserunt: eo quod magicas artes, atque nicromantiam in eis reperissent. Empedocles autem atque Parmenides philosophi, Milesius etiam physicus clari habentur. Iste autem Thales, ut successores etiam propagaret, rerum naturam scrutatus, suasque disputationes literis mandans emuniuit: maximeque admirabilis extitit, quod astrologiæ numeris comprehensis, defectus solis & lunæ etiam prædicere potuit. Aquam tamen putauit rerum esse principium, & hinc omnia elementa mundi, ipsumque mundum & quæ in eo iunguntur existere: nihil autem huic operi, quod mundo considerato, tam mirabile aspicimus, diuinæ menti præposuit. Zeuxis autem præclarus pictor agnoscitur. Ex cuius nonnulli imaginibus, quas plurimas apud diuersos fecerat, lauacrum Bizantiorum arbitrantur appellatum. Quibus diebus principium iubilei septuagesimi erat secundum Hebræos. Tunc lapis e coelo ruit, in fluuium Aegis. Hippocrates quoq; medicus, ac Socrates philosophus, insignes habentur, Sophocles poeta tragicus, atque Democritus agnoscuntur, Pindarus etiam tunc innotuit.

De Manilio duce Tusculano, qui Latinos subegit, ac de I. Agone Romæ acto & de magna pestilentia, quæ Romanas vires fere consumpserat, & cætera quæ tũc gesta sunt apud Romanos. Cap. VIII.

QVibus diebus a Mammilio Tusculano duce, Latini apud Regilli lacum expugnantur, uincuntur atq; subijciuntur, extant & parta deontia spolia, tunc & Agon Romæ clarus habebatur primus. Romæ ergo suspenso ad modicum bello grauis pestilentia subsequitur, quæ per uniuersam ciuitatem uiolenter incanduit: ut merito præcedente prodigio, coelum ardere uisum sit: quando caput gentium, tanto morborum igni flagrauit. Nam eo anno Ebutium & Seruilium ambos cõsules pestilentia consumpsit. Militares copias plurima ex parte confecit, multos nobiles præcipueque plebem foeda tabe deleuit: quamuis iam

etiam

etiam superiore quarto anno oborta lues, eundem populũ depopulata sit. Proximo dehinc anno ciues exules, seruique fugitiui duce Herbonio uiro Sabino, inuaserunt, incenderuntq; Capitolium. Vbi fortissime quidem Valerio consule & imperatore dimicatum est, sed adeo atrox & graue discrimen prælij fuit, ut ipse quoque consul Valerius ibi fuerit occisus, & indignam de seruis uictoriam, insuper etiam sua morte fœdarit. Sequitur annus, in quo cum uicto exercitu consul obsessus est. Nam Minutiũ consulẽ congressum prælio, Equi, Volscique superauerunt, & fugientem in algido fame, ferroque cinxerunt, actumque infeliciter foret, ni Quintius Cincinatus præcipuus ille dictator, artatam obsidionem oppresso hoste soluisset, qui repertus in rure ab aratro accersitus ad fasces, sumpto honore, instructoque exercitu, mox uictor effectus, iugum boum equis imposuit, uictoriamque quasi stiuam tenens subiugatos hostes præ se primus egit.

De LXX. hebdomadibus à Daniele prædictis, quæ in vltimo imperij Neronis anno sunt consummatę. Cap. IX.

IGITVR Neemiam, qui muros Hierusalem construxit, cõsummasse opus tricesimosecundo anno Artarxerxis regis Persarum Esdras memorat. Si quis autem ab hoc tempore septuaginta hebdomadas a Daniele scriptas numerat, (quæ faciunt annos quadringentos nonaginta,) reperiet eas in regno Neronis expletas, sub quo obsideri Hierusalem est cœpta: secundo postea Vespasiani anno capitur.

Regnante Dario, cognomento Notho, qui sapientes tunc floruerint. Et Romani leges ab Atheniensibus tunc petiuerunt, & in XII. tabulis scripserunt. Eiectis Consulibus, Decemuiros cõstituerint. Et quantum malum ex hoc fit ortum. Et quæ illis diebus eis contigerint. Cap. X.

DARIVS Persarum rex cognomento Nothus, anno decimo & nono regnauit, quem præcesserunt secundus Xerxes & Sogdianus, qui tantum nouem mensibus regnauerunt. Ergo a secunda dedicatione templi, anni sunt octoginta septem. Bacchides carminum scriptor, eo tẽpore agnoscitur, & Pherecides moritur: Eupolis autẽ & Aristophanes scriptores comœdiarũ agnoscuntur. Quo in tempore Romani per legatos leges Solonis expetierunt ab Atheniẽsibus, quas in XII. tabulis scripserunt, eijcientesq; cõsules, potestatẽ decemuiris tradiderunt, gratia constituendarũ legum Athenicarũ. Quæ causa magnam Reipublicæ inuexit perniciem. Nam primis ex decemuiris, cedentibus cæteris, solus Appius Claudius sibi continuauit imperium, statimque aliorum coniuratio subsecuta est, indignantes penes unum esse imperium, quod eis erat cõmune, & nouo improbæ ordinationis incepto, emicuit agmen tyrannorum. Qua populus necessitatis atrocitate permotus, & periculo libertatis admonitus, montem Auentinum occupauit armatus: nec tueri libertatem armis destitit, nisi postquam se coniuratorum conspiratio, ipsis quoque honoribus abdicauit. Tunc etiam per totum fere annum, tam crebri, tamque etiam graues in Italia terræmotus fuerunt, ut de innumeris quassa-

quassationibus ac ruinis uillarum oppidorumque, assiduis Roma nuntijs fatigaretur, deinde iugis & torrida siccitas fuit, ut spem gignendis terrę fructibus abnegarit. His denique temporibus cum Fidenates hostes, maximorum auxiliorum manu stipante, terribiles Romanis arcibus imminerent, Aemilius tertius dictator magnam mali molem, ipsis Fidenis uix captis depulit & sanauit. Tanta in ipsis erat malorum animorumque contentio, ut uel domesticas clades, superfusa forinsecus bella obliterarent, uel post damna bellorum inducias relaxatas, diuersae pestes, coeloque terraque excandescentes, incessabili infestatione corrumperent. Quo etiam tempore Sicilia (quae ab initio patria Cyclopum, & post eos nutrix tyrrannorum fuit: quorum primi carnibus hominum, medij cruciatibus, postremi mortibus pascebantur) multa incommoda a suis atque ab externis perpessa est. Ibi enim incendia bellorum recidiua exordium sumunt, sed pene Graecorum uires consumptas, exustasque perimunt.

De discordia Siciliensium, id est, inter Catinenses & Siracusanos, quia auxilia petentes à Lacedaemonijs atque Atheniēsibus, non solum hac occasione Sicilia, sed & tota Graecia grauissimis bellis attrita est. Cap. XI.

IGitur dum discordia regni Sicilienses laborant, Catinenses contra Siracusanos, quos graues infestosque pauebantur, ab Atheniēsibus auxilia poposcerunt. Athenienses autem instructam classem in Siciliam miserunt. Hi uero qui missi fuerant, caesis hostibus prospera initia sumpserunt. Hinc maiores copias robustioremque exercitum, ducibus Micea, & Iamacho cum tantis uiribus Siciliam repetunt, ut & hi suffragia sua timerent qui impetrauerant. Atheniēses duas ilico pedestres pugnas secūdis successibus, faciunt: confectos in urbe hostes, & obiecta classe circumdatos, terra marique concludunt. At Siracusani fractis fessisque rebus, auxilium a Lacedaemonijs petunt, a quibus mox mittitur Gilippus, cum copijs pręsidiorum. Qui mox ut uenit Siciliam, duobus praelijs uictus nec territus ab Atheniensibus, tertio congressu Iamachum occidit, hostes in fugam uertit: socios obsidione liberauit. Gilippus nanque Miceam ac Demosthenem in Sicilia uicit. Igitur Athenienses biennio apud Siciliam non sine Lacedaemoniorum damno conflictati sunt. Alcibiades enim dux, ab Atheniensibus fugiens Lacedaemoniam se contulit, impulitque Spartanos, ut Atheniensibus nouo bello insisterent, cum quibus totam Gręciā aduersus Athenienses excitauit. Darius etiam rex Persarum paterni auitique memor odij, aduersus hanc urbem Partissafernem praefectum Lydiae copias sumptusque belli direxit. Mirum dictu, Atheniensium tantas ea fuisse tempestate opes: ut cum aduersus eos hoc est aduersus unam urbem, Asiae atque Graeciae totiusque Orientis uiribus incursum sit: pugnando saepe nec unq̄ cedēdo consumpti magis uiderentur fuisse q̄ uicti. Si quis enim plenius discordiam Atheniensium, & bella grauia quę sunt perpessi, scire uoluerit, actusque Alcibiadis & exilia, librum Orosij aduersus Paganos secundum legat. Veruntamen sapien-

sapientissimi omniũ Athenienses etiam suis malis satis docti, concordia minimas res crescere, discordia maximas labefactari, cũctaq; uel bona uel etiam mala, quæ foris geruntur, internis esse radicata & emissa principijs, domi abstersere odia, & foris bella presserunt, reliqueruntq; posteris suis, de ruina sui exemplum, de reparatione sui consilium: si tamen ob infirmissimã humanæ mentis mutabilitatem, quod afflictis rebus consulitur, in prosperis seruaretur. Sed adeo hoc idem placitum, inter ipsa pene placiti uerba corruptũ est, ut uix intercedente biennio, Socrates ille clarissimus philosophorum adactus malis apud eos, sibi uitam ueneno extorserit.

Qualiter Artarxerxes contra fratrem suum, scilicet Cyrum dimicauerit & uicerit & de terræmotu Siciliæ, atque æstu graui Aethnæ: de peste etiam quæ Atheniensibus contigit, laboribusq; Romanorum. Cap. XII.

ARtarxexes, qui & Mennon cognominatus est, Darij & Parisatidis filius, annis XL. a restauratione uero templi anni erant C. V. Ipse est qui ab Hebræis Assuerus dicitur, sub quo liber Hester cõfectus est. Iisdẽ diebus bellum ciuile uix parricidio terminatum est apud Persas. Mortuo eñ rege Dario, cum Artarxerxes & Cyrus filij eius de regno ambigerent: tandem magnis apparatibus, magnisq; prouinciarũ ac populorũ ruinis, utrinq; certatum est. In hoc cõflictu cum e diuerso concurrentes sibi ambos fratres mutuo casus obiectauisset, prior Artarxerxes uulneratus a fratre, equi uelocitate morti exemptus euasit. Cyrus autem mox a cohorte regia oppressus, finem certamini dedit. Artarxerxes ergo, & præda fraternæ expeditionis & exercitu potitus: potestatẽ regni fratricidio firmauit. His deinde temporibus grauissimo terræmotu concussa Sicilia insuper exæstuantibus Athnæ montis ignibus, fauillisque calidis, cum detrimento plurimo agrorum, uillarumque uastata est. Tunc etiam Athlante ciuitas Locris adhærens terræ * cõgrua, repentino maris impetu abscissa, atque in insulam dissoluta est. Atheniensium quoque miserabiles reliquias pestis inuasit, diuque populata est. Nam eo tempore Romani repentinis sępe hostium eruptionibus comminuti: præterea in hybernis bella sortiri, hyemare sub pellibus. Postremo famem ac frigus in conspectu hostium perpeti coacti sunt, urbem nouissime sine ullo digno Romanæ uirtutis testimonio cuniculis & clandestina obreptione ceperunt. Hanc utilem magis quam nobilem uictoriam primo dictatoris Camilli industria peregerunt de Vientibus. Dehinc irruptio Gallorum & incendium urbis insequitur. Cui cladi audeat quisquam, si potest, aliquos motus huius temporis comparare: quamuis non æque pendat, præteriti mali fabulam præsentis iniuriæ.

* Alias, continua

De Gallis, qui Romam incenderunt, uastauerunt ac nouissime vendiderunt. Cap. XIII.

IGitur Galli Senones duce Brenno, exercitu copioso & robustonimis, cum urbem Elusim, quæ nunc Tuscia dicitur, obsiderent, legatos Romanorum, qui tunc componendæ inter eos pacis gratia uenerant, in acie

aduerſum ſe uiderunt pugnantes. Qua indignatione permoti Eluſini oppidi obſidione dimiſſa, totis uiribus Romam contendunt. Hos ita irruentes Fabius cum exercitu conſul excepit: nec tamen obſtitit, imo potius hoſtilis ille impetus, quaſi aridam ſegetem ſuccidit, ſtrauit & tranſijt. Teſtatur hanc Fabij cladem fluuius Hallia, ſicut Cremara Fabiorum. Nō enim facile aliquis ſimilem ruinam Romanæ militiæ recenſuerit, etiam ſi Roma inſuper incenſa non eſſet. Patentem Galli urbem penetrant, trucidant rigentes ſimulacrorum modo in ſuis ſedilibus ſenatores, eoſque incendia domorum crematos, lapſu culminum ſuorum ſepeliūt. Vniuerſam reliquam iuuentutem, quam conſtat uix mille hominum tunc fuiſſe in arce Capitolini montis, latentem obſidione concludunt. Ibique infelices reliquias, fame, peſte, deſperatione, formidine terunt, ſubigunt, uendunt. Nam mille libris auri diſceſſionis precium paciſcuntur: non quod apud Gallos Roma parui nominis fuerit, ſed quod illam ſic iam ante detriuerint, ut amplius tunc ualere non poſſet. Exeuntibus Gallis, remanſerat in illo quondam urbis ambitu, informium ruinarum obſcœna congeries, & undique per impedimenta errantium, & inter ſua ignotorum offenſæ uocis imago reſpondens, trepido ſuſpendebat auditus. Horror quatiebat animos, ſilentia ipſa terrebāt. Siquidem materia pauoris eſt, raritas in ſpatioſis. Hinc illis mutare ſedes, aliud incolere oppidum, altero etiam cenſeri nomine, cogitatum placitum atque tentatum eſt.

Quibus diebus Socrates & Plato claruerint. Cap. XIIII.

QVibus diebus Archelaus, Amintas, Pauſanias, Argeus, item Amintas ſibi inuicem ſuccedentes, regnabant apud Macedones. In Sicilia uero Dionyſius tyrannidem exercet. Socrates etiam apud Athenienſes tunc claruit, magiſter Platonis. Socrates ergo primus uniuerſam philoſophiam, ad corrigendos componendoſque mores flexiſſe memoratur: cum ante illum omnes magis Phyſicis, id eſt, naturalibus rebus perſcrutandis operam maximam impenderunt, finemque bonum fieri non poſſe, niſi bene uiuendo, docuit. Nolebat itaque immundos terrenis cupiditatibus animos extendere in diuina & conari, quandoquidem ab eis cauſas rerum uidebat inquiri, quas primas atq; ſummas, non niſi in unius ac ſummi dei uoluntate eſſe credebat. Vnde non eas putabat, niſi munda mente poſſe comprehendi, et ideo purgandę bonis moribus uitæ cenſebat inſtandum, ut deprimentibus libidinibus exoneratus animus, naturali uigore in æterna ſe attolleret, naturamque incorporei & incommutabilis luminis ubi cauſæ omnium factarum naturarum ſtabiliter uiuunt, intelligentiæ puritate conſpiceret. Imperitorum tamen inuidia excitatis Athenienſibus, calumnioſa criminatione damnatus, morte multatus eſt. Sed cum poſtea illa ipſa, quæ publice damnauerat, Athenienſium ciuitas publice luxit. In duos eius accuſatores uſqueadeo populi indignatio

tio conuersa est, ut unus eorum oppressus ui multitudinis interiret, exilio autem uoluntario atque perpetuo, pœnam similem alter euaderet. Tam præclara igitur uitæ, mortisque fama SOCRATES reliquit plurimos suæ philosophiæ sectatores. Quorum certatim studium fuit, in quæstionum moralium disceptatione uersari: ubi agitur de summo bono, sine quo fieri homo beatus nõ potest. Igitur Plato inter omnes SOCRATIS discipulos gloria & fama eminentior fuit: nec immerito, cum determinasset finem boni esse secundum uirtutem uiuere, & ei soli euenire posse, qui notitiam unius dei habeat & imitationem: nec esse aliam ob causam beatum. Qui PLATO cum apud suos honesto natus esset loco Athenis, ingenioque mirabili longe suos condiscipulos anteiret, Socratica non contentus disciplina, longe, lateque peregrinatus est: quaqua uersum alicuius nobilitate scientiæ percipiendæ cum fama rapiebat. Itaque & in Aegypto didicit, quæcunque magna illic habebantur atque docebantur, & inde in eas partes Italiæ ueniens, ubi PYTHAGORAE fama celebrabatur, & quicquid Italicæ fuit philosophiæ facillime comprehendit: & quia magistrum Socratem singulariter diligebat, eum loquentem faciens fere in omnibus sermonibus suis, etiam illa quæ uel ab alijs didicerat, uel ipse quanta potuerat intelligentia uiderat, cum illius lepore, & moralibus disputationibus temperauit. Itaque cum studium sapientiæ in actione & contemplatione uersetur, unde una pars eius actiua, altera contemplatiua dici potest: quarum actiua ad agendam uitam, id est, ad mores instruendos pertinet, contemplatiua autem ad conspiciendas naturæ causas, & syncerissimam ueritatem, SOCRATES in actiua excelluisse memoratur: PYTHAGORAS uero magis contemplatiuæ, quibus potuit, intelligentiæ uiribus institisse. Proinde Plato utrunque iungendo, philosophiam perfecisse laudatur, quam in tres partes distribuit, unam moralem, quæ maxime in actione uersatur: alteram naturalem, quæ contemplationi deputata est: tertiam rationalem, quæ uerum disterminat a falso. Quæ licet utrique, id est, actioni & contemplationi sit necessaria: maxime tamen contemplatio perspectionem uendicat ueritatis. Ideo hæc tripartitio non est contraria illi distinctioni, qua intelligitur omne studium sapientiæ in actione & contemplatione consistere: & Athenienses uigintiquatuor literis uti cœperunt, cum ante uigintiduas tantum haberent. Xenophon & Thisias clari habentur. Diogenes cognoscitur, Eudoxus astrologus, Plato quoque & Xenophon, nec non & alij Socratici insignes habentur. Euagoras cum regnaret Cypri, in furorem uersus est. Facto etiam terræmotu magno Elica & Bura, Peloponensium urbes absorptæ sunt. Tunc etiam fuit Carthaginensium bellum illud famosissimum.

Regnante Artarxerxe, qui & Ochus dicebatur, Iohannes summus sacerdos Iudæorum Iesum fratrem suum in templo interfecit. Pro quo scelere multa passi sunt Iudæi grauia. Cap. XV.

Artarxerxes, qui & Ochus, annis uigintisex imperauit. A reædificatione uero templi, annus centesimus quadragesimusquintus erat. Macedonum uero reges, Alexander, Ptolomeus, Perdica, Philippus, sibi inuicem per interualla succedentes breuia. Iudæorum uero sacerdos Iohannes filius Iudæ, qui fratrem suum Iesum sacerdotium ambigētem, in templo interfecit. Propter quod facinus Vagosus dux regis Artarxerxis, qui Iesum diligebat, in templum ingressus uiolauit, & populum Iudæorum propter hanc causam in seruitutem redegit, nec hostias offerri quotidianas prius in templo permisit, quam pro unoquoque anno uectigal exigeret, drachmas scilicet quinquaginta. Hac usus occasione annis septem, pro nece Iesu sacerdotis populum afflixit dicens: quod nunquam prius nec apud Græcos, nec apud Barbaros, ita crudeliter uel scelerate factū sit. Vnde nec deus hoc impune dimisit.

Qualiter Artarxerxes Græcis pacem indixerit, & Aegyptū euersam suo iunxerit imperio. Cap. XVI.

Artarxerxes ergo post transactum in Aegypto maximum, diuturnumque bellum, plurimos Iudæorum in transmigrationem duxit, atque in Hircania ad Caspium mare habitare præcepit. Interea Artarxerxes rex Persarum, uniuersis Græciæ populis per legatos, ut ab armis decederent & paci acquiescerent, imperauit: non quia misericorditer fessis consuleret, sed ne se in Aegypto bellis occupato, aliqua in regnum suum tentaretur irruptio. Cuncti igitur Græci optatissima quiete domesticoque otio resoluti sunt. Qui utique tam constanter contemnere poterant, quam fortiter sæpe uicerunt maximas Persarum copias, si non ipso tantum adnuntiatæ pacis sono, per corda cunctorum ægra belli tabuisset intentio. Quanta enim bella sibimet grauia, ac intolerabilia inulcem gesserint, alternisque cædibus atque miserijs se affecerint Lacedæmonij cum Atheniensibus, Arcades cum Lacedæmonijs, quomodo Conon Athenienses dux Persici exercitus, quomodo Spartanos afflixerit, & cum Agesila pede claudo, ingenio acerrimo duce Lacedæmoniorum pugnauerit, ac demum uicerit, testis est ipsa quietis pax, tam libentissime a fortibus uiris suscepta, & illud indicium, quod uix cum Lacedæmonijs centum inuenti sunt senes. Sed qui hæc plenius scire uoluerit, in libro tertio Horosij contra paganos inueniet. Artarxerxes autem, qui & Ochus Sydonem subuertit, & Aegyptum suo coniunxit imperio, Necthanaiph in Aethiopiam pulso, in quo Aegyptiorum regnum est destructum.

Quibus diebus pestilentia ingens Romam crudeliter uastauerit, terraque in urbe dehiscens, Curtium uirum equestrem absorbuerit uiuum. Tunc etiam Galli contra Romanos conspirantes, ter deuicti sunt. Cap. XVII.

Quo etiam tempore ingens uniuersam Romam pestilentia corripuit, nō (ut adsolet) plus minusve solito temporum turbata tempenies, hoc est, aut intēpestiua siccitas hyemis, aut repentinus calor ueris, aut incōgruus humor æstatis, uel autumni diuitis indigesta

illecebra. Insuper etiam expirata de Calabris saltibus aura corrumpens, repentinos acutarum infirmitatum afferre transcursus, sed grauis, diuturnaq; in nullo dispar sexu, in nulla ętate dissimilis, generali cunctos per biennium iugiter tabe confecit, ut etiam quos non egit in mortem, turpi macie exinanitos, afflictosq; dimiserit. Sequitur hanc miseram luem, miserioremque eius expiationem proximo anno satis triste prodigium. Repente siquidē medio urbis terra dissiluit, uastoq; prærupto hiantia subito inferna patuerunt. Manebat diu ad spectaculū, terroremq; cunctorꝝ patenti uoragine impudens specus, nefariamq; uiui hominis sepulturā dijs interpretibus expetebat. Satis fecit improbis faucibus præcipitio sui. M. Curtius uir eques armatus, iniecitque crudeli terræ inopinam satietatem, cui parum esset quod ex tanta pestilētia mortuos per sepulchra susciperet, nisi etiam uiuos scissa sorberet. Hinc iterum terribilis Gallorꝝ inundatio iuxta Anienem fluuium ad quartum ab urbe lapidē cōsedit, facile sine dubio pondere multitudinis & alacritate uirtutis perturbatam, occupatura ciuitatem, nisi otio, & lenitudine torpuisset: ubi atrocissimam pugnam Manlius Torquatus singulariter inchoauit. T. Quintus dictator cruentissima congressione confecit. Fugati ex hoc prælio plurimi. Galli instauratis iterum copijs, in bellum ruentes a Gaio Sulpitio dictatore superati sunt. Post paululum quoque Tuscorum pugna, sub C. Martio consecuta est. Vbi conijci datur, quantus hominum numerus cæsus sit, quando octo milia sunt capta Tuscorum. Tertio autē in ijsdem diebus Galli se in prędam per maritima loca, subiectosq; campos ab Albanis montibus diffuderunt. Aduersus quos nouo militum delectu habito, conscriptisq; legionibus decem, sexaginta milia Romanorꝝ negatis sibi Latinorum auxilijs processerunt. Confecit hanc pugnam Marcus Valerius auxiliante coruo alite, unde postea Coruinus est dictus. Occiso enim prouocatore Gallo, hostes territi, sparsimq; fugientes, grauiter trucidati sunt. Nec tamen contenti Romani suis eos moenibus expulisse, cum per Italiam naufragia sua latius traherēt, sic persecuti sunt eos, ut post aliq̄t annos omnes eorum reliquias in Hetruria ad lacum Vadi montis Dolabella consul deleret, ne quis extaret ex ea gente qui incensam a se Romanam urbem gloriaretur. Manlius uero Torquatus cōsul, qui post stragem Gallorꝝ Latinos deuicit, filiū suum q̄d contra eius imperiū hostes adgressus uicerat, Metiumq; Tusculanū nobilissimum equitē interfecit, prouocātes atq; insultantes hostes occiderat, uirgis cæsum securi percussit.

De hoc, quod nox longior solito facta est, & ueri lapides e cœlo ruentes, terrā grauiter attriuerunt. Et hoc factum est, quando Magnus Alexander Macedo nascitur. Quibus diebus Aristoteles celebratur insignis, & Plato moritur. Cap. XVIII.

EOdem etiam tempore nox usque ad plurimam diei partem tendi uisa est, & saxea de nubibus grando descendens, ueris terram lapidibus uerberauit. Quibus diebus etiam ALEXANDER

Magnus, uere ille gurges miseriarum atque atrocissimus turbo totius orientis est natus. Tūc Demosthenes orator agnoscit, Aristoteles philosophus ore oīm celebratur, Plato moritur, post quem Academiā Seusippus tenuit.

Quod regnante Arxe, Romanorum matronæ in scelere venefico sunt deprehensæ. Philippus autē Macedonum rex, pater Alexādri Magni, bella plurima peregit, ciuitates euertit, nationes innumeras perdomuit. Cap. IX.

ARxes filius Ochi, annis quatuor apud Persas regnat. A reædificatione uero templi, annos cētum septuaginta unus erat. Jaddus uero defuncto Iohanne patre illius principatum suscepit sacerdotij Iudæorum. Quibus diebus incredibili rabie, & amore scelerum Romanæ matronæ exarserunt. Erat utique fœdus ille ac pestilens annus, impleteque iam undique cateruatim strages gerebātur. Et adhuc tamē penes omnes, de corrupto aere simplex credulitas erat, cum existente quadam ancilla indice & cōuincente, primū multæ matronæ ut biberent, quæ coxerant, uenena cōpulsæ. Deinde simul ut hausere, cōsumptæ sunt. Tanta autē multitudo fuit matronarum in his facinoribus cōsciarum, ut CCCLXX. damnatæ ex illis simul fuisse ferātur. Tunc Alexāder rex Epirotarum, Alexandri illius Magni auunculus, traiectis in Italiā copijs, cum bellum aduersus Romanos pararet, & circa finitimas Romæ urbes firmare uires exercitus sui, auxiliaque uel sibi acquirere, uel hostibus subtrahere studēs, bellis exerceretur: a Samnitibus, qui Lucanæ genti suffragabātur, maximo bello in Lucania uictus atque occisus est. Hūc alij ferunt fuisse Pyrrhum, qui a Tarentinis euocatus, ut auxilia eis præberet aduersus Romanorum arma, Tarentus uero Lacedæmoniorum opus, Calabriæ quondā & Apuliæ, totiusque Lucaniæ caput, diuitijs, magnitudine, muris, portu, ipsoque situ mirabilis. Igitur Pyrrhus, semi Grecā ex Lacedæmonijs cōditoribus ciuitatē uindicaturus, cū totis uiribus Epiri Thessaliæ, Macedoniæ, incognitisque in id tēpus elephantis, mari, terra, uiris, equis, armis, addito insuper ferarum terrore, quarum magnitudine & deformitate, & nouo odere simul, ac stridore, Leuino consule, in prima pugna consternati Romanorum equi, cum incognitas sibi beluas, amplius q̄ erant suspicarentur, fugam, stragemque late dederunt. Hoc bellum in Apulia, deinde in Asculo melius dimicatum est, Curio, Fabritioque consulibus. Iam quippe terror beluarum exoleuerat, & Gaius Munitius quartæ legionis hastatus, unius promuscide abscisa, mori posse beluas ostenderat. Itaque in ipsos pila congesta sunt, & in turres uibratæ faces, tota hostium agmina, ardentibus ruinis operuerunt: nec alius cladi finis fuit, quam cos. nox dirimeret, postremusque fugientium rex ipse a satellitibus humero saucius in armis suis ruit. Lucaniæ pugna ducibus ijsdem, quibus superius, sed bello & pace foris & domi omnem in partē Romana uirtus, tum se approbauit. Cum Pyrrhus ille terribilis, post primæ pugnæ uictoriam, intellecta Romanorum uirtute, facto fœdere (quamuis uinceret) in amicitiam recipi uoluit, sed abnegauit senatus. Nec aliam magis, quam Ta-

rentinam ostendit populi Romani fortitudinem, senatus sapientiã, ducum magnanimitatem: nec alius pulchrior in urbe aut speciosior triumphus intrauit. Ante hunc diem nihil præter pecora Volscorum, greges Sabinorum, carpenta Gallorum, fracta Samnitum arma uiderunt. Tum aũt si captiuos aspiceres, Molossi, Thessales, Macedones, Brutius, Apulus, atq; Lucanus: si pompam, aurũ, purpuram, signa, tabulæ, Tarentinęq; deliciæ. Sed nihil libentius populus Romanus aspexit, q̃ illas, quas timuerat, cum turribus suis beluas: quæ non sine sensu captiuitatis, summissis ceruicibus uictores equos sequebantur. Sed quoniam gentium diuersarum actus, partim libando recensere disposui: nunc Alexandri istius casu commonitus, de Philippo Lacedæmoniorum rege, qui Olympiadem huius Alexandri Epirotæ sororem uxorem habuit, ex qua Alexandrum Magnum genuit, paucissimis annis retro repetitis, magna paruis, inquantum potero, colligam syllabis. Igitur Philippus Amintę filius, Alexãdri pater, regnum Macedonum adeptus XXV. annis tenuit: quibus hos omnes acerbitatum aceruos, cunctosque malorum moles struxit. Hic primum ab Alexandro fratre obses Thebanis datus, per triennium apud Epaminõdam, strenuissimum imperatorem, & summum philosophum eruditus est. Ipso autẽ Alexandro scelere Euridicis matris occiso, q̃uis etiam commisso adulterio, & altero primũ filio interfecto: filiaq; uiduata, generi nuptias, mariti morte pepigisset, compulsus a populo regnum q̃d paruo occisi fratris filio tuebatur suscepit qui cum foris concursu exurgentium undiq; hostium, domi autem deprehensarum sæpe insidiarum metu fatigaretur, primum bellum cum Atheniensibus gessit, quibus uictis, arma ad Illyrios transtulit: multisq; milibus hostium trucidatis, Larissam urbem nobilissimã cepit. Inde Thessaliam non magis amore uictoriæ, q̃ ambitione habendorum equitum Thessalorum, quorum robur ut exercitui suo admisceret, inuadit. Ita Thessalis ex inprouiso præoccupatis atq; in potestatem redactis, iungendo equitum peditumque fortissimas turbas & copiosas, inuictissimum fecit exercitum. Igitur uictis Atheniẽsibus subiectisq; Thessalis Olympiadem Aruchę regis Molossorum sororem duxit uxorẽ. Qui Arucha cum per hoc quod societatem Macedonum affinitate regis paciscebatur, imperium suũ se dilataturum putaret: per hoc deceptus amisit, priuatusq; in exilio consenuit. Deinde Philippus, cum Mothonam urbem oppugnaret, ictu sagittę oculum perdidit. ipsam uero urbem mox expugnauit & cepit, exin Græciam prope totam consilijs pręuentam uiribus domuit. Quippe Græciæ ciuitates, dum imperare singulæ cupiunt, imperium omnes perdiderunt, & dum in mutuũ exitium sine modo ruũt, omnibus perire, q̃d singulæ amitterent, oppressæ demum seruienteśq; senserunt. Quarum dum insanas cõcertationes Philippus ueluti e specula obseruat, auxiliũq; semper inferioribus suggerẽdo, contentiones bellorum fomites callidus doli artifex fouet: uictos sibi pariter uictoresq; subiecit. Igiť quantis affecerit totã Gręciã miserijs, aliosq; a quibus in

 pace

pace susceptus hostiliter inuadit, crudeliter diripit, omniq; societatis conscientia penitus abolita, coniuges, liberosq; omnium sub corona uendidit, templaq; uniuersa subuertit. Post hęc in Cappadociam transijt ibiq; bellum pari perfidia gessit: captos per dolum finitimos reges interfecit, totamq; Cappadociam suo imperio subdidit. Inde post cædes, incendia, ac prædationes, quas gesserat in urbibus socijs, ad parricidia conuersus, fratres quos cohæredes regni uerebatur, interfecit, supplicio ac neci dedit. Inde omnium urbes fineisque populatus, cruenta præsentia effecit, ut etiam absens timeretur. Igitur alios populos a sedibus suis auulsos, finibus hostium opponit: alios in extremis regni terminis statuit: quosdam æmulatione uirium, ne possint quod posse creduntur, in supplementa exhaustarum urbium diuidit. Ita gloriosissimum illud quondam florentis Græciæ corpus, in multas laceratasque particulas, extincta primum libertate concidit. Praeterea cum eum duo fratres Thraciæ reges, ex consensu præoptauissent iudicem, Philippus more ingenij sui ad iudicium tanquam ad bellum cum instructo exercitu ingressus, inscios iuuenes uita regnoque priuauit. Ad Scythiam quoque cum Alexandro filio prædandi intentione pertransijt: commissoque prælio, cum Scythæ & numero & uirtute præstarent, Philippi fraude uincuntur. In ea pugna uiginti milia puerorum ac fœminarum Scythicæ gentis capta: pecorum magna copia abducta, auri atque argenti nihil repertum. Nam & ea res primo fidem inopiæ Scythicæ dedit. Viginti milia nobilium equarum sufficiendo generi in Macedoniam missa sunt. Sed reuertenti Philippo Triballi bello obuiant, in quo ita Philippus in fœmore uulneratus est, ut per corpus eius equus interficeretur. Statim uero ut conualuit, Atheniensibus bellum intulit, qui in tanto discrimine positi, Lacedæmonios quondam hostes, tunc socios asciscunt, totiusque Græciæ ciuitates, legationibus fatigant, ut communem hostem, communibus uiribus petant. Itaque aliquantæ urbes Atheniensibus sese coniunxere. Quasdam uero ad Philippum belli metus traxit. Prælio commisso, cum Athenienses longo maiore munero militum pręstarent, assiduis tamen bellis indurata Macedonum uirtute uincuntur. Quam pugnā longe omnibus anterioribus bellis atrociorem fuisse, ipse rerū exitus docuit. Nam hic dies apud uniuersam Græciam acquisitę dominationis gloriam & uetustissimę libertatis statum finiuit. Postea Philippus cruentissimam uictoriam in Thebanos & Lacedæmonios exercuit. Siquidem principes ciuitatum, alios securi percussit, alios in exilium egit, omnibus bonis priuauit. Pulsos dudum a ciuibus in patriam restituit. Ex quibus trecentos exules iudices rectoresque præfecit: qui ut antiquum dolorem noua potestate curarent, pressos infeliciter populos, in spem libertatis respirare non sinebant. Præterea magno delectu militum in subsidium regiæ dispositionis ex tota Græcia habito, ducenta milia peditum & quindecim milia equitum absque exercitu Macedonum, & infinita gentium barbararum Persica expeditione in

Asiam missurus instruxit. Tres duces, hoc est, Parmenionem, Amintam, & Attalum, præmittendos in Persas legit. Et dum suprascriptæ copiæ de Græcia congregantur, Alexandri, qui erat Olympiadæ uxoris suæ frater, & postea a Sabinis in Lucania prostratus est, ut supra memorauimus, quem Epiri regem ob mercedem stupri in eum perpetrati, constituerat, nuptias in copulando ei filiam suam Cleopatram celebrare decreuit. Qui cum pridie quam occideretur, interrogatus fuisset, quis finis homini magis esset optandus, respondisse fertur: Eum esse optimum, qui uiro forti post uirtutum suarum gloriam in pace regnanti sine conflictione corporis, & dedecore animæ, subitus & celer inopinato ferro potuisset accidere. Quod ipsi mox obtigit. Igitur per uiginti & quinque annos, incendia ciuitatum, excidia bellorum, subiectiones prouinciarum, cędes hominum, opum rapinas, prędas pecorum, mortuorum uenditiones, captiuitatesque uirorum, unius regis fraus, ferocia & dominatus agitauit. Sufficerent ista ad exemplum miseriarum insinuata memoriæ nostræ gesta per Philippum, etiam si Alexander ei non successisset in regnum.

De grauissimis prælijs inter Samnites & Romanos, illis diebus gestis. Quibus & Romani à Samnitibus uicti, & sub iugum seruitutis missi, iterumq; Romani uictores per Papyrium ducem suum Samnites uicerūt & iugum deposuerunt. Cap. XX.

Romani porro, cum iam bello uiginti milia Samnitum, Fabio magistro equitum pugnam cōferente, cecidissent: circūspectiore cura Samnites, ac magis instructo apparatu, apud Candinas furculas consederunt. Vbi cum Q. Veturiū, & Posthumium cōsules, omnesq; copias Romanorū angustijs locorū, armisq; clausissent, Pontius dux eorū intantum abusus est uictoriæ securitate, ut Herenniū patrem cōsulendū putaret, utrum occideret clausos, an parceret subiugatis. Vt uiuos tamen dedecori reseruaret, elegit. Romanos em̄ antea sæpissime uinci & occidi: nunq̄ autem capi, aut ad deditionem cogi potuisse, constabat. Itaq; Samnites uictoria potiti, uniuersum exercitum Romanum turpit[illegible] captum, armis, etiam uestimentisq; nudatum, tātum singulis uilioribus operimētis, ob uerecunda corporum tegenda concessis, sub iugum missum, seruitioq; subiectum, longum agere pompæ ordinem, præceperunt. DC. autem equitibus Romanis, in obsidatum receptis, oneratos ignominia cæteris rebus uacuos consules remiserunt. Posteriore anno, infringunt Romani firmatam cum Samnitibus pactionem, eosque in bellum cogunt. Quod Papyrio consule insistente commissum, magnas strages utriusque populi dedit, cum hinc ira recentis infamiæ, inde gloria proximę uictoriæ pugnantes instimularet. Tandem Romani pertinaciter moriendo uicerunt: nec cædi pariter uel cædere destiterunt, nisi postquam uictis Samnitibus & capto duce eorum, iugum reposuerunt seruitutis. Idem deinde Papyrius Sutricum expulso inde Samnitico præsidio, expugnauit & cepit. Hic autem Papyrius adeo tunc apud Romanos bellicosissimus ac strenuissimus habebatur,

ut cum.

ut cum Alexander Magnus, disponere diceretur ab Oriente discedens, obti nere uiribus Africam, atque inde Italiam transuehi. Romani inter cæteros duces, tunc in Republica sua optimos, hunc præcipuum fore, qui Alexandri impetum sustinere posset, meditarētur. Quibus diebus quidam Hanno nomine priuatis opibus Reipublicę uires superans, inuadēdę dominationis hausit cupiditatem: cui rei consilium utile ratus est, ut simulatis unicæ filiæ nuptijs, omnes senatores quorum dignitatem obstaturam incœptis suis arbitrabat, inter pocula ueneno necaret. Quæ res per ministros prodita, sine ultione uitata est: ne in uiro potenti, plus negotij faceret res cognita, quam cogitata. Hoc consilio elusus Hanno, alio machinamento facinus aggredi parat, seruitia concitat, quibus repente incautam urbem opprimeret. Sed cum ante statutā cædibus diem, proditum se præuentumque intellexisset, castellum quoddam cum uiginti milibus seruorum armatis occupauit. Ibi dum Afros, regemque Maurorum concitat, captus est: ac primo uirgis cæsus, deinde effossis oculis, & manibus cruribusque fractis, uelut a singulis membris pœna exigeretur, in conspectu populi, necatus est. Corpus uerberibus lacerum cruci suffixum est: filij cognatique omnes supplicio traditi, ne quis eum eiusdem familię unquam aut imitari, aut ulcisci meditaretur. Hęc temporibus Philippi gesta sunt. Quo in tēpore Xenocrates philosophus illustris habetur.

Regnante Dario, quem Alexander occidit, Iaddus princeps & sacerdos Iudæorum depulit fratrē suum Manassen à sacerdotio, quia duxerat uxorem filiam Satrapę Samariæ. Qua occasione ædificatum est templum in monte Garzarim, ad instar Hierosolymitani. Cap. XXI.

DArius Arsami filius, annis *V. a reædificatione uero templi anni sunt CLXXVI. Iaddus princeps sacerdotum erat Iudæorum. Erat autem huius frater Manasses, cui suam filiā delegauit uxorem Sanabalath missus a Dario ad Samariā satrapa genere Cutheus, ex quibus & Samaritæ descendunt: Principes quoque sacerdotum cum populo hoc indigne ferebant. Nam extitisse etiam priorem captiuitatem per hæc coniugia mala putabant: quod multi in his peccassent, dum non uxores prouinciales ducerent. Iubebant ergo Manassen disiungi ab uxore, aut non introire sacrarium. Manasses autem prohibitus a fratre accedere ad altare: ad socerum Sanabalath peruenit. Itaque Sanabalath nō ei solum sacerdotium, sed etiam principatum sacerdotij, & potentiam ac honorem omnium locorum sibi subiectorum dare promisit. Qua de re tēplum ei accepta occasione oportuni temporis ædificauit, ad instar Hierosolymorum super montē Garzirim, qui latior omnibus Samariæ montibus apparebat, quoniam Alexandrum aduersus principem sacerdotum Sanabalath ira cōmotum nouit, dum non uenalia exercitui, & ea quæ prius Dario conferre solebat, mitteret Alexandro, dum obsideret Tyrum. Sanabalath nanque iam desperato Dario, eligens de suis octo milia, profectus est ad Alexandrum. Cuius adeptus est gratiam: & ab eo impetrauit, ut tēplum ædificaret iam

*Alias, VI.

prædi-

prædictum. Hoc autem et rei profuturum uisum est: ut in duas partes potentia Iudæorum esset diuisa, ne gens coniuncta rebellaret. Permansit autem templum illud, & si quis culpam habuisset apud Hierosolymitas, aut de cibo inlicito seu de transgressione legis, ad Sychemitas recedebat: in his constituti Hierosolymitæ degebant.

Quibus diebus Alexander regnũ adeptus Macedonum, defuncto patre quanta & qualia intra suam egerit gentẽ, Parthosq; primum bello superauerit, inde autem Aegyptum Syriamq; subiugando petens Hierosolymam peruenit intactumq; templum reliquit muneribus honoratum, iterumq; duobus prælijs copias Parthorum delens, demum interemit Darium, in alienos crudelissimus, in proximos impius existens. Cap. XXII.

ALexander uero rex Macedonum, patri Philippo successit in regnum, qui primam experientiam animi & uirtutis suę cõpressis celeriter Græcorũ motibus dedit. Quibus author ut ab imperio Macedonũ deficeret, Demosthenes orator auro Persarum corruptus extiterat. Itaq; Atheniensibus bellũ deprecantibus remisit: quos insuper etiã multo metu soluit. Thebanos cum diruta ciuitate deleuit, reliquos sub corona uẽdidit. Cæteras urbes Achaię & Thessaliæ uectigales fecit. Illyrios & Thraeas translato mox abhinc bello domuit. Inde profecturus ad Persicum bellum, omnes cognatos ac proximos suos interfecit. In exercitu eius fuerunt peditum XXXII. milia, equitum IIII. milia D. naues C. LXXX. ac tam parua cum manu, uniuersum terrarum orbem, utrum mirabilius sit quia uicerit, an quia aggredi ausus fuerit, incertum est. Primo eius cum Dario rege congressu, sexcenta milia Persarum in acie fuere, quæ non minus arte Alexandri superata quam uirtute Macedonum terga uerterunt. Magna igitur cædes Persarum fuit. In exercitu uero Alexandri centum uiginti equites & nouem tantum pedites defuere. Deinde Gordien Phrygiæ ciuitatem, quæ nunc Sardis uocitatur, obsessam expugnatamque cepit, ac direptioni dedit. Inde nunciatur ei Darij cum magnis copijs aduentus. Qui timens angustias locorum quibus inerat, Taurum montem mira celeritate transcendit: & quingentis stadijs sub una die cursu transmissis Tharsum uenit. Ibique cum sudans in Cidnum præfrigidum amnem descendisset, obriguit: contractuque neruorum proximus fuit morti. Interea Darius cum trecentis milibus peditum, & centum milibus equitum in aciem procedit. Mouebat hæc multitudo hostium etiam Alexandrum: maxime respectu paucitatis suæ: quamuis iam pridem, sexcentis milibus hostium eadem paucitate superatis, non solum non timere pugnam, sed etiam uictoriam sperare didicisset. Itaque cum intra iactum teli uterq; constitisset exercitus, & intentos ad signum belli populos discurrentes principes, uarijs incitamentis acuerent: ingentibus utrimque animis pugna committitur, in qua ambo reges, & Alexander scilicet & Darius, uulnerantur, ac tamdiu certamen anceps fuit, quoadusque fugeret Darius. Exinde cædes Persarum subsecuta est. Ibi tunc peditum octoginta milia, equitum

equitum X. milia cæsa, capta XL. milia fuere. Ex Macedonibus uero ceciddere, pedites CXXX. equites CL. In castris Persarum multum auri, cæterarumque opum est repertum, inter captiuos castrorum mater & uxor eademque soror, & filiæ duæ Darij fuere, quarum redemptiōem Darius, cum etiam oblata regni dimidia parte non impetrauisset, tertio cunctis Persarum uiribus sociorumque auxilijs contractis bellum instaurat. Sed dum hæc Darius agit. Alexander Parmenionem ad inuadēdam Persicam classem, cum copijs mittit: ipse in Syriā proficiscitur: ubi ex multis sibi regibus cum infulis ultro occurrentibus, alios allegit, alios mutauit, alios perdidit. Inde ad Iudæam tendens Hierosolymam ascendit, cui Iaddus princeps sacerdotum cum hyacinthina & aurea stola, habens etiam super caput cidarim, ac laminam auream: cæteri uero sacerdotes cum byssinis stolis, reliqua multitudo cum uestibus albis occurrunt. Sic enim principi sacerdotū consulenti, dominus per somnium ostenderat indignationem posse regis effugere. Alexander autem solus adijt, & nomen dei q̄d in aurea lamina erat scriptum, adorauit: principemque sacerdotum primus ueneratus est. Oībus uero Iudæis una uoce Alexandrū salutātibus & circumstantibus regibus Syriæ & reliquis, hoc facientem stupuerunt, corruptamque regis mentem putauerunt. Parmenius uero solus eum interrogauit dicens: cur eum omnibus adorantibus, ipse adorasset principem sacerdotum gentis Iudææ. Cui ille: Non hunc, inquit, adoraui, sed deum, cuius principatu sacerdotij functus est. Nam per somniū in huiusmodi eum habitu conspexi, adhuc in Dio ciuitate Macedoniæ cōstitutus. Dumque mecum cogitassem an possem Asiam uincere: incitauit me nequaquam negligere, sed confidenter transire. Nam se perducturum meum dicebat exercitum, & Persarum traditurum potentiam: ideoque neminem alium in tali stola uidens, cum hunc animaduertissem habens uisionis et probatiōis nocturnæ memoriā salutaui: Exinde arbitror me diuino iuuamine delectum, Dariumque uicisse, uirtutemque soluisse Persarum. Præterea & omnia quæ meo corde sperantur, prouentura confido. Postq̄ Permenioni locutus est: principem sacerdotum honorans, accurrentibus reliquis sacerdotibus ad ciuitatem usque peruenit. Ad templum ascendens sacrificauit deo, secundum sacerdotis ostensionem: ipsi autem principi sacerdotum, & reliquis sacerdotibus munificēter multa donauit. Oblato uero ei uolumine Danielis, in quo scriptum erat quendam Græcorum perditurum Persarum potentiam, arbitratus seipsum esse quem scriptura significabat, conuocans Iudæos iussit petere, quas uellent accipere donationes. Principe ergo petente, ut liceret patrijs uti legibus & septimum annum sine tributis esse mandaret omnia cōcessit. Inde ad alias urbes profectus, Tyrum urbem antiquissimam & florētissimam fiducia Carthaginensium sibi cognatorum obsistentem oppressit & cepit. Exin Syriam, Rhodum atque Aegyptū, pertinaci furore peruadit. Inde ad templum Iouis Hammonis pergit: ut mendacio ad tempus composito, ignominiam sibi patris incerti, & infamiam adulteræ

matris

matris aboleret. Nam accersitũ ad se phani ipsius antistitem, ex occulto mo nuit, quid sibi tanq̃ consulenti responderi uelit, sicut historici eorum dicunt. Ita certus Alexander fuit, nobisq́ prodidit dijs ipsis surdis & mutis, uel in potestate esse antistitis, quid uelit fingere: uel in uoluntate consulentis, quid malit audire. Reuertens ab Hammone ad tertium bellum Persicum, Alexandriam in Aegypto condidit. Darius uero spe pacis amissa, quadringenta quatuor peditum, & centum milia equitum, Alexandro ab Aegypto reuertenti, apud Tharsum bello opponit. Nec pugnæ mora, omnes cæca rabie inferrum ruunt. Macedones toties a se uictis hostibus animosi: Persæ nisi uincant, mori præoptantes: raro in ullo prælio tantum sanguinis fusum est. Sed Darius cum uinci suos uideret, mori in bello paratus, persuasu suorum fugere compulsus est. Hoc prælio Asiæ uires, & regna cõciderunt, totusq́ oriens, in potestatem Macedonici cessit imperij, atq́ ita attrita est in hoc bello Persarum omnis fudutia, ut post hoc nullus rebellare ausus sit. Patienterq́ Persæ post imperium tot annorũ iugum seruitutis acceperunt. Alexander trigintaquatuor continuis diebus castrorũ prædam percensuit, Persepolim caput Persici regni, famosissimam & cõfertissimam opibus totius orbis inuasit. Dariũ uero cum a propinquis suis uinctum compedibus aureis teneri cõperisset, persequi statuit. Itaq́ iusso ut subsequeretur exercitus, ipse cum VI. milibus equitũ profectus, inuenit in itinere solum relictũ multis confossum uulneribus Dariũ, extrema uitæ per uulnera efflantem. Hunc mortuũ, inani misericordia referri in sepulchra maiorum, sepelirique præcepit. Cuius nõ dicam matrem, uel uxorem, sed etiã paruulas filias crudeli captiuitate retinebat. In tanta malorũ multitudine difficillima dictis fides, tribus prælijs, totidemq́ annis, quinquies decies centena milia equitum consumpta, & hæc quidem ex eo regno, illisq́ populis, unde iam ante annos non multo plures, decies nouies centena milia profligata referuntur: quanquam extra has clades, per eosdem tres annos, & Asiæ ciuitates plurimæ oppressæ sint, & Syria tota uastata, Tyrus excisa, Cilicia exinanita, Cappadocia subacta, Aegyptus addicta sit, Rhodus quoque insula ultro ad seruitutem tremefacta successerit, plurimæque subiectæ, Tauro prouinciæ, atque ipse mons Taurus diu detrectatum iugum domitus & uictus acceperit, & ne forte tunc quisquam opinetur uel orientem solum Alexandri uiribus subactum, uel Italiam tantummodo Romana inquietudine fatigatam, tunc etiam bellum Hagidis Spartanorum regis in Græcia, Alexandri regis Epiri in Lucania, Zophyrionis præfecti in Scythia gerebatur. Quorum Hagidis Lacedæmonijs excitata rebellante secum uniuersa Græcia cum Antipatre, fortissimis copijs congressus, inter magnas utrorumque strages & ipse procubuit. Alexander autem in Italia affectans occidentis imperium; æmulans ALEXANDRVM Magnum, post numerosa & grauia bella ibidem gesta a Brutijs Lucretijsque superatus est, corpusque eius ad sepulturam uenditum, ut supra memini. Zophy-

rion uero præfectus Ponti, adunato triginta milium exercitu, Scythis bellum inferre ausus, & usque ad internetionem cæsus, funditus cum omnibus copijs suis abrasus est. Occiso nanque Dario, ut premisimus, Persarum regnum concidit. Alexandrinorum autem nascitur, quod regnum est Aegypti. Alexander Macedo annis quinque. Huius enim quinque anni postremi, in ordine numerantur, quibus monarchiam obtinuit orbis. Nam septem eius priores, sub regno Persarum supputantur. A reædificatione uero templi, annus centesimus octogesimusprimus erat.

Constructa Alexādria in Aegypto, destructoque Persarum imperio, per quinquennium Alexander monarchiam obtinuit orbis, plurimas deuincens gentes, Indiam petens subiugauit, cæterasque nationes inaccessibiles circa Oceani littora sitas, bello oppressit & cepit, Demum Babyloniam rediens, hausto ueneno interijt. Cap. XXIII.

IGitur Alexāder Magnus post Darij mortē, Hircanos et Mardos subegit. Vbi etiā illum adhuc bello intētum, Halestris siue Minothea excitata suscipiēdæ ab eo sobolis gratia, cum CCC. mulieribus procax Amazon inuenit. Post hæc Parthorum pugnam aggressus, quos diu obnitentes, deleuit propemodum, antequam uicit. Inde Trancas, Euergetas, Parimas, Parapemenos aggressus, Adarpios, cæterosque populos, qui in radice Caucasi morabantur, subegit: urbē ibi fecit ALEXANDRIAM, super amnem Danaim constitutam. Sed nec minor eius in suos crudelitas, quam in hostem rabies fuit. Docet hoc Amintas consobrinus occisus, nouerca, fratresque eius necati, Parmenio & Philotas trucidati, Attalus, Eurilochus, Pausanias, multique Macedoniæ principes extincti. Clitus quoque annis grauis, amicitia uetus, nefarie interfectus. Qui cum in conuiuio fiducia amicitiæ regiæ aduersus regem sua opera patri PHILIPPO præponentem, memoriam patris tueretur: ab offenso frustra rege uenabulo transfossus, commune conuiuium cruentauit. Sed Alexander humani sanguinis inexaturabilis, siue hostium, siue etiam sociorum, recentem tamen semper sitiebat cruorem. Itaque pertinaci impetu in bella procurrens, Chorasmos & Dachas, indomitam gentem in deditionem accepit. CHALLISTENEM philosophum, sibique apud Aristotelem condiscipulum, cum plurimis alijs principibus, cum cum deposito salutandi more, ut deum non adoraret, occidit. Post hæc INDIAM petit, ut Occano, ultimoque oriente finiret imperium, Nisam urbem adijt, Dædalos montes, regnaque Cleophilis reginæ expugnauit. Quæ cum se dedidisset, concubitu regnum redemit. Peragrata, perdomitaque Alexander India, cum ad saxum miræ asperitatis & altitudinis, in quo multi populi cōfugerant, peruenisset, cognoscit Herculem ab expugnatione eiusdem saxi terræmotu prohibitum. Aemulatione permotus, ut Herculis acta superaret, cum summo labore ac periculo saxo potitus, omnes loci eius gentes in deditionem accepit. Cum Poro fortissimo Indorum rege, cruentissimum bellum gessit, in quo Alexander, cum ipso Poro singulariter congressus, occisoque deiectus equo,

equo,concurſu ſatellitum præſentiam mortis euaſit, Porus multis uulneribus cõfoſſus & captus eſt. Quo ob teſtimoniũ uirtutis regno reſtituto,duas ibi cõdidit ciuitates Nicæam & Bucifalen, quam de nõie equi ſui ita uocari præcepit. Qui uero plenius ſcire uoluerit,quæ in India Alexãder pertulerit in inuijs locis, cum immaniſſimis beluis ac ſerpentibus auream domum etiã Pori regis prædicti,quæ aureis fulciebatᷓ columnis,miræ magnitudinis, & cæteris mirabilibus ibi repertis,epiſtolã Alexandri ad matrẽ & ad magiſtrum directã,legendo percurrat. Inde Adreſtas,Catthenos,Perſidas,& Gandaridas,cæſis eorꝝ exercitibus Macedones expugnauere. Cum ad Chofides uentũ eſſet,ibi contra CC. milia equitum hoſtium pugnã conſeruerunt,& cum iam feſſa ætate detriti,animo ægri, uiribus laſſi, difficile uiciſſent:caſtra ob memoriã plus ſolito magnifica cõdiderunt. Exin Alexãder ad amnem Ageſinen pergit,per hunc in Oceanum deuehitur, ubi Greſſonas,Siboſqꝫ,quos Hercules cõdidit,oppreſſit. Hinc Mandros, & Subagras nauigat. Quæ gentes cum armatis LXXX. milibus peditum,et LX. milibus equitum excipiunt,cõmiſſoqꝫ prælio diu anceps,& cruẽta pugna, tandem triſtem pene uictoriam Macedonibus dedit. Nam fuſis hoſtiũ copijs,Alexander exercitum ad urbem duxit,& cum murũ prius aſcendiſſet, uacuam ciuitatem ratus,ſolus introrſus deſiliuit. Quem cum undiqꝫ infenſi hoſtes circumdediſſent,incredibile dictu eſt, ut eum non multitudo hoſtium,non uis magna telorꝝ,non tantum laceſſentium clamor terruerit, ſolus tot milia ceciderit ac fugarit. At ubi ſe obrui a circumfuſa multitudine perſenſit,muri obice poſteriora tutatus,contrarios facilius euſqꝫ ſuſtinuit,donec ad periculum eius, clamoremqꝫ hoſtium perfractis muris exercitus omnis irrumperet. In eo prælio ſagitta ſub mamma traiectus, fixo genu eatenus pugnauit,donec eum,a quo uulneratus eſſet,occideret. Inde conſcenſis nauibus,cum Oceani littora peragraret,ad urbem quãdam,cui Ambira rex præerat,peruenit,ſed in expugnatione ciuitatis,magnam partem exercitus, ſagittis hoſtium ueneno illitis amiſit,ac poſt herbam per ſomnium ſibi oſtenſam & in potum ſaucijs datam,cum reliquis ſubueniretur,urbem expugnauit & cepit. Poſt quaſi circumactam, & de Oceano Indum flumen ingreſſus, Babyloniam celeriter redijt,ubi eum exterritarꝝ totius orbis prouinciarum legati operiebantur, hoc eſt,Carthaginenſium,totiuſqꝫ Africæ ciuitatum. Sed & Hiſpanorum,Gallorꝝ,Siciliæ,Sardiniæqꝫ plurimæ. Præterea partis Italiæ tantus timor in ſummo oriente conſtituti ducis,populos ultimi occidentis inuaſerat, ut inde peregrinam cerneres toto mundo legationem, quo uix crederes perueniſſe rumorem. Alexander uero apud Babyloniam, cum adhuc ſanguinem ſitiens, male caſtigata auiditate,miniſtri inſidijs uenenum potaſſet,interijt.

De bellis inter Romanos & Samnites atque Gallos, eo tempore geſtis, quo Alexander vaſtabat orientem,& de multimodis vtrinque confligendo miſerijs. Cap. XXIIII.

PER idem tẽpus apud Romanos gerebantur hęc: Fabio Maximo, Q. Decio Mure cõsulibus, quatuor fortissimi, florẽtissimiq; Italię populi, in unum agmen, fœdusq; coierunt. Nanq; Hetrusci, Vmbri, Samnites & Galli, uno agmine conspirantes, Romanos delere conati sunt. Tremefacti hoc bello Romanorũ animi, & labefactata fiducia est, nec ausi totũ sperare de uiribus, dolo diuisere hostes: satius pluribus rati, se bellis implicare quam grauibus. Ita cum quibusdã suis ad populandos hostiles agros in Vmbriã, Hetrusciamq; præmissis, Vmbrorũ, Hetruscorumq; exercitum redire ad tuitionem suorũ coegissent: cum Samnitibus & Gallis bellũ inire properarunt. In quo bello cum Gallorũ impetu Romani premerẽtur, Decius cõsul occisus est, Fabius tamen post magnã Decianæ partis stragem, tandem uicit. Eo prælio XL. milia Samnitum, siue Gallorum cæsa sunt: Romanorũ uero VII. milia, & Decij tantummodo, qui occisus est, extincta referuntur. Fuisse aũt absq; Hetruscis et Vmbris, quos isto Romani bello euocauerunt, Gallorum & Samnitum peditum CL. milia, CCCXXX. Equitum uero XLVII. milia. Liuius refert & Carpentarios mille in armis contra aciem stetisse Romanam. Hanc cruentam, tristemq; uictoriam, pestilẽtia ciuitatis onerauit, & triumphales pompas, obuię mortuorum exequiæ polluerunt. Nec erat cui de triumpho gaudium suaderetur: cum tota ciuitas, aut ægris suspiraret aut mortuis. Sequitur annus, quo Romani instaurato a Samnitibus bello uicti sunt, atque in castra fugerunt. Postea uero Sãnites nouum habitũ, animumq; sumẽtes, hoc est, deargentatis armis ac uestibus, paratoq; aĩo ni uincant mori, bello sese offerunt. Aduersum quos Papyrius cõsul cum exercitu missus, cum a popularijs auguribus uana cõiectantibus congredi prohiberetur: irridẽs eos, tam feliciter cõfecit bellum, quam constanter arripuit. Nam in hoc prælio XII. milia hostiũ cæsa, III. milia capta referũtur. Altero abhinc anno, Fabius Gurges cõsul, male aduersum Samnites pugnauit. Nanq; amisso exercitu uictus in urbẽ refugit. Itaq; cum senatus de summouẽdo eum deliberaret, pater eius Fabius Maximus ignominiã filij deprecatus, legatum se filio iturũ obtulit: si illi de pellendę ignominiæ & gerendi iterũ belli facultas daretur. Qua impetrata, prę lioq; cõserto, cum subito pugnantẽ filium consulẽ, insistente Pontio Samnitũ duce, et infestis hostiũ telis cõclusum uideret, in mediũ se agmen pius senex equo uectus ingessit. Quo facto permoti Romani, tota ibi incubuere acie, donec ipsum ducẽ Pontium deleto hostili exercitu uictũ, oppressumq; ceperũt. Cæsa sunt in eo pręlio Samnitũ * XXX. milia: capta autẽ IIII. milia, cum rege suo. Tãdemq; Samniticum bellum, quod per XL. & IX. annos, multa Romanorũ clade trahebatur, capti ducis destitutione finitũ est. Anno subsequẽte cum Sabinis, Curio cõsule bellum gestum est: ubi quot milia hoĩm interfecta, quot capta sunt, ipse cõsul ostendit. Qui cum in senatu magnitudinẽ acquisiti agri Sabini, & multitudinẽ * populi referre uellet, numerum explicare nõ potuit. Hinc Dolabella & Domitio consulibus, Lucani,

Alias, xxxv.

Alias, capti populi.

* Bru-

* Brutij, Sãnites quoq; cum Hetruscis & Senonibus Gallis facta societa- te,cum rediuiuum contra Romanos bellũ molirẽtur, Romani ad exoran- dos Gallos misere legatos. Quos cum Galli interfecissent, Cecilius prætor ob ulciscendã legatorũ necẽ, & comprimendũ tumultum hostiũ,cum exer citu missus,ab Hetruscis Gallisq; oppressus,perijt. VII. præterea tribuni militũ,in ea pugna occisi,multi nobiles trucidati,* X. & VIII. milia etiam militum Romanorum illo bello prostrata sunt. Itaq; quotiescunque Galli exarserunt,cum totis opibus suis Roma detrita est.

Alias, Bratij

Alias, XIIII

Qualiter Alexãder monarchiam obtinuerit, & inter quos regnum crudeliter adeptum, diuiseritque etiam pars vnicuiq; obuenerit. Cap. XXV.

IGigitur Alexander tribus prælijs, quinquagies centena milia ex copijs Persarũ fudit,ut fugerent. Interfectoque Dario, Asiam obtinuit, Hircanos,cæterasq; gentes subiugauit. Ornem petram capit, Indum etiam fluuium transgreditur. Cum Poro & Axile Indorũ regibus fortissimis cõserto prælio dimicat, superiorq; factus,uicit: Indiamq; subiugauit. Postq̃ uero dñs gentium diuersarũ nũcupatus est, anno ætatis suæ XXXII. apud Babylonem moritur. Per XII. nanq; annos trementem sub se orbem ferro pressit. Mortuoq; Alexãdro, Macedonum duces diuersas sortiti sunt prouincias, mutuisq; bellis se cõsumpserunt. Ita per totum Macedoniæ regnũ, hoc est, per uniuersam Asiam & plurimã Europæ partem, uel maxime Libyæ, horrendi subito bellorũ globi confluxerunt. Qui cum ea præcipua loca, in quibus exarsere, populati sint: reliqua omnia terroris, rumoris, quasi fumi caligine turbauerunt. Ergo ab Alexandro orbem celeriter ac fortiter acquisitum, dilaniauerunt XIIII. annis eius principes, & ueluti opimam prædam, a magno leone prostratam, auidi discerpsere catuli, seq; ipsos inuicem in rixam irritatos, prædæ æmulatione fregerunt. Quamuis eñ Alexandrinorũ regum, id est, Aegyptiorũ, persequi annorũ numerũ, regumque successiones, hinc iam usq; ad Cæsaris Octauiani monarchiã decreuerim: tamen quas principes Alexãdri partes orbis obtinuerũt, ut innotescat, curabo. Itaq; prima Ptholomeo, Aegyptus & Africa, Arabiaq; pars sorte euenit. Confinẽ huic prouinciæ Syriam, Laomedon Mitilenus, Ciliciam Philotas, Philo Illyrios, accipiũt. Mediæ maiori Acropatus, minori socer Perdiccæ præponitur: Susianiana gens Scynophrygia maior, Antigono Philippi filio assignatur. Liciam & Pamphiliam Nearchus, Cariam Cassander, Lydiam Menander sortiũtur. Leonnatus minorẽ Phrygiam accepit: Thracia et regiones Pontici maris Lysimacho, Cappadocia cum Paflagonia Eumeni data. Summa castrorũ Seleucho Antiochi filio cessit. Stipatoribus regis, satellitibusq; Cassander filius Antipatri præficitur. In Bactriana ulteriore & Indiæ regionibus: præfecti priores, qui sub Alexandro esse ceperunt, permanserunt. Seres inter duos amnes Hydaspen & Indum constitutos, Taxiles habuit: In colonias in Syrijs conditas, Phytagon Agenoris filius mittitur. Parapamenos fine Caucasi montis, Oxyarches accepit, Ara-

 chossi

choffi Chedrosique Sybirti decernuntur. Dranceheos & Areos Statanor, Atrianos Aminias sortitur, Sogdianos Scytheus, Itacanor Parthos, Philippus Hircanios, Fratrafernes Armenios, Thlepotemus Persas, Peucestes Babylonios, Archoas Pelassus, Archelaus Mesopotamiā, adepti sunt.

Mortuo Alexandro rege Macedonum, duces eius mutuis se bellis consumpserunt. Cap. XXVI.

IGitur causa & origo bellorum epistola Alexandri regis fuit, qua iussit omnes exules patriæ, libertatiq; restitui. Potentes em̄ ciuitatum Græciæ timentes, ne exules recepta libertate, ultionē meditarentur: a regno Macedonum defecerunt. Primi Athenienses contracto XXX. milium exercitu & CC. nauibus, bellum cum Antipatro, cui Græcia sorte uenerat, gesserunt. Post hęc bellum inter Antigonum et Perdiccā oritur grauissimum. Multis prouincijs & insulis, ob auxilia uel negata uel præstita dilaceratis: diu deliberatum utrum in Macedoniā bellum trāsferretur, an in Asia gereretur. Nouissime ipse Perdicca Aegyptū cum ingenti exercitu petijt: sicq; Macedonia in duas partes discurrentibus ducibus, in sua uiscera armatur. Ptholomæus Aegypti uiribus & Cyrenēsibus copijs instructus, occurrere bello Perdiccę parat, Perdicca cum Ptholomæo acerbissime cōgressus, amissis copijs, ipse quoq; interfectus est. Olympias uero Alexādri mater, post plurimas principū cædes, per Cassandrū, qui Macedoniam obtinuerat, interfecta est. Hercules Alexandri filius cum matre Roxa, in custodia positus, cū iam XIIII. esset annorꝫ, ab eodē Cassandro occisus est. Antigonus autē cum filio Demetrio cōgressus contra Ptholomęū & Cassandrū, atq; Lysimachum, qui Seleuci societate fulti erant, prælio uictus est. Ptholomæus iterꝫ cum Demetrio nauali prælio cōflixit: & cum omnē pene classem, atq; exercitū perdidisset, uictus in Aegyptū refugit. Hac uictoria elatus Antigonus, regem se cum Demetrio filio appellari iubet. Quod exemplum omnes secuti, regiū sibi nomē, dignitatemq; sumpserunt. Igitur Ptholomæus & Cassander, cæterique alterius factionis duces, cum decipi se ab Antigono singillatim uiderent, per epistolas se inuicem cōfirmantes, coeundi in unum tēpus, locumq; cōdicunt, & bellum aduersus Antigonum communibus uiribus instruunt. Cassander finitimorꝫ bellis implicitus, Lysimachum clarissimū inter omnes ducem, cum ingenti manu, pro se socijs in auxilium misit. Seleucus quoq; ex Asia maiore descendens, nouus Antigono hostis accessit. Hic siquidē Seleucus plurima per orietem inter socios regni Macedonici bella gessit. Principio Babyloniam bello expugnauit, & cepit. Bactrianes nouis motibus assurgentes, perdomuit: transitum deinde in Indiam fecit, quæ post mortem Alexandri ueluti detracto, excussoq; a ceruicibus iugo, præfectos eius occiderat. Adunatis itaq; copijs Ptholomæi, sociorumq; eius pugna cōmittitur. Cuius quanto potentior apparatus, tanto ruina grauior fuit. Nam in ea tunc totius pene Macedonici regni uires concider unt. In ipso bello Antigonus occisus est. Sed finis belli huius initium al

terius

terius fuit. Nam cum uictoribus de preda non conueniret, iterum in duas pa ctiones deducūtur: Seleucus Demetrio, Ptholomęus Lysimacho iungitur. Cassandro defuncto, filius Philippus succedit: sic quasi ex integro noua Macedoniæ bella nascūtur. Antigoni filius Demetrius, augmento Gręcię, & totius Macedoniæ elatus, in Asiam transire disponit. Ptholomæus aūt & Seleucus & Lysimachus experti priore certamine, quantæ uires essent cōcordiæ, iterum societate pacta, adunatisq; exercitibus bellum in Europā transferunt, aduersus Demetrium. His se comitem & belli sociū, Pyrrhus rex Epiri iungit, sperans Demetriū Macedonia posse depelli. Nec spes frustra fuit: quippe exercitu eius corrupto, ipsoq; in fugam acto, regnum Macedoniæ Pyrrhus inuasit. Lysimachus autem, qui Hellespontum regebat, post interfectionem generi sui, & necem filij, assiduis parricidijs cruentatus, a militibus proprijs deseritur. Qui ad Seleucum transeuntes, hortati sunt eum, ut Lysimacho bellum inferret. Res nanque fœdissimi spectaculi erat, duos reges, quorum Lysimachus annos natus LXXIIII. Seleucus autem LXXVII. de eripiendis alterutrum regnis concurrere, in aciē stare, arma gerere, ultimum hoc quidem bellum Alexandri commilitonum fuisse, quod ad exemplum humanæ miseriæ fuerit reseruatum: quippe cum orbem terrarum, extinctis iam XXXIIII. Alexandri ducibus, soli possiderent, angustissimos senectutis ac uitæ suæ terminos non aspicientes, angustos esse imperio suo totius mundi terminos arbitrabantur. In eo bello Lysimachus, uel amissis uel interfectis prius ante hanc pugnam quindecim liberis: postremus occisus est. Sic Lysimachi solutio finis pugnæ Macedoniæ fuit, sed nec Seleucus quidem tanta uictoria impune lætatus est. Nam neque ipse post septuagintaseptem annos quietem naturalis mortis inuenit, sed extortam sibi infeliciter uitam, uelut immatura morte finiuit: quippe insistente Ptholomæo, cuius sororem Lysimachus in matrimonio habuerat, insidijs circumuentus occisus est. Hæc sunt inter parentes, filios, fratres, ac socios consanguinitatis, societatisque commertia. Iisdem etiam diebus cum Carthaginenses assidua nec unquam satis prospera aduersus Siculos bella gererent, & Syracusas urbem Syciliæ, tunc florentissimam obsidionē cinxissent, per Agathoclem Syciliæ regem, miro circumuenti ingenio, usque ad extrema desperationis adducti sunt. Nanque Agathocles, cum apud Syracusas a Carthaginensibus obsideretur, ac se neque bello parem instructu copiarum, neque obsidionis patientem, stipendiorum sufficientia uideret: bene prouiso ac melius dissimulato consilio, in Africam cum exercitu transijt, ibi finis, quid moliatur, aperit: Deinde quid facto opus sit, docet. Ilico unanimiter naues primum, in quibus uenere succendunt, ne qua spes refugiendi, foret: dein cum omnia, quæ direxisset, prosterneret: uillas, castellaque incenderet: HANNONEM quendam cum triginta milibus Pœnorum obuium habuit, quem cum duobus milibus suorum interfecit: Ipse autem duos tantum in eo bello perdidit. Qua pugna &

Afrorum animis incredibiliter fractis, & suorum in immensum auctis, urbes castellaque expugnat: prędas ingentes agit, hostium multa milia trucidat. Castra deinde ad quintum lapidem a Carthagine statuit: ut damna rerum opulentissimarum uastationemque agrorum, & incendia uillarum, de muris ipsius urbis specularentur. Adijcit praesentibus malis tristior fama. Nam & apud Siciliam deletus cum imperatore Afrorum exercitus, nuntiatur. Quem reuera incautū ac pene otiosum Andro Agathoclis frater oppresserat. Hoc per totam Africam rumore disperso, non tributariae tantum urbes ab his, uerum etiam socij reges deficiebant. Inter quos rex quoque Cyrenarum Afellas pactus est cum Agathocle communionem belli, dum regnum Africae ardenter affectat: sed postquam in unum exercitus & castra iunxerunt, per Agathoclem blandimentis & insidijs circumuentus occisus est. Carthaginenses contractis undique copijs in bellum exarsere: quibus Agathocles habens secum Afellae copias, congreditur, eosque magno utriusque exercitus sanguine, & graui praelio superat. Hoc certaminis discrimine tanta desperatio illata est Poenis, ut nisi in exercitu Agathoclis orta seditio fuisset, transfugiturus ad eum Halmicar dux Poenorum cum exercitu fuerit. Ob quam noxam in medio foro, iussu Carthaginensium patibulo suffixus, crudele spectaculum suis prebuit. Deinde cum post mortem Agathoclis Carthaginenses Siciliam instructa classe uastarent, a Pyrrho rege Epiri ab Italia accersito terrestri naualique certamine saepe superati, nouissime ad Romana bella conuersi sunt.

Qualiter Ptholomaeus Alexādri successor, Hierosolymam dolo ceperit, multosque Iudaeorum secum captiuos in Aegyptum deduxerit. Cap. XXVII.

POst Alexandrum Ptholomaeus Lagi filius Alexandriae regnat, ut praemisimus annis XL. Nanque hic etiam Hierosolymam expugnauit, fraudibus & dolis ciuitatem die sabbatorum ingressus sub specie sacrificij, nequaquam Iudaeis resistentibus, quoniam nihil hostile existimauerunt: & ideo ociosi & insuspecti segnes erant. Qui cum sine labore ciuitatem adprehendisset, crudeliter eis dominabatur. Testis est orationis meae Ouidius Sabatarcides, qui successorum ALEXANDRI facta conscribens, superstitionem Iudaeorum, pro qua libertatem amisissent exprobrauit, cum haec diceret: Est gens, quae Iudaea dicitur, ciuitatem munitam & magnam Hierosolymam detinens, quae contra Ptholomeum regem arma sumere tentauit, & propter superfluam superstitionem, saeuissimum dominum pertulit habere. Sabatarcides quidem haec de gente Iudęorum conscripsit. PTHOLOMAEVS uero multos captiuos a montanis Iudaeae, uel a uicinis locis Hierosolymorum, id est, a Samaria uel Agarizin trahens, ad Aegyptum commigrauit: sed cum cognouisset eos quos ab Hierosolymis abstraxerat, firmos iurisiurandi, & dei cultores existere, cum Alexander ad eos legationem mitteret, sic respondissent,

Dario uiuente contra eū arma nequaq̄ sumere. Vnde post Darij expugnationem multos ad castella deputauit, & partes cum Macedonibus Alexandriæ ciues statuit fidemque ab ipsis recepit, ut nepotibus suis societatem custodirent: cum & alij non pauci Iudæi sponte ad Aegyptum peruenissent, opulentia locorum, Ptholomæique munificentia inuitati. Quorum nepotes seditiones contra Saramitas, dum suæ gentis patriam oblationem seruare festinarent, excitabant. Nam Hierosolymitæ defendebant, dicentes, suum templum sanctum existere, & immolationes illuc transmitti oportere. Sychimitæ uero, ad Garizin montem destinari iubebant. Princeps uero sacerdotum in Hierosolymis Ionias, Ioaddi filius erat: cuius filius eo mortuo, Simon successor extitit.

De prælijs, quę Tarentini cōtra Romanos, vna cum Pyrrho Epirotarum rege, qui primus elephantes in Italiam secum duxit, gesserunt, & à Romanis victi atq; edomiti, & de portentis diuersimodis, quæ eo tēpore contigerunt. Et q̄ Italia tūc vniuersa fit Romanis subiecta. Cap. XXVIII.

Eodem etiam tempore, Tarentinis Romanam forte classem prętereuntem, ex spectaculo theatri uidentibus, retracta & profligata est ab eis. Nam in portum afflictam pertraxerunt. Præfecti nauium trucidati sunt: oēs bello utiles cæsi, reliqui pretio uenditi sunt. His naq; causis bellum ingens exortum est, inter Romanos atq; Tarentinos. Vltima hęc necessitas adegit Romanos, proletarios quoq; in arma cogere, hoc est eos, qui in urbe semper sufficiendę prolis causa uacabāt, militiæ ascribere: quippe cum frustra de prole cura est, nisi rebus præsentibus cōsulatur. Itaq; irruit in uniuersos Tarentinorū fines cum Aemilio consule Romanus exercitus, igni ferroq; uastat omnia, plurima expugnat oppida, iniuriam insolenter acceptam crudeliter uindicat. Continuo Tarentinos plurimis finitimorum præsidijs fultos, maxime Pyrrhus auxit: qui etiam in se ob magnitudinem uirium consiliorumque summam belli nomenque transduxit. Tarentum uero Lacedæmoniorum opus fuit, Calabriæ quondam & Apuliæ totiusq; Lucanię caput, diuitijs, magnitudine, muris portu, ipsoq; situ mirabile. Igitur Pyrrhus semigræcam ex Lacedęmonijs conditoribus ciuitatem uindicaturus, uenit cum totis uiribus Epiri, Thessaliæ, Macedoniæ: incognitisq; in id tempus elephantis, mari, terra, uiris, equis, armis, addito insuper ferarum terrore. Quarum magnitudine ac deformitate et nouo odore simul ac stridore, Leuino consule, in prima pugna consternati Romanorum equi: cum incognitas sibi beluas, amplius quam erant horrendas suspicarentur, fugam stragemque late dederunt. Hoc bellum in Apulia, deinde in Asculo melius dimicatum est, Curio Fabricioque consulibus. Iam quippe terror beluarum exoleuerat: & Gaius Numitius quartæ legionis hastatus, unius promuscide ab'cisa, mori posse beluas ostenderat. Itaque in ipsa pila congesta sunt, & in turres uibratæ faces, tot hostium agmina, ardentibus ruinis operuerunt, nec alius cladis finis fuit, quam nox diremeret, postremusque fugientium, rex ipse a satellitibus

litibus humero saucius in armis suis ruit. Lucaniæ pugnæ ducibus hisdem quibus superius, sed bello & pace, foris & domi omnem in partem Romana uirtus tum se approbauit. Cum Pyrrhus ille terribilis postremæ pugnæ uictoriam intellecta Romanorum uirtute, facto fœdere q̃uis uinceret, in amicitiã recipi uoluit, sed abnegauit senatus. Nec alia magis quam Tarentina uictoria ostendit, populi Romani fortitudinem: senatus sapientiam, ducum magnitudinem: nec alius pulchrior in urbem, aut speciosior triumphus intrauit. Ante hunc diem nihil præter pecora Vulscorum, greges Sabinorum, carpenta Gallorum: fracta Samnitum arma uiderunt. Tum autem si captiuos, Molossi, Thessales, Macedones, Brutius, Apulus, Lucanus: si pompam, aurum, purpura, signa, tabulæ, Tarentinęq; deliciæ. Sed nihil libentius populus Romanus aspexit, quam illas quas timuerat cum turribus suis beluas: quæ non sine sensu captiuitatis, summissis ceruicibus uictores equos sequebantur. Pyrrhus igitur quarto demum anno, quo uenerat, ab Italia uictus refugit: qui apud Argos Achaiæ urbem florentissimam Spartani regni auiditate seductus, ictu saxi in prælio occubuit. Tarentini Pyrrhi morte comperta, iterum noua aduersus Romanos arma sollicitant. Carthaginensium auxilia poscunt per legatos, atque accipiunt. Conserto prælio, uicerunt Romani. Vbi iam tunc Carthaginenses, quamuis nondum hostes adiudicati, uinci tamen a Romanis se posse senserunt. Quę res occasiones tribuit bellorum atque certaminum, inter Aphricanos atque Romanos. Quæ bella diu protracta, ac nimium sæuissima utrique experti sunt populi, quamuis demum Romani, cum nimio sudore uictores existerent. Post Tarentinam uero cladem, Picentes uicti Sempronio consule, Sallentini uero Picentibus additi uicti sunt. Postremi Italorum in fidem Volsci opulentissimi Hetruscorum hac necessitate peruenerunt, implorantes opem a Romanis, aduersus seruos quondam suos: qui libertatem a dominis data, contra ipsos se erexerant, translataque in se Republica dominabantur. Sed hi quoque ex consultu senatus, duce Fabio Gurgite pœnas dederunt debitas. Sic demum subiecta, atque a Romanis domita est Italia. Licet enim dum foris gererentur hæc, quæ præmisimus, intus diuturnis morbis, ac uarijs cladibus populus affligebatur Romanus: prodigijs etiam eo tempore diuersis terrebantur. Nam & sanguis tunc e terra scaturiens emanauit, & de fontibus cruor fluxit. De cœlo uero lac in modum pluuiæ cecidit: terra etiam tremuit, cum Romani aduersus Picentes in acie, quantum iactus est teli, constitissent. Quo etiam in tempore, censu Romæ agitato, inuenta sunt ciuium Romanorum ducenta septuaginta milia. Legati Alexandrinorum a Ptholomæo primum Romam missi, amicitiam impetrauerunt. Ariminus etiam & Beneuentus ciuitates, a Romanis conditæ sunt. Appius Claudius Cæcus Romæ clarus habetur, qui aquam claudiam induxit in urbem, & uiam Appiã strauit. Serapis ingressus est Alexandriam. Sostratus Enidius forum etiã in Alexan-

dria

dria construxit. Seleucus Antiochiam, Laodiciam, Seleuciam, Apamiam, Ediſſam, Berœam, & Pelam urbes condidit: quarum Antiochiam, duodecimo anno regni ſui extruxit. Igitur poſtquam Alexandria condita eſt, quæ caput eſt regni Aegyptiorum, Alexander Magnus Macedo, annis quinque regnauit, ex quo monarchiam orbis obtinuit. Anni uero præcedentes ſeptẽ, quibus regnauerat, antequam Perſarum ſolueret potentiam, non computantur in ordine. Hic uero ubi Perſarum regni finem oſtendimus, Italiamque Romanorum ſeruitio ſubiectam, finem præſenti ſtatui imponere libro. Qui continet in ſe a reædificatione templi, uſque ad interitum Alexãdri Magni, annos circiter CLXXXVI.

LIBRI IIII. FINIS.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM Tomi prioris, Liber V.

Textus narrationis, qualiter Ptholomæus Philadelphus Eleazarum ſummum ſacerdotem Iudæorum honorauit muneribus & templum. Captiuos etiam Iudæorum vltra centum milia relaxauit. LXX. quoque ex ſenioribus ſapientiſſimis ad ſe venire fecit, & diuinas leges interpretari iuſſit. Cap. I.

PTHOLOMAEVS QVI ET PHILAdelphus, annis XXXVIII. A reædificatione uero tẽpli anni erant tranſacti CCXXVI. Pontifex uero Iudæorum Eleazarus erat, qui pro tali principatus honorem ſuſcepit cauſa. Defuncto principe ſacerdotum Onia, filius eius Simon ſucceſſor extitit: qui Iuſtus eſt appellatus propter pietatẽ quam in DEVM, & fauorem quem erga regem habuiſſe uidebatur. Quo mortuo & filium infantulum relinquente nomine Oniam, frater eius Eleazarus principatũ ſacerdotij accepit. Quem Ptholomæus liberaliter muneribus honorauit: quod ex huiuſmodi cauſa contigit: Demetrius Falerius, ſuper bibliothecam conſtitutus regis, dum ſtuderet omnia per uniuerſam terram inuẽta uolumina congregare & acquirere, ſi quid audiſſet dignum induſtria uel uoluntate regis, quem erga collectionem codicum munificenter accendi cognouerat: interrogatus a Ptholomæo, quot milia codicum haberet, cum uiginti milia iam reſpondiſſet, ſed pauco poſt tempore uſque quinquaginta milia poſſe peruenire, & nuntiatum ſibi diceret, multa apud Iudæos legum eorum eſſe conſcripta, ſtudio & bibliotheca regali digna: Nihil, inquit, prohibet tuarum pecuniarum ſumptu eas interpretari, ut in bibliotheca tua illorum quoque leges contineantur. Igitur rex optima Demetrij ſententia delectatus,

ſcripſit ad principem ſacerdotum gentis Iudææ, hoc fieri demandans. Ariſteus autem amicus regis neceſſarius, qui propter humilitatem morum ab eo dilectus eſt: cum ſæpius ante niſus eſſet, petere Ptholomæum, quatinus dimitteret captiuos Iudęos, qui ſub imperio eius eſſent: tempus hoc petitionis proſperum arbitratus, ante loquitur primatibus cuſtodum regis corporis, Soſibio, Tarentino, & Andreę: quorum ſententia confirmatus adijt regem dicens: Minime rex oportet uana nos ſpe negligenter decipi, ſed ueritatem intimare. Nam ſi legem Iudæorum non tantum tranſcribere, ſed etiam interpretari pro tua gratia ſtudemus: habes qua ratione poſſit hoc fieri, tot Iudæis in regno tuo ſeruientibus, quos benignitatem tuæ magnificentiæ decet a pręſenti iugo ſeruitutis abſoluere, ac deo qui leges eis poſuit, pro tui regni tutela mittere. Nam cum multa ſæpius indagaſſem, cognoui factorem eos omniũ deum colere: quem nos Zena, id eſt, Iouem nominamus, quod omnibus indulget zen, id eſt, uiuere. Quapropter ad honorem dei, quem maxima religione placant, liberos eos patriæ moribusq; ſuis reſtitute. Cognoſce tamen princeps, me nec affinem eis eſſe, nec ab eadem genitum natione, ut pro illis hoc ſuggeram: ſed dum omnium hominum factorem deum ſcirẽ, ſuauiter uos benefactores amplecti, ad hanc petitionẽ perueni. Poſtq̃ hoc Ariſteus locutus eſt, & rex in eũ hilari & ridenti uultu cõſpexit: Quanta, inquit, arbitraris milia poſſe dimitti? Tunc Andreas reſpondit, cum intereſſet, & dixit: Paulo plus q̃ C. milia poſſunt. Non paruam, inquit, a nobis Ariſtee donationem poſcis. Soſibio uero cum præſentibus dicente, dignum eſſe munificentia ſua, ſi deo qui regnum ei donauit, has gratiarum uices offerret: propterea lætus iuſſit ut militibus merces annonæ pręſtaretur & pro ſingulo captiuo apud eos conſtituto, darentur dragmæ CXX. De quibus etiam præcepta proponere promiſit: per quę munificentiam ſuam, & Ariſtei petitionem confirmaret. Præterea uoluntas dei affuit, per quam non tantũ illos qui a patre eius uel exercitu eius tranſlati fuiſſent, uerum etiam illos qui ſub regno eius erant, abſolutioni donaret: uel ſiqui poſtea ſuperueniſſent, pro quorum redemptione plus quam CCCC. talenta ſunt a rege largita. Ex captiuis uero & ſeruiẽtibus amplius C. milia remiſit in Iudæã. Vigentes uero corpore ac ætate numeris militaribus deſignauit: multos etiam qui fidem aulæ ſeruare potuiſſent, in palatio conſtituit. Ergo Andream primatam cuſtodum ſui corporis, & Ariſteũ dilectiſſimos, Hieroſolymam direxit, per quos primitias uotorum ad templum domini porrexit: id eſt, pateras aureas XX. argenteas XXX. crateras V. menſam uero mirabiliter fabricatam, gemmis precioſiſſimis inſertam. Deo offerẽda hęc miſit uaſa, inſuper talenta C. pro immulationibus, & alijs rebus templo neceſſarijs: Mandans Eleazaro principi ſacerdotum, eligi uiros ſeniores ex omni tribu ſapientia ac moribus ornatos VI. qui legem ſibi afferrent dei, eamq; caute ac prudenter interpretando, in Græcam transferrent linguam. Ergo cum regis epiſtola Eleazaro fuiſſe porrecta, nimium liberaliter de

beneuola uoluntate gauisus est: electis senioribus uiris LXX. legem ferentes, festinanter misit eos ad regem: postulans, ut post transcriptionem legis eam caute cum portitoribus remitteret. Igitur Alexādriam peruentum est, & ut Ptholomęus pręsentiam eorū, quos miserat cum LXX. senioribus, audiuit: statim Andream & Aristeum legatos introducere iussit. Qui uenientes, epistolas quas a principe sacerdotum deportabant, obtulerunt: & ea quæ uerbis eos differere iusserat, edixerunt. Dumque seniores cum donis, quæ regi deportanda princeps sacerdotum eis dederat, aduenissent in præsentiam Ptholomæi cum uoluminibus, in quibus literis aureis cō scriptę leges continebantur: rex eos de codicibus percontatus est. Cum reuelarent & ostenderent tenuitatem membranæ, uel incomprehensibilem eorum compaginem: rex miratus est, quod ita fuissent compacti. Dumque hoc diutius fecisset: Gratias ago, inquit, uobis quidem quod uenistis, maiores uero illi, qui uos destinauit: sed ante omnes deo, cuius hæ leges uenerandæ probantur. Cumque clamassent seniores, & hi, qui in præsenti erant, orantes prospera regi diuinitus euenire: nimium delectatus, prorupit in lachrymas. Nam sæpius natura hoc pro summo gaudio patitur, quod etiam dolentibus solet accidere. Et tunc iussit codices primatibus officij designari. Viros autem osculatus, æquum dixit esse primum ad eos facere sermonem de his, pro quibus essent uocati. Imo & diē, quo ad eum fuissent deducti, clarum singulis annis per totum uitæ suæ tempus se celebrare promisit. Nam euenit eundem esse præsentiæ illorum, & uictoriæ diem, quo Antigonum nauali prælio uicerat. Epulari etiam secum eos præcepit, hospitiaque in arce denuntiauit eis omnia deputari. Nicanor autem, super susceptionem peregrinorum constitutus, Dorotheum uocans, qui de his curam habebat: iussit singulis necessaria præparare. Nam ita dispositum a rege fuerat, ut alimenta, quibus singulæ ciuitates utuntur, exhiberentur indulgentia consuetudini peregrinorum ad eos uenientium, & eis omnia pararentur, quatenus cibis solitis, magis delectarentur, ne forsan corrupti extraneis grauarentur. Quod & circa istos effectum est. Dorotheo uero, quem pro synceritate uitæ super hoc rex constituerat, per quem & præparauerat omnia quæ ad huiusmodi conuiuia conuenirent, hoc implente: in duas partes eos discumbere præcepit. Partem quidem mediam eorum, ad dexteram suam, reliquos autem post eius accubitum: nihil prætermittens, quod ad eorum honorificentiam pertineret. Postquam autem ita discubuerunt, iussit Dorotheo solita ministrare, quibus omnes Iudæi ad eum uenientes utebantur. Tunc itaque sacros præcones & immolatores & alios, qui uota faciunt, recusauit: & unum a senioribus nomine Helisæum sacerdotem existentem repetiuit facere orationem. Qui in medio stans, regi bona & subiectis eius optauit, & plausus cum gaudio & clamore omnium surrexerunt, & desidentes ad epulationem & delitias, pariter secum epulari iussit. Præterea autem rex, quantum satis ei uisum est, cœpit philosophari, & unum-

 quenque

quenque eorum naturales percontari sermones, & ad contemplationem quæstionis accendere. Caute illis ad omnia respondentibus, quæ eis obiecta essent, & explanantibus: gauisus, per duodecim dies hoc conuiuium construxit. Et qui uult singula cognoscere, quæ in conuiuio præparata sunt, legat uolumina Aristei, quæ propter hæc conscripserat, & agnoscet. Mirante uero eo non tantum rege, sed etiam Menedimo philosopho, destitit. Dicebat autem rex maxima bona sibi præsentia eorum fieri. Nam profuisse ei, quod didicisset ab illis, quemadmodum deberet. Iussit autem singulis dari talenta, ac deputauit illis, qui eos perducere ad diuersorium deberent. Postquam uero tres excesserunt dies, congregans eos Demetrius & transiens pontem, abijt in partes Aquiloni coniunctas, consiliumque fecit in domo prope littus stante & apta secretis ad cogitationem negotiorum. Vbi eos perducens, petebat omnia, quæ opus habebant ad legis interpretationem ipsis præsentibus, ut incessanter opus implerent. Cumque illi munificenter & laboriose cautam interpretationem facerent, usque ad horam nonam in hoc sedentes ad curam corporis uertebantur. Ita eos inuitante Dorotheo & opulenter conuersationis salubria præbente, multaque etiam ex his, quæ regi parabantur, mane ad aulam uenientes, Ptholomæum salutabant: & rursus ad eundem locum redibant, & manus in mari lauantes, & seipsos purificantes: ita legis interpretationi uacabant. Itaque transcripta lege, & opera interpretationis ad effectum per septuaginta duos dies transacta, congregans DEMETRIVS Iudæos omnes, ad locum in quo translatæ leges fuerant: præsentibus etiam interpretibus legit eas. Cumque multitudo amplexa legem & seniores eius interpretes, DEMETRIVM eo quod magnarum rerum inuentor esse uideretur, laudasset: rogauit etiam ut præsidibus suis daretur legenda. Et petierunt omnes sacerdotes, interpretes, seniores, & præpositi gentis: ut bene interpretata permaneret immobilis. Cumque sententiam laudassent omnes, iusserunt si quid, aut superfluum, aut nimis aliquid scriptum uiderent in lege, hoc respicerent, & manifestum facientes emendarent: hoc castigantes, ut quod semel iudicatum fuerat, bene se habere, sempiterna memoria permaneret. Gauisus ergo rex, & uidens uoluntatem suam ad utilem rem esse perfectam, & delectatus relictis legibus, & sensum & sapientiam & legis labores obstupescens, ad DEMETRIVM sermones facere cœpit: quod tam mira existente legislatione, nemo neque historiographus, nec poeta meminisset eius. Cui DEMETRIVS respondit, neminem ausum fuisse harum legum tangere conscriptionem: quod diuinæ & uenerabiles essent. Significabat uero, qualiter Theopompus uolens in historia aliquid de his conscribere, sit mente turbatus plus triginta diebus: & cum humilitate a deo ueniam supplicabat, dum inde clementiam sibi factam suspicatus esset. Nec non & in somnis uidit, quod ei hoc ideo accidisset, quia diuinas scrutatus esset leges,

& pro-

& proferre eas ad homines impuros uellet. Cumque conscribere quieuisset, recepisset sensum. Referebat autem & de Theotecto, tragœdiarum poeta, dicens: quia cum nisus fuisset in aliquo dramate horum meminisse, quæ in diuino uolumine continentur, oculis obscuratis, recognouit causam suę cæcitatis, & ita liberatus est a passione, deo ueniam indulgente. Hæc ergo rex pure suscipiens, petiuit interpretes frequenter ad se de Iudæa proficisci. Hoc enim ad honorem & donationem ab eo profuturum. Nunc uero iustum esse dimitti eos dicebat. Sponte autem ad eum uenientes, omnia quæ æquum esset sapientiã eorum impetrare, & pro sua maiestate digne largiri promisit. Et tunc quidem remisit eos rex, donans unicuique optimas stolas, & auri talenta duo, & calicem unius talenti, totumq; conuiuij thorum. Principi autem sacerdotum Eleazaro destinauit per eos lectos cum argenteis pedibus decem, & conuenientem eis supellectilem, & calicem talentorum triginta: insuper stolas decem, & purpuram, & coronam decoram, & lineas de bysso centum. Præterea & pateras, & trullam, & libatoria, & crateras aureas duas, deo uouendas. Petiuit autem eum & per epistolas, ut si quis ex his uiris uoluisset reuerti ad se, eum permitteret, eo quod nimium delectaretur cum eruditis semper habere sermonem, & diuitias suas libenter talibus impartiri. Huiusmodi quidem regiam magnificẽtiam ad honorem & gloriam Iudæorum, a Ptholomæo nomine Philadelpho fieri cõtigit. Impetrauerunt autem & a regibus Asiæ honorem: quoniam cum eis castrametati sunt. Nam Seleucus nomine Nicanor, in ciuitatibus quas per Asiam ædificauerat, & in inferiore Syria & ipsa metropoli Antiochia Republica sua dignos eos effecit, & æquum eis honorem, cum habitatoribus Macedonibus & Græcis deputauit.

De diuersis inter Romanos & Carthaginenses terra, marique prælijs, & innumera multitudine ex vtrisque partibus hominum interfecta, quæ continua miserorum bella per annos uigintiquinque durauerunt. Cap. II.

CVM hæc, quæ præmisimus, sub Ptholomæo in Iudæa atque Aegypto ita se haberent: Romani Appium Claudium consulem, Mamertinis auxilia deposcentibus, contra Ieronem Syracusanum regem potentissimum, & Pœnorum copias, quas ipse rex conduxerat, miserunt. Qui tamen celeriter Syracusanos, Pœnosque superauit, ut ipse quoque rex, rerum magnitudine perterritus, ante se uictum, quam congressum fuisse, prodiderit. Qui cum uiribus infractis pacem rogaret, multatus argenti talentis ducentis accepit. Consules uero Hannibalem Pœnorum imperatorem, dum in Agrigento Siciliæ ciuitate, obsidione cinxissent, ad summam egestatem eum perductum, inopia consumpsisset: nisi Hanno nouus imperator Carthaginensium, cum equitibus mille quingentis, & triginta milibus peditum, & triginta elephantis, ex improuiso in-

tercessisset, expugnationemque ciuitatis paulisper distulisset. Sed continuo ciuitas capta est, Poeni maximo bello uicti & profligati, undecim elephanti in potestatem redacti, Agrigētini sub corona omnes uenditi sunt. Hannibal senior cum paucis effugit. Qui cum iterum oram Italiae maritimam instructa classe septuaginta nauium uastaret, Romani & ipsi classem fabricari atque instrui praeceperunt, quod Diulus consul celeriter impleuit. Nam intra quadraginta dies, quam arbores caesae erant, centum triginta nauium classis deducta, in ancoris stetit. Asina Cornelius consul, fraude Punica, dum ad Lipparam insulam perueniret, ab Hannabile captus in uinculis necatus est. Quem mox Diulus alter consul, ut occisum audiuit, commisso nauali praelio uindicauit. Nam Hannibal cum perditionem sui exercitus cerneret, amissa naui qua uehebatur, scapha subductus aufugit. Hanno uero, qui in loco eius subrogatus fuerat, a Scipione consule dehinc interfectus est. Hinc enim Calatinus consul Romanorum, dum Camarinam Siciliae urbem peteret, temere in angustias deduxit exercitum, quas Poenorum copiae iam dudum praestruxerant. Qui cum resistere uel euadere non posset, Calpurnij Flammae uirtute liberatus est. Siciliae nanque urbes Romanis subiectae sunt. Consules uero dum in Aphricam bellum transferre niterentur, cum trecentis triginta nauibus Siciliam petierunt. Quibus Hamilcar Poenorum imperator & Hanno classi praefectus occurrit. Conserto nauali praelio, Carthaginenses in fugam uersi, sexaginta & quatuor naues perdiderunt. Victores consules, in Aphricam transuecti sunt, primamque omnium Clupeam urbem in deditionem receperunt. Inde CARTHAGINEM petentes, trecenta aut eo amplius castella populati sunt, infesta Carthagini signa circumtulerunt. Manlius consul Aphrica cum uictrici classe decedens, septem & uiginti milia captiuorum, cum ingentibus spolijs Romam reuexit. Regulus bellum Carthaginense sortitus, iter cum exercitu faciens, haud procul a flumine BAGRADA, castra constituit. Vbi cum plurimos militum, aquandi necessitate ad flumen descendentes, serpens mirae magnitudinis deuoraret, Regulus ad expugnandam bestiam cum exercitu profectus est. Sed nil in tergo eius proficientibus iaculis, atque omnium telorum ictu irrito, quae per horrendam squamarum cratem, quasi per obliquam scutorum testudinem, labebantur: mirumque in modum ne corpus laederetur, ipso corpore pellebantur, cum insuper magnam multitudinem morsu communi, impetu proteri, halitu etiam pestifero exanimari uideret, balistas afferri imperat, per quas murale saxum, spinae eius incussum, compagem totius corporis soluit. Bestia ergo, quae tam diu tot iaculis inuulnerabilis obstitit, ad unius saxi ictum debilis cessit, & mox circumuenta telis, facile oppressa est. Corium autem eius ROMAM deuectum, quod fuisse centum uiginti pedum ferunt, aliquandiu cunctis miraculo fuit. Regulus aduersum tres imperatores, id est, HASDRVBALES duos

duos, & accitum ex Sicilia Hamilcarem, atrocissimum bellum gessit: in quo cęsa sunt Carthaginensiũ decem & septem milia, capta autem quinque milia, octo & decem elephanti adducti: oppida octogintaduo in deditionem cessere Romanis. Carthaginenses fracti bellis, & cladibus exinaniti, pacem a Regulo poposcerunt. Sed cum intollerabiles & duras conditiones pacis audissent, tutius rati sese armatos mori, quam miseros uiuere, precio non solum Hispanorum uel Gallorum auxilia, quae iam dudum plurima habebant, sed etiam Graecorum comparanda duxerunt. Itaque Xantippum Lacedaemoniorũ regem cum auxilijs accitum, ducẽ bello prefecerũt. Xantippus inspectis Poenorum copijs atque in campum deductis, longe in melius mutato apparatu, pugnam cum Romanis conseruit. Ingens ibi ruina Romanorum uirium fuit. Nam triginta milia militum Romanorum in illa tunc congressione prostrata sunt. Regulus ille dux uir nobilis, cum quingentis uiris captus est, & in catenas coniectus. Decimo demum anno Punici belli nobilis triumphum Carthaginensibus praebuit. Xantippus tam audacis facti conscius, rerum instabilium mutationem timens: ilico ex Africa migrauit in Graeciam. Igitur Aemilius Paulus & Fuluius nobilior consules, audita captiuitate Reguli & clade exercitus Romani, transire in Africam cum classe trecentarum nauium iussi, Clupeam petunt. Eo confestim Carthaginenses cum pari classe uenerunt. Nec differri potuit nauale certamen. Centum & quatuor naues Carthaginensium dimersae, triginta cum pugnatoribus captae: praeterea triginta et quinque milia militum ex ipsis caesa sunt. Romanorum autem nouem nauibus depressis, mille centum periere milites: consules apud Clupeam castra posuerunt. Duo Hannones imperatores Poenorum, eo rursus cum magno exercitu cõuenerunt, praelioque commisso nouem milia militum perdiderunt. Sed ut tunc apud Romanos, nunquam diuturna felicitas erat: nam qualescunque successus, magnis continuo malorum molibus obruebantur. Cum Romana classis ad Italiam praedis onusta remearet, infando naufragio euersa est. Nam de trecentis nauibus ducentae uiginti perierunt, octoginta uix abiectis oneribus liberatae sunt. Hinc Hasdrubal nouus Carthaginensium imperator, cum elephantis centum triginta, & equitum, peditumque amplius triginta milibus, Lilibeum uenit ex Aphrica, & continuo cum Metello consule apud Panhormum pugnam conseruit. Sed Metellus uim magnam beluarum timens, prius eas magno usus consilio, uel in fugam uel in mortem egit, & sic facile quamuis magnam uim hostium superauit. Viginti milia Carthaginensium in eo praelio caesa sunt. Elephanti quoque sex & uiginti interfecti, centum & quatuor capti, & per Italiam ducti: maximum Italicis gentibus spectaculum praebuerunt. Hasdrubal cum paucis Lilibeum profugit: atque absens a Poenis capite damnatus est. Post haec fessi tot malis Carthaginenses, petendam esse pacem a Romanis decreuerunt. Ad quam rem Attilium Regulum ducem Romanorum, quem iam per quinque an-

nos captiuum detinebant, inter cæteros legatos præcipue mittendum putauerunt, quem non impetrata pace, ab Italia reuersum, resectis palpebris illigatum in machina, iugulando necauerunt. Interea Lutatius cum classe trecentarum nauium in Siciliam trāsuectus, dum apud Drepanum ciuitatem, pugnam conseruisset: transfixo fœmore acerrime, cum iam obrueretur, ereptus est. Porro autem Pœni cum CCCC. nauibus, magnisq; copijs, ad Siciliam duce Hannone concurrunt: nec tamen Lutatius segnior, imo cōsilia Pœnorum mira celeritate præuenit. Postq̄ proximę sibi utrorumq; classes apud Aegades insulas, per totam noctem interiectis propemodum ancoris constiterunt: Orta luce, prior Lutatius signum bello dedit. Crudescente pugna uictus Hanno, nauem auertit, & dux fugę primus fuit: aliquāta cum eo pars exercitus sui Aphricam petijt, alij confugere Lilibeum. LXIII. Punicæ naues captę sunt, CXXV. demersæ, XXXII. milia hominum capta, cæsa XIIII. milia fuere. Romanorum autem XII. naues demersæ sunt. Lutatius deinde ad Ericinam ciuitatem, quam Pœni tenebāt, uenit: ibiq; * multos Carthaginensium conserta pugna interfecit. Tunc Carthaginenses præcipiti festinatione ad Lutatium cōsulem, ac deinde Romam mittunt, orant pacem. Quam conditionibus ante propositis, ilico consequuntur. Conditiones autem erant, ut Sicilia, Sardiniaque decederent, proque impensis bellicis puri argenti tria milia talentorum Euboicorum, æquis pensionibus per annos uiginti penderent. Huius pacis conditio habita est, post annum tertium & uicesimum: ex quo bellum Punicum primum fuerat inchoatum.

Alias, II. M.

Quo tempore ignis & inundatio aquarum insolita pene vrbem deleuerunt. Cap. III.

QVO etiam tempore diuersæ ignium, aquarumque clades pene cōsumpserunt urbem. Nam Tyberis insolitis auctus imbribus & ultra opinionem, uel diuturnitate uel magnitudine redundans: omnia Romæ ædificia in plano posita deleuit. Ignis etiam incertum unde surrexerit: plurimas ciuitatis partes peruagatus, hominum domorumque miserabilem stragem fecit. Dehinc cum omnia in circuitu fori depopularetur, ædem Vestæ corripuit: ignem illum, qui æternus putabatur, temporarius ignis oppressit. Quibus diebus argenteus numus primum in urbe est figuratus. Antiochus uero, qui & Soter, post Seleucum in Syria & Asia regnabat: quoniam Seleucus Demetrio capto, in Sicilia destructo regno Asiæ, ex utroque regno, id est, Asiæ & Syriæ, unum fecerat imperium.

Regnante Ptholomęo Euergete, Iesus librum Sapientiæ cōposuit, Iosephus autem Iudæ regis gratiam intantum promeruit, vt dux nō solum Iudæ & Samariæ, sed etiam Syriæ & Phœnicis constitueretur. Cap. IIII.

PTHOLOMAEVS Euergetes annis uiginti sex. A reædificatione uero templi, anni erant transacti ducenti sexagintaquatuor, sub quo Iesus filius Sirach Sapientiæ librū cōposuit. Principatū uero sacerdotij, defuncto Elezaro patruus eius Manasses suscepit.

Cuius

Cuius post uitæ finem, Onias successit: filius existens Simonis, cognomine iusti. Qui Simon, frater Eleazari, sicut prædiximus, erat. Qui Onias paruulus mente, & pecunijs auarus existens, pro populo regibus uectigal, quod patres eius ex proprijs dabant expensis, id est, uiginti talenta pecuniarum non reddens: ad iram regem Ptholomæum commouit. Qui per legatum Oniam culpans non reddentem tributa: interminabatur ad iugera terram Iudæorum metiri, & milites illuc ad habitandum, mittere uelle, si non ilico eius consueta redderentur tributa. Quæ res Iudæis maximum incussit pauorem, quamuis Oniam auaritiæ deditum, minime flecteret. Sed dum hæc eius sororis filius Iosephus cognouisset, ultro se legatum ad Ptholomæum populi necessitate obtulit, uir sagacissimus, & inter suos nobiles. Qui apud Ptholomæum tantam promeruit ob plurima familiaritatem obsequia, ut non solum populum suum ab imminenti liberaret periculo, sed etiam dux Iudææ atque humilis Syriæ, seu finitimarum regionum constitueretur: Is nanque uiginti & duobus annis Syriæ tributa & Phœnicis atque Samariæ dispensauit. Qui populum Iudæorum a paupertate & debilitate ad clarissimas rerum causas usque perduxit. Defuncto autem Iosepho, populum contigit Iudæorum seditionē pati, propter filios eius. Nam maiores natu, liuore excitati, inuidiæ aduersus Hircanum, ultimum Iosephi filiorum propter sagacitatem atque animi agilitatem, seu gratiam quam apud Ptholomæum regem adeptus fuerat: bellum gerentibus dissensit ab inuicem multitudo. Plures quidem maioribus auxilium ferebant cum principe sacerdotum Simone, qui cognatus eorum & affinis erat. Hic enim Simon principatum sacerdotij defuncto eius patre Onia susceperat. Igitur HIRCANVS descendens ab Hierosolyma trans Iordanem, ubi turrim ædificauit fortissimam ex lapide albo construens eam, & totam usque ad terram sculpsit, animalibus diuersis, & reliquis mirabilibus ædificijs locum muniuit, quem Tyrum nuncupauit.

Eodem tempore Parthi à iugo Macedonū recedunt, Romani per anni vnius spacium pacifice sine bello degerunt: quod eis non contigerat per annorum spacium quadringentorum quinquaginta, id est, à tempore Numæ regis. Hinc sequūtur ingentia & grauia bella, quæ inter Romanos & Gallos atque Histros, Illyriosque gesta sunt. Cap. V.

PARTHI uero eo tempore ab imperio Macedonum recesserunt, quibus regnauit primus ARSACES, unde & Arsacides dicti. Macedoniæ uero DEMETRIVS, post Antigonum regnauit. Apud Romanos uero, post primum Punicum bellum, Romani per anni spacium, sine bellicis conflictationibus quieuerunt: portæque Iani clausæ sunt: post annos scilicet quadringentos quinquaginta, id est, a Numa successore Romuli, sub quo pacifice degerant, usque ad prædictum tempus. Hinc sequenti anno Romanorum legati, ab Illyricis interfecti sunt, post cum ipsis atrocissimum bellum gestum est: in quo multis oppidis populisque deletis, reliqui se Fuluio & Posthumio cōsulibus dediderunt. Hinc

Senatus magna fortitudine consternatus, defectione Cisalpinæ Galliæ cum etiam ex ulteriori Gallia, ingens aduentare exercitus nuntiaretur, maxime Gestatorum, quod nomen non gentis, sed mercennariorum Gallorum est. Itaque permoti consules totius Italiæ ad præsidium imperij contraxere uires. Quo facto, in utriusque consulis exercitu octingenta milia armatorum fuisse referuntur, sicut Fabius historicus, qui eidem bello interfuit, scripsit, ex quibus Romanorum & Campanorum fuerunt peditum trecenta quadraginta octo milia ducenti: equitum uero uiginti sex milia sexcenti, & cætera multitudo sociorum fuit. Commisso prælio apud Arretium, Atilius consul occisus est* octingenti octoginta milia Romanorum. Nec saltem tanta, quanta eos terrere debuit, cæsa sui parte, fugerunt. Nam tria milia eorum tunc interfecta historici tradunt. Quod ideo ignominiosius turpiusque est, tam paucis amissis, tanta agmina diffugisse: quia se in alijs uictorijs, non uiribus animorum præualuisse, sed bellorum experientia prouentibus prodiderunt. Quis enim crediderit in exercitu Romanorum numerum istum fuisse saltem, non dico fugisse? Post hæc secundum cum Gallis prælium gestum est: in quo plane quadraginta milia Gallorum trucidata sunt. Sequenti anno Manlius Torquatus, & Fuluius Flaccus consules: primi trans Padum Romanas duxere legiones. Pugnatum est ibi cum Insubribus Gallis, quorum interfecta sunt uiginti tria milia, quinque milia capta sunt. Eo deinde anno qui huic proximus fuit: dira miseram urbem terruere prodigia. Misera utique quæ hinc fremitu hostium, inde nequitia dæmonum terrebatur. Namque in Piceno, flumen sanguine effluxit, & apud Tuscos coelum ardere uisum est, & Arimini nocte multam lucem clarami effulsisse, ac tres lunas distantibus coeli regionibus exortas apparuisse. Tunc quoque magno terræmotu Caria & Rodus insulæ adeo concussæ sunt, ut labentibus uulgo tectis, ingens quoque ille colossus rueret. Eodem anno Flaminius consul contemptis auspicijs, quibus pugnare prohibebatur, aduersum Gallos conflixit & uicit. In quo bello nouem milia Gallorum cæsa, septem & decem milia capta sunt. Post hæc Claudius consul Gestatorum triginta milia deleuit, ubi etiam ipse Iudomarum regem in primã aciem progressus occidit: & inter multa Insubrium, quæ ad deditionem coegerat oppida, Mediolanum quoque urbem florentissimam cepit. Deinde Histri noui hostes excitati sunt: quos Cornelius Minutiusque consules multo quidem Romanorum sanguine subegerunt. Quibus diebus Q. ENNIVS poeta claruit: qui Romam translatus habitauit in monte Auentino, parco admodum sumptu, & unius ancillæ ministerio contẽtus, Zeno stoicus moritur, Antigonus uero successor Demetrij Macedonum rex, Atheniensibus libertatem reddidit.

*Alias, septingenti.

Ptholomæo Philopatre regnante, Iudæorum sexaginta milia ab Antiocho sunt interfecta, & ea ab eo passi sunt, quæ in tertio continentur Macchabæorum libro. Cap. VI.

PTholomæus Philopater, annis septem & decem. A reædificatione uero templi, anni ducenti nonaginta erant. Sub hoc item principe uexati Iudæi, & sexaginta milia eorum cæsa. Ab Antiogo rege Syriæ, & ea, quæ in tertio Machabæorum libro scripta sunt, euenisse referuntur. Igitur Iudæos eo in tempore, ab Antiocho Magno Asiam regente, multa contigit tolerasse mala: dum terra eorum diuersis calamitatibus subiaceret, cum illis, qui humilem Syriam habitare uidebantur. Nam cum Antiochus pugnasset contra Eupatorē Ptholomæum, & eius filium Ptholomæum cognomine Epiphanem, laborare contigit Iudæos Antiocho uincente eadem pati, ut pares existerent: naui turbatæ & tempestatibus fluctuanti: dum inter felicitatem & calamitatem Antiochi fuissent communiter constituti. Cumque uicisset Ptholomęum Antiochus, Iudæam capiens crudeliter eam afflixit. Pontifex uero Iudæorum Onias erat, existens filius Simonis, ad quem rex Spartanorum, (id est, Lacedæmoniorum,) Arius nomine legationem direxit, & epistolas, in quibus cōtinebatur, Iudæos & Lacedæmones ex uno extitisse genere, & familiaritatem cum Abraham socialiter habuisse: iustum ergo esse, ut fratres existerent, & per legatos quæ necessaria adiudicarent, peterent: eorumque propria reputarent communia. Rex uero Macedonum Philippus erat.

Quibus diebus infestissimus Romanorū hostis Hannibal, cum copioso exercitu de Hispania profectus, in Italiam uenit. In qua decē & tres annos continuo perseuerans, quàm grauia & quanta cum Romanis gesserit bella, Romanosque attriuerit, usque ad ultimam pene desperationem: Et qualiter ab Italia reuocatus in Aphricam, & in ea uictus sit à Scipione, cum ante uictor frequentissime extitisset. Et dum à domestico Romani premerētur hoste, quem in patria ferre nequibant, cum quibus externis populis susceperit bella. Cap. VII.

IGITVR Romani infestissimum atque intolerabilem hostem Hannibalem eo tempore perpessi sunt. Quod eo modo contigit, Carthaginenses nanque grauiter ferebant, quod dudum domini gentium, insularumque tributa darent, quę prius accipere solebant. Vrebat nobilem populum ablatum mare, insulæ raptæ. Hinc ultionem puer Hānibal ad aram iurauerat patris sui Hamilcaris. Igitur in causam belli Saguntus Hispaniæ nobilis & opulenta ciuitas amica Romani populi electa est. Quam Hannibal causas nouorum motuum quærens, primum bello petit, deinde obsidione cinxit: fame excruciauit, octauo demum mense deleuit. Legatos etiam quos Romani propter sociam ciuitatem direxerant: a suo iniuriosissime conspectu absterruit. Inde PIRINEVM montem transgressus, inter ferocissimas Gallorum gentes, ferro uiam aperuit, & nono decimum die a PIRINEO ad Alpes peruenit. Vbi dum montanos Gallos repellere eum ab ascensu obnitentes bello superat, atque inuias rupes igni, ferroque rescindit, ibi triduo commoratus, quinto demum die, cum maximo labore ad plana peruenit. Fuisse tunc exercitum eius

eius in centum milibus peditum, & uiginti milibus equitum, definiunt. Scipio consul Hannibali primus occurrit, commissoque prælio apud Ticinum, ipse Scipio grauiter uulneratus, per Scipionem filium admodum prętextatum (qui post Aphricanus cognominatus est,) ab ipsa morte Pœnorum dux liberatus euasit. Cæsus est ibi oīs pene Romanus exercitus. Pugnatum deinde eodem consule, ad flumen Trebiam, iterumq; Romani pari clade superati sunt. Sempronius cōsul cognito collegę casu, a Sicilia cum exercitu rediit. Qui similiter apud eundem fluuiū congressus, amisso exercitu pene solus euasit. In eo tamen bello etiam Hannibal sauciatus est. Qui postea cum in Hetruriam primo uere transiret, in summo Appennino tempestate correptus, biduo continuo immobiliter cum exercitu niuibus conclusus & onustus obriguit. Vbi magnus hominum numerus, iumēta com plurima, elephanti autem pene omnes frigoris acerbitate perierunt. At uero alter tunc Scipio, frater consulis Scipionis, in Hispania plurima bella gessit. Magonem quoq; Pœnorꝝ ducem bello uicit & cepit. Diris tunc etiam Romani prodigiis territi sunt. Nam & solis orbis minui uisus est, & apud Arpos parmæ in cœlo uisæ, sol quoq; pugnasse cum luna apud Capemenas, interdiu duas lunas ortas, in Sardinia sanguine duo scuta sudasse apud Falices cœlum scindi uelut magno hiatu uisum, apud Antium metentibus cruentas spicas in corbē decidisse. Igitur Hannibal sciens Flaminium consulem solum in castris esse, quo celerius imparatum obrueret, primo uere progressus, arripuit propiorem, sed palustrem uiam, & tum forte Sarnus late redundans, pendulos & dissolutos cāpos reliquerat. De quibus dictum est: & quæ rigat ęquora Sarnus. In q̄s cum exercitu progressus Hannibal, nebulis maxime quæ de palude exhalabant, prospectum auferētibus magnam partem sociorꝝ iumentorumq; perdidit. Ipse autem uni elephanti qui solus superfuerat supersedens, uix difficultatem itineris euasit. Sed oculum (quo iamdudum ęger erat) uiolentia frigoris, uigiliarꝝ, ac laboris, amisit. Vbi uero proximus castris Flaminii consulis fuit, uastatione circumiacentium locorꝝ Flaminium in bellum excitauit. Hæc pugna ad Transimenum lacum facta est, ubi exercitus Romanus infelicissime arte circumuentus Hannibalis, funditus trucidatus est. Ipse quoq; consul occisus est, uiginti quinq; milia Romanorꝝ in eo prælio cæsa, sex milia capta referūtur. De exercitu Hannibalis duo milia ceciderunt. Famosum hoc apud Transimenum lacum certamen fuit, tanta clade Romana maxime cum ita intentus pugnantium* extiterit, ut grauissimum terræmotum, qui tunc forte tam uehemens factus est, ut urbes diruisse, montes transtulisse, discidisse rupes, & flumina retrorsum coegisse referatur, pugnantes omnino non senserint. Hinc consules Lucius Aemilius, Terentius Varro contra Hannibalem missi sunt. Sed impatientia VARRONIS consulis infelicissime apud Cannas Apulię uicum, omnes pene Romanę spei uires perierunt. Nam in ea pugna quadraginta quatuor milia Romanorū interfecta sunt.

*Alias, pugnantiū animus.

Quamq̄

Quamquam de exercitu Hannibalis magna pars cæsa est, nullo tamen Punico bello Romani adeo ad extremam internitionem adducti sunt. Perijt enim in eo bello consul Aemilius Paulus, consulares aũt prætorij uiri uiginti interfecti sunt: senatores uel capti uel occisi sunt triginta: nobiles uiri trecenti: pedestrium militum quadraginta milia: equitum tria milia quingenti. Varro consul cum quinquaginta equitibus Venusium fugit. Nec dubium est ultimum illum diem Romani status futurum fuisse, si Hannibal mox post uictoriam, ad peruadendam urbem contendisset. Hannibal in testimonium uictoriæ suæ tres modios anulorum aureorum Carthaginem misit: quos ex manibus interfectorum equitum Romanorum, senatorumque detraxerat. Vsqueadeo autem ultima desperatio Reipublicæ apud residuos Romanos fuit: ut senatores de relinquenda Italia, sedibusque quærendis, consilium ineundum putarent. Quod authore Cecilio Metello confirmatum fuisset, nisi Cornelius Scipio, tribunus tunc militum, idem qui post Aphricanus, districto gladio eum deterruisset: ac potius pro patriæ defensione in sua uerba iurare coegisset. Romani ad spem uitæ quasi ab inferis respirare ausi, dictatorem decimum IVNIVM creant. Qui delecto habitu ab annis decem & septem, immaturæ inordinatæque militiæ, quatuor legiones undecunque contraxit. Tunc etiam seruos spectati roboris, ac uoluntatis * uel si ita opus fuit, publico precio emptos, sub titulo libertatis, sacramento militiæ adegit, & arma quæ deerant, templis detraxerunt, egenti ærario priuatæ opes refusæ sunt. Ita equester ordo, ita plebs trepida, oblita studiorum in commune consuluit. IVNIVS itaque dictator antiquum quoque Romanæ miseriæ factum recolens, per supplementa exercitus edicto, uelut asylo patefacto, homines quicunque sceleribus, ac debitis obnoxij essent, impunitate promissa, militiæ mancipauit. Quorum numerum ad sex milia uirorum fuit. Campania uero, uel potius omnis Italia, ad Hannibalem desperata penitus Romani status reparatione defecit. Post hoc Lucius Posthumus prætor aduersus Gallos pugnare missus, cum exercitu cæsus est. Deinde Sempronio Graccho, Q. Fabio Maximo consulibus, Claudius Marcellus ex prætore proconsul designatus, Hannibalis exercitum prælio fudit primusq; post tantas Reipublicę ruinas, spem fecit Hannibalem posse superari. Scipiones autem in Hispania Hasdrubalem Pœnorũ imperatorem ad Italiã exercitum comparantem, grauissimo bello oppresserunt. Nam XXXV. milia militum de exercitu eius, uel cęde, uel captione minuerunt. Celtiberos milites quam prima externã manum Romani in castris habere cœperunt, precio solicitatos ab hostium societate in sua castra duxerunt. Sẽpronius Gracchus proconsul ab hospite suo Lucano q̃dam in insidias inductus occisus est. Centenimus Penula centurio decerni sibi ultro bellũ aduersum Hannibalem petiit, a quo cum VIII. milibus militum, q̃s in aciem adduxerat cęsus est. Post hũc Gneus Fuluius prætor ab Hãnibale uictus, amisso exercitu uix euasit.

* Alias, additur ob latos.

Eo

Eo tempore cum unum domesticum, ut diximus, bellum ferre nullo modo posset, tria insuper trāsmarina bella fuisse suscepta, unum in Macedonia contra Philippum potentissimum Macedoniæ regem: alterum in Hispania contra Hasdrubalem Hannibalis fratrem: tertium in Sardinia cōtra Sardos, & alterum Hasdrubalem Carthaginensium ducē: extra hoc quartum Hannibalis, quo in Italia premebantur, et tamen fortis in alterutrum desperatione in meliora profecit. Nam in his omnibus desperando pugnarunt: pugnando uicerunt. Decimo anno postq̄ Hannibal in Italiā uenerat, Gneo Fuluio Publio cōsule, Hannibal de Campania mouit exercitum, et cum ingēti clade oīm, per Sedecinum Suessanumq; agrum uia Latina profectus ad Anianum fluuium tribus miliaribus ab urbe consedit, incredibili totius ciuitatis metu. Cum senatus populusq; curis trepidus, matronæ quoq; amentes pauore, per propugnacula currerent, & conuehere in muros saxa, primęq; pro muris pugnare gestirent. Ipse autem Hannibal cum expeditis equitibus usq; ad portam Collatinā infestus accessit. Deinde omnes copias in aciem direxit. Sed & consules Fuluius cum proconsule non detrectauere pugnam. At ubi expositę utrimq; acies constiterunt in conspectu Romę pręmium uictoris futuræ: tantus subito se imber e nubibus grandine mixtus effudit, ut turbata agmina, uix armis retentis, in sua se castra colligerent Deinde cum serenitate reddita, in campum copiæ atq; aciem redissent, rursum uiolentia fusa tempestas, maiore metu mortalium audatiam coercuit, territosq; exercitus refugere in tētoria coegit. Tunc conuersus in regionem Hannibal dixisse fertur: Potiundæ sibi Romæ, modo uoluntatem non dari, modo potestatem. At uero in Hispania ambo Scipiones, a fratre Hasdrubalis interfecti sunt. In Campania Capua capta est a Q. Fuluio proconsule Principes Campanorum, ueneno mortē sibi conciuerunt: senatum omnem Capuæ etiam prohibente Senatu Romano, Fuluius Sulpicius necauit. Interfectis in Hispania Scipionibus, cum omnibus incusso pauore cunctantibus Scipio se admodum adolescens ultra obtulisset, & pecunię penuria esset ærarij, Claudio Marcello & Valerio Leuino authoribus qui tunc consules erant, aurum, argentumq; signatum ad quæstores palam omnes senatores in publicum contulerunt: ita ut nihil præter anulos singulos, bullasq; sibi ac filijs, et deinde per filias uxoresq; suas singulas tantum auri uncias & argenti non amplius q̄ singulas libras relinquerent. Scipio Aphricanus annis natus XXIIII. imperium in Hispaniam proconsulare sortitus, ultionem præcipue patris & patrui animo intendens, Pyrrhineū transgressus, primo impetu Carthaginem nouam cepit: ubi stipendia maxima præsidiaq; ualida, copiæ auri argentiq; magnæ Pœnorꝝ habebantur. Ibi etiam Magonem fratrem Hannibalis captum cum cæteris Romam misit. Leuinus cōsul ex Macedonia rediens, Agrigentum urbem Siciliæ expugnauit, ibiq; Hannonem Aphrorum ducem cepit: XL. ciuitates in deditionem accepit, XX. & VI. expugnauit. Hannibal in Italia Gneum Fuluium proconsulem: XI.

præte-

præterea tribunos,& XIIII. milia militũ interfecit. Marcellus consul cum Hãnibale triduo cõtinuo dimicauit. Prima die pari pugna discessum est, sequenti uictus cõsul, tertio uictor, VIII. milia hostiũ interfecit: ipsum Hannibalem cum reliquis, fugere in castra cõpulit. Fabius Maximus cõsul Tarẽtum, quæ a Romanis desciuerat, iterũ expugnauit & cepit, ibiq; ingentes copias Hãnibalis cum ipso duce eius Carthalone deleuit, XXX. milia hoĩm captiuorũ uẽdidit, & precia in fiscũ retulit. Sequẽti anno in Italia Claudius Marcellus cõsul ab Hannibale cum exercitu occisus est. Scipio in Hispania Pœnorũ ducem Hasdrubalẽ uicit, et castris exuit. Preterea LXXX. ciuitates, aut deditione aut bello in potestatẽ redegit: Aphris sub corona uenditis, sine precio dimisit Hispanos. Hãnibal utrunq; consulẽ Marcellum & Crispinum insidijs circumuentos, interfecit. Claudio Nerone & Marco Libio Salinatore cõsulibus: cũ Hasdrubal Hãnibalis frater ab Hispanijs per Gallias ad Italiã ueniret, iussusq; a Carthaginẽsibus, ut fratri cum copijs iungeretur, magna secum auxilia Hispanorũ, Gallorumq; deduceret, et cum maturato aduentu descendisse iam ex Alpibus consulibus prodiius fuisset, ab exercitu Romano ignorante Hannibale præuẽtus, cum omni exercitu suo interfectus est. Nam L. & VIII. milia de exercitu Hasdrubalis ibi occisa sunt, capta sunt V. milia CCCC. Tria milia aũt Romanorũ ciuiũ inter eos reperta atq; reuocata sunt. Quod uictoribus cõsulibus solatio fuit. Nam et ab exercitu eorũ VIII. milia ceciderũt, Hãnibali caput fratris sui Hasdrubalis ante castra proiectũ est. Quo uiso & simul clade Pœnorũ cognita, anno XIII. q̃ in Italiam uenerat, refugit in Brutios. Post hæc anno cõtinuo inter Hannibalẽ & Romanos quies a tumultu bellorũ intercessisse uisa est: quia inquietudo morborũ in castris erat, et grauissima pestilẽtia uterq; exercitus agebatur. Interea Scipio uniuersa Hispania a Pyrrheneo usq; Oceanum in prouinciã redacta, Romã uenit. Cõsul cũ Licinio Crasso creatus, in Aphricam trãsijt, Hannonẽ Hamilcaris filiũ ducem Pœnorũ interfecit, exercitũ eius partim cæde, partim captiuitate disperdidit. Nam XI. milia Pœnorũ eo prælio occidit. Sẽpronius cõsul cum Hãnibale cõgressus & uictus, refugit, Scipio in Aphrica aggressus hyberna Pœnorũ atq; alia Numidarum, quæ utraq; haud procul ab Vtica erãt, nocte cõcubia fecit incẽdi. Pœni trepidi cum casu accidisse ignẽ putarẽt, inermes ad extinguendũ cõcurrerunt: quare ab armatis facile oppressi sunt. In utrisq; XL. milia hoĩm, igni, ferroque consumpta sunt: capta V. milia, duces ipsi miserabiliter ambusti, ægre effugerũt. Hasdrubal imperator, Carthaginẽ profugus uenit. Itaq; Sifax et Hasdrubal, mox plurimũ reparauere exercitũ: atq; iterũ cum Scipione congressi sunt, uictiq; fugerũt. Sifacem fugientẽ, Lelius & Masinissa ceperũt: cætera multitudo Cirtã fugit. Quã Masinissa oppugnatã in deditionẽ recepit: Sifacẽ ad Scipionem uinctũ catenis deduxit. Quem Scipio cum ingentibus spolijs, plurimisq; captiuis perducendũ Lelio tradidit. Hãnibal redire in Aphricã missus, ut fessis Carthaginensibus subueniret, flens reliquit Italiam

liam, omnibus Italici generis militibus, qui sequi nollēt, interfectis, cum ad Aphricanū littus propinquaret, iussus quidā e nauticis ascendere in arborē nauis atq; inde speculari quā regionem teneret, sepulchrū dirutū se prospexisse respōdit. Abominatus dictū Hannibal, deflexo cursu ad Leptim oppidum copias exposuit. Qui cōtinuo refecta multitudine Carthaginem uenit. Deinde colloquium Scipionis petijt. Vbi cum se diu attoniti, admiratione mutua, duo clarissimi duces suspexissent, infecto pacis negotio, prœliū consertum est. Quod diu magnis ducū artibus dispositū, magnis copiarꝛ molibus gestū, magnis militū uiribus consummatū, Romanis uictoriā cōtulit. Octoginta ibi elephanti uel capti uel occisi sunt, Carthaginēsium interfecta sunt XX. M. D. Hannibal ante oīa prelium & in prelio expertus cum paucis, hoc est, uix IIII. equitibus inter tumultū elapsus ad Rumetū confugit. Postea Carthaginē post VI. et XXX. annos, q̄ inde paruus cum patre exierat, uenit: cōsultantiq; Senatui, nullā esse residuā spem, nisi petendā pacem, persuasit. Gaio Cornelio Lentulo Publio, Eliopeto cōsulibus Carthaginēsibus pax per Scipionē uoluntate senatus, populiq; concessa est. Naues tamen plusq̄ quingentæ in altū productæ, in cōspectu ciuitatis incensæ sunt. Scipio iam tunc cognomento Aphricanus, triūphans urbem ingressus est. Quem Terētius, qui postea comicus, ex nobilibus Carthaginensium captiuus pileatus (q̄d insigne indultæ sibi libertatis fuit) triumphantem post currum secutus est. Neuius comicus Vticæ morit͠, pulsus Roma factione nobilium, ac maxime Metelli. Plautus Romæ moritur. Qui propter annonę difficultatē, ad molas manuarias pistori se locauerat. Vbi quoties ab opere uacasset, scribere fabulas solitus erat, ac uendere.

Rex Ptholomæus Epiphanes per ducem suum, nomine Scopam, humilem Syriam, Iudæam, atq; Samariam in suam recepit ditionem: quas Antiochus nuper ab eius abstulerāt potestate: Iterumq; Antiochus deuicto Scopa, suę easdem regiones ditioni subiecit. Cap. VIII.

PTholomęus, qui & Epiphanes, annos XXIIII. Sub q̄ Ptholomęo Macchabęorꝛ martyres coronāt͠. Sub huius tēpore gesta sunt, quæ historia II. libri Macchabęorꝛ continet. A reędificatione uero tēpli anni sunt CCC. VII. Pōtifex Iudęorꝛ Onias, qui & supra. Ptholomęus ergo Epiphanes, defuncto patre Philopatore, magnā uirtutē militū misit cum duce nōīe Scopa cōtra humilē Syriā, multasq; eorꝛ ciuitates cepit. Inter quas gentē Iudæorꝛ bello uictā recepit, quā nuper Antiochus sibi sociauerat, uicto Ptholomęo Philopatore. Et nō post multum, Antiochus Scopā uicit, cōfligens cōtra eum iuxta fontē Iordanis, multosq; de exercitu eius strauit. Postea uero Antiocho capiēte Samariā et ciuitates Syrię, ibidē quas Scopa tenuerat, spōte gens Iudæorꝛ ad eū transiens, in ciuitatē omnē eius exercitū suscepit, & Elephātis abundāter alimenta præbuit, & obsidenti eos, qui ab Scopa in arce Hierosolymorꝛ relicti sunt, custodes prono aīo auxiliū præstiterunt. Igitur Antiochus iustū arbitratus Iudęorꝛ erga se studiū liberaliter remunerandū, scripsit magistratibus, et amicis: testimonium exhi-

exhibens, quod ab eis bene tractatus est. Sed & donationes, quas eis pro gratia retribuere cogitauit, manifeste illis innotuit, id est, ut ciuitatē destructam reficerent, & in eam habitatores cōgregarent dispersos. Ad immolationes uero uictimarum uini & olei, & libani preciū, argenteorum XX. milia. Ad similā autē tritici modios M. CCCC. LXXV. et salis modios CCC. LXXV. præbere iussit. Ad porticus uero tēpli, seu ad alia quę delapsa erāt ædificia, materiē ex Libano cōcessit. Omne genus Iudæorum secundū proprias leges cōuersari permisit. Sacerdotes & scribas tēpli atque cātores sacros a tributis quę pro suo capite dabāt relaxauit. Eos uero, qui ex ipsa ciuitate seruitio addicti erāt, eorumque genitos libertati donauit, & substātias eis reddi præcepit. Edictum autē per omne suū misit imperiū causa ornatus tēpli, in quo cōtinebatur, neminē alienigenarum intra muros tēpli ingredīendi habere licētiā: Nec Iudæos, nisi purificatos secundū patriam legē, neque inferri in ciuitatē carnes animaliū, quæ Iudęis interdictæ sunt, sed solitis patriæ uti permissum est, quibus deo sacrificandū lex diuina cēsuit. De his ita eo tēpore apud Iudęos rebus gestis: Polybius Megalopolitanus in XI. historię suę libro, ita dicit: Ptholomæi dux Scopa ad superiora uadens loca, superauit hyemis tēpore gentē Iudęorum. Dicit namque & in eodē uolumine, qualiter Scopā Antiochus deuincēs, Bathaniā et Samariā, et Abella et Cedar cepisset. Paulo post uero tradiderunt se ei Iudæi, qui circa templū habitabant. Postea uero ut amicitiam & foedus Ptholomæus cum Antiocho composuit, dedit ei filiam suam Cleopatram ad nuptum, concedens ei humilem Syriam & Samariam, & Iudæam & Phoenicen dotis nomine.

Relatio, qualiter Philippus Macedonum rex à Romanis victus, Demetrium filium suum obsidem dederit. Similiter Nauides Atheniensium dux à Romanis victus, filium suum Armenem obsidem tribuit. Cum quibus diuersæ nationes sunt Romanis subiectæ. Antiochus etiam rex Syriæ cum omnibus suis copijs bis victus, terra marique, vectigal soluere coactus. Cap. IX.

APud Romanos uero ijsdē diebus bellum Punicum II. finitū est. Cui Macedonicū continuo successit, quod Q. Flamminius consul sortitus, post multa & grauissima prelia, quibus Macedones uicti sunt, pacē Philippo regi eorum dedit. Deinde cum Lacedæmonijs pugnauit, uicto Nauide duce eorum, nobilissimos obsides, Demetrium Philippi filiū, & Armenē Nauidis filiū ante currū duxit. Romani captiui, qui sub Hānibale per Gręciā uenditi fuerāt, uniuersi recepti, capitibus rasis ob detersam seruitutē, currum triumphātis secuti sunt. Eo tēpore Insubres boi atque Caenomāni, cōtractis in unū uiribus cū Hamilcare Poenorum duce, qui in Italia remāserat, Cremonā, Placētiamque uastātes, difficillimo bello, a Lucio Fuluio prætore superati sunt. Postea Flāminius procōsul Philippū regē, & cū eo Thracas, Macedones, Illyrios, multasque preterea gētes, quę in auxiliū eius uenerant, bello subegit. Victi Macedones castra amiserunt, VIII. M. hostium eo die cæsa, V. M. capta Libyus scribit. Valerius dicit XL. M. trucidata, Cladius uero XXXII. M. interfecta cōmemorat. Igitur

Antiochus rex Syriæ, bellũ contra populũ Romanum struens, in Europã trãsijt ex Asia. Tunc etiã Hannibal, propter excitãdi belli rumores, qui de eo apud Romanos ferebantur: exhiberi Romam a senatu iussus, clam ex Aphrica profectus, ad Antiochũ migrauit. Quẽ cum apud Ephesum inuenisset, cunctãtem mox ad bellũ impulit. Scipio Aphricanus inter cæteros legatos ad Antiochũ missus, etiã cum Hannibale colloquiũ familiare habuit. Sed infecto pacis negotio, ab Antiocho discessit. In utraq; Hispania per Flaminium, Fuluiumq; pretores, bella multũ horrida, cruẽtaq; utrisq; populis gesta sunt. P. Cornelio Scipione, M. Acilio Glabrione consule, Antiochus, quis Thermopilas occupasset, quarũ munimine tutior, propter dubios belli euẽtus fieret: tamẽ cõmisso bello, a cõsule Glabrione superatus, uix cum paucis fugit e prælio, Ephesumq; peruenit. Is habuisse fertur armatorũ LX. M. E quibus XL. M. cæsa, capta plusq̃ V. M. fuisse referuntur. Alter cõsul Scipio cum Boiorũ gente cõflixit, in quo prælio XX. M hostium interfecit. Sequẽti anno Scipio Aphricanus habens in auxilio Eumenen, Attali filiũ, aduersus Hannibalẽ, qui tunc Antiochi classi præerat, bellũ nauale gessit. Antiochus uicto Hannibale atq; in fugã acto, simulq; omni exercitu amisso, pacem rogauit, eoq; iure eam obtinuit, ut annis singulis M. talenta Rõmanis uectigalis noĩe persolueret, filiumq; Aphricani, quẽ utrum explorantem, an in prælio cepisset, incertum est, ultro remisit. Eodem tẽpore Aphricanus ab ingrata sibi urbe diu exulans, apud Amiternũ oppidũ morbo perijt. Iisdem etiã diebus Hannibal apud Brisiã Bythiniæ regem, cum a Romanis reposcerẽt, ueneno se necauit. In Sicilia tunc Vulcani insula, quæ ante nõ fuerat, repente mari edita cum miraculo omnium usq; nunc manet. T. Liuius tragœdiarũ scriptor, clarus eo tẽpore habebatur. Qui ob ingenij meritũ, a Liuio Salinatore, cuius liberos erudiebat, libertati donatus est.

Qualiter Antiochus Aegyptum occupauerit, Romanis denuntiantibus timore perculsus, ab ea discessit, Hierosolymam petens, templum spoliauit, & aram in ea statuens, immundis sacrificijs polluit, ciuitatemq; uastando destruxit, & arcem ob custodiam Macedonum in eadem ædificauit, partem populi captiuam duxit, & partem in ore gladij consumpsit: reliquos ritu gentium uiuere instituit, contradicentes diuersis pœnis affici iussit. Et vnde hoc malum exordium sumpsisse credebatur. Cap. X.

PTholomæus Philomitor, annis XXXV. A ræedificatione uero tẽpli, anni sunt, CCC. XXXI. Macedonum rex Perseus erat. Defuncto itaq; Seleuco rege Syriæ, Antiochus frater eius gubernacula regni susceperat, qui Epiphanes nuncupabatur. Moritur etiã Ptholomæus rex Aegyptiorũ, qui similiter Epiphanes dicebatẽ, relinquens duos filios minores ætate. Quorũ unus, qui & maior erat, de q̃ nunc mentionẽ fecimus, Philomitor dicebatur: minor uero Fiscon. Antiochus pro suo feliciter imperio, exercitũ ducere deliberauit ad Aegyptũ, tractus desiderio eius & contẽnens filios Ptholomæi, ut debiles ac nequaq̃ tanta negotia regere preualentes. Perueniens igitur cum magna uirtute ad Pelusium, & dolo Philo

mitorem

mitorem Ptholomæum circũueniens, Aegyptum occupauit. Et cum adiſſet loca Mẽphiticæ ciuitatis, eam capiẽs contra Alexandriã ut obſidendo Ptholomæũ caperet, ambulauit. Expulſus uero eſt non ab Alexandria tm̃, ſed etiã a tota Aegypto, Romanis ſibi denuntiãtibus, ut diſcederet a prouincia. Per idem tẽpus defuncto Onia principe ſacerdotum, fratri eius Antiochus ſacerdotij cõtulit principatũ. Nam filius quẽ Onias reliquerat, adhuc infans erat. Ieſu uero, qui frater erat Oniæ, principatũ ſacerdotij rex abſtulit iratus, & dedit eum iuniori fratri eorꝫ noĩe Oniæ. Sic nãqꝫ ad tres filios Simonis principatus ſacerdotij, ſicut prædiximus, peruenit. Et Ieſus quidẽ Iaſonẽ ſe nominauit. Onias autẽ Menelaus eſt nuncupatus. Seditionẽ itaqꝫ prius princeps ſacerdotũ Ieſus, aduerſus Menelaum concitauit, et diuiſa in utrunqꝫ populi multitudine, pars plurima Iaſonẽ adiuuabat. Vnde laborãtes Menelaus & qui ei cõſenſerant, ad Antiochũ diſceſſerunt. Ad notitiam eũ eius perducentes, qꝫ uellent patrias relinquere leges, & conuerſationem & mores obſeruare Græcorꝫ, rogauerũt eum, ut permitteret eis ædificare gymnaſium Hieroſolymis. Cumqꝫ cõceſſiſſet, circuncisionẽ ſuam uelauerunt, ut non appareret in denudatione Græcis eſſe diſſimiles. Cæteraqꝫ oĩa relinquẽtes, quæ illis mos patrius imponebat, aliarꝫ ſacra gentium, ritusqꝫ ſequebãtur. Igitꝛ hæ ſeditiones quæ propter ambitionẽ, atqꝫ dignitatẽ ſummi ſacerdotij inter p̄dictos turpiter gerebãtꝛ fratres, atqꝫ diſſenſiones quæ inter Hircanũ Ioſephi filiũ (de q̃ ſupra meminimus) eiuſqꝫ fratres crudeliter actæ ſunt, maxima pullularunt calamitatũ ſemina in populo Iudæorꝫ, dũ aduerſum ſe alienigenarꝫ arma prouocãtes, propria dilaniauerũt uiſcera, dũ aliqui Seleucũ eiuſqꝫ principes, alij uero Antiochũ illius ſucceſſorẽ, ad deſolationẽ templi, deſtitutionẽqꝫ populi euocauerũt, ut p̄miſimus. Igitꝛ reuerſus rex Antiochus ab Aegypto, propter Romanorꝫ timorẽ, ad Hieroſolymorꝫ ciuitatẽ ducit exercitũ. Quo perueniẽs, cepit eam cõflictatione cuiuſpiã, aperiẽtibus ei portas his, qui uolũtati eius cõſentiebant. Ingreſſuſque ciuitatẽ Hieroſolymorꝫ multos interemit, ſibi cõtraria ſapiẽtes, necnõ et eos, q portas ei aperiẽtes ciuitatẽ tradiderũt, propter tẽpli diuitias interfecit, multaſqꝫ ab eo tẽplo auferẽs pecunias, ad Antiochiã reuerſus eſt. Poſtq̃ autẽ expoliauit tẽplum, ita ut uaſa dei aſportaret, & lucernas aureas & arã aureã, & mẽſam, & ſacrariũ: neqꝫ de uelis abſtinuit, quæ ex byſſo, & purpura & cocco erãt. Exhauriẽs autẽ & theſauros, nihilqꝫ penitus relinquẽs, ad maximũ Iudęos propter huiuſmodi cauſam luctũ uſqꝫ perduxit. Nam et q̃tidianas immolationes, quas deo ſecundũ leges offerebãt, celebrari prohibuit. Deprędãs autẽ totam ciuitatẽ, quoſdã interfecit, alios captiuos cum uxoribus & filijs deduxit, ita ut numerus multitudinis captiuorꝫ, uſqꝫ X. M. exiſtere uiderẽtꝛ. Incẽdit etiã optima eius loca, & deponens muros, arcẽ ædificauit in interiori parte ciuitatis. Nam alta & eminẽtior erat prius templo, & propter hoc muniẽs eam muris altis & turribus, cuſtodiã Macedonum ibi diſpoſuit. Manebãt in arce etiã nihilominus hoĩes impij, & moribus

bus maligni, a quibus ciues multa & acerba subinde patiebantur. Aedificãs uero & in sacrario arã, super eam porcos immolauit, hostias nõ legitimas nec patriæ religioni Iudæorũ congruas. Coegitq; etiã eos relinquere religionem patriã, idolum uenerari, ædificare etiã in unaquaq; ciuitate & uico tẽpla Iudæorũ, & aras collocãtes, immolare super eas porcos omni die præcepit, & ne quis circunciderẽtur, inhibuit. Interminatus est eĩ tormẽta grauissima, si quis p̃ter hæc facere inueniretur. Cõstituit itaq; p̃positos, qui cogerent eos imperialia mãdata perficere. Et multi quidẽ Iudæorũ spõte, alij uero propter timorẽ imminẽtis regis p̃cepta sequebant̃. Probatissimi et generosissimi detestabile facinus execrãtes, patrijs legibus adhæserũt, propterea diebus singulis pœnis afflicti, et amare passi tormẽta, trucidabãt̃. Nam & uerberati, & diuersis cruciatibus fatigati, adhuc uiuẽtes crucis patibulo figebant̃. Vxores uero pariter & filios q̃s circunciderũt, propter uoluntatẽ regis laqueis suffocabãt, parentũ eos ceruicibus inligãtes. Insuper et si apud aliquẽ uolumẽ inuentũ fuisset sacrũ aut lex, is crudeli sorte moriebat̃.

Quibus diebus Romani innumeras multitudines hominum in Hispania trucidauerunt, oppida ultra CCC. destruentes, euerterunt. Bellum etiam Macedonicum, merito inter maxima cõputandum, tunc gestum est. Punicum etiam bellum exortum est tertium. Quo confecto, igni, ferroq; Carthago penitus est euersa, anno postquam condita est DC. Cap. XI.

QVo in tẽpore apud Romanos Fuluius Flaccus p̃tor in citeriore Hispania maximo prælio, XXIII. M. hoĩm fudit, IIII. M. cepit. Hinc Gracchus Sẽpronius in Hispania ulteriore C. V. oppida uacuata, quassataq; bellis, ad deditionẽ coegit. Hinc Lucius Posthumius in citeriore Hispania XL. M. hostiũ bello interfecit. Gracchus p̃tor ibidẽ iterũ CC. oppida expugnauit & cepit. Quibus etiã diebus bellũ Macedonicũ gestum est, merito inter maxima bella referendũ. Nam Perseus Philippi filius, quem Macedones secuti sunt, auxiliarios habuit Thraces, cum rege eorũ Coti, & uniuersos Illyrios cum rege Gentio. Gens nanq; Basternarũ, quæ p̃darum spe solicitata in auxilium eius properabat, sine ulla pugna uel aliq̃ hoste deleta est. Dum Danubiũ cum toto agmine super glaciem transirẽt, gelu cõcrepans enormitate põderis, glacialis crusta dissiliuit, uniuersumq; agmen q̃d diu sustinuerat medijs gurgitibus uicta, tandẽ et comminuta destituit, atq; eadẽ rursus fragmẽtis impedientibus superducta submersit. Pauci ex omni populo per utranq; ripam uix concisis euasere uisceribus. Cæterũ in auxilio Romanorũ tota primũ Italia, deinde Ptholomæus rex Aegypti, & Ariarates Cappadociæ, Eumenes Asiæ, Masinissa Numidiæ fuerũt. Itaq; aduenieñti Crasso cõsuli, Perseus occurrit, cõmissoq; p̃lio, miserabiliter uicti fugere Romani. Sequẽti pugna, pene pari clade partis utriusq; in hyberna discessum est. Deinde Perseus profligato multis p̃lijs exercitu Romano, in Illyricũ trãsgressus, Sulcaniũ oppidum defensum a p̃sidijs Romanis, pugnãdo cepit, ubi magnã Romanorũ p̃sidiorum multitudinẽ partim occidit, partim sub corona uendidit, partim secũ

in Ma-

in Macedoniã duxit, postea cum eo Aemilius Paulus cõsul dimicauit et ui cit. Nã XX. M. peditũ in eo bello interfecit. Rex cũ eqtatu subterfugit. Sed continuo captus, atq; in triũpho cũ filijs ante currũ actus est, & post apud Albã in custodia defecit. Filius eius iunior fabricã aerariã ob tolerandã inopiã Romae didicit, ibiq; cõsumptus est. Plurima pterea et satis diuersis pro uetibus bella multarũ ubiq; gentiũ gesta sunt, quę breuitatis causa ptermisi. Igitur cum oẽs Romanos ingens Celtiberorũ metus inuasisset, & ex oĩbus nõ esset q ire in Hispaniã uel miles, uel legatus auderet: P. Scipio, (q postea Aphricanus erat,) ultro sese militaturũ in Hispaniã obtulit, cũ tamẽ in Macedoniã sorte iã deputatus esset. Itaq; profectus in Hispaniã, magnas strages gentiũ dedit. Sępius etiã militis q̃ ducis usus est officio. Nã & barbarũ prouocantẽ singulariter cõgressus, occidit. Sergius aũt Galba ptor, a Lusitanis magno plio uictus est, uniuersoq; exercitu amisso, ipse cũ paucis uix elapsus, euasit. Eo tẽpore cẽsores theatrũ lapideũ in urbe cõstrui cẽsuerunt. Quod ne tũc fieret, Scipio Nasica, grauissima oratione obstitit dicẽs: inimicissimũ hoc fore bellatori populo, ad nutriẽdam desidiã, lasciuięq; cõmentum, adeoq; mouit senatũ, ut nõ solum uendi oĩa, theatro cõparata iusserit, sed etiã subsellia ludis poni prohibuerit. III. hinc Punicũ bellum exortũ est. Igit̃ cũ senatus delendã Carthaginẽ cẽsuisset, profecti in Aphricã cõsules, et Scipio tũc tribunus militũ, filius, ut ferũt, maioris Aphricani, prope Vticã castra tenuerũt. Ibi Carthaginẽsibus euocatis, iussit ut arma et naues traderẽt. Nec mora, tãta uis armorũ repẽte tradita est, ut facile tota ex his Aphrica potuisset armari. Sed Carthaginenses postq̃ arma tradiderunt, & relicta urbe secedere procul a mari X. M. passuũ iussi sunt, dolorẽ ad desperationem cõtulerunt, aut defensuri ciuitatẽ, aut eum ipsa per ipsam sepeliẽdi, ducesq; sibi duos Hasdrubales creauerũt. Arma primũ facere aggressi, aeris, ferriq; inopiã auri & argẽti metallis suppleuerũt. Cõsules oppugnare Carthaginẽ statuunt, cuius situs fuisse huiusmodi dicitur, XXII. M. passuum muro amplexa, tota pene mari cingebat, absq; faucibus qui tribus milibus passuum aperiebãtur. Is locus murũ XXX. pedum latũ habuit, saxo quadrato in altitudine cubitorũ XL. Arx, cui Birsae nomen erat, paulo amplius q̃ duo milia passuum tenebat. Ex una parte murus cõmunis est urbis & Birsae imminens mari, quod mare stagnum uocant, quoniam obiectu protentae linguae strangulatur. Consules igitur q̃uis aliquantam muri partem quassatam machinis diruissent, tamen a Carthaginensibus uicti & repulsi sunt. Quos fugientes, Scipio repulso intra muros hoste, defendit. Censorinus in urbem redijt, Manilius omissa Carthagine, ad Hasdrubalem arma conuertit. Scipio Masinissa mortuo, inter Masinissae filios tres, Numidiae regnum diuisit. Quocirca Carthaginem reuersus Manilius Degazam urbem expugnauit, atque diripuit, Duodecim milia ibi Aphrorũ caesa, VI. capta sunt. Hasdrubal Poenorũ imperator Masinissę nepos subselliorũ fragmẽtis in curia a suis propter suspicionẽ proditionis occisus est. Iuuentinus

prætor in Macedonia aduersus Pseudophilippum congressus: cum maxima clade totius Romani exercitus interfectus est. Anno ab urbe condita DC. Post bellum Punicū secundū Gneo Cornelio Lentulo, Lutio Mummio consulibus, Scipio superioris anni consul, delere Carthaginem suprema sorte molitus, Cuothonē ingreditur. Vbi cum VI. continuis diebus noctibusq; pugnaē, ultima Carthaginenses desperatio, ad deditionem traxit: petentes, ut q̄s belli clades reliquos fecit, saltem seruire liceat. Primū agmen mulierꝝ satis miserabile, post uirorꝝ magis deforme descendit. Nam fuisse mulierꝝ XXV. milia: uirorum XXX. milia memoriæ traditum est. Rex Hasdrubal se ultro dedit. Transfugæ, qui Aesculapij templum occupauerant, uolūtario pręcipitio igne cōsumpti sunt. Vxor Hasdrubalis se duosq; filios secum, uirili dolore & furore fœmineo, in medium iecit incendiū: eundem nūc mortis exitū faciens nouissima regina Carthaginis, quem q̄ndam prima fecisset. Ipsa aūt ciuitas X. & VII. continuis diebus arsit: miserumq; spectaculū de uarietate cōditionis humanę, uictoribus suis prębuit. Diruta est aūt Carthago omni murali lapide in puluerē comminuto, DCC. anno postq̄ condita erat. Multitudo oīs captiuorꝝ, exceptis paucis principibus, uenundata est. Ita IIII. quam ceptum fuit anno, bellum Punicum III. terminatum est. Quæ tunc etiā bella in citeriore Hispania gesta sunt, & qualiter Bebius a Liguribus circūuentus cum omni exercitu perijt, quō etiā Fuluius cōsul, cum Gallogręcis acerbissimum bellū gessit, circa Olympū montem, & cętera bella quę tunc Romani per diuersa gerebāt loca, qui latius scire uoluerit, Orosij cæterorꝝq; historiographorꝝ libros legere curabit. Statius Cecilius comœdiorꝝ scriptor, clarus hisdem habetur diebus. Qui natione Gallus erat, alij Mediolanensem eum fuisse ferunt. Primū Ennij contubernalem, & anno sequenti post eius mortem & ipse mortuus est, & post Ianiculum sepultus. Ennius uero poeta LXX. ætatis suæ anno, articulari morbo perijt, sepultusq; est in Scipionis monumēto: in uia Appia intra primum ab urbe miliariū. Tunc etiam Lucius poeta nascitur. Romæ descriptione facta, inuenta sunt hoīm CCCXXXIIII. milia. Quo in tempore Aristobolus philosophus cōmentarios scripsit in libros Mosi, et regi obtulit Ptholomęo. Romani interfecto Pseudophilippo Macedones gentium dn̄os tributarios faciūt: regnumq; Macedonicum deficit, Carthago nanq;, ut præmisimus, igni ferroq; funditus est euersa. Antiochus, sicut superius meminimus, templum dn̄i polluit: & in eo Iouis Olympiaci simulachrum posuit. In Samaria autē super uerticem montis Gaziri, ubi templum Sanabalath quondā ędificauerat ad instar Hierosolymorꝝ in noīe summi dei, delubrū Iouis Pegrini Antiochus consecrari in eo iussit: ipsis Samaritanis ut id faceret precantibus. Nunc uero ubi contaminationem atq; uastationem templi ostendimus, duoq; regna potentissima, Macedonicum scilicet atq; Carthaginense, defecisse, finē etiā huius uoluminis imponere decreuimus.

FINIS LIBRI QVINTI.

Frecul-

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM Tomi prioris, Liber VI.

Qualiter Matathias resistens Antiochi edictis leges patrias vindicauerit, Iudam ducem populo præfecerit, & ipse Iudas quomodo ad principatum sacerdotiŋ peruenerit. Cap. I.

EODEM AVTEM TEMPORE, quo Ptholomæus Fiscon in Alexandria regnabat, Antiochus uero crudeliter sęuiendo Iudęos diuersis afficiebat pœnis (uti in præcedēti libro succincto cōmemorauimus sermone) erat habitans aliquis in Modin uico Iudææ Matathias filius Iohannis, sacerdos ab Hierosolymitis, habens filios V. quorꝫ noīa sunt hæc: Iohannes, q & Gaddis: Simō uero, q dictus est Matathias: & Iudas, q uocabatͬ Macchabęus: & Eleazarus, q dictus est Apphus: Abrahā, qui et Ionatha. Iste ergo Matathias plāgebat apud filios rapinā ciuitatis, et tēpli nuditatē, seu calamitates plebis, deputās melius esse pro patrijs mori legibus, q̄ sine gloria uiuere. Venientibus aūt ad Modin uillā a rege Antiocho directis, ut cogerēt Iudęos facere q̄ pręcepta erāt a rege, & iubentibus illic constitutis immolare idolis, secundū regis iussionem: & primum Matathiā, qui doctrina uel fama glorię reliq̄s anteibat, qui non solū se temperauit a sacrilegio regaliq; edicto, uerūetiam immolantē simulachris hostias de popularibus suis nactus, gladio trāsuerberauit. Et congregata manu ipse cum filijs suis, temerantes usum patrium, & iustitias legis, alios necauit, plerosq; expulit, belliq; sabbato adoriēdi author fuit, ne simili arte ipsi quoq; deciperentͬ, sicut pleriq; iam corꝫ, dum sabbato bellū suscipere detrectant, irruentibus in sese hostibus multi occubuere. Et perseuerauit in uero usq; ad exitū uitæ, habens studiū defensionis et pietatis. Sed cum sibi supremum diem adesse intelligeret, uocatis ciuibus atq; assistentibus liberis, hortatus est, ut tuerentͬ patriam, templiq; religionem ducēq; Iudam Macchabęum curę ac solicitudinis suę successorē reliquit. Qui bello strēnuus, consilio bonus, ac pręcęteris fide promptus, q̄ frequenter innumeras hostium copias parua manu fuderit: persequi non est pręsentis negotij. Qui principatum sacerdotij propter excellētia merita populo sibi cōtradicente obtinuit: tribusq; annis pontificatū rexit: & hoc ita contigit. Onias princeps sacerdotum, qui & Menelaus uocabatur, filius Simonis, qui Antiochum Epiphanem, aduersus Iudæos excitauerat, & suæ legis proditor extiterat: sicuti præmisimus in pręcedēti libro, ab Antiocho iuniore occisus est; persuadente Lysia atq; dicente, hunc fuisse initium malorꝫ, qui flexerat patrem illius, cogere Iudæos religionem patriam, relinquere: & ipse cum principatum

obtine-

obtineret, impulit Iudæos proprias transgredi leges. Post cuius interitum Achimus, qui & Ioachim ex familia existens alia, dolo sacerdotium obtinuit, ob quā causam Onias filius principis sacerdotis Oniæ, de quo prædiximus, quod adhuc puerulus defuncto patre esset relictus, uidens quod patruum suum Menelaum rex interfecisset & principatum sacerdotij Alchimo dedisset, non existenti de genere sacerdotum, fugit ad Ptholomęum Aegypti & honorem meruit ab ipso & uxore eius Cleopatra: locumq; petit in regione Heliopolitana, ubi simile Hierosolymorum ędificauit templum. Ioachim uero post multa, quæ contra leges in suos egerat ciues, nolens deponere murum sanctuarij ueterem, & cōstructum ab antiquis prophetis, plaga quidem dei repētina percussus est, ex qua mutus in terram cecidit, & totus per multos dies detestabiliter expirauit, principatum sacerdotij tenens annis IIII. Quo defuncto, sacerdotium populus Iudæ contradidit. Is nanq; Iudas templum ab Anthiogo destructū, nobiliter renouauit, & a sordibus idolorꝫ mundauit, q̄d annis III. pollutū fuerat atq; desolatū, pro renouatione templi deū laudibus & psalmis glorificās, cum suis ciuibus sacrificia per dies VIII. celebrauit. Audiens etiam Romanorꝫ uirtutē, cum eis amicitias fœderauit, atq; societatē. Demū post multa pręlia feliciter gesta contra Bacchidē dimicans, a socijs destitutus proprijs: minime fugere uolēs, circumseptus ab hostibus multos interficiens aduersariorꝫ, & ipse percussus interijt.

Regnāte Ptholomęo Euergete, Simon post obitum Ionathæ, principatum sacerdotij adeptus. Cap. II.

Ptholomæus, qui & Euergetes annis XXIX. A reędificatione templi CCCLXVI. erat annus. Pontifex uero Iudæorꝫ Ionatha erat, qui post fratris Iudę necem successerat, non minus uirtutis similitudine par, quā natura germanitatis. Qui post multa in bellicis rebus opera, & sacris officia quæ circa templi purificationem spectata ac probata sunt, suam quoq; potentiam Romanorum amicitia corroborauit. Antiochi quidem filio reconciliatur: non tamen horum ei quicq̄ profuit ad periculum euitandum. Nanque Triphon tyrrannus Antiochi quidem filij tutor, insidijs eum captans, & propter hoc amicis nudare cupiens, Ionathan cum ad Antiochum paucis comitatus Ptholomaidem uenisset, dolo cōprehendit: eoq; uincto, contra Iudęam mouit exercitum. Vnde repulsus a Simone Ionathę fratre, quodq; ab eo superatus esset, iratus, tunc eundē Ionathan interfecit. Simon aūt fortiter regendis rebus intētus, non rudis sed etiam probatus fraternæ societatis, triūphis, utinam et ipse tam perspicax ad fraudes cauendas q̄ manu ualidus, bellandiq; actibus satis spectatus: equidem Gazam & Ioppē & Ianiam cepit & euertit. Aduersus etiam Triphonem Antiocho auxilium præbuit, sed regis auiditatem satiare non potuit, q̄uis neci Triphonis, suam quoq; operā adhibuisset, non multo eñ post Antiochus Cendebeum ex ducibus suis ad uastandam Iudęā, opprimēdumq; seruitio Simonem, cum exercitu misit. Ille aūt quamq̄ senior esset, bellum tñ iuueni

liter

liter amministrat, & filios quidē suos, cum ualidissimis pręmittit uiris, parte uero multitudinis comitatus, alio latere adgreditur, multisque per multa loca insidijs etiam in mōtana dispositis, in omnibus superat, clarissimaque potitus uictoria, pontifex declaratur, & post C. LXX. annos Iudæos liberat a dominatione Macedonū. Et hic autē morit in cōuiuio, captus insidijs Ptholomęi generi sui. Qui eius cōiuge, duobusque filijs in custodiam cōclusis, certos misit nūtios, ut Iohannē III. cui etiam Hircanus fuit nomē, interficerent. Cognita autē nece, quæ parabat, adolescens in ciuitatē properabat, multisque populis fretus, & propter memoriā paternæ uirtutis, & q̄d iniquitas Ptholomæi cunctis esset inuisa. Voluit autē etiam Ptholomæus alia porta ciuitatē ingredi, sed a populo reiectus est, q maturius Hircanū susceperat. Et is quidē statim recessit, in aliq̄d ultra Hiericunta castellū, q̄d Dagon uocatur. Hircanus autē paternum honorē pontificatus mox assecutus est.

De euersione Tyri opulentissimæ ciuitatis, & qualiter Achaia per Metellum consulem, Romanis sit subiecta. Quibus temporibus, Androgeus Romę visus, quod portentum ingens pestilētia subsecuta est. Viriatus etiam vir pastoralis Lusitanus, diuersis prælijs Romanos vicit & fugauit. Demum a suis interfectus est. Cap. III.

Quo etiam tempore ruinā Carthaginis, Corinthi euersio subsecuta est, duarumque potentissimarum urbium, paruo unius tēporis interuallo, per diuersas mūdi partes, miserabile cōluxit incendiū. Nam cum Metellus pretor Acheos, Boetiosque cōiunctos duobus bellis, hoc est, primū apud Thermopilas, iterum in focis deuicisset, quorum priore bello, occisa esse XX. M. secūdo, VII. M. cęsa referunt. Igitur post extincta totius Achaiæ pręsidia, destitutarum euersionem urbiū Metello pręt ore meditāte, cōsul Numius repētinus ad eum cum paucis uenit in castra: qui demisso statim Metello, Corinthū sine mora expugnauit urbem, toto tunc orbe longe omniū opulentissimā: quippe, quæ uelut officina omnium artificū, atque artificiosa, & emporium cōmune Asię, atque Europę, post multa retro secula fuit. Permissa crudeliter etiam captiuis prædandi licentia, sic omnia cædibus, ignibusque completa sunt, ut de murorum ambitu, quasi e camino in unum apicem coartatum, exundaret incendium. Itaque plurima parte populi ferro, flammisque consumpta: reliqua sub corona uēdita est. Vrbe incensa, muri funditus diruti sunt: muralis lapis in puluerem redactus, pręda ingens erepta est, sane cum propter multitudinem & uarietatem statuarum, simulachrorumque in illo ciuitatis incendio permixta, in unum auri, argenti atque æris, omniaque simul metalla fluxissent, nouum genus metalli factum est. Vnde usque in hodiernum diem, siue ex ipso, siue ex imitatione eius, æs Corinthium, sicut memoriæ traditum est, & Corinthia uasa dicūtur. Iisdem consulibus Viriatus in Hispania genere Lusitanus, homo pastoralis, & latro primum infestando uias, deinde uastando prouincias. Postremo exercitus prætorum & Romanorum consulum, uicēdo, fugando, subigendo, maximo terrori Romanis omnibus fuit. Qui prætorem Vitellium

bello

bello superauit, deinde Plautium praetorem: idem Viriatus multis praelijs fractum fugauit. Post etiam Claudius cum magno structu belli contra Viriatum missus, quasi pro abolenda superiore macula turpiorem ipse auxit infamiam. Nam cõgressus cum Viriato, uniuersas quas secum duxerat copias, maximasque uires Romani amisit exercitus. Viriatus trabeas, fasces, caeteraque insignia Romana in montibus suis trophaea praefixit. Quo etiam tempore Androgenus Romae uisus, iussu aruspicum in mare mersus est. Quam sacrilegam expiationem, tanta lues hominum subsecuta est: ut magnae domus uacuae uiuis, plenae mortuis remanerent. Denique iam non solum in urbe uiuendi, sed etiam appropinquãdi negabatur facultas, propter saeuos cadauerum putores. Igitur Pompeius consul, fines Numantinorum ingressus, accepta maxima clade discessit. Viriatus autem cum per XIIII. annos Romanorum duces, atque exercitus protriuisset: insidijs suorum interfectus est. Deinde Mancinus consul, postquam a Popilio apud Numantiam suscepit exercitum, adeo infeliciter praelia cuncta gessit: atque in id suprema desperatione perductus est: ut turpissimum foedus, cum Numantinis facere cogeretur, q̃uis & Pompeius, iam aliud aeque infame foedus cum ijsdem Numantinis pauloante pepigisset. Senatus dissolui foedus & Mancinum dedi Numantinis praecepit. Qui nudato corpore manibusque post tergum reuinctis ante portas Numãtinorum expositus ibique usque in noctem manens: a suis desertus, ab hostibus autẽ non susceptus, lachrymabile utrisque spectaculum praebuit.

Qualiter rex Parthorum Babyloniam diuersasque nationes suo subiecit imperio. Et tunc Brutus in citeriore Hispania Gallicanis Lusitanis auxilia ferentes bello oppressit. Et Lepidus proconsul Vacceos in Hispania innoxios, dum expugnare conatur, ab eis amisso exercitu uictus est: quando etiã Romae serui conspirantes, mox interfecti sunt. Cap. IIII.

TVnc siquidẽ in Oriente rex Parthorum sextus a Barsace, uicto Demetrij praefecto, Babyloniam urbem finesque eius uniuersos uictor inuasit. Omnesque praeterea gentes, quae inter Hidaspen fluuium & Indũ iacent, subegit. Ad Indiam quoque cruentum extendit imperium. Demetrium ipsum secundo sibi bello occurrentem uicit & cepit. Quo capto Diodotus quidam, cum Alexandro filio regnum eius, & regium nomẽ eius usurpauit. Postea ipsum Alexandrum filium, quem participem periculi, in peruadendo regno habuerat: ne in obtinendo consortem haberet, occidit. Interea Brutus in citeriore Hispania LX. milia Callecorum, qui Lusitanis in auxilium uenerãt, asperrimo & difficili bello, quamuis incautos, circumuenisset, oppressit. Quorũ in eo praelio L. milia occisa, VI. milia capta referuntur, pauci fuga euaserunt. In citeriore Hispania Lepidus proconsul Vacceos innoxiam gentem et supplicem, etiam senatu prohibente, pertinaciter expugnare tentauit. Sed mox accepta clade grauissima, improbae pertinatiae poenas luit. Sex milia quippe Romanorum in hoc iniusto bello iustissime caesa sunt: reliqui exuti castris, armis etiam perditis, euaserunt.

ſerunt. Tunc etiam Romæ puer ex ancilla natus eſt quadripes, quadrimanus, oculis quatuor, auribus totidem, natura uirili duplex. In Sicilia mons Aethna uaſtos ignes eructauit ac fudit. Igitur in Sicilia bellũ ſeruile ortum eſt, quod adeo graue & atrox multitudine ſeruorum, inſtructu copiarum, magnitudine uirium fuit, ut non dicam prætores Romanos, quos penitus profligauit, ſed conſules quoque terruerit. Nam LXX. milia ſeruorum tunc in arma conſpirantium fuiſſe refertur.

Quibus diebus per Scipionẽ Aphricanum Numantia deleta eſt, & Attalus rex Aſię per teſtamentũ ſibi ſuccedere populũ Romanũ fecit, quam eiuſdẽ frater inuaſit, ad cladem populi Romani, ſuamq; internetionem. Cap. V.

SCipio Aphricanus conſenſu omniũ conſul creatus, ad obtergendã infamiam fœderis, q̃d Mancinus cum Numãtinis pepigerat, dirigitur in Hiſpaniã. Qui non cõfeſtim adgreſſus eſt Numãtinos quaſi incautos, q̃s ſemper nouerat eſſe paratos, ſed prius exercuit militẽ ſuum in caſtris, uelut in ſcholis, q̃d tamen aliq̃d profuit. Cõferto nanq; p̃lio, quamuis prius impetũ Romani nõ ferentes Numantinorũ, fugere cœpiſſent, induſtria ducis atq; audacia, acerrime repreſſi, quos fugerant, fugere coegerunt. Qua inopinata uictoria lætatus Scipio, foſſa urbem muniuit, uallum ſudibus præſtruxit, & ſic obſidione Numantinos cõtriuit. Igitur concluſi diu Numantini, & fame cruciati, deditionẽ ſui obtulerũt, ſi tolerabilia iuberent. Sæpe etiã orantes iuſtę pugnę facultatẽ, ut tanq̃ uiris mori liceret, ultimo oẽs duabus ſubito portis eruperunt, larga prius potione uſi, non uini, cuius ferax is locus nõ eſt, ſed ſucco tritici per artem cõfecto, quem ſuccũ a calefaciendo celiã uocant. Hac igitur potione poſt lõgam famem recaleſcentes bello ſeſe obtulerunt. Atrox diu certamen, & uſq; ad periculum Romanorum fuit, iterumq; Romani pugnare ſe aduerſus Numantinos fugiendo probauiſſent, niſi ſub Scipione pugnaſſent. Numantini interfectis ſuorũ fortiſſimis, bello cedunt. Cõpoſitis tamen ordinibus nõ ſuperãtes, nec ſicut fugientes in urbem reuertuntur. Corpora interfectorũ ad ſepulturã oblata, accipere noluerunt. Nouiſſima ſe deſperatione in mortem omnes deſtinati, clauſam urbem ipſi introrſum ſuccẽderunt, cunctiq; pariter ferro, ueneno, atq; igni cõſumpti ſunt. Romani nihil ex his penitus habuere uictis, p̃ter ſecuritatẽ ſuã, neq; eñ euerſa Numantia, uiciſſe ſe magis Numãtinos, q̃ euaſiſſe dixerunt. Vnum Numantinũ non uictoris catena tenuit captiuũ, unde triumphum dederit, non uidit Roma aurum uel argentum quod igni ſuper eſſe potuiſſet, quia apud pauperes non fuit, arma & ueſtem ignis abſumpſit. Igitur deleta Numantia, cum Scipio pacem componeret cæteris Hiſpaniæ ciuitatibus, quendam Celticum principem, Tyreſum nomine conſuluit, quo opere Numantia prius fortiter repugnans duraret, dum quatuor milia Numantinorum aduerſus XL. milia Romanorũ diu dimicarent, ac ſæpius uincerent. Qui reſpondit: Inuicta concordia hoc egit. Quo etiam tempore Attalus Humenis filius moriens, per teſtamentum populum

M Roma-

Romanum imperio Asiæ succedere hæredem iusserat. Hinc itaq; Licinius Crassus cõsul et pontifex maximus, aduersus Aristonicũ Attali fratrẽ, qui traditã per testamentum Romanis Asiam peruaserat, cum instructissimo missus exercitu, præterea magnis regibus, hoc est, Nicomediæ, Bythiniæ, Mitridate, Ponti & Armeniæ, Ariarate, Cappadociæ, Philomenæ, Paflagonię, eorũq; maximis copijs adiutus, cõserto tamen bello uictus est, & cũ exercitu post plurimã cædem in fugam acto: ipse iam circũuentus ab hostibus et pene captus esset, uirgam qua erat usus ad equũ in oculũ Thracis impegit. Barbarus autẽ cum ira & dolore exarsisset, latus Crassi gladio trãsuerberauit. Ita ille excogitato genere mortis, effugit dedecus & seruitutem. Perpenna cõsul, qui Crasso successerat, audita morte Crassi, & clade exercitus Romani, raptim in Asiam peruolauit, Aristonicũ recenti uictoria feriatum improuisum bello adortus, nudatumq; omnibus copijs, in fugã uertit. Cumq; Statonicẽ urbem, ad quã ille fugerat, obsidione cinxisset, cruciatũ fame ad deditionẽ coegit. Perpẽna cõsul apud Pergamũ correptus morbo diẽ obijt. Aristonicus Romæ iussu senatus in carcere strãgulatus est.

Quo in tempore conspiratio seruorum longe, lateq; efferbuit, & mox à domininis seu Romanorum consulibus pœnis adacti, deleti sunt. Quo in tempore Aethna vltra modum insolitos euomuit ignes, & in Aphrica locustarũ magnitudo mari immersa ad littusq; reuoluta, nimiam corrupto aere pestilentiam mortalibus incussit. Cap. VI.

IGitur conspiratio seruorum in Sicilia longe, lateque non modicam excitauit tempestatem. In Sicilia quidẽ, dum quadam insolẽtia dominiũ obtinerent, male adeptum serui, Piso cõsul VIII. M. eorũ patibulis affixit. Cui succedens Rutilius, ultra XX. M. ex rebellãtibus seruis trucidauit. Qui tamẽ prius obsidione cincti, tanta necessitate compulsi sunt, ut cadauera suorũ deuorarent sociorũ. Nam & Minternis CCCC. L. serui in crucẽ acti: & Sinuessa ad IIII. M. seruorũ a Q. Metello oppressa sunt. In metallis quoq; Atheniensiũ idem tumultus seruilis a Periclito prætore discussus est. Apud Delon etiã serui nouo motu intumescẽtes, ab oppidanis p̃uenientibus pressi sunt. Iisdem tẽporibus Cicero nascitur, matre Eluia, patre equestris ordinis, ex regio Vulscorũ genere. Turpilius comicus senex moritur. Quibus etiã diebus Aethna uasto cõcussa tremore exundauit igneis globis. Rursusq; alio die Lippara insula, & uicinũ circa eam mare intantũ efferbuit, ut uastas q̃q; rupes dissoluerit, tabulata nauiũ liquefactis ceris extorruerit, exanimatosq; pisces supernatãtesq; excoxerit, hoĩes quoq; nisi qui longius potuerũt diffugere, reciprocato anhelitu calidi aeris adustis introrsum uitalibus suffocauerit. Locustarũ etiam in Aphrica tãta uis efferbuit, ut nõ solũ uirẽtia quæq; cõsumerent, uerumetiã amaros cortices atq; arida ligna proroderent. Sed repentino arreptæ uẽto, atq; in globos coactæ, portatæque diu per aera, Aphricano pelago immersę sunt. Harum cum immensos aceruos longe undis urgentibus fluctus per extenta late littora propulsissent, iterum nimis atque ultra opinionem pestiferum odorem tabida & putrefa-

trefacta congeries exhalauit. Vnde omnium pariter animātium tanta pesti lentia cōsecuta est, ut auium, pecudū, ac bestiarū corruptione aeris dissoluta est, & putrefacta passim cadauera uitiū corruptionis augerent. At uero quāta fuerit hoīm lues, ego ipse dū refero, toto corpore perhorresco. Siquidem in Numidia, in qua tunc Micipsa rex erat D. CCC. milia hominum, mortua sunt, circa oram uero maritimam, quę maxime Carthaginensi atq; Vticensi littori adiacet, plusq̄ CC. milia militum, quæ ad præsidium totius Aphricæ ordinata fuerant, extincta atque abrasa sunt. Quæ clades tam repentina ac tam uiolenta institit, ut tunc apud Vticam sub una die per unam portā ex illis iunioribus plusq̄ M. D. mortuos elatos fuisse narretur. Iisdē tēporibus Antiochus non cōtentus Babylonia atq; Ecbactana, totoq; Mediæ imperio, aduersus Phratatem Parthorų regem cōgressus et uictus est. Qui cum in exercitu suo C. M. armatorų habere uideret, CC. M. amplius calonum atq; lixarų immixta cohortibus, scortis & histrionibus trahebat. Itaq; facile ab uniuerso exercitu suo Parthorų uiribus compressus interijt. Eodem tēpore Ptholomæi Alexandrinorų regis misera uita miseriorē uitę exitum dedit. Is em̄ sororem suā stupro cognitā ac deinde in matrimonium receptā: nouissime turpius, quam duxit, abiecit. Priuignā uero suā, hoc est, filiam sororis & coniugis, coniugem asciuit. Filium suum, quem ex sorore susceperat, necnon & filiū fratris occidit. Quam ob rem tantis insertus parricidijs, factus execrabilis ad Alexandrinis regno pulsus est.

De Iohanne filio Simonis, qui Hircanus est nuncupatus: qualiter plures ciuitates Syriæ, atque Samaritanorų, Idumæorumq; ceperit, bellis etiam prospere gestis, summa cum pace, felicitateq; consenuit. Quomodo etiam filius eius Aristobolus, qui primus post reuersionem Iudaici populi de Babylonia nomē regium vsurpauit, matrē, fratremq; Antigonum occiderit, & ipse vix anno expleto, in regno detestabiliter mortuus sit. Cap. VII.

PTholomæus Phison, qui & Soter, annis X. & VII. A reædificatione uero templi, annis CCC. LXVII. Iohannes uero filius Simonis Iudeorų dux & pontifex erat. Qui aduersum Hircanos bellum gerens, Hircanus est nuncupatus. Is nanq; ut paterno potitus est honore, & deo sacrificia reddidit, uelociter Ptholomæū petit, qui matrē, fratresq; uinctos secū retinebat, & patrē eius Simonē neci dolo in cōuiuio tradiderat. Dumq; aggressus esset castellū, in alijs quidē rebus superior erat, iusto aūt dolori cedebat. Ptholomæus em̄ quoties premeret, matrē eius fratresq; in murų productos, palam ut possent cōspici, uerberauit, eosq; se precipitaturū, nisi q̄ primū recederet, minitabatur. Vnde Hircanū quidē plus timor ac misericordia q̄ iracundia commouebat. Mater uero eius nihil plagis aut intēta nece perterrita, manus pretendens filium precabatē ne uel suis fractus iniurijs parceret impio. Siquidē ipsa morīē sibi a Ptholomæo propositā, immortalitate duceret meliorē, dummodo ille pœnas eorū, quæ in domo sua cōtra fas admisisset, expēderet. Iohānes autē nunc obstinaciā matris cogitās ac preces eius audiens, ad irruendum impellebatē. Modo uerberari

rari eam, lacerariq; cōspiciens, effœminabatur, totusq; dolore plenus erat. Ob hæc autem diu tracta obsidione, feriatus annus aduenit. Quem septimo quoque orbe apud Iudæos cessare moris erat, exemplo septimorum dierum: & ob hoc Ptholomæus obsidionis requiem nactus, fratribus Iohannis una cum matribus occisis, ad Zenonem confugit: qui Cotyla cognominatus est Philadelphiæ tyrannum. Antiochus autem ob ea, quæ per Simonem passus fuerat, iratus, in Iudæam ducit exercitum. Ibique adsidens Hierosolymis Hircanum obsidebat. Ille autē patefacto sepulchro Dauid, qui regum ditissimus fuerat, ablatisque inde pecuniæ plusquam tribus milibus talentorum, Antiocho persuasit, trecentis ei talentis datis, ab obsidione discedere. Atque ut facti inuidiam leuaret, fertur hac pecunia Hircanus instituisse primus xenodochia, quibus aduentum susciperet pauperum peregrinorum. Rursumque tamen quando Antiochus contra Medos bello suscepto, tempus ei uindictæ præbuit, cōfestim aduersus ciuitates Syriæ perrexit, uacuas propugnatoribus esse ratus, quod erat uerum. Medabam quidem & Samagam cum proximis, nec non & Sicimam, et Angarizam ipse capit: & insuper his Cuthęorum genus, adiacentia phano loca incolentium, exemplo eius quod est Hierosolymis ædificato capit. Idumææ quoq; non paucas alias ciuitates, & præterea Adoreon & Maresan. In Samariā uero usq; progressus, ubi nūc est Sebaste ciuitas ab Herode rege cōdita, ex omni eam parte cōclusit, filiosq; suos Aristobolū & Antigonū obsidioni præfecit. Quibus nihil remittētibus, adhoc famis penuria, qui erant intra ciuitatē uenerunt, ut etiā suam carnē cogerentur attingere. Igitur Antiochū adiutorem sibi aduocāt Spondium cognominatū. Qui cum prōpta eius uoluntate paruisset, ab Aristobolo et Antigono superatꝰ, & ille quidē ad Scythopolim usq; persequētibus eum, memoratis fratribus effugit. Hi uero in Samariam reuersi, & multitudinē iterꝝ intra murꝝ compellūt, & expugnata ciuitate, ipsam diruunt, & habitatores eius captos abducūt. Prospere autem gestis ita cedētibus alacritate refrigescere nō sinebāt, sed cum exercitu Scythopolim usq; progressi & ipsam peruaserunt, et agros intra Carmelū oēs inter se partiti sunt. Secundarꝝ autē rerꝝ Iohannis & filiorꝝ eius inuidia seditionem gentiliū concitauit. Multiq; aduersus eos collecti sunt, nec quiescebant, donec aperto bello deuicti sunt. Reliquū uero tēpus Iohannis cum fortunatissime uiueret optime rebus per annos XXXIII. administratis, & V. relictis filijs moritur, uir plane beatissimus, & qui nullam dedisset occasionem, cur eius causa de fortuna quispiam quereretur. Denique tria maxime præcipua solus habebat, quia princeps et pōtifex: preterea et propheta, cum quo deus ita colloquebatur, ut futurorum nihil penitus ignoraret. Quinetiam de duobus maioribus filijs suis, quod rerum domini permansuri non essent, ante uidit & prædixit. Quorum uitæ qui fuerit exitus, narrare non indignum uidetur, quantumque a paterna felicitate diuerterint. Patre nanque mortuo, natu maior Aristobolus translato in regnum principatu,

diadema

diadema sibi primus imposuit, CCCC. LXXV. annis ac tribus mēsibus, postq̄ populus in eam terram aduenit, seruitio, quod apud Babylonas sustinuit, liberatus. Fratrē uero a se secundū Antigonum, (nanq; illū diligere uidebatur,) in honore pari producebat. Alios autem uinctos custodiæ tradidit, matremq; itidē conligauit, ausam aliquid de potestate cōtendere, nanque hanc rerū dominam Iohannes reliquerat, eoq; crudelitatis processit modo, ut uictam fame necaret. Horum autem facinorum pœnas Antigoni fratris morte persoluit, quem plurimum amabat, quemq; habebat regni participem. Nam & hunc interemit, adductus criminationibus per maleuolos regni compositis. Aristobolus uero post necem matris atq; Antigoni fratris dignissimo ac crudelissimo uiscerū dolore tortus, detestabiliter morit, cum nō plus anno regnasset. Vxor uero eius fratrū uinculis dissolutis, regē cōstituit Alexādrum, qui ætate maior erat, & modestia prestare uidebat.

De reædificatione Carthaginis, & de seditione seruorum orta Romæ spe libertatis, qualiter etiam Galli Allogobrogēses & Galli Aluernorum à Romanis uicti atque deleti sunt. Tuncq; incendium Aethnæ Catinenses affixit. Cap. VIII.

QVibus etiam temporibus iubente senatu, Carthago iterum reædificatur, anno XXII. postquam fuerat reuersa, deductis illuc Romanorum ciuibus cum familijs repleta ac restituta est. Romæ etiam seditio orta est, quam Gracchus & Flaccus excitauerant tribuni, seruis libertatem, agrosq; publicos diuidere, promittentes. Quo tumultu amplius tria milia necata sunt in urbe, cum authoribus seditionum. Quibus diebus Metellus bellando peruagatus, Baleares insulas edomuit. Tunc etiam Domitius proconsul Allobrogas Gallos iuxta oppidum Vindalium grauissimo bello uicit: maxime cum elephantorum noua forma, equi hostium, hostesq; conterriti diffugissent, XX. M. ibi Allobrogum cæsa referuntur, III. M. capta sunt. Eo tempore Aethna mons ultra solitum exarsit, & torrentibus igneis, superfusis, lateq; circumfluentibus Catinam urbem, finesq; eius oppressit: ita ut tecta ædium cladis cineribus perusta, & pergrauata corruerent. Cuius leuandæ cladis causa, senatus X. annorum uectigalia Catinensibus remisit. Interea Fabius consul Bituito regi Aluernorū Galliæ ciuitatis, bellum maximo instructu comparanti, adeo cum paruo exercitu occurrit, ut Bituitus paucitatem Romanorū uix ad escam canibus, quos in agmine habebat, sufficere posse, iactaret. Qui cum sibi ad transferendas copias unum pontem Rhodani fluminis paruum esse intelligeret, alium compactis lintribus, catenisq; connexum superstratis consfixis tabulis struxit. Cōserta pugna & diu grauiter agitata, uicti Galli, conuersiq; in fugam: dum quisque sibi timet, coaceruatis inconsulte agminibus prepropero trāsitu pontis uincula ruperūt, ac mox cum ipsis lintribus mersi sunt, C. LXXX. M. armatorū, in exercitu Bituiti fuisse traduntur, ex quibus C. L. M. uel cęsa uel mersa sunt. Victus Martius cōsul, Gallorū gentē sub radice Alpium sitam, bello adgressus est. Qui cum se Romanis copijs

circumſeptos uiderent, belloq; impares fore intelligerent, occiſis cõiugibus ac liberis, in flammas ſe proiecerunt. Qui uero prçoccupantibus Romanis peragendæ tunc mortis ſuç copiã non habuerant, captiq; fuerant, alij ferro, alij ſuſpẽdio, alij abnegato cibo, ſeſe conſumpſerunt. Nulluſq; omnino uel paruulus ſuperfuit, qui ſeruitutis conditionem, uitę amore tolerarit. His ita ſe habentibus ſenatus Iugurthæ regi Numidiarum bellum indixit.

De Iugurtha Numidarum rege, & de conſulibus, qui contra eum pugnauerunt, atque uicerunt. Cap. IX.

IGitur Iugurtha, Micipſæ Numidarum regis adoptiuus, hęreſque inter naturales eius filios factus, primum hæredes ſuos, id eſt, Hiemſalem occidit, Atherbalem bello uictum Aphrica expulit. Calpurniũ deinde conſulem, aduerſus ſe miſſum pecunia corrupit, atq; ad turpiſſimas conditiones pacis adduxit. Præterea cum Romam ipſe ueniſſet, omnibus pecunia corruptis aut attentatis, ſeditiones, diſſenſioneſque permiſcuit. Quam cum egrederetur, infami ſatis notauit elogio, dicens: O VRBEM VENALEM, ET MATVRE PERITVRAM, SI EMPTOREM INVENERIT. Qui anno ſequenti Aulum Poſthumium Poſthumij conſulis fratrem, quem is XL. milium armatorum exercitui præfecerat, intremit, ac pene totam Aphricã a Romanis deficientem, ſuo iunxit regno. Deinde Metelli diſciplina coercitus, duobuſq; prçlijs uictus, tria milia perfugarum reddidit, treceatoſque obſides dedit. Conditionem pacis non cuſtodiens, iterum Mariani conſulis (qui non illo minori aſtutia praditus erat) deuictus, dum de proprijs diffideret uiribus, Boccum Maurorum regem ad ſua cõduxit auxilia. Cuius copijs auctus, Marianũ ſæpius afflixit exercitum. Poſtremo apud Cirtam urbem antiquam, aduerſus Romanos, cum quadringentis militibus equitum inſtructus occurrit. Quos tribus diebus pariter bellando ita contriuit, ut omnibus deſperatis Romani telis plurimi occiſi, undique preſſi ſiti ac ingenti feruore Solis, puluereque defecti, nullam deinceps ſibi ſperarent ſalutem: dum omnia paterentur intollerabilia. Equites uero Numidarum atque Maurorum, uelut ſine labore pene captos, atque circumſeptos trucidabant Romanos. Subito ſuffragium eſt Romanis cœlo miſſum. Nimbus enim uehemens ruit, ac tempeſtas ualida orta eſt, quæ Romanos refrigerans conualeſcere fecit, Mauros uero atque Numidas inermes pene reddidit: dum hoſtilia eorum, quæ ſine amento erant lubrica, ſcuta uero quæ ex corijs elephantorum, uelut ſpongia aquam ebibentia inhabilia facta ſunt, qua fortuna Marius ſuperior factus uicit. Bocchus atque Iugurtha fugientes, nonaginta milia ſuorum amiſerunt. Ergo Bocchus cum Romanis pugnare diffidens, pacem petijt: Iugurtham dolo captum, conditione pacis catenatum ad Marium miſit, quem ante currum ſuum triumphator abegit, & in carcere poſitum ſtrangulari iuſſit. Præterea Iugurthini temporibus belli, Caſſius conſul in Gallia Tigurinos uſque Oceanum perſecutus, rurſuſq; ab ijſdem inſidijs circũuentus occiſus eſt.

De consulibus Romanorum, qui contra Gallos infeliciter dimicãtes uicti atq; interempti sunt. Contra q̃s Gallos ob vindictã consulũ & fines tuendos Marius consul quarto & quinto creatus, dirigit. Gallorum CCCCXL. milia interfecit: preter mulieres & paruulos, qui sese necauerunt, in Asia vero & Syria, qui etiã tunc regnabant. Cap. X.

HInc Mallius consul & Cipio proconsul, aduersum Cimbros & Teutonas, & Tigurinos, & Ambronas, Gallorum & Germanorum gentes (quæ tunc ut imperium Romanum extinguerent, conspirauerant) missi, prouincias sibi Rhodano fluuio medio diuiserunt. Vbi dum inter se grauissima inuidia & contentione decertant, cum magna ignominia, & periculo Romani nominis uicti sunt. Siquidem in ea pugna Marcus Aemilius consularis captus atque interfectus est, duo filij consulis cæsi: LXXX. milia Romanorum sociorumq; ea tempestate trucidata XL. milia Calonũ atq; Lixarum interfecta: Athias scribit. Ita ex omni pene exercitu, X. tantummodo hoĩes qui miserum nunciũ ad augendas miserias reportarent: superfuisse referunt. Hostes binis castris atq; XX. præda potiti: noua quadam atq; insolita execratione cũcta quę ceperãt, pessundederunt. Vestis discissa & proiecta est: aurum argentumq; in flumen proiectum: loricę uirorum conscissę, phalerę equorum disperditæ, equi ipsi gurgitibus immersi, homines laqueis collo inditis, ex arboribus suspensi sunt: ita ut nihil prędę uictor: nihilq; uictus agnosceret. Maximus tunc Romę non solum luctus uerumetiam metus fuit: ne confestim Cimbri Alpes transgrederentur, Italiamq; delerent. Igitur Marius quarto consul, contra Gallos dirigitur: qui cum Tigurinis & Allobrogibus duobus prælijs dimicans non sine magno suorum discrimine uicit. Ex quibus CC. milia armatorum bello interfecta sunt, LXXX. milia capta: uix III. milia effugisse referuntur. Mulieres itaq; eorum paruulis suis ad saxa conlisis: cunctæ sese ferro ac suspendio peremerunt. Tutones autem & Cimbri integris copijs, Alpium niues emensi, in Italiæ plana peruaserunt. Ibique cum poculis, cibis, ac lauacris emollirẽtur, Marius quinto consul, & Catullus aduersum eos missi sunt. Qui Hannibalis ingenium secuti, in nebula deposuerunt pugnam: & in sole disposuerunt. Sol nanque cum uento ortus, exaduerso emicuit: uisus inimicorum puluis oppleuit: & splẽdor hebetauit. Ita factum est, ut tanta ac terribilis multitudo, minima Romanorum clade, sua autem ultima internitione cæderetur, CXL. eorum tunc in bello cæsa, LX. milia capta referuntur. Mulieres autem eorum per multa miserabilia mortis genera sese cum paruulis suis neci dederunt. Ita in his duobus prælijs CCCC. & XL. milia perempta sunt: absq; innumera mulierum multitudine: quæ se suosq; paruulos fœmineo furore, uirtute autẽ uirili dilaniauerunt. Quibus etiam diebus Publicius Malleolus Romanis incognitum antea facinus perpetrauit. Siquidem matrẽ suam interfecit, seruis adnitẽtibus. Quam ob causam damnatus parricidij, insutusque in culleum, & in mare proiectus est. Eo quidem tempore in Syria & Asia Antiochus, qui & Orsus, regnabat, cui successit Antiochus Crippus, qui ab Antiocho Cytino regno

pulsus ac rursus Crippus Anthiogus, superato Cytino, regnum recepit. Ita ex successione aduersum se dimicantes, regnabant Syriæ & Asiæ. Quius diebus Marcus Terentius Varro philosophus, & Cicero nascuntur. Marcus Furius poeta, cognomento Babylus, nascitur Cremonæ.

De diuersis prælijs atque seditionibus, seu de parricidijs, quæ Alexander secundus rex & sacerdos Iudæorum cum externis nationibus seu propria gente gessit. Cap. XI.

PTholomæus, qui & Alexander, pulso de regno Fiscone Ptholomæo per matrem Cleopatram, & in Cyprum secedente, regnauit annis X. Iterumq; Ptholomæus, qui a matre fuerat eiectus, regressus de fuga, regnum obtinuit, & regnauit annis VIII. quoniam Alexandrum, qui ante eum fuerat, ob interfectionem matris ciues pepulerant. A reædificatione uero templi anni sunt CCCCXII. Iudæorum uero pontificatum & regnum, ut præmisimus, post mortem Iohannis, Aristobolus susceperat. Quo etiam mortuo, ut supra meminimus, Ianneus (qui & Alexander) eius frater regnum pariter & sacerdotium Iudæorum obtinuit: & in ciues suos crudelissime regnauit. Dum enim uinculis, quibus iussu fratris alligatus fuerat, est solutus, quoniam ætate maior erat cæteris fratribus suis, & modestia præstare uidebatur: rex pariter Iudæorum & pontifex est declaratus. Sed ille potestate adepta, fratrem quidem alterum regnum appetentem occidit: alterum autem uita contentum, ablatis rebus, substantijs nudatum, secum habuit. Prælium etiam cum Ptholomæo committit: multos quidem hostium peremit: sed uictoria in Ptholomæi parte propensior fuit. Cum Theodoro autem filio Zenonis sæpius dimicauit: & superior factus, de possessionibus illius castella & loca munita suo regno adiunxit: quãuis a Theodoro eius exercitus usq; ad X. milia cæsus referatur. Is nanq; cum Gazam & Rafiam atq; Antidonem perdomuisset: seditiones Iudæorum perpessus, quodã die festo concitatur in eum populus. Nanq; plerunque epulæ seditiones accendunt: nec uidebatur insidias posse comprimere, nisi peregrinos haberet auxilio. Igitur crebris cum propria gente prælijs gestis, superior factus, non minus L. milibus Iudæorũ per VI. annos interfecit. Nec tamen uictorijs lætabatur, quoniam regni sui uires consumpserat. Vnde cum Iudæis conabatur reconciliari. Illi aũt inconstantiam eius morũque uarietatem in tantum oderant, ut percunctãti causam, q̃nam pacto eos sedare posset: dicerent: Si moreretur. Nam uix etiam mortuo daturos ueniam, qui multa scelerate fecisset. Pugnauit etiã cum Demetrio, quem Iudæi euocauerant sibi in auxilium. A quo uictus, recessit in montes. Immutata quippe fortuna, sui qui eum prius deseruerant, misericordia moti, relinquentes Demetrium, ad Alexandrum usque ad VI. milia se contulerunt. Quorum uirtute auctus, se bello reparauit. Demetrius huius inclinationis destitutione fractus, mox inde egressus est, non tamen reliqua multitudo ob abscessum auxiliorum simultates deposuit: Sed cum Alexãdro tamdiu bello

assiduo

aſſiduo decertauit, donec pleriſq; interfectis uictor Alexander cæteros captos Hieroſolymam adduxit. Verum immoderata fecit iracundia, ut crudelitas eius ad impietatem uſque procederet, D. CCC. enim eorum in media ciuitate cruci affixos, mulieres eorum atq; filios in conſpectu ipſorum necauit, atque hoc potans, & cum ſuis concubinis recubans proſpectabat. Tantus autem populũ terror inuaſit, ut etiam diuerſæ partis ſtudioſi, proxima nocte VII. milia extra totam Iudæam profugerint. Quorum exilio mors Alexandri finis fuit. Cum eiuſmodi factis tandem ægre otium regni quæſiſſet, ab armis requieuit. Ergo qui latius eius actus ſcire uoluerit, tertiumdecimum Ioſephi librum antiquitatis hiſtoriæ legere curabit. Belli autẽ requiem ſecutum eſt morbi principium. Qui XXX. & VII. regni anno moritur. Coniugis ſuę Alexandræ regni reliquit gubernacula, Iudęos ei uel maxime audientes fore non dubitans, quod longe ab eius crudelitate diſcrepans, & iniquitati reſiſtens, beneuolentiam ſibi populi comparaſſet, neque ſpes eum fefellit.

De bellis ſocialibus, quæ Romani perpeſſi, quando tota Italia ab eis defecit, & de portentis diris atq; mirabilibus, quæ hæc mala præceſſerunt, Cap. XII.

QVibus etiam diebus Romanos multiplices perturbauerunt calamitates, quamuis iam domini multarũ uocitarẽtur gentium, quas ſuccinctæ breuitatis gratia trãſcurrere ſtatui. Sed ſi qui eas plenius ſcire uoluerit, quintum librum Oroſij legat. Igitur Saturninus tribunus plebis, excitati tumultus in urbe author extitit, qui cum Mario conſule ſexto, & Glaucia prætore conſpirauit. Primum Metellum Numidicum, uirum acerrimum, innocentem, per ſcelus iudicum, qui eiuſdem factionis erant, in exilium cum totius urbis dolore miſerunt. Idem Saturninus Memmium, uirum acrem & integrum, fieri conſulem timens occidit, ac deinde contentionem agens in domo ſua, ab alijs imperator, ab alijs uero rex eſt appellatus. Quam temeritatem indignantes Romani, authore Mario conſule Saturninum & eius factionis authores interfecerunt. Quorum bona omnium publicanda decreuerunt. Itaque interfectis tantæ conſurationis ſeditioſis, quies populo fuit. Inde Rutilius uir integerrimus, periurio iudicum condemnatus eſt. Qui Smirnam commigrans, literarum ſtudijs intentus conſenuit. Igitur IVLIO CAESARE & Marco Philippo conſulibus, inteſtinis cauſis, ſociale bellum totam commouit Italiam. Siquidem Liuius Druſus tribunus plebis Latinos omnes ſpe libertatis illectos, cum placitum explere non poſſet, in arma excitauit. Quibus malis ANEXIVS domi ſuæ, incerto quidem authore interfectus eſt. Igitur Picentes, Veſtini, Marſini, Peligni, Marrucini, Samnites, Lucani, cum adhuc occultam defectionem meditarentur, Gaium Seruilium prætorem legatum ad ſe miſſum, apud Aſculum occiderunt. Statimque clauſa ciuitate, omnes ciues ROMANOS indicta cæde, iugularunt.

Conſi

Continuo atrocissimam perniciem infamissima praecessere prodigia. Namque omnium generum animalia, quae manus hominum blande perpeti atque inter homines uiuere solita erant, relictis stabulis, pascuisque, cum balatu, hinnitu, mugituque miserabili, ad syluas montesque fugerunt. Canes quoque, quorum naturae est extra homines esse non posse: lachrymosis ululatibus uagi luporum ritu oberrarunt. Tunc etiam sub ortu solis globus igneus a regione septentrionis, cum maximo coeli fragore emicuit. Apud Arentinos cum panes per conuiuia frangerentur, cruor medijs panibus fluxit. Praeterea per septem continuos dies, grando lapidum, immixtis etiam testarum fragmentis, terram latissime uerberauit. In Samnitibus uastissimo hiatu terrae flamma prorupit: & usque in coelum extendi uisa est. Complures praeterea in itinere uidere Romani globum coloris aurei, coelo ad terram deuolui: maioremque factum, rursus a terra in sublime ad orientem ferri, ac magnitudine sua ipsum solem obtexisse. Igitur Gneius Pompeius praetor cum Picentibus iussu Senatus bellum gessit, & uictus est. Postquam sibi Samnites Papium Mutilium imperatorem praefecerant: Marsi autem Agmennonem archipiratam praeoptauerant, Iulius Caesar Samnitum pugna uictus, caeso fugit exercitu. Rutilius consul Marium propinquum suum legatum sibi legit, quem assidue submonentem moram bello utilem fore, & paulisper in castris exerceri militem oportere tyronē: dolo id agere ratus, contempsit, seseque in insidias Marsorum, & uniuersum agmen exercitus sui incautus iniecit. Vbi & ipse consul occisus, & multi nobiles interfecti: & VIII. milia Romanorum militum caesa sunt. Arma & corpora interfectorum in conspectu Marij legati Tolenus Fuluius pertulit, atque in testimoniū cladis euexit. Marius raptis continuo copijs, uictores insperatus oppressit: & VIII. milia ipse Marsorum interfecit. Cepio autem a Vestinis & Marsis deductus in insidias, cum exercitu trucidatus est. Lucius uero Iulius Caesar, postquam apud Eseriam uinctus aufugerat, contractis undique copijs aduersus Samnites & Lucanos dimicans: multa hostium milia interfecit. Cumque ab exercitu imperator appellatus esset, Romamque nuntios de uictoria misisset: senatus saga, hoc est, uestē moeroris, quam exorto sociali bello sumpserat, hac spe arridente deposuit: atque antiquū togae decorem recuperauit. Marius deinde VI. milia Marsorum caecidit, VII. milia armis exuit. Sylla cum XX. & IIII. cohortibus Eserinam missus, ubi artissima obsidione Romani ciues & milites premebantur, maximo bello & plurima caede hostium urbem sociosque seruauit. Gneius Pompeius Picentes graui praelio fudit: qua uictoria Senatus laticlauia, & caetera dignitatis insignia recepit: cum togas tantummodo de uictoria Caesaris, primum respirante, sumpsisset. Portius Cato praetor: & rursus Plotius legatus, Vmbros plurimo sanguine impenso, & difficillimo labore uicerūt: Gneio Pompeio, L. Portio Catone consulibus. Pompeius diu obsedit Asculum ciuitatem: nec tamen expugnasset, nisi populum in campum

proru-

prorumpentem, grauissima opressione uicisset. X. & VIII. milia Marsorũ in ea pugna cum Franco imperatore suo caesa sunt. Eadẽ die Picentes congressi, & uicti sunt. Quo etiam tẽpore Sylla Samnites, bello superauit & uicit: quo praelio X. & VIII. milia Samnitum cęsa sunt. Ergo Marrucini, Vestini a Sulpicio legato Pompei persecuti atq; uastati sunt. Ab eodem etiam Sulpicio imperatores Italici horribili praelio oppressi sunt & occisi. Pompeius Asculum ingressus, praefectos, centuriones, cũctosq; principes eorũ uirgis caecidit, securiq; percussit: seruos prędamq; oẽm sub hasta uendidit: reliquos liberos quidem, sed nudos & egentes abire praecepit.

De Ciuilibus bellis, quae inter Syllam & Marianos gesta sunt, & vsq; ad decimum annũ protracta: quibus lectissimorum CL. milia caesa sunt. Cap. XIII.

IGitur nondum finito sociali bello, Romae primum bellum Ciuile motum est. Eodemque anno Mitridaticum bellum, & si minus infame, non tamen minus graue coeptum est. Itaque Marius septimum consulatum, & bellum suscipere Mitridaticum affectauit. Dum Syllae consuli contra Mitridatem in Asiam cum exercitu profecturo, in Campania haec res innotuisset: confestim ira indignationeq; permotus, Romam reuersus est. Siquidem ante urbem Marij legatum, quasi primã uictimam, Ciuilis belli occidit, mox urbem irrupit. Marius uero cum permouere nobilitatem, inflammare plebem, ordinem equestrem perarmare, aduersus Syllam frustra tentasset: tandem in Capitolium concessit. Sed partibus Syllanis ibi grauiter contritis, ab eo diffugit magna suorum caede: ibique tunc Sulpicius Marij collega occisus est. Marius quoque fugiens, cum persequentum instantia circumseptus esset: in Minturnensium paludibus sese abdidit. E quibus infeliciter luto oblitus ignominioseque protractus, turpi autem spectaculo, Minturnas deductus, contrususque in carcerem: percussorem ad se missum, solo uultu exterruit. Deinde lapsus a uinculis in Aphricam transfugit: solutoque ex Vtica filio, ubi is in custodia obseruabatur, continuo Romam regressus: Cinnae consuli societate scelerum coniunctus est. Igitur ad profligendam uniuersam Rempublicam, exercitum sibi in quatuor partes diuiserunt. Tres siquidem legiones Mario datae: parti copiarum G. Carbo praepositus est, partem Sertorius accepit: Ille, scilicet Sertorius, iam hic Ciuilis belli incentor & particeps. Qui etiam hoc finito, aliud post Hispaniae bellum excitauit: quod per multos annos maximis Romanorum cladibus traxit. Caetera uero exercitus portio Cinnam secuta est. Porro Gneius Pompeius, qui a Senatu cum exercitu accersitus, ut Reipublicae opitularetur, & diu sese nouarum rerum occupatione suspenderat, contemptus a Mario, uel Cinna, ad Octauium alterum consulem sese contulit, & mox cum Sertorio conflixit. Infelicem pugnam inter uentus noctis diremit: DC. ex utraque parte milites trucidati sunt. Igitur Marius Coloniam Ostiensem ingressus, oĩa ibi genera libidinis, auaritiae, & cru-

& crudelitatis exercuit. Pompeius fulmine afflatus interijt. Exercitus uero eius pestilentia correptus, pene totus absumptus est. Nam XI. milia uirorum de castris Pompei mortua: VI. milia autem de parte Octauij consulis desiderata sunt. Marius Antium & Aritiam ciuitates hostiliter irrupit, cunctosque in his præter proditores interfecit, bona suis diripenda permisit. Post Cinna consul cum legionibus, & Marius cum fugitiuis ingressi urbem, nobilissimos quosque e senatu, & plurimos cõsulares uiros interfecit. Sed quota hæc portio ostentatæ miseriæ est, uno uerbo diffinisse cędem bonorum: cuius fuit tanta numerositas, tanta diuturnitas, tanta crudelitas, tanta quoque diuersitas? De qbus etiã auditis posteri perhorrescant. Igitur Marius cum interfectorum ciuium capita, illata conuiuijs, oblata Capitolijs, collata Rostris, ad spectaculum congereret, ac septimum consulatum cum Cinna tertio consule peruasisset, in exordio consulatus imperij sera tandem morte præreptus est. Cinna bonorum neces, malorum cęde suppleuit. Nam cum introducta per Marium fugitiuorum manus insatiabilis prædandi esset, nullamque partem authoribus prædæ consulibus ministraret, in forum qua si stipendij causa solicitata militibusque circumdata, inermis extincta est. Cæsa sunt illa die in foro urbis VIII. milia fugitiuorum: idemque Cinna quarto consul, ab exercitu suo interfectus est. Interea residui senatorum qui potentiam Cinnæ, Marij crudelitatem, insaniam Frimbrię, Sertorijque audaciam fuga euaserant, transuecti in Græciam, coegere precibus Syllam: ut periclitanti imo iam plane perditæ patriæ opem ferret. Igitur Sylla mox ut Campanium littus attigit, Noruanum consulem prælio oppressit, VI. milia tũc Romanorum Romani interfecerunt: VI. milia eorundem ab ijsdem capta sunt: CXX. & IIII. de Syllana parte ceciderunt. Fabius uero Hadrianus, cui imperium pro prętore erat, regnum Aphricę seruorum manu affectãs apud Vticam congestis sarmẽtis, cum omni familia uiuus incensus est. Damasippus prætor, incentore Mario consule, Q. Sceuolam, G. Carbonem L. Domitium, P. Antistium, in curiam quasi ad consultandũ uocatos, crudelissime occidit: corpora interfectorum carnificis unco tracta, atque in Tyberim missa sunt. Eodem tẽpore Syllæ duces, plura prælia aduersus Marianas partes, infelicissima felicitate gesserunt. Nam & Q. Metellus Carinatas copias cęcidit, & castra peruasit: & G. Pompeius Carbonis equitatum grauiter trucidauit. Syllę etiam & Marij adolescentis, maximum tunc prælium apud sacri portũ fuit. In quo de exercitu Marij cæsa sunt XXV. milia: sicut Claudius scribit. Pompeius carbonem etiam castris exuit, fugientemque insecutus, nunc cædendo, nunc ad deditionem cogendo, plurima exercitus parte priuauit. Metellus Norbuani agmen oppressit: ubi IX. milia Marianæ partis occisa sunt. Lucullus cum a Quinto obsideretur, erupit: & rupentina pugna obsessorem deleuit exercitus. Nam plus q̃ X. milia ibi tunc cæsa referuntur. Sylla deinde cum Campanio Samnitum duce, & Carrinatis reliquis copijs, ante ipsam urbem portamque Collatinam ad

horam

horam diei nonã signa cõtulit, grauissimoq; prælio tandẽ uicit, L X X X. M. hoĩm ibi fusa dicuntur, XII. M. sese dediderunt, reliquam multitudinẽ in fugam uersam, insatiabilis uictorum ciuium ira cõsumit. Sylla mox urbem uictor intrauit III. M. hoĩm, qui se per legatos dediderant, contra fas, contraq; fidem datam, inermes, securosq; interfecit. Plurimi tunc quoq; ut non dicam innocentes, sed etiam ipsius Syllanæ partis occisi sunt: quos fuisse plusq̃ IX. M. ferũnt. Ita libere per urbem cędes, percussoribus passim uagantibus, ut quocunque uel ira, uel præda solicitabat, agitabantur. Igitur cunctis iam quod singuli timebant, aperte frementibus, Q. Catulus palam Syllæ dixit: Cum quibus tandem uicturi sumus, si in bello armatos, in pace inermes occidimus? Postq̃ uero in urbe uiri consulares, prætores, senatores, passim sine consideratione deleti sunt, quos in tabulis cruentissime descripserant: inde Sylla Preneste profectus est, omnes Marianę militię principes, hoc est, legatos, quæstores, præfectos & tribunos, iussit occidi. Pompeius Carbonem Marianum ducem, in Aegyptum fugere conantem, comprehendit & occidit. Idem Pompeius in Aphricam transgressus, eruptione circa Vticam facta, X. et VIII. M. hoĩm interfecit. Eo bello Domitius dux Marianus, dum inter priores pugnat, occisus est. Hirtam Numidiæ regem persecutus, fugientemq; omnibus copijs nudatum interfecit. Sylla demum dictator creatus est, ut damnationis & crudelitatis libido, honesti nominis reuerentia & armaretur & uelaretur. Nouissime Sylla potestate priuatus est. Hoc fine conclusa sunt duo bella funestissima, sociale Italicum & ciuile Syllanum. Hæc per annos X. tracta, plusq̃ C. L. M. Romanorꝝ consumpserunt, tantumq; lectissimorꝝ uirorum, uernaculorumq; militum Roma hoc ciuili bello perdidit: quantum in ea superiore tempore cum se iam aduersus Alexandrum Magnum circumspiceret, in discretis ætatibus census inuenit. Præterea uiros consulares, XXX. & IIII. prætorianos XXXVI. LX. senatores fere, absq; innumeris totius Italiæ populis, qui passim sine consideratione deleti sunt. Igitur Sylla mortuo, Lepidus Marianæ partis assertor, aduersus Catulum Syllanum ducem surgens, rediuiuos bellorum ciuilium cineres suscitauit. Bis tucatiæ certatum est. Plurimi Romanorum iam ipsa paucitate miserorum & adhuc illo furore insanientium cæsi sunt: Albanorum ciuitas obsidione oppugnata, atq; excruciata fame, ultima miserabilium reliquiarum deditione seruata est. Ibi tunc Scipio Leppidi filius, captus atq; occisus est. Brutus in Cisalpinam Galliam fugiens, persequente Pompeio, apud Regium interfectus est. Ita hoc bellum ciuile, non magis dementia Catuli, q̃ tędio Syllanę crudelitatis, ut ignis in stipula eadem celeritate, qua exarsit euanuit. Quibus etiam diebus Terentius Varro in prouincia Narbonensi nascitur, qui postea trigesimumquintum annum agens, Gręcas literas summo studio didicit. Cicero nanq; Athenas succedit Rustico, defenso contra Chrysogonum. Deinde post triennium Romam regreditur, qui XXVI. ætatis suæ anno, etiam Quintium defendit: quo in tem-

pore Plotius Gallus Romæ, Latinam Rhetoricã primus docuit. De quo Cicero sic refert: Memoria teneo nobis pueris, primum Latinam edocere cœpisse Plotium quendam. Tunc Lucius Pomponius Bononiensis, Catillanorum scriptor, clarus habebatur. Lucretius etiam poeta nascitur. Qui amatorio poculo hausto, in furorem uersus, aliquos libros per interualla insaniæ scripsit, quos postea Cicero emendauit.

Regnante Ptholomæo Dionysio, Alexandra Salina Alexandri regis vxor Iudæorũ rexit populum. Et ea quæ ibi illis contigerunt diebus. Cap. XIIII.

PTholomæus Dionysius, annis XXX. A reædificatione uero templi, anni erant CCCC.XXX. Regnum uero Iudæorũ Alexandra Salina Alexãdri regis uxor, ut præmisimus, habebat. Quę cum duos filios ab Alexandro generatos haberet, natu quidẽ maximũ Hircanum, propter ætatem declarauit pontificẽ, & propter modestiam regem cõstituit, minorẽ autem Aristobolũ priuatum uiuere maluit, q̃d feruẽtioris esset ingenij. Ipsa uero Alexãdra, qui sacras temerassent leges, ab initio detestabatur: religioni tamẽ diuinæ superstitiose deseruiẽs. Qua de re iungũt se eidem mulieri pharisæi, quoddã Iudæorũ collegium, qui præter alios pietatem colere putarenẽ, & peritius leges exponebãt. Ob eam causam propius eos aspiciebat. Illi autẽ paulatim fœminæ simplicitatẽ despicientes, oẽs pro sua libidine submouendo, ac deponendo, uinciendo, ac soluendo q̃s uellent, ordines Reipublicæ cõfundebãt prorsus, ut ipsi quidẽ regijs cõmodis fruerentur, expẽsas ac difficultates Alexãdra perferret. Sed eadẽ mire callebat res administrare maiores. Itaq; augendis copijs semper intẽta, duplicẽ conflauit exercitũ. Neq; pauca peregrinorũ parauit auxilia, quibus nõ modo statum gentis suæ roborauit, sed etiã metuendam se reddidit externæ potentiæ. Imperabat autẽ alijs: uerum Pharisæis ipsa ultro parebat. Deniq; Diogenem quendã insignem uirũ, qui Alexandro fuisset amicissimus, interficiunt, eius cõsilio criminantes, ut DCCC. quos supra memoraui, regis iussu tollerentur in crucẽ. Nihilominus autem Alexandrę suadebant, ut & alios, quibus authoribus in illos fuisset Alexãder excitatus, occideret. Cumq; his nimia superstitione nihil abnuẽdum putaret, quos sibi libuisset, ea specie trucidabant: donec optimatũ quisq; ad Aristobolũ confugerent, quorũ periculum agebatur, atq; ille matri persuasit, ut his propter dignitatẽ parceret, ciuitate autem pelleret, quos nocentes existimaret. Illi quidẽ data sibi copia, per agros dispersi sunt. Inter hæc Alexandra, morbo laborante, minor eius filius Aristobolus, cum seruis suis, quos multos habebat, omnesque pro ætatis feruore fidissimos, uniuersa castella obtinuit, & pecunia quam ibi reperit, conductis auxilijs regem se declarauit. Ob hæc miserata querelis Hircani mater, coniugem Aristoboli cum filijs includit, apud castellum, q̃d a septentrione phano adiacens, Baris antea uocabať, ut diximus: postea uero Antoniũ cognominatũ est, imperante Antonio, quemadmodũ de Augusti et Agrippę noĩe, Sebastę et Agrippas et alię ciuitates appellatę sunt.

Ante

Ante tamen Alexandra moritur, quam in Aristobolū Hircani fratrem illius contumelias uindicaret, quem deijci regno curauerat, quod ipsa nouem per annos administrauit, & heres quidē omnium fit Hircanus, cui regnum etiam uiua commiserat.

De diuersis fragoribus bellorum, quibus Roma perterrita est. Quorum vnum fuit in Hispania, aliud in Macedonia, tertium in Pamphilia, quartum in Dalmatia. Cap. XV.

INterea apud Romanos hæc gerebantur. Sonantibus undique bellorum fragoribus, quorum unum in Hispania erat, aliud in Pamphilia, in Macedonia tertium, quartum in Dalmatia. Exanguis adhuc atque exhausta intestina pernicie, tanquam febribus, Romana Respublica, propulsare armis occidentis, Septentrionisque fortissimas gentes cogebatur. Sertorius si quidem uir dolo atque audacia potens, cum partium Marianarum fuisset, Syllam fugiens ex Aphrica dilapsus in Hispanias, bellicosissimas, ferocissimasque gentes in arma excitauit. Aduersus hunc ut breuiter diffiniā, duo duces missi, Metellus & Domitius. Quorum Domitius ab Hirtulegio Sertorij duce, cū exercitu oppressus est: Manilius procōsul Galliæ in Hispaniā cum tribus legionibus, & M. D. equitibus transgressus, iniquam cum Hirtulegio pugnam conseruit. A quo castris, copijsque nudatus, in oppidum Hilerdam pene solus refugit. Metellus multis prelijs fatigatus, per deuia oberrans hostē mora fatigabat, donec Pompei castris consociaretur. Pompeius contracto apud Palantiam exercitu, Lauronem ciuitatem, quam tunc Sertorius oppugnabat, frustra conatus defendere, uictus aufugit. Sertorius superato, fugatoque Pompeio, Lauronem ciuitatem cruētissime depopulatus est. Reliquum agmen Lauronensium, quod cædibus superfuerat, miserabili in Lusitaniam captiuitate transduxit. Pompeium autem, hoc est, illum Romanorum ducem a se uictum fuisse, gloriatus est, quem magna preditum fiducia, ad hoc bellum non pro consule, sed pro consulibus Roma misisset. Fuisse tūc Pompeio XXX. M. peditum, M. equites, Galba scribit: Sertorium autē LX. M. peditum, VIII. M. equitum habuisse cōmemorat. Postea uero Hirtulegius cum Metello cōgressus, apud Italicā Beticæ urbem, XX. M. militum perdidit, uictusque in Lusitaniā cum paucis refugit. Pompeius Belgidam nobilē Celtiberię urbem cepit. Sertorius deinde cum Pompeio cōgressus, X. milia militum eius interfecit: ex alio cornu uincēte Pompeio tantundem pene ipse perdidit. Multa præterea inter eos prælia gesta sunt. Memmius quęstor Pompei, idemque uir sororis eius occisus est, Hirtulegij fratres interfecti. Perpenna, qui se Sertorio iunxerat, comminutus est. Postremo ipse Sertorius X. demum anno belli inchoati, hisdem quibus & Viriatus suorū dolis interfectus, finem bello fecit, Romanisque uictoriam sine gloria dedit, quamuis Perpennam postea pars exercitus eius secuta sit, qui a Pompeio uictus, cum uniuerso exercitu suo interfectus est, ciuitates uero cunctas in Hispania ultro Pompeius ac sine mora per deditionem rece-

pit ac euertit. Interea Macedonicum bellum Claudius sortitus, uarias gentes, quæ Rhodopeis montibus circumfusæ sunt, ac tunc Macedoniam crudelissime populabātur, subegit. Nam inter cætera dictu, audituq; horrida, quæ in captiuos agebant, raptis cum poculo opus esset humanorum capitum ossibus cruentis, capillatisq;, adhuc ac per interiores cauernas male effosso cerebro, oblitis auide ac sine horrore tanquam ueris poculis utebantur. Quarum cruentissimi atq; immanissimi scordi[s]i erant. Has itaq;, ut dixi, Claudius pellere Macedoniæ finibus bello attentauit, magnisq; se malorum molibus obiecit. Vnde cum animo æger, & curis circumseptus, morbo insuper correptus esset, interijt. Huius successor Scribonius attentatarum superiori bello loco gentium declinans uim, in Dardaniam arma cōuertit, eamq; superauit. P. uero Seruilius exconsul Ciliciam & Pamphiliam crudelissime adortus: dum subdere studet, pene deleuit. Liciam & urbes eius obsessas, oppressasq; cepit. Præterea Olympū montem peruagatus, Phasidem euertit, Coricium diruit. Tauri quoq; montis latera in Ciliciam uergētia perscrutatus, Esauros bello fractos, in deditionē redegit. Primus Romanorum per Taurum duxit exercitum, ac limitem itineris fecit. Triennio emenso quo bellum gestum est, Isaurici nomen assumpsit. Cosconius procōsul sortitus Illyricum, protinus, subactaq; Dalmatia, Salonas urbem florentissimam post biennium tandem expugnauit & cepit.

De gladiatoribus, qui è ludo effugientes, multa & pernitiocissima bella contra Romanos dominos suos excitauerunt. Cap. XVI.

Lucullo itaq; & Cassio consulibus, gladiatores LXX. & IIII. Capuæ a ludo Gnei Lentuli diffugerunt. Qui continuo ducibus Crixo & Inomao Gallis, & Spartago Thrace, Vesubium montem occupauerunt. Vnde erumpendum aduerterunt: inde per Consentiam, & Metapontū circumducti, ingētia breui agmina collegerunt. Nam Crixo decem milium multitudo, Spartago autem triplex tūc numerus fuisse fertur. Inomaus enim iam in superiore bello fuerat occisus. Itaque cum cædibus, incendijs, rapinis, stuprisq; omnia miscerent, in exequijs captiuæ matronę, quæ se dolore uiolati pudoris necauerat, munus gladiatorium ex CCCC. captiuis, scilicet, quod expectandi fuerant: expectaturi, utpote lanistæ gladiatorum potius quam militum principes ædiderunt. Deinde consules Gellius & Lentulus aduersum eos cum exercitu missi sunt. Quorum Gellius Crixum acerrime pugnantem prælio oppressit: Lentulus a Spartago superatus aufugit. Post etiam collatis frustra ambo consules copijs, acceptа graui clade, fugerunt. Dehinc G. Cassium proconsulem idem Spartagus oppressum bello, interfecit. Itaq; exterrita ciuitate nō minore propemodum metu, quam sub Hannibale circa portas fremente trepidauerat: Senatus Crassum cum legionibus consulem nouo supplemento militum misit. Is mox ut fugitiuorum pugnam inijt, VI. M. eorum interfecit, D. CCCC. uero cepit. Inde priusquam ipsum Spartagum ad caput Silari fluminis ca

strame

strametātem, bello aggrederetur, Gallos auxiliatores eius, Germanosq; superauit: E quibus XXXIII. M. hominum, cum ipsis ducibus occidit. Nouissime ipsum Spartagum disposita acie congressum, maximasq; cum eo fugitiuorum copias perculit. Nam LX. M. eorum cæsa, VI. M. capta referuntur; III. M. Romanorū recepta sunt: cæteri, qui ex hoc bello lapsi, oberrabant, per complures duces frequenti indagine contriti sunt.

De diuersis prælijs in Oriente gestis, id est, quæ Mitridates prius prospere, demum infeliciter gessit. Et de his, quæ Sylla & Lucullus & cæteri eo tempore Romani exercitus duces peregerunt. Cap. XVII.

IGitur Mitridates rex Ponti atq; Armeniæ, postq̄ Nicomedem Bythiniæ regem amicum P. R. regno priuare molitus est, atq; a senatu monitus, si id facere tentaret, bellum sibi a P. R. inferendum fore: iratus Cappadociam continuo peruasit, atq; expulso ab ea Ariobarzane rege cunctam prouinciam igni, ferroq; uastauit. Bythiniam deinde pari clade corripuit, Paflagoniam simili exitu afflixit, pulsis ex ea Philomene & Nicomede regibus. Cum uenisset Ephesum, crudeli præcepit edicto: ut per totā Asiam, quicunq; inuenti essent ciues Romani, sub una die omnes necarentur. Et factum est. Nec explicari aut comprehendi ullo modo uerbis potest, quæ tunc multitudo Romanorm ciuium cæsa sit. Quis mœror plurimarū prouinciarum, quis gemitus occidendorū pariter atq; occidentium fuerit, cum singuli quiq; aut prodere innocentes hospites & amicos, aut ipsi periclitari pœna hospitum cogerētur. Archelaus quoq; dux Mitridatis, cum C. XX. M. peditum atq; equitū in Achaiam præmissus, Athenas, cunctamq; Græciæ partem, ui per deditionem obtinuit. Sylla cui post cōsulatum, Mitridaticum bellum obuenerat, Archelaum apud Pyreum Atheniēsium portum septemplici muro communitum, diu obsedit, ipsamq; Atheniēsium urbem ui cepit. Postea iusto prælio cum Archelao conflixit, C. X. M. de exercitu Archelai interfecta: uix X. M. superfuisse referuntur. Cōperta clade Mitridates, lectissima LXX. M. militum Archelao in subsidiū misit ex Asia. Secūdo prælio L. M. ex his interfecta sunt, ibiq; Diogenes Archelai filius trucidatus est. Tertio bello omnes copiæ, quas Archelaus habebat, extinctæ sunt. Nam XX. M. militum eius in paludem pulsa, cum Syllæ fidem implorarent, insatiabili ira uictoris interfecta sunt: totidemq; alia in flumen coacta ac necata, reliqui miserorū passim trucidati sunt. Porro Mitridates in Asia nobilissimarum urbium principes occidere, bonaq; eorū publicare, animo intēderat. Cumq; iam M. DC. ita interfecisset, Ephesini exemplum uerētes, excluso præsidio eius, portas obiecerunt. Similiter Smirnei, Sardi, Colophonij, Trallianiq; fecerūt. Perturbatus Mitridates, per Archelaum ducem suum, cum Sylla pacem pepigit. Interea Fimbria Marianorū sceleꝛum satelles, homo omnium audacissimus, Flaccum consulem, cuius legatus erat, apud Nicomediam occidit, ac mox arrepto exercitu Mitridatis filium ex Asia ad Militopolim fugat, stationemque regis inuadit, ipsumque

Pergamo pellit, fugiētemq; insecutus, apud Phitanam obsedit. Et profecto cepisset, si Lucius Lucullus ciuilibus discordijs curam Reipublicæ prætulisset, eumq; mari coartare obiecta classe uoluisset. Inde Fimbria Iliensibus iratus, a quibus pro Syllanæ partis studio, obiectu portarum repulsus uidebatur, ipsam urbem Militum, antiquā illam Romæ parentem, funditus cæde, incendioq; deleuit: sed eam Sylla cōtinuo reformauit. Idem Fimbria apud Thiathirā cum exercitu Syllę obsideretur, desperatione adactus, in tēplo Aesculapij manu sua interfectus est. Fānius et Maius de exercitu Fimbriæ profugi, Metridati sese adiunxerunt. Quorū hortatu Mitridates cum Sertorio per legatos in Hispaniā missos, fœdus pepigit. Sertorius ad eum M. Marium, firmādi fœderis causa misit. Quem rex apud se retētum, breui ducem fecit: in locum Archelai, qui se ad Syllam cum uxore, liberisq; cōtulerat. Marius & Eumachus duces, a Mitridate aduersus Lucullū missi, magno exercitu breui cōgregato, cum P. Rutilio apud Chalcedonam congressi sunt, eumq; cum plurima exercitus ipsius parte ceciderūt. Lucullus Mitridatem Cizicenos obsidētem fossa cinxit, eumq; q̄d faciebat pati compulit. Itaq; ad ipsos Cizicenos, ut bono animo essent, nuntium misit, unum ex militibus, nandi peritū. Qui duobus utribus suspensus mediam ipse regulam tenens, plātis subremigans, VII. M. passuum transmeauit. Mitridates inopia laborans, partem copiarū instructam armis, domum abire præcepit. Quam Lucullus excipiens, uniuersam disperdidit. Nam amplius q̄ XV. M. hominū tunc interfecisse narratur. Tunc etiam Fannius, qui se Mitridati iunxerat, & Metrofanes regius prætor, a Mamerco uicti, cum duobus milibus equitū in Mesiam profugerunt: atq; inde Mæoniam digressi, in colles, camposq; arenosos inciderunt: ubi nō solum mōtes usti uel saxa, quasi quadā fuligine offuscata cernuntur: uerum etiam campi ambusto solo squalidi per * L. M. passuum sine ullo ignis uel fornacis indicio, & pendulo in profundum cinere putres iacent. Tribus etiam locis torridæ uoragines ostenduntur, quas Græci phisas uocant. In quibus diu oberrantes, inopinatis tandē periculis exempti sunt, & clam in regis castra uenerunt. Deiotarus rex Gallogræciæ præfectos regis bello trucidauit. Interea Mitridates apud Cizicum eadem mora, qua obsidebat obsessus, in magnā pœnuriā, pestilentiamq; exercitum suum coartauit. Nam plusq̄ CCC. M. hominū fame et morbo, in eadem obsidione amisisse fertur, ipse cum paucis arrepta naui, clam fugit e castris. Lucullus incruēto milite spectator cladis alienę, nouum genus uictoriæ adeptus est. Mox Marium adortus, uicit, fugauitque, in quo prælio plusq̄ XI. M. Marianorum militum interfecta referuntur. Lucullus postea cum eodē Mario nauali prælio congressus, XXXII. naues regias, & cōplures onerarias, aut demersit aut cepit. Multi ibi ex his, quos Sylla proscripserat, interempti sunt. Marius postera die de spelunca, ubi latebat, extractus, meritas hostilis animi pœnas luit. Eodem uero Lucullus impetu Apamiam uastauit, & sub monte Olympo, Priusam munitissis

Alias, D. M

tissimam ciuitatem captam, expugnatamq; diripuit. Mitridates aduersus Bizantium instructa classe nauigãs, tempestate correptus, LXXX. rostratas naues perdidit. Ipse cum quassa iam naui mergeretur, in Meoparonem Seleuci pyratæ, ipso pyrata iubente transiliuit. Inde Senopem, ac post Anison cum magna difficultate peruenit. Lucullus Senopẽ expugnaturus obsiderat. Hanc Seleucus Archipyrata & Cleoclares Spado, qui præsidij causa præerat, expilatam atq; incensam reliquerunt. Lucullus miserorum hostium intestina clade permotus, celeri occursu immissum restinxit incendiũ. Ita misera ciuitas uersa uice hostium, sociorumq; unde defendenda disperdita: & unde disperdenda, seruata est. At uero M. Lucullus, qui Curioni in Macedonia successerat: totam Bessorum gentem bello appetitam, in deditionem recepit. Præterea Lucullus transgressus Eufraten & Tigrim, apud Tigranocertam urbem cum Mitridate & Tigrane congressus, paruissima suorum manu magnum hostium numerum occidit. Nam XXX. milia hominum in eo bello cæsa, referuntur. Tigranes uix C. L. equitibus comitatus aufugit: diademate & thiara ne agnosceretur abiectis. Tunc ad Lucullum totius pene Orientis, supplices uenere legati. Ille imminente hyeme per Armeniam in Mesopotamiam regressus, Nisibin urbem illis tunc locis inclytam, expugnauit & cepit. Iisdem diebus pyratæ per omnia sparsi maria, & iam non tantum intercipientes nauium commeatus, sed etiam insulas, prouinciasq; uastantes, impunitate sceleris, & auiditate prędæ, uulgo sese adsociantibus in immensum augebantur. Quos G. Pompeius post multam quidem uastationem, quam terra, mariq; diu egerant, mira tamen celeritate cõpressit. Eodem tempore Cretam insulam per biennium Metellus euertit, diuturnoq; bello domitam, in potestatem redegit, legesq; Minois Romanis legibus permutauit. Quibus etiam diebus a Lucullo uicta Armenia ac Mesopotamia, ac Nisibin capta, Syria in Romanam ditionem cessit: quæ hucusq; per reges Macedonum ab Alexandro possessa fuerat. Quo in tempore Horatius Flaccus satyricus poeta Libertino patre' Venusi nascitur. Apollodorus uero Pergamenus Gręcus orator, pręceptor Calidij & Augusti clarus habetur. Igitur quæ de Catilina & Lentulo, siue Cicerone, Salustius scribit, hoc gesta sunt tempore. Marcus etiam Callidus orator clarus habetur, qui bello ciuili postea Cæsarianas partes secutus, cum togatã Galliam regeret, Placentię obijt. Nunc sexto uolumini finem imponere decreui, ut bella tam Romanorum ciuilia, & externis ubiq; permixta, quam etiam Iudæorum, quæ dicta sunt, uel etiam quæ sequuntur, quia sic sibi cõtinuatim serie temporum, & malis sequacibus cohæserunt: libri saltem termino separentur.

LIBRI VI. FINIS.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORVM Tomi prioris, Liber VII.

Cûm Hircanus atq; eius frater Aristobolus de regni potestate confligunt, Pompeium iudicem prouocant. Ex quo Romanis subduntur. Cap. I.

IGITVR HIRCANVS, QVI PONtifex Iudæorum erat, etiam regni gubernacula matre ei contradicente (ut præmisimus) susceperat. Veruntamen frater eius Aristobolus, uiribus atq; authoritate pręstabat. Habito autem inter eos circa Hiericunta de reꝝ summa conflictu, pleriq; Hircano relicto, transeūt ad Aristobolum. Hircanus autē cum reliquis fuga pręuenit castellum Antoniū, ibiq; salutis obsides nactus est. Erat itaq; ibi in custodia (ut præmisimus) cōiunx Aristoboli cum filijs. Sed priusq̄ graue aliquid fieret, ea lege in concordiā redit: ut regnum quidem Aristobolus haberet, Hircanus uero excederet quasi regis frater, alijsq; cōtentus honoribus. Hoc modo in fano recōciliati, cū in cōspectu circunstantis populi benignissime alter alterū ualere iussissent, domos permutant: & Aristobolus quidē recedit in regiā. Hircanus aūt in Aristoboli domum. Metus uero et alios eius inimicos pręter spē dominātis occupat: & maxime Antipatrū, iādudum inuisum Aristobolo. Erat aūt genere Idumęus, et nobilitate ac diuitijs aliarumq; reꝝ copia gentis suę princeps. Is ergo & Hircanū, ut ad Aretē regē Arabię cōfugeret, eiusq; auxilio regnū repeteret, hortabat̄, et ipsē Aretę ut Hircanū susciperet, atq; in regnū deduceret, suadebat, multa detrahēs Aristoboli moribus multisq; Hircanū laudibus pręedicans. Simulq; ammonebat, q̄d eū deceret regno clarissimo p̄sidentem, iniquitate oppressis manū porrigere: Hircanum aūt iniuriā pati, q principatu iure successionis sibi debito caruisset. Sic instructis et pręparatis ambobus, noctu cū Hircano ex ciuitate profugit: citatoq; cursu in oppidū, q̄d Petra dicit̄, saluus euadit, q̄d regni sedes esset Arabię. Ibiq; postq̄ Hircanū in manū regis Aretę tradidit: multis dictis multisq; muneribus, ut auxiliū ei p̄beret, quo in regnū deduceret̄, effecit. Igit̄ rex collectū undiq; exercitum, in Iudęā direxit. Erant aūt peditū equitūq; milia L. Quibus nequaq̄ restitit Aristobolus, sed primo impetu superatus, in Hierosolymā fugere cogit̄. Atq; oīno captus esset, nisi dux Romanoꝝ Scaurus, hoꝝ imminētem soluisset obsidionē. Nanq; is ex Armenia qdem in Syriā missus erat a Pōpeio Magno: qui cum Tigrane bellū gerebat. Sed ubi Damascū uenit, quā retentā a Metello et Lollio cōsulibus & captā repperit, his inde summotis, cognito in Iudęa qd ageret̄, illuc uelut ad quęstū cucurrit. Deniq; ut ingressus est fines Iudęoꝝ, legati ad eū ueniūt a fratre utroq;, ut sibi potius adiumēto esset orātibus. Sed CCC. talētis, q̄ Aristobolus miserat, iustitia posthabita est.

Tot

Tot eñ acceptis Scaurus ad Hircanum & Arabas legatos dirigit: Roma norũ eis & Pompei nomen intentans, nisi ab obsidione desisterent. Itaq; & Aretha ex Iudæa in Philadelphiã recedit metu perculsus, & Scaurus Damascum redit. Hircanus uero & Antipater Arabũ priuati auxilio, spem in aduersarios contulerũt. Et cum Pompeius Syriã trãsgressus Damascum peruenisset, ad ipsum confugiunt: multisq; muneribus ei datis, illa tñ qbus apud Arethã usi fuerãt, allegãtes magnopere prędicabãt, ut Aristoboli uiolentiã odio dignã putaret, regnoq; Hircanũ restitueret: cui tam ętate q̃ moribus deberẽt. Itaq; Aristobolus auxilio Scauri fretus, Põpeio nec defuit. Sed dum ipsius gratiã minime adeptũ se cognosceret, in Hierosolymã cum indignatione discessit: belloq; iam cõgredi cum Põpeio cogitabt. Põpeius aũt nec ei tẽpus apparatui dandũ putauit, sed statim eum sequiẽ, multum quippe alacritati eius addiderat circa Hiericunta mors Mitridatis nũtiata. Cũq; illic pernoctasset: manẽ in Hierosolymã properabat. Itaq; hoc eius impetu perterritus Aristobolus, supplex occurrit, pecuniãq; pollicitus, q̃d que semetipsum ei cum ciuitate promitteret, Pompeiũ mitigat sequientẽ, nec tñ quicq̃ eorũ quę promisit, effectum est. Gabinium eñ, qui ad suscipiendã pecuniam missus fuerat: nec in oppidum quidẽ Aristoboli socij receperũt. His cõmotus Pompeius Aristobolũ in custodiã collocat. Ad ciuitatẽ uero profectus dum lustrando eam circuiret, ut exploraret qua ex parte facilior esset ascẽsus: seditio in ciuitate exorta est: Aristoboli quidẽ socijs bellũ geri potius regẽq; liberare dignũ esse affirmãtibus, q̃ uero cum Hircano sentiebant, Põpeio portas aperiri. Deniq; uicta pars Aristoboli, cõcessit in templũ: et põte qui ciuitati iungebaẽ abscisso, ut ad ultimũ usq; resisterẽt, instruebaẽ. Cum aũt alij Romanos in ciuitatẽ recepissent, hisq; domũ regiã tradidissent: ad hęc obtinẽda Põpeius unũ ex ducibus sibi obediẽtibus Pisonem cum militibus intromittit. Isq; prẹsidijs in ciuitate dispositis, q̃a nemini eorum, qui in tẽplum cõfugerant, pacẽ persuadere potuit, oĩa quę circũerant expugnationi parabat: Hircano eiusq; amicis ad cõsilia conferẽda, et ad efficiẽda quę iuberet, alacriter animatis. Ipse uero tẽplum obsidiõe cingit, turribus impositis, admotisq; machinis, mœnia tentabat irrũpere: sed lapidibus repellebanẽ et ui repugnantiũ. Mense nanq; obsidionis tertio, uix una turri deiecta, fanũ irruptũ est. Primus aũt murum transcendere ausus est Syllæ filius Faustus Cornelius, et post eũ cẽturiones duo, Furius & Fabius cum suis agminibus. Et circũsepto undiq; fano: alios cõfugientes uel etiã paulisper repugnãtes interficiũt. Multos aũt suos gẽtiles aduersæ partis studiosi trucidabant, plurimi semetipsos in rupes præcipitabãt: nonnulli furibundi cũctis quę circa murũ erãt in desperatione succẽsis, pariter cõflagrabant. Itaque Iudęorũ quidẽ XII. milia occubuerunt, Romanorũ uero perpauci, sed plures sauciati sunt. Nil aũt grauius in illa clade Iudæorũ genti uisum est, q̃ sctũ illud arcanũ nulli cuiq̃ prius uisum, alienis esse detectũ. Deniq; Põpeius una cũ suis comitibus in tẽplum ingressus, ubi neminẽ præter pontificẽ
adesse

adesse fas erat, quæ intus erant candelabra cùm lychnis, & mensas ex quibus libare atq; adolere moris erat, & uascula ex auro cuncta perspexit: congestamque pigmentorum molem, ac sacræ pecuniæ prope ad duo milia talentorum. Nec tamen uel hæc, uel aliud quicquam de sacro sanctis opibus siue instrumentis attigit. Sed postera die post excidium curare templum æditũos, ne quid sordium haberet, iussit: & solennia sacra celebrare. Ipse autem Hircano pontifice declarato, quod se & in alijs rebus alacrem præbuisset, promptamq; ad bellum agrestium multitudinem ab Aristobolo reuocasset: per quæ sicut imperatorem bonum decuit, beneuolentia potius, q̃ timore plebem sibi conciliauit. Inter captiuos autem comprehensus Aristoboli socer, idemq; patruus, tenebatur. Et illos quidẽ, qui maxime belli causa fuissent, securi percussit: Faustum uero & qui una fortiter fecerant, preclaris p̃remijs donat, & Hierosolymis tributum indicit. Pompeius uero a flumine Eufratre usq; ad fines Aegyptios, Scauro summa regionum negotia, cum duabus cohortibus commisit: Romamq; ipse per Ciliciam properauit, captiuum ducens Aristobolum cum familia. Erant autem illi filię duę totidemq; filij, quorum unus Alexander ex itinere fugit: minor autem Antigonus cum sororibus Romam uectus est. Interea Alexander congregata manu Hircano grauius imminebat, Iudæamque populabatur: Hircanum quidem mature debellare posse credebat, uillasq; opportunas muris, hoc est, Alexandrium, Hircanium, & Macherunta, non longe ab Arabiæ montibus muniebat. Exercitum hinc inde colligere curauit: donec facta sunt ei decem milia peditum, et mille quingenti equites. Igitur Gabinius qui in Syriam missus, Scauro successerat: aduersus Alexandrum cum ualida manu militum: atq; multitudine processit Iudæorum. Quo prelio uictus Alexander, amissis VI. milibus, quorum tria uiua capta sunt, tria uero prostrata: ipse in Alexandrium confugit castellum. Quo obsidione cinctus, dum uehementius urgeri se ab hostibus cerneret, territus Alexander omnibus desperatis, legatos ad Gabinium mittit: & ignosci delictis orans, & quæ sibi parent castella Macherunta & Hircanium tradere non dubitans, quin etiam Alexandrium eiusdem potestati permisit. Quæ omnia quidem Gabinius consilio matris Alexandri, funditus eruit. Post hæc uero Gabinius Hircano Hierosolymam deducto, ei Fani curam commendauit, cæteris Reipublicæ partibus optimates præfecit, omnemque Iudæorum gentem in conuentus quinque diuisit: unum Hierosolymis, alterum Doris, itemque tertium apud Amathunta, quartum Hierico, & quintum Sefforí ciuitate Galilæę disposuit. Singulari autem unius dominatione Iudæi liberati libenter ab optimatibus regebantur.

Qualiter Crassus spoliauerit tẽplum, & Parthico bello mox est extinctus. De patre etiam matreq; Herodis, & fratribus atq; sorore. Et q̃ aliter Aphricanus Historiographus, q̃ Iosephus de eodẽ patre Herodis sentiret. De Lucullo, qui Mitridatẽ & Tigranem bello uicit. Et de Pompeio eius successore qui maxima ex parte orientẽ ditioni subdidit Romanoꝝ. Cap. II.

Igitur

IGITVR his atque alijs ita gestis, interea Crassus Gabinij successor, ducatum Syriæ suscepit, qui profecturus ad Parthicum bellum, omne quod erat Hierosolymis in templo abstulit aurum, & præterea duo milia talenta detrahi iussit de interiore templi, quæ Pompeius intacta reliquerat. Nec longum lætatus, ubi transiuit Eufraten, exercitum amisit maximum: & ipse a copijs Persarum extinctus est. Eo successu Parthi elatiores, transeúdum in Syriam crediderunt. Quos strenue insidijs excepit Cassius, & commissæ sibi prouinciæ finibus reppulit, non sine graui detrimento hostium cum effuse uenientes, quod neminem sibi obsistere ausurum arbitrarentur, loca præuentus angustia occupauisset. Denique fusis fortium plurimis, bellum deseruere Parthi. Cassius repulso hoste securus prouincia, in Iudæam irruit, & Taricheis deletis, XXX. milia Iudæorum in seruitutem uendidit: Phitalaum quoque suspectum doli, quod partes Aristoboli fulciret, iugulari iussit. Neque expers consilij eius Antipater fuit, ut æmulum potentię quam maxime excluderet. Igitur Antipater is cognouit uxorem, cui nomen Cypris, splēdidissimo inter Arabicæ fœminas loco ortam, atq; ex ea suscepit liberos IIII. sexus uirilis, & unam fœminam. Virorum huiusmodi uocabula erant: Primus Phaselus, sequens Herodes uocati, tertius Iosephus, quartus Ferora, & Salome filia unica. Qui cum Gabinij fauorem muneribus atque obsequijs maxime promeruisset, Cassij etiam familiaritatem adeptus est. Causa quippe tantorum filiorum, uir egregius est factus, ad emerendam muneribus atque amicitia societatem potentum. Præ cæteris uero regis sibi Arabum conciliauerat gratiam: quia de locis Arabię uxoris acceptæ prætendebat necessitudinem. Hæc de Iosephi excerpsimus dictis. Aphricanus uero, qui & ipse præcipuus in historiographis habetur: Aiunt, inquit, qui de eo diligētius explorarunt, Antipatrum quendam patrem esse Herodis Ascalonitę, qui & ipse fuerit Herodis cuiusdam filius, tēpli Apollinis æditui. Hic Antipater ab Idumæis latronibus captus admodū puer permāsit cum prædonibus; pro eo q̄d pater eius rei familiaris inopia filiū redimere nō ualeret. Verū puer latronū uita et moribus institutus, postmodū Hircano cuidā Iudęorū pōtifici familiaris efficit. Ex quo nascitur Herodes hic, qui Saluatoris temporibus fuit. Hęc Aphricanus.

De Lucullo, qui Mitridatem & Tigranem bello vicit. Et de Pompeio eius successore qui maxima ex parte Orientem ditioni subdidit Romanæ. Cap. III.

IGitur eo tēpore apud Romanos hęc agebantur. Lucullus postq̄ Mitridatem et Tigranē reges uicerat, maximamq; partē Oriētis Romanę ditioni subegerat: successorē habuit Pompeium. Ergo Pōpeius in minore Armenia, iuxta montē Dastracū castra regis Mitridatis obsidione concludit. Rex cū omnibus copijs eruptione per noctē facta, insuper etiā persequentē bello repellere statuit. Pōpeius fugientes persequi intendit. Itaq; bellum nocte cōmissum est. Luna tunc orta a tergo Romanis erat. Regijm lōgitudinem umbrarū proximitatē hostium rati, cuncta in irritum tela fuderunt.

runt. Romani uelut inermes postea aggressi sine labore uicerunt. Nanque de exercitu regio quadraginta milia cæsa uel capta sunt: Romani uulnerati mille, uix autem XL. interfecti. Rex inter tumultus belli fuga elapsus, adiutus autem beneficio sublustris noctis euasit: relictusq; ab omnibus amicis, philosophis, scriptoribus rerum uel carminum ac medicis solus per deuia equum manu trahens, atq; ad omnes nocturnos strepitus trepidans, in quoddam castellum diuertit, atq; inde in Armeniã perrexit. Pompeius regem insecuturus, inter duo flumina, quæ ab uno monte diuersis specubus exoriuntur: hoc est Eufratẽ & Araxen, urbem Nicopolim senibus, lixis, & ęgris uolentibus condidit: oranti Tygrani ueniam dedit. Exercitum Herodis Albanorum regis, præfectosq; eius ter prælio uicit. Postea epistolas Herodis & munera pro instaurãda cum Albanis societate libenter accepit. Artacem regem Hiberiæ bello fudit, totamq; Hiberiam in deditionem accepit. Inde cum Armeniam, Colchos, Cappadociam, & Syriam ordinatis rebus composuisset: promouẽs de ponto in Parthiam, & post hæc Bathanam urbem caput Parthici regni quinquagesimo die uenit. Tunc in Bosphoro Mitridate Cerealia sacra celebrante, terræmotus adeo grauis repente exortus est ut magna clades ex eo urbium atq; agrorum secutura narraretur. Eodem tempore Castor Mitridatis præfectus, qui Panagorio præerat, interfectis amicis regijs, arcem occupauit: & quatuor Mitridatis filios ad præsidia Romana transmisit. Mitridates accẽsus ira in scelera exarsit. Nam complures tunc amicos suos, & Exipodram filium suum interfecit: cum ante iam Aliomacharẽ parricidio trucidasset. Pharnaces alter filius eius, exemplo fratrum territus, exercitum ad persequendum sese missum sibi conciliauit: & mox aduersus patrem duxit. Mitridates diu ex altissimo muro filium frustra precatus, ubi inexorabilem uidit: moriturus exclamasse fertur: Quoniã Pharnaces, inquit, mori iubet: uos si estis dij patrij precor, ut quandoque & ipse hanc uocem a liberis suis audiat. Statimque descendens ad uxores, pellices, ac filias suas: uenenum omnibus dedit. Quod cum ipse nouissimus hausisset, nec tamen propter remedia, quibus uitalia sua aduersus noxios succos sæpe obstruxerat, ueneno confici posset: Gallum quendam militem iam fracto muro discurrentem inuitauit, eique iugulum prębuit. Hunc exitum uitæ Mitridates habuit. Pompeius nanq; occisi Mitridatis nuntio accepto, Syriam, Celen, & Phœnicem bello aggressus, Itureos primum Arabasq; perdomuit: urbemq; eorum, quam Petram nominant, cepit. Hinc, ut præmisimus, ad Iudæos properauit: Hierosolymam euerti, soloq; coæquari imperauit. Et cum aliquantos principes Iudæorum securi percussisset, Hircano sacerdotium restituit, Aristobolum captiuum Romam duxit. Hoc bellũ orientis cum uiginti & duobus regibus sese gessisse ipse Pompeius pro contione narrauit.

Qualiter Cæsari Galliarum prouinciæ à Senatu sint distributæ. Et de pręliis diuersis in Gallia gestis. Cap. IIII.

Inter

INTEREA C. Cęsari cōsuli tres prouinciæ cum legionibus septem in quinquennium datæ: Gallia Transalpina & Cisalpina & Illyricus. Galliam uero comatam postea senatus adiecit. Eluitiorum ergo animos fortissimę Gallorum omnium gentis, ea uel maxime causa, quod perpetuo pene cum Germanis bello altercabātur, a quibus Rheno tantum flumine dirimūtur: Orgeto rex quidam princeps gentis spe totas inuadendi Gallias, in arma accenderat. Quem cæteri optimates correptum & ad mortem coactum, cohibere tamen semel animatas in prædam plebes nequiuerunt. Qui coniuratione facta, ac die dicta, exustis uicis ac domibus suis: ne quod desiderium ex spe reuertendi foret, profecti sunt. Quos cum apud Rhodanum flumen obuios Cæsar habuisset, magno, difficiliq; bello bis uix uicit, uictosq; ad deditionem coegit. Horꝝ fuit cum primū progressa est omnis multitudo Eluitiorꝝ, Tulingorꝝ, Latobroiorꝝ, Rauracorꝝ & Boiorꝝ utriusq; sexus ad C. L. & VII. M. hominum. Ex his, XL. & VII. M. in bello ceciderunt: cætera in terras proprias remissa sunt. Postea Cæsar Ariobistū regem excitantem, inuehētemq; secum incredibiles Germanorꝝ copias, qui bus nuper uniuersos Galliarꝝ populos se subegisse iactabat: apud Sequanas uicit. Cum diu exercitus Cæsaris Germanorum multitudine & uirtute perterritus, pugnā detrectasset: Ariobistus in Germaniā, arrepta nauicula, Rhenum transuectus effugit. Vxores duæ, totidemq; filiæ captę sunt. Fuerunt autē in exercitu Ariobisti, Arudes, Marcomānes, Triboci, Vvangiones, Nemetes, Edures & Sueui. Pugna maxima grauis Phalangæ Germanorꝝ fuit, quam coacto in unum agmine, scutisq; supra capita cōtextis, ad irrumpēdam Romanorꝝ aciem tuti undiq; pręstruxerāt. Sed postquam aliqui Romanorꝝ militū agilitate, audaciaq; insignes supra obductā saliere testudinem, scutisq; singillatim uelut squamis reuulsis, desuper nudos deprehē sorꝝ, detectorꝝq; humeros persoderūt: territi hostes nouo mortis periculo, terribilē dissoluere cōpagem. Exinde in fugam uersi per L. M. passuū instabiliter cęsi sunt. Neq; conijci numerus potuit Germanorꝝ, uel quātus pugnæ affuerit, uel quātus fuerit occisorꝝ. Post hæc Belgarū gens, quæ tertia pars Galliarꝝ est, aduersus Cæsarem exarsit, quorꝝ distributim hæc copia fuit. Bellouagi, qui cęteris numero & uirtute pręstare uiderētur: habuere lectissima * XL. M. armatorꝝ. Successiones ex XII. oppidis L. M. Neruij, quorū adeo indomita feritas prædicabatur, ut nunq̄ in id tēporis mercatores ad se admiserint, uina, cæteraq; uenalia deferre, quibus inducta iucunditas torporē uirtutis afferret. Habuerūt similiter L. M. Trebates etiam, & Ambiani X. milia, Morim XXV. milia, Menapij IX. milia, Caleti X. milia, Bulocasses & Veromandi æque X. milia. Attuatij X. & VIII. milia, Condurses, Eborones, Cærosi, Cemanni, qui uno nomine Germani uocantur XL. milia. Ita fuisse referuntur, CC. LXXII. milia, armatorum lectissima. His repente sylua erūpentibus exercitus Cæsaris perturbatus atq; in fugam actus, plurimis suorum amissis, tandem hortatu ducis restitit, ui-

Alias, LX. M.

O ctoresq;

uictoresque aggressus, usque ad internitionem pene deleuit.

Qualiter Iulius Cæsar postquam Galliam in deditionẽ subiectam credidit, & in Italiam redire voluit, impetu Gallorum retractus, prælijs diuersis infectus, à Gallijs in Britãniam transijt, & eam subiugauit, non sine magno discrimine suorum. Cap. V.

IGitur Cæsar magnis in Gallia rebus gestis, cum Italiam proficisci decreuisset: Galbam cum legione duodecima ad Veragros, Sedunosq; misit. Qui cum hyemandi causa, in uico Veragrorum, cui nomen erat Octodorus, consedisset, mediamq; oppidi partem, quæ torrente distinguebatur, accolis cõcessisset, quadam die eosdem discessisse per noctem ac proximo insedisse colli uidet. Quippe illi paucitatem uix mediæ legionis despectui habentes, ultroneam sibi prędã nullo cessuram negotio arbitrabantur, finitimosq; suos in hanc cædis & prædæ societatem uocauerũt. Igitur cum Galba tam pręsentibus periculis circumseptus ac trepidus, atq; inter uarias consultationes certi cõsilij incertus esset, repente Galli descensu montis effusi, castra imperfecta circũdant: raros per uallũ propugnatores saxis, telisq; onerant. Cumq; iam castra irrumperẽtur, Pacuuij primipilaris & Volusini tribuni cõsilio cuncti Romani portis eruperunt, incautosq; subito aggressi hostes, primũ perturbauerunt: deinde in fugam uersos miserabili cæde fuderunt. Nam amplius XXX. M. Barbarorꝫ tunc cæsa referuntur. Igitur Cæsar cum iam pacatas uniuersas Galliarꝫ gentes putaret, ad nouum & maximũ bellum retractus est. Nanq; dum P. Crassus adolescens cum legione septima Oceanotenus apud Andicauos hyemasset, Veneti, cæterique cõfines, repente in arma coniurant, legatos Romanorꝫ uinciũt, eosque ita demum se reddituros, si obsides suos recipiãt, Romanis indicant. Socios sibi ad id bellum Ossismos, Lixouios, Nannetes, Ambiuaritas, Morinos, Menapios & Diablutes asciscunt: Auxilia quoque a Britannia arcessunt. Cæsar per Crassum de rebellione prædictarum gentium certior factus, q̃uis intelligeret, quanta incundi belli difficultas esset, tamen rem tanti negotij non negligendam ratus, ne cæteris exemplo eiusmodi audendi licentia laxaretur: itaq; terrestri p̃lio persequi hostes frustra aggressus, quippe cũ hostes per interfusa ex Oceano ęstuaria, atq; inaccessos recessus, tutis terrarꝫ finibus munirẽtur: naues longas ædificari in Ligero flumine iubet, per quẽ in Oceanum deductæ, mox ut hostibus uisæ sunt, continuo CC. XX. naues eorꝫ paratæ atq; omni genere armorꝫ instructissimę progressę portu, ex aduerso cõstiterunt. Bruto circũspicienti imparẽ longe nauiũ esse conflictum, quia Barbarorꝫ naues solido robore intextæ, cauernisq; prævalidis obduratæ, saxorꝫ modo adactos rostrarꝫ ictus retundebãt. Hoc primũ auxilio fuit, q̃d falces acutissimas non pertinaciter cõtis pręfixas, funibus autẽ subnexas parauerat, qbus cũ opus esset, apprehẽsos eminus rudẽtes subductis hastilibus per funẽ falcẽ retrahẽdo succideret. His celeriter expeditis, disrũpi hostiũ antemnarꝫ armamẽta pręcepit. Ita antẽnis ruentibus cõpluresq; ilico naues uelut captas immobiles reddidit. Alij hoc periculo territi,

suspensis

suspensis uelis, qua uetus intederet fugere conati, cessante mox uento destitu ti, ludibrio fuere Romanis. Itaqꝫ incensis omnibus nauibus, interfectisqꝫ his, qui pugnauerāt, Galli reliqui sese omnes dediderūt. Sed Cæsar maxime ob iniuriam legatorꝫ, & ut genti ad oīa consilia mobili terribilis exempli nota inureret, cunctis principibus per tormenta interfectis, reliquos sub corona uēdidit. Iisdē diebus Titurius Sabinus Aulercos, Eburouices, Lixouiosqꝫ, qui primates suos, cum authores belli resuscitandi esse nollent, interfecerūt: eruptiōe facta incredibili cęde deleuit. P. uero Crassus cū in Aquitaniā per uenisset bello exceptus est. Namqꝫ Sotietates magno eqtatu pedestribusqꝫ copijs pualidis Romāos adorti: diu grauiter turbauerūt. Post uicti atqꝫ in oppidum Sociatū coacti, obsessiqꝫ cum se expugnari uiderent, armis tradi tis in deditionem recepti sunt. Aquitani clade hac perterriti, undiqꝫ exercitū contrahunt, de interiore quoqꝫ Hispania auxilia accersierūt: duces bello ma xime eos præficiunt, qui cum Sertorio militauerant. Hi omnes dum obsi dionem Crasso parant: in castris suis Crasso obruente deleti sunt. Nam ex Aquitanis et Cantabris, quorum L. milia tunc in auxilium uenerant: XX. & VIII. milia cæsa referuntur. Cæsar Germanos, qui Rhenū cum immen sis copijs transmiserat, simul & totas Gallias subijcere sibi parabant, bello adortus, usqꝫ ad internitionē cecidit. Quorꝫ fuisse numerꝫ ad CCCC. XL. M. ferunt. Tunc Cęsar in Germaniā facto ponte transgreditur, Sicambros & Viubios obsidione liberat, Sueuos maximam et ferocissimam gentem, quorꝫ esse C. pagos & populos, multi prodidere, totamqꝫ Germaniā aduē tu suo terret. Mox in Galliā rescisso ponte concedit, ad Morinos inde ue nit: unde in Britanniā proximus & breuissimus trāsitus est. Nauibus onera rijs atqꝫ actuarijs circiter L X X X. prępararis, in Britanniā transuehitur: ubi acerba primū pugna fatigatus: deinde aduersa tēpestate correptus, plu rimam partem classis, & nō paruum numerꝫ militum, equitatū uero pene omnem disperdidit. Regressus in Galliam, legiones in hyberna dimisit, ac DC. naues utriusqꝫ cōmodi fieri imperauit. Quibus iterꝫ in Britanniā pri mo uere transuectus, dum ipse in hostem cum exercitu pergit, naues in anco ris stantes, tempestate correptæ, uel collisæ inter se, uel arenis illisæ, dissolu tæ sunt: ex quibus XL. perierunt, cæteræ cum magna difficultate reparatæ sunt. Cæsaris equitatus primo cōgressu a Britannis uictus est: ibiqꝫ Labie nus tribunus occisus est. Secundo prælio cum magno suorꝫ discrimine ui ctos Britannos in fugam uertit. Inde ad flumen Tamensim profectus est: quem uno tantum loco uadis transmeabilem ferunt. In huius ulteriore ripa cum Cassoblauno duce, immensa hostiū multitudo cōsederat, ripamqꝫ flu minis ac pene totū sub aqua uadū acutissimis sudibus perstruxerat. Quod ubi Romanis deprehensum ac uitatū est, Barbari legionū impetus nō feren tes, syluis sese abdidere. Vnde crebris eruptionibus Romanos grauiter ac sępe lacerabant. Interea Trinouantū firmissima ciuitas cum Adrogorio du ce, datis XL. obsidibus Cæsari sese dedit. Quod exemplū secutę urbes alię

plures, in fœdus Romanorꝝ uenerunt, ijsdemq; demõstrantibus Cæsar oppidum Cassobelauno inter duas paludes situ, obiectu insuper syluarꝝ munitum, omnibusq; rebus confertissimũ, tandẽ graui pugna cepit. Exhinc Cæsar a Britãnis reuersus in Galliã, postq̃ legiones in hyberna misit, repẽtinis bellorꝝ tumultibus undiq; circũuentus, et cõflictatus est. Nãq; Ambiorix cum Eburonatibus & Atuaticis cõspirans, animatus Treuirorꝝ consilio, Cottã & Sabinum legatos apud Eburonas cum tota funditus legione insidijs circũuentos, interfecit. Ambiorix hac uictoria elatus, Atuatos & Neruios, plurimosq; alios raptim in arma cõtrahit, atq; ad Ciceronẽ legatum, qui similiter tunc legioni in hybernis præerat, cõtendit. Multitudo hostium ex hoc colligi potuit: quia cum in obsidione castrorꝝ uallum circũdandum esse a captiuis Romanis docerẽtur & instrumẽta ruralia nõ haberent, gladijs cõcidendo terram & sacculis exportãdo, uix tribus horis uallum pedũ X. & fossam pedum, XV. per M. passuum XV. in circuitu perfecerunt. Præterea C. XX. turres miræ altitudinis extruxerunt. Et cum iam VII. dies, noctesq; succidui hostium cunei pugnarent, ac uentus subito plurimus exortus esset, testas feruentes intorsere fundis, flãmataq; tela focis: ac mox cõcepto igne rutilãtia intra castra iecerunt. Quo facto, per culmina raptim uentus insistẽs, sparsum animauit incendiũ. Sed nec sic quidẽ Romani cum undiq; obruerentur uulneribus, laboribus, uigilijs, ieiunijs, incendijsve cessere runt. Tandẽ Cæsari nuntiatũ est, unam deleiam esse legionem, alteram iam pene cõfectam. Aduentãte cum duabus legionibus Cæsare, deserunt hostes obsidionem, atq; in eum cuncti raptis copijs ruunt. Cæsar se paruissimis castris cõsulto cõdidit, equitibusq; præmissis, ut fugam fingerent, imperauit: ut ad transitũ uallis, quæ in media erat, sibiq; periculosa uidebaẽ, postes cõtemptu sui inuitaret. Quibus aduẽtantibus insuper obstrui portas p̃cepit. Quo uiso Galli, quasi iam uicissent ad obducendũ extrinsecus uallũ cõuersi sunt. Cęsar totis repẽte portis paratũ effudit exercitũ, uersosq; in fugam Gallos, uastissima cęde cõfecit. Nã LX. M. tũc fuisse referuntur, e quibus pauci per paludes inuias euaserũt. Induciomarus Treuirorꝝ princeps, magnas armatorꝝ copias habẽs, postq̃ de cõsensu totius Galliæ certior redditus est, Labieni castra, legionẽq; cui is p̃erat, q̃d facile factu arbitrabaẽ, delere statuit, ac deinde Eburonibus, Neruisq; cõiunctus, ad opprimendũ Cęsarẽ pergere. Labienus, q̃bus poterat artibus timorẽ simulat, atq; ita Induciomarꝝ negligentiorẽ cum insultãtibus copijs pro uallo oberrantẽ, repentina eruptione prostrauit. Hac uictoria Labieni reliqui Gallorꝝ conatus repressi sunt, et Cęsar paulo quietior reliqua parte hyemis fuit. Sed intelligens sibi maiora belli superesse negotia: maxime, quia plurima parte exercitus amissa, alijsque grauiter saucijs, ne ad sustinendum quidem sibi idoneus, non dicam ad cõprimendum Gallorꝝ impetũ uideretur, a Gn. Põpeio procõsule conscribi legiones, sibiq; mitti in auxiliũ petit. Itaq; ante exactam hyemem, tres ad eum legiones in castra uenerunt. Igitur Cæsar priusq̃ in unum hosti

um co-

um copiæ coirent, ineunte uerno aggredi trepidos, & opprimere sparsos in suis finibus parat. Primum itaq; Neruiorum fines diripit: prędã uero, quæ copiosissima erat, exercitui permisit. Deinde Menapios, q sibi propter immẽsas paludes atq; impeditissimas syluas munitissimi uidebant, tribus agminibus inuadit: nimiaq; cęde uulgo agitata, residuos supplices in deditionem recepit. Labienus sequenti prelio omnes copias Treuirorum interfecit: arte in bellum prouocatas priusq̃ Germanis aduẽtantibus iungerẽtur, & cõtinuo ipsam ciuitatẽ cepit. Cęsar ulcisci mortem Sabini et Cottę legatorum uolens, Ambiorigẽ et Eburones deletæ legionis authores, postq̃ in Arduennã syluã refugisse cõperit, quę sylua totius Gallię maxima est, atq; a ripis Rheni finibusq; Treuirorum ad Neruios usq; pertingit, & in longitudine plus q̃ L. M. passuũ patet, permetiẽs rem suis maximi periculi fore, si per obstructas spatiosasq; syluas ignoti diuiderent, hostemq; locis notissimũ quęrerẽt, omnem Galliã per nũtios inuitat, ut q sq; secundũ placitũ suum, recõditas in Arduẽsa sylua p̃das quęrãt, diripiantq;. Quo facto, Gallis utrinq; moriẽtibus maximas Romanorum iniurias sine cuiusq̃ Romani discrimine uindicauit. Ita hoc tutissimo uincendi genere securus in Italiam rediit.

Reuerso Cæsare in Italiam iterum Galli in arma coniurant. Ad quos cito C. Cæsar reuertitur, quos diuersis prælijs contriuit, & æternę seruituti tradidit. Cap. VI.

IGitur Cęsare in Italiã reuerso, Gallia rursus in arma cõiurat, multiq; simul populi coeũt. Dux his Nergingitorix fuit. Cuius cõsilio statim oẽs Galli ciuitates suas ultro incenderunt, prima a suis incẽsa Byturico: inde ad Cæsarẽ, qui magnis itineribus per Narbonẽsem prouinciam clam ad exercitũ recurrerat, impetũ faciunt. Cęsar tunc oppidum noĩe Cęnapũ obsidione cõcluserat. Quod diu oppugnatũ tandẽ post multas Romanorum clades, pluuia die cum hostiliũ machinarum augmẽta, neruiq; elanguerẽt, applicitis turribus captũ atq; deletũ est. XL. M. hoĩm ibi fuisse referũtur, ex quibus uix LXXX. per fugã lapsi, ad proxima Gallorum castra uenerũt. Pręterea Arueni, cęteriq; cõfines, solicitatis etiã ad se Edijs multis aduersum Cęsarem p̃lijs bellauerunt. Qui cum se pugnãdo fatigati in quoddã castellum recepissent, milites pręde inhiãtes, ad expugnationẽ oppidi animum intendunt: frustra Cæsare de loci iniqtate causante. Itaq; ibi Cæsar erũpentibus desuper hostibus pressus, multa exercitus sui parte perdita, uictus aufugit. Dum hęc ad Halestã gerunt, Vergingitorix, quẽ omnes cõsensu pari regẽ pręoptauerãt suadet, ut ex tota Gallia oẽs, qui arma ferre possint, huic bello p̃sto sint. Hoc em̃ esse unum bellũ, quo aut perpetua libertas, aut æterna seruitus, aut mors oĩm consequat. Itaq; absq; eo numero, quẽ infinitũ antę cõtraxerat, equitũ circiter VIII. M. peditum CC. L. M. cõtracta sunt. Dehinc duos colles sibi inuicẽ obuersos, Romani, Galliq; ceperũt, Vnde multis sæpe eruptionibus & uarijs prouẽtibus p̃liantes, tandẽ Romani, p̃cipue Germanorum equitum, quos sibi iamdudum amicos, nunc etiam in auxilium

acciuerant, uirtute uicerunt. Vergingitorix alia die cōgregatis omnibus, qui fuga euaserant, dixit se authorē bona fide defendendæ libertatis atq; irrumpendi fœderis fuisse: & nūc siue Romanis sese ad mortē omnes offerāt, si ue solū pro omnibus dedāt, paratum animo fore. Itaq; Galli uoluntatem, quam pudore aliquandiu texerant, quasi ex cōsilio regis assumerent, ilico si bi ueniam precātes, eum solum uelut authorē magni sceleris dederunt. Bellouagi omnibus Gallorꝝ gentibus ipsorꝝ opinione fortiores habebātur. Hi Chorreo duce bellum instaurāt, sibiq; in hanc suscepti belli societatem Ambianos, Aluercos, Saletos, Beliocasses, Atrebatesq; coniungunt, & locum quendam cinctum atq; impeditum, undiq; paludibus capiunt, cōmissoque prælio, magnam Remorꝝ manum, quæ auxilio Romanis erat, trucidant. Deinde cum opportunū ipsi locum insidijs prouisum occupauissent, atq; hoc cōperto Romāi ad insidiarꝝ locū instructi, ordinatiq; uenissent, cōmisso p̄lio, Romani Gallos fugiētes ijsdem locorꝝ munitionibus, quibus clausi fuerāt, incluserunt, cūctosq; ad internitionē ceciderūt. Ibi Chorreus uel fugam uel deditionē detrectās, Romanos ut uiuus caperet instātes, occidēdo ut occideret, coegit. Igit̄ cum pacatā esse uniuersam Galliā Cæsar, neq; ausuram fore ad aliqs aspirare motus arbitraret̄, legiones in hyberna dimisit. Ipse tamen Ambiorigis fines, qui tot bella excitauerat, horrenda hoīm strage uastauit. At uero G. Caninius legatus bellū apud Pictonas inuenit: ubi magna hostium multitudo impeditā itinere legionem circumdedit, atq; ad extremum discrimen adduxit. Porro autē Fabius acceptis Caninij legati literis, in Pictonas proficiscitur, ibiq; a captiuis de opportunitate locorꝝ certior factus, inopinātes hostes opprimit, magnisq; stragibus factis, plurimas prædas agit. Deinde cum Caninio signū aduentus sui dedisset, Caninius totis castris subito exiluit, seseq; iniecit hostibus. Itaq; Fabio ex alia parte & Caninio ex altera insistente, maximo & diuturno bello innumeræ Gallorꝝ copię trucidatę sunt. Inde Fabius in Carnutes profectus est. Sciebat eñi Domnacum ducē antiquissimum rebellionis totius incentorē, ab hoc bello elapsum: si Aremoricis gentibus adiunctus esset, maximos iterum in Gallia tumultus esse moturꝝ. Sed eas adhuc ipsa nouitate trepidantes, mira uirtute & celeritate perdomuit. Interea Draptes unaq; Lucterius cum adesse Caninium & legiones in finibus suis uiderēt, undiq; collectis copijs, oppidum uel ad unum occupant. Hoc oppidum in editissima montis arce pendebat, duabus partibus per abrupta latera non paruo flumine cingebatur: medio deinde descensu largissimo fonte securum, plurimaq; introrsum copia frumenti tutum, irritos procul discursos hostium despiciebat. Caninius, quod solum Romana prouisione potuit, ambos duces cum parte copiarum plurima in campo euocatos maximo prælio superauit. Nam uno e ducibus interfecto, alter cum paucissimis fugit, nullus in oppidum redit, sed ad id oppugnandum C AE S A R E opus fuit. Itaque certior per nuntios factus C AE S A R accurrit, circumspectisque omnibus, uidet si expugnare

ui moliaт, ludo & spectaculo hostiū delēdum esse exercitum suum, unum solum esse præsidium, si quo quō hostes aqua arceantur, sed & hoc quoq; nisi Cæsar non potuisset. Siquidē fons, quo ad potum utebantur, medio de uexi montis latere fundebat. Cęsar ad proximū fontis admoueri uineas, turrimq; extrui iubet. Fit magnus undiq; cōcursus ex oppido: quibus sine periculo pręliantibus, Romani q̄uis pertinaciter obsisterent, crebriusq; succederent, complures tñ trucidabant. Igitur extruitur agger, & turris pedum LX. cuius uertex ęquari ad fontis locum possit, ut ex æquo tela cōijci queant, uel præcipitata desuper saxorꝫ uolumina non timeri. Oppidani aūt ubi examinari siti non solū pecora sua, uerū etiam infirmiores hoīm ætates uident, cupas, pice, seuo, et sindulis repletas ac deinde immisso igne in prona præcipitant, casq; ipsi toto oppido effusi subsequunt. Ardētibus machinis cum graue prælium suis Cæsar ac periculosum uideret, cohortes in circuitu oppidi ire uelociter per occultū imperat, atq; undiq; subdito uastum clamorē attollere. Quo facto cōsternati oppidani, dū recurrere ad muniendum oppidum uolunt, ab oppugnatione turris uel demolitione aggeris recesserunt. Illi tamen qui ad incidendas fontis uenas sub obtentu aggeris tuti cuniculos perfodiebāt, repertos in abstruso aquarꝫ meatus, per multa diuidendo tenuari in semetipsis consumiq; fecerunt. Oppidani fonte siccato, ultima desperatione correpti, deditionem sui faciunt. Cæsar autem omnibus qui arma tulerant, manus sustulit, & uitā reliquit, quo testatior esset etiam posteris pœna improborꝫ. Multum enim ad coercendam audaciam ualet propositum punitionis exēplum, cum ipsa miseri pręsens forma uiuentis, & ad recordationem admonet cōscios: & ad sciscitationem cogit ignaros. Exhaustis atq; demolitis Gallis, securus Cæsar cum legionibus in Italiam redijt: nullos post se Gallorꝫ motus pertimescens, pro certo esse sciens minime aliquos, qui uel moueri audeant, uel si moueantur, timendi sint.

De nece Crassi & Romani exercitus apud Parthos. Cap. VII.

IAm uictorē Cęsarē de Gallia reuersum, Ciuilia bella comitata sunt, aliaq; grauissima mala interfecti apud Parthos Crassi, et trucidati exercitus pręcesserunt. Crassus itaq; in cōsulatu collega Pōpei prouinciam sortitus in Parthos, homo inexplebilis cupiditatis: audita in Hierosolymis tēpli opulentia, quam Pompeius intactā reliquerat, in Palestinam diuertit, Hierosolymam adit: tēplum peruadit, opes diripit, ut supra meminimus. Inde per Mesopotamiā tendens in Parthiam, quacunq; iter habuit sotijs ciuitatibus auxilia indixit, precia exegit. Moxq; ut Eufraten transijt, ilico Baiesen legatū ab Horode rege Parthorꝫ ad se missum obuiū habuit. A quo uehementer increpatus est, cur cōtra fœdus Luculli & Pōpei, auaritia inductus, Eufraten trāsiret. Quamobrē sine mora futurꝫ, ut pro auro Parthico Syrico ferro oneraret. Itaq; cum prope Charras uentum esset, Parthi subito ingruentes, cum Surena et Silacia pręfectis, sagittis oppressere Romanos. Cecidere ibi plurimi senatores, aliq etiā consulares aut pretorij uiri.

Crassus q̃q; filius Crassi, lectissimus iuuenis in acie occisus ē. Praeterea IIII. cohortes cum Barguntio legato medijs deprehensę cāpis interfectę sunt. Surenas ꝑpropto eqtatu Crassum persequi intendit: eumq; circū uentum ac frustra colloquiū eius petentē interfecit, q̃uis uiuū auferre maluisset. Pauci beneficio noctis liberati, Charras confugerunt. Auaritia eñ unius nefas exoleuit, ut legiones XII. Romanorꝫ aut captæ paucis elapsis, aut cæsæ cum ducibus suis sint. Caput uero Crassi cum dextera manu ad regem delatum est. Quod ludibriū fuit spectatoribus. Rex itaq; aurū in ore eius reliētū iussit infundere, aiens: Vrat nunc te Parthicū, q̄d te uiuum urebat aurū. Igit̄ clade Romanorꝫ cognita, cum multę orientis prouincię a societate uel fide populi Romani defecissent, Nicasius collectis ex fuga militibus paucis, intumescentem Syriā egregia animi uirtute, ac moderatione pressit. Qui & Antiochum copiasq; eius ingētes prælio uicit, & interfecit. Parthos quoq; ab Herode in Syriam missos, iamq; ingressos Antiochiam bello expulit, ducēq; eorꝫ Osagen interfecit. Interea Roma repētino correpta incēdio concrematur: incertū inde concretus, plurimam urbis partem ignis inuasit nec unq̃ antea tanto incendio corruptam ac uastatam ciuitatem ferunt. Nam XIIII. uicos cum uico Iugario consumptos fuisse memoriæ proditum est.

Octo hinc Ciuilia bella inter Cæsarem & Pompeium exorta sunt: quia Pompeius instigauit Senatum, vt negarēt iterꝫ consulatum Cæsari. Cap. VIII.

Hic iā bellū Ciuile cōmittitur, q̄d magnis iamdudū dissensionibus ac molitionibus parabat̄. Nam rediēs Cæsar uictor ex Gallia, decerni sibi absenti iterꝫ consulatū poposcit. Contradictū est a Marcello cōsule, annitēte Pompeio. Deinde decretū est a Senatu, ut in urbē Cæsar nō nisi dimisso exercitu ueniret. Et ex Marcelli cōsulis authoritate ad legiones, q̄ apud Luceriā erant, Pompeius cum imperio missus est. Cæsar Rauennā sese cōtulit. Marcus Antonius, & P. Cassius tribuni plebis, pro Cęsare intercedētes, Lētulo cōsule curia foroq; prohibiti, ad Cęsarē profecti sunt, Curione simul Cęlioq; comitātibus. Cęsar Rubicōe flumine trāsmeato, mox ut Ariminū uenit, V. cohortes, quas tunc solas habebat cum q̄bus (ut ait Liuius) orbē terrarꝫ adortus est: q̄d facto opus esset, edocuit: deplorās iniurias suas, causam belli Ciuilis pro restituēdis in patriam tribunis esse testatus est. Inde per Antoniū VII. cohortes quæ apud Sulmonem morabant̄, a Lucretio recepit III. legiones, quæ cum Domitio apud Cornificiū morabantur, ad suas partes transduxit. Pompeius atq; oīs Senatus crescentibus Cæsaris uiribus trepedi, tanq̃ Italia pulsi, in Græciā transuecti, Durachiū gerendi belli sedem delegerunt. Cæsar Romam uenit, negatamq; sibi ex ærario pecuniā fractis foribus inuasit, protulitq; ex eo auri pondo IIII. milia, CXXX. & VI. Argenti pōdo prope DCCCC. milia. Inde digressus Ariminū ad legiones mox alpes transuectus, Massiliam uenit. Ad quam oppugnandā cur receptus non esset, Trebonium cum IIII. legionibus relinquēs, ad Hispanias contendit. Quas Lucius Aphranius, &

M. Petreius,& M. Varro Pompeiani duces,cum legionibus obtinebant. Ibi multis prælijs Petreiũ,Afraniumq; superatos, cõposita pactione dimisit. In ulteriore uero Hispania,II.legiones a M.Varrone suscepit: Similiter & duces eius,hoc est,Curio Catonẽ Sicilia expulit,Valerius Cottam Sardinia,Tuberonẽ Aphrica Varus eiecit. Cæsar Massiliã rediens,obsidione domitã,uita tñ & libertate cõcessa:cæteris rebus abrasit. At uero Dolobella partiũ Cæsaris in Illyrico per Octauiũ & Libionẽ uictus, copijsq; exutus,ad Antoniũ fugit. Basilus & Salustius cum singulis legionibus,quibus prę erãt, similiter & Antonius Hortẽsius quoq; ab infimo mari cum classe cõcurrentes,omnesq; pariter aduersus Octauiũ & Bibulonẽ profecti et uicti sunt. Antonius cum se Octauio,cum XV.cohortibus dedisset, omnes ad Põpeium a Libione deducti sunt. Curio ex Sicilia in Aphricã cum exercitu trãsgressus est,quem Iuba rex cõtinuo exceptum,cum omnibus copijs trucidauit, Octauius Solonas oppugnare conatus, oẽs pene copias, quas duxit,amisit. Celius desciuit a Cæsare,ac se Miloni exuli iunxit. Cumq; ambo seruorum manu Capuam oppugnare molirentur,extincti sunt.

De prælijs inter Cæsarem & Pompeium gestis,ac de uictoria Cæsaris & nece Pompei. De reliquis etiam bellis ciuilibus,per IIII. annos gestis ac demum de interfectione Iulij Cæsaris. Cap. IX.

INterea apud Dirachium multi Orientis reges ad Pompeium cum auxilijs conuenerunt. Quo cum Cæsar uenisset, Pompeium obsidione frustra cinxit: ipse terram quindecim milia passuum fossa præstruens,cum illi maria paterent. Pompeius castellum quoddam propinquum mari, quod Marcellinus tuebatur,euertit,præsidiaque Cæsaris,quæ ibidem morabantur,occidit. Cæsar itaq; Torquatum,legionemq; unam,ut expugnaret,aggressus est. Hoc periculo sociorũ Pompeius cognito,omnes eo copias traxit. In quem se ilico Cæsar omissa obsidione cõuertit. Torquatus e uestigio erumpẽs,auersum insecutus est. Ita Cæsaris milites ancipiti periculo territi,ipso Cæsare frustra obsistẽte fugerunt. Pompeius uero Cæsaris q̃q; testimonio uictor, persequentẽ reuocauit exercitũ. Quatuor milia militum Cæsaris,centuriones XXII.equites Romani cõplures in eo p̃lio cæsi sunt. Cæsar inde citato agmine,per Epirum in Thessaliã perrexit. Põpeius cum maximis copijs secutus,bellumq; cõmissum est. Itaq; instruitur utrinq; acies. Põpeius LXXX.& VIII.cohortes triplici ordine locauit,fuerunt autẽ peditũ XL.M.equites in sinistro cornu DC. in dextro D. Praeterea reges multi, senatores, eqtesq; plurimi Romani,absq; leuiũ armaturarũ magna copia. Cæsar similiter LXXX.cohortes,triplici ordine disposuit. Cui fuerunt non minus q̃ XXX. M.peditum,equites mille. Videre ibi & gemere erat, cõtractas Romanorũ uires in cãpis Pharsalicis ad occisionẽ mutuam cõstitisse, quas si cõcordia rexisset,nulli populi,nulli reges ferre potuissent. Prima cõgressione equitatus Pompei pulsus, sinistra latera nudauit. Deinde cum diu utrinque dubia sorte cæderentur, atque ex alia parte Pompeius

inter

inter hortandū diceret: Parce ciuibus, nec tñ faceret: ex alia uero Cæsar hoc faceret, qđ urgeret dicens, o miles faciem feri intuere: tādem uniuersus Pompei fugit exercitus, castraq; direpta sunt. Cæsa sunt in eo prælio Pompeianorų XV. milia, centuriones XXXIII. Hic exitus pugnę ad Paleopharsalum fuit. Pompeius fugiēs, in ostio Penei amnis onerariam nauē nactus, in Asiam transijt. Inde per Cyprum in Aegyptū uenit: ibiq; mox ut littus attigit, iussu Ptholomæi adolescentis in gratiam Cæsaris uictoris occisus est. Pompei uxor filijq; fugerūt: cætera Pompeianę classis direpta sunt, omnibus qui in ea erant crudelissime trucidatis: ibiq; & Pompeius Bythinicus occisus est. Lentulus uero uir consularis apud Pelusium interfectus est. Cæsar compositis apud Thessaliā rebus Alexandriā uenit, perlatoq; ad se ac uiso Pompei capite anuloq; fleuit. Cumq; se in regiā recepisset, eludebatur a tutoribus, quo minus pecuniam acciperet: tēpla sua astu spoliantibus ut & regios thesauros uacuos esse ostenderent, & in inuidiam Cæsaris populum concitarent. Præterea Achillas dux regius, imbutus semel Pompei sanguine, Cęsaris quoq; necem meditabatur. Nam iussus exercitum dimittere cui præerat XX. milibus armatorų: non modo spreuit imperium, uerum & aciē direxit. In ipso prelio regia classis forte subducta, iubetur incendi. Ea flamma cum partem quoq; urbis inuasisset CCCC. milia, librorum proximis forte ędibus condita exussit: singulare profecto monumentū studij curæq; maiorų, qui tot tantaq; illustrium ingeniorų opera congesserāt. Cęsar postea insulā, ubi Pharus erat, cepit: eo Achillas cum Gabinianis militibus uenit: Ingens pugna commissa est: magna ibi Cæsarianorų militum multitudo cecidit, oēs etiam interfectores Pompei interfecti sunt. Cęsar ui insistentiū hostium pressus, scapham ascendit: quæ mox pondere grauata, ac mersa subsequentium per CC: passus ad nauem, una manu eleuata, qua chartas tenebat, nando peruenit. Mox nauali certamine pulsatus, magna felicitate classem regiam, aut depressit aut accepit. Alexandrinis regem petentibus reddidit monitum ut magis amicitiam quam arma experiri studeret. Qui tamen ilico ut liber fuit bellum intulit, sed continuo cum toto exercitu suo & ipse deletus est. Nam XX. milia hominum in eo bello cæsa referuntur. Duodecim milia cum LXX. longis nauibus dedita. Quingenti ex uictoribus cecidisse dicuntur. Rex ipse adolescens, scapha exceptus ut fugeret, multis in eam insilientibus mersus necatusque est, & corpus eius ad littus deuolutum indicio loricæ aureæ cognitum fuit. Qua Cæsar Alexandriam præmissa, Alexandrinos omnes ad deditionem desperatione compulit, regnumq; Aegypti Cleopatrę dedit. Inde Syriam peruagatus Pharnacem in ponte uicit. Postea uero quam Romam uenit, dictator & consul creatus in Aphricam transijt, & apud Thapsum cum Iuba & Scipione pugnauit: maximamque ibi hominum multitudinem interfecit, & castra utriusque direpta sunt. LX. elephanti capti. Cato sese apud Uticam occidit, Iuba percussori iugulum precio dato prębuit. Petreius eodem se gladio perfodit.

fodit. Scipio in naui qua ad Hispaniam fugere contendens uento coactus in Aphricam redierat, semetipsum iugulauit. In eadem naui etiam Titus Torquatus occisus est. Caesar Pompei Magni nepotes, filiam Pompeiam simulque cum his Faustum & Syllam, & Aphranium & Petreium, iussit occidi. Inde quatuor triumphis urbem ingressus, disposito recuperatoque Reipublicae statu, continuo in Hispaniam contra Pompeios Pompei filios profectus: septima decima qua egressus fuerat ab urbe die, Saguntum peruenit. Statimque aduersus Pompeios duos, & Labienum, atque Attium Varum multa bella, & uaria sorte gessit. Vltimum bellum apud Mundam flumen gestum est. Vbi tantis uiribus dimicatum, tantaque caedes est acta, ut Caesar quoque ueteranis etiam suis cedere non erubescentibus, cum cędi cogicp aciem suam cerneret, praeuenire morte futurum uicti dedecus cogitaret, cum subito uersus in fugam Pompeiorum cessit exercitus. Et quidem eo die hoc bellũ actum est, quo Pompeius pater ab urbe bellum gesturus aufugerat: quatuorcp annis hoc bellum Ciuile indesinenter toto orbe tonuit. Titus Labienus, & Attius Varus in acie caesi sunt. G. Pompeius cum cẽtesimo equite aufugit: frater eius Sextus Pompeius contracta celeriter non parua Lusitanorꝝ manu, cum Cesonio congressus & uictus fugiensq; interfectus est. Munda ciuitas cum immensa hoĩm caede, Caesare oppugnante uix capta est. Caesar Romam redijt. Vbi dum Reipublicę statum cõtra maiorꝝ exempla clementer instaurat, authoribus Bruto & Cassio, conscio etiam plurimo senatu, in curia XX. & III. uulneribus cõfossus interijt. In qua coniuratione fuisse amplius LX. conscios ferunt. Duo Bruti, & G. Cassius, alijcp socij strictis pugionibus in Capitolium secesserunt. Diu deliberatum est, utrum Capitolium cum authoribus caedis oporteret incendi. Corpus eius raptum populus dolore stimulatus, in foro fragmentis tribunalium ac subselliorum cremauit. Sed quę praemisimus dum apud Romanos gererentur, haec interim in Iudaea acta sunt quae sequuntur.

Qualiter Antipater gratiam Caesaris sit adeptus: cui etiam nudato corpore uulnera quae pro eo acceperat, ostendit, dum ab Antigano accusaretur: & acceptã potestatẽ Iudee inter filios suos Herodem & Faselum diuisit. Cap. X.

IVLIVS ERGO CAESAR (VT PAVLISPER REPETAMVS quę gesta sunt prius) Aristobolum Romae uinctũ reperit, cumcp mox absoluit. Leuatum aũt a custodia, tributis militaribus etiã munerans, in Syriam direxit, ut Iudaeam sibi adiungeret, Pompeiumcp a tergo urgeret. Sed in exordio tentamentorum ubi ad locum peruenit, ueneno interemptus infectum reliquit negotium. Quo comperto Pompeius, quod Aristobolus in Iudęa rediuina sibi bella pręparare tentauerat, etiam filium eius Alexandrum iugulari iussit. Postea uero ex Pompei plerisq; familiaribus amicitiam Caesaris expetẽtibus praecipuecp incredibilẽ in modum Antipatro amicitiã suam affectando tribuit: & hoc ita cõtigitt. Etenĩ Ptholomęus Aegypti rex fidẽ laeserat promissam: & ab ipso Caesare bellis grauissimis premebaẽ. Vt pręmisimus Pergamenus Mitridates cum omni manu quã secum

secum duxerat ut auxilia Cæsari præberet, a Pelusiasis repulsus obstaculis, in urbe Ascale resederat, desperato transitu & conatu irrito. Nec iam se committere bello audebat, locis iniquioribus, et impar uiribus. Cui Antipater Arabas primo in auxilium asciuit: deinde III. milia Iudæorum cum ualida manu & munita armis secum perduxit. Commouit etiam Syriæ potentes in adiumētum ipsius, quorum freti societate, etiam alij populi ad bellum accensi sunt. Quibus adiunctis uiribus fretus Mitridates, Pelusium accessit. Et cum transitu prohiberetur, obsidionē adorsus est. Quo loco Antipater preclarum militiæ documentum dedit. Siquidem resistentibus oppidanis cum summa ui utrimq; decertaret, primus cum suis dirupta mox murorum parte, in qua ipse præliabatur, urbem irrupit, eamq; cepit. Nec tam en hic finis laborum adiumentiq; fuit: sed etiam cum introrsum exercitus pergeret, & circa eam q̄ appellat̄ Oniæ regio Aegyptij uellent resistere quo intercluderent iter: rursus Antipater non solum remouit prælium, sed etiam ad exercitum iuuandum, quæ necessaria forent usui, ab ipsis qui arma contra parauerant, ministrari fecit. Vnde Memphitę quoq; a prælio reuocati sunt, & se Mitridatis societati uolentes dedere. Qui prætergressus suspectiora, cum reliquis Aegyptijs conserendum prælium ratus, liberioribus quidem locis, sed ualidioribus uiris regionis ipsius, cuius incolatus Iudæorum exercitus appellabatur, strenue decertauit: adeo ut prærupto sese periculo daret, ac pene extinctus foret, nisi Antipater uidens totum, in quo Mitridates erat, dextrum cornu a cohorte urgeri, ex alia quoq; parte inclusi flumine, nec ullum effugium fore, uiriliter irruens a cornu sinistro, super eos qui Mitridatem cedētem persequebantur. Quos eousq; insectatus est, donec omnis hostium populus extingueretur. Eo prælio LXXX. Antipater uiros de suis amisit, supra DCCC. Mitridates: ita ut ipse præter spem euaserit. Atq; hæc uno momento clades secuta est. Antipater multis uulneribus corporis exceptis, egregium uirtutis suæ testimoniū apud Cæsarem inuenit, Mitridate, ut præsertim non solum suæ absolutionis interprete, sed etiam fortitudinis prædicatore. Quibus egredie Cæsar delectatus, in honorem Antipatrum, ut oportebat, inter amicos recepit, Romanæ eum Reipublicæ honoribus affecit, cæteraq; ut probato sibi uiro, gratiæ suæ pignora impertiuit. Hircano etiam summum sacerdotium per sententiam Antipatri uolens firmauit. Qui etiam ab Antigono Aristoboli filio apud Cæsarem cum accusaretur, quod plus partibus Pompei faueret, non uerborum Antipater referēs uicem, sed uerborum assertionem scidit uestem, & nudus indumentorum, plenus uulnerum, diloricato amictu, oculis circumstantium, inditia uirtutis: En, inquit, maliuolentiæ meæ in Cæsarem testimonia defendant reum, quæ tanq̄ lumina animi micant. Has ergo cicatrices tibi Cæsar uoluntatis internæ obsides tribuo. Hæc ego fidei meæ depono pignora, & inscriptos apices gero. Si ciuibus non credit: hostes interrogentur pro quo uulnera illa susceperim. Quid in me aliud nisi fidem quam tibi deferebam perse-

persequebātur. At obiectat mihi Pompei gratiā. Et fateor Cęsar me nō homini, sed nomini Romano amicū fuisse, idq́ studuisse egregie, ut uestrę rei publicę mea officia impēderentur. Militaui itaq́ nō uni, sed omnibus. Fuerit mihi charus Pōpeius, sed ante mihi cœpit ille esse amicus, q̄ Cæsari esset inimicus. Tuus ille gener erat, et tu socer illius. Cum esset in partibus Iudęe iuui, ut Romanū imperatorem, nō tamen ea pro illo, quæ pro te excepi uulnera. Tibi impēdi uades mortis, & ictus telorꝝ excepi hostiliū. Vbi Antipater finē dicendi fecit, Cæsar pronuntiat dignū magis sacerdotio Hircanū uideri: Antipatro autē detulit potestatis electionē. Tum ille eundē arbitrum honoris & moderatorē expetens, atq́ in eum, qui honorē daret, ponēs mensurā honoris, astute satis & uerecūde decus retulit, & incrementū potentię. Totius em̄ Iudææ procurator factus est. Sane poposcit, ut muros Iudææ, qui bello diruti erāt, reædificaret, tātumq́ negotiū datę fidei, securus & postulauit, & impetrauit, eaq́ ut moris erat Romanis imperatoribus arbitrio Cæsaris in Capitolio scripta sunt: quæ insignia honoris Antipatro cōferendi Cæsar æstimauisset, ut & suæ iustitiæ & meritorꝝ uiri, posteritatis q̄q́ cognitioni indicia extarent. Antipater uero in Iudæam reuersus, primo murum, quem Pōpeius destruxerat, in ueterē statum reformauit. Deinde Iudęorū tumultus repressit: filijs uero suis negotia prouinciæ cōmisit. Itaq́ Fasselum seniorē ex liberis p̄sulem Hierosolymis et ducē militię cōstituit. Herodem q̄q́ minorē natu, atq́ admodū adolescentē pari honere Galilęę p̄fecit. Qui ubi potestatē adeptus est natura acrior ad obeūda negotia, statim ingenio suo materiā inuenit. Laborabat em̄ Syria a Zechię latronis incursionibus, q̄bus ille p̄datorię manus princeps totā infestabat prouinciā, atq́ oībus locis infensus aderat. Quē correptū iugulari iussit, multosq́ p̄donū interemit, q̄d ei maximā uirtutis gloriā peperit, et uberē apud Syros gratiā

De nece Antipatri genitoris Herodis. Et qualiter gratiam Antonij sint adepti Herodes & Faselus frater eius. Cap. XI.

EOdem tēpore bellum inter Romanos conflatū, dolo Cassij et Bruti, Cęsare interfecto: q̄a priuatum habitū supergressus fuerat, in senatu graues pœnas dedit. Itaq́ Cassius Syriā petit occupaturus, Cęsare uero adolescēte & Antonio cum Bruto & Cassio bellum gerētibus, Marcus & Cassius exercitu de Syria cōflato, cuius magna pars ubi usus poposcit, Herodes fuit, ipsum quidē totius Syrię procuratorē p̄ficiunt. Si autē bellum desisset, regnū quoq́ Iudææ Cassius eidem se delaturum pollicitus est. Euenit autē ut Antipatro spes & fortitudo filij causa interitus fieret. Malichus nanq́, qui regnandi cupiditate aspirauerat, timens Antipatri potentiā, quæ uirtute Herodis cumulabat̄, ne impedimento eius fieret conatui, quodā regio iuuene pecunia corrupto, mixtū ei ueneno poculum dari persuadet. Atq́ ille quidē post conuiuium mortuus est, uir ad alia strenuus, rebusq́ administrandis idoneus, & qui regnū recuperatū conseruauit Hircano. Herodes autem postq̄ clarissimas paterno funeri celebrauit

P exequias,

exequias, Malichum, quem authorem paternę mortis fore ratus est, & Iudæorum gentem contra Romanos excitaturum, deiectoque Hircano facillime regnaturum, timebat: usus consilio Cassij, eiusque auxilio fretus, Malichum dolo circumuentum multis uulneribus perfossum, interemit. Hircanus uero dum assisteret, eo terrore consternatus sensum amisit, atque omni solutus uigore mentis et corporis torpuit. Paulisper tamen ubi sese recepit, interrogauit Herodem, quis præcepisset Malichum occidi. Vbi cognouit exposito Cassij Romani imperatoris iussu necatum, ilico respondit: Cassius ergo & mihi & patriæ meæ saluti fuit: qui utriusque insidiatorem peremit. Sed hoc siue metu dixerit, siue ita senserit, haud liquido patet. Igitur Antigonus, cuius supra mentionē fecimus, Aristoboli filius, qui e custodia Romæ aufugerat, ac sæpius in Iudæa nouas res excitare molitus est, qui Ptholomæi uiribus suffragabatur: socer nanque eius Ptholomæus Manci filius, qui apud Calcidā sub Libano habitabat, cuncta ei subministrat, dumq; aliquas idem Antigonus occupasset Iudæorum munitiones, Herodes illi occurrit, instructus in aditu Iudææ: postquam Malichum interfecerat, eiusque fratrem Felicem ex finibus Iudææ pepulerat, commisso prœlio superauit Antigonum. Hinc Herodes fugato Antigono, redit in Hierusalem. Pro merito itaque gestæ rei omnibus charus erat, ita ut etiam, quibus antea despectus fuerat, tūc in eius familiaritatem sese dederint, & propter Hircani affinitatem. Nanque is Herodes iam pridem ex indigenis habebat uxorem non ignobilem, quæ Dosis uocabatur, & Antipatrum ex ea susceperat filium. Tum autem duxerat Alexandri, cuius pater fuit Aristobolus, filiam Mariamnem, Hircani neptem ex filia, atque inde regi Hircano familiaris erat. Nec tamen sic Herodes inuidiam declinauit. Nam ubi Cæsar & Antonius Cassium Brutosque bello Macedonico oppressere uictores, Cęsar in Italiam regredi maturauit, Antonius in Syriam properauit. Cuius conspectui confestim Herodes affuit, multisque muneribus oblatis eius gratiam promeruit, intantum ut Herodem & Faselum, Tetrarchas ordinaret, totiusque Iudææ procurationem eis cōtraderet, quamuis frustra plures Iudæorum legati, apud Antonium eos accusarent.

Antigonus paruum Hircanum pātri tradidit, & sacerdotium dolo suscepit, & qualiter à Romanis & Herode capta Hierosolyma comprehenditur atque securi occiditur, Herodesq; rex constituitur. Cap. XII.

IGitur Brazafanes Parthorū satrapa, cum regis filio Pacoro, Syriā post bienniū occupauit. Ad quē Antigonus accedens M. talēta est pollicitus, & mulieres D. ut Hircanum deponeret, & ei regnum traderet. Quibus muneribus Parthi allecti, dolo Hircanum circumueniunt, Herodisque fratrem Faselum. Qui dum Hierosolyma profecti regis colloquia petentes, mox Parthi iusiurandum uiolant: Hircanum uinciunt, atque Faselum. Vastata Hierosolyma atque proximis ciuitatibus, Antigonum regem constituunt.

stituunt. Nec solum hoc, uerumetiam Faselum & Hircanũ uinctos ei tradiderunt uerberandos. Antigonus autem Hircani quidem auriculas dentibus truncat, ne solutus rebus mutatis unq̃ pontificatum recipiat. Ab integris eñ celebrari sacra oportet. Faseli uero uirtute præuentus est Antigonus. Qui cum nec ferri copiam, nec manus liberas haberet, ad saxum fracto capite interijt, atq; ita probauit, q̃ uerius Herodis frater esset. Parthi autem quanq̃ mulieribus caruerint, quas cupiebant: rebus tamen Antigono, apud Hierosolymam compositis, uinctum in Parthiam Hicanum ducunt. Herodes nanq; Barbaror insidias præcauẽs & in nullo eis credens, matrem fratresq; suos; desponsamq; puellam, cum matre arripiens, noctu fuga elapsus: Masadam castellum citato itinere petiit. Et tũc quidem cum fugeret, multi ad se applicabant. Postea uero quam Didimeam regionem uenit, occurrit ei frater Iosephus, turbamq; sequentium diminui persuadet: nec eñ capacem esse tantæ multitudinis Masadam, erat autẽ supra quam IX. milium multitudo. Itaq; paruit Herodes eius cõsilio, & impares quidem necessitati per Didimeam dimisit cum uiatico. Valẽtissimos autẽ, maximeq; necessarios tenuit, atq; ita in castellum receptus est. Deinde DCCC. ibi relictis, qui mulieres defenderet. Itemq; comitatu, qui satis esset obsessis dispo sito, ipse in Petram ciuitatem Arabiæ perrexit, nec tamen apud Arabas saluam esse amicitiã repperit. Deniq; Malichus rex eor remissis qui hoc ammonerẽt, q̃ primum eum reuerti ex finibus suis iubet. Deinde Herodes ubi Arabas sibi hostes esse deprehendit, quos amicissimos existimabat, Aegyptum petijt. Ergo ut peruenit ad Alexãdriam ciuitatem, honorifice a Cleopatra susceptus est, ducem sibi militum eum fore, ad ea quæ parabat, existimante. Instigatus autẽ reginæ precibus, neq; hyemis asperitatem, neq; marina discrimina, quo minus Romam nauigaret, extimuit. Itaq; inde continuo Romam profectus, familiaritatis paternę gratia primũ conuenit Antoniũ, eiq; tam suas, q̃ totius generis clades, exponit: atq; suis in castello relictis & obsidione cinctis, supplex ad eum nauigasse hyeme. Itaque tantæ miserationis casum miseratus Antonius: & memoria quidẽ iunctæ cum Antipatro dextræ. Ergo ipsius qui aderat cõtemplatione uirtutis etiã tunc eum regem cõstituere proposuit Iudæor, quem ipse Tetrarcham antea fecerat. Non minus autem q̃ Herodis fauore odio ducebatur Antigoni. Hũc enim et seditiosum & Romanis inimicum esse arbitrabatur. Cęsari quidẽ Herodem commendabat, multo q̃ ipse paratius renouans Antipatris expeditiones, quas in Aegypto cum eius patre pertulerat, & hospitia & in rebus cunctis beneuolentiam. Cum præter hæc ipsius quoque Herodis efficaciam cerneret, ueruntamen & senatum conuocabat: ubi Messala, & post eum Atratinus astante Herode, patris eius merita, et ipsius circa populum Romanum fidem prosequebantur: quo simul hostem Antigonum demonstrarent, non solum quod intra breue tempus is dissidere cœpisset, uerumetiam quod antea quoq; P. R. despecto Parthor suffragio regnum curauisset accipere.

His autē commoto senatu, cum Antonius bellum cōtra Parthos utile esse diceret, Herodem regem creari omnes assentiunt. Dimissoq; cōcilio Antonius quidē & Cæsar egrediebātur, medium stipantes Herodem, consules autē cum alijs magistratibus antecedebant, Cæsari hostias, decretumq; senatus in Capitolio reposituri. Primo autē die regni Herodis apud Antonium cœnatū est. Inde uero naui ex Italia in Ptholomaidem deuectus Herodes, haud parua manu coacta externorū atq; gentilium, per Galilæā aduersus Antigonū properabat, Ventidij & Cylonis fultus auxilio. Quibus ab Antonio missus Dellius, ut Herodem deducerent, persuasit: inde ad Masidam festinabat Herodes cum ualida manu, tam indigenarum q̄ Romanorum militum, & ex Masida facile suis pignoribus & rebus a castello receptis, Hierosolymam perrexit, cui se tam Solonis milites, q̄ cæteri ex ciuitate iunxerunt, uirium eius timore perculsi. Castris autem compositis circa ciuitatem, eam sagittis & iaculis impetebant. Sed dum minime eam infringere ualerent, Iudæis ex ciuitate resistentibus, qui partibus Antigoni fauebāt: q̄uis adeo pugnatum sit, ut sagittis & iaculis cunctos ex turribus in fugam uerterent: attamen murorū defensores fortiter restiterūt. Hinc superueniente hyeme, obsidio soluta est: ad loca milites opportuna hybernandi gratia discedunt. Eodem tempore Antonius Samosatam iuxta Eufratem ualidissimam ciuitatem acrius oppugnabat, quo Herodes profectus est, ut suam demonstraret uirtutem, & ut magis, magisq; placeret Antonio. Denique mox ut ad eum uenit, finem attulit obsidioni, multis Barbaris interfectis. Ergo dum hęc aguntur apud Antonium, Herodis in Iudęa res fractę sunt. Reliquerat enim Iosephum fratrem, qui omnia procuraret, cum mandatis huiusmodi, ut nequaq̄ ante reuersionem suam aduersus Antigonū bellum moueret. Verum Iosephus ubi fratrem procul abesse cognouit, immemor præceptorū, Hiericunta cum quinq; cohortibus, a duce Romano Machera secum missis petit, ut matura messium tempore frumenta diripiat. Incursu autem hostium per mōtana atq; aspera loca oppressus, ipse cadit: & magnam uiri fortis in ea pugna gloriam cōsecutus est, cum quo omnes Romani milites pereunt, quoniam recentes de Syria cohortes lectæ erant, nec ueterum militū quenq̄ permixtum habebant, qui posset rudibus opitulari. Antigonus autem minime hac uictoria contentus fuit, sed adeo iracundia permotus est, ut mortuum quoq; Iosephum uerberaret, & eius caput abscinderet. Igitur Herodi quippe degenti apud Daphnen Antiochiæ mortē fratris somnia manifesta significabāt. Cum turbatus prosiluisset stratis, ecce nuntij cladis intrabant. Quare præ dolore paululū questus maxima luctus parte dilata, in hostes properabat, ultra uires iter accelerans. In dies autē singulos magna ei multitudo Iudęorū accedebat, cū hos odiū moueret Antigoni, alios mutationis cupiditas impellebat. Sed anteq̄ Hierosolymā perueniret, sæpius cū Antigonianis militibus fortiter dimicauit & uicit. Ac postremo bello Pappum quidē Antigoni militū ducē absciso capite obtrūcat, idq; Fero

ri magistro exercitus fratri suo mittit, in perempti fratris ultionem. Nanq; Pappus erat, q Iosephū interfecerat. Vbi autē rigor hyemis cessit, in Hierosolymā profectus est, murisq; admoto milite, annus nāq; agebat tertius, ex q rex Romae fuerat declaratus: exercitu quippe in opere distributo, suburbanisq; clausis, uniuerso aūt exercitu cōgregato ad peditū legiones XI. equitum VI.M. praeter auxilia Syrorum, prope septētrionali muro castra collocauerūt. Tres quidē leuare aggeres & super eos turres ędificare iubet. Ipse quidē Herodes senatuscōsulto fretus, quibus rex fuerat declaratus, hilariter cuncta disponebat. Antonius uero Sossium ducē militū, cum ualida manu in Herodis auxilium miserat. Bellatores autem qui infra murū erant, constantiores facti, oppositos e muris aggeres prohibebant, & contra instrumenta oppugnantiū semper nouum aliqd obstaculum moliebātur, in nulla re quidē sicut in cuniculis superabāt. Prorsus neq; manibus neq; machinis deficiebant: quoniam usque ad ultimum repugnare decreuerant. Denique tanto exercitu circumsedente, per quinq; menses obsidium tolerauerunt: donec quidam ex his quos lectos habebat Herodes, ausi murum transgredi ciuitatem irruperunt, & post eos socij centuriones. Igitur ante omnia phano proxima capiebātur, et infuso exercitu plurima ubiq; mors erat, Romanis quidem propter obsidionis moras iratis, Herodis uero manu summo intenta studio, ne quis penitus ex aduersarijs resideret. Mactabantur autem quam plurimi, & per angustiores uicos ac oppida & in domos compulsi, uel si ad templum etiam confugissent, nec ulla erat, aut senectutis, aut muliebris infirmitatis miseratio. Denique licet rex ubique dimittens rogaret ut parcerent, nemó tamen dexterā continuit, sed ueluti furentes omnem persequebantur aetatem. Ibi tum etiam Antigonus, neque priorem neque praesentem fortunam cogitans, domo descendit, & ad pedes Sossij prosternitur. Ille autem nihil eum tantae mutationis causa miseratus, & intemperanter derisit, & Antigonam appellauit: neque tamen etiam custodiae liberum dimisit, ut foeminam. Itaque ille quidem uinctus adseruabatur, Herodes autem quoniam hostes uicit, ut externa quoque auxilia sub iugum mitteret prouidebat, de suis facultatibus mercedem singulis distributurum se esse firmauit. Nam & militum quenque liberaliter, & pro merito ducem ipsum quoque Sossium regia largitate donauit, ut nemo egens pecunijs abiret. Post haec Sossius aurea corona deo dicata ex Hierosolymis remeauit, Antonio uinctum Antigonum ducens: & illum quidem una spe uitae cupidum, usque ad ultimum diem ignauia digna securis excepit. Rex autem Herodes discreta multitudine ciuitatis, suarum quidē partium studiosos, q magis beneuolos sibi faceret, honorifice tractabat, Antigonianos aūt nece tradebat. Iam eñ Antonius Cleopatrę amore corruptus, omni se cupidini cōcesserat. Si qs plenius scire uoluerit, in Iosephi XIII. libro requirat.

Herode alienigena rege facto, prophetiae cōpletae sunt, quae CHRISTVM tunc uenturū praedixerant, & Iudaeorū regnū destruendū. Cap. XIII.

Hircanus uero, ut supradiximus, a Parthis captus, ac deinde Antigono eius successore, quem Parthi sacerdotem fecerant, a Romanis comprehenso atq; interempto, Iudaeorum defecit regnum & sacerdotium. Siquidem Herodes alienigena, & nihil omnino pertinens ad Iudaeam, Antipatri uidelicet Ascalonitis Iudumaeae regionis, & matris Cypridis Arabicae filius, contradentibus Romanis, Iudaeorum suscepit principatũ, regnum & sacerdotiũ Iudae: q̃d prius per successiones tenebatur, id est, iudicũ, regum, sacerdotũ: iterũq; regum & sacerdotũ, q̃d eo tẽpore destructũ est. Cõpleta nanq; est prophetia, quę ita per Mosen loquitur: Non deficiet ex Iuda princeps, neq; dux de foemoribus eius, donec ueniet, cui repromissum est, & ipse est expectatio gentiũ. Nam usq; ad Herodẽ, iudices, sacerdotes, reges, per successiones populo prefuerũt Iudęorum: inde uero nequaq̃ ex successione generis sacerdotalis, põtifices cõstituti fuerũt: neq; perpetuitate uitae secundũ legem Mosi seruiẽtes deo electi sunt, sed ignobiles quidẽ, & alio tẽpore alij, & nõnulli per unius anni spatium siue modico amplius, a Romanis imperatoribus sacerdotium emebant. Itaque Herodes Analiũ quendã de Babylonia accitũ, pontificẽ Iudęorum constituit. Post exiguum uero tẽporis, Aristobolũ fratrem uxoris suae Mariamnem, nepotẽ Hircani successorẽ dedit. Quo post annũ interfecto, rursum Analio reddidit sacerdotiũ. Quae oĩa ita se habẽtia, longe prius prophetando designauit Daniel propheta dicẽs: Et post hebdomadas VII. & LXII. interibit Chrisma, & nõ erit iudiciũ, & tẽplum & sanctũ corrũpet populus, duce uenient. Et in cõsequentibus: tẽplum, inquit, erit abominatio desolationũ, & usq; ad cõsummationem tẽporis, cõsummatio dabitur super desolationẽ. Igitur VII. et LXII. hebdomadę, quę fiũt simul LXIX. et faciũt annos CCCC. LXXXIIII. in q̃bus Christi, id est sacerdotes per unctionẽ cõsecrati regnauerũt, ab instauratione tẽpli sub Dario usq; ad Hircanũ, in quo nouissimũ Chrisma & sacerdotiũ defecit Iudęorum. Ergo regnãte Herode apud Iudęã, & Augusto apud Romanos, Christus filius dei natus est, q cõfirmauit ueri dei cultũ, in multis apostolis & credẽtibus. Quicq̃d eñ post dñi passionẽ in tẽplo factũ est, nõ fuit sacrificiũ dei, sed cultus diaboli, cũctis in cõmune clamãtibus: Sãguis eius super nos & super filios nostros. Et: Nõ habemus regem, nisi Caesarẽ. Quod autẽ a perfectione tẽpli, usq; ad X. Augusti imperatoris annũ, quãdo interfecto Hircano Herodes Iudaeã obtinuit VII. et LXII. hebdomades, id est, CCCC. LXIIII. supputãtur anni: sic possumus appprobare. LXVI. Olympiadis anno III. id est, Augusti X. Herodes in Iudaeis suscepit imperiũ, qui faciũt annos CCCC. LXXXIIII. per singulas Olympiades, quadriennio supputato. Quo in tempore Vergilius sumpta toga Mediolanũ transgreditur: & post breue tempus Romam pergit. Cicero in Forminione suo ab Herennio & Publio occiditur, LXIIII. aetatis suae anno. Caput eius cum manu dextera pro rostris positũ est, iuxta coronatam Publij militis imaginẽ, qui eum occiderat. Quibus diebus III. Ro

mę fi

nę simul soles exorti sunt, sed paulatim in eundem orbem coierunt (ut supra diximus) ex taberna meritoria trās Tyberim oleum erupit, fluxitq; tota die sine intermissione. Inter cætera uero portenta, quæ tunc facta sunt toto orbe; bos loquutus est, in suburbano Romæ dicens ad arantem: Frustra se urgeri, non frumenta, sed homines in breui defuturos. Ouidius Naso in Pelignis nascitur. Cornificius uero poeta a militibus desertus interijt, quos sæpe fugientes galeatos lepores esse dicebat. Huius enim soror fuit Cornificia, cuius insignia extāt epigrāmata. Cornelius Nepos scriptor historicus, clarus habetur. Salustius diem obijt, quadriennio ante Acciacum bellum. M. Varius poeta, quē Vergilius in Bucolicis notat, in Cappadocia morit.

De Octauiano, qui nomen auunculi & regnum suscipiens, qualiter ciuilia bella & externa gerendo ad hoc peruenerit, vt à senatu decretum sit, q; in perpetuum tribunitiæ potestatis esset. Cap. XIIII.

IGitur dum in Iudæa res ita gererentur, ut partim retulimus, ordo deposcit ut ad seriē rei gestę Romanorū reuertamur. Ergo Iulio Cæsare in curia Romæ interfecto, magna continuo malorum incrementa subsequuntur. In eius uero cædem trahuntur agmina consciorum. Certum enim erat, quia Cæsar indigne perēptus, plures habere posset ultores. Ergo Octauianus, qui testamento Iulij Cæsaris auunculi hæreditatē & nomen assumpserat, idemque qui postea Augustus est dictus, simul ut Romam adolescens ex Apollonia rediens, indolē suam bellis ciuilibus uouit. Nam ut breuiter coaceruationem malorum explicem, bella ciuilia quinque gessit, Mutinense, Philippense, Perusinū, Siculum, Acciacum. E quibus duo, hoc est, primum ac nouissimum, aduersus M. Antonium, secundum aduersus Brutum & Cassium, tertium aduersus Lucium Antonium, quartum aduersus Sextum Pompeium Gn. Pompei filium confecit. Antonius a senatu hostis pronuntiatur, Decium Brutum apud Mutinam obsidione concluserat: Cōsules Hircius & Pansa, & cum his Cæsar ad liberandū Brutum expugnandūq; Antoniū missi, Pansa primo ueniens exceptus insidijs, inter suorū clades ipse quoq; pilo grauiter uulneratus, ab eodē uulnere interpositis diebus est mortuus. Hircius auxilium collegæ ferēs, magnas Antonij copias uasta strage deleuit: Cęsar eatenus castra custodiuit. Secūda aduersus Antoniū pugna, magnæ utrinq; strages actæ sunt. Nanq; tūc ibi Hircius cōsul occisus est: uictus fugit Antonius, Cęsar uictoria potitus est: cui Decius Brutus de coniuratione occisi Iulij Cæsaris cōfessus, preces pœnitētię fudit. Dolobella Treboniū unum ex interfectoribus Cęsaris Smyrnę interfecit. Dolobellā senatus hostē pronūtiauit. Consulū occisorū uterq; exercitus Cęsari paruit. Postea Decius Brutus in Gallia a Sequanis captus et occisus est. Vasillus eques unus de percussoribus, manu suorū seruorū necatus est. Lepido satis agente, Cęsar Antoniū recepit in gratiā, atq; ob fidē recōciliatę gratiæ filiā eius matrimonio sortitus est. Inde cū ad urbē accessisset, ac rumor de futura proscriptione ortus esset, G. Thoranius uir prætorius, nihil tale

metuẽs, incursu militum domi suę interfectus est. Alij quoq; cõplures trucidati sunt. Itaq; ne latius atq; effrenatius in circũscripta cędes ageretur C. XXX. & duorum senatorꝫ nomina in tabula proposita sunt. Primum Lepidi præcepto ex nomine, deinde Antonij, tertio Cæsaris. Ibi Antonius T. Ciceronem inimicum suum, ibi L. Cęsarem auunculum suum, & quod ad aggerando sceleri accessit, uiua matre proscripserat: ibi Lepidus L. Paulum fratrem suum, in eundem proscriptorum gregem coniecerat. Adiectĩ sunt postea ad numerum proscriptorꝫ XXX. equites Romani, & multæ diu & uarię cædes actę sunt: domus proscriptorꝫ direptis omnibus dirutę sunt. At Dolobella in Syria multa cũ Cassio bella gessit: a q̃ uictus ipse se interfecit. Brutus & Cassius, magnis exercitibus cõparatis, apud Athenas conuenerunt, totãq; Græciam depopulati sunt. Rhodios Cassius terra mariq; oppugnatos, ad deditionẽ coegit: quibus preter uitam nihil reliqt. Igiť Cæsar & Antonius, eosdem in Macedoniam magnis bellorꝫ apparatibus persequuti, ad mortem compulerunt: q̃uis manifestissime illa tunc pugna, non uirtute partis Antonij, sed felicitate Cæsaris confecta sit. Cæsar enim tunc æger, cum se in castris capiendæ quietis causa tenere statuisset, hortatu & precibus medici, qui per somnum ammonitum sese fatebať, ut ea die castris Cæsarem salutis ipsius causa educeret, in campum ęger inter copias egressus est: ac mox castra eius ab hostibus capta sunt. Sed rursus Cæsariani milites Cassij castra ceperunt. Quare ad desperationem adacti Brutus & Cassius: immaturã sibi mortem ante belli terminũ coegerunt. Nam inuitatis percussoribus, Cassius caput, Brutus latus prębuit. At Romæ Fuluia uxor Antonij: socrus Cæsaris, dominatũ ut mulier agitabat. Nam & Cęsarẽ reuersum apud Brundusium contumelijs, factionibus, insidijsq; petijt. A quo propulsata, ad Antonium concessit in Græciam. Sextus Pompeius, postq̃ se in proscriptorꝫ numero relatum comperit, conuersus in latrocinia, oẽm oram Italiæ cædibus rapinisq; uastauit, Sicilia intercepta commeatibusq; impeditis, Romã fame affecit. Mox cum eo pacẽ triumuiri, ne dicã tyranni. i. Lepidus Cæsar Antoniusq; fecerunt. Sed cõtinuo cum contra pactum Pompeius fugitiuos allegeret, ut hostis habitus est: Mena libertus Pompei cum LX. nauium classe ad Cæsarẽ defecit, eidemq; classi ipsi iussu Cęsaris præfuit. Idẽq; continuo cum Statilio Tauro aduersus Menecratũ Pompeianũ ducem, naualę bellũ gessit. Deinde ipse Cæsar aduersus eosdẽ Põpeianos, cruentissimũ nauale bellum confecit. Sed continuo uictricem classem pene uniuersam apud Scyllaceũ naufragio amisit. Ventidius Persas & Parthos in Syriã irrũpentes, tribus bellis maximis fudit, regẽq; eorꝫ Pacorum in acie interfecit, ea scilicet die, qua Crassus a Parthis fuerat occisus. Antonius uix in castello expugnato pacẽ cum Antiocho fecit: ut ipse tantã rem cõsummasse uideretur. Ventidium Syriæ præfecit, iussitq; ut Antigono bellũ inferret, qui Iudæos tunc forte debellauerat, capitisq; Hierosolymis, tẽplum expoliauerat, regnũq; Herodi dederat: quẽ continuo ui-

ctum in deditionẽ recepit. Mena libertus cum VI. nauibus ad Pompeiũ re dijt, a q̃ clementer receptus, Cæsaris classem incendit, q̃uis nuper Cæsar al terã secundo naufragio perdidisset. Ideq; Mena postea ab Agrippa nauali prælio circũuentus, cum sex triremibus ad Cæsarẽ trãsijt. Sed hũc Cæsar ter tio transfugã, indulta tñ uita segnẽ reliq̃t. Deinde Agrippa inter Milas & Liparas, aduersus Demochã & Põpeium nauale præliũ gessit, ac uicit. Ibi que tunc naues XXX. aut demersit aut cepit, reliqs laceratis: Pompeius Messanã cõfugit. Cæsar interea Tauromenũ traiecerat, quẽ repẽtino impe tu Põpeius afflixit. Vnde multis demersis nauibus suis, ac magna multitu dine suorũ militũ perdita, in Italiã Cæsar aufugit. Nec interueniẽte mora, in Siciliã redijt, ibiq; Lepidũ ex Aphrica aduentantẽ obuiũ habuit, summas sibi partes, terrore, minis, ac superbia uendicãtem. Post dies paucos Agrip pa iussu Cæsaris, a littore cũ acie instructa prospectans atrocissimo nauali prælio aduersus Põpeium cõflixit & uicit. Nam CLX. et III. naues, aut de mersit, aut cepit. Põpeius cum X. & VII. nauibus uix elapsus euasit. Lepi dus magna XX. legionũ insolẽtia tumẽs, cum Messanã militibus permis sam diripuisset: ipsum Cæsarẽ ad se uenientẽ semel atq; iterũ spreuit, ac po tius telis appeti iussit. Quæ ille collecta in leuũ brachiũ lacerna repellendo uitauit. Mox immisso equo ad suos reuersus, instructo exercitu aduersus Lepidũ ueniens, plurimas legiones Lepidi paucis interfectis transire in su am partem cõpulit. Lepidus tandem intelligens, quo uanitas sua tenderet, deposito plaudamẽto assumptaq; ueste pulla supplexq; Cæsari factus, ui tam & bona impetrauit: perpetuo quidẽ emẽdatus exilio. Taurus Cæsaris præfectus totã pene Siciliam ferro pertentatã contritamq; in fidem recepit. XL. & IIII. legiones sub unius, tũc imperio Cæsaris erãt. Milites multitu dine ferociores, q̃sdam pro accipiendis agris tumultus excitauerũt. Sed Cæ sar animo ingẽs XX. milia militum exauthorauit, XXX. milia seruorum dñis restituit, VI. milia quorũ dñi non extabant, in crucem egit. Ouans ur bem ingressus, ut in perpetuum tribunitiæ potestatis esset, a Senatu decre tum est. His diebus trans Tyberim e taberna meritoria fons olei terra exun dauit, ac per totũ diem largissimo riuo fluxit. Antonius uero postq̃ Ara xim transmisit, oĩbus undiq; malis circumuẽtus, uix tandẽ Antiochiã cum paucis redijt. Nam cum multitudine equitũ & sagittariorũ ab oĩbus præli is, quæ plura tẽtauit uictus semper effugeret, tum præterea incertis & igno tis regionum locis impeditus, grauissima fame ad nefandos cibos coactus est plurimi militũ sese hostibus dediderũt, in Græciã transijt, iussitq; Pom peiũ qui uictus a Cæsare exercitum bellumq; reparabat, cum paucis ad se uenire. Pompeius fugiens, a Tito & Furino Antonianis ducibus sæpe ter restri naualiq; bello uictus & captus, ac post paululum interfectus est. Cæ sar Illyricum, Pannoniam, partemq; Italiæ, bellis subegit & domuit.

Antonius pro quibusdam successibus elatus, Octauiano Cæsari bellum denũ tiat. A quo ter victus, ac demum captus & occisus est. Cap. XV.

Igitur

IGitur Antonius Arthabanē Armeniæ regem proditione & dolo cepit: quem argentea catena uinctum, ad confessionem thesaurorum regiorum coegit, expugnatoque oppido in quo conditos esse prodiderat, magnam uim auri argentique abstulit. Qua elatus pecunia, denuntiari bellū Cęsari atque Octauiæ sorori Cæsaris uxori suæ repudium indici iussit, & Cleopatram sibi ex Alexādria occurrere imperauit: ipse Accium ubi classem construxerat profectus, cum prope tertiā partē remigū fame absumptā offendisset, nil motus: Remi, inquit, salui sint: nam remiges non deerunt, quoad Grecia homines habuerit. Cęsar CCXXX. rostratis nauibus, a Brundusio in Epirum profectus est. Agrippa uero, præmissus a Cæsare onerarias naues frumēto atque armis graues ab Aegypto, Syria Asiaque ad subsidium Antonio uenientes cepit: peragratoque Peloponēsium sinu Monā urbē ualidissimam Antoniano munitam præsidio expugnauit. Inde Corcyram cepit, fugientes nauali prælio persequutus profligauit: multisque rebus cruentissime gestis, ad Cæsarē uenit. Antonius defectu & fame militum suorum permotus, bellum maturare instituit, ac repēte instructis copijs, ad Cęsaris castra processit & uictus est. Tertio post pugnā die Antonius castra ad Accium transtulit, nauali prælio decernere paratus. CCXXX. fuere rostratæ Cæsaris naues, & XXX. sine rostris triremes, uelocitate Lubumicis pares, et VIII. legiones classi superpositę, absque cohortibus V. prętorijs. Classes Antonij CLXX. nauium fuit: quantū numero cedens, tm̄ magnitudine pręcellens. Nam X. pedum altitudine a mari aderant famosum & magnū hoc bellum apud Acciū fuit, ab hora V. usque in septimam: incerta uincendi spe, grauissime utrimque cædes actæ. Reliquum diei, cum subsequente nocte in uictoriam Cæsaris declinauit. Priorum regina Cleopatra, cum LX. uelocissimis nauibus fugit. Antonius quoque detracto insigni pretoriæ nauis: fugientem sequutus uxorem est. Illucescente iam die, uictoriam Cæsar consummauit, ex uictis XII. milia cecidisse referuntur, VI. milia uulnerata sunt, e quibus M. inter curandum defecerunt. Antonius & Cleopatra communes liberos cum parte regiæ gazæ ad Rubrum mare præmittendos censuerūt, ipsi pręsidijs circa duo Aegypti cornua, Pelusium, Parethoniumque dispositis, classem & copias instaurando bello parauerunt. Cæsar sexto imperatorum appellatus, & quarto ipse cum M. Licinio Crasso consul Brundusium uenit. Ibi orbis terrarum pręsidia diuisis legionibus composuit. Inde in Syriam prouectus, mox Pelusium adijt, ubi ab Antonianis præsidijs ultro susceptus est. Interea Cornelius Gallus præmissus a Cæsare, IIII. legiones, quas Antonius apud Cirenas præsidij loco constituerat, suscepit in fidem atque inde Parethonium prima Aegypti ac Libyæ parte ciuitatem uicto Antonio cepit: ipsumque continuo apud Tharum uicit. Antonius equestre aduersus Cęsarem bellum inijt, in eo quoque miserabiliter uictus aufugit. Kalendis sextilibus prima luce Antonius cum ad instruendam classem in portum descenderet; subito uniuersæ naues ad Cęsarē transierunt. Cumque unico pręsidio

spolia-

spoliatus esset, trepidus se cum paucis recepit in regiã. Regina ad pedes Augusti prouoluta: tẽtauit oculos ducis, frustra quidẽ. Nam pulchritudo intra pudicitiã principis fuit. Nec illa de uita quæ auferebatur, sed de parte regni laborabat. Quod ubi desperauit a principe, seruariq; se triũpho cognouit, incautiorẽ nacta custodiã in Mausolæũ se regum recepit, ibiq; maximos, ut solebat induta cultus, in referto odoribus solio iuxta suum se collocauit Antoniũ, admotisq; ad uenas serpẽtibus, sic morte quasi somno soluta est. Cęsar Alexãdria urbe oĩm longe opulentissima et maxima uictor potitus est. Nam & Roma intm̃ opibus eius aucta est, ut propter abundantiã pecuniarꝝ, duplicia q̃ usq; ad id fuerãt possessionũ, aliarꝝq; rerꝝ uenaliũ p̃cia stattuerẽtur. Occisi sunt iussu Cęsaris, maior Antonij filius, et P. Canidius, infestissimus quidẽ semp Cęsari, sed Antonio infidus, et Cassius Palmẽsis, ultima uiolatę partis Cęsaris uictima, et Quintinus Ouinius, ob eã maxime notã, q̃d obscœnissime lanificio, textrinoq; reginę senatorꝝ primus Romanus p̃esse nõ erubuerat. Dehinc Cęsar pedestribus copijs in Syriã uenit. Deinde in Asiã ad hyberna cõcessit, ac post p Græciã Brundusiũ puectus est.

De eo quod Cæsar Octauianus totam Hispaniam per se subiugauit. Vbi & gloria Magni Alexandri in eo refusa est per legatos Indorum & cæterarum gentium Orientis. Et qualiter tam per se, quàm etiam per suos legatos vniuersum sibi subiecit orbem. Cap. XVI.

CAesar uictor ab Oriente rediens, VII. Idus Ianuarias, urbẽ triplici triũpho ingressus est, ac tunc primũ ipse Iani portas, sopitis finitisq; omnibus bellis ciuilibus, clausit. Hoc die primum Augustus cõsalutatus est, q̃d nomen cunctis antea inuiolatũ, et usq; ad hunc cæteris inausum, dominis tm̃ orbis licite usurpatũ, apicem declarat imperij Atq; ex eodẽ die summa rerꝝ ac potestatũ penes unum esse cœpit et mãsit: q̃d Græci monarchiam uocant. Porro autẽ hunc esse eundẽ diem, hoc est, VIII. Idus Ianuarias, quem nos Epiphaniã, hoc est, apparitionẽ siue manifestationẽ dominici sacramẽti obseruamus. Hinc uero Cæsar parꝝ in Hispania per CC. annos actũ intelligẽs: aperuit Iani portas atq; in Hispanias ipse cũ exercitu profectus est. Cantabri et Astures Galleciæ prouinciæ portio sunt, qua extentũ Pyrenei iugũ, haud procul secũdo Oceano sub septẽtrione deducit̃. Hi nõ solũ propriã libertatẽ tueri parati: uerumetiã finitimorꝝ p̃ripere ausi. Quo Cęsar dũ sępius aggressus frustra propter Pyrenei difficultatem tandẽ ab Aquitanico sinu per Oceanũ, incautis hostibus admoueri classem atque exponi copias iubet, q̃s ita improuisos debellauit & cepit. Post uictoriã uero Cãtabriæ atq; Galleciæ, totiusq; Hispaniæ, Claudius Drusus, priuignus Cęsaris, Galliam, Rhetiamq; sortitus, maximas fortissimasq; gẽtes Germanię armis subegit. Nam tunc ueluti ad constitutũ pacis diem festinarent, ita omnes ad experientiã belli, decisionemve fœderis, undatim gentes commouebantur, aut suscepturæ pacis conditiones, si uincerentur, aut usuræ quieta libertate, si uincerent. Norici, Illyrij, Pannonij, Dalmatæ, Moesi, Thraces, & Daci, Sarmatæ, plurimique & maximi

Germa-

Germaniæ populi, per diuersos duces, uel superati, uel repressi, uel etiam obiectu maximorum fluminum, Rheni, Danubiiq; seclusi sunt. Drusus in Germania primum Sosipetes, deinde Theteres, Acathos perdomuit, Marcomannos pene ad internitionẽ cecidit. Postea fortissimas nationes, & quibus natura uires, consuetudo experientiam uirium dabat, Cheruscos, Suebos, & Sicambros, pariter uno bello. Sed etiam Susas, Persas superauit. Quorum ex eo considerari uirtus ac feritas potest, quod mulieres quoque eorum, si quando præuentu Romanorum inter plaustra sua concludebantur, deficientibus telis, uel qualibet re, qua uelut telo uti furor posset, paruos filios collisos humi, in hostium ora iaciebãt: in singulis filiorum necibus bis parricidæ. Tunc etiam per Aphricã Musulanos & Getulos, latius uagantes Cossus dux Cęsaris, artatis finibus coercuit, atq; Romanis limitibus abstinere metu cõpulit: & ut altius repetẽdo gentium feritatem demonstrem, unus Moesiæ ducum ante aciem postulato silentio: qui uos estis inquit. Responsum est: Romani gentium domini. At ille: Ita fiet, inquit, si nos uiceritis. Sed mox uicti sunt a Romanis. Thraces uero qui a Pisone sunt perdomiti, in ipsa captiuitate sua rabiem ostendebant. Nam catenas, quibus ligati erant, morsibus uellicantes, feritatem suam ipsi puniebant. Dacũam quoq; ultra Danubium Lentulus uicit, expulit, atq; subegit. Sarmatas quoq; Lẽtulus ultra Danubium pepulit, qui præ nimia barbarie, nec quid pax sit intelligunt. Marmarides uero & Garamantes in orientali plaga, per Quirinum Cæsar subegit, Germanos uidelicet, Gallos, Britones, Hispanos, Hyberes, Austeres, Cantabros, occiduo sub axe iacentes: per se Augustus ad eos ueniens, Romanis legibus seruire coegit. Interea Cæsarem apud Tarraconem citerioris Hispanię urbem legati Indorum & Scytharum toto orbe transmisso, tandem ibi inuenerunt, ultra quod iam quærere non possent, refuderuntq; in Cæsarem Alexandri magni gloriam: quem sicut Hispanorum Gallorumq; legatio in medio Oriente apud Babyloniam contemplatione pacis adiit, ita hunc apud Hispaniã, in occidentis ultimo supplex cum gentilitio munere, eous, indus, & scytha boreus orauit. Cantabrico bello per quinque annos acto, totaq; Hispania in æternam pacem, cum quadam respiratione lassitudinis reclinata ac reposita, Cæsar Romã rediit. Quibus etiam diebus multa per se, multaq; per duces & legatos bella gessit. Nam inter cæteros, & ipse aduersum Vindelicos missus est. Quibus subactis, uictor ad Cęsarem Lugdunum uenit. Pannonios nouo motu intumescentes, Tyberius priuignus Cæsaris, cruentissima cæde deleuit. Idemq; cõtinuo Germanos bello arripuit: e quibus XL. milia captiuorũ uictor abduxit. Qua reuera bellum maximum & formidolosum XV. legionibus per triennium gestum est: nec fere ullum maius bellũ (sicut Suetonius attestatur) post Punicum fuit. Eodem uero tempore, Quintillius Varus cum III. legionibus a Germanis rebellãtibus, mira superbia atq; auaritia insubiectos agẽs, funditus deletus est. Quam Reipublicæ cladem Cæsar Augustus adeo grauiter

grauiter tulit, ut sæpe per uim doloris caput parieti collidens, clamaret: Quintilli Vare redde legiones. Bosphoranos uero Agrippa superauit, et si gnis Romanis, quæ illi quondam sub Mitridate sustulerant, bello recuperatis, uictos ad deditionem coegit. Parthi, quasi toto terrarum orbe uel domito uel pacato omnium oculis signarentur, atque in se solos omnis uigor Romani imperij uertendus esset: quippe, quos pristina ulciscendæ Crassianæ cædis conscientia mordebat, ultro signa quæ Crasso interfecto abstulerant, ad Cæsarem remiserunt, regijsque obsidibus traditis firmum fœdus fideli supplicatione meruerunt. Itaque anno ab Vrbe condita DCCLII. Cæsar Augustus, ab Oriente in Occidentem, a Septentrione in Meridiem, ac per totum Oceani circulum cunctis gentibus una pace compositis, Iani portas tertio ipse tūc clausit. Quas ex eo per XII. ferme annos, quietissimo semper obseratas otio, ipsa etiam rubigo cōsignauit: nec prius unq̄, nisi sub extrema senectute Augusti pulsatæ Atheniēsium seditione & Draconum cōmotione patuerūt. Clausis igitur Iani portis, Rempublicā quam bello quęsierat, pace nutriuit, atque amplificare studēs, leges plurimas statuit, per quas humanū genus, libera reuerētia disciplinę morē gereret, dñi appellationem ut homo declinauit. Nam cum eodem spectante ludos, pronuntiatū esset in Mimo: O dñm æquum & bonū, uniuersique quasi de ipso dictū esset, exultantes approbauissent, et statim quidē manu, uultuque indecoras adulationes repressit, & sequenti die grauissimo corripuit edicto, dñmque se posthac appellari, ne a liberis quidē aut nepotibus suis, uel serio uel ioco passus est. Igitur eo tēpore, id est, eo anno, quo firmissimā, uerissimāque pacē ordinatione dei Cęsar cōposuit natus est Christus, cuius aduentui pax ista famulata est. In cuius ortu audiētibus hominibus exultātes angeli cecinerūt, gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Eodemque tēpore, hic ad quē rerum oīm summa cōcesserat, dñm se hoīem appellari non passus, imo nec ausus, quo uerus dñs totius generis humani inter hoīes natus est. Eodem quoque anno, tunc primū idem Cæsar, quē his tātis mysterijs prędestinauerat deus, cēsum agi singularū ubique prouinciarū, & cēseri omnes homines iussit, quādo & deus homo uideri & esse dignatus est. Hæc illa prima, clarissimaque professio, Cæsarē omnium principē, Romanosque rerum dños, singillatim cunctorū hominum ædita ascriptione signauit, in qua se et ipse, qui cunctos hoīes fecit inueniri hoīem, ascribique inter homines uoluit, quod penitus nunquam ab orbe condito, atque ab exordio generis humani in hunc modum actum est, ne Babylonę quidem uel Macedoniæ, ut non dicam minori cuiquam, regno concessum fuit.

De prælijs ab Herode gestis cum rege Arabum. Et qualiter gratiam Octauiani Cæsaris adeptus sit. Cap. XVII.

IGitur Herodes senatuscōsultu, Antonijque atque Cæsaris fauore in regno Iudæorum confirmatus (ut superius enarrauimus) dum cum omni belli apparatu instructus, ut cum Antonio ad Acciacum properaret bellum,

callide a Cleopatra quidem interceptus est: ne particeps fieret periculorum Antigoni. Regibus enim, id est, Malicho Arabiæ atq; Herodi insidias tendens bellum in Arabas, ut Herodi committeret, persuadet Antonio. Quos si uicisset Arabiæ domina, sin uictus esset Iudæorum constitueretur: alterumque potentum, per alterum pessundaret. Sed hanc eius uoluntatẽ, Octauianus præuenit Cæsar. Herodes autẽ mox ut in Arabiam uenit, bello exceptus, superior factus, uictoria potitus est. Arabes uero cum uicti essent, maiore motu suscitantur, cum ualida manu pugnam repetunt, uictisque agminibus circa saxosa loca & deuia Herodis militem fugant. Plurimis cæde prostratis, eos uero qui fugerãt, cum castris ceperunt. Post hanc uero cladẽ alia sequitur calamitas Herodem. Nam eius regni anno septimo, & Acciaco bello feruente, terræmotus infinitam quidem pecorum multitudinem: hominum uero XXX. milia peremit, cum exercitus Herodis mansisset incolumis, quoniam sub diuo degebat. Hanc miseriam Iudæorum ut fama perceperunt Arabes, tristibus enim nuntijs grauius aliquid affingitur, mox in Iudæam cum omni exercitu ruunt. Herodes uero audiens aduentum illorum, ita suos solabatur, ut fertur. Non enim tantum manu, armisque freti: quantum nostris calamitatibus ueniunt. Fallax autem spes est, quæ nõ suis uiribus nititur, sed alienis aduersis. Neque uero uel secundæ res, uel contrariæ apud homines certæ sunt, sed in utranque partem uicissim uideas mutare fortunam. Et id exempla uobis propria demonstrabunt. Nempe prælio superiore uictores, post ab hostibus uicti sumus. Et nunc ergo quantum æstimare licet, illi capientur, uictores sese fore credentes. Nimis enim confidens incautus est: metus autem prouidentiam docet. Nihil autem uos terreat rerum anima carentium motus: neque arbitremini terræ concussionem alicuius futuræ cladis esse portentum. Naturalia sunt elementorum quoq; uitia, nullumque damnum inferunt: nisi ex ipsis euenerit. Nam pestilentiæ quidem uel famis uel terræmotus signum aliquod tardius fortasse præcesserit, ipsa uero cum extiterint, sui magnitudine finiũtur. Talibus uero exemplis suos animauit milites Herodes, hostes aggressus, superauit & uicit. Quam diu quidem restiterunt non magna cædes eorum facta est: ubi ergo terga uerterunt, multi a Iudæis, multi uero a semetipsis conculcati, quos Herodes pene omnes aut interfecit aut cepit. Sed hãc fuscauit uictoriam sollicitudo propter amicitiam Antonij, post uictoriã Cæsaris apud Accium. Itaque Herodes tradens se periculo, Rhodumque transmissus adijt Cæsarem sine diademate, ueste quidem, cultuque priuato, sed fastu regio neque dissimulata ueritate, coram hæc dixit: Ego Cæsar rex factus ab Antonio, fateor utilem me fuisse regi Antonio, neq; dubitauerim dicere, quod omni modo armis quoque me gratum expertus esset, nisi Arabes prohibuissent. Veruntamen & auxilia pro uiribus ei misi, & multa frumenti milia. Ego enim optimum consilium ei dedi, unam esse dicens Cleopatræ mortem aduersariorum correctionem. Quam si occidisset & pecunias ei & muros ad

tuitionem,

tuitiorem, & exercitum & memetipsum belli cōtra te socium pollicebar. Sed profecto eius aures Cleopatræ amores, & deus qui uictoriā tibi donauit, obstruxit. Vna ergo cum Antonio uictus sum, & regni coronam cum eius fortuna deposui. Ad te autē ueni, spem salutis de uirtute præsumens, & ne in examen ducerē properans qualis amicus alicuius fuerim. Ad hæc Cesar: Imo uere saluus esto, inquit, & nunc regnato certius. Nam meritus es, ut plurimos regas, cum amicitiā tanta fide tuearis. Experire autē ut etiā felicioribus fidelis permaneas. Siquidē ego præclarissimā spem de tua quidem magnanimitate promitto. Recte tamē fecit Antonius, qui magis Cleopatræ, q̄ tibi paruit. Te nanq; lucrati sumus propter eius amicitiā. Huius sermonis humanitate regē, ne quid de amicitia sua dubitaret, hortatus: et diadema illi imposuit, & regnū cōfirmauit. Inde in Aegyptū prosecutus Cesaris iter, suppeditatis oībus quę usui uel ipsi uel exercitui forent, maximā gratiā imperatoris sibi suo studio cōciliauit; p̄cipue, q̄a in locis aridioribus usq; Pelusiū regali prouisione aquarū affluentiā sumministrauit. Quibus officiis tm̄ sui amorē infundit oībus, ut plus uiderēt meruisse, q̄ accepisset: minorq; regni potestas, q̄ humanitatis largitas, æstimarēt. Vnde Cesar ex sententia rebus intra Aegyptū gestis, Antonio et Cleopatra defunctis, nō solū quę adempta erāt Herodi reddidit, uerumetiā p̄ter illa, q̄ Cleopatra auerterat, Zadorā, Hipponē, Samariā ei cōcessit: maritimasq; urbes, Gazā, Antedonā, Hioppen, Turrim Stratonis simul donauit. CCCC. etiā stipatores ex Gallia, q̄bus septa incedebat Cleopatra, ad custodiā corporis regi cōcessit, multaq; alia. Sed his omnibus rex plus lætabatur: quia a Cæsare super omnes, infra Agrippam diligebatur, ab Agrippa infra Cæsarem.

De operibus ab Herode excellentioribus factis. Et de interfectione filiorū ac cōiugis, siue amicorū, ac demū de eius execrabili morte. Cap. XVIII.

IGitur postq̄ Tracon regionē, et Bathaneā, omnēq; terrā Galileæ, ditioni Herodis Cesar subdidit, totiusq; Syriæ procuratorē cōstituit: animus Herodis ad maiora sublatus est. Anno itaq; regni sui XV. templum instaurauit, & duplū terræ spatiū, q̄ fuerat circa templū, muro amplexus est, ingenti sumptu, & munificētia singulari, argumento erāt in ambitu phani magnæ porticus, eisq; coniunctū a Septētrione castellū, & illas quidē a fundamentis erexit. Hoc autē nulla re minus, q̄ regni sedes largis opibus renouatum, Antoniā uocauit, in honorē Antonij. Quinetiā domo sibi regia in superiore parte ciuitatis extructa, duas ædes in ea maximas, atq; pulcherrimas, quibus ne teplum quidem usq̄ conferri posset, ædificauit: easq; amicorū uocabulis, unam Cesariū, Agrippiū alterā nominauit. Nec uero solis tectis memoriā eorū & cognomina circumscripsit, sed in totas etiā ciuitates, studiū liberalitatis extendit. Prorsus non est idoneus regni locus, quem honore Cæsaris nudum reliquerit. Postea uero quam fines suos templis repleuit, in prouinciam quoq; honores eius effudit, & in multis ciuitatibus templa, quæ Cæsarea nominantur, constituit. Cætera uero eius opera mu-

 nificenter

nificenter cõdita omitto. Scire uero cupiẽtes, ad Iosephi libros cõuolare stu
deant. Vnius autẽ ciuitatis portũ, atq; opera enarrabo ab eo peracta. Ergo
cum uidisset unam ciuitatum uetustate iam fessam, quæ Pyrgos Stratonis
uocabatur, in littore maris: totam eam cãdido reparauit saxo. Littora uero
cõtigua huius ciuitatis adeo fuerunt importuosa, ut omnes in mari fluctua-
re cogerẽtur, minas Aphrici metuentes, qui ex Phœnice ad Aegyptum na-
uigabant; Cuius etiam mediocris aura tantas undarum moles ad scopulos
erigit: ut remeantis æstu gurgitis per aliquantum spatium maris ferītas au-
geatur. Sed rex liberalitate ac sumptibus deuicta natura loci maiorem por-
tum fabricauit: & in eius penetralibus alias nauibus stationes fecit altissi-
mas. Et quanquam omnis ei locus aduersaretur, tamen ita cum difficultate
certauit, ut firmitas quidem structuræ nequaquam mari cederet: pulchritu
do uero tanta esset, quasi nulla res ardua præpedisset ornatum. Mensus enĩ
quantum diximus, portui spatium, per XX. ulnas in profundum saxa de-
misit: quorum pleraq; pedum L. longitudinis, & altitudinis XV. & latitu
dinis X. nõnulla etiam maiora fuerunt. Expleto autem spatio quod undam
celabat, in CC. pedes murum dilatauit. Ex quibus C. repellendis fluctibus
ante constructi, cæteri autẽ saxeo, quo portus cingitur, muro subiecti sunt,
magnis turribus interpositis: quarum maxima atq; pulcherrima ex paren-
te Cæsaris Drusium cognominata est. Crebri autẽ fornices ad deducenda,
quæ portus haberet, procq; fornicibus & circum eos pila saxea & lata, quæ
naues egrediẽtes exciperet: Aditus autẽ septentrionalis erat. Ventorũ enim
pro situ loci placidissimus est Boreas. Ad ostium uero statuę, siue Colossi,
tres utrinq; fulti columnis. Quarũ a leua quidem intrãtibus stantes, solida
turris sustinet: dextera uero duo proceri lapides iuncti, & partis aduersæ
turris magnitudinem superantes. Domus autem portui connexæ, candido
itidem lapide, pariq; mensura spatiorũ ciuitatis uice tendentes in portum.
Contra ostium uero portus in colle Cæsaris templum, magnitudine simul
& pulchritudine præcipuum, statuaq; in eo Cæsaris siue Colossus, nõ mi-
nor, quam Iouis apud Olympias, cuius ad exempla factus est. Hanc itaq;
ciuitatem in honore Cæsaris, nũcupauit Cæsaream. Pro amore uero paren
tum, id est, Antipatri, et Cypridis, & Faseli, ciuitates, castella, turres, ob me
moriam æternã ædificauit. Ludos uero Olympiaci certaminis, & gymnã-
sia in diuersis ciuitatibus proprijs sumptibus reparauit. Quin & corpore
usus est, q̃d magnitudini animi sui conueniret. Erat utiq; uenator summus,
bellator fortis, sagittarius directissimus, & in rebus labẽtibus felicissimus:
secundam cuius fortunã humiliauit superbia. Mox enĩ ut regni adeptus est
potentiã, repudiauit coniugẽ, quam prius habuerat, quę Dosis uocabatˀ, &
Mariamnem Hircani neptẽ, de regio semine Alexãdri filiã filij Aristoboli,
sibi sociauit in cõiugio, a regalibus priore depulsa uxore, cum filio Antipa-
tro, quẽ ex ea susceperat. Ipse uero immẽso amore Mariamnem diligebat, a
qua minime dilectus, sed magis exosus est: ob hanc causam, q̃m Hircanum

eius

eius auum, postq̄ Parthi ab exilio illum remiserant, dolo occiderat, fratrēq; uxoris Ioathen, cui pōtificatus honorē cōtulerat, inuidia stimulāte, propter fauorē populi, quē erga eum habebāt, necare præcepit. Hi eñ dolores atq; nobilitas sanguinis excitauerant mulierē aduersus maritū, amorque mariti eximius, quē erga se nouerat, atq; fœcunditas prolis addiderāt fiduciā. Genuerat eñ ei III. filios atq; duas fœminas, quorū unus uocabaẗ Alexander, secūdus Aristobolus, tertius Romæ liberalibus studijs traditus defunctus est. Hęc igiẗ Mariamnes probro dabat Herodi suorū necem, sororemq; regis Salomem & fratrē Ferora maledictis atrocioribus dehonestabat. Sed rex quidem amore uxoris mutus erat, graui autem indignatione mulieres sæuiebant, & quo maxime cōmoueretur Herodes, crimen adulterij præter alia multa, quæ similia fingerentur, obijciebant. Quo liuore Herodes instigatus, interficere iussit uxorem: filios uero suos ob necem maternā Alexandrum & Aristobolū quasi indignantes & sibi necem meditantes, a Cæsare Octauiano ad mortem poposcit. Imperator uero satisfactionem suscipiens ab Alexandro, erat quippe acerrimus in dicendo, patri eos recōciliauit, præcipiens ut patri obedirent syncero amore, ut domino: Herodi uero dixit, ut paterno affectu suos recognosceret filios, sicq; reconciliatos, remisit eos in regnum. Herodes uero mox ut reuersus est in Iudæam, insidijs Antipatri, qui regnum affectabat paternum, captus, & Dosis prioris uxoris, quam in cubile Mariamnis occisæ introduxerat, armatur iterum in filios. Creuit enim per singulos dies odium & indignatio patris in filios: quoad usque morti eos traderet. Quibus interfectis, Antipater non impune lætatus est, qui author mortis extiterat fratrum. Iusto nanque iudicio dei, & parricidæ Herodis malo, qui omnes suos semper habebat amicos suspectos, Antipatrum quem apud Cæsarem regni successorem designauerat, necem sibi meditantem deprehendit, & diu uinctum afflixit, ac demum interficere iussit. Virum etiam Salomæ sororis suæ interfecit, & cum eam alij tradidisset uxorem, etiam hunc interfecit: Cum & socrum suam Mariamnis matrem crudeliter necasset. Itaque regnum eius acerbissima iniquitate repletum est: De quibus, uidelicet suspicio fuisset, ilico trucidabat eos. Multi regis iracundia cædis cupida, contra aduersarios abutebantur: & mendacio quidem confestim fides habebatur. Erant autem criminationibus ipsis, uelociora supplicia. Denique qui modo accusauerat accusabatur: & cum eo qui ante se conuictus esset ducebatur ad pœnam. De uita nanque & periculo regis, quæstiones breuiore compendio terminabat. Ad hanc autem sæuitiam processerat, ut nec eorum quempiam humanitus aspiceret, qui accusatores essent: uerum amicis etiam immitissimum se præbuisset. Eius nanque filij Alexander & Aristobolus, quos occiderat, hanc habuerunt prolem. Filij Alexandri ex Glaphira regis Cappadociæ Archelai filia, duo fuerunt, Tigranes & Alexander. Aristoboli uero, Agrippa, Herodes & Aristobolus. Hos enim sibi

genuit Beronice Salomis Herodis sororis filia, ipsius sobrina. Ipse autem Herodes, præter quos necauerat, hos habebat filios, Herodem, Antipam, Archelaū, Heroden, & Philippum, atq; Phaselum. Filias uero Bosamen & Salomen, & Olympiadem: ac præter has, Alexandri, & Aristoboli sorores duas, ex Mariamne uxore, quam interfecerat. Hanc prolem, ex diuersis uxoribus, quas plures habebat, genuit. Feroran autem (ut fama fuit) fratrem suum ueneno occidit. Ergo post immensam necem domesticorū atq; insatiabilem subiectorū, ut dn̄m Christum magis prædicantibus didicit natum: cum mox ad callida conuersus argumenta, extinguere curauit. Sed dū non hoc contigit ut uoluit, furorem quem corde celauerat, occidendo pueros Bethelchemiticos demonstrauit. Supra enim omnes barbaros crudelissimo edicto omnes pueros ab unius noctis ætate usq; ad spatium duorū uidelicet annorum allidere iussit. Quam cædem dominus innocentium terribiliter in eum uindicauit: q̃uis etiam sophistas in lege eruditissimos duos cum eorū discipulis uiuos incenderet, aliosq; eis consentientibus trucidari iusserat, quia aquilam in templo auream, quam contra leges instituerat, a fano eijcere decreuerant. Scribas quoq; & interpretes diuinæ legis occidit, quos suspicor in nece paruulorum cum Herode fuisse meditatos. Herodis quippe corpus morbo occupatū, uarijs doloribus differebatur. Nam febris quidē non mediocris erat: prurigo aūt intolerabilis habebat oēm corporis superficiem. Assiduis aūt uexabatur coli tormentis, pedesq; tanq̃ ex intercutis uitio intumuerant: quin & inflatio uentriculi, putredoq; testiculorū uermiculos generans. Hinc atra iam bili correptus, & pene ipsi morti minitabatur. Igitur factum nefarium excogitauit. Collectos em̄ cuiusq; uici ex omni Iudæa nobiliores: in locum cui nomen est Hippodromo conclu di præcepit. Deinde sorore Salome & Alexa marito eius ad se uocatis, ait: Scio, inquit, mortem meam festis gaudijs celebraturos esse Iudęos: uerum per alios lugeri potero, & prẹclarissimos honores assequi sepulturę: si quę præcipio, feceritis. Hos uiros qui habentur in custodia, cum aīam efflauero, statim militibus circumdatos occidite, ut etiam in uita, oīs mihi Iudæa, omnis domus, illachrymet. Herodes quia inedia tussisq; pariter uiolētia distendebatur, fatum præuenire conatus est: sumptoq; malo, etiam cultellum poposcit. Sectum enim comedere consueuerat. Deinde circumspecto, ne quis arbiter impediret, tanq̃ se percussurus dexteram sustulit. Cum uero Aciabus consobrinus eius accurrisset, manumq; continuisset, paululū morte protelata, corrigi testamentum, & successorem quidem Archelaum, natu maximum Antipatri fratrem scribit, Tetracham uero Antipam. Moritur itaq; Herodes post annos quidem XXXIIII. ex quo interfecit Antigonum, & regno potitus est Iudęorum: XXX. uero & VII. postq̃ rex a Romanis declaratus est, & in alijs quidē omnibus secunda fortuna usus est, in rebus autem domesticis, infelicissimus fuit. Augustus uero Herodis loco Archelaum constituit: eiusq; fratres quatuor tetrachas fecit.

Impe-

Imperante Octauiano, Christum natum esse, vt prædixerant prophetę, et angeli annuntiauerunt. Et qui memoria digni illustres eo tempore habe-rentur viri. Cap. XIX.

QVibus diebus regnum Aegyptiorum, quod fuit in Alexandria, destructum est: quod usque ad Cleopatram annis CCXL. stete rat. Aegyptus uero prouincia deinceps Romanorum facta est. quam primus Cornelius Gallus foroiuliensis poeta tenuit: qui XLIII. ætatis suę anno propria manu se interemit: de quo Virgilius in Bucolicis meminit. Quo tempore, censu Romæ agitato, inuenta sunt ciuium Romanorum XL. milia centena: & XLIII. milia. Marcus enim Terentius Varro philosophus, prope nonagenarius moritur. Tunc Nicopolis iuxta Accium cōdita, & Agonactus constitutus est, Arctoricus medicus Augusti, post Aciacam uictoriam naufragio perijt. Is nanque Octauianum monuit, ut e castris in campum, quamuis æger, contra Antonianos milites pro peraret, hoc ei profuturum fore in somnis didicisse dixit. Quod ut Augustus fecit discrimen mortis euasit. Confestim quippe eius castra ab Antonianis capta sunt. Larissæus enim magus & pythagoricus ab Augusto urbe & Italia depulsus est. Augustus em̄ Gallos & Calabriam uectigales fecit. M. Gnatius Plautius Ciceronis discipulus, orator habetur insignis. Qui cum Galliam Comatam regeret Lugdunū condidit. M. Lolius Galatiam prouinciam fecit. Quintillius Cremonensis, Virgilij & Horatij amicus, moritur. Tyberius ab Augusto missus, occupauit Armeniam. Virgilius poeta Brundusij moritur, Saturnino et Cinna Lucentio cōsulibus: ossa eius Neapolim translata, in secundo ab urbe miliario sepeliuntur, titulo huiusmodi suprascripto, quem moriens ipse dictitauerat.

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope, cecini, pascua, rura, duces.

Verrius etiam & Tucax Virgilij & Horatij contubernales poetæ habentur illustres, qui Aeneidos postea libros emendauerunt: sub ea lege, ut nihil adderent. Emilius macer etiam Veronēsis poeta in Asia moritur. Augustus Agrippā adoptauit in filiū. Tyberius Vindelicos & eos qui Thraciarum confines erāt, Rhomanas prouincias facit: ac deinceps uastata Germania imperator appellatur. G. Iulius cognomento Polyhistor, illustris grammaticus habetur. Horatius LVII. ætatis suo anno moritur Romæ. Tyberius Cæsar de captis Pannonijs triumphauit. Augustus filiam suam in adulterio deprehensam, exilio damnauit. Marcus Tullius Tyro Ciceronis libertus, qui primus notas commentatus est, in Puteolano prædio, usque ad C. annos consenescit. Augustus gladiatorum ludum, & nauale certamē exhibuit. Augustus Tyberium & Agrippam, in filios adoptauit. Iudas Galilæus, ad rebellandum Iudæos cohortatur. Asinius Pollio orator uir consularis, qui de Dalmatis triumphauit: in uilla Tusculana LXXX. ætatis suæ anno moritur. Cuius filius Asinius Gallus orator: qui diris a Tyberio

suppli-

ſupplicijs necatus eſt. Cuius etiã Virgilius meminit. Igitur, ut pręmiſimus ad domini noſtri IESV CHRISTI natiuitatem, hominis deiq; filij peruenimus. Quæ ut a prophetis prænuntiabatur, angelis prædicantibus, ſtella duce, ac ſacerdotibus legumq; doctoribus proteſtantibus, in Bethlehem Iudæ celebrata eſt: anno uidelicet a reædificatione templi, quæ ſub Dario rege facta eſt. DXV. A Salomone autem & prima ędificatione templi anno M. XXVII. A Moſe & egreſſu Iſraelis ex Aegypto, anno MD. VI. Ab Abraham & regno Nini, & Semiramidis, anni, II. milia XI. A diluuio quippe anni, II. milia DCCCC. XXI. Ab Adam uero V. milia C. XXIX. Secundũ Geneſeos igitur ſcripturã, et Aphricani ſupputationem, amplius inueniuntur anni CXXVIII. Hanc igitur annorꝫ ſeriem a protolaſto ſcilicet, uſq; ad domini aduẽtum, in ſingulis pro ut potuimus regnis ex celebrioribus factis, enarrare curauimus. Nunc autẽ cum poſt immenſos pelagi fluctus, Scilleos tandem eua ſimus latratus, & optata ſtatione potiti, poſt longæuas ſeculorum tenebras ad lucem uenimus ueram: qua reſperſi in dñi Chriſti aduentu, librorꝫ finem fecimus..

Tomi Prioris Libri Septimi Finis.

In To-

IN TOMVM SECVNDVM AD AVgustam Iudith, authoris Præfatio.

Domina Augustarum felicissima Iudith, dum in humanis, quo altius adcrescas, nõ inuenitur rebus: quia si de uiro agitur, quis nobilior imperatorum, aut sapiētior in diuinis, secularium ue disciplinis, Ludouico Cæsare inuicto: nec mirum talem protulisse excellentissimo Augusto seculo sobolem Carolo. Si autē de uenustate corporis, ut absq; adulationis fuco proferam q̃d uerum est: pulchritudine superas oẽs, quas uisus uel auditus nostræ paruitatis cõperit reginas. Si autē de prole, nonne mundi gloria & hoĩm delectatio Carolus, qui elegantia corporis ac moribus optimis, seu agili prudētię studio immaturã uincendo propriã superat ætatē: ut uideat auus eius nõ obisse, sed potius detersa caligine somni nouum illustrare orbē: siquidē in nepote immortale ipsius ingeniũ una cũ noĩe decor & uirtus splēdeant. Quã ob rem, dum in tẽporalibus nihil desit rebus, ut augmẽto careas: studio sapiẽtiæ dilataris, ut excellẽtior retro seculis imperatricibus reperiaris. Igit indita a deo tibi sapiẽtia, & naturalis ingenij sciẽtia, attonitum me reddit inter cæteros auditores: Q̃m in diuinis & liberalibus studijs, ut tuæ eruditionis cognoui facũdiã, obstupui, statimque deliberare mecum cœpi, quodnã munusculũ meo labore cõgestum, tuę offerrem Almitatis flagrantiæ. Igit ab Octauiano Augusto & dñi natiuitate Saluatoris nostri secundũ aggressus sum scribẽdo opus, q̃d peregi usq; ad regna Francorum & Longobardorum, deficientibus Romanorum imperatoribus seu iudicibus ab Italia & Gallis, Gottorum q̃q; regibus, qui successerãt, ab eis etiã depulsis. Quod uidelicet opus, quinq; distinxi in libros. In his eñ uelut in speculo, per tuæ sanctissimæ deuotionis ammonitionē atq; iussionem; dñs meus Carolus gloriosissimus tuæ filius excellẽtię, inspicere quid agendũ, uel q̃d uitandũ sit, poterit. Decet eñ dñam te uenerabilē unicũ erudire filiũ, nostræ iucunditatis & noui seculi regē, & memorē esse Bersabeę, quę Ididam priscorum erudiuit sapientissimũ seculorum regem, ut idē de se ait: Nam & ego filius fui patris mei tenellus, & unigenitus corã matre mea, & docebat me atq; dicebat: Suscipiat uerba mea cor tuũ: custodi p̃cepta mea, et uiues. Posside sapientiã, posside prudentiã: ne obliuiscaris, neq; declines a uerbis oris mei, ne dimittas eam, et custodiet te: dilige eã, & seruabit te, &c̃. Is autē prout de dñi cõfidimus pietate, sacris iussionibus tuis parebit, & inter cęteras maternę dilectionis ammonitiones, hos libellos suæ nõ dedignabitur cõtradere memorię. Quibus imperatorum gestis, sanctorumq; triũphis, atq; doctorum magnificentium doctrinis illustratus: cautius quid agendũ sit, siue subtilius inueniet, quid sit uitandũ. Igitur hos codicillos tuæ dilectionis amor, mi domina semper Augusta, scribere compulit, qui tuæ Almitatis & immortalis sapientiæ iudicium expectant. Quod si iudicando cõsequantur laudem, tuæ reputabitur æternaliter memorię: quoniam sacratissimum nomen tuum Iudith, iudicans, siue laudans interpretatur.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM Tomus Secundus, continens ab Octauiano Augusto, & CHRISTI seruatoris nostri natiuitate, usque ad Francorum & Longobardorum regna, rerum gestarum historiam.

Tomi Secundi Liber I

Quot priores libri, diuersorum regnorum historias contineant ab initio mundi usque ad natiuitatem CHRISTI. Cap. I.

IN PRIORIBVS LIBRIS DOmino suffragante, ex multorum opusculis cum hagiographorum tum gentilium, nō modico labore desudans, decerpere curaui, quæcunque utilia paruitati meæ sunt uisa, & legentibus profutura: sumens exordium a primo parente mortalium propagatore. Tandem post multas seculorum tenebras, ad natiuitatem noui hominis peruenimus, domini scilicet IESV CHRISTI dei et hominis filij. Vbi priorum finem decreui facere librorum, ut cum legalibus ceremonijs, & umbris, atque erroribus pristinis terminarentur.

De natiuitate CHRISTI ab angelis & prophetis annunciata, quæ sextam mundi ætatem consecrauit. Cap. II.

IGitur iam Saluatore nato, eiusque radijs remotis tenebris, illustrato mundo, alia terenda est uia, nec de diuersarum, ut prius, fatigabitur calamus gentium regnis scripturus: dum feritas atque rabies singularum gentium immensaque libido dominandi (ut in prioribus libando perstrinximus libris) in unius ditionis pariter omnia cōciderunt regna. Et hoc nō hominum fortitudo uel prudentia, sed dei omnipotētia, quod antea nusquam fuerat, præparauit. Quod longe propheta præuidens, ait: Non leuabit gens cōtra gentem gladium, & quę sequuntur. Dignū itaque erat, ut illo nascēte, qui unus est deus, in substantia patris & spiritus sancti: sub unius censu totus subderetur mundus. Itaque hęc natiuitas celebrata est, prophetis prędicētibus, et angelis proclamantibus, gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis: quando totus sub una pace mundus, mirabili modo & pręcedentibus seculis inaudito quiescebat. Quam uidelicet natiuitatem & pacem, non solum diuini eloquij scripta, sed etiam gentilium oracula longe prius prędixerunt, ut in Sibyllinis & cæterorum carminibus cōtinetur. Igitur postquam imperare cœpit Octauianus Cęsar, qui primus monarchiam obtinuit mundi (quamuis auunculus eius Iulius Cæsar ante eum existeret potius metator imperij, quam imperator) prope emenso admodum anno quadragesi-

mo secundo natus est dñs Christus, ueram mundo torpenti in tenebris a seculis seculorum terris afferēs lucem. Ita enim factum est, ut cum Abraham sanctus sub Nino primo gentium rege, quadragesimo tertio natus sit anno, cui dictæ sunt repromissiones, & ex cuius semine promissus fuerat Christus: Christi autem natiuitas, sub fine quadragesimisecundi conueniret, ut iam non ipse in parte tertij anni, sed in ipso potius tertius annus oriretur. Qui etiam annus quantis, quam nouis, quamque inusitatis bonis abundauerit: satis, etiam me non proferente, compertum haberi arbitror. Toto terrarum orbe una pax omnium, nō cessatione, sed abolitione bellorum, clausæ Iani Gemini portæ, extirpatis bellorum radicibus non repressis. Census ille primus maximus, cum in hoc unum Cęsaris nomen uniuersa magna gentium creatura iurauit, simulque per communionem census unius societatis effecta est. Igitur anno ab Vrbe condita D. C C. LII. natus est C H R I S T V S, salutarem mundi afferens fidem, uere petra medio rerum posita, ubi comminueretur qui offenderet, qui crederet saluaretur, uere ignis ardens, quem qui insequitur, illuminatur: qui tentat exuritur. Ipse est Christus Christianorum caput, saluator bonorum, maloꝝ punitor, iudex omnium. Hic enim I E S V S C H R I S T V S filius dei, sextam mundi ætatem suo consecrauit aduentu.

De Herode alienigena, sub quo natus est Christus, quod tunc prophetiæ impletæ sunt, hanc natiuitatem prædicentes. Cap. III.

IGitur ut in præcedentibus libris ostendimus, depulsos esse a regno Iudæorum uel ducatu ex semine Iuda duces & principes, dum de summa rerum acriter cōtenderent, Herodes a Romanis constitutus est princeps alienigena, & nihil omnino pertinens ad Iudæos, qui Antipatri Ascalonitę & matris Cypridis Arabicæ filius fuit. Is dum a Romanis suscepit principatum Iudæorum, uicinam Christi natiuitatem designat, & sacerdotium & regnum Iudææ, quod prius per successiones minorum tenebatur, esse destruendum: iamq; completam prophetiam esse, quæ ita per Mosen loquitur: Non deficiet princeps ex Iuda, neq; iudex de fœmoribus eius, donec ueniat, cui repositum est, & ipse erit expectatio gentium. In hoc loco etiam Christus, quem Danielis scriptura præfatur, accepit finem. Nam usque ad Herodem, Christi, id est, sacerdotes, erant reges Iudæorum, qui imperare cœperūt ab instauratione tēpli, sub Dario usq; ad Hircanū annis CCCC. LXXXIII. in medio transactis. Quos Daniel quoq; significat, dicens: Et sciens & intelligens, ab initio sermonis respondendi & ædificandi Hierusalem, usq; ad Christi principatum hebdomadæ VII. & hebdomadæ LXII. quæ LXIX. hebdomadæ, faciunt annos C C C C. LXXXIII. in quibus Christi, id est, sacerdotes, per unctionem consecrati, regnauerunt usque ad Hircanum. Quo extremo omnium a Parthis capto, Herodes Antipatri filius nihil ad se pertinentem Iudæam a Cæsare & senatu accepit principatū, filijque eius post eum regnauerunt, usq; ad nouissimam Hierosolymorum

captiuitatem, nequaquam ex successione sacerdotalis generis pontificibus constitutus, neq; perpetuitate uitæ secundum legem Mosi seruiētibus deo. Ignobiles uero quidam, & alio tempore alij, et nonnulli unius anni, siue mo dico amplius, a Romanis imperatoribus sacerdotium emebāt. Quę omnia etiam Daniel propheta uaticinatur, ita dicens: Et post hebdomadas V I I. & LXII. interibit Chrisma, & iudicium non erit in eo, & templum & san ctum corrumpet populus, duce ueniente.

De Octauiano, qui non se permittebat dominum appellari, & qualem uitam duxerit, vel quo fine præuentus sit. Cap. IIII.

IGitur Octauianus, qui imperatorū omnium primus monarchiam obti nuit mundi (ut præmisimus) non passus est quidem, neque ausus saltem a proprijs liberis dominum se nominari: quāto magis ab extraneis, quia eo imperante, uerus dominus totius generis humani inter homines natus est. Nam cum eodem spectante ludos, pronuntiatum esset in Mimo: O do minum æquum et bonum, uniuersiq; quasi de ipso dictū esset, exultāter ap probauissent, statim quidē manu, uultuq; indecoras adulationes repressit: & sequenti die grauissimo corripuit edicto, dominumq; se posthac appella ri, ne a liberis quidem aut nepotibus suis, uel serio uel ioco permisit. Atta men paucis expediam dictis, quo genere ortus, qualemve duxerit uitam, quo fine pręuentus, qui portis Iani clausis, Rempublicam, quam bello quę sierat, pace nutriuerat, amplificare studens. Hic autem patre Octauiano senatore genitus, maternum genus ab AE N E A, per Iuliam familiam sortitus: Adoptione uero C. Cæsaris maioris sui auunculi, C. Cæsar di ctus: deinde ob uictoriā Augustus cognominatus est. Iste in imperio posi tus: tribunitiam potestatem per se exercuit. Regionem Aegypti inundatio ne Nili accessu difficilem, inuiamque paludibus in prouinciæ formam rede git. Quam ut annonā urbis copiosam efficeret, fossas incuria uetustatis li mo clausas, labore militum patefecit. Huius tempore ex Aegypto urbi an nua ducenties centena milia frumenti inferebantur. Iste Cantabros & Aqui tanos, Rhetos, Vindelicos, Dalmatas prouincias numero Populo Ro mano coniunxit: Sueuos, Cattosque deleuit. Sigambros in Galliam trans tulit, Pannonios stipendiarijs adiecit. Getharum populos, Basternasque la cessitos bellis, ad concordiam compulit. Huic Persæ obsides obtulerunt, creandique regis arbitrium permiserunt. Ad hunc Indi, Scythæ, Garaman tes, Aethiopes, legatos cum donis miserunt. Adeo denique turbas bella si mulantes execratus est: ut nisi iustis de causis, nunquam genti cuiquam bel lum indixerit. Iactantisque esse ingenij & leuissimi dicebat, ardorem trium phandi: & ob lauream coronam, id est, folia infructuosa, in discrimen per incertos euentus certaminum, securitatem ciuium præcipitare: Neque im peratori bono quicquam minus quam temeritatem congruere: satis cele riter fieri, quicquid commode gereretur: armaque nisi maioris emolumenti spe, nequaq̄ mouenda esse: ne compendio tenui iactura graui petita uictoria

similis sit hamo aureo piscantibus, cuius abrupti, amissique detrimentum, nullo capturæ lucro pensari potest. Denique erga ciues clementissime uersatus est: in amicos fidus extitit. Quorum præcipui erant ob taciturnitatem Mecœnas, ob patientiam laboris, modestiamque Agrippa. Diligebat præterea VERGILIVM: rarus quidem ad recipiendas amicitias, ad retinendas constantissimus. Liberalibus studijs, præsertim eloquentiæ intantum incumbens, ut nullus ne in procinctu quidem, laberetur dies, quin legeret, scriberet, declamaret. Leges alias nouas, alias correctas protulit suo nomine. Auxit, ornauitque ROMAM ædificijs multis, isto glorians dicto: VRBEM LATERICIAM REPERI, RELINQVO MARMOREAM. Fuit, inquit, gratus ciuilis animi & lepidi: corpore toto pulcher, sed oculis magis. Quorum aciem clarissimorum syderum modo uibrans, libenter accipiebat cedi ab intendentibus, tanquam solis radijs aspectui suo. A cuius facie dum quidam miles oculos auerteret; & interrogaretur ab eo cur ita faceret, respondit: Quia fulmen oculorum tuorum ferre non possum. Nec tamen uir tantus uitijs caruit, dum cupiditati dominandi ac libidini deseruiuit, eiectaque uxore propria Scribonia nomine, Liuiam, quasi eius uiro sibi eam tradente, matrimonio sociauit. Quam tanto dilexit amore, ut eiusdem filios, Tyberium & Drusum suos priuignos, propria prole eiecta, adoptaret in filios. Ex quibus Tyberium successorem imperij designauit. Imperauit annis quinquagintasex, duodecim cum Antonio, quadraginta uero & quatuor solus. Qui certe nunquam aut Reipublicæ potentiam ad se traxisset, aut tam diu ea potiretur: nisi pro causa natiuitatis domini hoc fieret. Qui post mortem quantis honoribus a senatu est sublimatus, enarrare longum est. Hic enim singularem (ut diximus) primus obtinuit principatum, & posteris eandem imperij potestatem, cum suo nomine Augusti dereliquit. Qui circa finem uitæ, Iudæis non ferentibus ferocitatem Archelai filij Herodis, qui post eum annis nouem in Iudæa regnauerat, sed ultro accusantibus, Augustus apud Viennam urbem Galliæ, eundẽ Archelaum relegauit, & ad minuendam Iudaici regni potentiam, insolentiamque domandam, quatuor fratres eius pro eo sunt Tetrarchæ creati, Herodes, Antipater, Lisias & Philippus. Quorũ Philippus & Herodes, qui Antipas prius nuncupabatur, etiam uiuente Archelao, Tetrarchæ fuerant ordinati.

Tyberio imperante, Iohannes prędicat & baptizat, & dominus IESVS prędicando & miracula faciendo ad passionem uenit Cap. V.

TYBERIVS priuignus Augusti, imperauit annis uigintiquatuor. Huius anno duodecimo Pilatus procuraturus Iudæam, dirigitur Hierosolymam. Herodes ergo Tetrarcha, qui Iudęorum principatum tenuit annis uigintiquatuor, in honore Tyberij & matris eius Liuiæ, Tyberiadem condidit, & Libiadem. Itaque anno duodecimo imperij Tyberij, Iohannes filius Zachariæ, in deserto iuxta Iordanis

fluenta prędicans, Christum filium dei in medio eorum adesse testatur. Ipse quoque dominus Iesus Christus hinc in populos salutarem uiam annunciat: signis atque uirtutibus uera comprobans esse, quæ diceret. Miracula quæ in Euangelijs scripta sunt, facit Iesus Christus filius dei, discipulos suos diuinis imbuens sacramentis, ut uniuersis gentibus conuersionem ad deum nunctient, imperat. Iesus Christus secundum prophetias, quæ de eo fuerant prælocutæ, ad passionem uenit, anno Tyberij, decimooctauo.

De terræmotu, & tenebris, quę in passione domini contigerunt, quid scriptores gentilium senserint, seu Iosephus Historiographus. Cap. VI.

Quo tempore etiam in alijs ethnicorum commentarijs, hæc ad uerbum scripta reperimus: Solis facta defectio, Bythinia terræmotu cōcussa, in urbe Nicæa ædes plurimæ corruerūt: quæ omnia his congruūt, quæ in passione Saluatoris acciderant. Scribit uero super his & Flegon, qui Olympiadarum egregius supputator est, in XIII. libro, ita dicens: Quarto autē anno CC.II. Olympiadis, magna & excellēs inter omnes, quæ ante eam acciderāt, defectio solis facta diei hora sextá, sol in totū obscuratus, tetraque nox subito obducta terris est, & sicut dictū est:

Impiaque æternam timuerunt secula noctem.

Vsqueadeo autē, neque lunam lumini solis, neque nubes obstitisse manifestū est, ut XIIII. ea die luna, tota cœli regione interiecta, longissime a cōspectu solis affuisse, et stellas tunc diurnis horis, uel potius in illa horrēda nocte toto cœlo fulsisse, refertur. Et, ut supra meminimus, terræmotus in Bythinia Nicænæ urbis, multas ædes subuertit, ac reliquis Asię ciuitatibus ab imperatore eo terræmotu dirutis, tributa dimissa sunt. Hæc supradictus uir. Argumentum autē huius rei, qđ Saluator isto anno passus sit, Euangeliū præbet Iohānis, in quo scribit: Post XV. annum Tyberij Cæsaris, III. annis dñm prædicasse. Iosephus etiā uernaculus Iudęorum scriptor, circa hæc tempora, die Pētecostes sacerdotes primum commotionē locorum, & quosdam sonitus sensisse testatū. Deinde ex adyto templi repentinā subito erupisse uocem, dicentium: Trāsmigremus ex his sedibus. Scribit autē supradictus uir, quod eodem anno Pilatus præses secreto noctis imagines Cæsaris in templo statuerit: & hæc prima seditionis & turbarum Iudæis causa extiterit. Ex hoc loco cōsiderandum, quantæ deinceps calamitates Iudæorum gentem oppresserint. Pilatus post supradictam seditionē, quæ ob Cæsaris imagines fuerat concitata, sacrum thesaurum (quem Corbanan Iudęi uocant) in aquęductum Hierosolymorum expendens, secūdę seditioni præbuit semina. Seianus pręfectus Tyberij, qui apud eum plurimum poterat, instantissime cohortatur, ut gentem Iudęorum deleat, ut Philo meminit in libro legationis II. Tyberius siquidem iuuentutem eorum per speciem sacramenti in prouincias grauioris cœli relegauit: reliquos gentis eiusdem uel similia sectantes urbe submouit, sub pœna perpetuæ seruitutis, nisi obtemperassent.

De ordinatione Iacobi, & VII. diaconorum. Simul etiam de cōuersione Abgari regis per Thaddæum. Cap. VII.

Igitur

IGgitur eo tpe prędicaturi per Iudeę regiones apostoli post Christi ascẽsionem Iacobũ fratrẽ dñi Hierosolymis ordinãt episcopum. Ordinãt etiã et VII. diaconos: et lapidato Stephano, ecclesia p regiones Iudææ & Samarię dispergit̃. Enuero de his plenius scribere libet. Primus igit̃ in apostolorꝫ numero pro Iuda proditore, Mathias sorte asciscitur, q erat unus ex discipulis dñi. Ordinãtur aũt et diaconi VII. numero p oratiões & manus impositionẽ apstolorꝫ: ministerij uiduarꝫ grã. In quibus Stephanus qui et primus post Christũ lapidat̃ ab his q et dñm occiderũt, p q̃d noĩs sui Stephano corona donat̃ a Christo. Tum deinde Iacobũ, q dicebatur frater dñi, hũc inquã ipsum Iacobũ, q et Iustus cognominatus est ab antiqs, uirtutũ merito & insignis uitę priuilegio primũ historiæ tradiderunt suscepisse ecclesię q̃ in Hierosolymis est sedẽ: sicut Clemens in VI. dispositionũ libro asserit dicẽs: Petrus eñi inqt & Iacobus & Iohãnes, post assumptionẽ Saluatoris q̃uis ab ipso fuerint oĩbus pene p̃lati, sibi tñ nõ uendicant primatus gloriã, sed Iacobũ q dicebat̃ Iustus, apostolorꝫ episcopũ statuũt. Ideo ipse in VII. eiusdẽ operis libro, addit de ipso etiã hęc: Iacobo, inqt, q dicebat̃ iustus, et Iohãni et Petro, post resurrectionẽ dñs oẽm scientiã tradidit, et ipsi ceteris apostolis. Qui apostoli illis LXX. discipulis tradiderũt, ex quibus unus erat et Barnabas. Duos aũt fuisse Iacobos cõstat: unũ hũc iustũ, q de pinna tẽpli deiectus, fullõis uecte pcussus ẽ et morti traditus. Alius aũt ẽ ille, q ab Herode capite cęsus est. Huius ergo Iusti Iacobi, etiã Paulus meminit, cũ scribit. Aliũ aũt, inqt apostolorꝫ uidi neminẽ, nisi Iacobũ fratrẽ dñi. In hoc ergo tpe etiã Thaddęus, secundũ dñi præceptũ ad regẽ Agarꝫ missus, ipm quidẽ ęgritudine morbi corporalis absoluit: uniuersam uero ciuitatẽ Edessenorꝫ, Christo dño fideli satis credulitate sociauit, ita ut in hodiernũ ciuitas illa, qppe ipsius dñi et saluatoris nostri meruit scripta suscipere, uelut speciali quadã Christo deuotione dicata sit. De his etiã latius scribere statui. Eusebius in I. libro Historię Ecclesi. dicit: Deniq; post resurrectionẽ atq; ascẽsionem dñi ad coelos, Thomas apostolus ex cõmonitione diuina, Thaddęũ quendã unũ ex LXX. discipulis ad Edessenã ciuitatẽ euãgelistã et prędicatorẽ uerbi dei mittit, simul et q̃ a dño promissa fuerãt, impleturꝫ. Hæc in archiuo publico Edessenæ ciuitatis, in qua tũc sup̃dictus Abgarus regnauit, ita descripta repperimus, in his chartis, q̃ gesta regis Abgari seruata antiqtus cõtinebant. Et ut euidẽs dictorꝫ ueritas fiat, ipsarꝫ exẽplaria epistolarꝫ ab Abgaro ad saluatorẽ. & saluatoris ad eundẽ regem, & qualiter hæc gesta sint, pleniter in I. libro Eusebij Ecclesiasticę historię continent̃.

De persecutione primæ ecclesiæ, qua occasione uerbum dei ad gentes peruenit. Ex quibus Aethiopia illud primum suscepit. Cap. VIII.

INterea persecutio prima aduersum ecclesiã dei, quę erat Hierosolymis facta, sub primo martyre Stephano, oẽs discipulos, exceptis XI. per uniuersam Iudæam Samariamq; dispersit, seu potius, ut sancta scriptura indicat, seminauit. Ex quibus nonnulli ad Phoenicem usq; & Cyprum

atq; Antiochiam deuenerunt. Qui gentibus quidem credere mysteriũ fidei nondum audebant, Iudæis tamen prędicabant. Interea Paulus adhuc uastabat ecclesiam, ingrediens domos, et pertrahẽs uiros ac mulieres, tradebat in carcerem. Sed Philippus, qui erat unus de septem cum Stephano diaconis ordinatus, descendit Samariã uirtute domini repletus, & prædicat primus uerbum dei Samaritanæ genti. In quo tanta erat diuinæ gratiæ efficacia, ut etiam Simonem magum suis prædicationibus consternaret. Qui per idem tempus celebris famæ apud Samaritanorum populos habebatur, ita ut uirtus dei magna esse putaretur. Sed is cum uidisset signa & miracula, quæ a Philippo per diuinæ gratiæ potestatem fiebant, obstupefactus & territus cessit: et credere se in Christum, usquequo etiam baptismum acciperet, simulauit. Verum per singulos dies augescẽte prædicatione uerbi diuini, per dei prouidentiam ex Aethiopiæ regionibus adest quidam, tanq̃ nota in Hierosolymis redditurus, reginæ gentis illius præpositus. Moris quippe est illi nationi, etiam nunc a fœminis regi. Huic Philippus responsis sancti spiritus iussus, primo ex oĩbus gentibus mysterium fidei, & sacramentũ baptismi tradidit, & uelut quasdã cum deo primitias oĩm consecrat nationum. Hũc opinio tenet ad patriam terram regressum, scientiam dei summi & salutare dñi nostri indigenis gentibus, sicut sibi traditum fuerat, prædicasse. In quo rebus ipsis cõpleta est per eum prophetia quę dicit: Aethiopia perueniet manus eius deo. Dum hæc ita aguntur: Paulus uas electionis non ex hoĩbus neq; per hoĩem, sed per reuelationem dñi nostri Iesu Christi, & dei patris, qui eum suscitauit a mortuis, in apostolatũ uocatũ: cœlesti ad se uoce delata.

Qualiter Pilatus Tyberio & Senatui resurrectionem domini, & miracula eius, & q̃ deus esset, nunciauit. Cap. IX.

INterea cum per omnem iam locum de resurrectione & mirabilibus domini nostri Iesu Christi & de ascensione eius ad cœlum felix fama loqueretur, ac per oĩm aures beati huius rumoris uolueretur opinio, & quoniam antiqui moris erat apud Romanos, ut prouinciarum iudices, siquid forte noui in his, quas gerebant prouincijs, accidisset, id uel principi uel Senatui nuntiarent, quo nihil ex his quæ gerebantur, ignorare aliquid uiderentur, de resurrectione a mortuis dñi & saluatoris nostri IESV CHRISTI, quæ iam in omnem locum fuerat peruulgata, Pilatus Tyberio principi refert, sed & de cæteris mirabilibus eius, & ut post mortem cum resurrexisset, a quamplurimis iam deus esse crederetur. Tyberius quæ comperrerat, retulit ad Senatum. Senatus autem spreuisse dicitur, pro eo quod non prius sibi huius rei indicium fuerit delatum, sed authoritatem suam præuenerit uulgi sententia. Lex etenim erat antiquitus designata, ne quis apud Romanos deus haberetur, nisi Senatus decreto & sententia confirmatus. Porro autem pro uero hoc erat quod agebatur: ne diuina uirtus humanis putaretur assertoribus indigere Cumq; secundum ea, quę supra diximus, rennuisset Senatus, Tyberius tamen tenuit sententiam suam, ne quid aduer-

 sum

sum doctrinā Christi cōtrarium moliretur, cōminatus periculū mortis accusatoribus Christianorꝝ. Hæc Tertullianus. Quod profecto diuina prouidentia ita tūc Cęsaris sensibus ingessit, ut absqꝫ ullo obstaculo in ipsis dumtaxat initijs Euāgelij, sermo usquequaqꝫ percurreret. Vnde & factum est, ut repente quasi cœlitus lumen ostēsum, aut radius quidā solis erumpens, totum orbem claritate superni luminis illustraret, ut cōpleretur & illa prophetia, quæ dixerat: In omnem terram exiuit sonus eorum, euangelistarum dumtaxat & apostolorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Ex quo & per omnes ciuitates ac uicos immensæ multitudines, uelut messium tempore frumenta ad areas, ita ad ecclesiam populi congregabantur.

De vita & actibus Tyberij. Et qualiter in Antiochia ecclesia Christi tum mirabiliter floruit. Vbi & primū Christiani nuncupati sunt, & cætera, quæ ea tempestate contigerunt. Cap. X.

IGitur Tyberius Cæsar, sub quo gesta sunt, quę præmisimus, satis prudens in armis, satisqꝫ fortunatus ante sumptum imperium sub Augusto fuit. Inerat ei scientia literarꝫ multa: eloquio clarior, sed ingenio pessimo atqꝫ insidioso, simulans ea se uelle, quæ nollet, his quasi infensus, quibus cōsultum cupiebat: his uero quos oderat, quasi beneuolus apparens: repentinis respōsionibus, aut cōsilijs melior, q̄ meditatis. Hic iam imperator per se metipsum nulla bella gessit, sed tm̄ aliquantis in locis, pręcognitos cito gentium tumores per legatos cōpressit. Sane quarto imperij eius anno, Germanicus Drusi filius Caligulæ pater de Germanis, ad quos ab Augusto sene missus fuerat, triūphauit. Ipse aūt Tyberius plurima imperij sui parte, cum magna & graui modestia Reipublicæ præfuit: adeo, ut quibusdā præsidibus augēda prouincijs tributa suadentibus scripserit, boni pastoris esse tondere pecus, nō deglubere. Itaqꝫ paulatim immutata est illa Tyberij Cęsaris laudatissima modestia in pœnā cōtradictoris senatus, atqꝫ ex māsuetissimo principe, sæuissima bestia exarsit. Nā plurimos senatorꝫ proscripsit, & ad mortē coegit: XX. sibi patricios uiros cōsilij causa legerat, horꝫ uix II. incolumes reliquit: cęteros diuersis causis necauit. Seianū pręfectū suum res nouas molientē interfecit: merito, q͞a obstinatissime religioni Christianorꝫ contradixit. Filios suos Drusum et Germanicū, q̄rꝫ Drusus naturalis, Germanicus adoptiuus erat, manifestis ueneni signis pdidit: filios Germāici filij sui interfecit. Referre singulatim facta eius horret, pudetqꝫ. Tāta libidinis et crudelitatis rabie efferbuit: ut q̄ spreuerāt Chr̄o rege saluari, rege Cęsare punirētur. Quo etiā imperāte, Agrippa cognomēto Herodes, filius Aristoboli, filij Herodis regis, accusator Herodis Tetrarchę Romā profectus a Tyberio in uincula conijcit: ubi plurimos sibi asciuit ad amicitiā, et maxime Germanici filiū G. Hoc etiā tēpore passim per oēs gentiliū populos profusius cū effunderet diuina dignatio: primus apud Cęsareā Palęstinę urbē Cornelius cū omni domo sua ad fidē Chr̄i, Petro ministrāte perducit. Iam inde q̄ plurimi & alij ex gētibus apud Antiochiā ad fidem ueniunt eorꝫ prædicatione

tione pertracti, q̃s proditione aduersus Stephanũ commota, disseminatos esse per oẽm locum superius edocuimus: per q̃s & apud Antiochiã florentissima congregatur ecclesia. In qua erãt etiam prophetici ordinis uiri q̃ plurimi, cum quibus & Barnabas & Paulus, quibus omnibus pariter in gratia dei & unanimitate degentibus, ibi primũ discipuli e perhenni fonte sumpto uocabulo, appellati sunt Christiani. Quibus diebus Ouidius poeta in exilio diem obijt. Qui ab Augusto sene damnatus fuerat, propter libros amatorię artis q̃s composuerat. Liuius historiographus Patauij morit. Philippus Tetrarchę Peneadem, in qua plurimas ędes cõstruxerat, Cęsaream Philippi uocauit: & Iuliam aliam ciuitatẽ. Igitur Tyberius multos reges aduocauit per blanditias, quos nunq̃ ad propria remisit. Ex quibus & Archelaum Cappadocum, cuius regno in prouinciã uerso, Mazacham nobilissimam ciuitatem, Cæsaream appellari iussit. Multos etiam senatorꝝ & equitum Romanorꝝ interfecit, demum & ipse in Campania moritur.

De Philone, qui Gaij laudibus Ecclesiam exornauit. Et quanta Iudæi mala sub eodem principe sunt perpessi ob vindictam crucis. Cap. XI.

POst Tyberium, G. Caligula imperium suscepit. Qui continuo Iudæorum principatum tradidit Agrippæ, qui & Herodes uocabaẽ; liberans eum de uinculis, & dedit Philippi ac Lysaniæ tetrarchias. Ipsum uero Herodem, qui uel Iohannis necis author extiterat, uel in passione domini interfuerat, multis excruciatũ modis, æterno damnat exilio, sicut Iosephus scribit. Huius temporibus Philo insignissimus scriptorꝝ florebat: qui non solũ in nostra uerum & in Græcorꝝ philosophia primus inter primos habebaẽ. Hic aũt genere quidem a proauis Hebręis: apud Alexandriam uero oĩbus claris & nobilibus uiris, clarior ac nobilior erat. In diuinis aũt legibus, & patrijs institutis quãtus qualisq; fuerit, ex his quę nobis librorꝝ suorum tradidit monumentis, omnibus clarum est. Quis ẽm digne ualeat explicare, quanta ei in liberalibus literis fuerit institutio, quãta in philosophicis, quantusq; maxime in Platonicis & Pythagoricis fuerit disciplinis, ut oẽs qui secum floruerãt, pene & qui præcesserant, superaret. Hic igitur ipse tẽporibus Gaij quanta Iudæis acciderint mala, V. uoluminibus exponit: sed & de eiusdem Gaij mentis insania commemorat, q̃d intantum superbiæ elatus sit, ut deum se uoluerit appellari. In ipsis autem ubi de Iudęorum cladibus refert, suam quoq; legationẽ, quam pro contribulibus suis Iudæis detulit ad urbem Romam, describit, & q̃d perorans apud Gaium pro patrijs legibus, nihil amplius q̃ irrisionem retulerit domũ, imo et pene periculum mortis incurrerit. Sed et Iosephus meminit horum, in XVIII. libro Antiquitatum. Inter cętera dicit, ilico e conspectu Gaij cum iniuria esse eiectum. Egressus aũt Philo, ait ad Iudæos, qui sibi astabant: Bono animo nos esse oportet, quibus iratus est Gaius, quia necesse est adesse diuinũ, ubi humanum cessat auxilium. Euidenter ẽm in Iudæos diuinam pro piaculis, quæ aduersum Christũ ausu nefario cõmiserant, manifestat ultionẽ. Ipsum

enim

enim Philonē, cum secunda uice uenisset Romam, legationē gentis suæ ad Claudium deferens, in eadē urbe locutū esse cum Petro apostolo, eiusqꝫ habuisse amicitias tradūt: & ob hanc causam ecclesiā Marci discipuli Petri apud Alexandriā ornasse laudibus suis. Qui etiam librū de cōuersatione & uita nostrorū scribit. Vbi non solū in Alexandria, sed in multis quoqꝫ prouincijs esse memorans huius sectæ, tam uiros, q̄ & mulieres & habitacula eorū, dicēs monasteria. Ex quo apparet talē primo credentiū Christo fuisse ecclesiā, quales nunc monachi imitanť & cupiunt: ut nihil cuiq̄ propriū sit, nullus inter eos diues, nullus pauper: patrimonia egētibus diuidūtur: orationi uacātes & psalmis, doctrinę qꝫ & cōtinentiæ. Tales eos asseruit quales et Lucas refert, primū Hierosolymę fuisse credētes. Igit Iudæos pro cōmisso scelere in Saluatorē ultio diuina dānabat, ut idē author atqꝫ Iosephus suis tradūt historijs, ostēdens qdem euidentibus uerbis, q̄d ex admissi sacrilegij tempore nunq̄ ab eis seditionū furor, nunq̄ bella mortesqꝫ cessauerūt usqueq̄ ultimum & exitiale malum, tēporibus Vespasiani eos obsidioni inclusit. Primū sub Tyberio, de q̄ in passione dñi clamabant: Non habemus regē nisi Cęsarē: quantas ptulerint clades, partim ut supradicti produt scriptores, qa impossibile erat oīa eorū a prędicto tpe scribere, q̄ eis acciderant instantissime mala: dum uersi in seditionē propter pecunias ex sacrario, q̄d corbanan uocant, in aquæductū a Pilato expēsas: qbus modis afflicti atqꝫ cōtriti sint, nec non noctu Pilatus imagines Cęsaris uelatas inferri Hierosolymā iubet, ac statui. Quod ubi dies exortus ē, magnā pturbationem Iudęorū populis excitauit: stupentibus et pturbatis ad nouā faciē rerū. Conijciebāt, nāqꝫ ex hoc, q̄d spernerenť et cōculcarentur iā leges suę, et oīa instituta maiorū: qbus nihil tale haberi intra mœnia urbis illius fas erat. Sed hoc est nimirū, in quo eos impię professionis suæ, uelox uindicta damnauit. Igitur Gaius supra omne genus hoīm, Iudęos habebat exosos. Qui speciali quadam sæuitia loca eorū, quæ in diuinis habentur supplicationibus cōsecrata, incipiens ab Alexandria, diripi & contra religionē moresqꝫ gentis profanari iubet: statuis suis & signis ea atqꝫ imaginibus replens. Templum quoqꝫ sanctę ciuitatis, q̄d solum manebat totius profanæ cōtagionis intactum, & maioribus perdurauerat asylum, cōmutare in tēplum proprij noīs ausus est: ut ædis Iouis nobilissimi dei noui Gaij uocaretur. Sed & alias innumeras clades & ultra oēs tragicos luctus, apud Alexandriam Iudæis irrogatas esse sub Gaio, insuper toto orbe Romano, sicut Philo scribit, & Iosephus in synagogis Iudæorū, statuæ & imagines & aræ Gaij Cæsaris cōsecratæ.

De Herode & Pilato qui iustas luerunt pœnas, ac de nefarijs actibus Gaij Caligulæ. Cap. XII.

Herodes Tetrarcha, & ipse Gaij amicitiam petens, cogente Herodiade Romam uenit. Sed accusatus ab Agrippa, etiā tetrarchiam perdidit: fugiensqꝫ in Hispaniā cum Herodiade mœrore periit. Sed & Pilatus qui in Saluatorē iniqui iudicij functus officio est, ijsdem

ijsdem temporibus Gaij, tantis ac talibus malorum cladibus excruciatus est, ut propria se manu transuerberasse, & nefariã uitam ui abiecisse referatur. Nec em̃ poterat tanti piaculi minister impunitus euadere, sicut in historijs Græcorum reperimus: eorum dumtaxat qui Olympiadas scribunt, & annales rerum gestarum libros, ad posteritatis memoriam condunt. Gaius autem cognomento Caligula, imperauit annos IIII. qui ante principatum oĩbus charus acceptusq; fuit: in principatu uero talis, ut non immerito uulgaret, atrociorem illo dñm nõ fuisse. Deniq; tres sorores suas stupro maculauit: ac deinde exilio insularum condemnauit. Itaq; in palatio matronas nobiles publicæ libidini subiecit: primus Cęsarum diademate imposito, dominum se iussit appellari, & ut deum coli. Hic etiam Memmij Reguli uxorem duxit, impellens eum, ut se esse uxoris suę patrem scriberet, & patrimonia sua ei traderet. Hinc omnes exules iussit interfici, plurimosq; nobilium Romanorum: sed non ut uoluit, fertur enim exclamasse: Utinam populus Romanus unam ceruicem habuisset. Ipse autem a protectoribus suis in palatio occisus est, anno ætatis XXIX.

De aduentu beati Petri Romam sub Claudio, & de gestis eiusdem Claudij. Et quæ eo imperante gesta sint. Cap. XII.

CLaudius Titus, Drusi fratris Tiberij filius, patruus Caligulæ, imperauit annis minus XIIII. In cuius regni exordio, Petrus apostolus domini nostri IESV CHRISTI Romam uenit, ibiq; XXV. annis cathedram tenuit episcopalem: & salutarem cunctis credentibus fidẽ fideli uerbo docuit, potentissimisq; uirtutibus approbauit atq; ex hinc Christianorum plurimi Romæ esse cœperũt. Sensit hoc fidei suæ Roma beneficium. Nam cum interfecto Caligula, multi de abrogando imperio, ac Republica in antiquum ordinẽ restituenda, delendãq; penitus Cæsarum uniuersam familiã Senatus & consules decreuissent, Claudius mox ut confirmauit imperiũ, magna atq; adhuc Romæ incognita usus clementia, ne in tantam nobilium multitudinẽ ultio sæuiret, omnibus indulsit, quicquid in semet, uel suos mali senatus uel consules fecissent, uel facere sanxissent. Accidit etiam eodem tempore pręsentis gratię dei grande miraculum. Siquidem F. Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus, bellũ Ciuile molitus, legiones multas fortissimasq; ad sacramẽti mutationẽ pellexerat. Itaq; die dato ut in unũ undiq; ad nouũ imperatorẽ conuenirẽt, neq; aquilæ ordinari, neq; conuelli q̃uo modo signa mouerive potuerũt. Exercitus tanta et tam inusitata miraculi fide motus, et conuersus in pœnitentiã: Scribonianũ quinta statim die destitutũ interfecit: seseq; sacramẽto prioris militię cõtinuit. Tristius ac perniciosius urbi Romę nihil unq̃ fuisse, q̃ bella Ciuilia, satis notum est. Itaq; propter aduentũ apostoli Petri, et tenera Christianorum germina, uix dũ adhuc pauca ad sanctę fidei professionẽ erũpentia, hãc exorientem tyrannidẽ & consurgẽs istud ciuile bellũ diuinitus est cõpressum. Itaq; Claudius expeditionẽ in Britanniã mouit, quę excitata in tumultũ propter

non

non redditos transfugas uidebatur, transuectus in insulam est, quam neque ante Iulium Cæsarem, neq; post eum quisquam adire ausus fuerat: ibiq; ut uerbis Suetonij Tranquilli loquar, sine ullo prælio ac sanguine intra paucissimos dies plurimam insulæ partem in deditionem recipit. Orchadas etiam insulas ultra Britanniam in Oceano positas Romano adiecit imperio, ac sexto postquam profectus erat mense Romam redijt. Eodem tempore imperij eius fames grauissima per Syriam facta est, insuper & per uniuersum orbem, quam etiam nostri prophetæ prænunciauerant. Sed Christianorum necessitatibus apud Hierosolymam conuectis ab Aegypto frumentis, Helena Adiebenorum regina conuersa ad fidem Christi, largissime ministrauit. Veruntamen sequenti anno tanta fames Romæ fuit, ut medio foro Imperator correptus a populo, conuicijs & fragminibus panis turpissime infestatus, ægre per Seudotyrum in palatium refugiens, furorem excitatæ plebis euaserit. Paruo autem intercedente tempore XXX. & V. senatores, & CCC. simul equites Romanos minimis ex causis interfecit.

De Iacobo ab Herode decollato, & de cruciatibus eiusdem Herodis per angelum. Cap. XIIII.

EA tempestate immisit Herodes (qui & Agrippa) manus, ut affligeret aliquos de ecclesia, & interfecit Iacobum fratrem Iohannis gladio. De hoc autem Iacobo Alexandrinus Clemens etiam historiam quandam dignam memoria, in septimo dispositionum suarum libro scribit, perlatam ad se usq; a traditione maiorum: Quoniā quidem, inquit, & is qui obtulerat eum iudici ad martyrium, Iacobum scilicet, motus etiam ipse confessus est se esse Christianum: Ducti sunt, inquit, ambo pariter ad supplicium, & cum ducerentur in uia, rogauit Iacobū dari sibi remissionem. At ille parum deliberans: Pax tibi, inquit, & osculatus est eum, & ita ambo simul capite plexi sunt. Sed tunc, ut ait scriptura diuina, uidens Herodes, quia de Iacobi nece gratum esset Iudæis, addidit adhuc & Petrum coniecit in carcerem, sine dubio ipsum punire uolens, nisi diuinum affuisset auxilium. Quo angelus ei nocte assistens, mirabiliter eum uinculorum nexibus soluit, & ad ministerium prædicationis ire liberū iussit. Et cum Petro quidem hæc gesta sunt. Regis uero facinus in apostolos perpetratum, dilationē non patitur ultionis, sed continuo uindex adest diuinitus dextera, sicut historia in apostolorum Actibus conscripta nos edocet. Iosephus uero nonodecimo Antiquitatū libro de eo ita ait: Cum forte Cæsaream (quæ prius Pyrgos Stratonis uocabatur) aduenit, ubi cum in honore Cæsaris spectacula ciuibus ederet, uotiuo (ut uidebatur) salutis Cæsaris die: cumq; illuc totius prouinciæ uiri honore & facultatibus prædití conuenissent, secundo spectaculorū die, indutus ueste fulgenti ex auro argentoq; mirabiliter contexta, incipiente die procedit ad theatrum. Vbi cum primos solis radios argenteæ uestis gremio suscepisset, repercusso splendore, duplicatam spectantibus lucē fulgor metalli uibrantis effudit, ut intuētibus præ

stringeret aciem terror aspectus, & per hoc plus aliquid de eo, q̃ humanæ naturæ est, artifex arrogantia mentiretur. Ilico adulantis uulgi concrepant uoces honorem sonantes, sed exitium ferentes, & hinc atq; illinc caueis con clamãtibus deus cõpellat, & propitius suppliciter exoratur, dicentibus populis: Hucusq; ut hoĩem te timuimus, sed ex hoc iam supra humanã te esse naturã fatemur. Sed rex acclamationẽ cõtra fas habitã nõ repressit, nec impietatẽ illicitæ adulationis exhorruit, donec respiciens paulo post, imminentem atq; insistentẽ capiti suo uideret angelum, eũq; sensit cõtinuo exitij sui ministrum, quem prius nouerat prouisorẽ bonorũ. Et ecce repente cruciatus eum ex dolore incredibili uentris atq; inflatione corripuit. Respiciensq; ad amicos: En, inquit, ille ego deus uester, ecce propellor confestim & deturbor ex uita: quoniãquidẽ diuina uirtus nuper collatas in me falsas arguit uoces, & q modo immortalis dicebar a uobis, p̃ceps iamiãq; rapior in mortẽ. Itaq; uermibus scatens hanc miserabiliter finiuit uitã, qui regnauerat annis VII. quatuor sub Gaio, & tribus sub Claudio, filiũq; Agrippã regni successorẽ reliquit. Qui permansit in eo usq; ad euersionem Hierosolymorum templiq; destructionem.

De Theoda falso propheta, de quo legitur in Actis apost. & de Claudio uitijs subiecto, atq; ipsius nece. Cap. XV.

QVo etiã in tpe Theodas quidã extitit, dicẽs se esse quendã magnum, qui & ipse oẽsq; qui eũ sequebãt̃ perierũt. De q̃ de tẽpore Iosephus pleniter refert, qualiter suis mendacijs atq; falsis promissionib. populi multitudinẽ sublatis proprijs facultatibus urbes excedere fecit, & ripas Iordanis fluminis obsidere, ac deinceps q̃liter perijt, & quotq̃t eũ secuti sunt. Verũ p idem tempus, Paulo apostolo ab Hierusalẽ in circuitu & usq; ad Illyricũ p̃dicationẽ uerbi dñici ministrãte, Claudius impator Iudæos urbe depellit. Tũc Aquila & Prisca cũ cęteris Iudęis urbe expulsi in Asiã ueniũt, ibiq; cohęrẽt Apostolo: tunc primũ ecclesię fundamẽta inibi faciẽtes, sicut edocet liber de Actib. apost. cõscriptus. Claudio uero adhuc in imperio pdurante, in ipsa solẽnitate Paschę tanta Iudæis pturbatio & uastitas Hierosolymis accidit ex seditiõe cõmota, ut de illis solis, q in foribus templi cõstipatione populi necati sunt, triginta milia Iudæorũ numerarẽt̃, & cõuersus est dies festus eorũ in luctũ. Sed & alia q̃plurima Iudęis mala irrogata Iosephus per hęc ỽba designat: Post hæc aũt interiectis quibusdã, addidit etiã ista: Grauius uero oĩ hac uastatiõe afflixit Iudæos Aegyptius qdã falsus propheta, q cũ uenisset ad Iudeã hõ magus fidẽ sibi prophetæ magica arte cõsciuit. Et cõtinuo ad xxx. milia uirorũ cõgregãs & ducẽtans eos per desertũ, peruenit cũ ipsis ad montẽ qui uocatur Oliueti, paratus inde irruere Hierosolymã, & ui ac potestate urbẽ tenere, simulq; Romanorũ p̃sidia ac plebem tyrãnidi suæ subiugare, fretus per oĩa his q̃s secũ eduxerat satellitibus. Sed conatus eius p̃uenit Felix; cõfestimq; cũ armatis obuiã pgens, secũ etiã plebe reliqua cõspirante: cõgressiõe facta Aegyptiũ qdẽ cũ paucis in fugã ỽtit, peremptis uero alijs, alijs etiã captis

temere

temere cœpta facile restrinxit. Hæc in secundo historiarum libro Iosephus refert. Operæpretium tamen est hæc quæ de Aegyptio scribit, cũ illis quæ in apost. Actibus designata sunt cõparare: ubi sub Felice tribunus qui in Hierosolymis erat, ad Paulum, in quẽ Iudæorum fuerat commota seditio, dicit: Nonne tu es Aegyptius ille, qui ante hos dies concitaueras populũ, & eduxeras in desertum ad quatuor milia hominũ sicariorum? Sed sufficiũt ista de Felice. Igitur descriptione facta Romæ sub Claudio, inuẽta sunt ciuiũ Romanorũ LX. VIIII. centena, & XLIIII. milia, aqua introducta Romã, quæ uocabatur Claudia. Hic uero princeps uentri, uino, fœdæ libidini obediẽs, libertorum & coniugis imperijs subiectus fuit. Vocabat ẽm uxor eius Messalina, quæ primũ passim utebatur adulteris. Dehinc atrocius accensa nobiliores quasq; nuptias & uirgines, scortorum more secũ habere proposuerat: ita liberti eius potestatẽ summã adepti. Ex quibus Felicem legionib. Iudææ præfecit, apud quẽ Paulus apost. accusatus, in defensionem sui perorat. Is itaq; Claudius deinceps Agrippinã Germanici fratris sui filiã uxorẽ duxit. Quæ filio imperium procurans, primo priuignos insidijs multiformibus, dehinc ipsum coniugem ueneno interemit. Vixit annis LXIIII. cuius funus ut quondam in Tarquinio Prisco diu occultatum fuit, dum arte muliebri corrupti custodes ægrum simulant.

De Neronis actibus sceleratissimis, & de interfectione Senecæ sui præceptoris, atq; Lucani poetæ. Cap. XVI.

NEro priuignus eius Imperij iura suscepit, mansitq; in eo annis nõ plenis XIIII. G. Caligulæ auunculi sui erga oĩa uitia ac scelera sectator, imo transgressor: petulantiã, libidinẽ, luxuriam, auaritiã, crudelitatem exercuit, & omni scelere se polluit. Siquidem petulantia percitus, oĩa pene Italiæ ac Græciæ theatra perlustrans, assumpto etiam uarij uestitus dedecore, cericas, citharistas, tragœdos & aurigas sæpe sibi superasse uisus est. Libidinibus porro tantis exagitatus est, ut ne a matre quidẽ uel sorore ullaue consanguinitatis reuerẽtia abstinuisse referatur: uirum in uxorem duxerit, ipse a uiro ut uxor acceptus est. Luxuriæ uero tã effrenatæ fuit, ut retibus aureis piscaretur, quæ purpureis funibus extrahebantur, frigidis & calidis lauaret unguentis, qui etiam nunq̃ minus mille carrucis confecisse iter traditur. Deniq; urbis Romæ incendium uoluptatis suæ spectaculum fecit. Per sex dies septemq; noctes ardẽs ciuitas regios pauit aspectus. Horrea quadro structa lapide, magicæq; illæ ueterum insulæ, quas discurrens adire flamma non poterat, magnis machinis quondã ad externa bella præparatæ, labefactæ atq; inflammatæ sunt. Ad monumentorum bustorumq; diuersoria infelici plebe cõpulsa, quod ipse ex altissima illa Mecœnatina turre prospectans, lætus flammæ (ut aiebat) pulchritudine, tragico habitu Iliada decantabat. Auaritiæ aũt tam præruptæ extitit, ut post hoc incendiũ urbis, quam se Augustus ex latericia marmoriam reddidisse iactauerat, neminẽ ad reliquias rerum suarum adire permiserit. Cuncta quæ flammæ

quoquo modo superfuerant ipse abstulit. Centies centena milia sexcentium annua ad expensas senatus cōferri sibi imperauit. Plurimos senatores, nulla extante causa bonis priuauit. Negotiatorum oı̄m sub una die tormentis q̄cq; adhibitis oēm penitus censum abstersit. Nero hic primus psecutus est Christianos, qui etiā Petrū & Paulum apostolos occidit. Crudelitatis aūt rabie ita efferatus est, ut plurimam senatus partē interfecerit, equestrem ordinem pene destituerit. Sed ne parricidijs quidē abstinuit. Matrem, fratrē, sororem, uxorem, cæterosq; oēs cognatos & propinquos sine hæsitatione prostrauit. Hic etiam Senecā institutorē in liberalib. disciplinis atq; doctorem suū, quia cum de utilitate reipub. ac honestate uitę monere curabat, usum nobilem & Pauli apost. amicū interfecit. Similiter & Lucanū poetā eiusdem Senecæ auunculum peremit. Is eīn Seneca Cordubensis continentissimæ uitæ fuit. Quem, ut prædiximus, illæ amicū Pauli fuisse epistolæ declarant, quæ legunt̄ a plurimis Pauli ad Senecā, & Senecæ ad Paulum. In quibus cum esset Neronis magister, & illius tpis potentissimus, optare se dicit eius esse loci apud suos, cuius Paulus sit inter Christianos. Hic ante bienniū q̄ *Petrus & Paulus martyrio coronarent̄*, a Nerone interfectus est.

De Pauli resolutione & secunda eius prædicatione, antequam martyrio coronaretur sub Nerone. Cap. XVII.

INterea imperante Nerone, Festus mittit̄ in Iudęam, ut succedat Felici. Apud quē, ut in Actib. apo. legimus, Paulus pro se agens, dato illi edicto uinctus mittit̄ Romā. Vbi biennio positus ỽbum dei p̄dicabat nemine prohibente. Et cū pro defensione sua satisfecisset Neroni, solutus est a custodia. Et rursum profectus esset ad p̄dicationis officiū, authoritate antiquorum cōfirmatus, hic tñ Paulus apostolus, qui ante Saulus, extra numerum xij. apost. de tribu Beniamin & oppido Iudææ Giscali fuit. Quo a Romanis capto, cum parentibus suis Tharsum Ciliciæ cōmigrauit. A quibus ob studia legis missus Hierosolymā, a Gamaliele uiro doctissimo, cuius Lucas meminit, eruditus est. Cum aūt interfuisset neci martyris Stephani, & acceptis a Pontifice templi epistolis, ad psequendos eos qui in Christo crediderant, Damascū pgeret: reuelatione cōpulsus ad fidem, q̄ in Actibus apost. scribit̄, in uas electionis de psecutore translatus est. Cumq; primū ad prędicationē eius Sergius Paulus proconsul Cypri credidisset, ab eo q̄ eū Christi fidei subegerat, sortitus est hoc nomē. Et iūcto sibi Barnaba, multis urbibus peragratis, reuertensq; Hierosolymā, a Petro ac Iacobo & Iohanne gentiū apostolus ordinat̄. Et quia in Act. apost. plenissime de eius cōuersatione scriptū est, hoc tm̄ dicā, q̄ post passionē dn̄i uicesimo quinto anno .i. Neronis primo, q̄ Festus procurator Iudęæ successit Felici, Romam uinctus mittitur, & per bienniū in libera manēs custodia, aduersum Iudęos de aduentu Christi quotidie disputauit. Sciendum aūt in prima satisfactione, necdum Neronis imperio roborato, nec in tanta erumpente scelera, q̄ta de eo narrant historię, Paulū a Nerone dimissum, ut euangeliū Christi in occidentis q̄cq; partibus prędicaretur, sicut ipse scribit in II. epist. ad Timot. eo

tempore

tempore quo & passus est, & de uinculis dictat epistolam: In prima mea satisfactione nemo mihi affuit, sed oēs me dereliquerunt, nō eis imputetur, dñs aūt mihi affuit & confortauit, ut per me prędicatio cōpleretur, & audirēt oēs gentes, & liberatus sum de ore leonis: manifestissime leonē propter crudelitatem Neronem significans. Et in sequentib. Liberatus sum de ore leonis. Et statim: Liberauit me dñs ab omni ope malo, & saluauit me in regnum suū, eo q͂ sciret pñs sibi imminere martyriū. Nam in eadem epistola praemiserat: Ego iam immolor, & tempus resolutionis meae instat. Hic ergo xiiij. Neronis anno, eodem die, quo Petrus Romę pro Christo capite truncatur, sepultus est in uia Ostiensi, anno post passionem dñi XXXVII.

De nece Iacobi Iusti, apostolorum episcopi, & quid de illo historiae referant. Cap. XVIII.

SVB Neronis etiā imperio, Iacobus qui ab apostolis ordinatus Hierosolymis est episcopus martyrio cōsummatur. Qui frater dñi uocabatur, eo q͂ filius sororis Mariae matris dñi esset, q̄uis aliqui existimarent Ioseph eum genuisse ex alia uxore. Refert in hunc modū satisfidelis historiographus de eo Aegesippus, qui post ipsas statim primas apostolorum successiones fuit, in quinto commentarioꝝ suoꝝ lib. his uerbis: Suscepit, inquit ecclesiā cum apostolis frater dñi Iacobus, qui ab oībus cognominatus est Iustus, ab ipsis dñi temporibus pdurans usq; ad nos. Et multi quidem Iacobi uocati sunt, sed hic ex utero matris suae sanctus fuit, uinū & siceram non bibit, sed neq; animal manducauit, ferrū in caput eius non ascēdit, oleo cū est perunctus, balneis non est usus, huic soli licebat introire in sancta sanctoꝝ. Neq; eī laneo utebatur indumēto, sed tm̄ sindone. Solus ingrediebatur in templū, & iacebat super genua sua, orans pro populi indulgentia, ita ut orando callos faceret in genibus ad modū cameli, semp genua flectendo, nec unq̄ ab oratione cessando. Itaq; pro incredibili hac continētia et summa iustitia appellatus est Iustus. Igitur cū maxima multitudo tam Iudeorum q̄ & gentiliū ubiq; crederēt in Iesum, scribę & pharisęi liuore permoti atq; turbati dixerunt ad inuicē: Nihil proficimus, ecce totus mundus credit in Iesum. Inito aūt cōsilio adeunt Iacobū fratrē dñi dicētes: Deprecamur ergo te ut suadeas oībus conuenientibus in die Paschę de Iesu. Tibi eīm oēs obtēperamus, & de te tam nos q̄ populus testimoniū phibemus, quia iustus es & personā nullius accipis. Tu ergo suade populo de Iesu ne erret, q͂a oēs tibi obedimus. Ascēde itaq; in excelsum locū pinnę templi, ut in edito positus appareas oībus, & ṽba tua audiantur a cunctis. Igitur q͂a in diebus Paschę cōueniunt nō solum Iudaeoꝝ, sed & gentiliū multitudo, statuerunt eum supradicti scribae & pharisaei super pinnā templi, & uoce magna clamantes ad eum dicunt: Viroꝝ iustissime, cui oēs nos obtemperare debemus, qm̄ populus errat post Iesum qui crucifixus est, enuncia nobis q̄d sit ostiū Iesu. Tum Iacobus ingenti uoce ad eos respondit: Quid me interrogatis de filio hoīs? Et ecce ipse sedet in coelis a dextris summae uirtutis, & ipse uenturus est in nubibus coeli. Cumq; responsiōe & testimonio Iacobi

S iij multis

multis satisfactũ esset, & libenter audissent quę Iacobus protestatus est, cœperunt glorificare deũ & dicere: Osanna filio Dauid. Tunc scribæ & pharisæi ac sacerdotes indignati sunt, & uersi in furorẽ pręcipitauerunt de pinna templi, & lapidando occiderunt eũ pro ipsis orantẽ. Sed & Iosephus in xx. libro Antiqui. refert de eo, & Clemens in vij. sic ait: Mortuo Festo q Iudęã regebat, missum esse a Nerone successorẽ eius Albinũ. Qui cum necdũ ad prouinciã peruenisset, Annianus inquit pontifex adolescens Annanię filius de gñe sacerdotali, accepta occasione Conciliũ celebrauit, cõpellens publice Iacobum, ut Christũ dei filiũ denegaret, contradicentẽ lapidare iussit. Qui pręcipitatus de pinna templi, confractis cruribus, adhuc semiuiuus tollens ad cœlum manus cũ diceret: Dñe ignosce eis, q̃d eñ faciunt nesciũt: Fullonis fuste, quo uestimenta extorqueri solent, in cerebro pcussus interijt. Tradit eñ idem Iosephus tantæ sctĩtatis fuisse & qualitatis in populo, ut propter eius necem creditũ sit subuersam Hierosolymã. Hic est de q̃ Paulus apost. scribit ad Gala. Aliũ aũt apostolorũ uidi neminẽ, nisi Iacobũ fratrẽ dñi, & apostolorũ super hoc crebrius Acta testanẽ. Hieronymus aũt de eo ita refert: Euangeliũ q̃q; q̃d appellaẽ scdm Hebræos, & tamen nuper in græcũ sermonẽ latinũq; translatũ est, q̃d & Adamantius sæpe testaẽ ac utitur eo, post resurrectionẽ saluatoris legiẽ in eo: Dñs autẽ cũ dedisset syndonẽ seruo sacerdotis, iuit ad sacerdotẽ Iacobũ, & apparuit ei. Iurauerat.n. Iacobus se nõ comesurũ panẽ ab illa hora, qua biberat calicẽ dñi, donec uideret eũ resurgentẽ a dormientib. Rursumq; post paululũ: Ferte, ait dñs, mensam, statimq; addiẽ: Tulit panẽ et benedixit ac fregit, dedit Iacobo Iusto, et dixit ei: Frater mi comede panẽ tuũ, qa surrexit filius hoĩs a dormientib. Triginta itaq; annis Hierosolymis rexit ecclesiã. i. usq; ad septimũ Neronis annũ. Et iuxta templum ubi pręcipitatus fuerat sepultus, titulum eius ad obsidionem Titi & ultima Hadriani notissimum habuit.

De Iuda Iacobi fratre. Cap. XIX.

IVdas Iacobi frater in Mesopotamia atq; interiorib. Ponti euangelisans feras & indomitas gentes quasi beluarũ naturas suo sancto dogmate mitigat, & fidei dominicæ subiugat: sepultus est in Nerito Armeniæ urbe: paruam, quæ de VII. est catholicis, epistolam reliquit.

De Simone Petro, qualiter dimicauit contra magum Simonem, & de sceleratissima morte Neronis. Cap. XX.

SImon Petrus filius Iohãnis, prouincię Galilęæ a uico Bethsaida, frater Andreę apostoli & princeps apostolorũ, post episcopatũ Antiochensis ecclesię, & pdicationẽ dispsionis eorũ q de circũcisione crediderũt, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia & Bithinia atq; Italia euangeliũ prædicauit, harũq; uirtutũ insignijs effulsit. Pendulo gressu feruidũ mare calcauit, præteriens umbra sua mortuos animauit, claudis pristinum redintegrauit officium, paralytici fluida membra in propriũ reparauit statum. Inter hæc defunctã uiduam suscitauit, Ananiam & Sapphyram reos perfidiæ mortis animaduersione damnauit. Simonem etiam magicis artibus

coelum conscēdentem ad terram elisit. Libet etiam de Petro apostolorum principe latius aliquid disserere. Interea cū fides dñi & saluatoris nostri Iesu Christi per oīm cresceret mentes, & p dies singulos religionis propagarenē augmenta, nequaq̄ quiescit hostis salutis humanę, sed ad urbē maximā quæ est caput oīm præuenit, & Simonem illū, de quo in superioribus diximus, euocat. Cuius nefarijs artibus adminicula ipse maiora suppeditās, plurimos urbis illius ciues in erroris eius uincula coniecit. De quo Iustinus non multo post apl'orum tempus exortus, inter scriptores nobilis uir, in Apologetico, quē pro fide nostra ad imperatorem Antoniū scribit, de eo ita hoc modo refert. Et post ascensionem, inquit, dñi ad coelum, instigabant dæmones quosdam hoīm qui dicerēt se deos esse, quos nos fugauimus. Simon denicq̧ quidam Samaritanus, de uico qui dicitur Gittho, sub Claudio Cæsare magicis artibus & ope dæmonū subleuatus, in urbe uestra, quæ regnorum oīm est caput, q̄ plurimis per phantasias deceptis, deus decretus est a Senatu: & simulachri apud uos quasi deus honore donatus, in flumine Tyberis inter duos pōtes collocati, habens etiā titulum latinis literis scriptum: Simoni deo sancto, quem & omnes pene Samaritæ, nonnulli etiam ex cæteris gētibus tanquam summum deum & adorant & confitentur. Sed & Selenen quandam meretricem erroris eius ac deceptionis comitem, quę prius in prostibulo steterat, apud Tyrū urbem Phoenicis, cum ipso uelut primam quandam mentem consecrauerunt. Hæc quidem Iustinus. Consona uero huic etiam Irenęus scribit in primo aduersus hęreses libro. In quo, uel quis ipse fuerit Simon, uel q̄ impura eius opera atq̧ doctrina, plenius refert: uel q̄ diuersis pręstigijs ac diabolicis fraudibus homines fallendo seduxerat, quod multum est, ut his inseramus: cum liceat uolentibus ea scire per singula, ex ipsius supradicti Irenæi libris, uel de hoc uel de cæteris authoribus diuersarū hæreseon, & de uenenatis eorum dogmatibus diligentius noscere poterit. Caput igitur totius prauitatis, & principium omnis hæresis a Simone coepisse accipimus. Hunc igitur talium malorū patrem & authorem per idem tempus Simonem ex apparitorum suorum numero diabolus suscitans, ad urbē maximam ire compulit Romam: ut ibi potentissimis athletis domini ac saluatoris nostri Iesu Chrī apostolis, in hoc ipsum ab eo subrogatis resisteret. Sed diuina uirtus & gratia, in maximo pręcipuoq̧ certamine, nunquā deserit suos: quæ incensam maligni flammam, tota celeritate restinguit, & oēm altitudinem destruit: extollentem se aduersum scientiam dei. Propter quod neq̧ Simon, neq̧ alius quis congressus tunc aduersum apostolos domini, potuit obtinere uictoriam: quia ueritatis lux, & uerbi diuini claritas, quę ob salutem hoīm nuper obfulserat, per apostolos suos totius mēdacij discussa caligine, de humanis mentibus ignorātiæ tenebras effugabat. Deniq̧ supradictus magus ueri luminis fulgore pcussus: cæcitatē cōtinuo male sanę mētis incurrit. Quippe q iā et prius in Iudęa p apl'm Petrū de his q̄ gerebat scelerib. cōfutatus, trāsmarinā aggressus ē fugā, et ab oriēte ptēdit usq̧ ad occi

 den-

dentē, nusq̄ sibi uitā, nisi in fugę subsidio sperās. Is igitur urbē Romā ingressus, utēs adminiculo assistētis sibi meretricis Selenis et adhærētis, in tm̄ maior: uenit profectū: ut etiā simulachri a ciuibus Romanis tanq̄ deus honore potiret. Sed nō in lōgū pmanet, fraude q̄sita diuinitas. Cōtinuo nāq; in ipsis Claudij tpibus, clementia diuinæ prouidētiæ probatissimū oīm & apłor: maximū fidei magnificētia et uirtutis merito, primor: principē Petrum ad urbem Romā uelut aduersum humani gn̄is cōem perniciē repugnatur: deducit: ducē quendā & magistrū militię suę sciente diuina p̄lia gerere, & uirtutū castra ductare. Iste adueniēs ex Oriētis partibus, ut cœlestis quidā negotiator: mercimonia diuini luminis, si quis sit cōparare paratus, adduxit: et salutaribus p̄dicationis uerbis, primus in urbe Roma euāgelij clauibus ianuā cœlestis regni aperuit. Igit̄ cū Romanæ urbi clar: uerbū dei lumē fuisset exortū, Simonis quidē tenebrę cū suo authore restinctę sunt. Sermo aūt ueritatis & lucis, q per Petrū p̄dicabatur, uniuersor: mētes placido illustrauit auditu: ita ut q̄tidie audiētibus eū nulla unq̄ satietas fieret. Vnde neq; auditio eis sola suffecit, sed Marcū discipulū eius oībus precibus exorat, uti ea quæ ille uerbo p̄dicabat, ad perpetuā eor: cōmonitionē habendā scripturæ traderet, qua domi forisq; in huiuscemodi uerbis meditationibus permanerēt. Nec prius ab obsecrādo desistūt, q̄ quę orauerāt impetrarēt. Et hęc fuit causa scribēdi, q̄d secundū Marcū dicit̄ Euāgeliū. Petrus uero ut per spm̄ sctm̄ religioso se spoliatū cōperit furto, delectatus est: fidē eor: per hęc deuotionēq; cōsiderans, factūq; cōfirmauit: & in perpetuū legendā scripturā ecclesijs tradidit. Hic postq̄ Antiochenā fundauit ecclesiā sub Claudio Cæsare cōtra eundē Simonē magū Romā pergit: ibiq; p̄dicās euāgeliū XX. et V. annis, eiusdē urbis pōtificatū tenuit. Sexto & XXX. anno post passionē dn̄i a Nerone Cæsare in urbe Roma deorsum, ut ipse uoluit, capite crucifixus est. Scripsit duas epistolas, quæ catholicæ noīantur: sed & euāgeliū (ut diximus) Marcū, qui auditor eius fuit & interpres. Libri autē e quibus unus Actuū eius inscribit̄, alius euāgelij, tertius p̄dicationis, q̄rtus Apocalypseos, quintus Iudicij inter Apocryphas scripturas reputāt̄. Igitur post insignia eius mirabiliter gesta uirtutibus atq; doctrinis: post etiā triūphos, quibus Simonē sæpius cōgressum rediuiua moliente diabolo instigante certamina, prostrauit atq; uicit. Tunc uero oīm hoīm sceleratissimus, ut apertū se hostē diuinitatis ostenderet, & pietatis ipsor:, prius apostolor:, quippe q duces & signiferi erāt in populo dei, expetit neces: & Paulū quidē capite in ipsa urbe Roma, Petrum uero crucis patibulo cōdemnat. Attn̄ diuinæ ultionis sentētiam, in se mox expertus est. Cumq; & alia incredibilia perturbandæ imo subruendæ reipublicæ mala moliretur, hostis a Senatu pronuntiat̄: & ignominiosissime fugiens, ad quartum ab urbe lapidem sese ipse interfecit, atq; in eo omnis Cæsarum familia consumpta est.

De tyrannis post turpissimam mortem Neronis exortis, & cito extinctis, usq; ad Vespasiani principatum. Cap. XXI.

Igitur

IGitur Galba qui apud Hispanias ab exercitu imperator creatus fuerat: audita morte Neronis, uenit Romam, usurpans sibi imperium. Cumq; auaritia, sæuitia, segnitiaq; offenderet oẽs: Pisonem sibi nobilẽ industriumq; adolescentẽ, in filium atq; regnum adoptauit. Hic ante sumptã dominationẽ multas prouincias egregie administrauit, militẽ sæuerissime tractans, ita ut ingressio eo castra, uulgaretur statim: Disce militare miles, Galba adest. Nam menses VII. totidemq; dies imperauit: qui factione Othonis occisus est. Igitur Otho cum Galba & Pisone Romæ interemptis, intra tumultus cędesq; inuasisset imperiũ, ac mox creatũ imperatorẽ in Gallia per Germanicas legiones Vitelliũ cõperisset: bellum ciuile molitus, tribus primum leuibus prælijs contra Vitellianos duces congressus uictor extitisset: quarto apud Hedriacũ p̃lio cũ animaduertisset suos uinci, mẽse tertio quã imperare cœperat, sese interfecit. Vitellius uictor Romã uenit. Vbi cũ multa crudeliter ac nequiter ageret, incredibili etiã uoracitatis appetitu humanã uitam probris aggrauaret: postq̃ de Vespasiano comperit, primum deponere molitus imperiũ, post a quibusdã aĩatus Sabinum Vespasiani fratrẽ, nihil tum mali suspicantem, cũ cęteris Flauianis in Capitolium cõpulit: succensoq; templo, & mixta simul flamma ruinaq; oĩs in unum pariter interitum ac tumulũ dedit. Post deficiente in Vespasiani nomen exercitu suo destitutus, appropinquantibus iam hostibus, trepidus, cũ se in quandam proximam palatio cellulã contraxisset, turpissime inde protractus cũ per uiam sacrã nudus duceret̃, passim fimũ in os eius cõiectantibus, in forũ deductus, octauo quam regnum p̃sumpserat mense, apud Gemonias scalas minutissimorũ ictuum crebris compũctionibus excarnificatus: atq; inde unco tractus in Tiberim mersus, etiam cõi caruit sepultura. Multis autẽ & nefarijs modis per cõplures dies, a Vespasiani militibus aduersum Senatum populumq; Romanũ indiscreta cæde sęuitum est. Itaq; breui illa quidem, sed turbida tyrannorũ tempestate discussa: tranquilla sub Vespasiano duce serenitas redijt. Qui per idem tempus in procinctu belli, quod Iudæis intenderat, quo a Nerone missus imperatore fuerat: ab ipso exercitu, cũ quo oppugnabat Iudæam, subrogatur in imperio. Isq; confestim Romam tendens: Tito filio suo curam belli, & Hierosolymorum oppugnationes iniungit.

De inauditis apud alias gentes mortibus, ac prædonum infestationibus in obsidione Hierosolymorum. Cap. XXII.

VErũ post ascẽsionẽ dñi saluatoris nostri a Iudæis, uel in ipsum cõmissi piaculi uel p̃secutions in apostolos, & necis in Stephanum, sed & obtrũcationis in apostolum Iacobum, & in Iacobũ nihilo minus fratrẽ dñi, qui appellat̃ Iustus, sceleris admissi, cæterorũq; oĩm q̃s propter fidẽ Christi, insidijs, dolis, atq; omĩ fraude neq̃tiæ circũuerãt, pro his inquã oĩbus malis, pœnæ diuinitus reposcebãt̃. Et ap̃li q̃dẽ ab illis prius fugati, acq; oẽm locũ disp̃si, sicut supra diximus, p̃gebãt in uirtute Chr̃i q̃ eis p̃ceperat, dicẽs: Eũtes baptizate oẽs gẽtes in noĩe meo. Eccl̃ia ỹo q̃ in Hierosolymis fuerat cõgregata, r̃nso a deo accepto emigrare iubet̃,

& transire

& trāsire ad oppidum quoddam Pellam nomine trans Iordanem: quo ablatis ex urbe sanctis & iustis uiris, uindictæ coelestis fieret locus, tam de urbe sacrilega q̄ de populo impio: & per excidium patriæ euersionis. Quantis ergo malis gens rūc uniuersa multata sit, utcꝫ ipsa Iudææ terra, bello, fame, igni, cædibus uastata sit: quanta populorꝫ milia patres simul cū coniugibus ac paruulis & liberis absqꝫ numero, absqꝫ discretiōe trucidati sint, q̄ etiam diuersarꝫ urbium obsidiones, sed & ipsius magnificę & famosissimę ciuitatis Hierusalem, quæ uastitas, & quanta fuerit diuersarꝫ mortium strages, q s super hæc singula bellorꝫ extiterit modus, & ut secundū id q̄d prophetæ prædixerant, abominatio desolationis in ipso quōdam dei famosissimo collocata sit tēplo, utcꝫ ad ultimū cuncta ignis populatus sit, & flāma cōsumpserit, qui plenius nosse uult, historias Iosephi legat. Nos uero ex his ea tm̄, quæ ad explanationem suscepti operis sufficiunt, assumemus: in quibus refert quod ex omni Iudęa populi, in die solēni Paschæ Hierosolymā, uelut exitiali quadā manu cogente cōuenerant: quos tricies centena milia hominum dicit fuisse, iusto s. dei iudicio tēpore hoc ultionis electo: ut q in diebus Paschæ saluatorem suū & salutare Christū dn̄i, cruentis manibus & sacrilegis uocibus uiolauerant; in ipsis dit bus uelut in unum carcerem omnis multitudo cōclusa feralis poenæ exitiū quod merebat̄ exciperet. Præteribo quæ in eos uel gladij cæde, uel alijs belli machinis collata sunt, explicare: ea tantummodo quæ diræ famis exitio pertulerunt, supradicti historiographi sermonibus proferā: quo legentes hæc intelligant, quantū piaculi sit audere aliquid in Christū, & q̄ grauibus ausa supplicijs expientur. Itaqꝫ quintus Iosephi historiarꝫ liber ponatur in medio: ex quo oīs eorꝫ luctuosa tragoedia pernoscatur. Diuitibus aūt permanere, inquit, aut perire, unū atqꝫ idē erat. Si em̄ in urbe permā sissent, facultatum suarꝫ causa crimine obiecto, quasi q de transfugiendo cogitarēt, perimebantur. Necessitas uero famis, factiosos opum extollebat per arrogantiam, & utrinqꝫ simul inedia cū temeritate crescebat. Publice quidem frumentum nusquam oīno erat: sed irruentes urbis prædones perscrutabantur domos, & siquidem inuenissent, tanq̄ de his qui fefellerant, poenas sumebant: si uero non inuenissent, nihilominus tanq̄ eos q occultius & diligentius abscōderent, cruciabant. Indicium uero haberi ab eis pabula capiebant, hoc ipso quod adhuc uiuere & subsistere corporibus uidebantur: tāquam qui profecto iam interissent, nisi abscōditos uspiam tegerēt cibos. Si quos sane tabescentes macie uidissent, hos cum uenia præteribant: superfluum putantes perimere, quos paulo post absumeret fames. Multi tamen in occultis, oīni censu suo mercati sunt unum metrum: si diuites, frumēti: hordei, si inferiores fuerant, & concludentes se in interioribus quibusqꝫ penetralibus domus: nonnulli nec in panibus confectas fruges edebant. Alij uero inquantum uel necessitas uel metus permitteret, excoquebāt: & mensam quidē nullus expetebat apponi, sed ex ipso semiusta igni rapientes, propria uelut furtiua deuorabāt. Erat infelicis ipsius cibi spectaculum miserabile: cū

ualidiores

ualidiores quique inuenta diriperent, imbecillioribus uero nihil præter luctum supererat & lachrymas. Etenim licet omnium acerbitates rerum superet fames, nihil tamen ita subruit & subuertit uerecundiam, sicut fames. Quicquid enim saluis rebus pudore dignum est, in hac necessitate contemnitur. Denique & uxores de uirorum manibus & filij de parentum, & quod est infelicius, matres cibos de paruulorum suorum manibus, atque ore rapiebant. Et cum dulcissimi liberi in manibus atque ante ora positi tabescerēt: exigua uitæ subsidia dentibus ipsis eximere nemo parcebat. Verum nec ipsi quidem infelices, & perexiguos sumentes latebant cibos: sed continuo aderat quis prædonum, & statim ut clausas cuiuspiam conspexisset fores, indiciū credebat hoc esse, quod intrinsecus positi ederent: & repente despicatis foribus precipites irruebant, atque ab ipsis (ut ita dicam) faucibus exprimentes, si quid forte sumptum iam fuerat, reuocabant. Verberabantur senes, si cibos uindicare tentassent: sparsis etiam crinibus mulieres trahebantur, occultare nitētes si qd forte deprehēsum fuisset in manibus. Nulla senibus pro canicie reuerētia, nulla erga paruulos miseratio, sed in exiguo panis fragmento paruulos inhærentes, ex ipso cui inhærebant, suspensos elidebant in terram. In eum uero qui raptores cibo præuenisset absumpto, crudelius sæuiebant & excogitabant dira supplicia, obdurantes infelicibus naturales digestionum meatus, alijs præacutas sudes per eadem uerenda adigentes. Horresco quæ gesta sunt referens: ad cōfessionem per hæc unius panis aut cyathi farinæ miseros perurgebant. Nam ipsi tortores nec patiebantur famem. Esset enī quodāmodo tolerabilius, si hæc cōpulsi inedia facere uiderentur, sed ut uel p̄pararēt sibi in posterū cibos, uel ut crudelitas exercitio cōualesceret. In his etiā si q forte furtim per stationes hostiū pro colligēdis herbis erepsissent: occurrētes eis qui se hostiū manus effugisse gauderēt, diripiebāt quicquid attulerāt. Supplicātibus aūt ac terribile quondā sibi nomē dei inuocātibus, ut uel partē aliquā ex his quę cū mortis periculo quęsierāt, indulgerent, nihil prorsus p̄bebāt: sed & hoc bñficij loco cesserat, si cōprehēsum uiuū licuisset euadere. His aūt post aliqua adiūgit, dicēs: Iudæis uero de egressu urbis, oīs pariter spes excludebatur salutis: & inualescēs acerbitas famis, domus simul & familias gētēq; uastabat, ita ut in penetralib. strata iacerēt mulierū paruulorūq; cadauera: p plateas uero infeliciū senū corpora, fame magis q̄ ætate cōsumpta. Iuuenes uero atq; ętas oīs robustior: uelut simulacra quędā in uijs & egressib. oberrabāt, corruētes q̄cūq; loco gressum subruisset inedia. Sepelire aūt cadauera proximorū, nec defunctorū multitudo, nec uiriū debilitas p̄mittebat: simul & pro sua unusq́sq; uita incertus. Deniq; aliquāti supra eos q̄s sepeliebāt, aīas emisere. Multi etiā dū prosequūt funera, priusq̄ ad sepulchrū uenirent, efflabāt. Sed nec plāctus ex more defunctis exhibebatur aut luctus: quia hoc sibi totū uēdicauerat fames. Sed nec aridas inediæ, humorē cuiq̄ reliquerat lachrymarū. Obsederāt enī ciuitatē profunda silētia: & nox plena mortis cūcta cōtexerat. Quibus malis oībus grauiores soli

uigebant

uigebant prędones, qui ne sepulta quidem cadauera diripere illicitum duce bant: non tam prædam petentes, quam scelus irrisione cumulātes, & aciem gladiorum suorum in cadauerum obtruncatione probantes. Interdum etiam in nonnullos adhuc spirātes, mucro examinandus agebatur. Quod alij semineces cum uiderent, supplices dexteras protendebant, ut in se quoq; beneficij loco cōuerterent scelus: quo scilicet cruciatibus famis uelocius absoluerentur. Sed nouo crudelitatis genere, necem quam sponte inferebant, si rogarentur negabant: cum tamen unusquisq; deficientium cum gemitu oculos retorqueret ad templum, non de morte propria dolens, sed de impunitate prædonum, quos superstites relinquebant. Et primo quidem sumptu publico sepeliri mortuos iusserat fœtoris intolerantia. Vt uero omnem sumptum cœpit uincere multitudo morientium: de muro cadauera præcipitabant. At cum Titus circuiens peruidisset repletos mortuorum cadaueribus uallos, & humani corporis tabo patriam terram rigari: cum ingenti gemitu eleuatis ad cœlum manibus, deum inuocat testem, hoc suum opus non esse. Et post aliquanta, iterum talia quædam prosequitur: Non cunctabor, inquit, proferre quod sentio. Arbitror enim, quod etiā si aduersum impios ciues, Romanorum paulisper arma cessassent, aut hiatu terræ, aut aquæ diluuio, aut Sodomitanis ignibus & fulminibus cœlitus tortis, supplicium ciuitas dependisset: quæ multo infaustiorem illis qui hæc perpessi sunt, & nequiorem uirorum præsentem hanc protulisset ætatem: pro quibus omnis gens pariter mereretur extingui. Sed in VI. libro de ijsdem talia scribit: Et eorum, inquit, qui per totam ciuitatem famis inedia corrumpebantur, multitudo innumerabilis erat: quorum nec explicari miseria potest. Per singulas nanq; domos sicubi fuisset aliquid cibi repertum, bella continuo & cædes inter charos, ipsosq; parentes ac liberos nascebantur: dum non solum e manibus, sed ex ipsis etiam faucibus inuicem cibum rapere certabant. Fides autem nec mortuis erat: sed & ipsi cum iam spiritum exhalarent, perscrutabantur à prędonibus, ne cui forte intra gremium cibi aliquid resideret. Alij autem per inediam inhiantes, uelut rabidi canes huc atq; illuc ferebantur: & quasi insania quadam exagitati, in easdem domos sub momento tēporis iterum ac sæpius irruebant. Omnia tamen necessitas uertebat in cibum: etiam illa, quæ ne mutis quidem animalibus edere usus fuit, ad ultimum ne loris quidem uel cingulis, aut ipsis etiam calciamentis abstinuerunt. Portarū quoque indumenta detrahentes, conficienda dentibus ingerebant. Nonnulli & fœni ueteris festucas edebant. Sed & de quisquilijs undecunq; collectis, paruissimum pondus dragmis quatuor distrahebāt. Sed quid opus est per hæc pondus famis illius explicare, cum sit gestum ibi facinus, quod neque apud Græcos, neq; apud Barbaros ullus accepit auditus: horrendum quidem dictu, auditu uero incredibile. Et quidē immane facinus siluissem, ne quis me crederet mōstruosa narrare, nisi multos memoriæ nostræ uiros, testes commissi sceleris habuissem. Porro uero nec aliquid in hoc patriæ præstare me

arbitror

arbitror, si subtraham eorum malorum uerba, quorum pertulit facta.

De Maria, quæ proprium comedit filium, & sic prædones confusos abire coegit. Cap. XXIII.

MVlier quædam ex his, qui ultra Iordanis alueum commanebāt, Maria nomine, Eleazari filia, de uico Obethezob, quod interpretatur domus hyssopi, genere & facultatibus nobilis, cum reliqua multitudine, quę confluxerat Hierosolymas, reperta: cōmunem cum omnibus obsidionis casum perferebat. Huius reliquas quidem facultates, quas domo in urbem cōuexerat, tyranni inuasere. Si quid uero reliquiarum ex magnis opibus fuerat, quibus uictum quotidianū pertenuem duceret, irruentes per momenta prędonum satellites repiebant, pro quibus ingens mulierem uelut insania iam quędam ex indignatione fatigabat, ita ut interdum prędones maledictis in necem sui, & cōuicijs instigaret. Verum cum neq; irritatus quisquam neq; miseratus eam perimeret, & si quid forte cibi ab ea fuisset quæsitū, id ab alijs quæreret, nec iam usq̄ reperiendi copia fieret, fames autē dira uisceribus ipsis insisteret ac medullis, et ad furorē iam perurgeret inedia, fame & ira pessimis usa cōsultoribus, cōtra ipsa iam armatur iura naturæ. Erat nanq; ei sub uberibus paruulus filius. Hunc ante oculos ferēs: Infelicis, inquit, matris, o infelicior fili: in bello fame et direptione prædonū, cui te reseruabo? Nam & si uita sperari possit: iugo Romanę seruitutis urgemur. Sed nūc ipsam etiam seruitutem pręuenit fames: prędones uero utraq; ui grauiores perurgēt. Veni ergo nūc o mi nate, esto matri cibus, prædonibus furor, seculis fabula, quæ sola deerat cladibus Iudæorū. Et hęc cum dixisset, simul filium iugulat. Tunc deinde igni superpositū torret, & mediū quidem cōsumpsit: medium uero reseruat obtectū. Et ecce cōfestim prędones irruunt, ob ustæ carnis nidorē conceptum, mortē minantes: nisi sine mora cibos, quos paratos senserant, demonstraret. Tum illa quidē partem, inquit, uobis optimā reseruaui. Et cōtinuo quæ superfuerant, membra retexit infantis. At illos repente ingēs horror inuasit, & immanes quasuis animi diriguere, uox faucibus interclusa est. Illa uero truci uultu, et ipsis iam prædonibus truculentior, meus, inquit, hic filius: meus est partus, & facinus meū est, edite. Nam & ego prior comedi, quæ genui. Nolite effici aut matre religiosiores, aut fœmina molliores. Quod si uos pietas uincit, et execramini cibos meos: ego, quæ iam talibus pasta sum, ego his iterum pascar. Post hęc illi territi tremētesq; discedunt, qui hunc solum omnibus facultatibus, miserę matri reliquerant cibum. Repleta est autem confestim uniuersa ciuitas nefarij sceleris nuntio: & unusquisq; ante oculos facinus, quod perpetratum fuerat, adducēs, tanquam si ipse id perpetrasset, horrebat. Omnes autem quos famis necessitas perurgebat, festinabant magis ad mortem, beatos dicentes eos, quibus contigit interisse: priusquam talium malorum polluerentur auditu.

De ultima ruina Hierusalem, & de multitudine interemptorū secundum Iosephi supputationem. Cap. XXIIII.

T Hactenus

HActenus Iosephus. Colligẽs autem supradictus historiographus omnem numerum peremptorum, uel fame, uel ferro, undecies cẽte na millia designauit. Caeteros uero latrones & sicarios ac praedo nes, post urbis excidium mutuis declarat interisse uulneribus. Ele ctos quosq; iuuenum, quos decor et corporis proceritas commendabat, ad triumphũ dicit esse seruatos: reliquos autẽ, qui supra X. et VII. annos age bant aetatis, uinctos ad opera Aegypti per metalla destinatos, uel per cętе ras prouincias esse dispersos, alij quidem ut ludis gladiatorijs, alij ut ad be stias traderẽtur. Si qui uero intra septimũ & decimum aetatis annũ reperti sint, per diuersas prouincias in seruitutem distrahi iussi sunt. Quorum nume rus usq; ad nonaginta milia perductus est. Hęc uero oĩa gesta sunt, secũdo anno imperij Vespasiani, iuxta ea, quae ipse dominus & Saluator noster IESVS CHRISTVS praedixerat: quippe, qui ea quae gerenda erant, praesentia iam uideret: tum cum secundum Euangeliorum fidem, ui dens ciuitatem fleuit super eam, & uelut in auribus eius praelocutus est haec uerba: Si agnouisses, inquit, & tu in hac die, quia uenient dies super te, & cir cundabunt te inimici tui uallo, & circundabunt te, & perurgebunt te undi que, & ad solum deducent te, & filios tuos interficient. Sed & rursum tan quam de populo dicens: Erit, inquit, necessitas magna super terram, & ira populo huic, & cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omnes gentes, & Hierusalem erit conculcata a gentibus, usquequo compleantur tempora gentium. Et iterum: Cum autem uideritis circundari ab exercitu Hierusa lem, tunc scitote, quia appropinquabit desolatio eius. Comparet nũc unus quisq; domini et Saluatoris nostri sermones, cum historiographi relatione de bello quod gestum est, atq; excidio ciuitatis, & uidens miram diuinę pre sentiae uirtutem, agnoscat pręd icẽtis diuinitatẽ. Hęc quidem Iudęorum genti post passionem Saluatoris iusta ultione uenerunt, pro eo quod authorem ui tae a semet uniuersa gens conclamauit auferri. Colliguntur ergo per omne tempus a decimoquinto anno Tyberij Caesaris, & ab exordio Euangelicae praedicationis, anni quadragintaduo, usq; ad Vespasiani secũdum imperij: quando hoc urbis Hierosolymitanae excidium actum est. A captiuitate au tem quam ab Antiocho perpessi sunt, anni ducẽti trigintaocto. Porro a Da rij secundo anno, sub quo rursum templum aedificatum est, anni quingenti nonaginta. A prima autem aedificatione templi sub Solomone, usq; ad no uissimam eius ruinam, quae sub Vespasiano facta est, anni M. C. II. Hic autem coepti operis decreui primi finem facere libri. Vbi legales hostiae pa riter cum templo, ac populo Iudęorum sceleratissimo, inrecuperabiliter cõ ciderunt.

TOMI II. LIBRI I. FINIS.

FRE-

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM TOMI SECUNDI, LIBER II.

Præloquutio de priore libro. Cap. I.

IGITVR IN PRIORE LIBRO a natiuitate Christi usque ad eius passionem ac deinde usq; ad templi Hierosolymitani destructionem; populique Iudaici iusta dei ultione dispersionem, ac diuersis mortibus internitiem, propter passionis Christi dei, hominisq; filij uindictam, eiusq; seruorum persequutiones ac neces, tam de gestis imperatorum quamque & de ecclesiasticorum actibus, succincto sermone ex diuersis authorum libris colligere curaui.

De Vespasiani actibus bonis. Cap. II.

VEspasianus igitur, ut præmisimus, cognita Neronis morte, hortatu plurimorũ regum & ducum, maxime Iosephi Iudæorum ducis sententia, qui captus cum in uincula conijceretur, constantissime dixerat, continuo ab eodem se imperatore soluendum, imperium adeptus est. Relictoq; ad obsidionis Hierosolymorũ procurationem filio Tito, per Alexãdriam, profectus est Romã. Sed cognita interfectione Vitellij, paulisper Alexãdriæ substitit. Titus uero magna ac diuturna obsidione Iudæos premens machinis, cunctisq; bellicis molibus, nõ sine multo suorũ sanguine, tandẽ urbem cepit: muros Hierosolymitanos solo coæquauit, ac templũ diruit, totius orbis famosissimum. Vespasianus ergo & Titus imperatores magnificum agentes de Iudæis triumphum, urbem ingressi sunt. Pulchrũ et ignotũ antea cunctis mortalibus, inter CCC. XX. triumphos, qui a conditione urbis, usq; in id tempus acti erant, hoc spectaculum fuit, patrem & filium uno triumphali curru uectos, gloriosissimã ab his, qui patrẽ & filium offenderant, uictoriã reportasse. Qui cõtinuo omnibus bellis ac tumultibus domi, forisq; cõpressis, pacem totius orbis prænũtiauit: & Ianũ geminũ obseratis cohiberi claustris, sexto demũ ipsi post urbem cõditam censuerunt. Iure em̃ idem ultionis hõnos passioni dñi impensus est, qui etiam natiuitati fuerat attributus. Tunc deinde, sine ullis bellorũ tumultibus, in immensum Respublica Romana prouehit̃. Siquidẽ Achaia, Lycia, Rhodus, Bizantium, Samothracia, Cilicia, Cõmagene, tũc primum redactæ in prouincias, Romanis iudicibus, legibusq; paruerunt. Nono autem imperij eius anno, tres ciuitates Cypri terræmotu corruerunt, & Romæ magna pestilẽtia fuit. Vespasianus autẽ in uilla propria circa Sabinos, nono anno principatus sui, profluuio uentris est mortuus. Huic autẽ inter

cætera bona illud ſingulare fuit, inimicitias obliuiſci: adeo, ut Vitellij hoſtis filiam locupletiſſime dotatam, ſplendidiſſimo coniungeret uiro. Iſte exanguem diu, feſſumq; terrarum orbem, breui refecit in tempore. Nanq; primum ſatellites tyrannidis, niſi qui forte atrocius longe proceſſerãt, flectere potius maluit, quam excruciatos delere, prudentiſſime ratus, nefaria miniſteria a pluribus metu curari. Hic Romam deformem incendijs ac ueteribus ruinis permiſſa, ſi domini deeſſent, uolẽtibus ædificandi copia, Capitolium, ædem pacis, Claudij monumenta reparauit, multaque noua inſtituit per omnes terras, quas ius Romanũ tenet. Renouatæ urbes cultu egregio, uiæ operibus maximis munitæ ſunt. Tunc cauati montes per Flaminiam ſunt prono tranſgreſſui, quæ uulgariter pertunſa petra uocatur. Mille gentes compoſitæ, cum ducentas ægerrime reppeiſſet, extinctis ſæuitia tyrannorum pleriſq;: rex Parthorꝝ Vogeſſes metu ſolo in pacem coactus eſt. Plura dicere ſtudiũ coegit imperatoris boni, quem ab Auguſti morte, poſt annos ſex & quinquaginta Romana Reſpublica exanguis ſæuitia tyrannorum ne penitus rueret, aſſecuta eſt. Itaq; dum uentris eluuie effuſius urgeretur, aſſurgens ait: Stantem decet imperatorem excedere terris.

De operibus magnificis Titi imperatoris. Cap. III.

TITVS Veſpaſiani filius, poſt patris obitum iura ſuſcepit imperij. Qui matre liberta nomine Domitilla genitus, imperauit annis duobus, & menſibus duobus. Qui in utraq; lingua peritiſſimus fuit, & liberalibus diſciplinis, ſtudio legendi eruditus. Hic ubi patriæ curam ſuſcepit, incredibile eſt, quantum, quem imitabatur, patrem anteierit, præcipue clementia, liberalitate, honorificentia, ac pecuniæ contemptu. Nam dum præfecturam prætoriam patre imperante adeptus eſſet, ſuſpectus quidem fuit pro quibuſdã actis, Neronis fore imitatorem, ſi poteretur imperio, ſed hæc adeo in melius cõuerſa ſunt, ut ei ita immortalem gloriam contulerint, ut delitiæ atq; amor humani generis appellaretur. Deniq; ut ſubijt pondus regium, Berennicem nuptias ſuas ſperantem regredi domum, & eneruatorum greges abire præcepit. Huius tempore, mons Hebius in Campania ardere cœpit. Ex cuius uertice tãtum erupit incendium, ut regiones uicinas & urbes cum hominibus exureret. Is etiam Titus Amphitheatrum Romæ ædificauit, & in dedicatione eius quinq; milia ferarum occidit. Ciuitatem uero Auenticum, quam pater eius Veſpaſianus ædificare cœperat, conſummauit, & glorioſe ornauit, in Gallia Ciſalpina. Eandemq; regionem ſtagno adiacentem, propter ſimilitudinem (ut ferunt) Galilææ Palæſtinorum, quam non modico ſudore ac ſanguine deuicerat, Galilæam cẽſuit nuncupari. Sub eius quoq; principatu incẽdium Romæ ſine nocturna requie per triduũ fuit: lues quoq; tãta, quanta uix unq̃ antea fuit. Quibus tamẽ malis, nullo uexato, pecunia propria ſubuenit, cunctis remediorꝝ generibus, nunc ægrotantes per ſemetipſum reficiens, nunc conſolans ſuorꝝ mortibus afflictos. Vixit annis XLI. & in eodẽ quo pater apud

Sabinos

Sabinos agro febri interijt. Huius mors credi uix potest, quantū luctum ur bi, prouincijsq; intulerit: adeo, ut eū delitias publicas (sicut diximus) appellantes, quasi perpetuo custode orbatū, terrarū orbem deflerēt. Hic eīn princeps tātæ bonitatis fuit: ut dum quadā in cœna recordatus fuisset, nihil se in illa die cuiq; præstitisse, dixerit: Amici hunc diē perdidimus. Is eīn dum ad expugnandā Hierosolymorū interiorē cemeret tēpli munitionē, quā reclusa multitudo sacerdotū ac principū tuebat, maiore ui & mora studuit insistere. Quod tamē postq; in potestatē redactū opere atq; antiqtate suspexit tēplum: diu deliberauit, utrum tanq; incitamentum hostium incēderet, an in testimoniū uictoriæ reseruaret. Sed ecclesia dei iam per totū orbē uberrime germināte: hoc tanq; uacuum, nulliq; usui bono cōmodum, arbitrio dei auferendum fuit. Itaq; Titus imperator ab exercitu pronuntiatus tēplum Hierosolymis incēdit ac diruit. Per horū tēpora præfatorū principū, post ascēsionem Chri, quiq; illustres fuerūt ecclesiarū doctores, librorū etiā q̄s usus legēdi tradidit authores; quas quidē mundi partes apostoli ad pdicandum per sortes proprias acceperūt, qbus etiā locis agonizādo triūphatores ęternam cōsecuti sunt palmā: succincta breuitate expedire conabor. Itaq; in priore libro de Petro & Paulo, & utroq; Iacobo latius disseruimus.

Sub præfatis principibus apostolici viri, & reliqui doctores sacri, qui tunc floruerūt, quas mundi partes ad prędicandum susceperint, & quibus in locis cōsecuti sint palmam martyrij, per ordinē continetur. Cap. IIII.

Matthæus, qui et Leui, ex publicano apostolus, primus in Iudęa, propter eos, qui ex circuncisione crediderant, Euangelium Christi Hebręis literis, uerbisq; cōposuit. Quis autem postea in Gręcum transtulerit, non satis certum est. Porro, ipsum Hebraicum habetur usque hodie (ut ait Hieronymus) in Cæsariensi bibliotheca, quam Pamphilus martyr studiosissime conficiens, ordinauit. In quo animaduertendum, quod ubicunq; euangelista, siue ex persona sua, siue ex domini Saluatoris scripturæ testimonijs abutitur, non sequatur LXX. translatorum authoritatem, sed Hebraicam. E quibus illa duo sunt: Ex Aegypto uocaui filium meum: & quoniam Nazaræus uocabitur. Igitur is primū in Iudæa euangelizauit, postmodum in Macedonia prædicauit. Requiescit in montibus Parthorum. Andreas (qui interpretatur decorus) frater Petri, secundum Iohannem primus, iuxta Matthæum a primo secundus, hic in sortem prædicationis, Scythiam atq; Achaiam accepit, in qua etiam ciuitate cruci suspensus, occubuit. Iacobus filius Zebedæi frater Iohānis, IIII. in ordine; XII. tribubus, quæ sunt in dispersione gentiū, scripsit atq; Hispaniæ & occidentalium locorū Euangelium prędicauit, & in occasum mundi, lucem prędicationis infudit. Hic ab Herode Tetrarcha gladio occisus, occubuit, sepultus intra marmaricā. Thomas Christi Didymus nominatus, & iuxta Latinam linguam Christi geminus, ac similis Saluatori, audiēdo incredulus, uidendo fidelis: Hic Euangelium prædicauit Parthis, Medis & Persis, Hir-

Matthęus.

Andreas.

Iacobus.

Thomas.

canisque Bactrianis & Indis, tenens Orientalem plagam, & terram gentium penetrans: ibique prædicationem suam, usque ad titulum suæ passionis perducens. Lanceis enim transfixus, occubuit in Calamina Indiæ urbe, ubi & sepultus est in honore. Bartholomęus apostolus, nomen ex Syra lingua suscipiens, Lycaoniam in sortem prædicationis accepit, atque euangelium iuxta Matthæum apud Indos in eorum linguam conuertit: Ad ultimum in Albano maioris urbe Armeniæ uiuens a Babaris decoriatur, sicque terræ conditur. Iudas Iacobi frater in Mesopotamia atque interioribus Ponti Euangelizans, feras & indomitas gentes, quasi beluarum naturas suo sancto dogmate mitigat, & fidei dominicæ subiugat. Sepultus est in Nerito Armeniæ urbe. Post martyrium Iacobi est continuo consecutum ciuitatis Hierusalem excidium. Traditur apostolos, cæterosque domini discipulos, qui ad illud tempus reliqui erãt, in unum e locis omnibus conuenisse, simul cum his, qui propinqui secundum carnem domini dicebantur, plurimi namque ex his per illud tempus supererant, & habuisse commune consilium, quem oporteret dignum successione Iacobi iudicari: omnesque uno cõsensu Simonem Cleophæ filium decreuisse, cuius mentio in Euangelijs facta est, ut episcopatus sedem susciperet. Is nanque Simon Zelotes, qui primũ dictus est Chananæus, zelo domini feruens, par in cognomento Petri, & similis in honore accepit Aegypti principatum, & post Iacobum Iustum, cathedram (ut diximus) tenuit Hierosolymorum. Post annos autem uitæ C. XX. meruit sub Traiano per crucem sustinere martyrij passionem. Iacet in Bosphoro. Philippus a Bethsaida ciuitate, unde & Petrus, de quo in Euangelijs atque in Actibus apostolorum digna laudis memoria sæpius facta est, cuius etiam filiæ prophetissæ extiterunt, & miræ sanctitatis ac perpetuę uirginitatis, ut ecclesiastica narrat historia: Hic Gallis prędicat Christum, Barbarasque gentes, uicinasque tenebris & tumenti Oceano coniunctas, ad scientiæ lucem, fideique portum deducit. Deinde in Hierapoli Phrygię prouincię urbe crucifixus, lapidatusque obijt, rectoque sepultus cadauere, simul cum filiabus suis ibidem requiescit. Matthias de LXX. discipulis unus, & pro Iuda Iscariote XII. inter apostolos subrogatus, electus sorte, & solus sine cognomine, cuius datur Euangelij prædicatio in Iudæa. Barnabas Cyprius (qui & Ioseph Leuites) cum Paulo gentiũ apostolus ordinatus: unam ad ædificationẽ ecclesiæ pertinentẽ epistolam cõposuit, quę inter apocryphas legitur. Hic postea propter Iohannẽ discipulũ (qui & Marcus uocabatur) separatus a Paulo: nihilominus euãgelicæ prędicationis iniunctũ sibi opus exercuit. Lucas medicus Antiochẽsis, cuius scripta indicãt eum fuisse Gręci sermonis nõ ignarum, fuit sectator apostoli Pauli, & oĩs eius peregrinationis comes: scripsit Euangeliũ, de quo idem Paulus meminit: Misimus, inquit, cum illo fratrẽ, cuius laus in Euãgelio est per omnes ecclesias. Sic et ad Colossenses: Salutat uos Lucas medicus charissimus. Et ad Timotheum: Lucas est mecũ solus. Aliud quoque ædidit uolumẽ egregium, quod titulo apostolicorum

Bartholomęus | Iudas. | Iacobus. | Simõ. | Philippus. | Matthias. | Barnabas. | Lucas

Actuum prænotat. Cuius historia usq; bienniũ Romæ cõmorantem peruenit Paulũ, id est, usq; ad IIII. Neronis annũ. Ex q̃ intelligimus, in eadẽ urbe librũ eius esse conscriptũ. Igitur Pauli & Teclæ & totã baptizatã Leonis familiã, inter scripturas apocryphas cõputemus. Leue eñ est, ut indiuiduus comes apostoli, inter cæteras eius res hoc solum ignorauerit. Sed & Tertullianus uicinus illorũ temporũ refert presbyterũ quendã in Asia noĩe Pauli conuictũ apud Iohannẽ, q̃d author esset libri, & cõfessum se hoc Pauli amore fecisse, & loco excidisse. Quidã suspicantur, quotiescunq; Paulus in epistolis suis dicat, iuxta Euangeliũ meum, Lucam a Paulo didicisse, qui cum dño in carne nõ fuerit, sed & a cæteris apostolis. Quod & ipse quoq; in principio uoluminis sui declarat, dicẽs: Sicut tradiderũt nobis, qui a principio ipsi uiderunt, & ministri fuerunt sermonis. Igitur Euãgelium, sicut audierat, scripsit: Acta uero apostolorũ, sicut uiderat ipse, cõscripsit. Sepultus est Constantinopoli, XX. Constantij anno, quo ossa eius cum reliquijs Andreæ apostoli trãslata sunt. Marcus euãgelista, de q̃ in priore libro disserui mus: hic, ut ferunt, ne ad sacerdotiũ moueretur Iudæorũ, sibi pollicẽ abscidit: primus tamẽ Alexandriæ cathedrã tenuit, primusq; ecclesias Aegyptiorum fundauit, tãtis doctrinæ & cõtinentiæ uirtutibus florẽs, ut omnes discipuli Christi, eius imitationẽ sequerẽtur. Mortuus est VIII. Neronis anno, placida quiete sepultus. Timotheus Ephesiorũ episcopus, de ciuitate Listrẽsium, patre Græco, id est, ethnico, matre autẽ Iudæa, ut refert Apostolus, dicens: Quæ habitauit fides in auia tua Loide, & matre tua * Eunica, certũ autem q̃d et in te. Hic fuit discipulus Pauli, eiusq; spiritalis filius, quem puerũ proprie secũ idem Paulus assumpsit, qui pudicus & uirgo permãsit, quiq; apud Ephesum in mõte, qui uocat̃ Pion, cum magno honore sepultus quiescit. Titus Pauli discipulus, & in baptismo filius, natione Græcus, & in gẽtibus solus, a Paulo post Euangeliũ circũcisus. Quẽ ad cõstruendas Cretæ ecclesias, p̃fatus reliq̃t apostolus, ibiq; in pace defunctus est atq; sepultus. Herman, cuius etiã Paulus ad Romanos scribens, meminit: Salutate Flegonta, Herman, Patrobã, & qui cũ eis sunt fratres. Asserũt hunc authorem esse libri, qui appellat̃ Pastoris, & apud quasdã Græciæ ecclesias publice legit̃, reuera utilis liber, multiq; de eo scriptorũ ueterũ usurpauere testimonia, sed apud Latinos pene ignotus est. Igit̃ dñi discipuli p̃dicatores fidei & doctores gentium, qui dum omnes unũ sint, singuli tamen certis locis in mundo ad prædicandum partes proprias acceperunt. Quod ut breuiter repetã, Petrus nãq; Romã accepit, Andreas Achaiã, Iacobus Hispaniã, Thomas Indiã, Iohãnes Asiam, Matthæus Macedoniã, Philippus Gallias, Bartholomæus Lycaoniam, Simon Zelotes Aegyptũ, Mathias Iudæã, Iacobus frater dñi Hierusalẽ, Iudas frater Iacobi Mesopotamiã. Paulo autẽ cum cæteris apostolis nulla sors propria tradit̃, q̃a in omnibus gẽtibus magister et p̃dicator eligit̃. Nã sicut Petro et reliq̃s circũcisionis apostolatus est datus: ita Paulo p̃putij in gẽtibus. Hic tñ VII. ecclesijs et III. euãgelizat discipulis.

Marcus. Timotheus. * Alias, Eutice Titus. Herman.

De Iosepho historiographo. Et quae de Saluatore protulerit. Cap. V.

QVo etiā tpe Iosephus Mathię filius ex Hierosolymis sacerdos a Vespasiano captus: cum Tito filio eius relictus est. Hic Romā ueniēs, VII. libros Iudaici belli Imperatoribus patri filioq; obtulit, q et bibliothecę publicę traditi sunt, et ob ingenij gloriā statuā q̃q; Romę meruit. Scripsit aūt & alios XX. Antiquitatū libros ab exordio mūdi, usq; ad XIIII. annū Domitiani Caesaris, et II. aduersus Apępionē gramaticū Alexandrinū. Qui sub Caligula missus ex parte gentiliū cōtra Philonē, q etiā librū, uituperationē gētis Iudaicę continentē scripserat. Alius q̃q; liber eius q inscribit ualde elegās habetur, in q̃ & Macchabęorū sunt digesta martyria. Hic in XVIII. Antiquitatū libro manifestissime cōfitetur, propter magnitudinē signorū Christū a pharisęis interfectū: et Iohannē Bapt. uere prophetā fuisse, & propter interfectionē Iacobi apostoli Hierosolymā dirutā. Scripsit aūt de dño in hūc modū: Eo tpe fuit Iesus sapiens uir: si tñ uirū eum oportet dicere. Erat aūt mirabiliū patrator operū, & doctor eorū q libēter uera suscipiūt. Plurimos q̃q; tam de Iudęis, q̃ de gentibus, sui habuit sectatores, & credebat̃ Chrus. Cūq; inuidia nostrorū principū cruci eū Pilatus addixisset: nihilominus q eum dilexerāt, pseuerauerunt in eo. Apparuit aūt eis III. die uiuēs. Multa hęc et alia mirabilia carminibus prophetarū de eo uaticinātibus: & usq; hodie gēs ab hoc uocabulū sortita, non defecit. Refert etiā idē historiographus, oraculū q̃ddam in sacris literis repertū: q̃d p idē tēpus uirū designaret ex eorū religione processurū, q totius orbis potiret̃ imperio. Cuius oraculi pręsagiū Vespasianū declarare suspicat̃. Sed Vespasianus non alijs q̃ illis solis gētibus, q̃ Romano imperio uidebant̃ subditę, dominatus est: nec de prosapia aut religione Iudęorū processit. Vnde iustius ad Christū haec respōsa referuntur, ad quē pater: Pete a me, & dabo tibi gētes hęreditatē tuā, & possessionē tuā terminos terrae. Et cuius per idē tēpus per apostolos suos, in oēm terrā exierat sonus eorū, et in fines orbis terrae uerba eorū.

De Domitiani superbis gestis. Cap. VI.

IGit̃ Domitianus Vespasiani et Domitillae libertę filius, germanus Titi impauit annis XV. Iste primo clementiā simulās, neq; adeo iners domi belloq; tolerātior uidebat̃, idcirco Cattos Germanosq; deuicit, ius ęq̃ssime dixit, Romę multa ędificia uel cœpta, uel a fundamētis cōstruxit. Bibliothecas incēdio cōsumptas, petitis undiq;, psertim ab Alexā. exēplis repauit. Sagittarū tā doctus fuit: ut inter patētes digitos extentae manus uiri procul positi spicula transuolaret. Ab hoc paulatim p oēs scelerū gradus creuit, ut cōfirmatissimam toto orbe Chri ecclesiā, datis ubiq; crudelissimę psecutionis edictis cōuellere auderet. Is in tātam superbiā prolapsus fuit, ut deū sese ac dñm uocari, scribi, coliq; iusserit. Nobilissimos Senat. inuidiae simul ac pdę causa, alios palā interfecit, alios in exiliū trusit: ibiq; trucidari impauit. Libidinis intēperantia, quicquid cogitari potest, fecit. Plurimas urbis ędes destructis populi Romani rebus extruxit. Bellū aduersus Germanos, et Da

cos

cos,ꝑ legatos gessit,pari Reip.ꝑnicie,cum et in urbe ipse Senatũ populũq; laniaret,et foris male circũactum exercitum assiduc hostes cęde cõsicerent. Nam quãta fuerint Diurpanei Dacorꝝ regis cũ Fusco duce ꝑlia,quãtæq; Romanorꝝ clades,lõgo textu euoluerẽ,nisi C.Tacitus,q hanc historiam di ligentissime contexuit, de reticẽdo interfectorꝝ numero,& Salustiũ Crispũ & alios authores ꝗplurimos sanxisse & seipsum idem potissimum elegis se dixisset. Domitianus tam prauissima elatus iactãtia,sub noĩe superatorꝝ hostium de extinctis legionibus triũphauit,idemq; efferatus superbia,qua se deum coli uellet,persecutionẽ in Christianos agi,II. a Nerone imperauit.

De prosapia Dauid,& propinquis Christi ab illo requisitis. Cap. VII.

INter Iudęos ꝗq; acerbitate tormentorꝝ, & cruentissimę ꝗstionis exqri genus Dauid atq; interfici ꝑceptum est:dũ prophetis sc̃tis inuidetur,& credit̃ quasi adhuc futurus esset ex semine Dauid:q regnũ possit adipi sci. Verebatur et ipse terreno priuari regno a dño Chr̃o: sicut Herodes eius audita natiuitate. Vnde perqri iusserat regalẽ Dauid prosapiã ad mortem uel Christi secundũ carnẽ propinqs. Tũc qdam de posteritate Dauid dela ti sunt ad Cæsarẽ. Ergo interrogati a Domitiano si essent ex familia Dauid et propinq Chr̃i, cõfessi sunt se esse. Tũc q̃siuit ab eis,quãtis possessiõibus uel quãtis essent facultatibus ꝑditi. At illi respõderunt,q̃d utrisq; nõ ampli os esset in bonis,a IX.milibus denarĳs. Ex quibus singulis pars media pro portione deberet̃,nec hoc sibi in pecunia subsistere, sed in ęstimatiõe terrę,q̃ eis esset in XL. minus uno iugeribus cõstituta. Quã suis manibus excolen tes uel ipsi alerẽtur uel tributa dependerent: simul et testes ruralis & diurni opis manus labore rigidas et callis obduratas ꝑferebãt. Interrogati uero de Chr̃o quale sit regnũ eius, uel q ipse aut unde aut qñ uẽturus: respõderunt q̃d non huius mũdi regnũ,neq; huius terrę ei designet̃ imperiũ, sed qa cœle ste ei regnũ ꝑ angelorꝝ ministeria in consumamtiones seculi ꝑparetur,qñ.s. aduentãs in gloria, de uiuis ac mortuis iudicabit, et restituet unicuiq; pro fa ctis ac meritis suis. Ad hęc Domit.cũ neq; in eis quicq̃ criminis inueniret,& uilitatẽ eorꝝ q̃ maxime contemneret, abire eos liberos iubet:sed persecutio nẽ quã aduersus ecclesias agitari iusserat,datis rursum cõpescit edictis. Illi uero dimissi ab eo,uel martyrĳ merito,uel tãtæ propinqtatis Chr̃i ꝓgati ua,pacis iã tpe duces ecclesię effecti,usq; ad Traiani tpa permaserunt. Hęc quidẽ Egesippus,sed & Tertullianus de Domitiano similia refert, dicens: Tẽtauit aliqñ et Domit.simile aliqd portio Neronis de crudelitate, sed q̃si homo destitit cito:ut etiã eos q̃s in exiliũ miserat,reuocaret. Itaq; Domitia ni uxor Augusta appellat̃ Decreto Senatus, Titus inter deos refert̃. Is etiã Domitiãus tẽplum sine admixtiõe lignorꝝ cõstruxit. Idẽ tãtę supbię fuit ut aureas et argẽteas statuas sibi in Capitolio poni iusserit:sub q̃ Brutius plu rimos Christianorꝝ martyrio cõfecit. Inter q̃s & F. Domitillã F. Clemẽtis cõsulis ex sorore Neptẽ in insulã Pontianã relegatã deportari iusserat, qa se Christianã esse testata sit. Tunc & Apostolus Iohãnes in Pathmũ insulã

relega-

relegatus, apocalypsim uidit. Multa etiã signa eo tpe, atq; portẽta Romę & toto orbe facta sunt. Cõtinuo tñ Domitianus crudeliter in palatio a suis interfectus ẽ. Cuius cadauer ignominiosissime exportatũ, atq; sepultũ est.

De Neruæ operibus bonis. Et Traiani gestis mirabilibus. Cap. VIII.

POst Domitianũ uero Nerua suscepit principatũ: sub q̃ oẽs qdem honorũ tituli, q̃ in Domitianũ collati fuerant, detrahunt. Reuocant aũt qcunq; ab eo in exiliũ trusi sunt: ac recipere facultates ex Senatuscõs. iubent. De qbus singulis testimoniũ phibent: q̃ gesta illorũ temporũ cõscripserunt. Tũc igit apostolũ Iohannẽ de insula Ephesum q̃si ad scholã propriã redisse, nostrorũ scriptores declarãt. Nãq; Nerua Traianũ in liberi locũ: inq; partẽ imperij cooptauit. Qui dũ suggerẽte ira, cõtra quendam regulũ inclamaret: sudore correptus est. Quo refrigescente, horror corporis nimium iniquũ febri pbuit, nec multo post uitã finiuit, anno ętatis. LXIII. Cuius corpus a Senatu ut qndam Augusti honore delatũ: in sepulchro Augusti sepultũ est. Eo die q̃ interijt, solis defectio facta est. Imperauit annũ I. & mẽses IIII. Iste tributa relaxauit multa: afflictas ciuitates releuauit. Puellas pueros q; natos parẽtibus egestosis, sumptu publico p Italiæ oppida ali iussit. Traianus post Neruã suscepit imperiũ, apud Agrippinã nobilẽ Coloniã Gallię: habens diligentiã in re militari, in ciuilibus lenitatẽ, in subleuãdis ciuitatibus largitionẽ. Cũq; duo sint q̃ ab egregijs principibus expectẽtur sanctitas domi, in armis fortitudo, in utroq; prudentia, tantus erat in eo maximarũ rerũ modus, ut quasi tẽperamento qdam uirtutes miscuisse uideret, nisi q̃d cibo uinoq; paululũ deditus erat: liberalis in amicos, & tanq̃ uitæ cõditione par societatibus pfrui. Qui ut insignia imperij ẽ adeptus mox Germaniã trans Rhenũ in pristinũ statũ reduxit, trãs Danubiũ multas gẽtes subegit. Regiones aũt trans Eufratẽ et Tigrim sitas, prouincias fecit: Seleuciã et Thesifontẽ, et Babylonẽ occupauit et tenuit. In mari rubro classem instituit: ut p eam Indiæ fines uastaret. Hinc Traianus Armeniã, Assyriam Mesopotamiã fecit prouincias. Sub q̃ Iudęi in seditionẽ uersi uno tpe quasi rabie efferati: p diuersas terrarũ partes exarserunt. Nã et p totã Libyã aduersus incolas, atrocissima bella gesserũt. Quę adeo tunc interfectis cultoribus desolata est: ut nisi postea Hadrianus imperator collectas illuc aliunde colonias deduxisset: uacua penitus terra abraso habitatore mansisset. Aegyptũ uero totã et Cyrenẽ, et Thebaidã, cruentis seditionibus turbauerunt. In Alexãdria aũt cõmisso plio, uicti et attriti sunt. In Mesopotamia q̃q; rebellantibus iussu Imperatoris, bellũ illatũ est. Itaq; multa milia Iudæorũ uasta cęde deleta sunt. Sane Salaminã urbẽ Cypri, interfectis oĩbus accolis deleuerũt. Igit Traianus errore deceptus, oĩa bona sua in psecutione Christianorũ foedauit. Nã III. a Nerone Chrĩanos persequtur: repertos cogi ad sacrificandũ idolis, detrectãtes aũt interfici iussit. Sub q̃ multi nobiliter ad palmã peruenerũt martyrij: pluresq; interfecti fuissent, ni relatu Plinij Secũdi qui inter cęteros iudices persecutor datus fuerat, ammonitus. Qui dum quandã

rege-

regeret prouinciã, et in magistratu suo plurimos Christianorꝫ interfecisset, multitudine eorꝫ pterritus, scripsit Traiano, qd facto opus esset, nũtians ei pter obstinationẽ nõ sacrificãdi, et Antelucanos cœtus, ad canendum cuidã Chr̃o ut deo, eiusqꝫ cõfessionẽ, nihil contrariũ Romanis legibus facere. Praeterea ad confœderandã eorꝫ disciplinã, uetari ab his homicidia, furta, adulteria, piuria, latrocinia, et his similia, tãtaqꝫ eos esse fiducia innocẽtis cõfessionis, ut ne mortẽ quidem grauẽ, ac formidolosam paueãt. Ilico imperator rescriptis lenioribus, tẽperauit edictũ. Hoc quidẽ genus hoĩm inquirendũ nõ esse: oblatos uero puniri cẽsuit. Is uero Plinius Secũdus orator et historiographus insignis habetᷣ: cuius plurima ingenij extãt opera. Veruntamẽ cõtinuo Romę aurea domus a Nerone totis impẽsis, rebusqꝫ priuatis ciuiũ cõdita, repẽtino cõflagrauit incẽdio, ut intelligeretᷣ, missa etiã ab alio psecutio, in ipsius potissime monumẽtis a q̃ primũ exorta esset, atqꝫ in ipso authore puniri. Terręmotu IIII. urbes Asię subuersę, Elea, Mirina, Pythane, Cyme, et Gręcię ciuitates II. Opintiorꝫ et Oritorꝫ. III. Galatię ciuitates eodẽ terrae motu dirutę: Pãtheon Romę fulmine cõcrematũ, terręmotus in Antiochia pene totã subruit ciuitatẽ. Ergo Traianus apud Seleuciã urbẽ Isaurię profluuio uẽtris extinctus est: anno ętatis LXIII. q̃ impauit annis XX. Cuius ossa in urna aurea sunt relata, et in foro sub colũna eius noĩs posita. Impatorũ, solus oĩm intra urbẽ sepultus est.

De Iohã. Euã. mirabilibus et obitu. Ca. IX.

AD cuius usqꝫ tẽpora pdurauit in corpore Iohãnes apl's & euãgelista, filius Zebedaei, frater Iacobi, uirgo electus a dño, atqꝫ inter cęteros magis dilectus. Qui etiã supra pectus magistri recũbens, & Euãgelij sui fluẽta de ipso sacri dñici pectoris fonte potauit, et quasi unus de paradisi fluminibus, vbi dei gratiã in toto terrarꝫ orbe diffudit, quiqꝫ in locũ Chr̃i Chr̃o iubente successit, dũ suscipiens matrẽ magistri discipulus, etiã ipse pro Chr̃o alter q̃dammodo derelictus est filius. Hic dũ Euãgelium Chr̃i in Asia p̃dicaret, a Domitiano Cęsare in Pathmos insula Metallo relegatᷣ, ubi etiã positus Apocalypsim scripsit. Interfecto aũt Domitiano, a senatu exilio resolutus, recessit Ephesum, ibiqꝫ ad haereticorum refutãdas uersutias, efflagitatus ab Asię episcopis, Euãgeliũ nouissimus edidit. Qui usqꝫ ad ultimũ pene uitę suę tps, absqꝫ ullius scripturę indicijs euãgeliũ p̃dicasse dr̃. Sed cũ horꝫ III. Euãgeliorꝫ etiã ad ip̃m notitia puenisset, probasse qdẽ dr̃ fidẽ et v̄itatẽ dictorꝫ, deesse tñ uidit aliq̃, et ea maxime, q̃ primo p̃dicationis suę tpe dñs gesserat. Certũ est eñ q̃d in supioribus III. euãgelistis hęc uidentᷣ sola cõtineri, q̃ in eo gesta sunt anno, q̃ Iohãnes Baptista, uel inclusus est in carcere uel punitus. Deniqꝫ si obserues statim in initiis narrationis, posteaq̃ refert Mattheus de XL. dierꝫ ieiunio, et de tẽtatione eius, cõtinuo subijcit, dicẽs: Audiẽs aũt, qa Iohã. traditus est, discessit de Iudaea, et uenit in Galilęã, sed et Marcus simul: Posteaq̃, inqt, traditus est Iohãnes, uenit in Galilęã. Lucas v̄o etiã priusq̃ incipiat aliqd de actibus refer re Iesu, dicit: qa adiecit Herodes sup oĩa mala q̃ gesserat, et cõclusit Iohãnẽ

in car-

in carcere, qa inquã ab his hęc uidebantur omissa, rogatus dicit Iohãnes apostolus, ut ea quæ prætererãt priores, ante traditionẽ Iohãnis saluatoris gesta cõscriberet, & ideo dicit in Euãgelio suo: Hoc fecit initiũ signorꝝ Iesus, Et iterꝝ in alio loco indicat, dicens: Nondũ eñ Iohannes erat missus in carcerẽ. Ex quibus constat, q̃d ea anteq̃ Iohannes traderetur, q̃ a Iesu fuerãt gesta describit, & ideo siquis diligẽtius hæc cõsideret, euidenter inueniet, non sibi Euangelia dissonare, sed alterius tpis gesta esse quę scribit Iohãnes: alterius uero quæ cęteri. Vnde qa natiuitatem secundum carnẽ Saluatoris, uel Matthęus, uel Lucas descripserãt, reticuit hęc Iohannes et a theologia atq; ab ipsa eius diuinitate, sumpsit exordiũ: q̃ pars sine dubio ipse uelut eximio per sanctũ spũm reseruata est. Cuius qdem Iohãnis, inter alias uirtutes, magnitudo signorꝝ hæc fuit. Mutauit in aurũ syluestres frondiũ uirgas, littoreaq; saxa in gẽmas. Item gemmarꝝ fragmina, in propriã reformauit naturam. Viduã q̃q; ad precẽ populi suscitauit, ac rediuiuum iuuenis corpus reuocata aĩa reparauit, bibens lethiferũ haustum non solũ euasit periculũ, sed eodẽ prostratos populo, in uitę reparauit statũ. Iuuenẽ etiã quem puerũ elegantẽ, cuidã episcopo cõmendauerat, sed minime is eius disciplinis acquiescens, in tm̃ p incrementa malorꝝ flagitiosus effectus, ut oẽs illos qui prius magistri criminũ illi fuerant, discipulos faceret, & latronũ atq; prædonum dux et uiolẽtus princeps existeret. Quẽ mirabiliter, ut Eusebius refert, ad ecclesiã reuocat apostolus: & indesinẽter pro eo orationes fundẽs, & cũ ipso pariter ducẽs crebra ieiunia: indulgentiã a deo, quam ei pollicitus fuerat ex petebat. Sed & uarijs sermonum cõsolationibus, uelut quibusdã præcantationibus, efferos & exterritos eius aĩos mitigabat: nec prius abstitit, q̃ eum in oĩbus emendatum etiam ecclesiæ pręfecerit, prębens per hoc magna exẽpla ueræ pœnitentiæ, & documẽtum ingens nouæ regenerationis, atq; insignia quędam, et tropha uisibilis in eo resurrectionis ostendẽs. Hic aũt anno LXVII. post passionẽ dñi saluatoris sub Traiano principe longo iam uetustatis senio fessus: cum diẽ transmigrationis suę imminere sibi sentiret, iussisse ferẽ effodere sibi sepulchrum atq; inde uale dicẽs fratribus facta oratione uiuẽs tumulũ introiuit. Deinde in eo tanq̃ in lectulo requeuit. Vnde accidit, ut qdam eum uiuere asserãt, nec mortuũ in sepulchro, sed dormiẽtem iacere cõtendant: maxime pro eo q̃d illic terra sursum ab imo scaturiens, ad superficiem sepulchri cõscendit: & quasi flatu quiescentis deorsum adsuperiora puluis ebulliat. Quieuit autem apud Ephesum, VI. Kalend. Ianu.

De Clemente & eius uirtutibus, qui sub Traiano passus est. Cap. X.

QVa tempestate dum hostis antiquus oĩm bonorꝝ inimicus, inuidens saluti hoĩm, dolens fidẽ ueritatis ac religionis cultũ uniuersum illustrasse orbẽ: qua de re Traianũ iam p̃fatum principem ad insequẽdos ueri luminis pręedicatores, ac cultores extirpandos incitauit. Sub q̃ p uniuersum orbẽ Romanũ, multi clara cõfessione Christi coronati sunt, ex qbus aliquorꝝ memoriã huic operi inserere libuit.

Itaq;

Itaq; Clemens, de quo apostolus Paulus ad Philippẽses scribens, ait: Cum Clemente & cæteris cooperatoribus meis, quorũ nomina scripta sunt in libro uitæ, quartus post Petrum Romę eps, siquidẽ secundus Linus fuit, tertius Anacletus fuit: tñ & sunt pleriq; Latinorũ qui secundum post Apostolum fuisse putent Clementem. Scripsit ex persona Romanæ ecclesiæ ad ecclesiam Corinthiorũ, ualde utilem epistolã, & q̃ in nõnullis locis etiã publice legitur. Quę mihi uidetur characteri epistolæ, quę sub Pauli noĩe ad Hebræos fertur cõuenire. Sed & multis de eadẽ epistola nõ solũ sensibus, sed iuxta uerborũ quoq; ordinẽ abutitur: oĩno grandis in utraq; similitudo est. Fertur & secunda eius noĩe epistola, quæ a ueteribus reprobatur, & disputatio Petri & Appionis, lõgo sermone cõscripta: quã Eusebius in tertio Ecclesiasticæ historię uolumine coarguit. Idem nanq; fidelissime apostolicam doctrinã beatissimus Clemens est sequutus. Postq̃ uero sedem episcopalẽ Romanæ Ecclesiæ tenuit, ab oĩbus diligebatur, nõ solum Christianis propter insignia uirtutũ & excellentiam doctrinæ optimorũ q; morũ mansuetudinem & largitatẽ: sed etiã a Paganis & Iudæis. Qui plurimis prædicationũ floribus ac uirtutibus pollens, Domicillã uirginem neptem Domitiani principis, spõsam Aureliani Imperatoris, Neruę amici credentẽ in Chro sacro uelamine, ad integritatis perseuerantiã cõsecrauit: pro qua confessione exilio est dãnata. Theodorã uero Sisinnij potentis ac nobilis uiri cõiugẽ cõuersam a simulachris, deo castitatis propositũ profiteri docuit, per quã etiã iuxta Apostoli uocẽ fidelem cõiugem & ipse Sisinnius cõuersus est ad fidẽ Christi, quis prius zelo cõuersæ uxoris, cæcitatẽ & surditatem incurrisset. Sed per fidẽ mulieris & beati Clemẽtis intercessionẽ, restituta sunt ei oĩa corporis officia: & baptismatis gratiã est cõsecutus. Cõputati sunt aũt hi q cũ eo baptizati sunt uiri cũ mulieribus et infantibus quadringẽti uiginti tres. Per hũc aũt Sisinnium, multi nobiles & Imperatoris amici, cõuersi sunt ad Christũ. Igitur idolorũ custodes, uidẽtes innumerabilẽ multitudinem Christo credere, magno liuore tacti, cõmouerũt patronos regionũ: & data eis pecunia, seditionẽ noĩ Chriano excitauerunt. Quã ob causam in exiliũ B. Clemẽs detrusus est, trãs mare Põticũ in eremo q̃ adiacet ciuitati Cersonæ, pro uinciæ Lycię: ubi ad duo milia ad secãda saxa Christianos, diuturna relegatione damnatos inuenit. Et cũ multa eis cõsolationis & patientiæ uerba intimasset: didicit ab eis q̃d a sexto miliario aquã sibi humeris apportarẽt. Tũc sanctus Clemens dixit: Oremus dñm Iesum, ut confessoribus suis fontis in isto loco uenas aperiat: & q percussit petrã in mõte Sina, & fluxerũt aquæ in satietatem: ipse nobis laticẽ affluentẽ aperiat. Cumq; oratiõe cõpleta hinc inde circũspiceret, uidit agnũ stantem: qui pede dextro erecto, quasi locum sancto Clemẽti ostẽderet. Tunc S. Clemẽs intelligens dñm Iesum Christũ esse, quem solus respiceret, & pręter ipsum alius nõ uideret: perrexit ad locum, & dixit: In noĩe patris & filij & spiritus sancti, in isto loco percutite. Sed cum omnes per gyrum rastris effoderẽt, & non ipsum locum, in quo

agnus stabat contingerent: accepto breui sarculo S. Clemēs, leui ictu locum sub pede agni percutiens, fontem affluentibus uenis ornatū aperuit. Qui subito impetu euomēs fluuium fecit. Tunc uniuersis gaudentibus beatus Clemens responsorium dixit: Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. Ad istā autem famam confluxit omnis prouincia: & uenientes uniuersi ad doctrinā sancti Clementis, conuertebantur ad dñm Iesum Christum: ita ut in die una quingentę animę seu amplius baptizati in noīe patris & filij & spiritus sancti, perfecti in fide Christiana abscederent. Per totam autem prouinciam intra unum annum a credentibus LXX. & V. ecclesiæ fundatæ sunt: & oīa templa dirupta sunt, omniaq; idola confracta. Post annos autem tres, paganis insistentibus tam ambitiosa relatio cucurrit ad imperatorem Traianum, ut dicerent ibi per Clementem innumerabilem Christianorum populum accreuisse. Et missus est quidam Arsidianus nomine, qui multos Christianorum diuersis pœnis occiderat. Et dū uideret Arsidianus omnes gaudentes ad passionem accedere, cessit multitudini: & solum Clementem episcopum cogebat ad sacrificandum. Et cum uideret illum sic fixum in dño, ut penitus moueri nō posset, dixit ad suos: Perducatur ad mare, & ligetur ei ad collum ancora & præcipitetur in medio mari: ut non possint populi Christiani, hunc pro deo colere. Quod cum factum fuisset: omnis multitudo Christianorum flebat. Et flentibus illis, dixerunt Cornelius & Phœbus discipuli eius: Omnes unanimes oremus, ut ostēdat nobis dñs martyris sui exuuias. Orātibus autem populis, recessit mare in sinu suo, per tria fere milia. Et ingressi per siccum populi, inuenerunt in medio in arca saxea corpus sancti Clementis positum: ita ut ancora cum qua missus est, iuxta eum esset posita. Reuelatum est autem discipulis eius, ut non inde tollerent corpus eius. Quibus etiā hoc intimatum est quod omī anno die passionis eius, recedat mare per VII. dies aduenientibus, & siccum iter præbeat. Quod ad laudem nominis sui facit dñs fieri, usq; in hodiernum diem. Hoc autem ut factum est, omnes gentes per gyrum crediderunt in Christum. Idem nanq; beatissimus Clemens, suis refert scriptis: qualiter ad fidem perueniret Christi: & discipulus Petri, ac indiuiduus comes fieret. Ait enim inter cætera: Dum esset mihi comes optima immortalitatis cupido, ut post rerū exitus docuit, & gratia dei omnipotentis ostendit, hæc me animi intentio ad inquisitionē ueritatis, & ad agnitionem ueræ lucis adduxit. Cum his ego cogitationis meæ ęstibus agitarer: fama quidem sensim in imperio Tyberij Cæsaris, initio ex orientis partibus sumpto, peruenit ad nos: & per singula conualescens, uelut a deo bonus quidam nūtius missus, uniuersum replebat orbem: nec patiebatur diuinam uoluntatem silentio tegere. Diffundebatur ergo per singula loca, quod esset in Iudæa quidam, qui regnum dei euangelizaret Iudæis: idq; percepturos diceret eos qui mandatorum suorum & doctrinæ instituta seruassent: ut autem sermo eius fide dignus ac diuinitatis plenus esse crederetur, uirtutęs multas & signa efficeret. Deniq; in urbe per loca conuētus fieri cœpit, & de hoc

sermo

sermone tractare: quisnam esset is qui apparuit, qui uelut a deo hominibus detulisset nuntium: donec sub eodem anno, uir quidam astans in urbis loco celeberrimo proclamaret ad populum, dicens: Audite me o ciues Romani, filius dei adest in partibus Iudeae, promittens omnibus uolentibus audire uitam aeternam: si qui tamen secundum uolūtatem eius actus suos direxerint. Propter quod conuertimini a malis ad bona, & a temporalibus ad aeterna: agnoscite unum deum esse, coeli terraeque rectorem: in cuius estis aspectibus uos, qui iniuste mundum eius habetis. Sed si conuertimini & agitis poenitentiam, ad futurum seculum uenientes, & aeterni effecti, ineffabilibus eius bonis perfruemini. Erat enim uir iste qui haec loquebat͞, natione Hebraeus, nomine Barnabas: qui se etiam unum ex discipulis eius esse dicebat: missumque ad hoc, ut haec uolentibus indicaret. Quibus ego auditis cum reliqua multitudine sequi eum coepi, & audire quae diceret: intelligebam sane quod simpliciter & absque ullo docēdi fuco quae audisset a filio dei, uel uidisset, exponeret. Tunc secutus Barnabam ab urbe, ueni Caesaream: ibique reperto Petro a quo benigne susceptus, & cuius praedicationib. ac uirtutibus magnis, honestate & sanctitate delectatus, exinde per singulas quasque urbes in praedicationis sermone comes ei in omnibus fui, usque dū ueniret in diebus Claudij Caesaris, id est, secundo anno regni eius post episcopatum Antiochensis ecclesiae, ab Antiochia in urbem Romam, ad expugnandum Simonem magum. De cuius initio conuersionis, haec sufficiant huic operi.

De Simeone Cleophae filio, ac de Ignatio Antiochenae ecclesiȩ episcopo, qui sub Traiano passus est. Cap. XI.

QVO in tempore etiam Simeon Cleophae filius, quem secundū Hierosolymis ordinatum episcopū supra docuimus: per martyrium carnis uinculis resolutus est. Horum astipulator ipse ille est Egesippus, quem iam produximus testem. Is ergo refert quod a quibusdam haereticis accusatus sit supradictus uir tanquam Christianus, et multis supplicijs afflictatus per multos dies: ita ut etiam iudex ipse cum amicis suis de eius patientia miraretur, & ad ultimum iuberet simili cū quam dominus pertulit passione uitam finire, cum esset annorū CXX. sub Traiano Caesare apud Atticum consularem. Quod autem Simeon fuerit unus ex ipsis adiutoribus domini, uel longaeuitas eius indicio est, uel euangeliorum fides, ubi etiam mater eius Maria Cleophae uxor fertur. Qua tempestate Ignatius Antiochenae ecclesiae tertius post Petrum episcopus: persecutionem cōmouente Traiano, damnatus ad bestias Romam uinctus mittitur. Cumque nauigans Smyrnam uenisset, ubi Polycarpus auditor Iohannis Apostoli erat: scripsit unam epistolam ad Ephesios, alteram ad Magnesianos, tertiam ad Trallenses, quartam ad Romanos. Et inde egrediens, scripsit ad Philadelphinos, & ad Phinerneos, & proprie ad Polycarpum: commendans illi Antiochēsem ecclesiā, in qua & de euāgelio quod ab Hieronymo translatū est, sub persona Christi ponit testimoniū, dicens: Ego uero &

post resurrectionem in carne eum fuisse scio & credo: quia scio, & q̃n uenit ad Petrum & ad eos qui cũ Petro erant, dicẽs eis: Ecce palpate me & uidete, quia nõ sum dæmonium incorporale. Et statim tetigerunt eum & crediderunt. Dignum aũt mihi uidet̃, quia tanti uiri fecimus mentionẽ, de epistola eius quã ad Romanos scripsit, pauca ponere. De Syria usq; Romam pugnaui ad bestias in mari & in terra, nocte & die: ligatis cum decem leopardis, hoc est militibus, qui me custodiunt. Quibus & cũ benefeceris, peiores fiunt: iniquitas autem eorũ, mea doctrina est: sed nõ idcirco iustificatus sum utinã fruar bestijs quæ mihi præparatæ sunt. Quas & oro uelooes mihi esse ad interitũ, & illiciã ad comedendũ me: ne sicut aliorũ martyrũ non audeant corpus meũ attingere. Quod si uenire noluerint, ego uim faciã, ego me ingerã ut deuorer. Ignoscite mihi filioli, quid mihi prosit ego scio: quia nunc incipio esse discipulus Christi, nihil de his q̃ uidentur desiderans, ut Christũ Iesum inueniam. Ignis, crux, bestiæ, confractio ossiũ, membrorũq; diuisio, & totius corporis cõtritio, et tormenta diaboli in me ueniant, tm̃ ut Christo fruar. Cumq; iam damnatus esset ad bestias, & ardore patiẽdi rugientes audiret leones. Frumẽtum, inquit, Christi sum, dentibus bestiarũ moliar, ut panis mundus inueniar. Passus est anno undecimo Traiani: reliquiæ corporis Antiochiæ iacẽt, extra portam Daphniticam in cimeterio. Igitur Egesippus refert, quod usq; ad hæc tempora uirgo munda & immaculata permãsit ecclesia: corruptoribus ueritatis, & diuini uerbi temeratoribus aut nusquã oĩno extantibus, aut etiam si qui forte fuerant, in occultis & abditis terræ delitescẽtibus. Vt uero apostolorum chorus & omnis illa ætas, quę a domino susceperat uiuæ uocis auditum, de hac luce discessit, tum uelut in uacuã domum falsæ doctrinæ impius se error immersit, & tanquam ubi nullus iam diuini census defensor existeret, nudato, ut aiunt, capite, corripiẽtes arma mẽdacij, oppugnare apostolicam ueritatem nituntur. Sed istud bellum intrinsecus gerebatur, persecutionum uero extrinsecus pondus urgebat ecclesiã. Vnde & immensæ cateruæ martyrum quotidie iugulabantur.

De Hadriano principe, & quæ sub eo gesta sunt. Eo tempore Quadratus & Aristides seu Agrippa doctores fuerunt. Cap. XII.

HElius Hadrianus consobrinæ Traiani filius, duodecimus ab Augusto principatum adeptus, imperauit annis XXII. Hic Græcis literis impensius eruditus, Atheniensium studia moresq; hausit. Qui in omnibus disciplinis instructus, ita ut canẽdi, psallendi, medendi, pingendi scientiam haberet: & omnia quæ uellet ex metallo & marmore fingendi. Qui dum esset musicus, arithmeticus, geometricus, acer nimis ad lacessendum pariter & respondẽdum: omnes prouincias peragrãs, subuersam a Romanis Alexandriam publicis restaurauit impensis. Tributa urbium plurima relaxauit, chartis publice incensis, a tributis liberos fecit plurimos. Atheniensibus leges petentibus, ex Draconis & Solonis reliquorumq; libris iura cõposuit. Eo tp̃e Iudæi in arma uersi, Palestinã depopulati

pulati sunt: tenente prouinciam Timo Rufo, cui ad opprimendos rebelles Hadrianus misit exercitũ. Hic Hadrianus per Quadratum discipulũ apostolorũ & Aristiden Athenienſem, uirũ fide & sapientia plenũ, & per Serenum Granium legatum, libris de Christiana religione cõpositis instructus atq; eruditus: præcepit per epistolam ad Minutium Fundanum proconsulem Asiæ datã, ut nemini liceret Christianos, sine obiectu criminis aut probatione damnare. Idemq; continuò pater patriæ in Senatu ultra morem maiorũ appellatur, & uxor eius Augusta. Is tamẽ tãtæ eruditionis Imperator, nec caruit uitijs, qui in amore puerorũ continens minime fuit. Vnde & Antinoum puerum eximiæ pulchritudinis intantum dilexit: ut ei templa & sacerdotes constitueret, & urbem ex eius nomine uocitaret. Tiziani quoq; inuidens gloriæ, de Assyria, Mesopotamia, Armenia, quas ille prouincias fecerat, reuocauit exercitus. Etenim cum insignes & plurimas ędes Athenis fecisset, agonem edidit, bibliothecamq; miri operis extruxit. Hadrianus enim rempublicam iustissimis legibus ordinauit: bellum contra Sauromatas gessit & uicit. Iudæos sane perturbatione scelerũ suorum exagitatos, & Palestinam prouinciam quondam suam depopulantes, ultima cęde perdomuit, ulitusq; est Christianos. Cochebas nanq; dux Iudaicæ factionis, nolentes sibi Christianos aduersum Romanum militem ferre subsidium, oĩtimodis cruciatibus necat. Bellum Iudaicum, quod in Palestina gerebatur, finẽ accepit: rebus Iudæorũ penitus oppressis. Ex quo tempore etiam introeundi eis Hierosolymam licentia ablatá est. Primum D E I nutu, sicut prophetæ uaticinati sunt: deinde Romanis interdicentibus, Christianis tantum ciuitate permissa: quam ipse in optimum statum murorũ extructione reparauit & Heliam Hadrianus uocari de prænomine suo pręcepit: et in fronte eius portę, qua Bethlehem egrediũ, sus sculptus in marmore, significãs Romanæ potestati subiacere Iudæos. Igitur usq; ad hoc tempus excidij, quo Iudæi iterũ deficiẽtes, a Romanis magnis rursum pręlijs subiugati sunt, ac pene deleti, Hierosolymis XV. episcoporũ successiones tradunt esse decursas: eo quod ualde ad breue tempus mortis celeritate prærepti sacerdotio, singuli quiq; perfuncti. Quos oẽs aiunt Hebræos antiquæ originis extitisse, & scientiam fideliter recepisse: & ideo incunctanter ab his qui poterant de fidei merito iudicare, sacerdotio quoq; uisos esse dignissimos: quippe cum oĩs tunc ecclesia, ex Hebræis fidelibus coaceruata, firmataq; uideretur: incipientibus ab apostolis, & perdurãtibus usq; ad illud tempus excidij. Igitur quia sub idem tẽpus assumi episcopos ex circũcisione cessatum est: necessarium uidetur, oẽs a primo usq; ad id tempus enumerare pariter sacerdotes. Primus itaq; Iacobus, q dñi frater est noĩatus: post hunc Simeon electus est: tertius Iustus: Zachæus quartus: deinde Tobias qntus: & Beniamin sextus: ac septimus Iohannes: tum Matthias, quem Philippus excepit: cui decimus Seneca subrogatus est: Iustus exinde: ac duodecimus Leui: post hunc Effrem: inde decimusquartus Ioseph, ac ultimus oĩm Iudas. Isti sunt fere omnes, qui Hiero

rosolymis episcopi ab apostolis ad illa usq; tempora, quę superius designauimus, plebi illi ex circumcisione præfuerunt. Tunc Hierosolymis primus ex gentibus cõstituitur episcopus Marcus, cessantibus his qui fuerant ex circumcisione. Ergo Hadrianus morbo intercutis aquæ, apud Baias moritur, maior sexagenario. Igitur sub Hadriano prædicto principe, Quadratus apostolorum discipulus, Publio Athenarum episcopo ob Christi martyriũ coronato, in locum eius constituitur: & ecclesiam grandi terrore dispersam, fide & industria sua congregat. Cumq; Hadrianus exegisset hyemẽ in Athenis inuisendo Eleusina, & omnis pene Græciæ sacris initiatus, dedisset occasionem his qui Christianos oderãt, absq; præcepto Imperatoris uexare credentes: porrexit ei librum pro nostra religione compositum, ualde utilem, plenum rationis & fidei, & apostolica doctrina dignum: in quo & antiquitatem suæ ætatis ostendens, ait plurimos a se esse uisos, qui sub deo uarijs in Iudæa pressi calamitatibus sanati fuerant, & q mortui erãt surrexerant. Aristides Atheniẽsis philosopus eloquẽtissimus & sub pristino habitu discipulus Christi, uolumen composuit nostri dogmatis rationem continens. Eo tẽpore quo & Quadratus Hadriano principi dedit, id est, Apologeticũ pro Christianis: quod usq; hodie perseuerans apud Philologos ingenij eius indicium est. Quibus diebus Granius Serenus legatus, uir adprime nobilis, literas ad Imperatorem misit: iniquum esse dicens, clamoribus uulgi, innocentium hominum sanguinem concedi: & sine ullo crimine nominis tantum et sectæ reos fieri. Quibus commotus Hadrianus, Minutio Fundano procõsuli Asię scribit, sine obiectu criminum Christianos non condemnandos: cuius epistolæ usq; ad nostram memoriam durat exemplum. Tunc enim Basilides heresiarches in Alexãdria commoratur: a quo gnostice secte nuncupatur. Quo tempore Agrippa cognomento Castoris, uir ualde doctus, ad uersum XXIIII. Basilidis hæretici uolumina, quæ in euangeliũ confecerat, fortissime disseruit: prodens eius uniuersa mysteria, et prophetas enumerãs, Barchaban & Barchon aliosq; qui nunquam extiterant, sed ad terrorem audientium, aliaq; etiam barbara nomina commentatus est, sectatoresq; suos ad morem Pythagoricum docuit quinquennio silere.

De gestis Antonij Pij, & de Iustino sui temporis doctore. Cap. XIII.

ANtonius cognomẽto Pius, decimustertius ab Augusto imperator creatus: cũ liberis suis Aurelio et Lucio XX. & nõ plenis tribus annis rẽpub. gubernauit. Iste ab Hadriano in filiũ adoptatus cuius gener fuerat, tãtę bonitatis in principatu, ut haud dubio sine exẽplo uixerit: quis cũ Numę cõtulerit ętas sua, cũ orbẽ terrę nullo bello p annos xxiij. authoritate sola rexit: adeo tremẽtib. eũ atq; amãtib. cũctis regibus nationibusq; et pp℞is, ut parẽtẽ seu patronũ magis q̃ dñm impatorẽue putarẽt, oẽsq; in morẽ cœlestiũ propitiũ optãtes, de cõtrouersijs inter se iudicẽ poscerẽt. Quin etiã Indi, Bactri, Hircani, legatos ad eũ misere, iustitia tãti impatoris cõpta. Adeo trãqlle et sctẽ i impio uixit, ut merito pius et pr̃

patrię

patriæ noĩatus sit. Huius aũt tpibus Valẽtinus hæresiarches, & Cerdo magister Marcionis Romã uenerunt, & hæretici ac sanctæ religionis inimici declarãtur. Veru Iustinus philosophus librum pro Christiana religione cõpositum Antonio tradidit, benignumq eum erga Christianos homines fecit. Antonius ad XII. ab urbe lapidem morbo correptus interijt.

De gestis Marci Antonini & fratris eius Aurelij Commodi, qui aliquamdiu simul regnauerunt. Cap. XIIII.

MArcus Antoninus Verus, XIIII. ab Augusto, regnũ cum Aurelio Commodo fratre suscepit, mansitq in eo annos XVIIII. Hi primi rempublicam æquo iure tutati sunt. Bellum deinde cõtra Parthos admirabili uirtute & felicitate gesserunt. Marcus Antoninus Verus ad id bellum profectus est. Vologesus enim rex Parthorum, graui eruptione Armeniam, Coppadociam Syriamque uastabat. Sed Antoninus per strenuissimos duces, magnis rebus gestis, Seleuciã Assyriæ urbem super Hidaspen fluuium sitam, cum CCCC. milibus hoĩm cepit, & cũ fratre de uictoria Parthica triumphauit: ac non multo post cum fratre in uehiculo sedens, casu morbi, quem apoplexin Græci uocant, suffocatus interijt. Eo defuncto, Marcus Antoninus solus reipublicæ præfuit. Sed in diebus Parthici belli persecutiones Christianorum, quarta iam post Neronem uice, in Assyria & in Gallia graues præcepto eius extiterũt, multiq sanctorum martyrio coronati sunt. Secuta est lues plurimis infusa prouincijs, totamq Italiam pestilentia tanta uastauit, ut passim uillæ, agri atq oppida sine cultore atq habitatore deserta, in ruinas syluasq concesserint. Exercitum uero Romanum cunctasq legiones per longinqua late hyberna dispositas, ita consumptas ferunt, ut Marcomannicũ bellum, quod continuo exortum est, non nisi nouo delectu militum, quem triennio iugiter apud Carnutium Marcus Antoninus habuit, gestum fuisse referatur. Hoc quidem bellum prouidentia dei administratum esse, cum plurimis argumẽtis constat, tum præcipue epistola grauissimi ac modestissimi Imperatoris declaratum est. Nam cum insurrexissent Gentes immanitate barbaræ, multitudine innumerabiles, hoc est, Marcomãni, Quadi, Vuandali, Sarmatæ, Sueui, atq omnis pene Germania, & in Quadorum usq fines progressus exercitus circumuentusq ab hostibus propter aquarum penuriam præsentium, sitis magis quam hostis periculum sustineret, ad inuocationem nominis CHRISTI, quam subito magna fidei constantia, quidam milites effusi in preces palam fecerunt, tanta uis pluuiæ effusa est, ut Romanos quidem largissime ac sine iniuria refecerit, Barbaros autem crebris fulminum ictibus perterritos, præsertim quum plurimi eorum occiderentur, in fugam coegerit. Quorum terga Romani usque ad internitionem cædentes, gloriosissimam uictoriam, & omnibus pene antiquorũ titulis prę ferendam, rudi paruoq militum numero, sed potentissimo CHRISTI auxilio reportarunt. Extare etiam nunc apud plerosq dicuntur literę Impe

ratoris Antonini, ubi inuocatione nominis Christi per milites Christianos & sitim illam depulsam, & collatam fatetur fuisse uictoriam. Idemque Antoninus Commodum filium suum assumpsit in regnum. Praeteriti etiam temporis per omnes prouincias tributa donauit, omniaque simul fiscalia negociorum calumniosa monumenta congesta in foro iussit incendi, seuerioresque leges nouis constitutionibus temperauit: postremo in Pannonia constitutus, repentino morbo diem obijt. Igitur annalium scriptores de eodem Imperatore ferunt, quod nisi ad illa tempora natus esset, profecto quasi uno lapsu ruissent omnia status Romani imperij, qui quasi defensor obiectus est publicis erumnis. Quippe ab armis quies nusquam erat, perque omnem Orientem, Illyricum, Italiam, Galliamque bella feruebant, terraemotus nō sine interitu ciuitatum, inundationes fluminum, lues crebrae, locustarū species agris infestae prorsus, ut prope nihil, q̄ summis angoribus atteri mortales solent, dici seu cogitari queat, quod non illo imperante saeuierit. Itaque a principio uitę tranquillissimus, adeo ut ab infantia uultum nec ex gaudio nec ex moerore mutauerit: philosophiae atque graecarum literarum studiosus. Hic permisit uiris clarioribus, ut conuiuia eodem cultu, quo ipse & ministris similibus, exhiberent. Hic cum aerario exhausto largitiones, quas militibus impenderet, non haberet, neque indicere prouincialibus aut senatui aliquid uellet, instrumentum regij cultus facta in foro Traiani sectione distraxit. Vasa aurea, pocula crystallina & murrina, uxoriam ac suam sericam & auream uestem, multa ornamenta gemmarum uendidit, ac per duos continuo menses uenditio habita est. Post uictoriam tamen emptoribus pretia restituit, qui reddere comparata uoluerunt: molestus nulli fuit, qui maluit semel empta retinere. Qui tamen errore deceptus, multa suae honestatis bona foedauit, dum quartam post Neronem in Christianos persecutionem suo mouit edicto: unde libet sub breuitate perstringere, qui eo imperante in nostro maxime floruerunt dogmate, uel ex notioribus martyrio coronati sunt.

De Polycarpo Iohannis apostoli discipulo, & Smirnae episcopo. Cap. XV.

IGitur Polycarpus Iohannis Apostoli discipulus, & ab eo Smirnę episcopus ordinatus, totius Asiae princeps fuit: quippe qui nonnullos apostolorum, & eorum qui dominum uiderant, magistros habuerit & uiderit. Hic propter quasdam super die Paschae quaestiones, sub Imperatore Antonino Pio ecclesiam in urbe regente, a Neceto Romam uenit, ubi plurimos credentium Marcionis & Valentini persuasione deceptos, reduxit ad fidē. Cumque ei obuius fuisset Marcion, & diceret: Agnosce nos, respondit: Agnosco primogenitum diaboli. Postea uero regnante Marco Antonino, & Lucio Aurelio Commodo, quarta post Neronem persecutione, Smirnę sedente proconsule & uniuerso populo in amphitheatro aduersum eum personante, quod ipse esset quasi Christianorum pater, & illius sectae

maximus doctor, deorūq; subuersor. Ille autem per gloriosam confessionem igni traditus est. Cumq; flamma ingens reluxisset, & in modū cameræ curuata specie, quasi ueli nauis uento sinuati supra corpus martyris stetisset, uidentes scelerum ministri igni corpus non posse consumi, iusserunt propius accedere confectorem, & corpus cui ignis cesserat mucrone transfodere.

De Iustino philosopho, quantū pro defendendo Christianismo laborarit, & quàm insignia monumenta reliquerit. Cap. XVI.

IVstinus philosophus, habitu quoque philosophorum incedens, de Neapoli urbe Palestinæ, patre Prisco Bacchio, pro religione Christi plurimum laborauit: intantum ut Antonino quoque Pio & filijs eius, & senatui librum contra Gentes scriptum daret, ignominiamq; crucis non erubesceret: & alium librum successoribus eiusdem Antonini, Marco Antonino Vero, & Lucio Aurelio Commodo. Extat eius & aliud uolumen contra Gentes, ubi de dæmonum quoque natura disputat: & quartus aduersum Gentes, cui titulum prænotauit, Psaltes, & alius de monarchia dei, & alius liber quem prænotauit, Psaltem, & alius de anima, & dialogus contra Iudæos, quem habuit cōtra Triphonem principem Iudæorum. Sed & contra Marcionem insignia uolumina, quorum Irenæus quoq; in quinto aduersus hæreses libro meminit. Et alius liber cōtra omnes hæreses, cuius facit mentionem in Apologetico, quem dedit Antonino Pio. Hic cum in urbe Roma haberetur, & Crescentem Cynicum, qui multum aduersum Christianos blasphemabat, redargueret gulosum & mortis timidum, ac philosophiæ præuaricatorem, luxuriæq; & libidinis sectatorem: ad extremum studio eius & insidijs accusatus, quod Christianus esset, pro Christo sanguinem fudit.

Egesippus Ecclesiasticæ historiæ scriptor, qua ætate floruerit. Cap. XVII.

EGesippus uicinus apostolorum temporibus, & omnes a passione domini usq; ad suam ętatem ecclesiasticorum actuum historias texens, multaq; ad utilitatem legentium pertinentia, hinc inde congregans, quinq; libros composuit sermone simplici: ut quorum uitam sectabatur, dicēdo quoq; exprimeret. Asserit se uenisse sub Aniceto Romam, qui decimus post Petrum episcopus fuit, & perseuerasse usq; ad Eleutherium eiusdem urbis episcopum, quia Neceti quondā discipulus fuerat. Præterea aduersum idola disputans, quo primum errore cōcreuissent, subtexuit historiam: ex qua ostendit, qua floruerit ætate. Ait enim: Tumulos mortuis templaq; fecerunt, sicut usq; hodie uidemus: e quibus est Antinous seruus Hadriani Cæsaris, cuius & gymnasticus agon exercetur in Antino ciuitate, quā ex nomine illius cōdidit, & prophetas statuit in eius templo. Antinoum autem in delicijs habuisse Hadrianus Cæsar scribitur. Melito Asianus Sardiensis episcopus, librum Imperatori Marco Antonino Vero pro Christiano dogmate dedit. Scripsit

quoq;

quoq; & alia, de quibus ista sunt quæ subijciemus. De Pascha libri duo, de uita prophetarũ liber unus, de die dominica liber unus, de fide liber unus, de plasto liber unus, de sensibus liber unus, de anima & corpore liber unus, de baptismate liber unus, de ueritate liber unus, de generatione Christi liber I. de prophetia sua liber unus, de amore donorum, de philoxenia liber unus, & alius liber q clauis inscribit. De diabolo liber unus, de Apocalypsi Iohãnis liber unus, Exceptorum testimoniorum æglogarum libri sex. Huius elegans & declamatoriũ ingenium Tertullianus in septem libris quos scripsit aduersum ecclesiam pro Montano cauillatur, dicens eum a plerisque nostrorum prophetam putari. Theophilus sextus Antiochenę ecclesię episcopus, sub Imperatore Marco Antonino Vero, librum contra Marcionẽ composuit, qui usq; hodie extat. Feruntur eius & ad Auctolicum quatuor uolumina, & contra hæresim Hermogenis liber unus, & alij breues elegantesq; tractatus, ad ædificationem ecclesię pertinẽtes. Legi sub nomine eius euangelium, & in Prouerbia Salomonis commentarios, qui mihi cum superiorum uoluminum elegantia non uidentur congruere.

De Apollinari Hieropolis, & Dionysio Corinthi episcopis. Cap. XVIII.

APollinaris Asiæ Hieropolitanus episcopus, sub Imperat. Marco Antonino Vero floruit, cui insigne uolumen pro fide Christianorum dedit. Extant eius & alij quinq; aduersum gentes libri, & de ueritate duo, & aduersum Cataphrygas, tunc primum cum Prisca & Maximilla insanis uatibus incipiente Montano. Dionysius Corinthiorum ecclesiæ episcopus, tantæ eloquentiæ & industriæ fuit, ut non solum suæ ciuitatis & prouincię populos, sed & aliarum prouinciarũ & urbium epistolis erudiret. E quibus est una ad Lacedæmones, alia ad Athenienses, tertia ad Nicomedienses, quarta ad Erethenses, & ad ecclesiã Amastrinam, & ad reliquas Ponti ecclesias, sexta ad Gnosianos & ad Philetum eiusdem urbis episcopum, septima ad Romanos, una quam scripsit ad Soterem episcopum eorum, octaua ad Brisophorã sanctã fœminam. Claruit sub Imperatore Marco Antonino Vero, & Lucio Aurelio Commodo. Pinitus Cretensis Gnosiæ urbis episcopus scripsit ad Dionysiũ episcopum Corinthiorum ualde elegantem epistolam, in qua docet non semper lacte populos nutriendos, ne quasi paruuli ab ultimo occupentur die: sed et solido uesci debere cibo, ut in spiritalem proficiant senectutem. Et hic sub Marco Antonino & Lucio Commodo floruit.

De Tatiano Encratitarum hæresiarcha. Cap. XIX.

TAtianus q primũ Oratoriã docẽs, nõ paruã sibi ex arte rhetorica gloriã cõparauit, Iustini martyris sectator fuit, florẽs in ecclesia, q̃diu ab eius latere nõ discessit. Postea uero inflatus eloquẽtię tumore nouã cõdidit hęresim, q̃ Encratitarũ dicitur, quã postea Seuerus auxit, a q̃ eiusdẽ partis hęretici Seueriani usq; hodie appellanť. Porro Tatianus infinita scripsit uolumina, e qbus unus cõtra gẽtes florẽtissimus

extat

extat liber, qui inter omnia opera eius fertur insignis. Et hic sub Imperatore Marco Antonino Vero, & Lucio Aurelio Commodo floruit.

Catalogus quorundam orthodoxorum, qui contra Marcionistarum hæresim libros ædiderunt. Cap. XX.

PHilippus episcopus Cretensis idem urbis Gnostinę, cuius Dionysius in epistola sua meminit, quã scripsit ad eiusdẽ ciuitatis ecclesiã, prçclarę aduersum Marcionẽ ædidit librũ, qui tẽpibus Marci Antonini Veri, & Lucij Aurelij Cõmodi claruit. Musanus nõ ignobilis inter eos, qui de ecclesiastico dogmate scripserunt, sub Imperatore Marco Antonino Vero confecit librũ ad quosdã fratres, q de ecclesia ad Encratitarum hęresim declinauerãt. Modestus & ipse, qui sub Imperatore Marco Anto. Vero, & Lucio Aurelio eodẽ modo aduersum Marcionem scripsit librum, qui usq; hodie pseuerat. Ferunẽ sub nomine eius & alia multa, sed ab eruditis quasi repudiantur. Tardesanes in Mesopotamia clarus habitus est. Qui primum Valentini sectator, deinde confutator, nouã hæresim condidit. Ardens eius ingenium, in Syrorę lingua disertissimus & uehemẽs dialecticus fuit. Scripsit infinita aduersus oẽs pene hęreticos, qui ætate eius pullulauerant. In quibus clarissimus ille & fortissimus liber est, quem Marco Antonino de fato ædidit, & multa alia sub persecutiõe uolumina, quę sectatores eius de Syriaca lingua uerterunt in Græcam. Si autem tanta uis & fulgor est in interpretatione, quantum putamus in sermone proprio?

Cataphrygarum hæresis quo tempore exorta sit. Cap. XXI.

IGitur sub præfato principe plurimi in Gallia gloriose ob nomen Christi interfecti, quorum usq; in præsentem diem condita libris certamina perseuerant. Qua tempestate etiam pseudoprophetia, quę Cataphrygarum hæresis nominatur, accepit exordium, authore Montano & Priscilla insanis uatibus. Quibus etiam diebus Lucius Britannię rex missa ad Eleutherium Romæ episcopum epistola, ut Christianus efficeretur impetrat. Eo itaq; tempore Fronto orator insignis habebatur, qui Marcum Antoninũ prædictum principem latinis literis erudiuit.

De Commodi Imperatoris incommodis gestis, & de his qui sub eo floruerunt doctoribus. Cap. XXII.

LVcius Antoninus Commodus XV. ab Augusto, patri successit in regnum, mansitq; in eo annos XIII. aduersus Germanos bellũ feliciter gessit. Cæterum per omnia luxuriæ & obscenitatis dedecore deprauatus, gladiatorijs quoq; armis sæpissime depugnauit, & in amphitheatro feris sese frequenter obiecit. Interfecit etiam q̃plurimos senatores, maxime q̃s animaduertit nobilitate industriaq; excellere. Flagitia regis, pœna urbis insequitur. Nam fulmine Capitoliũ ictũ ex quo facta inflammatio, bibliothecã illam maiorę cura studioq; compositam, ędesq; alias iuxta sitas rapaci turbine cõcremauit. Deinde aliud incẽdiũ postea Romę exortũ, ędẽ uestę ac palatiũ plurimã q; urbis partẽ solo coęquit

Commodus

Commodus cunctis incómodus in domo Vestiliani strangulatus interisse fertur: hostis generis humani etiam uiuus iudicatur. Hic qualis futurus esset in ipso primordio ostendit. Nam cum in supremis moneretur a parente, attritos iam Barbaros ne permitteret uires recipere: responderat ab incolumi q̄uis paulatim negotia perfici posse, a mortuo nihil. Inter cætera Commodus imperator, Colossi capite sublato, suæ imaginis caput ei iussit imponi. Qui tamen persecutionem in Christianos exerceri nō censuit. Sub quo pax ecclesijs per omnem terram propagatur: sermo domini ex omni genere hominum ad agnitionem ac pietatem dei summi animas congregabat. Denicq; & in urbe Roma multos ex illis illustribus & prędiuitibus uiris, cū liberis & coniugibus ac propinquis, atq; omni pariter familia sociauit ad fidem. Sed hoc non æquis oculis ille antiquus salutis humanæ hostis aspexit. Continuo denicq; aggreditur uarijs nostros machinis impugnare, unde plures excitauit hæreticos. Sub quo etiam principe Victor XIIII. Romanæ urbis episcopus, super quæstione Paschæ alia quædam scribens opuscula, rexit ecclesiam annos decem. Irenæus Photini discipulus, qui Lugdunensem regebat ecclesiam in Gallia, a martyribus eiusdem loci ob quasdam ecclesiæ quæstiones legatus Romam, honorificas super nomine suo ad Eleutheriū episcopū perfert literas. Postea iam Photino prope nonagenario, ob Christi nomen martyrio coronato, in locum eius substituitur. Constat autē Polycarpi (cuius supra mentionem fecimus, sacerdotis & martyris) hunc fuisse discipulum. Scribit quincq; aduersum hæreses libros, & cōtra gentes uolumen breue, & de disciplina aliud, & ad Marcionem fratrem de apostolica prædicatione, & librum uariorum tractatuum, & ad Blastum de schismate, & ad Florinum de monarchia, siue quod deus non sit conditor malorum, & de octaua egregium, in cuius fine significans se apostolicorū temporum uicinum fuisse, subscribit: Adiuro te qui transscribis istum librū per dominum nostrum Iesum Christum, & per gloriosum eius aduētum, quo iudicaturus est uiuos & mortuos, ut cōferas postq̄ transscripseris, & emēdes illum ad exemplar unde scripsisti, diligentissime. Hanc quocq; obtestationem similiter transferas ut inuenisti in exemplario. Feruntur eius ad Romanum Victorem episcopum de quæstione Paschæ epistolæ, in quibus commonet eum non facile debere unitatem collegæ scindere. Siquidem Victor multos Asiæ & Orientis episcopos, qui XIIII. luna cum Iudæis Pascha celebrant, damnandos crediderat. Qua sententia multas ecclesias, quæ a se desciuerant, ad cōcordiam pacis reuocauit. Floruit maxime sub Commodo principe, qui Marco Antonino Vero in imperio successit.

De Heluio Pertinace, & Iuliano eius interfectore. Cap. XXIIII.

IGitur post Commodum a Senatu creatus est senex Heluius Pertinax, decimus sextus ab Augusto, quinto mense q̄ regnare cœperat, Iuliani iurisperiti scelere in palatio occisus est. Fuit ēm doctor literarū, quę a grāmaticis traduntur, blandus magis q̄ beneficus. Vnde cum græco noīe

Chrestologon

Chrestologon appellauere. Nunq̃ iniuria accepta ad ulciscendum ductus. Amabat simplicitatem communem. Huic mortuo diuini nomen decretum est. Ob cuius laudem ingeminantes ad uocis usq; defectum plausibus accla mauerunt. Pertinace imperante securi uiximus, neminem timuimus, patre pio, patresenatus, patreomnium bonorum. Eo imperante senatu obsecran te, ut uxorem suam Augustam & filium Cæsarem appellaret, contradixit, sufficere testatur, quod ipse regnaret inuitus. Iulianus, interfecto Pertinace, inuasit imperium, sed mox a Seuero, apud Pontem Maluium bello ciuili uictus & interfectus est, mense VII. postq̃ cœperat imperare: ita inter Per tinacem & Iulianum unus annus absumptus est. Idem Iulianus uir nobilis, iuris peritissimus: factiosus & præceps, auidusq; regni.

De Seueri uirtute & gestis. Et quod illo imperante honores non sunt uendi ti. Cap. XXIIII.

SEuerus genere Afer, Tripolitanus ab oppido Lepti, qui se ex nomi ne imperatoris, quem occisum ultus fuerat, Pertinacem appellari uo luit, XVII. ab Augusto: destitutum adeptus imperium, XVIII. an nis tenuit. Hic natura saeuus, multis semper bellis lacessitus: fortissime quidem Rempublicam, sed laboriosissime rexit. Pescennium Nigrum, qui in Aegypto ex Syria ad tyrãnidem spirauerat: apud Cizicũ uicit et interfe cit Iudæos & Samaritas rebellare conãtes, ferro uel cõpescuit uel coercuit: Parthos, Arabas, Adiabenosq; superauit. Quinta post Neronẽ persecutio ne, Christianos excruciauit: plurimiq; sanctorum per diuersas prouincias martyrio coronati sunt. Hanc prophanam in Christianos & ecclesiam dei præsumptionem Seueri, cœlestis ultio e uestigio acta subsequitur. Nam cõ tinuo rapitur, uel potius retrahitur, in Galliam Seuerus e Syria, ad tertium ciuile bellum. Vnum iam enim Romæ aduersus Iulianum, aliud in Syria contra Pescennium gesserat, tertium Clodius Albinus Iuliani in occidendo Pertinacem socius, qui se in Gallia Cæsarem fecerat, suscitabat. Quo bello multum utrinq; Romani sanguinis fusum est: Albinus tamen apud Lu gdunum oppressus & interfectus est. Seuerus uictor in Britannias defectu pene omnium sociorum trahitur: ubi magnis, grauibusq; prælijs sæpe ge stis, receptam partem insulæ, a cæteris indomitis gentibus uallo distinguen dam putauit. Itaq; magnum, firmissimumq; uallum crebris insuper turri bus cõmunitum, per C.XXX. & duo M. passuum a mari ad mare redu xit: ibiq; apud Eboracũ oppidum morbo obijt. Ferunt de eo annalium scri ptores, q̃ esset oĩm, qui ante eum fuerũt acerrimus ingenio, ac oĩa, quę intẽ disset, in finẽ perurgens, beneuolẽtia quo inclinasset mirabili ac perpetua, ad quærendũ diligens, ad largiendũ liberalis: in amicos, inimicosq; pariter ue hemens. Hic nulli in dominatu suo permisit honores uenundari. Latinis lite ris sufficiẽter instructus, Græci sermonis eruditus, Punica eloquẽtia prom ptior. Reliq̃t II. filios, Bassianũ et Gethã, q̃rꝫ Getha hostis publicus iudica tus, interijt. Bassianus Antoninus cognomine, assumpto regno potitus est.

De Aurelio Antonino,& eius actibus. Cap. XXV.

AVrelius Antoninus Baſſianus,idemque Caracalla,XVIII.ab Auguſto principatum adeptus eſt,manſitq; in eo annis non plenis VII. Vixit patre aſperior. Omnibus autem hominibus libidine intemperantior, qui etiam nouercam ſuam Iuliam uxorem duxerat. Hic fratrem ſuum Getham peremit,ob quam cauſam furore pœnas dedit dirarum inſectatione,quæ non immerito ultrices uocantur,a quo poſt furorem conualuit. Corpore Alexandri Macedonis conſpecto, Magnum Alexandrum ſe iuſſit appellari: aſſentantium fallacijs eo perductus, uti truci fronte & ad leuum humerum cōuerſa ceruice, quod more Alexandri notauerat, incederet. Qui Caracalla dictus eſt a ueſte talari, qua indui plebem iuſſerat,ad ſe ſalutandum accedentem.Contra Parthos bellum moliens,inter Ediſſam & Charras,ab hoſtibus circumuentus,occiſus eſt.

De Ophilo Macrino principe. Cap. XXVI.

POſt hunc Baſſianum XIX. ab Auguſto Ophilus Macrinus, qui præfectus prætorij erat,cum filio Dia Dumeno inuaſit imperium. Sed emenſo anno continuo apud Archelaidem militari tumultu occiſus eſt. Imperātibus Seuero & filio eius Antonino,quintam poſt Neronem in Chriſtianos perſecutionem fieri decernentibus, quinam illuſtres in noſtro floruerint dogmate, uel martyrij palmam ſint aſſecuti,quorum memoriam reperire licuit,breuiter adnotare curabo.

De doctoribus,qui ſub prædictis principibus floruerunt. Cap. XXVII.

PAnthenus Stoicæ ſectæ philoſophus, iuxta quandā ueterem in Alexandria conſuetudinem, ubi a Marco euangeliſta ſemper eccleſiaſtici fuere doctores,tantæ prudentię & eruditionis in ſcripturis quam in ſeculi literatura fuit: ut in Indiam quoq; rogatus ab illius gentis populo, legatus a Demetrio Alexādrino epiſcopo mitteretur. Vbi reperit Bartholomęum de duodecim apoſtolis aduentum Chriſti iuxta Matthæi Euangelium prædicaſſe,quod Hebraicis literis ſcriptum reuertens Alexandriam ſecum attulit. Huius multi quidem in ſancta ſcriptura extant cōmentarij. Sed multo magis uiua uoce eccleſijs profuit, docuitque ſub Seuero principe & Antonino cognomēto Caracalla. Rhodo genere Aſianus a Tatiano, de quo ſupra diximus, Romæ in ſcripturis eruditus,edidit plurima præcipueq; aduerſum Marcionem opuſcula tria,in quibus refert quomodo ipſi quoq; Marcionitæ diſcrepent,& Appellenis ſenem hęreticum a ſe quondam fuiſſe inuētum,& cum eo congreſſus,multa eum mala docuiſſe, cōuicit. Demum illum interrogauit de deo quid ſentiret,qui dn̄m quem coleret,ignorare ſe dixit. Meminit in eodem libro,quem ſcripſit ad Cœleſtionem, Tatiani ſe Romæ fuiſſe auditorem. Sed & in Hexameron elegantes tractatus cōpoſuit, & aduerſus Cataphrygas inſigne opus,temporibuſq; Cōmodi & Seueri floruit. Clemens Alexandrinæ eccleſiæ presbyter, Pantheni (de quo ſupra retulimus) auditor, poſt eius mortem Alexandrię eccleſiaſticam

siasticam scholam tenuit & magister fuit. Feruntur eius insignia uolumina, plenaq; eruditionis & eloquentiæ tam de scripturis diuinis, quam de secularis literaturæ instrumento. E quibus illa sunt, libri VII. aduersum gentes, liber I. pædagogi, libri III. de Pascha, liber I. de ieiunij disceptatione, & alius liber, qui inscribitur: Quinam ille diues sit, qui saluetur. De obtrectatione liber I. de canonibus ecclesiasticis, & aduersus eos, qui Iudæorum sequuntur errorem, liber I. quem proprie Alexandro Hierosolymorum episcopo scripsit. Meminit autem in Stromatibus suis uoluminis Tatiani aduersum gentes, de quo supra diximus, & Cassiani cuiusdã chronographiæ. Quod opusculũ inuenire non potui. Nec non de Iudæis Aristobolum quẽdam et Demetrium, et Eupolemum scriptores, aduersum gentes refert: qui in similitudine Iosephi, Mosi & Iudaicæ gentis asserunt. Extat & Alexandri Hierosolymorum episcopi, qui cum Narcisso postea rexit ecclesiam, epistola super ordinatione Asclepiadis confessoris ad Antiochenses, congratulans eis: In qua ponit insinuans, hæc uobis domini fratres scripta transmisi per Clementẽ beatum presbyterum, uirũ illustrem & probatũ, quem uos quoq; scitis, & nunc plenius cognoscitis. Qui cum uenisset iuxta prudentiam et uisitationem domini, confirmauit & auxit domini ecclesiã. Constat Adamantium eius fuisse discipulum. Floruit autẽ Seueri & Antonini filij eius temporibus. Militiades, cuius Rhodo in opere suo, q̃d aduersum Mõtanum, Priscam & Maximillam composuit, meminit: Scripsit contra eosdem uolumen præcipuum, & aduersum gentes, Iudæosq; libros alios, & principibus eiusdem temporis Apologeticum dedit. Apollonius uir disertissimus scripsit aduersum Montanum & Priscam, Maximillamq; insigne & longum uolumen: in quo asserit, Montanum & insanas eius uates perisse suspendio, & multa alia, in quibus de Prisca & Maximilla refert, si negant eas accepisse munera: confiteantur nõ esse prophetas. Si accipiant, & mille hoc testibus approbabo. Sed ex alijs fructibus probãtur prophetę nõ esse. Dic mihi: crinem fucat prophetes? stibio oculos linit prophetes? uestibus ornatur et gemmis propheta? tabula ludit & tesseris propheta? Respondeant utrum hæc fieri liceat, an non. Meum est probare, quia fecerunt. Dicit in eodem libro XL. esse annum usq; ad tempus, quo & ipse scribit librum, ex quo hæresis Cataphrygarum habuerit exordium. Tertullianus VI. uoluminibus aduersum ecclesiam æditis, quæ scripsit de extasi, VIII. aduersum Apollonium elaborauit, in quo omnia quæ ille arguit, conatur defendere. Floruit autem Apollonius Cõmodo, Seueroq; principibus. Serapion XI. Commodi Imperatoris anno Antiochiæ episcopus ordinatus est. Scripsit epistolam ad Caristium & Pontium, de hæresi Montani, & hæc addidit: Vt autem sciatis falsi huius dogmatis, id est, nouæ prophetię, ab omni mundo insaniam reprobari: misi uobis Apollinaris beatissimi, qui fuit in Hierapoli Asiæ episcopus literas. Ad Domnum quoq;, qui persecutionis tempore ad Iudæos declinauerat, uolumen composuit, & alium quoq; de Euãge-

lio, quod sub nomine Petri fertur, librum ad Rosensem Ciliciæ ecclesiam, quæ in hæresim eius lectione declinauerat. Legũtur & sparsim breues eius epistolæ, authoris uitæ & uitæ congruentes. Apollonius Romanæ urbis senator sub Commodo principe, a seruo proditus, quod Christianus esset, iubente imperatore, ut rationem suæ fidei proderet, insigne uolumen composuit. Quod cum in senatu legit, & nihilominus sententia senatus capite truncatur, uetere apud eos obtinente lege absq; ratione non dimitti Christianos, qui semel ad eorũ iudiciũ protracti essent, Theophilus Cæsareæ Palęstinę, quę olim turris Stratonis uocabatur, episcopus: sub Seuero principe aduersum eos, qui XIIII. luna cum Iudæis Pascha celebrabant, cum cæteris episcopis synodicã et ualde utilem cõposuit epistolam. Bachilius Corinthi episcopus, sub eodẽ Seuero principe clarus habitus est, & de Pascha, & oĩm, qui in Asia erant, episcoporũ persona elegantem librum scripsit. Polycrates Ephesiorũ episcopus, cum cęteris episcopis Asię, qui iuxta quandã ueterẽ cõsuetudinem XIIII. luna cum Iudęis Pascha celebrabãt: scripsit aduersum Victorẽ episcopũ Romanũ epistolã synodicã, in qua docet se apostoli Iohannis & ueterũ authoritatẽ sequi, de qua hæc pauca excerpsimus. Nos igitur inuiolabilẽ celebramus diem, neq; addẽtes neq; diminuẽtes. Etenim in Asia elemẽtã maxima dormierũt, quæ resurgent in die dñi, quãdo uenturus est de cœlis in maiestate sua, & suscitaturus oẽs sanctos: Philippũ loquor de XII. apostolis, qui dormiuit Hierapoli, & duas filias eius, quæ uirgines senuerunt, et aliam filiã eius, quæ spiritu sancto plena in Ephesio occubuit, sed & Iohãnes, qui super pectus dñi recubuit, & pontifex eius fuit, aureã laminam in frõte portans, martyr & doctor in Ephesio dormiuit, et Polycarpus episcopus ecclesiasticum sequens canonẽ. Ego quoq; oĩm minimus Polycrates, secũdum doctrinam propinquorũ quos secutus sum: VII. nanq; ex parentibus meis per ordinẽ fuerunt episcopi, & ego VIII. semper Pascha celebraui, quando populus Iudæorũ azyma faciebat. Itaq; fratres L X V. annos ætatis meæ habens in domino, & a multis de toto orbe fratribus eruditus per gratiam omnis scripturæ: non formidabo eos, qui nobis minãtur. Dixerunt enim maiores mei, obedire magis oportet deo quam hominibus. Hæc propterea posui: ut ingenium & authoritatem uiri ex paruo opusculo demonstrarẽ. Floruit Seueri principis tẽporibus. Eadem tempestate qua Narcissus Hierosolymis extiterat: Hiraclitus sub Cõmodi, Seueriq; imperio, in Apostolum cõmentarios plurimos cõposuit. Maximus sub ĳsdem principibus famosissimam quæstionẽ insigni uolumine uẽtilauit: unde malum, & quod materia facta sit a deo. Candidus, regnantibus supradictis, in Hexameron pulcherrimos tractatus ædidit. Apio sub Seuero principe, similiter in Hexameron tractatus fecit. Sixtus sub imperatore Seuero librũ de resurrectione scripsit. Arabianus sub eodem principe ædidit quædam opuscula, ad Christianum dogma pertinentia. Iudas de septuaginta apud Danielem hebdomadibus plenissime disputauit, & superiorum seriem temporum

porum usque ad X. Seueri principis annum perduxit. In quo erroris sui arguitur: q̃d aduentum Antichristi circa sua tempora futurum esse prædixerit. Sed hoc ideo, quia magnitudo persecutionum præsentem mũdi minabatur occasum. Tertullianus presbyter tum demũ primus post Victorẽ et Apollinium Latinorum ponitur prouinciæ Aphricæ ciuitatis Carthaginensis, patre centurione procõsulari. Hic acris et uehementis ingenij, sub Seuero principe et Antonino Caracalla maxime floruit, multaq; scripsit uolumina, quæ quia nota sunt plurimis, prætermittimus. Refert de eo Hieronymus in hũc modum: Vidi ego quendã Paulum Cõcordiæ (quod est oppidum Italiæ) senem, qui se beati Cypriani iam grãdis ętatis notarium fuisse dicebat, cum ipse admodum esset adolescens. Qui cum Romam uenisset, dicere, referreque solitum, nunq̃ Cyprianum absq; Tertulliani lectione unam præterisse diem: ac q; sibi crebro diceret: Da magistrum, Tertullianũ, uidelicet, significans. Hic usq; ad mediã ætatem presbyter in ecclesia fuit, inuidia postea ac contumelijs clericorum Romanæ ecclesiæ, ad Montani dogma lapsus, in multis libris nouæ prophetiæ meminit. Specialiter autẽ aduersum ecclesiã texuit uolumina, de persecutione, de pudicitia, de ieiunijs, de monogamia; extasi libros VI. & VII. quem aduersum Apollonium cõposuit. Ferturq; uixisse usq; ad decrepitam ætatem, & multa, quæ nõ extant, opuscula condidisse. Adamantius X. Seueri Pertinacis anno, aduersum Christianos persecutione cõmota, Leonide patre Christi martyrio coronato, cum VI. fratribus & matre uidua pauper relinquitur: annos natus circiter X. & VII. Rem autẽ familiarem ob cõfessionem Christi fiscus occupauerat. Hic Alexandriæ dispersæ ecclesiæ, XVII. ætatis suæ anno opus aggressus, Demetrio eiusdem urbis episcopo, in locum Clemẽtis presbyter cõfirmatus, per multos annos floruit. Qua tempestate Perpetua & Felicitas, pro Christo passæ sunt, Nonis Martijs apud Carthaginem Aphricæ, in castris bestijs deputatæ. Alexander quoq; ob cõfessionem dominici nominis clarus extitit. Per hęc tempora Narcissus Hierosolymorum episcopus, insignis ac famosissimus extitit: de quo supra fecimus mentionem. Nos uero unum eius memorabimus, ex quo cæteris quæ de eo narrantur, merito fides possit adhiberi. Accidit aliquando in die solenni uigiliarum Paschæ, oleum deesse luminaribus. Cumq; id per ministros innotuisset, mœror plebi maximus fuit, sed Narcissus fide fidens, ministris imperat haurire aquam, sibiq; deferri. Cumque detulissent, orauit & benedixit aquam, & infundi luminaribus præcepit. Tum repente miro & seculis inaudito genere uirtutis; natura aquæ in olei pinguedinem uersa, splendorem etiam solito reddidit clariorem. Ad fidem autẽ rei a plurimis religiosorum fratrum ex eodem oleo, quod uersum de aqua fuerat reseruatum, est, ita ut per multa tẽpora huius miraculi perseueraret indiciũ. Animi uero uirtus quanta in eo fuerit, alio nihilominus uno ex eius gestis opere declarabitur. Is nanq; cum inter cætera uirtutum suarum bona esset ualde constantis animi, & iusti rectiq; indeclinabiliter tenax: qui-

dam homunculi nequam male sibi cōscij, metuentes ne criminum suorum, si arguerentur, nō possent effugere uindictam: præueniunt factionibus et circumuenire parant eum, cuius iudicium uerebātur. Concinnant igitur aduersum eum infame satis & noxium crimen. Conueniunt aditores, testes ex semetipsis producunt, qui sub sacramento iuramenti, quę obijciebantur cōfirmarent. Quorum unus testis ita si non igni cōsumeretur, uera se dicere testabatur: Alius, ita ne regio morbo corrumperetur. Tertius, ita ne luminibus orbaretur, & q̃uis ne iuramētis quidem istis quisq̃ fidelium & deum timētium crederet, eo q̃d uita Narcissi & institutio ac pudicitia ab omnibus nosceretur: ipse tamen eorū, quę mota sunt, indigna ac molestiam nō ferens, simul & secretā ac philosophicam uitam semper habere desiderās, subterfugit ecclesiæ multitudinē, & in desertis locis atq; agellis secretioribus delitescit annis q̃ plurimis, at nō ille magnus diuinæ prouidētię oculis quiescit in longum, sed in impios ultionē per ea ipsa, quæ sibi in periurijs statuerant, maledicta molitur. Primus nanq; ille testis, parua ignis scintilla noctis tempore domo sua succensa, eum omni genere, omniq; familia flammis ultricibus cōflagratur: alius repente ab imis pedibus usq; ad summū capitis uerticem morbo regio, q̃d fuerat imprecatus, repletur atq; consumitur. Tertius autem priorū exitum uidens et oculum diuinum nō se latuisse perspiciens, prorumpit in medium, et audiētibus cunctis sera poenitentia, uniuersum cōcinnati sceleris ordinē pandit. Tantis autē lachrymis immanis cōmissi facinora deflet, & in tñ die, noctuq; perdurat in fletibus, usquequo luminibus orbaretur. Hi igitur quidē figmenti sui, huiuscemodi poenas dederūt. Igitur Narcissus solitariā ac philosophicam ducens uitam, quousq; tres successiones episcoporū suo rogarētur in loco. Narcissus uero cum ita desertum petisset ac locis semet secretioribus abdidisset, ut ubinam degeret nullus agnosceret: necessarium uisum est episcopis, ut alium pro ipso ordinarēt, cui nomen erat Dius. Qui cum paruo tempore præfuisset ecclesiæ, succedit Germanus, & Germano Nigordius, cum ecce subito uelut rediuiuus, coeloq; redditus ex improuiso apparuit Narcissus: & rursus a fratribus ad præsidendū rogatur ecclesiæ. Multo enim uehementius erga eum amor omniū fuerat incitatus, uel pro eo quod criminosis innocens cessit, uel quod secretā & philosophicā uitam dilexit: & quod in eo cōpleuit dominus dicens: Mihi uindictam, ego retribuam. Hæc ideo de Narcisso retulimus: quia in quibusdam chronicis, quartus ab eo Hierosolymis alius Narcissus episcopus asseritur, ab ijs nimirum, qui eius reuersionem tribus interpositis, ad pristinam sedem minime perpendunt. Nunc autem, quia multorum sub prædictis principibus fecimus mentionem doctorum, & de eorundem actuum gestis, stomacho lassescente, calamoq; deficente, hic finem secundo imponimus libro.

TOMI II. LIBRI II. FINIS.

FRE-

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM Tomi Secundi, Liber III.

De flagitijs atq; sceleribus pessimi principis M. Aurelij Antonini. Cap. I.

IGITVR HAC TEMPESTATE persecutionum quanti qualesue ecclesiarum extiterint doctores ac robusti pro fide nostra propugnatores, ex parte adnotare curaui: ut miram dei dispensationem cernentes, illius omnipotentiam & circa genus humanum eiusdem clementiam propensius laudare ac gratias agere, pro ut ipse donauerit, satagamus. Quoniam mirabiliter ecclesiam suo redemptam sanguine dilatare dignatus est, dum totus aduersus eam assurgeret mundus. Ab externis terrores, & mortes a nostris: diuersaque schismatum dogmata superbus hostis antiquus non cessabat inferre: dolens dum humanam salutem, suiq; expoliationem & eiectionem cerneret. Sed ut magis undique premebatur a perfidis, & ab schismaticis uiris diabolica fraude deceptis, eo amplius nobiliter propagabatur & crescendo confortabatur in plurimis Christi ecclesia. Nunc autem tertium inchoantes librum ad cœptum redeamus opus. Marcus Aurelius Antoninus, XX. ab Augusto imperium adeptus tenuit annis IIII. Hic sacerdos Heliogabali templi, nullam sui nisi stuprorum flagitia, totiusque obscenitatis infamen satis memoriam reliquit. Is cum Romam ingenti militum & Senatus expectatione uenisset, probris se omnibus contaminauit: cupiditatem stupri, quam assequi defectu naturæ nondum poterat, in se conuertens, muliebri nomine Bassianam se pro Bassiano iusserat appellari. Vestalem uirginem, quasi matrimonio iungens suo, abscissisq; genitalibus matri se magnę sacrauit. Hinc Marcellum, qui post Alexander dictus est, consobrinum suum Cęsarem fecit, ipse tumultu militari interfectus est. Huius corpus per urbis uias more canini cadaueris a militibus tractum est: militari cauillo appellanti indomitæ auidæque libidinis catulam: nouissime cum angustum foramen cloacæ corpus minime reciperet, usque ad Tyberim deductũ in fluuiũ proiectum est: uixit annis XVI.

De Aurelio Alexandro principe. Et quid eo imperante gestum sit. Ac de Origene præcipuo doctore. Cap. II.

AVrelius Alexander, XXI. ab Augusto Senatus ac militum uolũtate imperator creatus: XIII. annis dignę equitatis præconio fuit, matre Mãmea Christiana, quæ Origenẽ presbyterum audire curauit. Nam statim expeditione in Persas facta, Xerxẽ regẽ eorũ maximo bello uictor oppressit. Vlpião usus assessore, summã sui modera-

tionem Reipub. exhibuit, sed militari tumultu apud Mogontiã interfectus est. Quo imperante Romæ Thermę, quæ uocant̃ Alexandrinæ, factæ sunt & in Nicopoli Actiaca (.i. Epiro) editio, quæ sexta dicit̃, diuinarũ scripturarum in dolio reperta est. Vrbanus Romæ episcopus, multos nobilium ad fidẽ Christi & martyriũ perduxit. Origenes Alexandriæ imo toto orbe clarus habetur. Deniq; (ut prę misi) Mãmea mater Alexãdri cum audire curauit: & ad Antiochiã accitum in summo honore habuit. Igitur q̃a superius de eodem Origene, qui & Adamãtius uocabatur, et nũc mentionẽ fecimus latius differamus. Hic cum iã mediæ ætatis esset, & propter ecclesias Achaiæ, quæ plurimis hæresibus uexabant̃, sub testimonio ecclesiasticę epistolę catenus per Palestinã pergeret, a Theotisto & Alexandro Cæsareę & Hierosolymorũ episcopis presbyter ordinatus, Demetrij offendit aĩos. Qui tanta aduersus eum debacchatus insania est, ut per totum orbem super noĩe eius scriberet. Constat eum anteq̃ Cęsaream migraret, fuisse Romæ sub Seuerino episcopo, & statim Alexandriam reuersum, Heraclã presbyterum, qui in habitu philosophi perseuerabat, adiutorem sibi fecisse: qui quidem & post Demetrium Alexãdrinam tenuit ecclesiam. Quantæ autẽ gloriæ fuerit, hinc apparet, q̃d Firmillianus Cęsareæ episcopus, cum omni Cappadocia eum inuitauit & diu tenuit: & postea sub occasione sanctorũ locorum Palestinam ueniens, diu ab eo in sanctis scripturis eruditus est. Sed & illud q̃d ad matrem Alexandri Imperatoris religiosam fœminam rogatus uenit Antiochiã, et summo honore habitus est. Et ad Philippum Imperatorẽ, qui primus de regibus Romanis Christianus fuit, & ad matrem eius literas fecit, quę usq; hodie extãt. Quis ignorat, quod tantum habuerit in scripturis sanctis studium, ut Hebręam linguam, cõtra ætatis & gentis suæ naturam edisceret, & exceptis LXX. interpretibus aliasque editiones in unum congregaret: Aquilę scilicet pontici proselyti, Theodotionis, Bebionei & Symmachi eiusdem dogmatis: qui in Euãgelium quoq; cata Matthæum scribit commentarium: de quo & suum dogma affirmare conatur. Pręterã V. & VI. editionem, & VII. quas etiam nos de eius bibliotheca habemus, miro labore repperit, & eam cæteris editionibus comparauit, & ut de immortali eius ingenio penitus non taceam, quod dialecticam quoq; & Geometriam, Musicam, Grammaticam, atq; Arithmeticam et Rhetoricã, omniaq; philosophorũ sectamina didicit, & studiosos quosq; secularium literarũ sectatores sui haberet, & interpretaretur eis quotidie: cõcursusq; ad eum mire fecerint. Quos ille propterea recipiebat: ut sub occasione literaturæ secularis in fide Christi eos institueret. Igitur siquis super Adamantij statu scire uelit, quid actũ ridem sit, primum quidẽ de epistolis eius quæ post persecutionẽ ad diuersos missæ sunt: deinde ex VI. Eusebij Cæsariẽsis Ecclesiasticę Historię libro, et de eiusdẽ Adamãtij uoluminibus possit liquido cognoscere. Vixit aũt usq; ad Gallum et Volusianũ, i. usq; ad LXIX. ætatis suæ annũ, & mortuus est Tyri, in qua urbe sepultus est. Ferunt de eo quidam,

quod

quod pro multa eloquij facultate, peruersa quædam sit conatus astruere cõdens libros, quorũ est titulus Peri archon. In quibus præter multa sanæ doctrinæ aduersa etiam hoc de cõmutatione totius rationabilis creaturæ asserit, q̃d non solum impiorũ hominum animæ, sed ipse quoq; diabolus post longam purificationẽ renouatus, rediturus sit in suæ originis dignitatẽ, succedentibus sibi semper reuolutionibus de bonis ad mala, & de malis ad bona: q̃a hęc alternatio nõ possit nõ esse ꝑpetua, ut uicissim & de beatis miseri sint, et miseri sint beati. Tunc etiã Geminus presbyter Antiochenus, et Hippolytus, et Berillus episcopus Arabię, Bostrenus, clari scriptores habebãt.

De Maximino principe persecutore, & de successoribus eius Gordianis patre & nepote, qui paruo interuallo sibimet succedentes interfecti sunt. Cap. III.

MAximinus XXII. imperator ab Augusto, Gothico genere ortus, nulla senatus uolũtate, imperator ab exercitu, postq̃ bellum in Germania prospere gesserat, factus: persecutionẽ in Christianos VI. a Nerone exercuit, sed continuo, hoc est, III. q̃ regnabat anno, a Pupione Aquileię interfectus est, & persecutionis & uitę finẽ fecit. Cum eo etiã filius eius discerptus est, cõclamantibus cunctis militari ioco: Ex pessimo genere ne catulũ quidem habendũ. Qui maxime propter Christianam Alexãdri, cui successerat, & Mammeæ matris eius familiã, persecutionem in sacerdotes & clericos, id est, doctores, uel p̃cipue propter Origenem p̃sbyterum miserat. Pariter pecuniosos, insontes, noxiosq; persequi tur, cupiditate allectus. Post cuius imperiũ II. Gordiani, pater et filius, principatũ arripiẽtes, unus post unũ interiere. Pari etiã tenore Pupianus & Balbinus regnũ inuadẽtes perempti sunt sub p̃dicto Maximino, & Antherus Romanę urbis episcopus, martyrio coronatus est. Gordianus Gordiani nepos, XXIII. ab Augusto imperator creatus est, mãsitq; in eo annis VI. Gordianus admodũ puer in Oriẽtẽ ad bellũ Parthicũ profecturus (sicut Eutropius scribit) Iani portas aperuit, quas utrũ post Vespasianũ & Titũ aliqs clauserit, neminẽ scripsisse memini, cũ tamẽ eas ab ip̃o Vespasiano post annũ apertas Cornelius Tacitus prodat. Igit̃ Gordianus ingentibus p̃lijs aduersum Parthos prospere gestis, suorũ fraude haud lõge a solo Ramano interfectus est (ut quidã ferũt) factiõe Philippi p̃fecti p̃torij. Huicq; Gordiano milites tumulũ ędificãt, q̃ Eufrati imminet: ossibus eius Romã reuectis.

Quo tempore Iulius Aphricanus claruerit. Cap. IIII.

QVa tẽpestate Iulius Aphricanus inter scriptores ecclesiasticos nobilis habebaẽ. Qui in Chronicis quę scripsit, refert se Alexandriam properare Eraclę opinione celeberrima prouocatum, quem & in diuinis & in philosophicis studijs atq; omni Græcorum doctrina instructissimum fama loqueretur. Quibus diebus Origenes in Cæsarea Palestinæ Theodorum cognomento Gregorium, & Athenodorum adolescentulos fratres, Ponti postea nobilissimos episcopos, diuina philosophia imbuit.

De Philippis, patre & filio imperatoribus Christianis primis. Cap. V.

Philip-

PHilippus, XXIIII. ab Augusto imperator creatus, Philippum filium suum consortem regni fecit: mansitq; in eo annis VII. Hic primus oĩm pręteritorꝝ Chr̄anus fuit. Ac post III. imperij eius annũ, millesimus a conditione Romæ annus impletus est: ita magnificis ludis augustissimus oĩm præteritorꝝ fuit, ut innumerabiles bestiæ in circo magno interfectę: ludiq; in cãpo Martio theatrales, III. diebus ac noctibus populo peruigilante celebrari, & agon M. annorꝝ actus: hic natalis annus Christiano Imperatore celebratus est. Nec dubium est, quin Philippus huius tantę deuotionis gratiam & honorem ad Christum & ecclesiam retulerit, quando uel ascensum fuisse in Capitoliũ uel immolatas hostias ex more, nullus author ostendit. Ambo tamen, q̄uis diuersis locis; tumultu militari & Decij fraude interfecti sunt. Quibus diebus Origenes aduersus quendam Celsum Epicurꝝ philosophum, qui contra nos libros conscripserat, VIII. uoluminibus respondit. Qui, ut breuiter dicã, in tm̄ scribendi sedulus fuit: ut Hieronymus q̊dam loco V. milia librorꝝ eius se legisse meminerit.

De Decio persecutore Christianorum Cap. VI.

DEcius XXV. ab Augusto, occisis Philippis inuasit Imperium, tenuitq; anno I. & mensibus III. qui belli Ciuilis incentor & repressor fuit idem continuo. In quo se etiam ob hoc Philippũ interfecisse docuit: ad persequendos interficiendosq; Christianos, VII. post Neronem, feralia dispersit edicta: plurimosq; sanctorꝝ ad coronas Christi, de suis cruciatibus misit. De q̄ua persecutione Eusebius refert, in libro VI. Ecclesiasticæ Historiæ, & martyrum testantur plurimæ rei gestæ passionum actiones. In qua Fabianus in urbe Roma martyrio consummatus est. Alexander Hierosolymorum episcopus, apud Cęsaream palestinæ, & Antiochiæ Babylas interficiuntur. Hæc autem persecutio, ut Dionysius Alexandriæ episcopus refert, non ex præcepto Imperatoris sumpsit exordium, sed anno integro (ut ait) principalia præuenit edicta minister dæmonum qui dicebatur in ciuitate nostra diuinus, superstitiosum contra nos exagitans uulgus. Nam Decius filium suum Cæsarem fecit, uir actibus uirtutibusq; instructus: placidus & cõmunis domi, in armis promptissimus. Sed quia persecutionem contra Christianos exercuit: hanc recepit mercedem in solo barbarico, inter confusas turbas gurgite paludis submersus est: ita ut nec cadauer eius potuerit inueniri: filius uero eius bello extinctus est, Getis contra eum dimicantibus.

De Gallo & Velusiano. Et quid gestum sit imperantibus illis, tam in doctoribus q̄ in cæteris causis memoria dignis. Cap. VII.

GAllus Hostilianus XXVI. ab Augusto regnũ adeptus, uixit II. annis cum Volusiano filio in imperio. Exeritur ultio uiolati noĩs Christiani: et usquequo ad profligendas ecclesias edicta Decij cucurrerunt, eatenus incredibilium morborꝝ pestis extenditur, nulla fere prouincia Romana, nulla ciuitas, nulla domus, fuit, quæ non illa generali

rali pestilentia conrrupta, atq; uastata sit. Testis est liber Cypriani beati, de hac mortalitate conscriptus:& ut refert Dionysius, etiam hac sola pernicie insignes Gallus & Volusianus dum contra Aemilianum nouis rebus studentem, bellum Ciuile moliuntur, occisi sunt. Aemilianus tamen III. mense inuasæ tyrannidis extinctus est. At ne Gallus quidem malum Decij aut uidere potuit aut cauere, sed in eundem lapidem offensionis impegit. Cuius cum regnum floreret in initio, & cuncta ei ex sententia cederent, sanctos uiros qui pro pace regni eius deo summo supplicabãt, persequutus est: cum quibus & prosperitatẽ suam fugauit & pacem. Origenes LXX. ętatis anno non ad integrũ impleto defunctus est, & in urbe Tyri sepultus, ut præfati sumus. Cornelius Romę episcopus, rogatus a quadã matrona Lucina corpora apostolorꝝ de tumbis leuauit noctu, & posuit Pauli quidem uia Ostiensi, ubi decollatus est: Petri autem iuxta locũ, ubi crucifixus est intra corpora sanctorꝝ episcoporꝝ in templo Apollinis in mõte aureo in Vaticano palatij Neroniani, III. Cal. Iulij, sub principibus pręfatis, Cornelius martyrio coronatus est. Extant ad eum Cypriani epistolæ. Qua tẽpestate Nouatus presbyter Cypriani Romã ueniens, Nouatianũ & cæteros confessores sibi sociat, eo q̃d Cornelius pœnitẽtes apostatas recepisset. Elatione quadam Nouatus tumidus, spem penitus eis salutis adimebat: etiã si digne pœnituissent. Ex quo & princeps hæreseos extitit Nouatianorꝝ, qui ab ecclesia separati superbo noĩe semetipsos catharos. i. mundos appellarunt. Ob quã rem conciliũ sacerdotale celeberrimũ in urbe Roma congregatum est episcoporꝝ quidem LX. numero: presbyterorꝝ quoq; totidẽ, cum diaconibus plurimis. Pręterea etiã per singulas quasq; prouincias, de hac re magna deliberatione habita, decretis significatũ, quid facto opus esset. Statuitũ ergo, Nouatum q̃dem, cum his qui eum mentis elatione tumidũ sequerentũ, quiq; ad inhumanam istam, & nihil fraternæ charitatis seruãtem sententiã declinauerunt, alienũ esse ab ecclesia: eos uero qui lapsi in certamine fuerant, fraterna miseratione curandos, & fomentis pœnitentiæ medicandos. Dionysius mirabilis Alexandriæ doctor, & multorꝝ librorꝝ conditor, qui hoc tempore floruit: de lapsis refert, in hunc modum, refutans Nouati errorem: isti igitũ diuini martyres, qui cum Christo in cœlestibus sedent, & regni eius participes atq; iudicij, qui cum ipso de lapsis fratribus iudicant: isti, inquit, ipsi susceperunt lapsos ad pœnitẽtiam, conuersionemq; eorꝝ non respuerũt, scientes q; deus noster, cuius ipsi erant martyres, non uult omnino mortem morientis, sed conuersionẽ eius & pœnitẽtiam quærit. Si ergo isti receperunt q̃sdam, & in ecclesia statuerũt, in oratione quoq; eis et in cibo cõmunicauerunt: quid nos facere uultis fratres? Quid nobis agẽdum putatis? Nõne secqui nos eorꝝ sentẽtias, et iudicium conuenit? Pariter etiam Cornelius hanc uesaniam refutauit ualidissimis assertionibus. Cyprianus quoq; qui de lapsis atq; pœnitentibus multa conscripsit, in tãtum pœnitẽtes recipiendos asseruit: ut etiam si in ultimo uitę termino, errata sua ingemiscendo defleuerint

rint,de salute eorꝝ non esse desperandum. Qui sub prefatis principibus floruerint doctores,& scribendo agonizandoq; enituerint,quamuis quorundam iam fecerimus mentionem,breuiter tamen eorum actus, memoria dinos,repetendo adnotare curabimus. Ammonius uir disertus & ualde eruditus in philosophia,eodem tempore Alexandriæ clarus habitus est. Qui inter multa ingenij sui & præclara monumenta etiam de consonantia Mosi & IESV opus elegans composuit, & Euangelicos canones excogitauit: quos postea secutus est Eusebius Cæsariensis. Hunc falso accusat Porphyrius,quod ex Christiano Ethnicus fuerit:cum constet eum usque ad extremam uitam Christianum perseuerasse. Ambrosius primus Marcioneus, deinde ab Adamantio correctus, ecclesiæ diaconus, & confessionis dominicæ gloria insignis fuit. Cui cum Protheotisto presbytero, liber ab Adamantio de martyrio scribit. Huius industrię sumptu & instantia adhuc infinita Adamantius dictauit uolumina: sed et ipse quippe ut uir nobilis elegantis ingenij fuit, sicuti eius ad Adamantium epistolæ inditio sunt. Obijt aūt ante mortem Adamātij:& in hoc a plerisq; reprehenditur, q̄d uir locuples amici sui senis & pauperis non recordatus est. Triphon Adamātij auditor ad quē nonnullę eius extant epistolæ,in scripturis disertissimus fuit. Quod quidem multa eius sparsim ostendunt opuscula:sed pręcipue liber quem composuit de uacca rufa in Deuteronomio:& de aromatibus,columba & turture,quæ ab Abraham ponuntur in Genesi. Minutius Felix Romæ insignis causidicus scripsit dialogum Christianis & Ethnicis,qui Octauus inscribitur. Sed alius sub nomine eius fertur de fato, uel contra Mathematicos:qui cum sit & ipse diserti hominis,non mihi uidetur cum superioris libro stilo conuenire. Meminit huius Minutij & Lactantius in libris suis. Gaius disputationem aduersus Proculum Montani sectatorem ualde insigne uolumen cōdidit:arguens eum temeritatis super noua prophetia defendenda, & in eodem uolumine epistolas quoq; Pauli XIII. tantum enumerans,XIIII.autem quæ fertur ad Hebręos dicit non eius esse,sed apud Romanos quasi Pauli habeť. Berillus Arabiæ postremus episcopus, cum aliquāto tempore religiose rexisset ecclesiam,ad extremum lapsus in hæresim quæ Christum ante incarnationem fuisse negat, ab Adamantio correctus, scripsit uaria opuscula,& maxime epistolas, in quibus Adamantio gratias agit,sed & Adamantij ad eum literę sunt. Extat & dialogus Adamantij & Berilli,in quibus hæresis coarguitur. Claruit autem sub Alexandro Mammeæ filio,& Maximino & Gordiano: qui ei in imperium successerunt.

De doctoribus aliq̄t orthodoxis,qui sub Gallo & Velusiano floruerūt. Cap. VIII.

Hippolytus cuiusdam ecclesiæ episcopus (nomē quippe urbis scire nō potui)in enarratione Paschæ & temporꝝ canone,quem scribit usq; ad I. annū Alexādri imperatoris perducit,XVI. annorꝝ circulum, quem Gręci cyclū uocāt, reperit,et Eusebius qui super eodem Pascha X. & IX. annorꝝ circulum composuit, hac occasione scribit:

Aedi-

Aedidit nonnullos in scripturis commentarios, e quibus hæc reperi: In Hexameron, in Exodum, & in Canticū canticorum, in Genesim, in Zachariā, de Psalmis, & in Isaiam, de Daniele, de Apocalypsi, de Prouerbijs, de Ecclesiaste, de Saule, & pythonissa, de Antichristo, de resurrectione, & contra Marcionem, de Pascha & aduersus omnes hæreses, & de laude domini saluatoris, de qua præsente Adamantio se loqui in ecclesia significat. In huius æmulatione Ambrosius, quem de Marcionis hæresi ad ueram fidem correctum diximus, cohortatus est Adamantium in scripturis commentarios scribere, præbens ei septem & amplius notarios, eorumque expensas & librariorum parem numerum: quodque his maius est, incredibili studio quotidie ab eo opus exigens. Vnde & in quadam epistola eum Adamantinum uocat. Alexander episcopus Cappadociæ cum desiderio sanctorum locorum Hierosolymam pergeret, & Narcissus episcopus eiusdem urbis iam senex regeret ecclesiam, tunc Narcisso & multis clericorum eius reuelatum est, Alexandrum altera die mane intrare episcopum, qui adiutor episcopalis uel sacerdotalis cathedræ esse deberet. Itaque re ita completa ut prædicta fuerat, cunctis Palestinæ episcopis in unum congregatis, annitente quoque ipso uel maxime Narcisso Hierosolymitanæ ecclesiæ episcopo, cum eo gubernaculum suscepit. Hic in fine cuiusdam epistolæ, quam scripsit ad Adamantium, & pro Adamantio, ita super pace ecclesiæ ait: Salutat uos Narcissus senex. Qui ante me tenuit hunc episcopalem locum, & nunc mecum eundem orationibus regit, annos natus circiter CXVI. & uos mecū precatur, ut unum idemque sapiatis. Scripsit & aliam ad Antiochenses epistolam per Clementem presbyterum Alexandriæ, de quo supra diximus, necnō & ad Adamantium & pro Adamantio contra Demetrium, & quod iuxta testimonium bonum Adamantium presbyterum constituerit: sed & aliæ eius ad diuersos feruntur epistolæ. Septima autem persecutione sub Decio, quo tempore Babilas Antiochiæ passus est, ductus Cæsaream & clausus carcere, ob confessionem Christi martyrio coronatur. Iulius Aphricanus, cuius quinque de temporibus extant uolumina, sub Imperatore Marco Aurelio Antonino, qui Macrino successerat, fuit: qui legationē susceperat a principe, ut Emaus in Iudæa restauraretur, quæ deinceps Nicopolis nominata est. Huius est epistola ad Adamantium super quæstione Susannæ, eo quod dicat eam in Hebraico fabulam haberi, nec conuenire cum Hebraico: contra quam epistolam doctam scripsit Adamantius. Extat eius ad Aristidem altera epistola, in qua super dissonantia, quæ uidetur esse in genealogia saluatoris apud Lucam, plenissime disputauit. Geminus Antiochenæ ecclesiæ presbyter, pauca ingenij sui monumenta composuit, florens sub Alexandro principe, & episcopus urbis suæ Sebenno, eo uel maxime tempore, quo Heraclas Alexandrinæ ecclesiæ pontifex ordinatus est. Igitur ab Augusto XXVII. Valerianus in Rhetia ab exercitu Imperator creator est.

De gestis Valeriani & Gallieni principum, & qui doctores vel martyres ea tempestate extiterint. Cap. IX.

Romae autem filius eius Gallienus Augustus a senatu appellatus est, mansitque in Imperio, q̃uis infeliciter, undique coartantibus malis, annis XV. Itaque mirandum est de Valeriano, quomodo supra caeteros qui ante se fuerunt, hic & humanus & benignus extiterit in famulos dei, ita ut in initijs multo etiã illis benignior uideretur, q nomine saltem Christiani dicebantur. Intantum uerebatur seruos domini, ut omnis domus eius esset ecclesia dei. Deprauatus autem est & a ueritate deiectus per quendam doctorem pessimum, magistrum & principem Aegyptiorum magorum, ut iustos & sanctos uiros persequi & interimi iuberet, tanquam qui aduersarentur magicis artibus, quibus seipsum subdiderat. Erant enim reuera, & sunt etiam nunc, qui possunt uirtute meritorum suorum restinguere fallacias dęmoniorum. Ergo respirãte paulisper supra solitum, iugi & graui pestilentia generi humano, prouocat poenam suã obliuiosa malitia. Impietas enim flagella quidem excruciata sentit, sed a quo flagellatur obdurata non sentit. Valerianus siquidem mox ut arripuit Imperium, octauus a Nerone, adegit per tormenta Christianos ad idololatriam abnegantesque interfici iussit, fuso per omnem Romani regni latitudinẽ sanctorum sanguine. Valerianus ilico nefarij author edicti, a Sapore Persarũ rege captus, luminibus effossis, Imperator populi Romani ignominiosissime apud Persas in seruitute consenuit: hanc infamis officij continuã, donec uixit, damnationem sortitus, ut ipse accliuis humi regem semper ascensurũ in equum, non manu sua, sed dorso attolleret. Et Gallienus quidem tã claro dei iudicio territus, tanq̃ miseri collegae permotus exemplo, pacem ecclesijs trepida satisfactione restituit. Sed non compensat iniuriae ultionisque mensuram unius impij, q̃uis perpetua ac supra modum abominanda captiuitas, contra tot milia excruciata sanctorum: iustorumque sanguis ad dominum clamans, in eadem sese terra ubi fusus est, uindicari rogat. Non enim de solo constitutore praecepti iusto supplicium iudicio flagitabatur: sed etiã executores, delatores, accusatores, spectatores ac iudices, postremo omnes qui iniustissimae crudelitati, citata uoluntate assentiebantur (quia dominus secretorum cognitor est) quorum maxima per omnes prouincias pars hominum uersabatur, eadem ultionis plaga corripi iustum erat. Soluuntur repente undique permissu DEI ob hoc circumpositae relictaeque gentes, laxatisque habenis, in omnes Romanorum fines inuehuntur: Germani alpibus, Rhetia, totaque Italia penetrata, Rauennam usque perueniunt. Alamanni Gallias peruagantes etiam in Italiam transeunt. Graecia, Macedonia, Pontus, Asia Gothorum inundatione delentur. Nam Dacia trans Danubium in perpetuũ aufertur: Quadi & Sarmatae Pannonias depopulantur, Germani ulteriores abrasa potiuntur Hispania. Parthi Mesopotamiam auferunt, Syriamque corradunt. Extant adhuc per diuersas

prouincias in magnarum urbium ruinis paruę & pauperes ædes, signa miseriarum et nominum indicia seruantes: ex quibus (ait Orosius) in Hispania Terraconem ad consolationem miseriæ recentis ostendimus. Et ne quid forte Romani corporis ab hac dilaceratione cessaret, conspirant intrinsecus tyranni. Consurgunt bella ciuilia, funditur ubique plurimus sanguis Romanorum, Romanis Barbarisq; sæuientibus. Sed cito ira dei in misericordiã uertitur, & cœptæ ultionis maior forma, quam pœna in mensuram plenitudinis reputatur. Igitur primus Genuus qui purpuram Imperij sumpserat, apud Mirsam occiditur: Posthumius in Gallia inuasit tyrannidẽ, multo quidem reipublicæ commodo. Nam per decem annos ingenti uirtute ac moderatione usus, & dominãtes hostes expulit, & perditas prouincias in pristinam faciem reformauit, seditione tamen militum interfectus est. Emelianus apud Mogontiam, cum res nouas moliretur, oppressus est. Post mortem Posthumij Marius quidem inuasit Imperium, sed continuo interfectus est. Deinde Victorinus a Gallis ultro creatus, & post paululum occisus est. Huic successit Tetricus, qui tunc Aquitanici præsidatus administrabat officium, multas seditiones militum pertulit. At uero in Oriente per Odenatum quendam collecta agresti manu, uicti repulsiq; Persę defensa Syria recepta Mesopotamia est, & usq; ad Thesiphontem rustici Syriæ cum Odenato suo uincendo uenerunt. Gallienus autem cum rempublicam deseruisset, ac Mediolani libidinibus inseruiret, occisus est. Qua tempestate Cyprianus Afer primũ gloriose rhetoricam docuit, & inde suadẽte presbytero Cęcilio, a quo & cognomentũ sortitus est, Christianus factus, omnem substantiam suam pauperibus erogauit, ac post non multum temporis alleuatus in presbyterum, etiam episcopus Carthaginensis constitutus. Huius ingenium superfluum iudicem texere, cum sole clariora sint eius opera. Passus est sub Valeriano & Gallieno principibus, persecutione octaua, eo die quo & Cornelius, sed non eodem anno. Pontius Diacon Cypriani usq; ad diem passionis eius cum ipso exilium sustinens, egregiũ uolumen uitæ & passionis Cypriani ædidit. Theodorus, qui & Gregorius postea appellatus est, Neocæsareæ Ponti episcopus, admodum adolescẽs, ob studiũ græcarum & latinarũ literarum de Cappadocia ad Berithum, et inde Cæsaream Palestinæ transijt, iuncto sibi fratre Athenodoro. Quorũ cum egregiam indolem uidisset Adamantius, cohortatus est eos ad philosophiam. In qua paulatim eos erudiens, ad Christi fidem subintroduxit, sui quoq; sectatores reddidit. Quinquennio itaq; eruditi ab eo, remittuntur ad patrem. E quibus Theodorus proficiscens, panagyricum & eucharistias scripsit ad Adamantium: & conuocata grandi frequentia, ipso quoq; Adamantio præsente recitauit, qui usq; hodie extat. Scripsitque in Ecclesiasten, breue quidẽ, sed ualde utile uolumen. Et aliæ eius uulgo feruntur epistolæ. Sed præcipue signa atq; miracula, quę episcopus Neocæsareæ Ponti cum multa ecclesiarũ gloria perpetrauit. Ex qbus est, quod cũ ecclesiæ faciendæ

 locus

locus non sufficeret, propter imminentem rupem & fluminis crepidinem, precibus montem mouit, & spaciosum aedificantibus reddidit locum. Qui etiam praelia & mortes uirorum furentesque germanos ita sedauit. Stagnum quoddam erat situm in regionibus Ponti piscibus refertum, ex quorum captura praediuites reditus prestabant. Quae possessio duobus fratribus forte haereditaris euenit, sed cupiditas huius rei fraterna uiolauit iura. Quos B. Gregorius ad horam stagni exitialis paterno conuocauit affectu, aitque ad eos: Ego iam uos per uirtutem domini omni certamine cruentae contentionis absoluam. Et cum haec dixisset, in conspectu omnium uirgam quam tenebat ad primas littoris undas defigit, & ipse positis genibus palmas tendit ad coelum, atque excelso supplicat deo. Simul ut ille orando finem fecit, statim se unda subducens, & cursu uelociter fugiens, a conspectu superno iussa discedere, abyssis suis redditur, & arentem campum germanis iam concordibus dereliquit. Dionysius de quo supra mentionem fecimus, Alexandrinae urbis episcopus, sub Heracla scholam presbyter tenuit, & Adamantij uelut insignissimus auditor fuit. Hic in Cypriani Aphricani synodi dogma consentiens, de haereticis rebaptisandis plurimas ad diuersos misit epistolas, quae usque hodie extant. Sed & ad Fabium Antiochenae ecclesiae episcopum, scripsit de poenitentia, & ad Romanos per Hippolytum, alteram ad Sixtum, qui Stephano successerat, & ad Philemonem, & ad Dionysium Romanae ecclesiae presbyterum, & ad eundem Dionysium postea Romae episcopum, & ad Nouatianum, causantem quod inuitus Romae episcopus ordinatus esset, cuius epistolae hoc exordium est: Dionysius Nouatiano fratri salutem: Si inuitus ut dicis ordinatus es, probabis, cum uolens recesseris. Est eius ad Dionysium & Didymum altera epistola, & de Pascha plurima declamatorie conscripta. Est & ad Alexandrinam ecclesiam de exilio, & ad Heraclam in Aegypto episcopum, & alia de mortalitate & de sabbato ad Heruiam. Nam & alia de persecutione Decij, & duo libri aduersum Nepotem episcopum, qui mille annorum corporale regnum suis scriptis asseruit, in quibus & de Apocalypsi Iohannis diligentissime disputat. Aduersum Sabellium & Hermamonem Beronicis episcopum, & ad Thelesphorum & ad Eufran IIII. libri, & ad Dionysium Romanae urbis episcopum, & ad Laodicenses de poenitentia, item & canones de poenitentia & de ordine delictorum, de natura ad Timotheum, de tentationibus ad Eufranonem, ad Basilidem quoque multae epistolae, in quarum una asserit se etiam in Ecclesiasten coepisse scribere commentarios, & aduersum Paulum Samosatenum, ante paucos dies quam moreretur, insignis eius fertur epistola. Moritur XII. Gallieni anno. Nouatianus Romanae urbis presbyter aduersum Cornelium cathedram sacerdotalem conatus est inuadere. Nouatianorum, quod graece dicitur catharos, dogma constituit, nolens apostatas suscipere poenitentes. Huius author Nouatus Cypriani presbyter fuit. Scripsit autem de Pascha, de sabbato, de circuncisione, de sacerdote, de cibis Iudaicis, de instantia, de Attalo, & alia multa, & de trinitate gran-

deuolumen. Aequalitatem sibi ac similitudinē epitomē operis Tertulliani faciens: quod plurimi nescientes, Cypriani æstimant esse.

De Claudio & Quintillo Imperatoribus. Cap. X.

CLaudius XXVIII. uoluntate Senatus sumpsit imperiū, statimq; Gothos iam per annos XV. Illyricum Macedoniamq; uastātes bello adortus incredibili strage deleuit. Cui a Senatu cypeus aureus in curia & in Capitolio statua æque aurea decreta est. Sed continuo apud Syrmium, priusq̄ biennium in Imperio expleret, morbo correptus interijt. Claudio mortuo Quintillius frater eius ab exercitu Imperator electus, uir quidem unicæ moderationis, & solus fratri præferendus, XVII. die Imperij interfectus est. Quibus diebus in Alexandria Bruchiū, quod per multos annos fuerat obsessum, tandem destruitur.

De Aureliani triumphis, atq; persecutionibus Christianorum, & qui sub eo floruerint. Cap. XI.

AVrelianus, XXIX. Imperium adeptus, V. annis & VI. mensibus tenuit, uir industria militari excellentissimus. Expeditione in Danubium suscepta, Gothos magnis prælijs profugauit, ditionemq; Romanam antiquis terminis restituit. Inde in Orientem conuersus, Zenobiamq; occiso Odenato marito suo, Syriam receptam sibi uendicauit: magis prælij terrore, q̄ prælio in potestatem redegit. Thetricum in Gallia minime sufficientem sustinere seditiones militum suorū, scribentemq; etiam, eripe me his inuicte malis, ac per hunc proditorem exercitus sui sine labore superauit. Sic Oriētis & Aquilonis receptor, magna gloria triumphauit, urbem Romam muris firmioribus cinxit. Nouissime cū persecutionem aduersus Christianos agi nonus a Nerone decerneret, fulmē ante eum magno pauore circumstantium ruit, ac non multo post in itinere occisus est (ut fertur) fraude serui sui, qui ad quosdam militares uiros amicos ipsius nomina pertulit adnotata, falso manum eius imitatus, tanquam Aurelianus ipsos pararet occidere, a quibus interemptus est. Hunc ferunt excellentius aliquid egisse Alexandro magno uel Cæsare dictatore. Nam Romanum orbem triennio ab inuasoribus receptauit, cum Alexāder annis XIII. per uictorias ingentes ad Indiam peruenerit, & C. Cæsar decennio subegerit Gallos, aduersum ciues quadriennio congressus. Sub quo in urbe Roma monetarij rebellauerunt, quos Aurelianus uictos ultima crudelitate compescuit. Iste primus apud Romanos diadema capiti innexuit, gemmisq; & aurata omni ueste (quæ adhuc fere incognita Romanis moribus uisebatur) usus est. Itaque fuit sæuus & sanguinarius, & trux omni tempore, etiam filij sororis interfector. Cuius tempore persecutionis beatissima Columba uirgo, apud Senones Galliarum metropolim ciuitatem martyrio coronata est. Igitur Aurelianum Romæ triumphantem

Thetricus & Zenobia praecesserunt. E quibus Thetricus corrector postea Lucaniae fuit, decernente eum Aureliano eleganti ioco sublimius habendũ, regere aliquam Italiae partem, q̃ trans Alpes regnare. Et Zenobia in urbe summo honore consenuit, a qua hodieq; Romae Zenobiae familia nuncupatur. Aurelianus templum soli aedificat, & Agon solis ab Aureliano institutus. Huius tpibus Malchion disertissimus Antiochenae ecclesiae presbyter, quippe qui in eadem urbe Rhetoricam florentissime docuit, conuersum Paulum Samosatenum, qui Antiochenae ecclesiae episcopus dogma Artemonis instaurauerat, excipientibus notarijs disputauit, qui Dialogus usq; hodie extat. Sed & alia grandis epistola, ex persona synodica ab eo scripta, ad Dionysium & Maximum Romanae & Alexandrinae ecclesiae episcopos dirigitur. Floruit sub Claudio & Aureliano principibus. Euthicianus Romae episcopus tunc martyrio coronatus, in cimeterio Calixti sepelitur, qui & ipse CCC. XIII. martyres manu sua sepeliuit.

De Tacito & Probo Imperatoribus. Cap. XII.

TAcitus post Aurelianum suscepit Imperium, uir egregius moribus, Qui ducentesimo imperij die apud Tharsim febri moritur. Huic successit Florianus. Sed cum magna pars exercitus equitũ Probum militiae peritum legisset, Florianus dierum LX. quasi per ludũ imperio usus, incisis a semetipso uenis, effuso sanguine cõsumptus est. Probus genitus patre agresti, hortorũ studio Dalmati nomine XXXI. regnum sortitus obtinuit annis VI. mensibus IIII. Gallias iamdudũ a Barbaris occupatas, per multa & grauia praelia deletis tandem hostibus, ad perfectum liberauit. Bella deinde ciuilia equidem plurimo sanguine duo gessit, unum in Oriente, quo Saturninum qui ad restaurationẽ Antiochenae ciuitatis fuerat missus, tyrannide subnixum oppressit & cepit. Aliud quo Proculum & Bonnosum apud Agrippinam magnis praelijs superatos interfecit, Iuneas, Gallos & Pannonios habere pmisit. Opere militari Almã montem apud Syrmium & aureum apud Maesiam superiorem uineis conseuit, & prouincialibus colendos dedit. Hic Syrmij in turri ferrata occidit. Quibus diebus insana Manichaeorũ haeresis exorta, a Persa quodam, qui Manes uocabatur, authore. Quorum impietates & sacrilegia ac turpitudines explicare in hoc opere longum est. Archilaus episcopus Mesopotamiae librum disputationis suae, quem composuit aduersum Manichaeum exeũtem de Persida, Syro sermone composuit. Qui translatus in Graecam linguam habetur a multis. Claruit sub Imperatore eodem Probo.

De Caro & filio eius Carino principibus, & qui eo tempore clari habentur. Cap. XIII.

CArus Narbonensis XXXII. suscepit Imperiũ, ac biennio tenuit. Qui cum filios suos Carinum & Numerianum consortes regni effecisset, & post bellum Parthicũ ac regiones Parthorũ uastatas,

duas

duas nobilissimas Parthorum urbes Cochem & Thesiphontem cepisset, super Tygridem in castris fulmine ictus interijt. NVMERIANVS, qui cum patre fuerat, dum oculorum dolore correptus, in uehiculo ueheretur: impulsore Apro, qui socer eius fuerat, per insidias occisus est. Cum dolo occultaretur ipsius mors, quousque Aper inuaderet imperium: foetore cadaueris scelus est proditum. Hinc Sabinus Iulianus inuadens imperium, a Carino in campis Veronensibus occiditur. Hic Carinus omnibus sese sceleribus inquinauit. Plurimos innoxios fictis criminibus occidit, matrimonia nobilium corrupit: condiscipulis quoque, qui eum in auditorio uerbi fatigatione taxauerãt, perniciosus fuit. Ad extremum trucidatur eius praecipue tribuni dextera, cuius dicebatur coniugem polluisse. Anatholius Alexandrinus Laodici Syriae episcopus, sub Probo Caroque Imperatoribus floruit: mirae doctrinae uir, in Arithmetica, Geometria, Astronomia, Grammatica, Rhetorica, Dialectica. Cuius ingenij magnitudo de uolumine quod super Pascha composuit: ac decem libris Arithmeticae institutionis, quos uix intelligere possumus, declaratur. Victorinus Pictauiensis episcopus non aeque Latinae ut Graecae linguae distinctionem nouerat: unde opera eius grandia uidẽtur sensibus, uiliora compositione uerborum. Sunt autem eius commentarij in Genesim, in Exodum, in Leuiticum, in Isaiam, in Ezechiel, & in Habacuc, in Ecclesiasten, in Canticum Canticorum, in Apocalypsim Iohannis, aduersum omnes haereses, & multa alia, ad extremum martyrio coronatus est. Pamphilus presbyter Eusebij Caesariensis episcopi Neacaesareae, tanto bibliothecae diuinae amore flagrans, ut maximam partem Adamãtij uoluminum sua manu descripserit, quae usque hodie in Caesariensi bibliotheca habentur. De quo Hieronymus ait: Sed in duodecim propheras XX. quoq; Adamantij uolumina manu eius exarata reperi: quę tanto amore amplexus seruo gaudeoque, ut CHRISTI opes habere me credam. Si enim laetitia est unam epistolam habere martyris: quanto magis tot milia uersuum, quae mihi uidentur suo sanguine signasse uestigia? Scripsit antequam Eusebius scriberet Apologeticum pro Adamantio, & passus est Caesareae Palestinae sub persecutione Maximini. Pierius ecclesiae Alexandrinae presbyter, sub Caro & Diocletiano principibus, eo tempore quo eandem ecclesiam Theonas episcopus regebat, florentissime populos docuit: & in tantam sermonum diuersorumque tractatuum, qui usque hodie extant, uenit elegantiam, ut Adamantius iunior uocaretur. Constat hunc mire appetitorem uoluntariae paupertatis, scientissimumque Dialecticae artis: post persecutionem omne uitae suae tempus ROMAE fuisse conuersatum. Huius est longissimus tractatus de propheta Oseae: quem in uigilijs PASCHAE habitum, ipse simplici sermone demonstrat.

De Diocletiano principe, & Maximiano, & cæteris Cęsaribus, quos ipse creauerat: & de eorum prælijs, & persecutionibus Christianorum Cap. XIIII.

Diocletianus tricesimus tertius ab Augusto, Dalmata Anuli senatoris libertus, matre pariter atque oppido nomine Dioclea. Quorum uocabulis donec imperiũ sumeret, Diocles appellatus: ubi orbis Romani potentiam cœpit, Graium nomen in Romanum morem conuertit. Imperauit annis XX. statimque ut potestatis copiam habuit, Aprum interfectorem Numeriani, manu sua interfecit. Carinum deinde, quem Carus Cæsarem in Dalmatia reliquerat, flagitiose uiuentem difficillimo bello & maximo labore superauit. Dehinc cum in Gallia Amãdus et Helianus collecta rusticorum manu, quos Vacandas uocabãt, perniciosos tumultus excitassent, Maximianum cognomento Herculium Cæsarem fecit. Quem misit in Gallias: qui facile agrestium hominum imperitam & cõfusam manum militari uirtute compescuit. Deinde Carausius quidam genere infimus, sed consilio & manu promptus, cum ad obseruanda Oceani litora, quæ tunc Franci & Saxones infestabant, positus, plus in perniciem q̃ in prouectum reipublicæ ageret: ereptam prædonibus prædam, nulla ex parte restituendo dominis, sed soli sibi uendicando, accendens suspitionem, quia ipsos quoque hostes, ad incursandos fines artifici negligẽtia permitteret, quamobrem a Maximiano iussus occidi, purpuram sumpsit, ac Britannias occupauit. Igitur per omnes Romani imperij fines, subitarum turbationum fragores concrepuerunt: Carausio in Britannia rebellante, Achilleo in Aegypto: cum & Aphricam Quinquentiani infestarent, Narseus etiam rex Persarum, Orientẽ bello premeret. Hoc periculo Diocletianus permotus, Maximianum Herculium ex Cęsare fecit Augustum. Constantiũ uero & Maximianum Galerium Cæsares legit, Constantius Maximiani Herculij priuignam Theodoram accepit uxorem. Ex qua sex filios fratres Constantini sustulit. Constantinum uero filium, ex Helena habuit concubina. Carausius Britannia sibi per septem annos fortissime uendicata ac retenta: tandem fraude Adlecti socij sui interfectus est. Adlectus postea ereptam Carausio insulam, per triennium tenuit: quem Asclepiodotus præfectus prætorio pressit, Britanniamque post X. annos recepit. Constantius uero Cæsar in Gallia primo bello ab Alamannis profligato exercitu suo uix ipse subreptus est: secundo autem secuta est satis secunda uictoria. Nam paucis horis XL. milia Alamannorum cæsa feruntur. At Maximianus Augustus Quinquentianos in Aphrica domuit. Porro autem Diocletianus Achilleũ obsessum, per octo menses, apud Alexãdriam cepit & interfecit. Sed immoderata uictoria usus, Alexandriam direptioni dedit: Aegyptum totam proscriptionibus cædibusque fœdauit. Præterea Galerius Maximianus cum duobus iam prælijs aduersus Narseum conflixisset: tertio inter Gallinicum & Charras congressus, & uictus, amissis copijs ad DIOCLETIANVM refugit:

git. A quo arrogantiſſime exceptus: ita ut per aliquot milia paſſuum purpuratus ante uehiculum eius cucurriſſe referatur. Veruntamen hac contumelia confuſus ad uirtutem uſus eſt ea, per quam detrita rubigine aciem mẽtis exacuit. Itaque mox per Illyricum & Meſiam, undique copias contraxit. Statimque in hoſtem reuerſus, Narſeum magnis conſilijs uiribuſque ſuperauit, extinctis Perſarum copijs. Ipſoque Narſeo in fugam uerſo VIII. caſtra eius inuaſit: uxores, ſorores, liberoſque cepit: immenſam uim gazæ Perſicæ diripuit, captiuos quam plurimos Perſarum nobilium abduxit. Reuerſus in Meſopotamiam, a Diocletiano plurimo honore ſuſceptus eſt Poſtea per eoſdem duces ſtrennue aduerſus Carpas Baſternaſque pugnatum eſt. Sarmatas deinde uicerunt: quorum copioſiſſimam captiuam multitudinem, per Romanorum diſperſere præſidia. Interea Diocletianus in Oriente, Maximianus Herculius in occidente, uaſtari eccleſias affligi interficique Chriſtianos, decimo poſt Neronem loco præceperunt: quæ perſecutionibus fere anteactis, diuturnior atque immanior fuit. Nam per decem annos incendijs eccleſiarum, proſcriptionibus innocentum, cædibus martyrum inceſſabiliter acta eſt. Sequitur terræmotus in Syria: ex qua apud Tyrum & Sidonem paſſim labentibus tectis, multa milia hominum proſtrata ſunt. Secundo perſecutionis anno, Diocletianus ab inuito exegit Maximiano, ut ſimul purpuram imperiumque deponerent: ac iunioribus in rempublicam ſubſtitutis, ipſi in priuato otio conſeneſcerent. Itaque ſub una die Diocletianus apud Nicomediam, Maximianus apud Mediolanum poteſtatem imperij ſimul cultumque depoſuerunt. Igitur Diocletianus in proprijs agris conſenuit. Qui dum ab Herculio atque Galerio, ad recipiendum imperium rogaretur: tanquam peſtem aliquam deteſtans, in hunc modum reſpondit: Vtinam Salonæ poſſetis uiſere holera noſtris manibus inſtituta, profecto nunquam iſtud tentandum negotium iudicaretis. Tandem Conſtantinum ac Licinium ueritus, quaſi partibus Maximini & Maxentij fauiſſent, per formidinem ueneno hauſto interijt.

De Galerio & Conſtantio, qui orbem Romanum primi diuiſerunt & de multis principibus, qui illis diebus ſcaturientes ebullierunt & perierunt. Et qui doctores ea tempeſtate, vel martyres extiterint. Cap. XV.

GAlerius & Conſtantius Auguſti primi Romanorum imperium in duas partes diuiſerunt: Galerius Maximianus Illyricum, Aſiam, & Orientem: Conſtantius Italiam, Aphricam, & Gallias obtinuit. Sed Conſtantius uir tranquilliſſimus, Gallia tantum Hiſpaniaque contentus. Et dum perſecutiones diuerſas eccleſiæ in alio terrarum orbe paterentur: ſolus Conſtantius CONSTANTINI pater, licenter Chriſtianis in ſua conſiſtere religione conceſſit. Denique tale aliquod eum miraculum & memoria dignum egiſſe cognouimus. Is enim probare uolẽs q̃ſdã in ſuo palatio Chriſtianos, ſi boni & ſolidi eſſent uiri,

euocans uniuersos praecepit dicens: ut siquidem uenirent ad sacrificandum & eius colerent deos, circa eum essent, & in suo cingulo permanerent: si uero refugerent, egrederentur de palatio, gratias agētes quod minime punirentur. Cumque in utroque apparuissent, alij quidem religionis desertores, alij uero diuina praesentibus praeponentes: facta deliberatione, ijs amicis & consiliarijs utī decreuit, qui in melioribus fideles constantesque permanserant. Alios uero uelut effoeminatos auersatus expulit a suo colloquio: credens numquam eos circa principē deuotos fore, qui fuerunt dei sui sic paratissimi proditores. Et ideo adhuc superstite Constantio, non uidebatur contra legem quempiam esse Christianum, apud eos qui intra Italiam Galliasque & Britāniam, & qui circa Pireneum habitabant montem, usque ad Oceanum Hesperium. Galerius porro duos Caesares legit Maximinum, quem in Oriente constituit: & Seuerum, cui permisit Italiam, ipse in Illyrico constitutus. Cōstantius uero Augustus summae mansuetudinis & ciuilitatis in Britannia obijt Eboraci, XVI. imperij sui anno. Attamen ecclesiarum deuastatio, usque ad septimum Constantini annum, Christianorumque sanguinis effusio feruere per diuersa loca non cessat. Igitur hęc persecutiō tam crudelis & crebra flagrabat: ut intra unum mensem XVII. milia martyrum pro Christo passi inueniantur. Nam & oceani limbum transgressa Albanum, Aaron, et Iulium Britanniae, cum alijs pluribus uiris ac foeminis, felici cruore damnauit. Passus est hac tempestate Pamphilus presbyter Eusebij Cęsariensis episcopi Neocaesariensis: cuius uitam ipse tribus libris comprehendit: de quo superius mentionem fecimus. Tertio anno persecutionis, quo. & Constantius obijt, Maximinus & Seuerus a Galerio Maximiano Caesares facti. E quibus Maximinus maleficia & stupra sua Christianorū persecutionibus accumulat. Passus est ea tempestate Petrus Alexandriae episcopus cum pluribus Aegypti episcopis. Lucianus quoque, uir moribus & continentia & eruditione praecipuus, Antiochenus presbyter: passus est, & Timotheus Romae X. Calend. Iulij. Quibus diebus quę in orbe Romano (ut paulisper superiora repetamus) gesta sunt propter innoxium Christianorum sanguinem fusum, uno quidem pene tempore Imperatoribus creatis, replicare curabo. Igitur Constantius Constantini pater, atque Armentarius, Caesares Augusti appellantur: creatis Caesaribus Seuero per Italiam, Maximino Galerij sororis filio per Orientem: eodemque tempore Cōstantinus Caesar efficitur. Maxentius Imperator in uilla sex milibus ab urbe distita, in itinere Lauicano. Dehinc Licinius Augustus efficitur, parique modo Alexander apud Carthaginem Imperator fit. Simili modo Valens Imperator creatur. Quorum exitus iste fuit. Seuerus Cęsar ab Herculio Maximiano Romae ad tres tabernas extinguitur, funusque eius Gallieni sepulchro infertur: quod urbe abest per Appiam milibus nouem. Galerius Maximianus, cōsumptis genitalibus defecit. Maximianus Herculius a Constātino apud Massiliam obsessus, dein

de

de captus, poenas dedit mortis: postremo fractis laqueo ceruicibus, Alexander a Constantini exercitu iugulatur. Maxentius dum aduersus Constantinum congreditur, muluium pontem nauigijs compositum ab latere ingredi festinans, lapsu equi in profundum demersus est: uoratumque limo ponde re thoracis corpus uix repertū. Maximinus apud Tharsum morte simplici perijt: Valens a Licinio morte mulctatur. Igitur tempore praedictorum principum, qui doctores seu martyres extiterint, ex plurimis paucorum memoriam replicare curabo. Lucianus ergo uir disertissimus, Antiochenae ecclesiae presbyter: tanto scripturarum studio laborauit, ut usque nunc quaedam exemplaria scripturarum Luciana nuncupentur. Feruntur eius de fide libelli, & breues ad nonnullos epistolae. Passus Nicomediae ob confessionem CHRISTI, sub persecutione Maximini, sepultusque Heliopoli Bethaniae. Phileas de urbe Aegypti, quae uocatur Thymius, nobili genere, & non paruis opibus: suscepto episcopatu elegantissimum librum de martyrum laude composuit. Et disputatione authorum habita, aduersum iudicem qui eum sacrificare cogebat, pro Christo capite truncatur: eodem in Aegypto persecutionis authore, quo Lucianus Nicomediae. Arnobius sub Diocletiano principe apud Aphricam florentissimae Rhetoricam docuit: scripsitque contra gentes uolumina, q̃ uulgo extant. Firmianus qui & Lactantius, Arnobij discipulus, cuius sub Diocletiano principe, acciti cum Flabuo grammatico de medicinalibus uersus compositi extant: Nicomediae Rhetoricam docuit: ac paenuria discipulorum inde in Graeciam, uidelicet ad scribendum, se contulit. Habemus eius comatum Symposium, quod adolescentulus scholis scripsit, de Aphrica usque Nicomediā hexametris scriptum uersibus. Et alium librum qui inscribitur grammaticus & pulcherrimus. De ira dei, & Institutionū diuinarum, aduersus gentes libri VII. Aequa litatum et Epitomū eiusdem operis lib. I. & ad Asclepiadem II. de persecutione lib. I. ad Probum epistolarum lib. IIII. ad Seuerum epistolarum II. lib. ad Demetrium auditorem suum epistolarum lib. II. ad eūdem de officio dei uel formatione hoīs lib. I. Hic in extrema senectute magister Caesaris Crispi filij Cōstantini in Gallia fuit: qui postea a patre (ut fertur) interfectus est. Igitur Eusebio referente, haec persecutio sub Diocletiano & reliquis principibus eiusdem temporis ab ipsis militibus exordium coepit: & uelut ex parua scintilla, pene totū Romanū inflāmauit orbem, maxime Aegyptum, Aphricā, & Mauritaniam: dum inter se diligētius perquirerēt Christianos, repertos ad tem immolare cogebant: nolētes, militia & uita priuabant. Inter q̃s Nicomediae Augusto Caesare assistēte, Dorotheus cubiculo regis p̄positus, et socius eius Gorgonius, q pene oēs cubicularios sibi subiectos doctrina et fide effecerant Christianos, cum uiderent cōstantiam Petri cuiusdam nobilissimi uiri, q iniquas leges cōtra Christianos promulgatas publice rapuerat atque minutatim discerpserat: quā ob causam omnia tormentorum gn̄a coram Augusto pertulerat: nouissime in craticulā positus super pruinas in fide laetus ex-

halat

halat. Tunc prædicti aiunt: Cur Imperator punis in Petro mentis sententiam, quæ in nobis omnibus uiget? Vt quid in illo crimen ducitur, quod a nobis omnibus confitetur? Hæc nobis fides, hic cultus, & unanimis eademque sententia. Quos ille cum in medio nihilominus uenire iussisset: similibus pœnæ, ut priores, supplicijs affectos, ad ultimum laqueo appẽsos necari iussit. Tunc & Anthymus ipsius urbis episcopus, in domini nostri Iesu Christi cõfessione perdurans, martyrij gloriã capitis obtruncatione suscepit. Hunc autem tanquam uere bonum pastorem, uiam martyrij præeũtem, uniuersa pene gregis sui multitudo prosequitur. Itaque explicari non ualet, quãta dei sanctis martyribus excogitabantur tormenta ea tempestate: seu quanta sanctorum milia nouis & inauditis cruciatuum tormentis interempta sint: quibus Eusebius Cæsariensis episcopus, ecclesiasticæ scriptor historiæ, dum interesset, quæ in ueritate comperit & cernendo conspexit, octauo historiarũ & nono libris partim manifestare studuit.

Qualiter Constantinus ad Imperium euectus sit, & quos Imperatores persequentes Christianos oppresserit. Cap. XVI.

Constantinus tricesimusquartus gubernacula imperij, a Constantio patre suscepit: quæ uno & XXX. annis felicissime tenuit. Igitẽ mortuo (ut dixi) Constantio in Brittannia, Constantinus Imperator creatus primus Imperatorum Christianus, excepto Philippo qui Christianus annis admodum paucissimis, ad hoc tantum constitutus fuisse mihi uisus est: ut millesimus Romæ annus Christo potius quam idolis dicaretur. A Constantino autem omnes semper Christiani Imperatores, usque in hodiernum diem creati sunt: excepto Iuliano, quẽ impia (ut aiunt) machinantẽ exitiabilis uita deseruit. Igitur Crispo & Cõstantino Cæsaribus atque consulibus, Romanæ quidem ecclesiæ Syluestrius præsidebat: Alexandrinæ Alexander: & Hierosolymorum Macharius: Antiochiæ uero, quæ est apud Orontem, post Romanum nondũ quisquam fuerat ordinatus, persecutionibus scilicet prohibentibus. Non longo post tempore hi qui Nicææ collecti erant, eloquentiam eius admirantes, Eustachium dignũ approbauerunt, qui sedi apostolicæ præsideret, & cum esset episcopus uicinæ Beroæ, eum in Antiochiam transtulerunt. Tunc ergo Christiani orientales quidem usque ad terminos Aegypti circa Lespiam commorantes, non præsumebãt aperte in ecclesias conuenire, cum Licinius fauorem, quem in eos habuerat, permutasset: sed neque per Occidentem Helladici, uel Macedones, & Illyrici licenter in religione durabãt, propter Constantinũ qui princeps erat in his partibus Romanorum. Huic enĩ uiro plura postea prouenisse percepimus, quibus flexus est Christianorum dogma uenerari: præcipue tamen propter signum, quod ei diuinitus est ostensum. Et quoniam ad hæc uenimus, paulo latius aliquid referamus. Cũ Diocletianus & Maximianus Herculius, priuatam elegissent uitam, & Maximinus Galerius, qui cum eis imperauerat, tenens Italiam duos Cæsares fecisset; Maximinum in Oriente, & in Italia

Seue-

Seuerum. Tunc Constantinus in Britannia patre mortuo ordinatus Imperator, primo anno ducentesimæ primæ Olympiadis, XXVII. die Iulij mẽsis, Romæ uero a prætorianis militibus Maxentius, Maximiani Herculij filius, instituitũ Imperator. Hic eius pater imperandi cupiditate noluit filium regno priuare: quod facere nequiuit. Porro Seuerus Romæ contra Maxẽtium ueniens, militum proditione peremptus est. Proinde Maxentius Romæ uelut tyrannus habebatur, adulteria impudenter exercens, & earum uiros occidens. Quem uolens Constantinus opprimere & Romanos a cladibus liberare, cogitabat quem in bello deum haberet auxilio, sciens nihil prodesse deos quos Diocletianus uenerabatur: & quia potius eius pater paganorum contempta religione feliciter aduixisset. In his igitur solicitudinibus constitutus, in somno uidit signum crucis cœlo splendide collocatum, mirantiq; uisionem astiterunt angeli dicentes: O Constantine in hoc uince. Fertur autem & ipsum Christum apparuisse ei, signumq; monstrasse crucis, ac præcepisse ut figuram similem faceret: & in prælijs auxilium hoc haberet, quo uictoriæ iura conquireret. Eusebius itaq; Pamphili cum iureiurando ipso Imperatore dicente audisse refert, quia circa meridiem declinãte iam sole, crucis signũ ex lumine factũ, & scripturã cõsertã ei dicentẽ: in hoc uince, uidisset ipse & milites qui cum eo tunc essent. Pergenti nanq; aliquando cũ exercitu per iter: hoc, inquit, ei miraculum est ostensum. Dumq; cogitaret quid esset, nox superuenit: & dormienti Christus apparuit cum signo quod uidit in cœlo: iussitq; ut fieret eius signi figuratio, quæ foret auxilium in cõgressibus præliorum. Igitur ut præmissa quadam ex parte & aliquoties memorata iterum repetamus, Galerius occiso Seuero, Licinium Imperatorẽ creauit. Cumque persecutionem a Diocletiano et Maximiano missam, ipse atrocioribus edictis accumulasset, ac postquam per annos X. ex omni genere hominum exhausit prouincias: putrefacto introrsum pectore, & uitalib. dissolutus, cum ultra horrorem humanæ miseriæ etiam uermes eructaret, atq; medici ultra iam fœtorem non ferentes, crebro iussu eius occiderentur: a quodam medico cõstantiam ex desperatione sumente increpitus, iram dei esse pœnam suam, atq; ideo a medicis non posse curari: edictis late missis, Christianos de exilijs reuocauit: ipse autem cruciatus non sustinens, uim uitæ suæ intulit. Ita respublica tunc sub nouis quatuor principibus fuit. Constantino & Maxẽtio filijs Augustorum, Licinio autem & Maximiano hominibus nouis: Cõstantinus pacem ecclesijs post X. annos, quibus a persecutoribus uexabantur, indulsit. Deinde inter Constantinum et Maxentium bellum ciuile exortum est. Qua necessitate compulsus Constantinus, quem haberet adiutorem deum in prælijs imminentibus, mente solicita pertractabat. Vnde & signa cœlitus ei ostẽsa sunt, quæ superius memorauimus. Igitur Maxentius sæpe multis prælijs fatigatus: ultimo ad pontem Miluium uictus, & interemptus est. Maximinus persecutionis Christianorum incentor, executorq; infestissimus, apud Tharsum, dum ciuile bellum contra Li-

ciniū disponeret, interijt. Licinius repētina rabie suscitatus, oēs Christianos e palatio suo iussit expelli. Mox bellū inter ipsum Liciniū et Cōstantinū efferbuit. Sed Cōstantinus Liciniū sororis suæ uirum, in Pannonijs primū uicit, deinde apud Cibalas oppressit. Vniuersaq; Græcia potitus, Liciniū crebris bellis terra mariq; assurgentē & repressum, tandem ad deditionem coegit. Sed Herculij Maximiani socer sui motus exemplo, ne iterum depositam purpuram in perniciem reipublicæ sumeret, priuatū iussit occidi. Quāuis omnibus iam ministris nefariæ persecutionis exemptis, hunc quoque in quantum exercere potuit persecutorem digna punitio flagitaret. Constantini filij Crispus & Constantinus, & Licinius adolescens Licinij Augusti filius, Constantini autem ex sorore nepos, Cæsares creati sunt.

De uesania Arrij, & de synodo in Nicæa congregata, & quid in ea gestum sit. Cap. XVII.

HIS diebus Arrius Alexandrinæ urbis presbyter, a ueritate fidei catholicæ deuians, exitiabile plurimis dogma constituit. Qui simul ut primum Alexandriæ, uel notus uel notatus, inter confusos uulgi sectatores, insectatoresq; factus est: ab Alexādro eiusdem tunc urbis episcopo pulsus ecclesia est, cum quo homines quos in errorem seduxerat, etiam in seditionem excitauerat. Qua de re apud Nicæam urbem Bithiniæ conuentus trecentorum X. & VIII. episcoporum factus est: per quos Arrianum dogma exitiabile & miserum esse euidentissime deprehensum, palam proditum ac reprobatum est. Vndecunque ad eundem conuentum Syros, simul & Cylicas Phœnicasque & Arabes, atque Palestinos inter hos & Aegyptios, Thebæos, Libyos, nec non & eos qui ex Mesopotamia oriuntur: etiam Persas ad concilium uenisse constat. Verum nec Scytha defuit. Ex eorum choro Pontusque & Asia, Phrygia & Pamphilia: uiros probatissimos præbuerunt. Aderant Thraces, & Macedones, Achiui, & Epirotæ, & his quoque interius habitantes. Ipse aut Hispanorū ualde famosus Osius unus aderat, & simul plurimis assidebat. Talem itaque solus a secundo unus Imperator Cōstantinus Christo coronam uinculo pacis exornans, suo saluatori de uictoria inimicorum & hostium deo decibilem dedicauit. Itaque maximam domum præparauit, in regalibus Imperator sedens: & subsellia in ea poni præcipiens, quæ sufficerent ordini sacerdotum. Ita decentem præparans eis honorem: inuitauit ingredi, & de præsentibus habere consilium. Introiuit autem & ipse princeps ultimus cum paucis, laude dignam sui magnitudinem habens: & mirabilem speciem, mirabilioremque gerēs dignitatem pudoris in fronte. Minore uero sede quam alijs posita in medio eorum sedit: primo tamen petens, hoc sibi episcoporū iussione cōcedi. Tunc cum eo resedit sacratissimus ille chorus. Etenim cum ex omnibus pene locis episcopi conuenissent, & (ut fieri solet) diuersis ex

causis

causis inter se quædam iurgia detulissent, interpellabatur frequenter a singulis, offerebantur libelli, culpæ proferebantur: & magis ad hæc quam ad id, pro quo uentum fuerat, animos dabant. At ille uidens, quod per huiusmodi iurgia causa summi negotij frustraretur: diem certam statuit, qua unusquisque episcoporum si quid querimoniæ habere uideretur, deferret. Et cum resedisset, suscepit a singulis libellos, quos simul omnes in sinu suo continens, nec in eis quid contineretur, aperiens, ait ad episcopos: Deus uos constituit sacerdotes, & potestatem uobis dedit de nobis quoque iudicandi: & ideo nos a uobis recte iudicamur, uos autem non potestis ab hominibus iudicari. Propter quod dei solius inter uos expectate iudicium: & uestra iurgia quæcunque sunt, ad illud diuinum reseruentur examen. Vos etenim nobis a deo dati estis dij, et conueniens non est, ut homo iudicet deos, sed ille solus de quo scriptum est: Deus stetit in congregatione deorum, in medio autem deos discernit. Et ideo his omissis: illa quæ ad fidem dei pertinent, absq; ulla animorum dissensione distinguite. Cum hæc dixisset, omnes simul querimoniarum libellos iussit exuri, ne innotesceret ulli hominum simulatio sacerdotum, sed ecclesiasticum omnes unanimes, ad quod uenerant, negociũ agere sollerter inuigilarent. Igitur uenerabili huic cõcilio ex paucorum memoria conijci potest quam magni interfuerint deo amabiles uiri, qui leges ecclesiasticas, quos canones uocamus, sanxerũt: & peruersum dogma Arrij cum ipso authore anathematizantes damnauerunt. Fuit præterea in illo cõcilio Paphnutius homo dei ex Aegypti partibus episcopus confessor: ex illis quos Maximianus dextris oculis effossis & sinistro poplite succiso, per metalla damnauerat. Sed in hoc tanta uirtutum inerat gratia: ut signa per eũ non minus quam dudum per apostolos fierent: nam & dæmones tantũ uerbo fugabat, & ægrotos sola oratiõe curabat: sed & cæcis dicitur uisum reddidisse, & paralyticos ad stabilitatem corporum reuocasse. Quem Cõstãtinus in tanta ueneratione & affectu habuit, ut sæpius eum intra palatiũ euocatum complecteretur: & illum oculum, qui in confessione fidei fuerat euulsus, auidioribus osculis demulceret. Ex eorum numero, & si quid adhuc eminẽtius fuisse dicitur, etiam Spiridion episcopus Cyprius, uir unus ex ordine prophetarum. Hic pastor ouium, etiam in episcopatu positus permansit. Quadam uero nocte cum ad caulas fures uenissent, & manus improbas quo aditum educendis ouibus facerent, extendissent: inuisibilibus quibusdã uinculis astricti, usque ad lucem uelut traditi tortoribus permanserunt. Cũ uero oues ducturus ad pascua, matutinus se ageret senior: uidit iuuenes absque humanis uinculis caulis pendere districtos. Cumque causam noxæ cõperisset, absoluit sermõe, quos meritis uinxerat: & ne eis inanis nocturna cederet occupatio: Tollite, inquit, o iuuenes unum uobis arietem, ne sine causa uenisse uideamini: quem melius prece, quam furto quæsisse cõuenerat. Tradũt de eo etiam illud factum mirabile, filiam habuit Hyrenem nomine: quę

ei cum bene ministrasset, uirgo defuncta est. Post eius obitum uenit quidam dicens se ei quoddam depositum commendasse, rem gestam ignorauerat pater: perquisitum in tota domo, nusquam quod poscebatur, inuentum est. Persistebat ille qui commendauerat & fletu ac lachrymis perurgebat: uitæ quoq; suæ illaturum se esse exitium, nisi commendata reciperet, testabatur: Permotus lachrymis eius senex, ad sepulchrum filiæ properat, atq; eam nomine clamitat. Tunc illa de sepulchro quid uis, ait, pater? Commendatum, inquit, illius ubi posuisti? At illa locū designans: illic, ait, inuenies defossum. Regressus ad domum, rem sicut filia de sepulchro responderat, repertam tradidit reposcenti. Sed & multa alia eius gesta referuntur mirabilia: quæ recentium tunc ore omnium celebrabantur. Talis igitur in illis adhuc temporibus per multi uiri in ecclesijs domini refulgebant: ex quibus plurimi in illo concilio fuerunt. Sed et Athanasius eodem tempore Alexandri diaconus Alexandrini episcopi aderat consilijs, senem quam plurimis iuuans. Interfuit etiam magnus Eustachius, Antiochenæ fortitus ecclesiæ præsulatum: meritis ac uirtutibus insignis. Pariterque Eusebius Pamphili Cæsariensis ecclesiæ pontifex: qui tempore persecutionis nobiliter in fide perdurauit, & multorum illustrium opusculorum scriptor fuit sagacissimus. Præterea & alij plures uiri probatissimi ibi affuerunt: quorum ingenia sapientiæ & animorum uirtutes, tam & principi quam in reliquis dignitatibus claruerūt. Ergo qui per singula scire uoluerit, quæ in hoc gesta sunt concilio: omissis aliorum opusculis ecclesiastici causam Eusebij Cæsariensis historiā perlegat, q̄ a Rufino in nostrum interpretata est eloquium: nec non trium uirorum illustrium historias, Sozemeni, Socratis, & Theodorici. Actus uero & uitam huius principis Constantini qui scire plenius desiderat, Eusebij prædicti opuscula de hoc tātum negotio perlegat. Nos uero ad opus compendij cœptum stilum scribendo reuocemus.

De Helena Constantini matre: & qualiter crucem dominicam inuenit. Cap. XVIII.

PER idem tempus Helena Constantini mater, fœmina incomparabilis fide, religione animi ac magnificentia singulari: cuius uero Constantinus & esset filius & crederetur: diuinis ammonita uisionibus Hierosolymam petit, atque ibi locum, in quo sacro sanctum corpus Christi patibulo affixum pependerat, ab incolis perquirit. Qui idcirco ad inueniendum difficilis erat, quod ab antiquis persecutoribus simulachrum in eo Veneris fuerat defixum: ut si quis Christianorum in loco Christum adorare uoluisset, Venerem uideretur adorare: & ob hoc infreques & pene obliuiōi datus fuerat locus. Sed cū (ut supra diximus) religiosa fœmina properasset ad locū cœlesti iudicio designatum cūcta ex eo profana & polluta deturbans in altū purgatis ruderibus, tres cōfuso ordine reperit cruces. Sed obtur-

obturbabat reperti muneris lætitiam uniuſcuiuſque crucis indiſcreta proprietas. Aderat quidem & titulus ille qui Græcis & Latinis atque Hebraicis literis a Pilato fuerat conſcriptus: ſed ne ipſe quidem ſatis euidenter domini ci prodebat ſigna patibuli. Hinc iam inhumanæ ambiguitatis, incerto : diuinum flagitat teſtimonium. Accidit in ea urbe primaria quandam loci illius fœminam graui ægritudine confectam ſeminecem iacere. Macharius per idem tempus illius epiſcopus erat. Is ubi cunctantem reginam, atque om̃es pariter qui aderant, uidet: Afferte huc, inquit, omnes quæ repertæ ſunt cruces, & quæ ſit quæ portauerit dominum CHRISTVM, nunc nobis adaperiet deus. Et ingreſſus cum regina pariter & populis ad eam quæ decũbebat, defixis genibus huiuſcemodi ad deum precem profudit: Tu domine per unigenitum filium tuum ſalutem generi humano per paſſionẽ crucis conferre dignatus es : & nunc in nouiſſimis temporibus aſpiraſti in corde ancillæ tuæ, perquirere lignum beatum, in quo ſalus noſtra pepẽdit: oſtẽde euidenter, ex his tribus quæ crux fuerit ad dominicam gloriam, uel quæ extiterint ad ſeruile ſupplicium: ut hæc mulier quæ ſemiuiua decumbit, ſtatim ut eam lignum ſalutare contigerit, a mortis ianuis reuocetur ad uitam. Et cum hæc dixiſſet, adhibuit primo unam ex tribus, & nihil profuit: adhibuit ſecundam, & nec ſic quidem aliquid actum eſt. Vt uero tertiam admouit, repente adapertis oculis mulier conſurrexit: & ſtabilitate uirium recepta, alacrior multo quam cum ſana eſſet, tota domo diſcurrere & magnificare domini potentiam cœpit. Sic euidenti indicio regina uoti compos effecta: templum mirificũ in eo loco, in quo crucem repererat régia ambitione conſtruxit. Clauos quoque quibus corpus dominicum fuerat affixum, portat ad filium: ex quibus ille frenos compoſuit, quibus uteretur ad bellum: & ex alijs galeam nihilominus belli uſibus aptam fertur armaſſe. Ligni uero ipſius ſalutaris partem detulit filio: partem uero thecis argenteis conditam dereliquit in loco: quæ etiam nunc ad memoriam ſollicita ueneratione ſeruatur. Filius uero eius Conſtantinus in honorem matris ciuitatẽ condidit: quã ex nomine illius Helenapolim nuncupauit.

Quo tempore populi Hyberorum & Armeniorum conuerſi ſint ad fidem Chriſti. Cap. XIX.

QVA tempeſtate quidã philoſophus Merobius noĩe exteriorẽ Indiam luſtrãdo dum peragraret, (quæ longo tractu ab interiore diſtat, quæ diuerſis linguis & nationibus habita eſt, quam uelut longe remotam nullus apoſtolicæ prædicationis uomer impreſſerat) a Barbaris captus atque interemptus eſt. Duo quidam pueri, q̃s in liberalibus inſtituerat diſciplinis: Barbarorum miſeratione reſeruati & ad regem perducti: quos ut comperit induſtrios ac nobiles, ualde dilexit. Ex quibus Frumentio, quem perſpicaciorem deprehenderat, rationes ſuas ſcriniaque commiſit: Edeſium uero ſibi pincernam fecit: qui poſtmodum in ma

 gno

gno honore habiti sunt, uiuente rege: & in maiore post illius obitum cum filio eius, quem hæredem reliquerat regni. In tm̃ uero sublimati sunt: ut ecclesias fabricarent ibi, & conuenticula Christianorum per loca diuersa celebrarent. Qui cũ ad Romanũ orbem reuerterent̃ et suos uisitarent propinquos, & quæ acciderant episcopis narrarent suis: tunc Athanasius nuper Alexandriæ episcopus constitutus, Frumentium ad officium prædicationis delegit, & ad Indiam remisit: per quem gratia domini coruscante, uirtutes apostolicæ patratæ sunt plurimæ, & infinitæ Barbarorũ multitudines ad Christianismum conuersæ, ex quo in India exteriore fidei semina pullularunt. Eodem etiam tempore apud gentem Hyberorum, quæ sub axe aquilonico degebat, quædam ualde religiosa Christiana habebatur captiua: cuius meritis instantia uigiliarum, ieiuniorum atq; orationum quam plures enituerũt uirtutes: adeo denique ut regina eiusdem populi, quæ graui infirmitate uexabatur, & curatione medicorum desperata, ad cubiculũ eiusdem peregrinæ descenderet, & in cilicio eiusdem cubaret. Cuius precibus percepta sanitate, ad propria remeauit. Qua occasione rex eiusdem gentis in Christũ credidit, & templum mirabile condidit: qui etiam ad Cõstantinum Imperatorem legatos direxit, per exhortationem peregrinæ prædictæ, ut episcopos ad se dirigeret: qui pariter se & populum suum sacra religione informarẽt. Qua petitione comperta Imperator gauisus est, & quod poposcerat ab eo Hyberorum rex impetrauit. Eodem tempore, ut præmisi, & Indorum gentes, & Hyberorum Christiani dogmatis rudimenta susceperunt, sed etiam Armenios tunc primum comperimus Christianos effectos. Aiunt enim Tyridatem regem tunc gentis illius ex quodam mirabili signo dei, quod circa eius domum euenit Christianum fuisse factũ: & omnes simul eius ditioni subiectos, una præceptione iussisse, ut similiter deo colla summitterent. Vnde & ad cæteros confines Christianum dogma transiuit, & multitudine dilatatũ est.

De solicitudine pñ principis Constantini, quam non solum de sibi subiectis, sed etiam de externis habuit pro fide Christi. Cap. XX.

APud Persas autem initium Christianitatis tunc æstimo celebratũ, dum quidam eorum occasione cõmertij ad Osræenos & ad Armenios uenientes (ut assolent) sanctis illic colloquerẽtur uiris, & uirtutes eorum experirentur. Cumq; tp̃e procedente cresceret̃, et ecclesias & sacerdotes pariter cæterosq; ministros iã haberẽt, hoc factũ non mediocriter cõtristabat magos, qui religionem Persarũ ueluti quędã sacerdotalis tribus p̃ successionẽ gñis ab initio cõmissa habere noscũt. Afficiebat eñ etiã Iudæos, naturaliter q̃dammõ Chr̃iani dogmatis inimicos. Quapropter accusauerũt apud Saporẽ tũc regẽ Simeonẽ archiep̃m Seleuciæ et Thesiphõtis ciuitatũ in Persida regaliũ: tãq̃ amicus eẽt Cæsari Romanorũ, eiq; Persarũ negotia depalaret. Quãobrẽ Persarũ rex nõ solũ Simeonẽ teneri fecit, sed & reliq̃s sui regni ep̃os uiros deo dignos, et in uincula cõijci, & cæte

ros bonæ uitę testimonio presbyteros, diaconos, monachos, sacrasq; uirgines & reliq uulgi innumeras multitudines, et ex suo palatio una cũ pędagogo ac nutritore suo q̃ plures sibi charos atq; familiares diuersis mortib. tradidit pro Christi dogmate, dũ nollẽt solẽ dei creaturam adorare pro deo. Fertur enim eorum qui tunc martyrio coronati sunt, sub hac persecutione uirorum ac fœminarum fuisse milia quasi sedecim in regno Saporis, magis Iudæisq; ad hoc piaculum regem concitantibus. Igitur dum hæc apud Persidam calamitas Christianorum pio principi nota fieret Constantino, dum esset solicitus pro uera religione, scripsit ad regem Persarum per Legatos, qui tunc aderant, monita pietatis: rogans ut cultores dei apud eũ digno honore potirentur. Itaq; ut in ea continetur epistola, quam pro fide nostra ad eundem direxit, multa terrendo posuit infausta persecutoribus huius dogmatis euenisse, qua de re & Valerianum Romanorum Imperatorẽ suum quidem antecessorem a Persis esse captũ, & cum maximo dedecore inter eos senuisse, quia Christianos diuersis mortibus affici decreuerat. Hęc igitur optimus Imperator pietate decoratus egit, curam non solum subiectorũ habens, sed etiam eorũ qui sub alieno gubernaculo regebantur. Quapropter & ipse diuina protectiõe potitus est & Europam uniuersam atq; Lybiam, super has etiam maximam Asiæ partem tenens, non solum subiectos habebat deuotos: sed etiam Barbarorũ alij quidem sponte seruiebant, alij deuicti ubiq; triumphi uidebantur, & uictor cernebatur hominibus Imperator. Qui cum tres habuisset filios, eos Cæsares nuncupauit, & singulos eorum per decenos annos Imperij sui principes esse constituit, id est, primum quidem filium sui nominis Constantinum Hesperiarum partium in decennali suo fecit habere principatum: secundum uero aui nomine nuncupatum Constantinum, in uicenalibus suis Cæsarem in Oriente cõstituit: iuniorem uero Constãtem in suis tricenalibus ordinauit. Qui cum in Nicomedia degeret, languore grauatus, nec ignorans huius uitæ incertum, gratiam sacri baptismatis est adeptus. Distulerat enim usq; ad illud tempus, in Iordane fluuio hoc promereri desiderans. Porro autem tres filios imperij reliquit hæredes, & Athanasium magnũ reuerti præcepit in Alexandriam, licet Eusebius præsens esset, & niteretur contraria suadere. Ita facto testamento, tribus filijs constitutis hæredibus, defunctus est. Vixit itaq; annis suptuaginta quinq;, regnauit triginta & unum. Igitur inter hæc latent causæ, cur tantus uir uindicem gladium, & destinatam in impios punitionem, etiam in proprios egit affectus. Nam Crispum filium suum & Licinium sororis filium interfecit, ut aiunt. De his etiam, qui sub eo scribendo monumenta posteris reliquerunt, non silebo.

De diuersis doctoribus sub Constantino Imperatore florentibus. Cap. XXI.

ARnobius Rhetor in Aphrica clarus habebatur, q̄uis & prius sub Diocletiano principe: qui cum Siceæ ad declamandum iuuenes erudiret, & adhuc ethnicus ad credulitatē somnijs compelleretur, neq; ab episcopo impetraret fidem, quam semper impugnauerat elucubrauit aduersum pristinam religionem luculentissimos libros, & tandem ueluti quibusdam obsidibus pietatis fœdus impetrauit. Firmianus, q; & Lactantius, Arnobij discipulus, sub Diocletiano principe accitus cum Flabo grammatico, cuius de medicina libri uersu compositi extant, Nicomediæ Rhetoricam docuit: ac penuria discipulorum illinc in Græciam, uidelicet ad scribendum se contulit. Habemus eius conuiuiū symphosium, q̄d adolescentulus scholis scripsit Aphricæ, & Hodeporicū de Aphrica usque ad Nicomediam hexametris scriptum uersibus, & alium librum qui inscribitur grammaticus & pulcherrimus de ira dei, & institutionū diuinarum aduersum gentes lib. VII. & Epomen eiusdem operis lib. I. & ad Asclepiadem lib. II. de persecutione lib. I. ad Probum epistolarum lib. IIII. ad Seuerū epistolarum libri duo, ad Demetrianū auditorē suū epistolarum lib. tres, & ad eundem de officio dei uel formatione hominis liber unus. Hic in extrema senectute magister Cæsaris Crispi filij Constantini in Gallia fuit, qui postea a patre interfectus est. Eusebius Cæsareę Palestinæ episcopus in scripturis diuinis studiosissimus, & bibliothecę diuinæ cū Pamphilo martyre diligentissimus peruestigator, ædidit infinita uolumina, de quibus hæc sunt, Libri XX. consonantiæ diaphonias, Ecclesiasticæ historiæ libri X. Chronicorum canonum omnimodam historiam, & de authoribus eorum, & de euangeliorum tractatu, & in Isaiam libri X. & contra Porphyriū qui eodem tempore scribebat in Sicilia (ut quidam putant) libri XXV. pro Adamantio libri sex, de uita Pamphili libri tres, de martyrib. & alia opuscula, & in CL. psalmos eruditissimos commentarios & multa alia. Floruit maxime sub Constantino Imperatore & Constantio, & ob amicitiam Pamphili martyris ab eo cognomentum sortitus est. Rheticius Heduorum. i. Augustudunensis episcopus, sub Constantino celeberrimæ famæ habitus est in Gallia. Leguntur eius commentarij in Canticum canticorum, & aliud grande uolumen aduersus Nouatianū: nec præter hæc quicquam operis eius repperi. Methodius olim Lyciæ, postea Tyri episcopus, nitidi compositiq; sermonis, aduersus Porphyrium confecit librum conuiuiū & symphosium X. uirginum, & de resurrectione opus egregium contra Adamantiū, & aduersus eundem de pythonissa, & in Genesim quoq;, & in Canticum canticorum cōmentarios, & multa alia quæ uulgo lectitantur. Ad extremum nouissimæ persecutionis, siue (ut alij affirmant) sub Decio & Valeriano in Calchide Græciæ martyrio coronatus est. Iuuencus nobilissimi generis Hispanus presbyter, quatuor euangelia hexametris uersibus pene ad uerbum transferens quatuor libros composuit, & nonnulla eodem metro ad sacramētorum ordinem pertinentia. Floruit sub Constantino principe. Eustatius ge-

nere

nere Pamphilus, primum Berce Syriæ, deinde Antiochiæ rexit ecclesiam, & aduersus Arrianum dogma multum componens, sub Constantino principe pulsus est Traianopolim in exilium Thraciarũ, ubi & cõditus est. Extant eius uolumina de anima aduersus Adamantium, & infinitæ epistolæ, quas enumerare longum est. Marcellus Anciranus episcopus sub Constantino & Constantio principibus floruit, multaq́ꝫ diuersarũ materiarũ scripsit uolumina, & maxime aduersum Arrianos. Feruntur contra hunc Aristei & Apollinaris libri, Sabellianę eum hæreseos arguentes. Sed & Hilarius in septimo aduersum Arrium libro nominis eius quasi hæretici meminit. Porro ille defendit se nõ esse dogmatis cuius accusatur, communionẽ Iulij & Athanasij Romanæ urbis & Alexandrinæ Pontificum meruit. Eusebius Emissenus elegantis & rhetorici ingenij, innumerabiles, qui ad plausum populi pertineãt, confecit libros, magisq́ꝫ historiam secutus. Ab his qui declamatoria uolunt studiosissime leguntur. E quibus uel præcipui sunt aduersus Iudæos & gentes & Nouatianos, & ad Galatas lib. X. & in euangelium homiliæ breues, sed plurimæ. Floruit autem temporibus Constantini Imperatoris, sub quo & mortuus, Antiochiæ sepultus est. Quo etiam tempore Porphyrius misso ad Constantium insigni uolumine, de exilio liberatur. Tunc etiam Alexandriæ XIX. ordinatur episcopus Athanasius, illis equidem diebus Constantinus cum liberis suis honorificas ad Antoniũ literas mittit, de quibus in subsequentibus, opitulante deo, latius dicemus. Tunc etiam Nazarei rhetoris filia in eloquentia patri coæquatur, & Tyberianus uir disertus, præfectus prætorio Gallias regit. Eustatius autem Constantinopolitanus presbyter agnoscitur, cuius industria in Hierosolymis martyrium constructũ est. Pℓterea sub Constantino non solum hi quorum memoriam fecimus, sapientia & uirtutibus claruerũt, sed et plures alij q̃s sub silentio præterimus. Igitur Constantinus Traianũ herbã parietariam ob titulos multis ędibus inscriptos appellare solitus est. Hic pontem in Danubio construxit, habitum regium gemmis, & caput exornans perpetuo diademate. Commodissimus tamen multis rebus fuit, calumnias sedare, legibus seuerissimus, nutrire artes bonas: pręcipue studia literarum, legere, ipse conscribere, meditari, audire legationes & querimonias prouinciarum sagaciter studuit. Et dum multas gentes diuersis prælijs subegisset, urbem nominis sui Romanorum regum uel solus, uel primus instituit. Quæ sola expers idolorum ad hoc breuissimo tempore, condita a CHRISTIANO Imperatore prouecta est, ut sola Romæ tot seculis miserijsq́ꝫ prouectæ forma & potentia merito possit ęquari. Tum deinde primus Constantinus iusto ordine & pio uertit edictũ. Siquidem statuit citra ullam hominum cædem paganorũ templa claudi. Et in hoc domini nostri IESV CHRISSTI laudanda atq́ꝫ

miranda

miranda est omnipotentia: ut quando uoluit, mox unius religiosi principis edicto omnium regum & Imperatorum potentissimorum, & retro seculis fortium ac sapientum industria fana ac mirabiliter idolorum fabricata templa, clausa nullo resistēte cultore pene per omnem orbē, & ad nihilum sunt redacta. His itaq; gestis prospere tertio finem decreui imponere libro.

TOMI II. LIBRI III. FINIS.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONIRUM TOMI SECUNDI, Liber IIII.

Quomodo post mortem Constantij ad tres eius filios orbis Romanus peruenerit, & quas partes unusquisq; obtinuerit. Cap. I.

INTEREA RESPVBLICA FORtuitis casibus urgebat. Vnde quędā summatim ac breuiter pstringere, nō esse incongruū arbitramur. Igitur q a ædificatore Cōstātinopolitanæ ciuitatis moriēte, tres eius filij Imperiū suscepe runt, in præcedentibus est enarratū. Sciendū aūt quia cum istis imperauit consobrinus eorꝫ nomine Dalmatius, uocabulum patris habens, qui dum paululum imperasset, a militibus interemptus est, non iubente Constantio ut occideretur, nec tamen prohibente. Ita ad tres partes orbis Romani redacta dominatio est, Constantinum & Constantium ac Constantem filios Constantini. Hi singuli has partes regendas habuerunt. Constantinus iunior cuncta trans Alpes, Constātius a freto Propontidis Asiam atq; Orientem, Constans Illyricum Italiamq; & Aphricā Dalmatius Thraciam Macedoniāq; & Achaiam. Interim ob Italię Aphricæq; ius dissentire, statim Constantinus & Constans cœperunt. Constantinus latrocinij specie dum incautus fœdeq; temulentus in aliena irruit, a ducibus Constantis obtruncatus est, proiectusq; in fluuium, cui nomen Alsa est, non longe ab Aquileia.

Qualiter per quendam presbyterum hæretici Arriani ad familiaritatem Constantini peruenerunt. Cap. II.

INtera maligna semper aduersum deum uerum diaboli insectatio, quæ ab initio mundi usque nunc a syncero fidei religionisque tramite effusis errorum nebulis lubrica hominum corda perturbat. Postquam CHRISTIANIS Imperatoribus summam regiæ potestatis in

meliora

meliora uertentibus, ecclesiam Christi zelo idololatriæ persequi destitit, aliud machinamentum, quo per eosdem Christianos imperatores ecclesiā uexaret inuenit. Fit igitur Arrio noui erroris authori, cæterisq; discipulis ipsius ad familiaritatem Constantij imperatoris promptus aditus & facilis uia, & hoc ita euenisse contigit. Posteaq̃ religiosi principis mater Helena, summis Romani regni honoribus affecta, ex hac luce discessit, Constantia tunc Licinij derelicta fratris Augusti solatijs utebatur. Huic accidit presbyterum quendam uenire in notitiam, latenter partibus Arriani fauentem: sed is primo nihil omnino de his apud sororem principis aperiret. Vbi uero multa familiaritas copiam tribuit, paulatim cœpit sermonē aspergere, inuidiam dicens Arrio generatam, & pro simultatibus priuatis, episcopum suum rem contentiose exagitasse, æmulationis stimulo cōfixum, q̃ Arrius apud plebem satis charus haberetur. Hęc atq; huiuscemodi alia frequentius suggerens, animos Constantiæ suos effecit. Quæ cum diem obitura uisitaretur a Constantio fratre, atq; ab eo blande religioseq; compellaretur, extremā dicitur ab eo gratiā poposcisse, ut presbyterū in familiaritatē reciperet, & quæ sibi ab eo pro spe & salute suggererētur, audiret. Sē quidē iam ex luce discedentem nihil curare, pro fratris uero statu esse sollicitā, ne forte pro innocentum pœnis regni sui pateret excidiū. Quibus ille monitis a sorore susceptis, & fidelem pro se germanæ solicitudinē credens, accommodauit aurem presbytero. Constantio uero de hac luce discedente, liberis de successione Romani orbis testamentū hæredibus scriptum dum non adessent, dicitur secreto presbyterū, quem a sorore commendatū supradiximus euocasse, atq; sub sacramanto tradidisse quod scripserat, dum ex occasione prædicta eius familiaritate potiretur: contestans ne ulli, nisi Constantio cū uenisset, in manus traderet. Cui etiam q̃ eunuchi qui erant in palatio fauebant, arte indicio de Imperatoris morte impresso usq; ad Constantij præsentiam, multis noua tentantibus oppressis, restitutę integręq; mansere. Cū uero Constantius affuisset, depositū presbyter illi restituit. Cuius beneficij gratia Imperator regni cupidus ita ei deuinctus est, ut qui imperare cunctis ambierit, ab illo sibi imperari æquanimiter pateretur. Ex quo deuincto sibi Imperatore, cœpit de Arrij restitutione suggerere, & nolentes acquiescere sacerdotes, ut cogeret persuadere. Tunc Eusebiū Nicomediæ episcopum, partibus Arrij fauentem, cæterosq; eius socios Imperatori familiarissimos effecit, annitentibus sibi eunuchis Palatinis, quorum animos diabolica fraude sibi deuinxerat. Athanasium uero catholicæ ecclesiæ defensorem falsis criminationibus insectantes, adeo ut princeps Constantius uellet eū sæpius interimere, nisi pia dei prouidentia ad restaurationē ecclesię suę eundē protegeret ac reseruaret. Igitur quibus mirabiliter modis sępius sit ereptus de manibus animā illius quęrentiū, Ecclesiastica quę dicit̄ Tripartita narrat historia. Ipse etiā qui passus, ordinatim in suis refert opusculis, nec non & Rufinus prædicti temporis Ecclesiasticæ historiæ scriptor.

De diuer-

De diuersis Synodis, in quibus catholica Nicæni concilij decreta Arriani subuertere nisi sunt. Cap. III.

ITaq; peruersi dogmatis fautores Eusebius Niomediensis, cum cæteris satellitibus ecclesiæ dei hostibus, nactus tempus opportunum, paulatim callide decreta Nicæni concilij catholica subuertere nitentes, apud Antiochiam primum sub occasione dedicationis templi, ibidem a patre Augustorum mirabiliter inchoati, & a Constantio consummati, conuenerunt quasi nonaginta Orientalium episcopi. Vbi contra fidem catholicam Nicæni concilij non tam manifeste, sicut in reliquis, sanxerunt Concilijs. Deinde procedente tempore diuersa celebrantes Concilia, fidem Nicæni concilij de una dei patris & filij substantia abolere cupientes, ipso Imperatore eis annitente: cuius & præsentia debacchantes, hæc aliquoties agebant. Sed dũ post mortem Constantis synodum Mediolani Constantius fieri decreuisset, in qua Orientales atq; Occidentales episcopos in uesania Arriana concordes faceret, ad effectum perducere nequiuit. Vnde & apud Arimenum conuenire præcepit Occidentales, apud Tyrum uero Orientales. In quibus synodis Homousiani nequaq̃ Arrianis communicantes, ea de re cæteris in locis diuersa celebrantes Concilia, turbulentiorẽ contra catholicos generarunt tempestatem. Constantius uero hortatu perfidorum nunc blanditijs, nunc minis instãs, nec sic ad unanimitatem eos perducere potuit episcopos: sed frustratus est suis conatibus, & maiores hinc inde in ecclesijs emergebãt discordiæ. Insistentibus autem Arrianis ad tantam peruenit dementiã Constantius, ut quosdam in deo gradus crederet, in sinum eius, dũ in deo deos quærit, tanq̃ per Scudo Tyrum inducitur. Peruerso igitur zelo potestas armatur illusa, & sub nomine pietatis uis persecutionis agitat, de noua nominis electione contenditur, ut Arrianorum potius ecclesiæ, q̃ catholicorum sint.

De persecutione Athanasij, aliorum catholicorũq; episcopo℞. Cap. IIII.

ERgo efferatus rex instinctu Arrianorum, primum Athanasium persequitur. Qui cum quæreretur ad pœnam, a Maximino Treuirorum episcopo, qui tũc satis clarus habebatur, honorifice susceptus est. Paulum uero successorem Alexandri Constantinopoleos episcopum, uirum laude dignum, in exilium detrudi iussit, & in locum eius Macedonium crudelem hæreticum subrogauit. Sed dum Hermogenes magister militiæ regis imperio & Arrianorum factione Paulum deportare conaretur in exilium, Constantinopolim a populo tractus catholico, interemptus est. Paulus autem præfecti Philippi fraude circumuẽtus, postmodum in exilium est trusus, & ibi ab eodem strangulatus, quia fautor Macedonij atq; Arrianorum erat. Hinc iam Liberius Romanæ sedis episcopus exilio damnatᷣ, qui noluit hæreticis communicare, & in damnationem Athanasij subscribere. Sed dum Romam Constantius ueniret, matronarum nobilium Romanorum pro eo satisfactionem suscipiens, ad

propriam eum reuocauit sedem. Tamen quibusdã suspectus fuit, q̃d tædio exilij superatus, subscripserit. Cognouerat etiã, quod Felicis illius successoris, clerus & populus urbis cõmunionem uelut hæretici declinarent: eiusq; solẽnijs nequaq̃ interessent. Ea quoq; tempestate Eusebius Vercellensis et Hilarius Pictauiensis, cæteriq; religiosi ac catholici episcopi & presbyteri per diuersa mittuntur exilia. Hinc uarijs afflictionum modis nõ suæ partis Arriani omnes persequunt̃ episcopos: assensu p̃bente eis principe. Fiũt intestina bella, ecclesiarum deprædationes: diuersæ conditionis, ætatis & sexus hominum multis in locis clades & mortes. Quas persecutiones nefandas sequitur terræmotus horribilis, qui plurimas orientes solo strauit, sed ista in hoc compendioso sufficiant opere.

De prælijs Constantis contra Parthos & Francos, ac de morte ipsius, vbi tunc Franci habitauerint. Cap. V.

Nunc autẽ ad cœptum historiæ reuertamur seriem. Igit̃ Cõstans aduersus Persas & Saporẽ, qui Mesopotamiã uastauerat, IX. p̃lijs parꝝ prospere decertauit: nouissime seditione atq; intemperãtia militũ noctu adoriri pugnã coactus, patratã pene uictoriã insuper uictus amisit. Igitur uario euẽtu aduersum Francos a Cõstante pugnatur. Demum Frãci a Cõstante perdomiti, & pax cum eis facta est. Porro beatus Hieronymus in uita Hilarionis facit memoriam de Francis, ubi tunc habitarent. Dicit em̃: Nanq; Candidatus Constantij imperatoris Rutilius coma & candore corporis indicans prouincĩã inter Saxones & Alamannos: gens eius non tam lata q̃ ualida, apud historicos Germania nunc Francia dicitur. Igitur post cum se intolerandis uitijs dedisset Constans, ac pene prouincialium fauorem militum compararet, Magnentij dolis in oppido, cui Helena nomen est, proximo Hispaniæ, interfectus est.

De tyrannide Magnentij atque Nepotiani, & de eorum interfectoribus. Cap. VI.

Magnentius em̃ apud Augustudunũ arripuit imperium, q̃d cõtinuo per Galliã, Aphricã, Italiãq; porrexit. In Illyrico autẽ Vetranionem ætate grandæuũ, imperatorẽ sibi milites creauerũt: uirꝝ natura simplicẽ, cunctisq; iucundũ, sed qui ne prima quidẽ unq̃ literarꝝ elementa didicisset. Itaq; cum primas literas, literarumq; syllabas imperator senex interdũ inuitus meditaret̃, a Cõstantio, qui tunc in Magnentium ultione fratris accensus bellum parabat, deponere iussus imperiũ: abijciens cum literis purpuras, cõtentusq; priuatis, palatiũ simul, scholamque dimisit. Nepotianus deinde Romæ Cõstantini sororis filius gladiatorũ manu fretus inuasit imperiũ, qui deinde cum improbus ac per hoc inuisus cunctis esset, a Magnẽtianis ducibus oppressus est. Sequit̃ bellum illud horribile inter Cõstantium, Magnẽtiumq; apud Mursam urbẽ gestũ, in q̃ multa Romanorꝝ uiriũ profligatio, etiã in posterꝝ nocuit. In q̃ bello pene nunq̃ amplius Romanę cõsumptę sunt uires, totiusq; imperij fortuna pessundata. Magnẽtius tamẽ uictus aufugit, ac nõ multo post apud Lugdunũ

propria se manu interfecit, Decẽtius quoq; frater eiusdem, quem Cæsarem Gallis præfecerat, apud Senonas laqueo uitam finiuit.

De Gallo Cæsare facto à Constantio, ac maturius interfecto. Et de Iuliani Galli fratris prælijs contra Germanos & Francos. Et qualiter inuasit imperium, Cap. VII.

Continuo Constantius Gallum patrui filium Cæsarẽ legit, quem rursus crudeliter ac tyrannice agentẽ, paulo postq̃ crearet, occidit. Syluanũ quoq; per Gallias rebus nouis inhiantẽ, mature circumueniẽdum, opprimẽdumq; curauit. Igitur Syluano interfecto, Iulianum patruelẽ suum Galli fratrẽ Cæsarem creatũ, misit ad Gallias. Itaq; Iulianus Cæsar euersas, oppressasq; ab hostibus Gallias strenuissime in integrum restituit. Iste in campis argentarijs apud Gallias cum paucis militibus infinitas hostium copias deleuit. Stabant acerui montium similes, fluebat cruor fluminum in modum. Captus rex nobilis Nodomarius: fusi oẽs optimates eius, redditus limes Romanæ possessioni, ac postmodum cum Alamanis dimicans, potentissimum eorꝝ regem Badomarium cepit. His elatus successibus fastigiũ usurpauit Augusti: & mox Italiam, Illyricumq; peruadens, Constantium Parthicis prælijs occupatum regni parte priuauit. Hinc Cõstantius urgere legationibus, ut in statum, nomenq; pristinum reuertatur, monuit. Iulianus mãdatis mollioribus refert, se sub nomine Celsi imperij multo officiosius pariturum. Cõstantius Iuliani scelere comperto, dimissa expeditione Parthorum, dum ad ciuile bellum reuertitur, in itinere inter Ciliciam, Cappadociamque defunctus est. Ita ille, qui discissa pace & unitate fidei catholicæ, Christianos aduersus Christianos armans, ciuili (ut ita dicam) bello ecclesiæ membra dilacerauerat, totum inquieti tempus imperij molestissimum spacium uitæ suæ bellis ciuilibus etiam propinquos et consanguineos excitatis, exercuit, exegit, expendit. Imperauit autem annos uigintiquatuor, menses quinq; cum fratribus Cõstantino atq; Constante. Quibus mortuis, Magnentio, cæterisque tyrannis extinctis, gubernacula totius orbis Romani eius ditioni submissa sunt.

Memoria nobilium scriptorum ac mirabilium patratorum, qui eo tempore claruerunt. Cap. VIII.

QVO imperante claruerunt uiri eruditi, quorum scribendo extant monumenta: Antonius monachus, cuius uitam Athanasius episcopus Alexandrinæ ecclesiæ insigni uolumine prosecutus est. Misit Aegyptiacæ ad diuersa monasteria, apostolico sensu, sermoneq; epistolas septem, quæ in Grecam linguam translatę sunt: quarum præcipua est ad Arsetas. Floruit præcipue Constantino, & filijs eius regnantibus. Qui de Paulo quodam Thebeo, miræ beatitudinis uiro ad se ueniẽtibus plurima referebat, cuius exitum HIERONYMVS breui libello explicuit. Basilius Ancyranus episcopus artis medicinæ, scripsit contra Marcellum de uirginitate librum, & nonnulla alia: & sub rege CONSTANTIO Macedoniæ partis cum Eustasio Sebasteno fuit.

fuit. Theodorus Heracliæ Thraciarũ episcopus fuit, elegantis, apertiq; sermonis, & magis historicæ intelligentiæ, ædidit librũ sub Cõstantio principe, & cõmentarios in Matthæũ, & in Iohannẽ, & in Apostolũ, & in Psalterium. Triphilus Cypriledẽsis siue Leocotheon episcopus eloquẽtissimus suæ ætatis, & sub rege Cõstantio celeberrimus fuit. Leguntur in Cãticum Canticorũ cõmentarij eius, & multa alia cõposuisse ferunt, quæ in nostras manus minime peruenerũt. Donatus, a quo Donatiani per Aphricã sub Cõstantino & Cõstantio principibus, asserens a nostris scripturas in persecutione ethnicis traditas, totã pene Aphricã, & maxime Numidiã sua persuasione decepit. Extãt eius multa ad suã hæresim pertinentia, de spiritu sancto liber Arriano dogmati cõgruens. Asterius Arrianæ philosophus factionis, scripsit regnante Cõstantio in epistolã ad Romanos, & in Euãgelia, & in Psalmos cõmentarios, & multa alia, quę a suæ partis hominibus studiose legũtur. Lucifer Caralitanus episcopus, cum Prancratio & Hilario Romanæ ecclesiæ clericis, a Constantio imperatore sub Liberio episcopo pro fide in exilium pulsus, cum nollet sub noĩe Athanasij Nicænam dãnare fidem, & in Palestinã relegatus, miræ cõstantiæ animi, & pparatus ad martyriũ contra Cõstantium imperatorẽ scripsit librum, eiq; legẽdum misit, ac nõ multo post sub Iuliano principe reuersus est Caralis, Valentiniano regnante, obijt. Eusebius natione Sardus, & ex lectore urbis Romę Vercellensis episcopus, ob confessionẽ fidei a Cõstantio principe Scythopolim et inde Cappadociã relegatus, sub Iuliano imperatore ad ecclesiã suam reuersus, ędidit in Psalmos cõmentarios Eusebij Cæsariensis, quos de Græco in Latinũ uerterat: & mortuus est sub Valẽtiniano & Valente regnantibus. Fortunatus natione Apher, Aquileiensis episcopus, imperãte Cõstantio, in Euãgelio titulis ordinatis breui sermone ac rustico scripsit cõmentarios: et in hoc habetẽ detestabilis, quod Liberiũ Romanæ urbis episcopũ pro fide in hoc tẽpore ad exilium pergentẽ primus solicitauit & fregit: & ad subscriptionẽ cum hęreseos cõpulit. Acatius, quem quia luscus erat, Auoni, oaron nuncupabant, Cęsariensis in Palestina episcopus, lib. in Ecclesiasten, X. & VII. uolumina; et multos pterea, diuersosq; tractatus cõposuit. In tm̃ autem sub Cõstantio imperatore claruit: ut in Liberij locum Romæ Felicẽ episcopum cõstituerit. Serapion Thimeus episcopus, qui ob elegantiã ingenij cognomen scholastici meruit, charus Antonio monacho: ædidit aduersum Manichęum egregium librũ, & de Psalmorũ titulis alium, & ad diuersos utiles epistolas: & sub Cõstantio principe inclytus fuit. Qua etiã tẽpestate Iacobus Iusibenus episcopus, qui multis claruit mirabilibus, fuit. Inter cętera per eũ patrata miracula, dũ Nisibin uastata Mesopotamia a Sapore Persarũ rege ciuitas obsideret, cum ingẽtibus copijs diebus LXX. ac deinceps, murus impetu fluminis, quem exercitus interpositis cataractis artificiose suspenderat, atque inundare retro coegerat. Quibus sublatis, uim non sufferens, corruit murus: ipsum uero murum sacris orationibus suis uir dei nocte interposita ad

integrum restaurauit. Sapora die sequenti, dum per alueum fluminis atque murorum ruinam ciuitatem inuadere se crederet, uidens murum cum repugnaculis restitutum: quem cum sibi assistentibus non solum restauratio muri terruit, sed etiam alia uisio perturbauit. Vidit enim stantem supra murum quendam imperiali schemate circumamictum, & tam purpura quam diademate resplēdere. Arbitratus autem esse Romanorum imperatorem, mortem minatus est eis, qui nuntiauerant non eum illic esse præsentem. Quibus affirmantibus uera se dixisse, & Constantium Antiochiæ commorari, ex uultu quem uidebat, agnouit eorum uerba esse ueracia, & ait: deum bella gerere pro Romanis. Attamen talibus signis cognitis, ab obsidione minime recedebat. Igitur prædictus episcopus hortatu obsessorum ad murum accedens, ut Persarum castra aspiciendo malediceret: Quibus aliam non intulit maledictionem, nisi cyniphes & culices in eos ut immitteret dñs, ut per parua animalia supernā uirtutem potuissent agnoscere. Cuius orationem tantæ nebulæ subsecutæ cyniphum & culicum, replentes castra Persarum, ut elephantes & equi uim non ferentes, earum acies perturbarent & castra cōfunderent, atque in diuersa discurrendo deserta peterent. Talibus rex potentissimus cum innumerabili exercitu perterritus, obsidione soluta recessit cōfusus. Hic nanque Iacobus unus ex eorum numero fuit confessorum, qui sub Maximiano persecutore claruerunt, & qui in Nicæna synodo Arrianum dogma damnauerunt. Scripsit enim XX. & VI. libros Syro sermone, id est, aduersus omnes hæreses, de charitate generali, de ieiunio, de oratione, de dilectione erga proximum, de resurrectione, de uita post mortem, de humilitate, de pœnitentia, de satisfactione, de uirginitate, de sensu animæ, de circuncisione, de actione benedictionis, quod in Isaia legitur, non exterminatus botrus: de Christo, quod filius dei sit consubstantialis patri, de castitate, contra gentes, de cōstructione tabernaculi, de gentium conuersatione, de regno Persarum, de persecutione Christianorum: composuit & chronicon minoris quidem Græcorum curiositatis, sed maioris fiduciæ: quia diuinarum tantum scripturarum authoritate constructum, comprimit ora eorum, qui præsumptuosa suspitione de aduentu Christi domini nostri inaniter philosophantur. Moritur hic uir Constantij temporibus, & iuxta preceptum patris eius Constantini, in ara muri Nisibin sepelitur, ob custodiam uidelicet ciuitatis: quod secundum fidem Constantini euenit. Nam post multos annos ingressus Iulianus Nisibin, & uel glorię sepulti inuidens, uel fidei Cōstantij, cuius ob id domum persequebatur, iussit efferri de ciuitate sancti corpus, & post paucos menses consulendæ licet Reipublicæ Iouinianus imperator, qui Iuliano successerat tradidit Barbaris ciuitatem. Hinc Sapora Persarum rex Christianos persequitur. Cōstantio igitur imperante, ut ad ordinem historiæ redeamus: Gallus Cæsar Iudæos, qui interfectis per noctem militibus arma ad rebellandum inuaserant, oppressit: cæsis multis hominū milibus, usque ad innoxiam ætatem, & ciuitates eorum, Dio Cæsaream, Tyberiadem, & Diospolim, plurimaque op

pida igni tradidit: nõnulli nobilium Antiochię a Gallo interfecti. Tytianus tunc uir eloquens, pfecturam pretorio apud Gallias amministrabat. Victorinus Rhetor & Donatus grãmaticus pceptores Hieronymi Romæ insignes habẽtur: e quibus Victorinus etiã statuã in foro Traiani meruit. Quibus diebus reliquiæ apostoli Timothei Cõstantinopolim inuectæ. Cõstantio uero Romam ingresso, ossa Andreæ apostoli, & Lucæ euangelistæ a Constantinopolitanis miro fauore sunt suscepta. Hilarius itaq; cum apud Constantinopolim librum pro se Constantio porrexisset, ad Gallias redit, qui reuersus Ariminensis perfidiæ dolos in Gallia damnat.

Qualiter Iulianus à Christianismo ad idololatriam sit conuersus, ac iustas demum luit pœnas. Cap. IX.

IVlianus cõperta morte Constantij, imperij summã solus obtinuit anno uno & mẽsibus octo: Christianã religionem arte potius, q̃ potestate insectatus. Vt negaret fides Chri, & idolorũ cultus susciperetur, honoribus magis prouocare, q̃ tormentis cogere studuit. Aperto tamen pcepit edicto, ne qs Chrianus docendorũ liberalium studiorũ professor esset. Sed tñ sicut a maioribus cõpertum habemus, oẽs ubiq; propemodum pcepti cõditiones amplexati, officium q̃ fidem deserere maluerunt. Multi etiam Chrianorũ tunc honores ambiendo spõte corruerunt. Hic nanq; Iulianus, qui dudum fuerat Christianus, & postea proditor est effectus, dum esset iuuenculus, tõsus monasticã simulabat uitã, & latenter quidẽ exercebat in philosophia, in manifesto autẽ sacros Christianorũ legebat libros. Deniq; in ecclesia Nicomedię lector est cõstitutus, et sub hoc habitu furorẽ declinauit imperatoris. Hęc quidẽ pro timore faciebat, qa uerebat Constantiũ imperatorem, qui fratrẽ eius Gallũ occiderat, & se suspectũ apud eum nouerat. Legebat itaq; apud paganorũ philosophos, quorũ instinctu cœpit imperialia sceptra desiderare. Quamobrẽ discurrens uniuersam Helladã uates quęrebat, respõsa reddentes, cõsulens si ad imperiũ perueniret, inuenitq; uirũ, qui ei desiderata se dicere fateret. Is eum perducẽs ad quendã idolorũ locum, & intromittens in adytũ, seductores dæmones euocauit. Quibus solẽniter apparentibus, terrore cõpellitur Iulianus in fronte sua crucis formare signaculum. Tunc dæmones trophæi dñici figuram respicientes, & suæ recordati deuictionis, repente disparuerũt. Quod agnoscens magus, cœpit culpare Iulianum. At ille & terrorẽ significauit, & crucis se dixit obstupuisse uirtutẽ, eo q̃d uidentes hoc signũ demones, euanuerunt. Porro magus: non hoc suspiceris, inquit, o bone uir, quia timuerint, sicut ais, sed abominati hoc signũ potius abscesserunt. Et ita capiens miserum, odio repleuit Christiani signaculi Iulianum. Post hæc igitur imperator euocauit Iulianum, & constituit Cæsarem, dansque ei coniugem Constantiam sororem suam, contra Barbaros eum destinauit ad Gallias, ut in superioribus diximus. Igitur Iulianus ut solus obtinuit principatum primum uelut arguens perperam gesta Constantij, episcopos iubet de exilijs relaxari: post uero aduersum nostros

tota nocendi arte consurgit. Qui cum astutus atque callidus esset deceptor, Iudæos ob Christianorum odium Hierosolymam undique conuenire iubens, & ex publico eis expensas largiri præcipiens, ut templum reædificarent, & ibi hostias legales immolarent: ut sic saltem Christianismum abolere posset. Sed mira dispensatione maxima pars Iudæorum, qui illuc conuenerant, terræmotu perempta, reliqui uero flammis ultricibus exusti. Qui autem superfuerũt, signum etiã crucis tam in cœlo quam et in uniuscuiusq; ueste cernentes, quod si nolentes, nequaquam ex eis delere poterant. Itaque inuiti compulsi sunt CHRISTVM dei filium fateri, quibus signis territi discesserunt. Igitur imperator dudum studens paganitatem in omni sua ditione dilatare, grauiter ferebat: uidens Christianos potius approbari: arbitratus est statum ex uita bona & conuersatione Christianitatis consistere: studuit ubique templa paganorum constructione & ordine Christianæ religionis ornare, sedibus atque processionibus, paganorumque dogmatibus atq; monitionibus lectores suæ superstitionis instituit ad instar clericorum, ut horas certas & dies & orationes solenniter obseruarent, præcipiens pariter habere curam, uiros philosophari scientes, habitaculis peregrinorum & pauperum, aliaq; prouidentia circa egenos exhibita paganorum religione componere, & pietatis habere nomen. Si quis autem sponte uel inuitus peccaret, secundum traditionem Christianorum instituit, ut post pœnitentiam mediocrem sustinerent correctionem. Hæc itaq; faciens imperator ad destructionem Christianorum, neq; suadere subiectis præualuit, & aperte uim inferre palam erubuit. Habens itaq; Iulianus plurimum uanæ gloriæ uitium cunctos ante se principes lacerauit in oratione, quam de Cæsaribus scripsit: & ipse post Iulium imperatorem primus in senatu, quæ commentatus fuerat, recitauit. Hac ergo arrogantia motus, etiam contra Christianos conscripsit libros. Vt ergo cocos atq; tonsores expelleret de pallatio, opus philosophi non tamen imperatoris egit: Vt autem detraheret atq; laceraret, neq; philosophi neq; principis fuit. Qui post omnia contra Christianos argumenta diaboli ac suæ calliditatis per Romanum orbem disposita, nimis gloriæ cupidus (illum eñ uanitas flagrantior peruicerat) bellum aduersum Parthos parãs, cum Romanas uires cõtractas undiq; ad destinatam secum traheret traditionem, Christianorum sanguinem dijs suis uouit, palam persecuturus ecclesias, si uictoriam potuisset adipisci. Nam et amphitheatrum Hierosolymis extrui iussit, in quo reuersus a Parthis, episcopos, monachos omnesq; eius loci sanctos, bestijs etiam arte quadam sæuioribus obijceret, spectaretque laniandos. Itaq; postquam a Thesiphonte castra mouit, dolo cuiusdã transfugæ in deserta perductus, cum ui sitis et ardore solis atq; insuper labore arenarum confectus periret exercitus: Imperator tanto rerum periculo anxius, dum per uasta deserti incautius euagatus a suorum erraret agminibus, ab obuio quodam hostium equite, conto ilia ictus, interijt. Qui accepto lætali uulnere, sanguinem proprium spargens in aera, clamauit;

VICISTI GALILAEE, VICISTI. Solitus quippe erat Christianos uocare Galilæos. Sic misericors deus impia cõsilia impij morte dissoluit: quia deum authorem omnium sponte deseruit, nefarijs cõfisus artibus magicis suæ lenitatis petulantia, quasi omnibus audacior cunctos anteiret, meritas luit pœnas. Nõ enim decet Imperatorem audacia alijs præferri, sed moderatione & salubribus cõsilijs. Cuius salus propria cum semper ad securitatem omnium, in bello maxime, conseruanda est.

De pædagogo Christiano & Iuliano Saba, qui impij Iuliani Cæsaris apud Persidem prædixerunt perditionem. Cap. X.

QVA etiam tempestate in Antiochia uir quidam optimus pædagogus adolescentium habitabat, eratq; illic famosissimus sophista Libanius impius, expectansq; Iuliani uictoriam, habẽs præ oculis eius minas. Interrogauit ergo pædagogum, quasi nostram deridẽdo religionem: Nunc, inquit, fabri filius quid putas agit? At ille quod post paululum contigit, impletus gratia diuina prædixit. Respondit eĩ: O sophista: creator oĩm, quem tu fabri filium nominasti, locellum sepulturæ Iuliano componit. Post paucos enim dies mors illius nunciatur erronei, & in locello positus, est aduectus, minarumq; timor euacuatus est. Tunc etenim Iulianus religiosissimus cognomento Saba, cum illius impij minas audisset, continuo ingemiscendo ac flendo clementi domino supplicans subito lachrymarum eius fluuius restitit, fuitque alacritate completus & eius uultus exhilaratus. Hanc animi permutationem eius ministri respicientes, rogauerunt ut eis causam repentini gaudij patefaceret. Tunc ille dixit: Ferus sacræ uineæ deuastator pœnas exactus est uastationis suæ, iacetque mortuus, terroribus, minisq; frustratus. Hæc agnoscentes omnes exultauerunt, deoque hymnos gratificos obtulerunt. Postea uero a nuntijs est cõpertum, eandem fuisse diem simul & horam necis Iuliani, quam ille sacratissimus senior cognouit atque prædixit.

Qualiter Iouianus à militibus imperator creatus, exercitum reduxit à Persis de[illegible] Cap. XI.

MIlites igitur in maximam æstuationem uenientes, omissa omni dilatione, altera die Iouiano insulas imperatoris imponunt. Erat enim uir fortis & nobilis, & illo tempore millenarius, quo Iulianus electionem militibus lege proposuit: ut aut sacrificarent, aut militia cederent. Qui cingulum magis elegit amittere, quam imperatoris præceptionibus impijs obedire. Hunc ergo tunc Iulianus propter belli necessitatem inter uiros militares habebat. Qui cum uiolenter a militibus ad imperium traheretur, clamabat dicens: non se uelle paganis hominibus imperare, cum ipse Christianus existeret. Cumque uox omnium communiter proclamasset dicentium se quoque esse Christianos, suscepit imperium. Cogitabat itaque IOVIANVS de communi salute, & quomodo posset de medio hostium illæsum exercitum liberare, nec indiguit grandi

consilio, sed seminibus pietatis utilissimum uindemiauit fructum. Repente nanque suam prouidentiam deus ostendit, et fluctuationem eius ad portum tranquillitatis adduxit. Dum enim huius angustiam Persarum rex agnouisset: missa legatione petiuit pacem. Deinde cibaria militibus destinauit, & forum uenaliū eis præparari in deserto præcepit: celebratisque fœderibus exercitum reduxit incolumem. Quæ pacta quātum ad gloriam Romanorum turpia, sed tempori necessario congruebant. Amissa nanque Syria & tradita Persis Nisibin Mesopotamiæ ciuitate, discessit. Hæc itaque nuntia Christianos confortauerunt, Paganis intulerunt luctum. Porro milites incautum Iuliani feruorem ualde culpabant: causamque damni finiū Romanorum ei potius inferebāt, quod a Persa quasi proditore seductus, naues quæ per fluuium frumenta deueherent, incendit: & famem militibus irrogauit. Fefellit eum itaque superbia, iactātia, sophisticis inflatum disciplinis: quibus gloriabatur superstitiosus idolorum cultor, dicendo, felicia fore tempora, quibus ipse rerum potiretur imperio. Sed ubi Iouianus in XX. & IX. annos pace cōposita ad Romanum regressus est solum, clariorque lux nostro se orbi ex orientis partibus aborta diffudit: Rempublicam quasi post nimias procellas omni moderatiōe aggreditur reparare: ecclesiarum uero curam non in secundis habere: nec tamen incaūte, ut Constantius egerat, sed lapsu prædecessoris ammonitus. Primum hoc conscripsit, ut episcopi de exilio remearent, & ecclesias eis reddendas esse professus est, qui expositam in Nicæa fidem inuiolabiliter seruauerunt.

De reuocatione Athanasij. Et qualiter illius consilijs usus ecclesiastica tractauit negotia Iouinianus. Cap. XII.

Hinc honorificis & officiosissimis literis Athanasium requirit: ab ipso formam fidei & ecclesiarum disponendarum suscepit modum. Athanasius autem perfectam diuinorum dogmatum disciplinam remisit expositam, apostolicis dogmatibus congruentem quibus Imperator instructus hæreticorum euitaret prauissimas calliditates, & ecclesijs redderet pacē catholicis. Igitur post paruum interuallū magnus Athanasius deo amabilem Imperatorem uidere desiderās, uenit Antiochiam & principem, de quibus oportebat, edocuit. Quidam aiunt, quod eum ipse magis euocauerit Imperator, ut quæ necessaria pro religione & recta fide uidebantur, exponeret: disponēsque ut decebat causas ecclesiæ de reuersione cogitabat. Porro Athanasium amicum sibi maximum factum destinauit in Aegyptum, ut sicut ei uideretur, causas ecclesiarū populosque disponeret: interminans derogatoribus dignas correptiones, quoniam nouerat immerito per iniquas calumnias multa Athanasium incommoda passum. Verum Imperator propositum hoc habebat, ut blandimentis & suasione uerborum, discordantium contentiones abscideret: dicens nulli quidem se q̄modocunque credentium fore molestum, eos tamen diligere, & nimis honorare, qui Nicæni Concilij decreta ecclesiasticæ unitati seruarent, in qui-

in quibus unitas continetur ecclesiastica. Sed hęc tam pia, tam lęta principia mors immatura corripuit. Qui dum ad Illyricum rediens per Galatiam iter agit, Constantinopolim accelerans: Dadastenæ moritur, XVIII. mense, quam imperare cœperat, XXXVIII. ætatis anno.

De Valentiniano à militibus Imperatore facto. Et quid illo regnante dignum memoria contigerit. Cap. XIII.

POstquam Valentinianus apud Nicæam consensu militum Imperator creatus est, mansit in eo annis XI. Qui cum Christianus integra fide sacramentum militiæ gereret, & sub Iuliano Augusto tribunus scutariorum iussus ab Imperatore sacrilego, aut immolare idolis aut militia cedere: fideliter sciens & gratiora esse dei iudicia & meliora promissa, spōte discessit. Ita parua interiecta mora Iuliano interfecto ac mox Iouiano mortuo, qui pro nomine CHRISTI amiserat tribunatum, retribuente CHRISTO in locum persecutoris sui, accepit imperium. Is enim non modo fortitudine, sed etiam prudentia, temperantia atque iustitia & corporis magnitudine præfulgebat. Sic enim fuit regalis pariter & urbanus, ut dum exercitus tentasset ei alium sociare consortem, ille responderit: Vestrum, inquit, fuit, o milites, Imperatore non existente mihi dare regimen Imperij: uerum ubi hoc ego suscepi, meum iam & non uestrum est, de rebus cogitare communibus. Cuius uerba mirati milites, eius secuti sunt uoluntatem. At ille postea fratrem suum Valentem participem fecit Imperij: Procopium tyrannum pluresque postea satellites eius occidit. Terræmotus per totum orbem factus, ita quoque turbatum pelagus excussit, ut per uicinas terrarum campestrium partes refuso mari plurimæ insularum urbes concussæ & subrutæ perisse ferantur. VALENS ab Eudoxio episcopo Arriani dogmatis assertore, & baptizatus & persuasus, in sæuissimam hæresim declinauit. Sed malignam insectationem diu texit, nec uoluntati potestatem admiscuit: quo ad uiuentis fratris authoritate compressus est. Contemplabatur enim de eo quantam uim in ulciscenda fide Imperator posset exercere: qui tantam constantiā pro retinenda quondam miles habuisset. Horum anno Imperij tertio: Gratianus Valentiniani filius Imperator est factus. Eodem anno apud Atrebatas uera lana de nubibus pluuiæ mixta defluxit. Præterea ATHANARICVS rex Gothorum Christianos in gente sua crudelissime persequutus plurimos Barbarorum ob fidem interfectos, ad coronam martyrij sublimauit. Quorum tamen plurimi in Romanum solum, non trepidi uelut ad hostes, sed certi quia ad fratres pro CHRISTI confessione, fugerūt. VALENTINIANVS Saxones gentem in Oceani littoribus, & paludibus inuijs sitam, uirtute atque agilitate terribilem, periculosam Romanis finibus eruptionem magna mole meditantes: in ipsis FRANCORVM finibus oppressit. Burgundionum quoque nouorum hostium nouum nomen, qui plusquam septuaginta milia (ut ferunt) armatorum ripæ Rheni fluminis

insede-

insederunt. Hos quondam subacta inferiore Germania a Druso & Tyberio adoptiuis filijs Cæsaris, per castra dispositos, in magnam coaluisse gentem: atque ita etiam nomen ex opere præsumpsisse, quia crebra per limitem habitacula constituta, burgos uulgo uocant: eorumque esse præualidam & perniciosam manum, Galli hodieque testes sunt. Cum quibus præsumpta possessione consistunt, quamuis prouidentia dei Christiani omnes modo facti, catholica fide nostrisque clericis quibus obedirent receptis, blande, mansuete, innocentique uiuunt, non quasi cum subiectis Gallis, sed uere cum fratribus Christianis. Anno autem XI. regni sui Valentianus cum Sarmatæ sese per Pannonias diffudissent, easque uastarent, bellum in eos parans apud Prigitionem oppidum subita effusione sanguinis, quod Græce apoplexis uocatur, suffocatus & mortuus est.

De filijs Valentiniani, qui post eum regnauerunt partibus occiduis, & de Valente Orientis Augusto. Cap. XIIII.

POst quem Gratianus filius eius occidentis imperium tenuit, Valente patruo in orientis partibus constituto: Valentinianum etiam fratrem suum paruũ admodum socium creauit imperij, q̃uis non essent de una matre progeniti. Nam Valentinianus senior dudum laudante Seuera uxore sua, cuius filius Gratianus fuerat, pulchritudinẽ Iustinæ uirginis quam suæ familiaritati unierat & nudam balneis conspiciendo adamauerat. Hinc amore concepto imperatrix Seuera, uenustatem corporis puellæ marito indicat. Qui confestim sibi eam sociauit in matrimonium, nec tamen priore abiecta legesque propter illas santiuit, ut omnes uiri qui uoluissent, impune bina matrimonia susciperent. Accepta ergo (ut diximus) Valentinianus Iustina: edidit ex ipsa Valentinianum iuniorem, & filias tres, Iustam, Gratam, & Gallam. Gallam uero postea maior Theodosius Imperator duxit uxorem: ex qua Placidia ei filia noscitur esse progenita. Nam Archadium & Honorium ex Placella priore coniuge, habuisse cognoscitur. Imperantibus prædictis principibus Athanasius Alexandriæ doctrina ac religione uera in pace degens clarus satis habetur: qui sub Constantio ac Iuliano principibus multa pertulerat incommoda pro fide nostra. Feruntur eius aduersum gentes libri II. & contra Valentem & Vrsacium liber I. & de Virginitate liber I. & de persecutionibus Arrianorum plurimi: & de Psalmorum titulis, & in historia Antonij monachi uitam eius continentes epistolæ: & multa alia, quæ enumerare longum est. Hilarius urbis Pictauiorũ Aquitanicæ episcopus, factione Saturnini Arelatensis episcopi de synodo Biterrẽsi Phrygiam relegatur, duodecim aduersum Arrianos confecit libros: & alium librum de synodis, quem ad Galliarum episcopos scripsit: & in Psalterium commentarios, primum uidelicet & secundum, & a quinquagesimo usque septuagesimũ secundum, & a centesimo octauo decimo usque ad extremum. In quo opere imitatus est Adamantium: nonnulla etiam de suo sensu addidit. Est eius & ad Costantinum libellus

lus quem ei uiuenti Constantinopolim porrexit, & alius in Constantium quem post mortē eius scripsit: & liber aduersum Valentem & Vrsacium historiam Ariminensis & Seleucensis synodi continens, & ad pfectum Salustium siue contra Dioscor̃, & liber hymnor̃ & mysterior̃ alius, & cōmentarios in Matthæum scripsit, & tractatus in Iob: quos de Græco Adamantij ad sensum transtulit. Est & alius elegans libellus eius cōtra Auxentium: & nōnullæ ad diuersos epistolæ. Aiunt quidam scripsisse eum in Cātica Canticor̃ insigne uolumē: sed a nobis hoc opus ignoratur. Qui ab exilio reuersus uelut splēdidum lumen Gallias irradiauit: cæterasq; prouincias suo sacro dogmate a peste Arriana liberauit. Mortuus est Pictauis, Valentiniano & Valente regnantibus. Titius Bostrenus episcopus, sub Iuliano & Iouiniano atq; Valētiniano principibus fortiter aduersum Manichęos scripsit libros, & nōnulla alia opuscula. Moritur sub Valente.

De Ambrosio & cæteris doctoribus, qui sub principibus prædictis claruerunt. Cap. XV.

INterea siquidem, defuncto apud Mediolanum Auxentio hæreticorum episcopo utriusque partis populi diuersis studijs ferebātur, dissensio grauis & periculosa seditio urbi propriæ maturum parabat exitium, si pars utraq; cum diuersum uellet, nequaquam quod proposuerat obtineret. Ambrosius tunc consulares eiusdem prouinciæ fasces gerebat. Is cum perniciem ciuitatis uideret impendere, pro loco atque officio suo, confestim ecclesiam seditionem populi mitigaturus ingreditur. Cumque inibi multa secundum leges & publicam disciplinā pro quiete & tranquillitate perorasset: pugnantis inter se & dissidentis subito clamor & uox una cōsurgit, Ambrosium episcopū postulātium. Baptizari hūc protinus clamatur, erat em̄ catecuminus: & sibi episcopū dari, nec aliter unum populū fore atq; unam fidem, nisi Ambrosius sibi daretur sacerdos. Hoc imperator Valentinianus agnoscens, repente iussit & baptizari, & tanq̄ dignum uirum ordinari pontificem. Nouerat em̄ eius certiorem omni pondere uoluntatem, & totius regulæ secreta subtiliora: arbitratus etiam diuinum in eo esse decretū, dum in eius electione etiam pars cōtraria cōsonaret. Is ergo sacri baptismatis dono potitus, gratiā quoq; suscepit episcopatus. Quo facto hūc hymnum optimus imperator Saluatori & dn̄o obtulisse fert̄, his quippe quæ gerebātur, intererat: Gratias, inqt, ago tibi dn̄e omnipotēs et Saluator noster, qm̄ huic uiro ego quidē cōmisi corpora, tu autē aĩas, et meā electionē ostēdisti iustitię cōuenire. Ista de Ambrosio in hoc loco sufficiāt. Qua tēpestate de Gallo græcia Photinus, Marcelli discipulus ordinatus Syrmis episcopus Ebionis hæresim instaurare conatus est, et postea a Valētiniano principe pulsus ecclesia est. Plurima scripsit uolumina, in qbus uel pcipuus cōtra gentes, & ad Valētinianum lib. I. Optatus Afer, ep̄s Mileuitanus, ex parte catholica scripsit sub Valētiniano et Valēte principibus, aduersum Donatianę partis calūniā lib. VII. in qbus asserit crimē Donatianor̃ in nos falso retorqueri.

Acylius Seuerus Hispanus, de genere illius Seueri, ad quem Lactantij duo epistolarum libri scribuntur, composuit uolumen quasi hodœporicum, totius uitæ suæ statum continens, tam prosa quam uersibus: quod uocauit Cintacipoian siue petram: & sub Valentiano principe obijt.

De male gestis Augusti Valentis contra Catholicos, & de persecutione eius. Cap. XVI.

IGitur tempore, quo Valens a fratre Valentiniano ad consortium imperij est ascitus, apostolicis dogmatibus ordinabatur. Cum uero Gothi transissent Histrum, et Thraciam peragrarent: collecta militia pugnare cogitabat aduersus eos. Cui placuit, ut non nudus sacra gratia dimicaret sed sancti baptismatis munitus armis, & hoc quidem bene placuit & ualde sapienter. Quod uero postea gessit magnam animi molliciem & proditionem significat ueritatis, ea nanque infelix passus est, quæ progenitor Adam. Coniugis enim est seductus alloquio, & mulieribus uerbis illaqueatus. Illa nanque primitus Arrianæ fallaciæ captionibus irretita, etiã istum secum corruere in blasphemię foueã persuasit. Cuius seductionis author fuit Eudoxius. Is eñ adhuc Constãtinopolitanæ gubernacula tenebat ecclesiæ: non regens sed suam potius mergens nauem. Tunc ergo in ipso baptismatis tempore iurciurrãdo miserrimũ obligauit: ut & in impietate dogmatis permaneret, & undique contraria sapientes expelleret. Sic igitur ille doctrinam apostolicam derelinquens, contrarias partes sumpsit. Quod uiuẽte fratre timore coactus celauerat, post paululum, quæ iurauerat, adimpleuit. Ergo Valens Imperium IIII. annos Valentiniano mortuo tenuit. Qui cum impie ageret, ilico uelut effrenata libertatis audacia legẽ dedit: ut monachi, hoc est, Christiani, qui ad unum fidei opus dimissa seculariũ rerũ, multimoda actione se redigunt, ad militiã cogerentur. Vastas illas tunc Aegypti solitudines arenasque diffusas, quas propter sitim ac sterilitatem periculosissimamque serpentium abundantiam, couersatio humana non nosset: magna abundantium monachorum multitudo compleuerat. Huc tribuni & milites missi, qui sanctos ac uenerabiles milites dei, alio nomine persecutionis abstraherent, interfecta ibi agmina multa sanctorum. Quæ autem per diuersas ubique prouincias his similibus iussis diu aduersus ecclesias catholicas & rectę fidei populos gesta sint: satis in Ecclesiasticis historijs declaratur. Nam & episcopos egit in exilium, & presbyteros ac diaconos & monachos, usque ad tormenta deduxit, & ignibus tradidit: multaque nefanda & crudelia in ecclesiam dei molitus est. Ex diuersis enim in orbe Romano sub impio principe, ex alijs suffocationibus innumerabilibus tormentis, quibus uinea domini uastaretur adinuentis. Quæ historiographi quorum intentio fuit, ut literis hæc ad futuram posteritatem porrigerent, comprehendere ad liquidum præ multitudine diuersarum mortium nequiuerunt. Nos ex multis unum in hoc compendioso opusculo inserere curauimus.

Qualiter Edisseni per mulierem filium trahentem ad martyrium furorem declinauerint Valentis. Cap. XVII.

Dicen-

Dicendum quoque est, quod in Edissa Mesopotamiæ gestum esse noscitur. In hac urbe est apostoli Thomę basilica clara nimis pariter & ornata, in qua propter loci reuerentiam collectæ sæpius celebrantur: quam uolens Imperator inspicere, & agnoscens oēs sibi odiosos ibidē cōuenire, fertur manu percussisse præfectū, cur exinde orthodoxos nō expulerit uniuersos. Cumque præfectus iniuriā passus inuitus indignationi principis ministrare contenderet, nō eñ uolebat tantis hoībus cędes inferre, latenter mandauit ut nullus in illa basilica remaneret. Sed nemo respexit, neque consilium neque terrorē eius, oēs eñ altera die ad locū orationis pariter confluxerunt. Cumque præfectus cum multa militū manu ad basilicam festinaret, ut Imperatoris perficeret iussionem, quędā muliercula cū paupertate degens, filium suum manu tractum cursu ad illam basilicam properans, præfecti interrupit officium. Indignatus uero præfectus mulierem sibi iussit adduci, dixitque ad eam: O infelix mulier, quo sic indecēter curris? At illa: Vbi & alij, inquit, ire festinant. Tunc ille: Non audisti, quia pręfectus illic occisurus est uniuersos quoscunque comperit? Et mulier: Audiui inquit, ideoque festino ut illic inueniar inter eos. Et quo hūc paruulum trahis infantem? Tunc mulier ait: Vt & iste martyrium suscipere mereatur. Hæc cum audisset uir ille concurrentiū uoluntatem, mox recurrēs ad principem suggessit ei, eo quod essent oēs mortē pro sua fide suscipere parati, irrationabile dicēs, breui tpe tantos occidere. Quo dicto ab ira reuocauit Imperatorē. Hoc ergo mō Edisseni furorē Impatoris effugiūt. Per idē tempus ecclesia uelut psecutionis igni conflagrāte, purior auri metallo refulgebat. Non eñ in uerbis uniuscuiusque fides, sed in exilijs & carceribus probabatur: quia nō honori erat catholicum esse, sed pœnæ.

De sanctis viris qui tunc floruerūt per Aegyptū & in cæteris locis. Cap. XVIII.

Florebat igitur Aegyptus ea tempestate, nō solum eruditis in Christiana philosophia uiris, uerum etiam his qui per uastam eremum cōmanentes signa & prodigia apostolica simplicitate uitæ, & cordis synceritate faciebāt. Macharius de superiore eremo, aliusque Macharius de interiore, Isidorus in Scythijs, Pampus in Cellulis, Moyses & Beniamin in Nuria, Scyrion & Helias & Paulus in Apoliote, alius Paulus in Focis, Pæmen & Ioseph in Pispiri, qui appellatur mons Antonij. Sed & alios q̄plures huiusmodi uiros, in Aegypti partibus tūc habitasse fideli cōperimus auditu, ut uere cōpleretur Apostoli dictum: Quia ubi abundauit peccatū, superabundauit & gratia. Aegyptus eñ præ oībus nationibus superstitiosissime diuersis idolorꝫ monstris quondam seruierat. Habuit autē per idem tempus etiam Mesopotamia uiros nobiles ijsdem studijs pollentes apud Edissam & Carram, tum & in cæteris locis: sed neutra harum infacundior Cappadocia fuit, imo aliquid lætius, quæ Gregorium & Basiliū germinauit. Ambo nobiles, ambo Athenis eruditi, ambo collegæ, ambo de auditorio digressi ad profitendam Rhetoricam: sed nutu dei ad diuinam sunt conuersi philosophiam, in qua mirabiliter floruerunt. Tulit igitur &

ipſa Cappadocia multorum ſanctorum ſegetem ſatis lætam, quorum miracula apoſtolicis actibus congruentia, præ multitudine in hoc opere annotare diſtuli: dum plures propria eruditi uiri condita relinquerent opuſcula, de uitæ merito & conuerſationis eorum exemplo.

De prælijs in Aphrica per Theodoſium, Theodoſij principis patrem, geſtis, & de prælio in Gallia per Gratianum acto contra Alamanos. Cap. XIX.

INterea in Aphricæ partibus Firmus ſe excitatis Maurorũ gentibus regem conſtituens, Aphricam Mauritaniamq; uaſtauit, Cæſareã urbem nobiliſſimam Mauritaniam dolo captam, deinde cædibus incendijsq; completam, Barbaris in prædã dedit. Igitur Comes Theodoſius Theodoſij, qui poſt Imperio præfuit pater, qui illuc fuerat a Valẽtiniano miſſus, effuſas Maurorũ gentes multis prælijs fregit, ipſum Firmum afflictum et oppreſſum coegit ad mortẽ. Poſt cum experientiſſima prouidentia totam cum Mauritania Aphricam meliorem priſtinis reddidiſſet, tũc Valẽte Imperatore quando & alij plures nobiles occiſi, inſtimulante & obrepente inuidia, iuſſus interfici apud Carthaginem, baptizari in remiſſionẽ peccatorũ præoptauit: ac poſtq̃ ſacramentũ Chriſti, q̃d quæſierat, aſſecutus eſt, tunc glorioſam ſeculi uitam etiam de uitæ æternitate ſecurus, percuſſori iugulũ ultro præbuit. Gratianus interea Imperator admodũ iuuenis, cum inexiſtimabilem multitudinem hoſtium Romanis infuſam finibus cerneret, fretus Chriſti potentia longe impari militum numero ſeſe in hoſtem dedit: continuo apud Argentariam oppidum Galliarum, formidoloſiſſimum bellum incredibili felicitate confecit. Nam plusq̃ XXX. milia Alamannorum minimo Romanorum detrimento in eo prælio interfecta narrantur.

De Gothis, qui Valentem erroneum principem bello uicerunt, ac demũ uiuum incenderunt. Cap. XX.

TErtiodecimo aũt anno imperij Valentis, hoc eſt, paruo tpe poſteaq̃ Valens per totum Orientem eccleſiarũ lacerationes, ſanctorumq; cædes egerat, radix illa miſeriarũ copioſiſſimos ſimul frutices germinauit. Siquidem gens Hunorũ diu inacceſſis ſecluſa montibus, repentina rabie percita exarſit in Gothos, eosq; paſſim conturbatos ab antiquis ſedibus expulit. Gothi tranſito Danubio fugientes a Valente, ſine ulla fœderis pactione ſuſcepti, ne arma quidẽ, quo tutius Barbaris crederetur, tradidere Romanis. Deinde propter intolerabilẽ auaritiã Maximi ducis fame & iniurijs adacti, in arma ſurgentes uicto Valentis exercitu per Thraciam ſeſe miſcentes, ſimul omnia cædibus, incendijs, rapinisq; fuderunt. Valens egreſſus de Antiochia cum ultima infelicis belli ſorte traherẽt, ſera pcti Maximi pœnitẽtia ſtimulatus, epiſcopos cęteroſq; ſanctos reuocari de exilijs imperauit. Itaq; XV. imperij ſui anno lachrymabile illud bellum in Thracia cum Gothis, iam tunc excitatione uirĩu, rerumq; abundantia inſtructiſſimis, geſſit: ubi primo ſtatim impetu Gothorum, perturbatæ Romanorum equitum turmæ, nuda peditum undiq;

deseruere præsidia. Mox legiones peditum undiq; equitatu hostiũ cinctæ, ac primum nubibus sagittarum obrutę, deinde cum amentes metu sparsim per deuia cogerentur, funditus cæsæ gladijs insequentium contisq; perierunt. Ipse Imperator cum sagitta saucius, uersusq; in fugam, ægre in cuiusdam uillulæ casam deportatus lateret: ab insequentibus hostibus deprehensus, subiectus igni consumptus est. Et quo magis testimonium punitionis eius & diuinę indignationis terribili posteris esset exemplo, etiam communi caruit sepultura. Anno uitæ quinquagesimo tali sorte extinctus est. Qui cum fratre regnauit annis XIII. post fratrem uero III. Gothi itaque antea per legatos supplices poposcerunt, ut illis episcopi, a quibus regulam Christianæ fidei discerent, mitterētur: Valens Imperator exitiabili prauitate doctores Arriani dogmatis misit. Gothi primæ fidei rudimentũ, quod acceꝑere, tenuerũt. Itaq; iusto iudicio dei, ipsi eum uiuuũ incēderũt, qui propter eum etiam mortui uitio erroris arsuri sunt.

De Didymo & alijs doctoribus illius temporis. Cap. XXI.

QVA tempestate Didymus Alexandrinus, captus a parua ętate oculis, & ob id elementorũ quoq; ignarus, tantũ miraculum suis omnibus præbuit, ut Dialecticam quoq; & Geometriam quæ uel maxime uisu indigēt, usq; ad perfectum didicerit. Hic plurima nobiliaq; scripsit: commentarios in psalmos omnes, commentarios in euangelium Matthæi, & in Iohannis, & de dogmatibus, & cōtra Arrianos duos libros, & de spiritu sancto lib. unũ, quem Hieronymus in latinum uertit, & in Isaiam X. & VIII. commentarios, & in Osee commentariorum libros tres, & in Zachariam prophetam libros quinq;, & commētarios in Iob, & infinita alia, quæ digerere proprij iudicij est. Effrem Edissenæ ecclesiæ diaconus multa Syro sermone composuit opuscula, & ad tantam uenit claritatem, ut post lectionem scripturarum diuinarum, publice in ecclesijs quibusdam eius scripta recitarentur. Aedidit de spiritu sancto græcum uolumen, quod quidam de Syriaca lingua uerterat, ex quo acumē sublimis ingenij eius etiam in translatione manifestatur. Discessit sub Valente principe. Igitur sub Valente principe tanta est orta tempestas Constātinopoli, ut miræ magnitudinis decidentes, in modum lapidum, grandines multos hominum interfecerint. Fitq; euidens indignatio domini omnibus propter exilia & persecutiones seruorum dei, ab Imperatore & Arrianis exactas. Quibus diebus Melania nobilissima mulierum Romanarum, & Marcellini quondam consulis filia, unico pretore tunc Vrbano filio derelicto Hierosolymam nauigauit: ubi tanto uirtutum, præcipueq; humilitatis, miraculo fuit, ut Teclæ nomen acceperit.

De Gratiano, qui de exilijs reuocauit episcopos, & Theodosium constituit Imperatorem Orientis. Cap. XXII.

GRatianus, XL. ab Augusto, post mortem Valentis VI. annis Imperiũ tenuit, q̃uis iamdudũ antea cũ patruo Valente, & cũ Valentiniano fratre regnaret. Igitur defuncto Valēte, denuo Barbari usq; ad muros Constantinopoleos uenientes, eius suburbana uastabāt:

quapropter ciues quæ inuenissent arma portantes, hostibus ut poterant resistebant. Vxor em̃ Valentis Imperatoris, noĩe Dominica, præmia ex grario publico bene pugnantibus secundũ consuetudinem, militibus ministrabat. Quibus Sarracæni prębuere solatia, quę eorꝝ regina noĩe Mauia, Romanorum fœderata direxerat. Porro Gratianus Valentiani filius, cum dudum patre defuncto Europę sceptra tenuisset, defuncto etiam Valente sine sobole, Asiæ quoqꝫ Libyæqꝫ regna suscepit: moxqꝫ pietatem quã mente susceperat, operibus demonstrabat, initiaqꝫ sui regni rerum oĩm dño dedicauit. Scripsit itaqꝫ legem, pręcipiẽs ut expulsi pastores ad sua ouilia remearent, sacræqꝫ basilicæ eis redderent̃, qui communionẽ Damasi sequebant̃. Is em̃ Damasus Romanæ urbis episcopus, laude dignus, uir mirabilis pro apostolicis dogmatibus, cuncta festinus post Liberium gubernacula suscepit ecclesię. Direxit igitur Imperator cum huiusmodi lege etiã Saporẽ quẽdam, tunc nominatissimũ militiæ principem: & Arrianę quidẽ blasphemię prædicatores, ueluti quasdã pestes, diuinis septis iussit expelli: optimis uero pastoribus & sacris ouilibus uniuersa restitui. Hoc ergo in uniuersis prouincijs decreuit obseruari. Gratianus itaqꝫ cum iuniore Valentiniano regno potitus, ab exilio reuocatis oĩbus lege sanxiuit, ut unaq̃qꝫ religio licẽter sacra celebraret: solos uero ab ecclesijs prohibuit Eunominianos, Fotinianos, & Manichæos. Qui cum afflictum ac pene collapsum reipub. statum uideret, eadem prouisione qua quondam asciuerat Nerua Hispanum uirum Traianum, per quem respub. reparata est. Legit & ipse Theodosium atqꝫ Hispanum, uirum restituendę reipublicę necessarium, quem apud Firmiũ purpura induit, orientisqꝫ & Thraciæ simul præfecit Imperio.

De Theodosij gestis, & qualiter uenit ad imperij fasces, Cap. XXIIII.

ITaqꝫ Theodosius afflictam rempublicã ira dei, reparandã credidit misericordia: omnẽ fiduciã sui ad opem Christi conferens, maximas illas Scythicas gentes, formidatasqꝫ cunctis maioribus Alexandro quoque illi Magno (sicut Pompeius Corneliusqꝫ testati sunt) euitatas, nunc aũt extincto Romano exercitu Romanis equis armisqꝫ instructissimas, hoc est, Alanos, Hunos & Gothos incunctanter aggressus, magnis multisqꝫ prælijs uicit, urbem Constantinopolim uictor intrauit, & ne paruã ipsam Romani exercitus manũ assidue bellando deterreret, fœdus cum Hathanarico Gothorꝝ rege percussit. Hathanaricus aũt continuo, ut Constantinopolim uenit, diem obijt. Vniuersę Gothorꝝ gentes rege defuncto, aspicientes uirtutẽ benignitatemqꝫ Theodosij, Romano sese imperio dediderũt. In ijsdem etiam tpibus Persæ qui Iuliano interfecto alijsqꝫ Imperatoribus sępe uictis, nunc etiam Valente in fugam acto, recentissimæ uictoriæ satietatem cruda insultatione ructabant, ultra Constantinopolim ad Theodosiũ misere legatos, paceqꝫ supplices poposcerent, ictũqꝫ tunc fœdus est, q̃ uniuersus Oriens tranquillissime fruebat̃. Igitur qualiter Theodosius ad fasces imperij peruenerit, paucis expediã dictis. Porro Gratianus Thraciã Barbaros uastare cognoscens, Italia relicta Phœniciã uenit. Ea tempestate Theo-

dosius tam propter parentū nobilitatem, q̄ pro fortitudine propria, nominatissimus habebatur, & ob hanc causam inuidia iudicū fatigatus in Hispania morabat̄, ubi o rtus fuerat & nutritus. Cumq; Imperator quid faceret hæsitaret, quippe cum Barbari elati uictoria inexpugnabiles esse uiderentur ducatu Theodosij pugnam credidit terminari. Repente siquidē eum ab Hispanijs euocans, & magistrum militū esse denuncians, cum expeditione ad Barbaros destinauit. At ille fide munitus, cōfidenter ad Thracias est profectus. Quo dum uenisset, uidissetq; Barbaros, exercitū ordinauit ad pugnā. Congressione uero facta impetū Barbari nō ferentes, suas acies reliquerunt. Et illi quidem fugiebant, hi uero fortiter sequebātur; immensa cædes tūc facta est Barbarorū. Plurimis igitur interemptis, paucisq; latenter transeuntibus Histrum, mox dux optimus exercitu disperso per uicinas urbes, ipse ue lociter remeauit ad principem, ita ut ipse triumphorū suorū nuncius existisset: quod tū nec ipsi Imperatori dum miraretur, factum credibile uidebat̄. Inuidi siquidem etiam fugisse eum dicebant. At ille derogantes sibi petijt dirigi, qui uiderent hostiū multitudinem peremptorū. His uerbis Imperator flexus, direxit qui res actas inspicerent, eiq; renunciarent. Conspexit enim in somnis, quia sanctus Meletius Antiochenæ ciuitatis antistes chlamyde eum uestiret imperiali, & corona caput ornaret. Hæc cum nocte uidisset, cuidam retulit amicorum. At ille clarum esse somnium dixit, & nihil ænigmatum, nihil dubium continere. Cumq; pauci omnino transissent dies, qui pro uictoriæ inspectione missi fuerant remearent, peremptaq; hostiū multa milia narrauerunt. Quamobrem lętatus princeps, Theodosium fecit Imperatorem. Interea cum episcopi C. & L. fuissent Constantinopolim cōgregati, præcepit Imperator ut nullus proderet, quis maximus esset ille Meletius: uolebat em̄ ex memoria sui somnij uirum illum sibimet indicari. Cum ergo oīs illa multitudo pontificū regiam introisset in domum, relictis oībus ad magnum cucurrit Meletiū, & uelut quidā filius patris amator post multum tempus paterna uisione potitus amplectebatur eum, & simul osculabatur eum, oculos, labia, pectus, caput, dexteram, quæ eum in somnio coronauerat: insinuauitq; illi, quam uiderat uisionem. Cumq; etiam cæteros congrue salutasset, rogauit tanq̄ patres, ut de rebus præsentibus cogitarent. Cumq; Theodosius Barbaros bello superasset, & illi Romanos amicos habere deprecarent̄, causa fœderis acceptis obsidibus. Thessalonicā uenit: ubi dum in ægritudinē incurrisset, ab Acoleo eius ciuitatis episcopo baptisatus est, licet a progenitorib. Christianū dogma & fidē Niceni cōcilij sequeretur.

De Iustina Imperatrice Arriana, quæ dum Ambrosium in exilium trahere iubebat, ipsa exilium passa est. Cap. XXIIII.

EO siquidem tpe, quo Constantinopoli de synodis agebat̄, gerēte curam Theodosio, de unitate fidei & statu ecclesię: talia circa Hesperiam prouenerunt. Maximus de Britannorū partibus contra Romanorū surrexit imperiū, & laboranti Gratiano cōtra Alamānos intulit bellum. In Italia uero puero satis existēte Valentiano, rerum

curam Probus exconsul atq; praefectus habebat. Iustina uero Valentiniani mater, cum esset Arriana, uiuo quidẽ marito lędere nõ praeualuit orthodoxos. Eo mortuo & filio ualde iuuenculo, Mediolanum ueniens, Ambrosio episcopo erat infesta, ita ut eum destinari iuberet in exiliũ: dumq; de ecclesia iuberetur exire, Ambrosius ait: Ego sponte hoc agam, ne lupis ouium septa contradere uidear, aut blasphemantibus deum. Hic si placet, occide: hoc loco prona mortẽ suscipio uoluntate. Cumq; populus singulariter diligens Ambrosium resultaret, & trahentibus eum ad exilium ualde resisteret, potius indignata Iustina uocauit tunc Beniuolum quaestorẽ, iubens ut uelociter proponeret legem, quę fidem prolatã in Arimino confirmaret. Cumq; hoc ille agere declinaret, erat eñ orthodoxus, maioribus cingulis eum inuitauit. Beniuolus aũt discingens se, balteum ante pedes Augustae proiecit dicens: neq; illum honorem, neq; maiorẽ uelle se pro impietatis habere mercede. Cumq; ille hoc facere oĩmodis refutasset, inuenti sunt alij, q nequitiae iussionibus ministrarent. Inter haec nunciatur, quia Gratianus dolo tyranni Maximi fuisset occisus. Andragatius eñ dux Maximi in lectica portatus, ut occideret Gratianũ, huiusmodi opinionẽ misit in uulgus, quia uxor Gratiani suo uiro festinaret occurrere in Lugduno Galliae ciuitate fluuiũ trãseunti. Gratianus aũt credẽs coniugem reuera uenire, quã nuper acceperat, nõ praecauit eius insidias, & ueluti caecus in foueam, in manus hostis incurrit. Dum ergo Gratianus uenisset quasi ad uxoris uehiculũ, ex improuiso exiliens Angragatius Gratianũ callidus interemit. Mortuus est ergo anno imperij XV. uitę XX. & IIII. Hoc itaq; facto, ad pręsens contra Ambrosium ira Iustinę quieuit. Cumq; audisset Maximus q̃ cõtra Ambrosiũ rursus magniloquũ praedicatorẽ ueritatis agerent, scripsit Valẽtiano, ut bellũ q̃d agebatur cõtra ecclesias solueret, monens ut paternã nõ amitteret pietatẽ: adiecitq; etiã minas belli, & nisi quiesceret, ṽba opibus adimpleret. Quãobrem sumens exercitũ uenit Mediolanũ, ubi tunc ille degebat. Porro Valẽtianus agnoscens eius inuasionẽ fugit in Illyricũ, experimẽto cognoscẽs quę mala matris cõsilio sustineret. Iustina uero iusto dei iudicio in uita exilium passa est, q̃d iniuste dei uiro Ambrosio inferre nitebat. Porro Theodosius audiẽs quae a Iustina fuerant gesta, & a tyranno scripta, fugiẽti Valentiano rescripsit, nõ esse mirandũ, si Imperatori quidẽ terror, tyranno uero potestas accresceret, dum Imperator pietati rebellis extitisset, tyrannus autem ei auxilia commodaret: & propterea ille quidem fugeret nudus, ille uero armaretur aduersus nudum.

Qualiter Theodosius maximũ tyrannũ, Gratiani interfectorẽ interemit. Cap. XXV.

THeodosius. XLI. interfecto per Maximum Gratiano imperium Romani orbis obtinuit; mansitq; in eo annis XI. cum iam in Orientis partibus VI. annis Gratiano uiuente regnasset. Itaq; iustis necessarijsq; causis ad bellum ciuile permotus, cũ e duobus Augustis fratribus, & ultionẽ unius interfecti sanguinis exigeret, & restitutionem miseri alterius exulantis oraret, posuit in deo spem suam, seseq; aduersus Maximũ

sus Maximum tyrannũ sola fide maior, nam longe minor uniuersi appara tus bellici comparatione proripuit. Aquileiæ tunc Maximus uictoriæ suæ spectator insederat. Andragatius comes eius summam belli administrabat. Qui cum largissimis militum copijs ipsamq; magnarũ copiarũ fortitudinẽ præcellenti consilio omnes incredibiliter Alpium ac fluminũ aditus cõmunisset, ineffabili iudicio dei dum nauali expeditione incautum hostem præuenire & obruere parat, sponte eadem, quæ obstruxerat claustra deseruit: ita Theodosius nemine sciente, ut non dicã regnante, uacuas transmisit Alpes: atq; ad Aquileiam improuisus adueniens, hostem illum magnũ Maximũ trucem, & ab immanissimis quoq; Germanorũ gentibus tributa ac stipendia solo terrore noĩs exigentem, sine dolo & sine controuersia clausit, cepit, occidit. Valẽtinianus recepto Italiæ potitũ imperio. Itaq; Andragatius comes cognita Maximi nece, præcipitẽ sese de naui in undas dedit et suffocatus est.

Quomodo beato Ambrosio reuelata sunt martyrum corpora Prothasij & Geruasij. Cap. XXVI.

QVA tempestate dum B. Ambrosius insania Iustinæ cæterorũq; Arrianorũ afficeretur insidijs, dño reuelante ostensa sunt ei sanctorũ Geruasij & Prothasij martyrũ corpora, quasi ipsa hora ibidem reposita, miro odore fragrantia. Ad caput itaq; eorum libellum appositũ inuenit, in quo hæc continebantur: Ego seruus Christi Philippus intra domum meam sanctorũ corpora, quæ cum filio meo rapui, sepeliui: quorũ mater Valeria, pater Vitalis dicti sunt. Quos uno ortu geminos genuerunt: unum Prothasium, alterũ Geruasium uocauerunt. Quorũ pater Vitalis militãs cõsularianus fuit. Ipsi aũt milites Christi effecti, de quibus proprie dici potest: Isti sunt triũphatores & amici dei, q cõtẽnẽtes iussa principũ, meruerũt pmia æterna: mõ coronãt & accipiũt palmas. Quorũ uirtutibus uenerabilis antistes suffultus sapiẽtia ac uitæ honestate insignibusq; exẽplis ornatus, Mediolañ. eccl'am muniuit, & à peste Arriana Italiã liberauit.

Qualiter Theodosius ab Ambrosio correptus, pœnitendo satisfactionem promeruit. Cap. XXVII.

EOdẽ quoq; tpe audiuit Ambrosius, quod iussu Theodosij principis in Thessalonica, quæ erat ualde populosa, usq; ad VII. milia hominum innocentes pariter cum nocentibus essent interempti, absq; discretione: per milites qui propter ultionẽ iudicum, quos populus ciuitatis lapidauerat & traxerat, fuerant illuc directi. Quam indignationẽ iniustã grauiter ferẽs Ambrosius, cũ princeps Mediolanum uenisset, & solẽniter in sacrũ uoluisset intrare templũ, occurrit foras ad ianuas, et ingredientẽ his sermonibus a sacri liminis incessu prohibuit: multis increpãs eũ alijs & hmõi uerbis: Nescis Imperator perpetratæ a te necis quanta sit magnitudo? Quomodo manus extendes, de quibus adhuc sanguis stillat iniustus? Recede hinc, recede: ne secundo peccato priorem nequitiam augere contendas. Accipe uinculum quo nũc ligaris: est enim medicina maxima sanitatis. His sermonibus Imperator obediens, erat enim diuinis eruditionibus enutritus, & aperte sciens quæ sunt propria sacerdotum, quæ regum: gemens

et deflens, ad regalia remeauit. Cūq; VIII. mēsiū cōtinua trāsisset tpa, pro pinquauit natiuitatis saluatoris nostri festiuitas. Imperator aūt lamentationi bus assiduis in palatio residēs, cōtinuas lachrymas incessabiliter expēdebat. Igiē humiliter ueniēte Imperatore ad Ambrosiū, deposcendo ut ingredi ecclesiā ei permitteret: taliter cōmunionē promeruit ab eo, ut legē scriberet atque cōfirmaret, quæ decreta furorē euacuarēt, & usq; ad XXX. dies sentētia necis suspensa maneret, & iudiciū rōnis expectaret. Hanc ammonitionē Imperator aīo libēti suscipiens, & optimā esse cōfidens, legē cōscribi repente pcepit, & propriæ literis manus confirmauit. Quo facto uinculū eius soluit Ambrosius, q̄ lex hactenus obseruatur. His & alijs Imperator sacratissimus a uenerabili episcopo correptionibus illustratus, eum præ omnibus fatebatur in ueritate se agnouisse epm. Theodosius em̄ cū Valentiano iuuenculo in Imperio restituto, Romā senior ueniēs leges multas correxit, addidit, immutauit, & sub suo nomine conscripsit. Quæ autem in ciuitate perniciosa adhuc superuacua ex consuetudine antiqua conspexit, auferre sanciuit, & quæ rei publicæ supplemento necessaria adderē curauit, his prope gestis pace composita, Valentinianum in Hesperia derelinquens, cum filio Honorio Constantinopolim remeauit.

De bello quod Theodosius gessit contra Arbogasten & Eugenium tyrannos. Et de actis mirabilibus uxoris illius. Cap. XXVIII.

IGitur Valentinianus iunior regno restitutus extincto Maximo eiusq; filio Victore, quē Imperatorem Gallis Maximus reliquerat, ipse in Galliā transijt: ubi cū trāquilla repub. in pace ageret, apud Viennā dolo Arbogastis comitis sui corruptis custodibus, ut ferē, strāgulatus, atq; ut uoluntariā sibi cōsciuisse mortē putaretur, laqueo suspensus est. Mortuo Valētiniano Augusto Arbogastes Eugeniū tyrānū mox creare ausus est, legitque hominem cui titulū Imperatoris imponeret, ipse aucturus Imperiū: uir barbarus aīo, consilio, manu, audacia, potentiaq; nimius: cōtraxit undiq; innumeras inuictasq; copias uel Romanorū præsidijs uel auxilijs Barbarorū alibi potestate, alibi cognatione subnixus. Arbogastes Theodosio paruit, qū tātis instructū præsidijs Maximū ipse minimus cepit: & nūc aduersus eundem Theodosiū collectis Gallorū Francorumq; uiribus exundauit: nixus etiā pcipuo cultu deorū magna tñ felicitate succubuit. Igitur Eugenius atq; Arbogastes instructas acies campis expedierant, arta Alpium latera atque ineuitabiles transitus præmissis callide insidijs occupauerant: etiam si numero ac uiribus impares forent, sola tamen belli dispositione uictores. At uero Theodosius in summis Alpibus constitutus expers cibi ac somni, sciens quod destitutus suis, nesciens quod clausus alienis, dominum Christum solus solum qui posset omnia corpore humi fusus coelo fixus orabat. Dehinc postquam insomnem noctem precum cōtinuatione transegit, & testes propemodum quas in precium præsidij coelestis appenderet lachrymarum lacunas reliquit, fiducialiter arma corripuit solus, sciens se esse non solum: signo crucis signum prælio dedit, ac se in bellum etiam si nemo sequeretur,

uictor

uictor futurus immisit. Prima salutis uia extitit ambitio, hostilium partium comes, qui cum ignarũ Imperatorem circumpositis excepisset insidĳs, conuersus ad reuerẽtiam pręsentis Augusti, non solum periculo liberauit: uerũ etiã instruxit auxilio. At ubi ad cõtigua immiscẽdæ pugnæ spacia puẽtũ ẽst cõtinuo magnus ille & ineffabilis turbo uẽtorũ in ora hostium ruit. Ferebãtur per aerẽ spicula missa in hostes, atq; ultra mẽsurã humani iactus, p magnũ inane portata nusq̃ propemodũ cadere, priusq̃ impingerent, sinebant. Porro aũt turbo continuus ora pectoraq; hostiũ nunc illisis grauiter scutis euerberabat, nũc impressis pertinaciter obstructa claudebat, nũc auulsis uiolẽter destituta nudabat, nunc oppositis iugiter in terga trudebat. Tela etiam quæ ipsi uehemẽter intorserant excepta uenti impetu supinata ac retrorsum coacta ipsos infeliciter configebant. Prospexit sibi humanæ conscientiæ pauor: nã cõtinuo sese parua suorũ manu fusa, uictori Theodosio hostilis prostrauit exercitus. Eugenius captus atq; interfectus est. Arbogastes sua se manu perculit. Ita & hic duorũ sanguine bellum ciuile restinctũ est, absq; illis X. milibus Gothorũ quos præmissos a Theodosio Arbagastes delesse funditus fertur, quos utiq; perdidisse, lucrũ: & uinci, uincere fuit. Theodosius itaq; cõposita tranquillataq; repub. apud Mediolanũ constitutus diem obiit: utramq; remp. utrisq; filĳs. i. Arcadio & Honorio, relinquens. Corpus eius eodem anno Cõstantinopolim trãslatum atq; sepultũ est. Vixit aũt annis LX. ex quibus XVI imperauit. Cõtigit itaq; ut Ioh. ei remãdauerat de euẽtu belli, ad quod proficiscebatur, cõtra Eugeniũ tyrannũ, & de eius morte in Italia futura. Itaq; Iohan. in Thebaida monasticam ducebat uitam, plenus gratia dei, præ scientiã habens futurorũ, ad quẽ destinauit Eutropiũ eunuchum sibimet fidelissimum, ut aut eum si uellet uenire, deduceret, aut nolẽtẽ de euẽtu belli requireret. At ille Iohan. quidẽ deducere nõ preualuit, sed mãdatũ retulit eius, quia bello uinceret & perimeret tyrannũ, & post uictoriã in Italia moreret. Igitur Theodosius cũ ad purpurã regni puenirет, Placellã habebat uxorẽ, q̃ de diuinis legibus eũ sæpius ammonebat, seipsam tñ pfecte prius erudiẽs: nõ eñi regni fastigĳs eleuata est, sed potius diuino amore succẽsa. Bñficĳ nãq; magnitudo maius ei desideriũ bñfactoris adhibebat. Repẽte nãq; uenit ad purpurã, claudorũ atq; debiliũ habebat curã: non seruis, nõ alĳs ministris utẽs, sed per semetipsam agẽs & ad eorũ habitacula ueniẽs, & unicuiq; q̃d haberet pbens. Sic etiã per ecclesiarũ xenodochia discurrẽs, suis manibus ministrabat infirmis: ollas eorũ tergẽs, ius gustãs offerẽs coclearia, panẽ frangẽs, ciboscq; ministrãs, calicẽ diluẽs: & alia cũcta faciẽs, q̃ seruis & ministris mos est solẽniter operari. His aũt q eã de rebus talibus nitebanť prohibere, dicebat: Aurũ distribuere, opus imperĳ est. Ego aũt pro ipso imperio hoc opus offero, bona mihi oĩa cõferenti. Nam uiro suo sæpe dicebat. Oportet te semp marite cogitare, quid dudũ fuisti, quid modo sis. Hæc si semper cogitaueris, ingratus benefactori non eris: sed imperium q̃d suscepisti, legaliter gubernabis, & harum rerum placabis authorem.

De doctoribus, & mirabiliũ patratoribus, q sub Theodosio claruerũt. Cap. XXIX.

Igitur

IGitur Theodosio imperante,ex his q in scripturis claruerũt uiri diuinis, Horꝝ memoriam inserere libuit. Damasus Romanæ urbis ep̃s,elegans in uersibus cõponendis ingeniũ habuit: multa alia & breuia opuscula he roico metro ędidit,et prope Octogenarius sub Theodosio principe mor tuus est. Apollinaris Laodicenus Syriæ ep̃s,patre Probo, magis grãmati cis in adolescentia operã dedit: & postea in sacras scripturas innumerabilia scribens uolumina,sub Theodosio Imperatore obijt. Extant eius aduersum Porphyriũ XXX.libri, qui inter cętera eius opera uel maxime probantur. Pachianus in Pirenei iugis Barcillonæ ep̃s,castus eloquentia,& tam uita q̃ sermone clarus: scripsit uaria opuscula,de quibus est certus, & cõtra Noua tianos & sub Theodosio principe iam in ultima senectute mortuus est. Cyrillus Hierosolymæ ep̃s sæpe pulsus est ecclesia & receptus, ad extremum sub Theodosio principe VII. annis inconcussum episcopatũ tenuit. Extant eius quæ in adolescẽtia cõposuit opuscula. Cuzoius apud Ephesum rhetorem cum Gregorio Nazianzeno ep̃o adolescens,Cæsareæ eruditus est,& eiusdẽ urbis postea ep̃s plurimo labore corruptã iam bibliothecã Adamãtij & Pamphili in membranis instaurare conatus. Ad extremũ sub Theodosio principe ecclesia pulsus est. Ferunt eius uarij multiplicesq́ tractatus,q̃s nosse perfacile est. Grego. Nazianzenus ep̃s uir eloquẽtissimus ad XXX. milia uersuum oĩa opera sua cõposuit:e q̃bus illa sunt de morte fratris Cæsarij,laudes Macchabæorꝝ,laudes Cypriani,laudes Athanasij,laudes Maximini philosophi post exiliũ reuersi. Quẽ falso noĩe quidã Herona suscribunt,quia & alius lib. uituperationẽ eiusdem Maximini cõtinens: qua si non licuerit eundẽ & laudare & uituperare pro tpe. Et lib. hexametro uersu uirginitatis & nuptiarꝝ contra se differentiũ: aduersum Eunomiũ lib. II. de spũ sancto lib. I. cõtra Iulianũ Imperatorẽ lib. I. Docendo secutus est Polemonion Carectera,uiuoq́ se ep̃m in loco suo ordinãs,rure uitam monachi exercuit,decessit sub Theodosio principe. Lucius post Athanasiũ Arrianæ partis ep̃s,usq́ ad Theodosium principẽ a q̃ & pulsus est, Alexandriæ ecclesiam tenuit. Extãt eius solennes de Pascha ep̃læ & tractatuũ & pauci uariarꝝ libelli. Ea siquidem tẽpestate plurimi inter ep̃os effulgebãt: nõ solum in philosophica doctrina,q̃ scribendo monumẽta ad nostrã porrexerunt posteritatem,sed et quidã inter eos insignibus uirtutibus claruerũt. Quorꝝ ex multis triũ tm̃,qui minus apud nos habenẽ noti,laudabiliter facta inserere curaui. Donatus equidẽ Euriæ Heperi, per quẽ prouinciales eius miracula multa testãtur facta: maximum tñ est,q̃d de dracone gessit. Is eñ circa pontem in uia publica iacens,cibum habebat oues,capras,equos,boues,& hoĩes abripiens deuorabat. Ad quam bestiam Donatus,sine gladio,sine quolibet iaculo ueniens,dum illa leuasset caput quasi uoratura uirꝝ: tunc ille uexillum crucis ante faciem eius digito designans in aere,in os eius expuit. Bestia uero sputum mox in ore suo suscipiens expirauit, quam, sicut fertur, VIII. paria boum in uicinũ campum traxerũt: & misso igni cõbusta est, ne aerẽ foetore corrũperet. Huius itaque Donati sepultura insignis est,ubi oratoriũ ex eius

nomine

noīe uocitatur: habens fontem aquarꝫ, quem ipſe fertur orationibus inueniſſe. Nā dum eſſet locus inaquoſus, & illuc ex itinere aliqñ ueniſſet, aiunt qa fatigatis, q cum eo erant, oraſſet, & mox aquæ inundatio prorupiſſet, & ex illo hactenus permanet. Eo tempore Thomitanā & Scythiæ eccleſiā Theothimus gubernabat, uir in philoſophia nutritus: cuius uirtutē diligētes Barbari, trans Hiſtrū habitantes deum Romanorꝫ hunc eſſe prædicabant. Nā cum aliq̄ tempore iter ageret, illius terræ Barbari occurrerūt ei. Et dum qui erant circa eum terrore turbarent̄, quaſi continuo morituri, ex equo deſcendens, orauit. Porro Barbari neqꝫ eum neqꝫ ſequaces eius, nec equos de quibus deſcēderant, uidentes permanſerūt. Dum igitur crebro tranſeuntes Scythas naturaliter feroces epulis muneribusqꝫ manſuefaceret, quidam Barbarus arbitratus eum eſſe locupletem, cœpit inſidiari, ut eum caperet, alligaret & traheret. Cum hoc iam præparaſſet, & dexterā ad hoc haberet extenſam, ut eum iactu laquearet: manus in aere mox ligata, & barbarus ille inuiſibilibus uinculis eſt obſtrictus. Tūc alijs pro eo rogātibus ſupplicauit deo Theothimus ut Barbarus ſolueret̄, q mox precibus eius ſolutus eſt. Eo quoqꝫ tēpore fuit Epiphanius Cypriorꝫ ep̄s: ad cuius ſepulchrum hactenus dæmones expellūtur. Is eñ dum ſubſtantiā propriam neceſſitatē ſuſtinētibus erogaſſet, & multis quoqꝫ offerentibus ei pecunias manu largiſſima diſpenſaret, cōtingit ut pecunijs deficiētibus œconomus eccleſiæ murmararet. Quo facto aſſiſtens quidā in domo, qua manebat œconomus, ſacculum multarꝫ pecuniarꝫ dedit: & ita diſparuit, ut nec q dedit, nec q miſit, agnoſceret̄. Q̄d factū oēs diuinum eſſe iudicauerunt. Aliud quoqꝫ eius libet referre miraculum: Quidā pauperes ſtudentes Epiphaniū arte deludere, ut eis aliquid daret. Dū iter ageret unus eorꝫ, ſupinū ſe proſtrauit in terrā, alter ſtabat quaſi mortuū deflens, nec habens unde eum ſepelire potuiſſet. Epiphanius aūt ſuperueniēs orauit, ut ſub quiete dormiret: & ſepulturæ neceſſaria præbuit, ſimulqꝫ cōſolatus eſt flentē, dicens: Quieſce a lachrymis fili, non eñ fletu reſuſcitari poterit, eſt eñ ineuitabile q̄d euenit. Cumqꝫ diſceſſiſſet Epiphanius cœpit ille pulſare ſociū ut exurgeret. Et cum hoc ſemel & ſecūdo feciſſet, dicēs: Surge hodie tuis laboribus epulemur, & ille penitus nō ſentiret: cognoſcens uere mortuū, cucurrit ad Epiphaniū flens & petens, ut eius ſociū ſuſcitaret. At ille cōſolatus eſt, ne ferret grauiter quod euenerat, non tñ defunctū denuo ſuſcitauit. Hoc eñ credo proinde geſtum, ut nō dei miniſtri facile deludant̄. Quibus diebus in Romana Damaſus præſidebat eccleſia, in Alexandria Theophilus, Hieroſolymis Iohānes Flauianus, depulſis Arrianorū epiſcopis, Antiochenam tenebat ſedem: Cōſtantinopolitanā Nectarius.

De ſubuerſione templorum, atqꝫ deſtructione idolorum. Cap. XXX.

IGitur Theodoſius decreuerat, ut idolorꝫ tēpla ſubuerterentur, dij lignei ignibus traderentur, metallini uero conflarentur. Sed dum hæc in diuerſis agerētur locis: in Alexandria maxime ubi idolorum inoleuerat ſuperſtitio, iuuabāt Theophilum epiſcopum præfectus Alexandriæ, & dux ordinis militaris, ad exequendam Imperatoris iuſſionem. Idola ſiquidem

deorum

deorꝝ conflantur ad faciēdas ollas, & Alexandrinæ ecclesię diuersas utilitates: cui ab Imperatore donati fuerāt dij ad expensas egentiū. Cū igitur Theophilus oēs contriuisset deos, unum tm̄modo reliquit Symiæ simulachrū, iubens eum publice proponi atq; seruari: ne sequēti tpe pagani negarent tales adorasse deos. Iamq; templū Serapis, q̄d in maximo habebatur honore apud Alexādrinos, euerterāt nō sine ingēti labore: ipsumq; Serapin deū in frusta cōcidentes igni tradiderunt: uerendaq; eius aliorꝝ q; deorꝝ risu plena per plateas deportari iusserunt. Quibus portentis ignominiosissimis pagani cōfusi, alij quidē ad cędes Christianorꝝ orta seditione ruebāt, ira etiam cōmoti pro aliorꝝ destructione templorꝝ, & quod nefanda detegebantur eorꝝ mysteria, dum Metriæ sacra, ubi homicidia perpetrabāt, inter cęteros ritus spurcissimos publice manifesta fierent: alij quidem ex paganis errores pristinos abdicantes, ad ueram Christianorum religionem se cōtulerunt. Igitur præcedenti libro, ubi pio sub principe Constantino paganorum clausa sunt templa, finem imposuimus. Huic autem terminus sit in destructione deorū falsorum & in subuersione templorum.

TOMI II. LIBRI IIII. FINIS.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM Tomi Secundi, Liber V.

De prouectione Arcadij & Honorij post obitum patris ad Imperiū: & persecutione Iohannis episcopi Constantinop. qui iniuste damnatus in exilio moritur Cap. I.

DEFVNCTO, VT PRAEMISImus, Theodosio Augusto maiore, Arcadius & Honorius filij eius utrunq; imperium diuisis tantum sedibus tenere cœperunt. Qui XLII. post Octauianum loco, communiter rempub. administrauerunt: Arcadius quidem orienti præfuit, Honorius uero admodū puer partibus occiduis. Igitur milites, qui circa tyrannū Eugenium profecti fuerant cum principe, post eius obitū, paruo tempore interiecto, reuersi Cōstantinopolim sunt. Dum uero Imperator Arcadius secundū consuetudinē ad portas occurrisset exercitui remeanti, tūc milites Rufinū pręfectū Imperatoris peremerūt. Erat eī suspectus, quasi tyrannidē posset assumere. Dicebaē aūt, quia Hunos ipse in Romanorꝝ prouincias euocasset, qui tunc Armeniā & partes Orientis ualde uastabant: & Imperatori insidias tenderet. Caput eius abscisum cū dextera manu p Constantinopolim ad ludibriū circumductū, uxoreque illius in exiliū ablegata, opes cūctas Eutropius spado promeruit. Pauco tēpore trāseunte, etiā Nectarius Constantinopolitanus eps defunctus est. Quāobrem cōi consultu

placuit imperatori, ut Iohānes pſbyter de Antiochia, uir mirabilis uitæ conuerſationis, et in diſciplinis philoſophicis pcipue eruditus, fieret eps Cōſtantinopolitanę ſedis. Quod Theophilo Alexādrino epo nequaq̄ placuit: qm̄ eandē ſedem ſuo pſbytero ualde dilecto, cōtradere nitebat̄. Sed pualuit plurimorū ſentētia. Iohānes quidē factus eps, dū nulli parceret: euenit illi, q̄d in antiq̄ continet̄ prouerbio: Veritas odiū, & obſequiū amicos parat. Offendit em̄ clerū ſibi cōmiſſum, pro diuerſis occaſionibus, atq̄ imperatricē, & maxime Theophilū cum ſuis ſequacibus, a quorū derogationibus ſæpius pulſatus fuerat. In tm̄ em̄ inimicorū pualuerunt apud Arcadiū principē inſidiæ, maxime uxoris, ut pelleret̄ Iohannes in exiliū. Populus autē eum propter ſanctitatis reuerentiā, & eius pdicationem, frequenter diligebat. Cuius interceſſione, hortatu etiā imperatricis, reuocatus eſt ab exilio, ne ſeditio orieret̄ in plebe. Qui reuerſus nec ſic quieuit, intolerabiliorē (ſi dici fas eſt) ſe pbuit æmulis ſuis. Quamobrē iterū per coniugē excitatus Imperator, cōcilia celebrari iubet cōtra Iohannē epm, q̄uis et prius in diuerſis locis machinationes Theophili cōtra eundē fierent. Deniq̄ iterū pulſus in exiliū, uſq̄ ad fines Romani imperij perducit̄. Exulans itaq̄ morit̄, quem magna pars populi Cōſtantinopolitani ſecuta, et ſi nō inceſſu pedū, amore tm̄: ſeorſum collectas fecerunt, & æmulis illius cōmunicare noluerunt, neq̄ ſucceſſori eius Acatio. Vnde multæ ſeditiones inter alterutros ſunt exortæ, atq̄ plurimi diuerſa ppeſſi ſunt mala. Inter hæc Innocētius Romanus antiſtes, audiēs de Iohāne & moleſte ferens, uolenſq̄ generale celebrare cōcilium, ſcripſit Iohanni & clero Cōſtantinopoleos, nō oportere Iohāni ſucceſſorem dari, nec eius clerū alij parere pōtifici. Aiunt em̄ Iohānem, cum in exiliū duceret̄, per uiſionē cognouiſſe diem, qua moriturus eſſet. Huius igit̄ iniuſtitiæ cauſas abominati ſunt, pcipue Europæ pōtifices. Ab eorū ſe nanq̄ ſuſpendere cōmunione, q conſenſerunt in dānationem eius: pariter oēs Illyrici eorū pares effecti ſunt. Oriētales aūt plurimi q̄dem in iuſtitiā declinauerūt. Corpus tm̄ eccleſiæ diuidere noluerunt. Verū in Oriente illo oīm doctore terrarū, non prius Occidētales epi Aegyptiorū et Orientaliū, Boſphorenſiū, atq̄ Thracenſiū ſunt amplexi cōmunionem, q̄ illius ſacratiſſimi uiri nomē inter pdeceſſores poneret̄ epos: & Acatiū quidē, qui poſt eū ordinatus eſt, nullo habuerūt ſermone dignū. Eo tpe etiā grādo uehemēs Cōſtantinopolim et circa eius ſuburbana deſcēdit. Dicebāt itaq̄ dei iracundia geſtū, eo q̄ ſine iudicio Iohannes fuerat condemnatus. Quibus uerbis fidem dedit mors Auguſtæ, continuo ſubſecuta. Quarta nanq̄ die poſt grandinem eſt defuncta.

De tyrānis per dei potentiā extinctis, & rege magno Scythię ſub Arcadio. Cap. II.

Gainas quidē genere Celticus, cōſilio Barbarus, ſtudio tyrānico uehemēter elatus, eo tēpore cum eſſet magiſter militum, multos ſuę gentis, multos etiā Romanorū ſub ſuo magiſterio habens, terrorē plurimis etiā ipſi principi meditatione tyrannidis inferebat. Eratq̄ Arrianus. Is cum uellet faſces imperij arripere, imperatorēq̄ cuperet extinguere, manu ualida ſuorū miſſa, ut regalia noctu incenderent. Barbari uero

angelorꝫ circa palatium præsidia cernentes in schemate armatorꝫ militum, infecto negotio reuertunť ad illum. Ille vͦo minime credens illorꝫ assertioni bus, dum exercitũ a regia urbe dispersum sciret, plures misit sequenti nocte. Adeuntibus aũt quos miserat aulã regiam, uiderunt & ipsi undiqꝫ agmina regalia protegentia. Qua uisione territi recesserunt. Gainas vͦo hoc cõperto totã urbem igni, ferroqꝫ turbauit, fugiensqꝫ Hellesponto piratico ritu uiuebat. Cõtra quem nauali ꝑlio dato, multi Gothorꝫ eius extincti, ipse q̃qꝫ bello euadens, mox tñ capite plectiť. Post cuius oppressionẽ Isauri per montẽ Tauri discurrentes, ingens dispendium Reipublicæ importarunt. Cõtra q̃s Narbazaicus directus, maius cõtinuo rependit incõmodum. Qua tẽpestate Roilus dux Scythiæ transiuit Histrum: & cum innumero exercitu uehementer Thracias populatus est, ipsamqꝫ regiam ciuitatem obsidere et subuertere minabať. Supernis quẽ iaculis atqꝫ fulminibus maiestas diuina percutiens, & ipsum et omnẽ simul cõcremauit exercitũ. Tale aliquid a dño eius cõsolatore etiã Parthico ꝑlio gestum est. Nam cũ ibi Romanos uacare cognouissent, et ciuitates in cõfinio cõstitutas debellarẽt, pacisqꝫ pacta trãscenderent, uastatis finibus nemo ferebat auxiliũ. Imperator nanqꝫ de pace ꝑsumens, duces et milites ad alia bella direxerat. Tunc ergo imbre uehementissimo & grãdine deposita, ulterius eos deus accedere nõ permisit, eorꝫqꝫ ligauit cursum, ita ut XX. diebus totidẽ ambulare stadia nõ ualerent. Duces uenientes et cõgregantes exercitũ, primo bello obsidẽtes urbẽ, imperatoris uocabulo nominatã, reprobi sunt inuẽti. Cum eñ plusq̃ XXX. diebus Gororanus rex ꝑdictam obsideret ciuitatẽ, & multa machinamẽta cõstrueret, turres cõtra muros ciuitatis excelsas ædificaret: solus Eunomius sacratissimus eius ciuitatis eṗs restitit, et impetũ moliminis eorꝫ, machinasqꝫ destruxit. Et licet duces nostri hostibus bellãdo cessissent, & obsessi ciues resistere nõ auderent: iste solus orãdo sine uastatione reddidit ciuitatem. Nõ multo post tẽpore, q̃ Iohãnes defunctus est, moriť & Arcadius imperator uir mitis et quietus, sed in hoc culpabilẽ se exhibuit, q̃d derogationes nõ euitauit, q̃ odijs excitabantur cõtra ministros Chr̃i. Is ergo cũ patre quidẽ Theodosio XIII. regnauit annis, post mortẽ vͦo patris XIIII. uixit annis XXX. & I.

De doctoribus, qui sub Arcadio & Honorio scribendo claruerunt. Cap. III.

IGitur anteq̃ de cladibus miseriarꝫ, quæ exigentibus peccatis in partibus Hesperiarꝫ, seu Galliarꝫ, atqꝫ Hispaniarꝫ, necnon & Aphricæ, ea tẽpestate cõtigerunt, dicamus: de illustribus uiris, qui adhuc in ecclesijs uelut sydera micãtia radiabãt, imperãtibus Arcadio atqꝫ eius fratre Honorio, memoriã facere cẽsuimus. Gregorius Beticus Hyberi eṗs, usqꝫ ad extremã senectutẽ diuersos mediocri sermone tractatus cõposuit, et de fide elegãtem librũ. Febadius Agenni Galliarꝫ eṗs, ædidit contra Arrianos librũ. Dicunť eius & alia esse opuscula. Epiphanius Cypri Salaminę eṗs, scripsit aduersum oẽs hæreses libros, & multa alia opuscula, quę ab eruditis propter res, a simplicioribus propter vͦba quoqꝫ ignota lectitantur. Diodorus Tharsensis eṗs, dum Antiochiæ esset presbyter, magis claruit. Extãt eius in

Apo-

Apoſtolum cõmentarij, & multa alia de Euſebij magis Emiſſeni characte
re pertinẽtia, cuius cũ ſenſum ſecutus ſit, eloquentiã imitari nõ potuit, pro-
pter ignorantiam ſeculariũ literarꝝ. Eunomius Arrianæ partis Cizicenus
ep̃s, in apertã hereſeos ſuæ prorũpens blaſphemiã, ut q̃d alij tegunt iſte pu
blice fateret, & multa cõtra eccleſiã ſcribere auſus. Reſpõderunt ei Apolli-
naris, Didymus, Baſilius Cæſariẽſis, Gregorius Nazianzenus & Emiſſe-
nus. Priſcillianus Abilæ ep̃s, q factione Hidati, & Hiracij Treuiris a Ma-
ximo tyranno cæſus eſt: ædidit multa opuſcula, q a nonnullis Gnoſticæ, id
eſt, Baſilidis uel Marci (de q̃bus Irenæus ſcripſit) hæreſeos accuſat, defen-
dentibus alijs nõ ita eum ſenſiſſe, ut arguit. Latronianus Hiſpaniæ prouin-
ciæ uir ualde eruditus & in metrico opere ueteribus cõparandus, cæſus eſt
& ipſe Treuiris, cum Priſcilliano, Feliciſſimo, Juliano, Eucrotia, eiuſdẽ fa-
ctionis authoribus. Extãt eius ingenij opera diuerſis metris ædita. Tyberia-
nus Beticus ſcripſit pro ſuſpicione, qua cũ Priſcilliano accuſabat hereſeos,
Apologeticũ tumenti, cõpoſitoq; ſermone. Sed poſt ſuorꝝ cædem tedio ui
ctus exilij, mutauit propoſitũ, & iuxta ſanctã ſcripturã, canis reuerſus ad
uomitũ ſuum, filiã deuotam Chr̃o uirginẽ matrimonio copulauit. Ambro
ſius Mediolanẽſis eccleſiæ ep̃s, de q̃ ſupra mentionẽ fecimus, q multa nobi
liter ædidit opuſcula, q̃ quidẽ propter notitiã aſſidue legentiũ reor non eſſe
recapitulare neceſſariũ, eo tp̃e defunctus eſt. Ambroſius Alexãdrinus audi
tor Didymi ſcripſit aduerſus Apollinarẽ uolumẽ multorꝝ uerſuum de do-
gmatibus, & cõmentarios in Iob. Sophronius uir apprime eruditus, laudes
Bethlehẽ adhuc puer, & de ſubuerſione Serapis inſignẽ librũ cõpoſuit. De
uirginitate q̃q; ad Euſtochiũ, & uita Hilarionis monachi, opuſcula Hiero-
nymi in Grecũ ſermonẽ elegãtiſſime trãſtulit. Hieronymus natus patre Eu
ſebio, oppido Stridonis hec ſcripſit: uitã Pauli monachi, epiſtolarꝝ ad diuer
ſos lib. I. ad Heliodorꝝ exhortatoriã & altercationẽ Luciferiani & Ortho-
doxi, X. ponicon omnimodæ hiſtoriæ in Hieremiã, in Ezechiel Homilias
Adamãtij XXVIII. quas de Greco in Latinũ uertit. De Seraphin et Oſan
na, de frugi & luxurioſo filio; de tribus q̃ſtionibus legis ueteris, Homilias
in Cãtica Canticorꝝ II. Aduerſus Heluidiũ unam epiſtolã de Mariæ uirgi
nitate ꝑpetua. Ad Euſtochiũ de uirginitate ſeruãda, ad Marcellũ epiſtolarꝝ
lib. unũ, conſolatoriã de morte filiæ ad Paulã. In epiſtolã Pauli apoſtoli ad
Galatas, cõmentariorꝝ lib. III. Itẽ Pauli ad Epheſios in epiſtolã lib. III. In epi
ſtolã Pauli ad Titũ, lib. I. & in epiſtolã Pauli ad Philemonẽ, lib. I. in Eccle
ſiaſten cõmentarios. Quæſtionũ Hebraicarꝝ in Geneſim, lib. I. De ſp̃u ſan
cto Didymi, quẽ in Latinũ trãſtulit, lib. I. In Lucã Homilias XXXVIII.
In Pſalmos a decimo uſq; ad XVI. tractatus VII. In captiuũ monachũ. Vi
tam beati Hilarionis, nouũ teſtamentum Græcę fidei reddidit. Vetus iuxta
Hebraicũ tranſtulit, epiſtolarꝝ autẽ ad Paulã & Euſtochiũ, ſcripſit in Mi-
cheã explanationũ lib. II. In Naum lib. I. in Abacuc lib. II. In Sophoniã lib.
I. in Aggeũ lib. I. Iſaiã utiliter explanãdo grãdia uolumina edidit. Hieremiã
etiã expoſuit, Danielẽ q̃q; explanauit, cõmentariũ etiã in Matheũ, et alia q̃

plura opuscula fecit. Quibus diebus beatissimus confessor Martinus Turonensium episcopus: multis ac praeclaris mirabilibus patratis uinculis solutus carnis, migrauit ad dñm. Qui nobilitate generis pollẽs, sub Cõstantio ac Iuliano militauerat. Demũ apud Vvangionũ Galliarꝝ urbẽ deseruit cingulũ militię sub principe Iuliano et se ad Chrĩ cõtulit deuotissimã seruitutem. Cuius uitã et mirabiliorꝝ eius actus, Sulpitius Seuerus suo nobilitauit eloquio.

De tyrannide Gildis apud Aphricam Cap. V.

IGitur Arcadius moriẽs Theodosio filio admodũ paruo Orientis imperij summã tradidit. Nunc autẽ ad partes Hesperiarꝝ uertamus stilum. Cuius Honorius, decedẽte patre Theodosio, imperiũ susceperat admodũ puer: Interea Gildo comes, q̃ initio regni eius Aphricę p̃erat, simul ut defunctũ Theodosium cõperit, siue (ut quidã ferũt) quadã pmotus inuidia Aphricã Orientalis imperij partibus iungere molitus est, siue (ut alia tradit opinio) minimã in paruulis spẽ fore arbitratus, p̃sertim cũ absq; his nõ facile antea quisq̃ pusillus in impio relictus, ad maturitatẽ uirilis ętatis euaserit, istiq; propemodũ soli inueniant, q̃s ob regiã patris ac suã fidẽ et diuisos et destitutos Chrĩ tutela prouexerit, Aphricã exemptã a societate Reipub. sibi usurpare ausus est Gildo gẽtili magis licentia cõtentus, q̃ ambitu regię affectationis inflatus. Huic Mascezel frater fuit, q nouarꝝ rerꝝ molitiones in fratre phorrescens: relictis apud Aphricã militiã duobus filijs adolescẽtibus in Italiã redijt. Gildo absentiã fratris et p̃sentiã filiorꝝ eius suspectã habens, adolescẽtes dolo circũuentos, interfecit. Ad hunc iã ut hostẽ bello insequendum Mascezel frater missus est, quẽ idoneũ procurãdę Reipub. fore proprię orbitatis recens dolor pollicebat. Igit Mascezel iã inde a Theodosio sciens quãtum in rebus desperatissimis oratio hoĩs p fidẽ Chrĩ a clementia dei impetraret: Caprasiã insulã adijt. Vnde secum sc̃tos seruos dei alios, q̃s pmotos p̃cibus suis sumpsit, cũ his oratiõibus, ieiunijs, psalmis, dies, noctesq; continuans, sine bello uictoriã meruit, ac sine cęde uindictã. Ardalio fluminis nomen est, q̃d fluit inter Teuestem et ad Mercidem ciuitates. Vbi cum parua manu, hoc est, cum V. milibus (ut aiunt) militum contra LXX. milia hostiũ castra metatus, cum iniecta mora excedere loco, oppositasq; praeiacentis uallis angustias transgredi uellet, incurrente nocte beatum episcopum Ambrosium Mediolani pauloante defunctum per somnium sibi uidere uisus est: significantem manu, & impacto ad humum ter baculo dicentem: hic, hic, hic. Quod ille prudenti coniectura intellexit, merito annunciantis fidem uictorię, uerbo locum, numero diem, significari substitit, ac tertio demum die post noctem orationibus, hymnisque peruigilem ab ipsis coelestium sacramentorum mysterijs in hostem circumfusum processit. Et cum ad eos, qui primi occurrerant, pia pacis uerba iactaret, signiferꝝ quendam insolenter obsistentem, & iam iamque pugnam excitantem gladio percussit in brachium, eumq; manu debilẽ ipso uulnere coegit pronũ inclinare uexillum. Quo uiso reliquae cohortes deditionẽ iam fieri priorꝝ existimãtes; certatim sese ad Mascezelẽ signis tradidere cõuersis. Barbari, quorꝝ

magnã multitudinẽ Gildo ad bellũ eduxerat, defectu militum destituti in diuersa fugerũt. Gildo et ipse fugã molitus, arrepta naui in altũ prouectus est: Deinde reuocatus in Aphricam, post aliquot dies strãgulatus interijt.

De Alarico Gothorũ rege, qui Romã vastauit, & alio rege Gothorũ qui cum magno exercitu intrans Italiam, cum omnibus copijs perijt. Cap. V.

EA tẽpestate Ragadaisus, oĩm antiquorũ, prẹsentiumq; hostiũ longe immanissimus, repentino impetu totã inuadit Italiã. Nam fuisse in populo eius plus q̃ CC. M. Gothorũ ferunt. Hic supra hanc incredibilem multitudinẽ, indoctamq; uirtutẽ paganus & Scytha erat. Qui (ut mos est Barbaris huiusmodi gẽtibus) omnẽ Romani generis sanguinem dijs suis propinare deuouerat. Duo tunc Gothorũ populi cum duobus potẽtissimis regibus suis, per Romanas prouincias bacchabantur. Quorũ unus Christianus, propiorq; Romano, & ut res docuit, timore dei mitis in cẹde. Is erat Alaricus, qui cum Gothis sub Theodosio militauerat, Quo moriente eius filij imperatores facti: donatiua paterna subtraxerunt, a Gothis, spõte Reipublicæ subiectis. Qua necessitate cõpulsi cõtra Romanos cõspirauere: q̃uis Chr̃iani doluerũt se ab imperatore spretos, regẽ Alaricũ creãt. Relicta Pãnonia, penetrãt Italiã. Honorius q̃dem Rauennate urbe regia residebat imperator. Cuius uolũtate & iussu properabãt ad Gallias absq; læsione Italiæ, sed Stiliconis facto sẹuiẽtes, nõ solũ Italiã diripiũt, sed et Romã inuadũt. Alius ṽo paganus Barbarus & ṽe Scytha Ragadaisus, q non tm̃ gloriam aut p̃dam quantũ inexaturabili crudelitate ipsam cẹdẽ amaret: et hic iam sinu receptus Italię Romã e proximo trementẽ terrore quassabat. Assunt Vldin et Sarus Hunorũ et Gothorũ duces p̃sidio Romanorũ. Itaq; pietate dei cõterritum diuinitus Ragadaisum timor in Fesulanos mõtes coegit, CC. M. hoĩm in aspero mõtis iugo cõclusa. Agmina, q̃bus dudũ angusta uidebat̃ Italia, latẽdi spe in unũ ac p̃ unũ ṽticem trusa: ubi esuriẽtes illi tã immanes hostes sitiẽtes, lãguẽtesq; interfecti sunt. Igit̃ rex Ragadaisus solus spẽ fugę sumẽs, clã suos deseruit, atq; in nostros incidit. A q̃bus captus et paulisp̃ retentus: ac deinde interfectus est. Tãta ṽo multitudo captiuorũ Gothorũ fuisse perhibet̃, ut uilissimarũ pecudũ more, singulis aureis passim greges hoĩm uenderent̃. Interea comes Stilico, cui summa Hesperiarũ negotia Honorius cõmiserat, et pater Theodosius moriens hoc fieri decreuerat, fastu sup̃biæ elatus, paruipẽdens q̃d sub imperatore imperabat, Eucheriũ filium suũ imperatorẽ facere deliberãs. Quamobrẽ Alaricũ Gothorũ regẽ pro pace optima et q̃buscunq; sedibus suppliciter ac simpliciter orantẽ, occulto fœdere corrupit: publice bellũ denuntiãs, ut negata pacis copia ad deterrendã Rempub. excitaret̃. Qui nõ solũ Gothos, sed et Alanos et Sueuos, Vvãdalos, ipos, etiã Burgũdiones in arma solicitãs, pulsare Gallias uoluit, sperãs miser sub hac necessitate imperium filio cõtradere, & Barbaras gẽtes tã facile cõprimi posse, q̃ cõmouerat. Itaq; ubi imperatori Honorio, exercituiq; Romano hoc tantorũ scelerũ schema patefactũ est, cõmoto iustissime exercitu occisus est Stilico. Qui ut unum puerũ purpuram

 induę-

indueret, totius generis humani sanguinem dedidit. Occisus et Eucherius. Adest Alaricus, trepidā Romā obsidet, turbat, irrumpit urbē: dato tñ pcepto, ut si qui ad sctā loca, pcipueqꝫ in sctoꝝ aploꝝ Petri et Pauli basilicas cōfugissent, hos imprimis inuiolatos, securosqꝫ esse sinerēt: tū deinde quantū possent pdę inhiātes, a sanguine tēperarent. Accidit qꝫ q magis urbis irruptio indignatiōe dei acta, q hostis fortitudine probaret, ut B. Innocentius Romanę urbis eps, tāq iustus Loth subtractus a Sodomis occulta dei prouidētia apud Rauennā urbē tūc positus: pctōris populi nō uideret excidiū. Discurrētibus p urbē Barbaris, forte unus Gothoꝝ potēs et Chrīanus, sacrā dei uirginē iā ętate prouectā, in quadā ecclesiastica domo reppit. Cūqꝫ ab ea auꝝ, argentūqꝫ honeste exposceret, illa fideli cōstātia esse apud se plurimū, et mox adferendū spopōdit, ac protulit. Cūqꝫ expositis opibus attonitū Barbaꝝ magnitudine pōderis, et pulchritudine, ignota etiā uasoꝝ qualitate intelligeret, uirgo Christi ad Barbaꝝ ait: Hęc Petri apli sacra mysteria sunt: psume, si audes, de facto tu uideris. Ego qa defendere neqo, tenere nō audeo. Barbarus vo ad reuerentiā religionis timore dei et fide uirginis motus, ad Alaricū hęc p nuntiū retulit. Qui cōtinuo reportari ad apli basilicā uniuersa, ut erāt, uasa impauit: uirginē etiā, simulqꝫ oēs, q se adiūgerēt Chrīanos, illo cum defensione deduci. Ea domus a sctis sedibus lōgo (ut ferē) & medio interiectu urbis aberat. Itaqꝫ magno spectaculo oīm disposita p singulos singula, et sup capita elata, palā aurea atqꝫ argētea, uasa portanē, exertis undiqꝫ ad defensionē gladijs, piā pompā muniētes, hymnos deo Romanis Barbarisqꝫ cōcinnentibus publice canit. Igitur in ea irruptione Placidia Theodosij principis filia, Arcadij et Honorij imperatoꝝ soror ab Ataulfo Alarici propinq capta atqꝫ in uxorē assumpta, quasi eā diuino iudicio uelut speciale pignus obsidem Roma tradiderit: ita iuncta potētissimi Barbari regis cōiugio, multo Reipub. cōmodo fuit. Alaricus aūt mira dei dispensatione urbē irrupit, atqꝫ uastauit: populumqꝫ q in multis deum offenderat Romanū, magis terrore q cæde corrupit: post triduum ab urbe discessit. Quo mortuo, Ataulfus q Gothoꝝ rex mox fuerat creatus, et Placidiā sororem imperatoꝝ duxerat uxorē, cū cōsultu Honorij Italiā reliquit, et citato gressu ad Gallias tendit, quas diuersæ occuparant gentes Barbaræ.

De diuersis gentibus, quæ se infuderunt per Gallias. Cap. VI.

INterea ante bienniū Romanæ irruptionis excitatæ per Stiliconē, gētes Halanoꝝ (ut dixi) Sueboꝝ, Vvandaloꝝ, multæqꝫ cū his aliæ Rhenū trāseunt, Gallias inuadūt, directoqꝫ impetu Pireneum usqꝫ perueniūt, cuius obice ad tps repulsę, per circūiacētes prouincias refundunē. His p Gallias bacchantibus, apud Britannias Gratianus municeps eiusdem insulæ tyrānus creatur, & occiditur. Huius loco Constantinus ex infima militia propter solam spem nominis, sine merito uirtutis, eligitur. Qui cōtinuo ut inuasit imperium, in Gallias transijt: ibi sæpe a Barbaris incertis fœderibus illusus, detrimēto magis Reipublicæ fuit. Misit in Hispaniam iudices, quoꝝ occasione Barbari Pirenei custodia prodita, claustrisque patefactis,

cunctas

cunctas gentes quæ per Gallias uagabantur, Hispaniarum prouincijs immittunt, ijsdemq; ipsi adiunguntur. Vbi actis aliquandiu magnis cruentisque discursibus, post graues rerum atq; hominum uastationes habita sorte & distributa possessione resederunt.

De tyrannis sub Honorio emergentibus subito, & extinctis. De Constantio & eius fideli consule, quem demum creauit consulem. Cap. VII.

ITaq; Honorius impator uidēs tot oppositis tyrānis nihil aduersus Barbaros agi posse, ipsos prius tyrannos deleri iubet, Cōstantio comiti huius belli summā cōmittens. Cōstantius aūt comes in Galliā cū exercitu profectus, Constantinū Imperatorē apud Arelatē ciuitatē clausit, cepit, occidit: filiūq; eius Constantē Gerōtius apud Viennā interfecit, & in locum eius maximū quendā substituit: ipse uero Gerōtius a suis militibus occisus Maximus uero exutus purpura, destitusq; a militibus Gallicanis, aufugit. Iouinus postea uir Galliarꝫ nobilissimus in tyrannidē mox ut assurrexit, cecidit. Sebastianus frater eiusdē hoc solū elegit, ut tyrrānus moreretur. Nā cōtinuo ut creatus, occisus est. Attalus uero inter tyrannos mori delegit. Qui cum Aphricę consulatū assecutus esset, inde elatus supcilio, Sabinū domesticū suū uirū ingenio callidū industriaq; solertē & sapientē, si animi uires trāqllis studijs accōmodauisset, generū allegit, quē pro qrundā periculorꝫ suspicione interfecit: atq; aliquādiu Aphrica ab eo annona extra ordinē detēta, ipse tandē cū immensa certe tēporibus nr̄is satis incredibili classe nauium Romā cōtendit. Nā habuisse tunc tria milia DCC. naues dicit. Quem numerꝫ ne apud Xerxē qdem, pclarum illū Persarꝫ regē, et Alexād. Magnū, uel aliū quenq̄ regū fuisse, historię ferūt. Is simul cū agmine militū ad urbē pgens littore egressus est, occursu comitis marini territus, et in fugam uersus, arrepta naui solus Carthaginē redijt: atq; ibi cōtinuo militari manu interfectus ē. Hūc oēm catalogū (ut dixi) uel manifestorꝫ tyrānorꝫ, uel inobedietiū ducū, optima Honorius Imper. religiōe, et felicitate scire meruit, et magna qdē Cōstantius comes industria, et celeritate cōfecit, merito sane, qa in his diebus pcipiente Honorio, et adiuuāte Cōstantio, pax et unitas p uniuersam Aphricā ecclesię cathol. reddita ē. Cōstātius itaq; comes apud Arelatē urbē Gallię cōsistens, magna rerꝫ industria Gothos a Narbona expulit, atq; abire in Hispan. coegit. Gothorꝫ tūc populis Ataulfus rex pērat, q post irruptionē urbis ac mortē Alarici Placidia (ut dixi) captiua sorore īmpatoris in uxorē assūpta, Alarico successerat. Is, ut sępe auditū, atq; ultimo exitu eius probatū est, satis studiose sectator pacis: militare fideliter Honorio Impar. ac pro defendēda Romana Rep. impedire uires Gothorꝫ ōpotauit. Qui apud Barcillonē Hispanię urbē dolo suorꝫ occcisus ē. Post hūc Segericus rex Gothis creatus, nihilominus a suis interfectus ē. Deinde Valia successit in regnum: qui pacem optimam cum Honorio Imperatore, datis lectissimis obsidionibus pepigit. Placidiam imperatoris sororē honorifice apud se honsteq; habitā, fratri reddidit. Quam Honorius Cōstantio, q eam reuocauerat, matrimonio iungēs, Imperatorē apud Rauennā creauit.

De Iohannis tyrannide, & eius matura morte. Cap. VIII.

IGitur Honorius, qui cum fratre Arcadio, XIII. imperauit annis: ac deinceps cum Theodosio iuniore Arcadij fratris filio XVI. humanis rebus excessit. Quo defuncto, Iohannes tyrannus Hesperiarum inuasit imperiũ. Cõtra quẽ Ardaburius a Theodosio imperatore Patritius dirigitur: qui sæpe cõtra Parthos dimicando pugnauerat, ac feliciter uicerat. Sed cum nauigãdo Aquileiam tenderet cum exercitu, uentus mox cõtrarius surgens, peturbata classi appulit eum ad hostes. Qui comprehensus a tyranno magnã æstuationem intulit Imperatori. Qui solito more se ad dñi contulit misericordiã, cum precibus & lachrymis pro liberatione patris & ducis fidelissimi instabat. Quid tũc Imperatoris oratio præualuit, dicendum reor: Angelus enĩ dei sub schemate pastoris eduxit Asparẽ Ardaburij filium, & oẽs qui cum eo erãt: ac p paludẽ adiacentẽ Rauennæ ad loca sperata peruenerunt. Vnde nullus aliqñ transisse ferẽ. Tunc ergo deus inadibilẽ terrã fecit adibilẽ. Transeũtes nanq; per siccum paludis aqua non offenderunt, apertasq; inuenientes ciuitatis Rauennæ portas tyrãnum quoq; detinuerunt. In eã nanq; ciuitate tyrãnus degens, habebat exercitũ. Tũc ergo pijssimus imperator reuerentiã, quã circa diuinitatẽ habebat, ostẽdit. Dum enĩ circũ spectaret: nuntiatum est ei tyrannũ fuisse pereptum. Quã ob rem fecit sermonẽ in populo dicẽs. Venite, si placet, relinquẽtes hãc uoluptatẽ, et pergẽtes ad ecclesiã gratificos deo soluamus hymnos, cuius manus tyrãni psumptiõibus obuiauit. Quo dicto spectaculo cessante, p mediũ circũ cuncti cũ eo cõcorditer grãs agẽtes, ad ecclesiã cõuenerunt: ita ut tota ciuitas una uideret ecclesia, uenientes ad locũ orationis iugi die grãs dño retulerũt. Igiẽ occiso tyranno cogitabat Theodosius Imperator, cui deberet Hesperiarum regna cõmittere: tũc Valẽtinianus erat ualde puer: natus ex matre Placidia eius qdem amita, filia uero maioris Theodosij, Arcadij & Honorij sorore de patre Cõstantio: q ab Honorio impij iura susceperat, paruoq; tpe cũ eo regnauerat. Hũc ergo Valentinianũ consobrinũ suũ Cæsarẽ factũ mittit adpartes Italiæ cum q matrẽ Placidiã, eiq; uniuersam dispositionẽ commisit imperij.

De gestis memoria dignis in partibus Orientis sub Imperatore Theodosio. Item de Attico episcopo. Cap. IX.

IGitur Valentiniano apud Rauennã coronã imperij assumente, & partibus occiduis regnãte cum matre, quæ sub Theodosij imperio in sceptris orientalibus euenerunt, & memoria habentur digna, aliqua summatim prælibando carpamus. Qua tẽpestate Atticus Cõstãtinopolis erat episcopus: uir mirabilis in doctrina, religione, & largitate præcipuus. Cuius inter cætera dum quidã Iudæus iaceret paralyticus, medicorũ oĩm medelis atq; Iudæorũ superstitiosis purgationibus adhibitis, nihil sibi prodesse sensisset: demũ cæteris desperatis, ad Christi se cõtulit sanitatẽ. Hoc uelociter episcopo Attico nuntiatẽ, quem catecuminũ factum, & spem Christi promittens, deportare cum lecto præcepit ad baptismũ. Verũ Iudæus paralyticus baptismũ uera fide suscipiẽs, cum de fonte fuisset leuatus, ægritudine repẽte

priua-

priuatus est,& de cætero sanus fuit. Hanc igit̃ curã uirtus Christi etiam eo tp̃e demõstrauit. Qua causa plurimi Paganorꝝ credẽtes baptizati sunt. Atticus aũt largus sic erat,ut nõ solũ pauperibus suarꝝ parrochiarꝝ,sed etiam in uicinis ciuitatibus,multas pecunias pro egentiũ cõsolatione trãsmitteret. Calliopio nanq; presbytero ecclesię Nicenę CCC. aureos direxit, hęc mandãs. Hos CCC. solidos expẽde sicut uolueris,et maxime illis q petere confunduñt, & non eis q propter uentrẽ magis negotiãtur. Ex talibus unã tñ rem obserua,ut nutrias indigẽtes. Is nanq; eidẽ Calliopio mortẽ suam lõge ante prędixit,quo dicto non est mẽtitus. Qui etiã quendã Iudęum baptizauerat,qui tñ Iudæus turpis lucri gratia,per diuersas hęreses sępius baptizabat̃,et hac arte pecunias cõgregabat. Postremo ad ecclesiã iterꝝ uenit orthodoxorꝝ. Cui post ieiuniorꝝ tẽpus præparatur baptisma, & uestis congrua Cumq; foris fuisset impletus,deducit̃ Iudęus ad baptizandũ. Tunc quędã dei uirtus inuisibilis, aquam disparere p̃cepit. Cũq; p̃sentes non cogitantes dei uirtutẽ,aquã p cuniculũ propriũ defluxisse suspicarẽtur: diligẽter undique clausum rursum impleuerũt fontem,et denuo deducto Iudęo,aqua disparuit. Tũc sacerdos,qd mali,inqt,fecisti o homo? An certe nesciẽs baptismate iã potitus es? Ob hãc rem cum diuersi cõcurrerent,quidã Iudęũ recognouit, quem baptizatum ab Attico episcopo ipse susceperat: & hoc modo illius fraus uniuersis apparuit.

De Marutha & Attico episcopis,& de prælijs contra Parthos pro Christianis susceptis. Cap. X.

EO tp̃e Maruthas Mesopotamenus episcopus insignis habebatur,quẽ Theodosius Imperator legationis gratia ad Persarꝝ regem direxit. Qui ueniẽs in Persidẽ ad Sigerdẽ regem nimio dolore capitis ex lõgo tp̃e uexatũ inuenit: qui nullis magorꝝ incantationibus, aut sacerdotũ suorꝝ purgatiõibus,uel etiã medicorꝝ studijs,curari potuit. Quẽ uenerabilis ep̃us sola oratione sanauit & a filio eius molestissimũ dęmoniũ fugauit. Quã ob rẽ apud Persas Chr̃ianitas est dilatata, & magorꝝ illius fraudes detectę. Quibus etiam diebus Iudęi habitantes in Creta,sollicitati sunt a q̃dam, q se Mosen legislatorẽ e cœlo ad eos denuo missum testabat̃: monẽs ut oẽs suas relinquerẽt possessiões atq; pecunias, qm̃ illo ductore p siccũ mare, ad repromissionis gaudia puenirent. At illi hac spe capti,oĩa contẽpserunt sua. Cũq; uenisset dies quã designauerat seductor ille,deduxit eos ad quandã rupẽ decliuius incumbentem,iussitq; ut thaumarꝝ schemate semetipsos euoluerẽt. Hoc ergo faciebãt priores: & cũ uenirẽt ad rupes,repẽte moriebant̃,tam dilacerati acutis rupibus,q̃ in aqua necati. Plures tñ mori poterãt,nisi deo prouidẽte qdam uiri Chr̃ani superuenissent piscatores, atq; negotiatores: qui alios cum necarent, eripiẽtes recreauerunt. Qui aũt euaserant cum uoluissent illum perimere seductorẽ,repente disparuit: quẽ dæmoniũ suspicati sunt fuisse. Pro hac itaq; passione multi tunc Cretensiũ Iudęorꝝ ad Christianã conuersi sunt fidem. Igit̃ Theodosius pacta Persarum rupta pro Christianis ab Attico susceptis ep̃o; uel ab alijs in orbe Romano: q dũ p̃sequerentur a rege Persarꝝ inde fugissent,

ſed dum repeteret eos idem rex, a religioſo principe minime ſunt redditi. Nephas eñ ducebat, ut fideles ad ſe confugientes, infidelibus redderet ad poenas. Magis eñ bella ſuſcipere elegit: quæ per Ardaburiũ militię magiſtrum ſtrenue ſunt geſta. Is enim Perſicã regionem per Armeniæ fines ingrediens: unã eius prouinciã Azamẽſem ualde uaſtauit. Cui cum plurimo exercitu Narſeus dux Parthorꝝ regis occurrit: factaq; congreſſione deuictus eſt. Sic & alijs prælijs dño auxiliãte duces & exercitus piiſſimi principis ſuperiores & uictores inuenti ſunt: hoc illis prædicentibus angelis, ut confiderent & orarent, & deo crederent, quia Romanos uictoria ſequereť, dicentes ſe mediatores belli directos a deo. Tãdem in confinio Meſopotamiæ congreſſione facta fortiſſimus Perſarꝝ exercitus, qui ab eis immortalis dicebať, a Romanis cæſus eſt. Porro rex Perſarum infortunij ſui cauſas agnoſcens, legationem Romanorꝝ ſuſcipiens, pacem cum eis cõpoſuit. Et hoc modo bellũ propter Chriſtianos exortũ, de Parthorꝝ regione ceſſauit.

De Theodoſij vita optima & vxoris. Cap. XI.

Itaq; erat imperatori filia ex Eudoxia noĩe Eudocia. Hãc Valẽtinianus cõſobrinus eius Heſperiarꝝ partium ab eo factus Imperator petijt uxorem. Cumq; Theodoſius annuiſſet: Valentinianus muniens Heſperias, Conſtãtinopolim uenit ad nuptias. Quibus celebratis uxore ſumpta reuerſus eſt. Theodoſius igiť Imperator pro beneficijs ſibi collatis a deo gratias referebat, plurimis honoribus Chriſto ſua uota cõpenſans, cõiugemq; ſuam Eudoxiã ad Hieroſolymam deſtinauit. Hoc eñ et ipſa uotum habuerat, ſi filiam uideret nuptam. Quæ tam Hieroſolymis eccleſias conſtitutas, quam per ſingulas ciuitates poſitas honorauit: cum pergeret, & cum denuo remearet. Theodoſius Itaq; regaliter natus atq; nutritus nihil habuit ſtupidum, ſed ſic fuit ſapiens, ut inter fabulantes experimentum crederetur habere cauſarum. Perdurabat in frigore ſimiliter & in æſtu; plerunq; ieiunabat, & maxime IIII. feria & VI. ſtudio Chriſtianitatis, nec aliter q̃ monaſterium regalia uidebantur. Ipſe nanq; matutino ad ſuas ſorores pergens, diuinas dicebat laudes. Quam ob rem etiam ſacras literas ſine codice recitabat, Loquentibus epiſcopis uelut olim ſacerdos factus, ex diuina lectione reſpõdebat, congregabatq; ſacros codices, & quoſcũq; libet eorꝝ interpretes ſeu expoſitores. Patientia atq; clementia, uniuerſis hominibus eminebat: operibus iram, triſtitiam, libidinemq; deuincens, & in nullo ſe ulciſci deſiderãs. Dum igitur a quodam familiarium interrogaretur, cur nullum ſe lædẽtem morti ſubijceret: Vtinam, inquit, eſſet mihi poſſibile ad uitam etiam mortuos reuocare. Sic enim fuit clemens, ut ſi quando quiſpiam dignum aliqd morte committeret, nec uſq; ad ciuitatis portas moriturus perueniebat, ſed ex eius clementia continuo reuocatio ſequebatur.

De reliquijs beati Stephani per Oroſium ad occiduũ porrectis. Cap. XII.

IGitur Theodoſio regnãte cum patruo ſuo Honorio, uel conſobrino deinceps Valentiniano Conſtantij filio: ut omiſſa repetamus breuiter quæ geſta ſunt, Lucianus preſbyter, cui reuelauit deus locum ſepulchri & reliquia-

liquiarum beati protomartyris Stephani, scripsit ipsam reuelationem Græco sermone ad omnium ecclesiarum personam. Quam reuelationem Auitus presbyter Hispanus genere, in Latinum uertit eloquium, & adiecta epistola sua per Orosiū presbyterū occidētalibus porrexit. Qui etiam Orosius ad loca sancta perueniēs, quo eum Augustinus ad Hieronymum pro ratione discenda animæ miserat: reliquias beati Stephani accepit, & patriam reuersus primus cōtulit occidenti. Miracula uero, quæ dominus per uenerandas reliquias beati Stephani gessit, eisdem diebus in Aphrica, eximius doctor Augustinus plurima & ualde mirāda, quæ pro certo nouerat facta in libris de Ciuita. dei cōscripsit. Cuius ingenij tot extant uolumina sano sensu & irreprehensibili ratione edita: ut quidā doctorꝝ de eo ita dixerit: Mentitur, qui te totum legisse fatetur. Illo etiam iubente Orosius discipulus eius prædictus, libros VII. aduersus gentes nobiliter & utiliter composuit.

De diuersis apud Aphricam & Britanniam gestis, & obitu Augusti, & hinc Theodosij principis. Cap. XIII.

Qua etiam tempestate Aphricana prouincia, per Bonifaciū comitem Vuādalis tradita: et a Romano iure subtracta est. Qui Bonifacius dum in offensam Valentiniani uenisset, malo publico se defendere uoluit: inuitatoq; ab Hispanijs Girzerico Vuādalorum rege, qui interfecerat Ermengarium regem Sueuorꝝ, iniuriā sanctę Eulaliæ in eodem ac si nolens ulciscitur. Consederāt enim Vuandali in Betica Hispaniæ regione, annis LIIII. Hinc trāseunt in Aphricam cum omni familia, Alanis secū iunctis & Gothis, oīa ferro, flāma, rapinis simul & Arriana impietate fœdauerunt. Tunc beatus Augustinus Hipponensis Episcopus & oīm doctor ecclesiarꝝ, ne ciuitatis suæ ruinā uideret, III. obsidionis eius mense migrauit ad dñm, V. Cal. Sept. cum uixisset annis L. XXVI. Quo tpe Vuandali capta Carthagine, Siciliā quoq; deleuerunt. His in diebus Agetius dux utriusq; militiæ Patritius appellatur. Qui Burgundiones cōtra Romanos rebellātes perdomuit: cęsa XX. milia Burgundionum, Gothorꝝ uero auxilia eis prębentiū IX. milia. Qua tēpestate Britoni Scotorꝝ Pictorꝝq; infestationē nō ferentes, Romā mittunt, et sui subiectione promissa contra hostē auxilia flagitāt. Quibus statim missa legio magnā Barbarorꝝ multitudinē strauit, cęteros Britānię finibus pellit. Hæc legio domū reuersura pcepit socijs ad arcēdos hostes, murū trās Insulā inter II. maria statuere: qui absq; artifice et magistro magis cespite q̄ lapide factus, nil operantibus profuit. Nam mox ut discessere Romani, aduectus nauibus prior hostis, quasi maturā segetē, obuia quęq; subijcit, cędit, calcat deuorat. Iterꝝ petituri auxilia Romā aduolant. Quę impetrata cæsum hostē trās maria fugāt, cōiunctisq; sibi Britānis murū non terra ut ante puluereū, sed saxo solidū inter ciuitates, q̄ ibidē ob metum hostiū fuerant factę, a mari usq; ad mare collocāt. Sed et in littore meridiano maris, qa et inde hostis timebat, turres p interualla ad prospectū maris statuunt. Sic ualedicūt socijs tanq̄ ultra nō reuersuri. Tunc eędem ad Scotos in Christū credētes ordi-

ordinatus a papa Cœlestino Palladeus I. episcopus mittiť. Igitur recedente a Britãnia Romano exercitu, hoc cognoscẽtes Scoti & Picti reuertunť, & totã ab aquilone Insulam pro indigenis murotenus capessunt. Nec mora cæsis, captis, fugatis, custodibus muri, & ipso interrupto: etiã intra illũ crudelis p̃do grassatur. Mittiť epistola lachrymis ærũnisq; referta ad Romanæ potestatis uirũ Aetiũ ter consulẽ, XXIII. Theodosij principis anno petens auxiliũ, nec impetrat. Interea fames dira ac famosissima profugos infestat. Qua coacti, qdam hostibus dedere manus: alij de mõtibus speluncis ac saltibus strenue repugnabãt, ac strages hostibus dabant. Reuertunť Scoti domum, post non multũ tẽpus reuersuri. Picti extremã insulę partẽ, dum primum et deinceps inhabitaturi detinent. Famẽ præfatã magna frugum opulentia, opulentiam luxuria, & negligẽtia, negligentiam lues acerrima & acrior mox hostium nouorꝝ .i. Anglorꝝ plaga secuta est. Ergo his ita gestis partibus Oriẽtis et Occiduis, Theodosius moriť Constãtinopoli post Honorij obitũ anno XXVI. regni: ætatis suæ XLVIII. post quem Martianus a militibus & ab exercitu Augustus appellatus, sublimať in regnum.

De prælijs Hunorum regis contra Romanos, & alias gentes Cap. XIIII.

INterea Hunorꝝ rex Attila uinctos secũ Gepidas cũ Ardarico Gothosque cum Valamir diuersasq; alias nationes suis cũ regibus oẽs Illyricum Thraciãq;, et utrãq; Daciã, Misiã, & Scythiam populatus est. Cõtra quẽ Argenisdus magister militũ Misiæ egressus, ad Marcionopolim fortiter dimicauit, q equo sub se decidente p̃uentus est: & nec sic quiescẽs bellare, occisus ẽ. Igiť Attila multis triũphis diuersarꝝ gentiũ atq; plurimorꝝ regũ, q̃s subiecerat suę ditioni, obseqis elatus, subiectiõe etiã Ostrogothorꝝ tuidus Gallias inuadere, Vesegothasq; opprimere p̃parabat. Misit itaq; ad Valentinianũ Imperatorẽ legatos, simulãs pacẽ, dicendo, q̃d ob iniuriã Romanorꝝ ulciscendã proparet ad occidentẽ, ut deletis Vesegothis alijsq; nationibus partes Galliarꝝ atq; Hispaniam, quas illi tenebãt, Reip. redintegraret. Regẽ uero Vesegotharꝝ solicitare nisus est, ut pariter cũ eo Romanũ inuaderet imperiũ, & æqua possideret sorte. Sed dolus nõ latuit imperatorẽ. Qui celeriter p Aetiũ q Gallijs tunc p̃erat Patritiũ, Theodoricũ Gothorꝝ regẽ partibus suis fauere fecit. Hinc iam truculẽtissimus rex Attila Galliarꝝ ciuitates atq; oppida longe lateq; subuersa, ad euertendam Aurelianorꝝ urbẽ festinus propabat. Tunc p beatissimũ Anianũ Aurelianorꝝ ep̃m tam Aetius Romanorꝝ Patritius, q̃ et Gothorꝝ rex Theodoricus cũ filio suo Thorismodo fœderati obuiã ire Hunis festinabãt, cõgregatis undiq; bellatoribus aduersus regẽ ferocem. Hi eñ affuerũt eorꝝ auxiliatores, Frãci, Sarmatę, Armoriciani, Burgũdiones, Saxones, Ripariolibriones q̃ndam milites Romani. Nõnulli etiã Celtici, & Germani. Attila uero dum multas nationes multosq; reges q̃s ditioni suę subdiderat secũ haberet Ostrogotharꝝ exercitus p̃minebat. Fit prima cõgressio, ut ferũt, circa Ligerim, sed protractũ est bellũ et in cãpis Catalaunicis, q Mauriaci uocãtur, atrox bellũ et ptinax conseritur: cui simile in paucis antiquorꝝ inueniť gestis.

Rex

Rex enim Attala circa horam diei nonam fieri certamen censuit:ut si uicto-
res sui non longius prosequendo intercidente nocte ad castra remearent, sin
autem uicti, noctis pręsidio tuti, uires resumerent. Quo bello famosissimo,
CLXV. milia ab utrisque partibus caesa referuntur, exceptis XV. milibus
Francorum & Gepidarum, qui mutuis uulneribus conciderunt. Itaq; The
odoricus Gothorꝝ rex ibi occubuit. Attila rex uictus in castra, q̃ de plau-
stris praeparauerat, se recepit. Aetius autem Thorismodum Theodorici re-
gis interfecti filium sollicitans, ne fratres illius patris occisi inuaderent regnũ
mox ad Tolosam ire coegit, quae sedes erat Vesegotharum regni. Attila ue
ro per legatos monuit simulans amicitias, ut cito ad sua repedaret regna: an
tequam noui hostes circumfusi maiora sibi inferrent detrimenta. Ipse autem
Aetius utrosq; reipublicae deputans hostes, sic negotio infecto discessit. At-
tila autem nacta occasione discessu Vesegotharꝝ iam securus Gallias relin-
quens, ad oppressionem Romanorꝝ mouit procinctum. Primaq; adgressi
one, Aquiliesem diu obsidebat ciuitatem, quam captam ita penitus deleuit,
ut uestigia eius ruinę uix appareant. Inde audacior factus, Mediolanum oc
cupat metropolim, pariter & Ticinum regias urbes, & aequali sorte deijcit
uicinaq; loca saeuiens demolitur. Cumq; Romam intentus esset opprime-
re, Leo papa per se accedeus ad eum, mitiorem reddidit. Qui deposito furo
re, ultra Danubium promissa pace discessit.

De Aetij nece, & deprędatione Romae per Vuandalos. Cap. XV.

AEtius autem patritius, magna occidentalis Reip. salus: ab hosti-
bus liberata Gallia reuertitur in Italiam. Deniq; factione Hera-
clij spadonis a Valentiniano principe occiditur, cũ quo Hesperi-
arũ cecidit regnũ. Valẽtinianus aũt a satellitibus Aetij, q̃s sibi de
legerat milites, dolo Maximi pfessus interijt, imperatorem quoq; eiusdẽ
Maximus inuasit. Qui cum Reip. profuturus per omnia crederetur, nõ se-
ro documento, quid animo habebat probauit. Siquidem interfectores Va-
lentiniani in amicitiã recepit, uxoremq; eius Augustam amissionem uiri lu-
gere prohibuit: & intra paucissimos dies in cõiugium suum transire coegit,
sed hac incontinentia nõ diu potitus est. Nam post alterꝝ mensem nuntiato
ex Aphrica Gaizerici regis aduentu, multisq; nobilibus ac popularibus ex
urbe fugientibus, cum ipse quoq; data cunctis abeundi licentia, trepide uel-
let abscedere: a famulis dilaniatus est: & mẽbratim deiectus in Tyberim, se-
pultura quoq; caruit. Post hunc Maximi exitum confestim secuta est mul-
tis digna lachrymis Romana captiuitas: & urbem omni praesidio uacuam
Gaizericus obtinuit, occurrente sibi extra portas S. Leone episcopo. Cuius
supplicatio ita eum dño agente leniuit: ut cum oĩa potestati ipsius essent tra-
dita, ciuitatem ab igni tñ & cęde atq; supplicijs seruairt. Per XIIII. igitur di
es secura & libera scrutatione omĩbus opibus suis Roma uacuata est: mul-
taq; milia captiuorꝝ secum ducens, cum regina Eudoxia, quae cum inuitaue
rat, ut ferunt, & filiabus eius Carthaginem uictor Gaizericus reuersus est.

De restauratione Orientis Imperij per Marcianum principem, & de gestis Ger

 mani

mani episcopi apud Britones. Cap. XVI.

IGitur Marcianus orientis Imperator regnum, quod decessores prædecessoresq; eius per annos fere L X. uicissim imperantes minuerunt, diuina promissione sic reparauit, ut exultatio ingens cunctis accresceret sibi subiectis. Hic nanq; cum Auito Hesperiarum Imperatore, quem Romani post Maximi necem tyranni & urbis depredationem Cæsarem creauerant, unanimitatis fœdus cōposuit. Qui utranq; rempub. concorditer administrantes rexerunt: demum VI. anno, sextoq; mense Imperij sui Marcianus in pace obijt. Cui Leo successit in regnum. Auitus aūt de Italia in Gallias secessit: ubi ab exercitu & Gothorꝫ auxilijs destitutus reuersus Italiam, episcopus in Placentia est factus. Cuius instinctu Theodoricus rex Gothorum contra Sueuos mouit exercitum: qm̄ ipsi regiones quas Romanis reddiderant, depredando uastabant. Fitq; congressio contra Sueuos in Tarraconensi Campania, ubi plurimi Sueuorꝫ extincti. Richarius rex Sueuorū fugiēs nouissime cōprehēsus, & in custodiā trusus: Sueui destructo eorꝫ regno, tradiderūt se Theodorico regi Gothorꝫ. Qua tempestate gens Anglorum siue Saxonum, Britanniā tribus longis nauibus aduehitur. Quibus dū iter prosperatum domi fama referret, mittitur exercitus fortior, qui iunctus prioribus primo hostes abigit. Deinde in socios arma uertens, totam prope insulam, ab orientali eius plaga usq; ad occidētalem igni uel ense subigit: cōficta occasione, quod pro se militantibus Britones sufficienter stipendia promissa nō darent. Tunc heresis Pelagiana Britannorꝫ turbat fidē: qui a Gallicanis episcopis auxilium quærentes, Germanum Vtissiodorensis ecclesię episcopum, & Lupum Trecasinum æque apostolicæ gratiæ antistitem, fidei defensores accipiunt. Cōfirmant antistites fidem, uerbo ueritatis simul et miraculorꝫ signis. Sed & bellum Saxonum Pictorumq; aduersus Britones eo tempore iunctis uiribus susceptum, diuina uirtute retūdunt. Cū Germanus ipse dux belli factus, non tubę clangore, sed clamore halleluia totius exercitus uoce ad sydera leuato, hostes in fugam uertit immanes.

De crebris mutationibus principum. Et quo pacto Occidētis Imperium amiserint Romani. Cap. XVII.

LEO, ut diximus, Orientis Imperator post Marcianū factus, apud Rauennam autem Maiorianus Cęsar est ordinatus. Qui cū Theodorico rege Vesegotharum fœdus inijt per legatus, & ab Emerita Hispaniæ ciuitate quam tunc uastabat, ad Gallias est reuocatus, non tamen sine magna strage atq; populatione Sueuorum, aliarumq; gentium Hispaniæ in diuersis partibus habitātium: quas per duces suos Theodoricus opprimere atq; depredare iusserat. Maiorianus autem Imperator pace composita cum Theodorico rege, tendit ad Hispanias, nauesq; præparare iusserat, ut inde transiret contra Vuandalos in Aphricam. Sed dum peruenisset ad Carthaginem Spartariam Vuandali classem, quam præparare iusserat, inuadunt atq; diripiunt. Itaq; Imperator cœpto negotio frustratus reuertitur in Italiam, & apud Tertonam occiditur: locūq; eius Seuerianus

inuasit

inuasit, sed ipse tyrãnidis suæ III. anno uix expleto Romæ occubuit. Qua tempestate inter Francos & Burgundiones Diuione gestum est prælium: Gundeislo hoc dolose machinante contra fratrem suũ Gundobaudum. Itaque Gundeislus cum suis aduersus fratrem suum cum Frãcis dimicauit: fugatumque fratrem regnum ipsius paulisper obtinuit. Gaudebaudus autem Auinione se muniuit. Bodemq; anno resumptis uiribus Viennam obsedit, & captum fratrem suum Gundeislum interfecit: pluresq; Burgundionum morte damnauit, regnumq; fratris suo copulauit et tenuit. Tunc Leo Imperator Artemium diui Marciani generum ex Patritio Cæsarem ordinãs: ad Hesperium destinauit Imperatorem. Hinc per Ardaburem Asperis filium Bigenem Getarum regem interemit. Qui etiam Basiliscũ fratrem suæ Augustæ contra Vuandalos cum exercitu direxit in Aphricam. Qui nauali prælio Carthaginem sæpe aggressus, pecunijs delinitus abscessit. Igitur Artemius ilico ut Romam uenit, Recimerem generum suum contra Alanos direxit, uirum egregium: qui & multitudinem Alanorum fugauit, & regem eorum Beorgum in primo statim certamine superatum interemit. Thodoricus ergo Vesegotharum rex crebam mutationem Romanorum principũ cernens, Gallias suo iure nisus est occupare. Quod cõperiens Artemius Imperator, Britonum solatia postulauit. Quorum rex Rotimus cum XII. milibus uenit ut ferret auxilia: cõtra quos rex Vesegotharum Theodoricus innumerum ductans exercitum, diuq; pugnans Rotimum Britonum regem antequam Romanis coniungeretur, effugauit. Qui amplam partem exercitus amissam, cum quibus potuit, fugiens ad Burgundionum gentem uicinã Romanisq; eo tempore fœderatam aduenit. Theodoricus uero rex Vesegotharũ Aruernam Galliç ciuitatem, Artemio principe iam defuncto, qui cum Ricimere genero suo intestino bello sæuiens, Romam triuisset, ipseq; a genero peremptus, reliquit regnum Olybrio. Quo tempore in Constantinopoli Aspar, primus Patritiorum & Gothorum genere clarus, cum Ardubure & Patritiolo filijs, illo quidem olim patre patritio, hoc autem Cæsare generoq; Leonis principis appellato, spadonum ensibus in palatio uulneratus interijt, & necdum Olybrio octauo mense in regno ingresso obeunte. Glicerius apud Rauennam plus præsumptione q̃ electione Cæsar effectus: quem anno uix expleto, nepos Marcellini quondam patritij sororis filius a regno deijciens, in portu Romç episcopum ordinauit, et ipse regnum obtinuit. Tãtas uarietates mutationesq; Romanorũ principum Theodoricus cernens (ut diximus superius) Aruernã occupauit ciuitatẽ, ubi tunc Romanorũ dux præerat, Cedicius nobilissimus senatorũ, & dudum Auiti Imperatoris, q ad paucos dies regnũ inuaserat, filius: Gothi capta ciuitate Aruernorũ Narbonam etiã inuadunt. Contra q̃s Orestem magistrum militiæ Nepos Imperator direxit. Orestes uero suscepto exercitu uenit Rauennam ibiq; moratus Augustulũ filium suũ Imperatorem fecit. Quod audiẽs Nepos fugit Dalmatias, ibiq; regno priuatus defecit: ubi iam Glicerius dudum Imperator episcopatũ Solonitanũ habebat. Augustulo uero a patre Oreste

in Rauenna Imperatore ordinato, non multo post Odoacer, Torcilingorum rex, habens secum Scyros Herulos diuersarumque gentium auxiliarios Italiã occupauit: & Orestem interfectum Augustulũ filiũ eius de regno pulsum, in Lucullano Campaniæ castelo exilij pœna damnauit. Sic quoque Hesperium Romanæ gentis imperium, quod LXXIX. urbis conditæ anno primus Augustorum obtinuit Octauianus: cum hoc Augustulo perijt, anno decessorum prædecessorumue regni, D.XXII. Hinc iam respu. Romanorum partibus Hesperiarum, quæ hactenus gentibus imperauerat, regibus gentium gemens succubuit.

De Theodoro Gothorum rege, qualiter obtinuerit Italiam per Zenonis Imperatoris datum. Et de gestis eius. Cap. XVIII.

QVA tempestate Leo Imperator pro Thoma Chalcedonense per uniuersum orbẽ singulis orthodoxorum episcopis, singulas consonantesque misit epistolas: quid de eodem Thoma sentirẽt, rescribi sibi postulãs. Quorum adeo cõsonãtia de uera Christi incarnatione suscepit omnium rescripta: ac si uno tempore unoque dictante fuissent uniuersa conscripta. Quibus diebus Theodorus episcopus ciuitatis, quæ a Cyro Persarum rege condita Cyriæ nomen habet, scripsit de uera incarnatione domini saluatoris aduersus Euthicen & Dioscorum Alexandriæ episcopum, qui humanam in Christo carnem negant. Scripsit & historiã ecclesiasticam a fine librorum Eusebij usque ad suum tempus, id est, usque ad imperium Leonis huius, sub q̃ & mortuus est. Tunc & Victorius iubente papa Hilario scripsit paschalẽ terminum D.XXXII. annorum. Leo aũt nepotem suũ Leonẽ manib. suis coronauit: quo facto Imperatore, morit̃ anno XVI. imperij sui. Itaque admodũ puer Leo dum paruo superesset tempore, patrẽ suum Zenonẽ Imperatorem cõstituens, rebus excessit humanis. Zenon autem annum XVII. Oriẽtis rexit imperium. Cognita Theodorici prosperitatis felicitate, quod in Illyrico cũ Ostrogotharum exercitu resedisset: postq̃ e Pannonia cum patre Theodomir, alias quærendo sedes profectus esset, uicinasque gentes ad quas accesserant, perdomitas subiugassent, missa ad eum legatione, mandãs Zenon ut ad se uenire nõ dissimularet: memor etiã esset quãtis honoribus sublimatus a Leone principe dũ fere X. annis prius obses apud eum esset, ad genitale solum, & genitoris præsentiam fuisset remissus. Theodoricus itaque nihil hæsitans ad regiam festinus uenit urbẽ: ubi ab Imperatore Zenone benigne susceptus, manigficeque sublimatus, & consul ordinarius est factus. Nec tantum hoc, sed & equestrem statuam ab Imperatore promeruit ante regiam collocari. Inter hec ergo Theodoricus sub Zenonis imperio fœdere sociatus, dum ipse in urbe omnibus bonis frueretur, gentemque suam in Illyrico (ut diximus) residentem non omnino idoneam aut refertam audiret, elegit potius solito more gentis suæ labore quærere uictũ, q̃ ipse otiose frui regni Romani bonis, & gentẽm suã mediocriter uictitare, secumque deliberãs ad principẽ ait: Quãuis nihil deest nobis Imperio uestro famulãtibus, tñ si dignũ ducit pietas uestra, desideriũ mei cordis libenter

exaudiat. Cumq; ei (ut solebat) familiariter facultas fuisset loquẽdi cõcessa: Hesperia, inquit, plaga q̃ dudum decessorũ predecessorũq; uestrorũ regimine gubernata est, et urbs illa caput orbis & dñia, quare nũc sub regis Torcilingorũ Rugorũq; tyrannide fluctuat? Dirige me cũ gẽte mea, si praecipis, ut & hic expensarũ põdere careas: & ibi s adiutus a dño uicero, fama uestrae pietatis irradiẽt. Expedit nãq; ut ego q sum seruus uester & filius, si uicero uobis donãtibus regnũ illud possideã, q̃ ut ille hostis tyrannico iugo senatũ uestrũ partẽq; reip. captiuitatis seruitio p̃mat. Ego eñ si uicero, uestro dono uestroq; munere possidebo: Si uictus fuero, ura pietas nihil amittit, imo ut diximus, lucrat expẽsas. Quo audito q̃uis egre ferret Impator excessum eius, nolens tñ eũ cõtristare, annuit q̃ poscebat: magnisq; ditatũ muneribus dimisit a se, senatũ populũq; ei cõmendãs Romanũ. Igitur egressus urbe regia Theodoricus, & ad suos reuertẽs, cum oñi gẽte Gothorũ, q tñ ei p̃buerũt cõsensum Hesperiã tendit rectoq; itinere p Smirnos ascẽdit uicina Pannoniae, indeq; Venetiarũ fines ingressus, ad pontẽ Sontij nuncupatũ castra metatus est. Cũq; ibi ad reficienda corpora hoĩm iumẽtorũq; aliq̃ tpe resedisset, Odoacer armatũ cõtra eũ direxit exercitũ. Quẽ Theodoricus in campis Veronẽsib. magna strage deleuit, castraq; soluta diripuit, Italiã cũ potiore audacia intrat: trãsactoq; Pado amne ad Rauẽnã regiã urbẽ castra cõponit. Tertio itaq; anno obsessum Odoacrũ regẽ ad deditionẽ coegit, hũc priuatũ regno interemit. Hinc iã tota Italia Theodorico subiecta, III. ingressus sui anno Italiã cõsulqu Impatoris, priuatũ suae gẽtis uestitũ deponẽs, regiũ assumit amictũ: q̃si iam Gothorũ Romanorũq; regnator. His ita gestis prospere, gentẽ Frãcorũ cupiẽs foederatã habere, missa legatione ad Ludouicũ regẽ eorũ filiã eius petẽs, impetratã matrimonio suo copulauit, ut Iordanis historicus refert: filiasq; suas uicinis regibus in cõiugio copulauit, unã Alarico Vesegothorũ & aliã Sigismũdo Burgũdionũ, neptẽq; suã Amalaburgã Thuringorũ regi Ermenfrido, sororẽ uero suam regi Vuandalorũ Trasemundo dedit, cupiens sic genus suũ nobiliter dilatare. Quo tpe Iohãnes Romanae eccl'ae põtifex Cõstãtinopolim ueniẽs ad portã q̃ uocatur aurea, populorũ turbis ei occurrẽtibus in cõspectu oĩm roganti caeco lumẽ reddidit. Qui dũ rediẽs Rauennã uenisset, Theodoricus eum cũ comitibus carceris afflictione pemit: inuidia ductus qa catholicae pietatis defensor Iustinus eũ honorifice suscepisset. Qui etiã Symmachũ patritiũ nullis extãtibus causis dũ trucidari Rauennae fecisset, ira perculsus diuina & ipse anno sequenti ibidem subitanea morte perijt: anno XXX. sui Italici regni, succedẽte in regnum Atalarico nepote eius. Legimus eñ in Dialogo sancti Gregorij quẽdam sacerdotem uisibiliter uidisse Theodoricum uinctum trahi a Iohanne pontifice, & Symmacho patritio ad ollam ignis Siciliensis.

De Zenone principe, q̃liter amissum Impiũ recepit, & successore eius Anastasio. Ca. XIX.

IGitur Zenon Impator Chalcedonia dũ degeret, Augusta socrus sua Basilicum germanũ suũ in urbe Augustũ appellauit. Quod audiẽs Zenon secessit Isauriã, ne causa sui ciuilibus bellis aliquod incõmodum proueni-

 res

ret. Basiliscus quidem ut fugam Zenonis cognouit, lætatus est, sed non diu: qm̃ Zenon reuersus in regnum & a suis receptus, Basiliscum exilio damnauit. Quidam autẽ Illus noĩe Zenoni in priuata uita amicissimus, dum secreto detraheret Augustæ Ariagnæ, in zelum concitauit Augustum. Qui deliberans eam perimere, uni suorũ tacite rem demandauit. Quod dum ille agere niteretur, cuidam cubiculario hoc prodidit. Quod dum regina comperisset, subterfugit ad Acatium episcopum, posteraq; die Zenon rem æstimãs perpetratam, dum luctum quendam quasi gerens neminem suscepit: Acatius episcopus ingressus, & facti arguit Imperatorem, Augustamq; suspitionis innoxiã cõpromittit, acceptaq; fide Augusta reuertitur. Illus autem ab urbe discessit assumpta tyrannide: ab exercitu principis occiditur, Zenon uero in pace quieuit. Anastasius autem subito assumptus ab Augusta, Imperator simul & maritus innotuit, regnauitq; annis XXVIII. tam infeliciter ut diuersis inimicorum uallatus agminibus tam externorum quam & tyrãnorum sæpius mœrens & gemens nullam suorum uindictam meruit audire inimicorum, quia nec ipse iura seruauit ecclesiæ, sed fauens hæresi Euthicis catholicos est persecutus, ipse autem diuino fulmine perijt.

De persecutione Catholicorum à regibus Vuandalorum. Et quid in diuersis partibus gestum sit. Cap. XX.

QVA tempestate Honoricus rex Vuandalorũ Arrianus catholicas ecclesias clausit, plebem uarijs affecit supplicijs. Et quidẽ ab innumeris manus abscindens et linguas, nec tamẽ loquelam catholicæ confessionis eripere potuit. Itaq; Trasemundus successor Honorici Vuãdalorum rex, & ipse ecclesias catholicas clausit, et plures episcopos exilio damnans Sardiniam misit. Tunc Symmachus papa inter multa ecclesiarum opera, quæ uel a fundamentis creauit, uel prisca renouauit, & iuxta basilicas sanctorum Petri & Pauli, atq; Laurentij pauperibus habitacula construxit, & singulis annis per Aphricam uel Sardiniã episcopis, q in exilio erant, pecunias & uestes ministrabat. Quibus diebus Hildericus Vuandalorum rex episcopos quos antecessores sui exilio damnauerant reuerti fecit, & ecclesias restaurare iussit, hæreticas submouit profanationes. Benedictus itaq; abbas mirabilibus uita & moribus insignis claruit: uirtutesq; illius, beatus Gregorius papa in libro Dialogorũ scripsit. Eo etiam tempore Sigismundus rex Burgundionum a suis Francis traditus est. Quem secum Franci in habitu monachi deducentes cum uxore & filijs, demum in puteum proijcientes necauerunt. Post cuius necem Clodomeris rex Francorũ contra Burgundiones dimicans (ut fertur) in prælio occiditur. Boethius etiã patritius, qui Arithmeticam latino sermone nobiliter duobus libris ediderat, aliosq; libellos elegantissime cõscripserat, nouissime damnatus exilio, post libros consolationis philosophicæ, quos metrico stilo atq; prosaico luculẽtissime dictauerat, in territorio Mediolanẽ. occiditur.

De Belesario consule Iustiniani, qui in Aphrica Vuandales deleuit, & in Italia Gothos cõtriuit, qui etiã cõtra Parthos dimicauit. Cap. XXI.

Quo tpe Iustinus Imperator cõsules utilitatib. reipub. Iustinianũ nepotẽ ex sorore sua successorẽ designans imperij moritur, Iustinianus p annos xxxviij. Oriẽtis tenuit imperiũ. Cui post diuturna bella plurimosq; labores cõtra Parthos gesta, p legatos fœdus cũ rege Parthorũ initum est. Igitur hac securitate pacis cõposita, Iustinianus Romanũ de finib. Parthorũ reuocauit exercitũ. Hinc iã Belesariũ delegit consulem, eumq; cũ exercitu ad Australẽ plagam cõtra Vuandalos mittit. Qui fauẽte dño qua uenerat facilitate, ea celeritate Vuandalos superauit, Libyãq; ad corpus totius reipub. iungens, Vuandalorũ gentem deleuit Carthago q̃q; anno excessiõis suæ xcvi. recepta est, pulsis deuictisq; Vuandalis & Gildemero rege eorũ capto, Costantinopolim misso, in urbe regia principi oblatus spectante populo Impator p Belesariũ de Vuandalis triũphauit. In Italia uero Theodorico rege defuncto, Atalaricus nepos eius ipso ordinante successit, viij. annos q̃uis pueriliter uiuens, matre tñ regnante Amalasuenta degebat, qñ & Gallias diu tentas Francis repetentib. reddidit, mortuoq; Atalarico mater sua Theodohadũ cõsobrinum suum regni participẽ faciens: nõ post multũ ipso iubente occisa est. Et q̃a dudum se cũ filio suo cõmendauerat principi Iustiniano: is mortẽ eius audiens doluit, nec passus est inultã transire: sed mox eundẽ ducem belli, q̃ Pœnorũ domitor fuerat & de opibus Vuandalicis triũphans adhuc in fascib. erat agmini diuersarũ proponens nationum, ad partes Hesperias destinauit: qui primo accessu mox Siciliã puadit, duce eius Sinderith superato: ubi dũ aliq̃tum tporis ob ordinãdã patriã resideret, cõperit ĩ Aphrica ciuilia bella intestinaq; p̃lia debacchari. Nam Stotzas pene ultimus militũ & Marcini clientulus magistri militũ tyrannidẽ arripiens, authorq; seditiosorũ effectus, Cyrillũ, Marcellum, Farã aliosq; diuersos iudices dolo pemptos, in ducẽ Solomonẽ seuibat, totãq; Aphricam tyrannico ritu uastabat. Emenso ergo Belesarius a Sicilia in Aphricã pelago, solita felicitate rebelles fugat, prouĩciã liberat, Solomonemq; rursum Carthagine collocãs Siciliã redit. Vbi mox Euermud Theodohadi Gothorũ regis gener, q̃ cõtra eũ cum exercitu uenerat, cernẽs prosperitatẽ consulis, ultro se ad partes dedit uictoris, hortatĩq; ut iã anhelantem suoq; aduentu suspectã ueniret ad Italiam. Constructo ergo Belesarius exercitu, & tã nauali q̃ equestri agmine uallauit Neapolim, paucisq; diebus eam obsidens, p aquæductũ nocte inuasit: & tã Gothis, qui aderãt, q̃ Romanis rebellantib. interfectis, urbem plenissime spoliauit. Q̃d Theodohadus aĩaduertens, Vitigis unũ inter alios ductorẽ exercitus præponens cõtra Belesarium dirigit. Qui cum Campaniã ingressus, mox ad campos uenisset barbaricos, ilico exercitus consona uoce regem denunciat Vitigis. At ille regno sublimatus, directis e socijs Theodohadum Rauennam reuertentem extinguit, regnũq; suũ confirmãs expeditionẽ soluit, & priuata coniuge repudiata, regiã puellã Mathesuentã Theodorici regis neptem sibi plus ui copulat q̃ amore. Dumq; ille nouis nuptijs delectatur Rauennæ,

consul Belesarius Romanā urbem ingressus est. Exceptusq; ab illo populo quondā Romano & senatu iam pene ipso noīe cū uirtute sepulto, cōfestim uicina occupat loca, urbiū oppidorūq; munimina. Primaq; Getica cōgressione Hunnila ductāte exercitū per Vsinum ad oppidū Belesarius Gothos superat, & plusq̄ vij. milia trucidatis, reliquos Rauennā usq; pturbat. Secundo uero cū ipso Vitigis Romanas arces uallante cōgreditur, machinasq; illius & turres quibus urbem adire tentabat igni cōsumptis, per anni spaciū, q̄uis inedia laborans deludit. Post hæc usq; ad Ariminū persecutus exinde cum effugatū Rauenna clausum, in deditionē suscepit. Atq; unus cōsul dum cōtra Getas pene pari euentu de Francis, qui cū Theodeberto rege suo ultra CC. milia aduenerant, triūphauit. Sed quia ad alia occupatus alibi noluit implicari, rogantib. Francis pacem cōcessit, & sine suorū dispendio de finibus Italicis expulit, sumptoq; rege & regina simulq; & opes palatij, ad principem qui cum miserat reportauit: sicq; intra pauci tpis spaciū Iustinianus Imperator per fidelissimū consulem, duo regna duasq; respub. suæ ditioni subegit. In Australibus atq; occiduis partibus his ita gestis, Parthi rupto fœdere Romanorum fines inuadunt, Celesyriæ oīa ferro cędibusq; fœdando prędantes deuastant, Antiochiā usq; pueniunt. Quā presidio Romanorū uacuā inuenientes, cuncta diripiunt, nec onusti pda recedunt, nec etiā Romanos fugientes insequunt: qm̄ audito consul Germanus eorū aduentu relinquēs Antiochiā aufugit. Contra quos Imperator aliq̄s duces direxerat uicti ac territi minime pualuerunt hostib. resistere. Nam iterū necessitate Belesarius cōtra Parthos dirigitur, quos nō ut alias gentes pdomuit, sed tm̄ a finibus Romanorū recedere cōpulit, & ad proprias sedes repedare: cōposita pace reuersus est ad principē. Ergo, ut assolet, rerū mutatio & principū uoluntas diuersa inuidia quidē senatores ac patritij exarsi, suggesserūt Imperatori, ut Belesariū quasi ad sceptra aspirantē de gradu patriciatus eijceret, ac dignitatib. priuaret. Quod factū, Gothis respirantib. cęterisq; nationibus Romanis infestis, nō modicā intulit audaciam: ipsumq; Imperatorē nō longe post q̄d fecerat pœnituit, qm̄ aulici Iustinianū regno priuare, & quendam Florianū Imperatorē creare dum aggrederent, Belesarij uiribus adiutus q̄uis immerito, trucidatis noua tentātib. restitutus est Iustinia. in regnū.

Iustiniano imperāte Franci cōtra Gothos dimicātes eos regno Galliæ expulerunt. Qui & contra Saxones pugnantes vicerunt, & Britones subiugauerunt. Cap. XXII.

QVa tempestate in partibus Galliarū ortū est bellū inter Alaricū Gothorū regem & Chlodoueū regē Francorū: q̄uis prius inter eos uario euentu plurima existerent certamina. Tunc demū in Campania Voglauense decimo ab urbe Pictauiensi miliario fit certaminis cōgressio. Vbi Chlodoueus Francorū rex Alaricū Gothorū regem interfecit, & maximā partem illius exercitus trucidauit, regnumq; q̄d Gothi diu tenuerunt, a Ligere fluuio usq; ad Rodanū per mōtes Pireneos usq; ad Oceanū mare abstulit, & ditioni Francorū subdidit. Mira dei dispensatione actū est, q̄n auaritia consulū Romanorū stipendia sunt subtra-

ctā ab eis, qui fame & penuria coacti conspirauerunt contra Romanos in arma, Illyricū depopulantes, Italiā inuadentes, Romā gentiū dñam deprę-dantes, ut Alauricus, quē Gothi regem ereauerant, ouans diuersis successibus prosperiatū sublimarit gentem suam & regnum. Demum in Alarico gens & regnū Gothorꝫ defecit, sicuti & Romanorꝫ in Hesperia sub Octauiano Augusto aliarꝫ gentium dña, & nouissime in Augustulo deficiēs, ut supra retulimus, gentib. est alijs subiecta. Iustiniano itaqꝫ imperāte, corpus S. Antonij monachi diuina reuelatiōe repertum Alexandriā deferť, & in ecclesia B. Iohannis Bapt. humatur. Dionysius etiam paschales scripsit circulos, incipiens ab anno dñicæ incarnatiōis, D.XXXII. qui sunt anni Diocletiani, CCL VIII. Tunc quidē codex legum, qui nuncupatur Iustinianus, ab ipso principe institutus, orbi promulgatus est. Victor quoqꝫ Capuanus eps, librū de Pascha scribēs, Victori arguit errores. Qua tempestate Chrāmus cōtra Chlotariū Francorꝫ regem, suū scilicet patrē, rebellare psumpsit: qui dum a cœpta temeritate nō qesceret ad Britanniā se cōtulit, genteqꝫ illā cū rege suo cōtra patrē armauit: quē Chlotarius insecutus cū reliquis filijs suis & Francorꝫ exercitu interfecto Britonū rege, Chrammus est cōprehensus, atqꝫ cū uxore & filijs quadā domo clausus, uiuus est incensus. Chlotarius uero de manubijs Britonū triumphans, gentē illā Francis subiectā fecit tributariam. Saxones uero rebellantes grauissimis pręlijs prostrauit, & nō sine multo suorū sanguine deuicit. Iustinianus igiť dū xxx. & viij. annis Oriētis tenuisset impium, rebus excessit hūanis, cui Iustinus successit in regnū.

De Narsete patritio, qui Gothos deleuit in Italia, & demum Longobardos, vt ferunt, prouocauit vt possiderent eam. Cap. XXIII.

IVstinus quidē minor annis Imperator xi. Qua tēpestate post egressum Belesarij cōsulis ab Italia regem Vitigis Gothorꝫ reginaqꝫ & opes palatij ad principē Iustinianū, qui transportauerat (ut supius diximus) Gothi qui trans Padum in Liguria cōsistebant, recrudescentes aīo ad bella cōsurgunt, & ordinato sibi regulo Hildebaldo, qui uix emenso anni spacio interficitur. Erarius aūt in eius locū successit, qui & ipse necdum anno expleto pemptus est. Tunc Totilā, qui & Baduila, sibi regē cōstituunt: qui uiribus resumptis cōtra Roma. dimicans, duces uicit, prosternit, inuadit. Romā inde progressus capit Siciliā; totam pene insultans Romanis deuastat Italiā. Cōtra quē Iustinus Impator Narsetē patritium direxit: qui in Italiā ueniēs cōtra Gothos uiriliter ac fortiter dimicans, Totilā eorꝫ regem occidit, gentemqꝫ Gothorꝫ cędib. prostrauit. Qui iterꝫ respirantes Teiam sibi regem cōstituunt, quem ipsum Narses patritius occidit, Gothos funditus deleuit, Italiā ab eorꝫ iugo liberauit. Hinc cōtra Bucillinum Francorꝫ ducē cōgressione facta pugnauit, quem ut fertur cum oī exercitu suo interemit. Iam ab incursu hostiū liberatā Italiam corpori reipub. restituit, Mediolanū urbem regiam a Gothis & Burgundionibus demolitam rędificāuit, aliasqꝫ urbes per Italiam destructas restaurauit. Qui deinde per inuidiam Romanorum pro quibus multa contra Gothos laborauerat, accusatus apud Iustinum & coniugem eius Sophiam, quod seruitio premeret Italiam, secessit Nea-

polim

polim Campaniæ, scripsitq; genti Longobardorũ, ut uenirent & possiderent Italiã. Tunc Iohãnes Romanæ ecclesiæ pontifex ecclesiam apostolorũ Philippi & Iacobi, quã decessor eius Pelagius cœperat, pfecit & dedicauit.

De beato Gregorio & eius gestis. Cap. XXIIII.

Tyberio imperante, qui successerat Iustino, beatus Gregorius legatione fungens apud principem, dum Cõstãtinopolim Eutićium eiusdem urbis episcopum in fide nostræ resurrectionis errasse, catholicis allegatiõibus approbans, Tyberio præsente conuicit: ita ut ipse Augustus librum eius, quẽ de resurrectione scripsit, deliberaret flammis cremari. Docebat enim idem Euticius, corpus nostrum in illa resurrectionis gloria impalpabile, & uentis aereq; subtilius esse futurum, contra illud dominicum: Palpate & uidete, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me uidetis habere. Igitur post Tyberium Mauritio regnante, idem B. Gregorius Romanæ ecclesiæ iam pontifex & doctor maximus, synodum episcoporum XXIIII. ad corpus beati Petri apostoli congregans, de necessarijs ecclesiæ decernit. Idem missis in Britanniam Augustino Mellito & Iohanne, & alijs pluribus cum eis monachis timẽtibus deum, ad Christum Anglos conuertit. Et quidem Edilberectus mox ad Christi gratiam conuersus cum gente Cantariorum, cui præerat, proximisq; prouincijs etiam episcopo doctoriq; suo Augustino: sed & cæteris sacris pontificibus episcopales sedes donauit. Porro gentes Anglorum ab aquilone Humbri fluminis sub regibus Aelle & Aedilfrido sitæ, necdum uerbum uitæ audierãt, Gregorius scribens Augustino, Lundoniæ quoq; & Eboraici episcopis, accepto a sede apostolica pallio metropolitanos esse debere decernit: q moralia in Iob, gratia diuina inspirante, conscripsit, librum etiam pastoralem luculentissime edidit, Dialogorum uero ad imitandos uenerabiles uiros, q per hæc tempora claruerunt, libros dictans, ad nostram porrexit legendos posteritatem. In Ezechielem opus præclarum condidit. Homiliarum eius liber saluberrimas & spiritales gustantibus ministrat dapes. Epistolæ uero extant eius plures pro negotijs, quibus sunt compositæ, legentibus utiles: imperante iam Phoca migrauit ad dominum.

De Longobardis Italiam inuadentibus, & de martyrio Hermingildi regis Gothorum filij. Cap. XXV.

QVA tempestate Albuinus rex Longobardorũ a Narcete (ut prœmisimus) inuitatus, relinquens atq; incendens Pannoniam in qua habitabat, cum omni populo suo ueniẽs comitãte fame & mortalitate inuadit Italiam. Eo etiam tempore Herminigildus Leuigildi Gothorũ regis filius ob fidei catholicæ confessionẽ inexpugnabilem a patre Arriano regni priuatus insulis, & uinculis alligatus, in carcerem est proiectus. Ad extremũ nocte sancta dominicæ resurrectionis securi in capite percussus, regnum cœleste pro terreno rex & martyr intrauit. Cuius frater Richardus mox ut regnum post patrem accepit, omnem Gothorũ, cui præerat gentem, insistente Leandro Hispolitano episcopo, q & Herminigildũ docuerat, catholicam conuertit ad fidem.

De gestis

De gestis Bonifacij Papæ. Cap XXVI.

IGitur Bonifacio papa rogāte, statuit Phocas Imperator successor Mauricij, sedem Romanæ & apostolicę ecclesiæ omnium ecclesiarū esse caput, quia Constantinopolitana primam se esse oīm ecclesiarū scribebat. Idem etiam Phocas, petente papa Bonifacio, iussit in ueteri phano (quod Pantheum uocabatur) ablatis idololatriæ sordibus, ecclesiam beatę semper uirginis MARIAE & omnium martyrum fieri: ut ubi quondam oīm non deorum, sed dęmoniorū cultus agebatur, ibi deinceps omniū fieret memoria sanctorum.

De sex vniuersalibus Synodis. Cap. XXVII.

VT omissa superius paulisper repetamus, quæ sint uniuersales sex Synodi, quas totus Oriens recipit & concelebrat, qui catholicam fidem sana mente retinent, ostendamus. Prima eñ uniuersalis synodus in Nicæa congregata est contra Arrium, CCCXVIII. patrum, temporibus Iulij papæ sub Constantino principe. Secunda in Constantinopoli, CL. patrum contra Macedonium & Eudoxium, temporibus Damasi papę & Gratiani principis, quando Nectarius eidem urbi est ordinatus episcopus. Tertia in Epheso, CC. patrum contra Nestorium Augustæ urbis episcopū, sub Theodosio Magno principe, & papa Celestino. Quarta in Chalcedone, patrū D.C.XXX. sub Leone papa temporibus Marciani principis contra Euticen, nephandissimorum præsulem monachorū. Quinta item in Constantinopoli temporibus Vigilij papæ sub Iustiniano principe, contra Theodorum & omnes hęreticos. Sexta synodus uniuersalis Constantinopoli celebrata, & græco sermone conscripta, temporibus Papæ Agathonis, exequente ac residēte pijssimo principe Constantino intra palatium suum, simulqꝫ legatis apostolicæ sedis & episcopis CL. residentibus. Igitur a natiuitate domini Iesu Christi ob amorem dominæ meæ Augustæ IVDITH, aggressus sum opus, quod usqꝫ ad Gregorij eximij doctoris obitum perduxi. De gestis etiam Bonifacij papæ quædam deinceps prælibando perstrinxi, Romanorum iudicibus & Gothis ab Italia & Gallijs depulsis, his Francis & Longobardis succedentibus in regnis. Hic terminum censui meorum imponere librorum.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIensis Chronicorū Tomi posterioris, Finis.